This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Google

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
  Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
  Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
  Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
  Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på `http://books.google.com`

~~108. d. 7.~~
~~f 21~~
107 d. 25

DOMI NUS ILLU MINA TIO MEA

Taylor Institution.

MONUMENTA HISTORIÆ DANICÆ.

HISTORISKE KILDESKRIFTER

OG

BEARBEJDELSER AF DANSK HISTORIE

ISÆR FRA DET 16. AARHUNDREDE.

UDGIVNE

MED UNDERSTØTTELSE AF DEN HJELMSTJERNE-ROSENCRONESKE STIFTELSE

AF

Dr. HOLGER RØRDAM.

ANDET BIND.

KJØBENHAVN.

FORLAGT AF G. E. C. GAD.

THIELES BOGTRYKKERI.

1875.

LIBRARY OF THE TAYLOR INSTITUTION
UNIVERSITY
28 NOV. 1942
OF OXFORD

HISTORISKE KILDESKRIFTER

OG

BEARBEJDELSER AF DANSK HISTORIE.

II.

Indhold.

Side

Optegnelser om Hr. Peder Skrams Levned af Fru Elsebe Krabbe 1.

Tillæg .... 39.

Om Aarsagerne til den nordiske Syvaarskrig og om Krigsbegivenhederne til Lands i Aaret 1565, af Mester Hans Svaning 117.

Rerum bello Svetico gestarum (1563—70) series et narratio succincta, autore Mag. Andrea Severini Velleio .... 163.

Tillæg .... 179.

Den nordiske Syvaarskrigs Historie, som det synes sammenskreven 1570 af Mester Jon Tursen efter samtidige Optegnelser af Axel Gyldenstjerne .... 199.

Kritisk Bedømmelse af Saxes Danmarkshistorie, af Mester Anders Fos .... 539.

Tillæg .... 580.

C. Erasmi Michaelii Læti de Nato, Baptisatoque primo Friderici II potentissimi Danorum Regis Filio Christiano, Duce Holtzatiæ: deque istius inaugurationis magnificentia, plausu et solennitate, Historiarum Libri IIII. 1577 .... 595.

Historiske Optegnelser fra Aarene 1617—29, af Dr. Oluf Worm 713.

Tillæg .... 732.

Rettelser og Tillægsbemærkninger .... 741.

Fortegnelse over Haandskrifter, benyttede eller omtalte i dette Bind .... 743.

Navneregister .... 745.

Optegnelser

om

Hr. Peder Skrams Levned

af

Fru **Elsebe Krabbe.**

Om den navnkundige Søhelt Peder Skrams Levned haves tvende trykte Hovedberetninger: 1. den som E. Pontoppidan meddelte i Kjøbenhavnske Videnskabers Selskabs Skrifter, ældste Række II, 115—28 (af hvilken atter findes et udførligt Udtog eller Optryk i O. Wolfs Journal for Politik, Natur- og Menneske-Kundskab 1811. IV, 193—231); Grundlaget for samme var et Haandskrift, som Pontoppidan laante af den bekjendte Bogsamler Etatsraad Foss, og som han, da det fandtes „meget mangelfuldt og tildels urigtigt", saa godt han kunde, udfyldte med Efterretninger hentede andensteds fra. 2. den Beretning, som M. N. C. Kall Rasmussen meddelte i Danske Mag. 3. Række III, 81—97, hvilken efter Meddelerens sandsynlige Antagelse er forfattet af Peder Skrams Datter, Fru Olive Skram. Det Haandskrift, Kall Rasmussen benyttede. findes i Thottske Saml. 1963. 4; han søgte imidlertid ikke nærmere at oprede Forholdet mellem den af Pontoppidan benyttede Kilde og den af ham selv udgivne Text, men indskrænkede sig til at gjøre opmærksom paa, at de vare forskjellige fra hinanden. C. Paludan-Müller førte derimod nærmere ind paa en kritisk Drøftelse af disse tvende Kilders indbyrdes Forhold, idet han i sin „Grevens Feide" I, 365 Not. bemærkede om dem: „Disse to Levnedsbeskrivelser ere hinanden saa lige, og dog saa forskjellige, at de hverken kunne være uden indre Forbindelse eller den ene taget ud

af den anden. Sandsynligvis ligger til Grund for begge Optegnelser af Peder Skrams Hustru, Fru Elsabeth Krabbe. At denne Dannekvinde efterlod sig Optegnelser, ser man af Datterens Ord om deres Trolovelse; og højst sandsynligt have vi et Udtog af enten disse Optegnelser eller af Fru Elsabeths mundtlige Fortælling i de mærkelige Notitser, der med Overskrift: „Ex legenda Petri Skrami per Elisabetham" findes i Suhms Nye Samlinger 3, 273 i „Blandede Bidrag til Oplysning i Fædrelandets Historie i det sextende Aarhundrede". „Elisabeths" Fortælling staar kjendelig i Forhold til de to Levnedsbeskrivelser som en fælles Kilde, naturligvis kun for den Del, som angaar Skrams Levned før 1569, da disse Bidrag tildels ere samlede". Saavidt Paludan-Müller, der her med sædvanlig Skarpsindighed paa det nærmeste har truffet det rette, som det følgende vil vise. Ved Randsagning i Bibliothekerne er jeg nemlig bleven opmærksom paa, at det formodede Grundskrift endnu er i Behold, rigtignok ikke i den heldigste Skikkelse, men dog saaledes, at en i det væsentlige paalidelig Text lader sig tilvejebringe; men kun ved at sammenholde flere noget afvigende Opskrifter eller Udtog. For disse skal her kortelig gjøres Rede.

A. findes i Kongl. Bibl., Ny kgl. Saml. 787. Fol., i et Haandskrift, der indeholder forskjellige Stykker til Adelens Historie, og som det synes er en i det 17de Aarhundrede tagen Afskrift af Fru Anne Krabbes (den ovenfor omtalte Fru Elsebe Krabbes Broderdatters) genealogiske Optegnelser om flere danske Adelslægter. Det sidste Stykke i Samlingen har til Overskrift: „Her effterfølger Copia aff en schrifft, som min goede Sl. Fader-Søster, Frue Elsabe Hr. Peder Schrams hafuer hindes børn tilschrefuitt[1])". Denne Afskrift naar imidlertid ikke længere

[1]) Det er formodentlig dette Stykke, som omtales i Adelslexicon I, S. xxxiii, som »Fru Elsabe Her Peder Skrams Skrift til sine Børn«.

end til det Punkt, hvor der fortælles, om at Peder Skram kom op til Norge med Frederik I's Brev og Befaling til Knud Gyldenstjerne om kun at modtage Christiern II's Overgivelse paa Naade og Unaade. Den er vel ikke uden Mangler, men dog langt bedre end nogen af de andre Afskrifter, som haves, hvorfor det maa beklages, at den saa snart bryder af. En gammel maadelig Afskrift af dette Stykke findes i Gehejmearkivet i Klevenfelds „Collectanea genealogica Danica", og en nyere Afskrift haves i Kgl. Bibl., Bøllings Brevsamling, med Klevenfelds Haand. Udenpaa er skrevet: „Copie af den Skrifft, som Fru Elsebet Hr. Peder Skrams hendis Børn tilskrefvet hafver, saavit som optegnet er udi Resenii Copia efter Originalen[1])". Af denne Afskrift, i hvilken der er indløbet flere Fejl, stammer fra Anne Krabbes ovennævnte Afskrift, skjønnes deraf, at de slutte paa det selvsamme Sted.

B. en maadelig Afskrift i Univ.-Bibl., Addit. 122. 4, blandt M. Anders Vedels Efterladenskaber, men ikke skreven med hans egen Haand[2]). Her mangler Indledningen, som findes i A. om Peder Skrams og Elsebe Krabbes Trolovelse. Derimod strække Optegnelserne i B. sig til henimod Udgangen af Aaret 1563 og bære Præg af at være afsluttede. Vedels Afskriver har været yderst sjusket og unøjagtig til sin Gjerning. Snart springer han Linier over, snart gjør han sig skyldig i de latterligste Fejltagelser. Han læser saaledes almindelig: fattig Kong Frederik,

---

[1]) At Peder Resen har haft Begyndelsen af Elsebe Krabbes Optegnelser, ses ogsaa deraf, at han har benyttet samme (uden dog udtrykkelig at nævne den) i Indledningen til sin Udgave af »Kong Valdemars den Andens Jysk Low-Bog, udsat paa Tysk af Her Erick Krabbe«. Kbh. 1684 (Bl. fij—iiij). Jvfr. Hofman, Hist. Efterretn. om Danske Adelsmænd. II, 205—6.

[2]) De ovenfor omtalte Brudstykker »ex legenda Petri Skrami per Elisabetham« ere Vedels egenhændige Udtog (se Haandskriftet Ny kgl. Saml. 606 Fol.) af den Kilde, som han her har ladet afskrive (men ikke et Udtog af Afskriften, thi de vedelske Brudstykker have Navne rigtigt, hvor Afskriveren har læst fejl).

istedenfor: salig, og meget andet af samme Slags[1]). Saalangt A. rækker, gaar det imidlertid godt, da denne Afskrift øjensynlig maa foretrækkes, hvor der kan være Tvivl, og saavidt den gaar, har man derfor en efter al Sandsynlighed paalidelig Text. Værre bliver det, hvor A. slipper; her maa man derfor tage en tredie Kilde til Hjælp, nemlig:

C. et Haandskrift omtrent fra Aaret 1700 i Ny kgl. Saml. 2121. 4. En nyere (Klevenfelds) Afskrift af samme Hdskr. findes i Ny kgl. Saml. 2122. 4, en anden haves i Kallske Saml. 678. 8, foran i hvilken der læses en Bemærkning, om at Haandskriftet har hørt til E. Pontoppidans Samling. Denne Textrecension har følgende Overskrift: „Salig Hr. Peder Schrams Historie kortelig beskreven fra hans Ungdom og til hans sidste Alder, som var 90 Aar 5 Maaneder". Det er, saavidt man kan skjønne, denne Text, som Pontoppidan har lagt til Grund ved sin Fremstilling af Peder Skrams Levned. Ligesom Olive Skrams Beretning er det en udvidet og fortsat Bearbejdelse af Elsebe Krabbes Optegnelser (baade hendes egen Død 1578 og P. Skrams Død 1581 omtales), men den slutter sig dog i Hovedsagen saa nøje til Grundskriftet, at denne Text kan hjælpe til at berigtige de meningsløse Steder i den vedelske Afskrift, B.

D. I det genealogisk-heraldiske Selskabs Samlinger i Gehejmearkivet findes endelig under „Skram" et ingenlunde fejlfrit Udtog af Fru Elsebes Optegnelser om hendes og Peder Skrams højtidelige Trolovelse. Da vi imidlertid have Textkilden A., er dette Udtog uden Betydning for os.

De forskjellige Bearbejdelser, der ere blevne Elsebe Krabbes Optegnelser til Del, og den rigelige Brug, Histo-

---

[1]) Har Afskriveren haft Fru Elsebes egenhændige Optegnelser for sig, kunde det ialfald i nogen Grad tjene til hans Undskyldning, at hun, som hendes endnu bevarede Breve vise, skrev en utydelig Haand, og at hendes Retskrivning er slet.

rikerne have gjort af dem lige siden Hvitfeldts Dage[1]), giver dem et Krav paa dog en Gang at fremdrages, forat man kan se, hvad der tilhører Grundskriftet og hvad Bearbejdelserne, selv om det skulde vise sig, at det historiske Indhold af Grundskriftet i Hovedsagen tidligere er bekjendt, noget der ikke lettelig kunde være anderledes efter den Benyttelse, der er blevet samme til Del. Min Bestræbelse har gaaet ud paa at restituere Fru Elsebes egne Optegnelser, og jeg haaber, at hvis nogen vil gaa mig efter, han da skal erkjende, at det er sket med Skjønsomhed; men netop derfor har jeg ikke slavisk kunnet følge nogen af Afskrifterne, ligesaalidt som jeg har anset det for nødvendigt at anføre alle de mangfoldige Steder, hvor jeg har maattet foretage Rettelser i den ene eller den anden af de foreliggende Afskrifter. Det vilde ikke være af nogen historisk Betydning, men kunde kun tjene til at godtgjøre, hvor skjødesløs man i ældre Tid har været i at tage Afskrifter.

Hvad Forfatterinden af disse Optegnelser angaar, kunde bemærkes: Elsebe (eller Elisabeth) Krabbe var født paa Helsingborg Slot den 12te April 1514[2]). Hun var en Datter af Rigsmarsken Hr. Tyge Krabbe til Bustrup og Vegholm og Hustru Fru Anne Rosenkrands, og hun tilhørte saaledes en af Rigets anseeligste Adelsslægter. Blandt hendes mange Sødskende er Lovhistorikeren Hr. Erik Krabbe især bekjendt. Enogtyve Aar gammel havde hun den 2den Februar 1535 Bryllup med Peder Skram til Urup[3]). Hun blev ham en trofast Hustru og kan med Føje anses for en af de mest fremragende blandt sin Tids danske Adelsfruer, baade hvad Karakter og Begavelse angaar. Om hendes modige Adfærd under Belejringen af Laugholm

---

[1]) Se Hvitfeldt, Danmarckis Rigis Krønicke S. 1377 o. fl. St.
[2]) Magazin til den danske Adels Hist. I, 115.
[3]) Det er en Misforstaaelse, naar J. Grundtvig i Danske Mag. 4 R. III, 347 sætter Aaret 1533; da bleve de kun trolovede.

Slot 1565 indeholder Datterens, Olive Skrams, Fremstillling af Faderens Levned Efterretning[1]). I taknemmelig Erindring af deres uventede Frelse af den overhængende Fare i denne Belejring forfattede Fru Elsebe Psalmen:

Icke oss, icke oss, min Gud oc Herre,
Men dit Naffn skee Loff, Priss oc Ære —,

hvilken „christelige Taksigelse" er en Bearbejdelse af den 115de Davids Psalme[2]). I samme Anledning stiftede Peder Skram og hans Hustru 1570 et Legat for fattige Peblinge i Kjøbenhavns Skole. Originaldokumentet paa Pergament, som endnu er bevaret, og hvoraf et Aftryk meddeles nedenfor som Tillæg, er skrevet med Fru Elsebe Krabbes egen Haand. Om hendes Klogskab og Dygtighed i Raad og Daad haves flere Vidnesbyrd. I Biskop Lavrits Bertelsens Ligtale over Rigsmarsk Holger Rosenkrands til Boller fortælles saaledes: „Den 1. Dag Martii (1575) kom ærlig og velbyrdig Mand, Hr. Peder Skram til Urup, med sin kjære Husfrue, ærlig og velbyrdig Fru Elsabe Krabbe, til Hothersnes (Horsens), og som de fornumme, at salige Holger, deres udkaarne gode Ven, laa ved Sengen, da ere de strax dragne hen op til Bjugholm til hannem. Og efterdi at ærlig og velbyrdig Fru Elsabe var altid vel lid hos hannem, som hans kjære Næstsødskendebarn, da haver hun trøstet hannem til det bedste, og efterat han haver ladet sig op for hende, da haver hun ogsaa meddelt hannem de Raad, som hun efter Tidens Lejlighed kjendte hannem nytteligst og gavnligst". Dengang Dronning Sofie ventede sin Nedkomst 1577 med den forønskede Thronarving (Christian IV), blev Fru Elsebe hidkaldt som en kyndig og erfaren Raadgiverinde under slige Forhold[3]). Hendes Karakter, der var

---

1) Danske Mag. 3 R. III, 92—3.
2) Psalmen er trykt i Hans Thomesens Psalmebog, 1569, og derfra hos Brandt og Helveg, Den danske Psalmedigtning. I, 62—3.
3) Er. Lætus, De nato baptisatoque filio primo Friderici II Regis (msc.).

præget af Kraft, Klogskab og Fromhed, lære vi at kjende af hendes Breve til hendes fortrolige og aandelig beslægtede Veninde, Fru Birgitte Gøye. Fru Elsebe efterlod, foruden Peder Skrams Levnedsbeskrivelse, andre haandskrevne, men nu tabte, Stykker, som nævnes af Lyskander[1]). Især maa beklages Tabet af en haandskreven Samling danske Ordsprog, som hun havde tilegnet den kongelige øverste Sekretær Hans Skovgaard til Gundestrup, og som endnu fandtes i Resens Bibliothek, men gik tilgrunde med dette[2]).

I Fru Anne Krabbes haandskrevne Optegnelser om Slægten Krabbe (Afskrift i Ny kgl. Saml. 787. Fol.) findes følgende, som maaske kunde fortjene Plads her: „Hr. Tyge Krabbes og Fru Annes tredie Datter hun hed Elsebe Krabbe. Hende fik Hr. Peder Skram til Urup, den sjette Ridder i Danmark af det Navn, til sin Hustru; med hende arvede han Skedal i Halland, og de opbyggede baade i deres Tid Urup, hans Gaard her i Jylland, og Skedal, som de Datumer der samme Steder udviser. Samme Hr. Peder Skram og hans Hustru de havde tilsammen syv Sønner og elleve Døtre, af hvilke, Gud være lovet, alle ere komne til Skjels Alder, foruden tre af deres Døtre, som døde i Svøbeklæder. Dog findes alle deres Navne og Fødselsdage indskrevne i deres Bibel. Gud lade dem saa sandelig findes indskrevne udi Livsens Bog til Guds hellige Navns Ære, dennem alle at blive salige“.

Af disse atten Børn kom en Søn og syv Døtre „til Arv“, eller overlevede Forældrene. Fire voxne Sønner mistede de i Aaret 1566. Ved at sammenholde tre haandskrevne, og som det synes tildels af hinanden uafhængige Stamtavler over Slægten Skram, nemlig Klevenfelds (i Gehejmearkivet), Langebeks (i Kgl. Bibl. blandt hans Excerpter Nr. 161) og Chr. Brandts (i det genealogisk-

[1]) Se min Udg. af Lyskanders Scriptores Danici p. 224—5.

[2]) Pet. Joh. Resenii Bibliotheca Acad. Hafn. donata, p. 175.

heraldiske Selskabs Samlinger i Geh.-Ark.), faar man følgende Fortegnelse over Peder Skrams og Elsebe Krabbes Børn. Det bemærkes, at Børnene i Kilderne ikke altid anføres i samme Orden, og at navnlig Døtrene uden Hensyn til deres Fødeaar ere stillede bag efter Sønnerne[1]).

1. Christen Skram var i Slutningen af Christian III's Tid „Dreng" hos Hertug Magnus, siden tjente han i nogen Tid Hertug Hans den ældre paa Haderslevhus. Da Peder Skram 1563 var til Orlogs forestod Sønnen hans Len paa hans Vegne[2]). Den 25de September 1566 fik han kongeligt Forleningsbrev paa et Vikarie i Lunds Domkirke, som han allerede tidligere havde haft, men havde opladt for sin Broder Tyge Skram. Da denne imidlertid nu var død, fik Christen Skram atter Brev paa samme Vikarie. Men han døde selv omtrent samtidig „paa Gulborg Enge" af den pestagtige Sygdom, som herskede i den danske Hær paa Tilbagetoget fra Skara, i hvilket Tog han havde deltaget tilligemed sin Morbroder Morten Krabbe, der samtidig ogsaa døde[3]). Christen Skram var forlovet med Anne Eriksdatter Skram af Hastrup, der efter hans Død blev gift med Christen Nielsen Munk til Gjessinggaard.

2. Tyge Skram, døde voxen, men ugift 1566.

3. Knud Skram, studerede i Vittenberg, hvor han døde i sit 21de Aar den 30te Juni 1566[4]).

---

[1]) En fjerde Kilde til Skrammernes Genealogi er Michel Michelsens Slægtebog i Gl. kgl. Saml. 1087 Fol. Den er, saavidt jeg skjønner, benyttet af Chr. Brandt ved hans ovenomtalte Stamtavle.

[2]) Rørdam, Kbhvns. Univ. Hist. I, 702; samt Breve i Tillæget nedenfor.

[3]) Jvfr. Frederik II's Krønike udg. af P. Resen, S. 157.

[4]) Wegener, Efterretn. om And. Sør. Vedel. 2 Udg. S. 43. I Scripta publice proposita in Acad, Viteberg. VII, 50 sq. findes Ligprogram og flere Vers over Knud Skram. Jvfr. Suhms Saml. I, 3, 175.

4. Peder Skram, studerede ved Kjøbenhavns Universitet, døde ugift paa Laugholm Slot den 25de November 1566.

5. Henrik Skram, døde ung, ugift.

6. Børge Skram, studerede i Vittenberg, hvor han døde, ugift.

7. Niels Skram til Urup, født paa Helsingborg Slot 1555. Studerede i Rostok og ved flere udenlandske Højskoler og havde den som Boghandler siden bekjendte M. Hans Aalborg med sig som Hovmester[1]). Det var den eneste af Hr. Peder Skrams Sønner, der overlevede Faderen, og han fik Herregaarden Urup efter ham. I Aarene 1581—3 var han Lensmand paa Bygholm, 1583—5 paa Hald, og derefter paa Dronningborg, indtil han 1597 paany fik Bygholm Len, som Erik Lange havde forbrudt[2]). Han døde den 26de Juni 1601. Han var to Gange gift: 1. den 25de Februar 1582 med Kirstine Rosenkrands, Datter af Anders Rosenkrands, „som kaldes Stygge Rosenkrands", til Høvringholm og Fru Maren Lavritsdatter Knob; hun døde efter et ulykkeligt Fald „ud gjennem Loftet" den 23de Juli 1597 og jordedes den 4de September s. A. i Lynderup Kirke. 2. den 21de Oktober 1599 med Agathe Seefeld, Datter af Jakob Seefeld til Visborg og Fru Sofie Bilde. Efter Niels Skrams Død ægtede hun Verner Parsberg til Lynderupgaard. — Stamsædet Urup samt Høvringholm arvede Niels Skrams eneste Barn (af første Ægteskab) Elsebe Skram, der blev gift med Esge Bilde til Svanholm († 1603). „Hun bragte ham meget Gods, hvilket hun dog snart forødte"[3]).

---

[1]) Se Dav. Chytræi Epistolæ, p. 627. Worm, Lexicon over lærde Mænd. I, 4.

[2]) Jvfr. Danske Mag. IV, 296 flg.

[3]) Hofman, Danske Adelsmænd. III, 323 Tab. I. Hansen, Danske Ridderborge. S. 80—1.

8. Birgitte (eller Berite) Skram, gift med Peder Klavsen Thott til Boltinggaard, Lensmand paa Bergenhus. Hun døde i Bergen den 22de Februar 1596[1]).

9. Margrete Skram til Arløse, døde gammel men ugift.

10. Anne Skram, gift med Henning Andersen Gøye til Kjærstrup. Ifølge en samtidig Optegnelse døde hun den 8de Januar 1593 og begravedes i Nykjøbing Kirke paa Falster[2]). Langebek siger, at hun drog fra sin Mand ud til Churfyrstinde Anna af Sachsen, Kong Christian III's Datter, og døde der. (Churfyrstinden døde dog allerede 1586).

11. Karine Skram, var først forlovet med Hans Skeel, der blev skudt i den svenske Krig, senere gift den 25de November 1571 med Lavrits Frandsen Brockenhus til Egeskov og Brangstrup, som døde 7de November 1604. Den 28de Marts 1605 stiftede hun et Legat for „fattige Skolepeblinge og vedtørvende husarme" i Nyborg[3]). Hun levede endnu 1617.

12. Johanne Skram, gift den 21de Avgust 1575 med Hans Lange til Brejninge og Kjærsgaard, der døde 1609.

13. Dorthe Skram, døde ugift.

14. Elsebe Skram, gift den 30te Juli 1587 med Ove Eriksen Bilde til Lindved i Fyn. Hun levede endnu 1617.

15. Olive Skram, gift den 25de Februar 1582 med Johan Taube eller Due til Gjedsholm i Skaane, en liflandsk Adelsmand, som var kommen herind i Landet.

16—18. Tre Døtre, der døde smaa og angaaende hvis Navne der er nogen Uoverensstemmelse i Kilderne.

---

[1]) Jvfr. Norske Saml. I, 326—8. 333. Norske Mag. II, 169.
[2]) Mag. til den danske Adels Hist. S. 95. 103.
[3]) Hofman, Fundationer. V, 477—9.

Fru Elsebe Krabbe døde den 8de Marts 1578 paa Laugholm Slot. Hun jordedes i Birke (eller Østbirk) Kirke i Nærheden af Horsens, hvor ogsaa de fleste af hendes Børn ere begravede[1]). Den som Folkeskribent og navnlig som Udgiver af en Del gudelige Skrifter hæderlig bekjendte Forfatter Rasmus Hansen Reravius udgav 1581 et Mindeskrift over hende, der blandt andet indeholder en Skildring af hendes Liv og gudelige Endeligt, hvilket meddeles nedenfor som Tillæg. Skriftet bestaar forøvrigt fornemmelig af „Trøstelige Sententzer aff Guds Ord", bestemte til Trøst for gamle Hr. Peder Skram, der i sin høje Alderdom maatte savne sin trofaste Livsledsagerinde[2]).

---

[1]) Den 7de Sept. 1560 fik Hr. Peder Skram Jus patronatus til Birkede (Østbirk) Kirke for sig og sine Arvinger. Han maatte oppebære Kirkens Rente mod at holde Kirken vedlige og forsyne Sognet med en god, lærd Mand til Sognepræst. Den 30te Juli 1563 fik han Kongebrev paa Kronens Herlighed af de Kirkebol og øde Jorder, som ligge og høre til Birke Kirke, hvilke Abbeden af Voer Kloster, den Tid samme Kloster var ved Magt, udi Være havde. Den 25de Januar 1568 fik Hr. Peder Skram Kongebrev paa, at Lillerup, Tingstedholm og Holms Mølle, som forhen havde været til Ovsted og Tolsted Sogne, herefter maatte høre til Birke Sogn, hvor hans Hovedgaard Urup laa, og at Bønderne i fornævnte Gaarde og Mølle skulde besøge Birke Kirke og holde den for deres rette Sognekirke (Registre over alle Lande).

[2]) I Pet. Joh. Resenii Biblioth. Acad. Hafn. don. 1685, anføres p. 206: »Rasmus Hansøn Reravius of. H. Peder Skrams Frue F. Elsebe Krabbe, 1581«. Og p. 246: »Rasm. Hans. Reravii Sententzer af Bibelen til H. Peder Skrams trøst effter hans Frues Elsebe Krabbes Døed, Kiøbenh. 1581«. Det er dog utvivlsomt samme Skrift, som paa de forskjellige Steder anføres under forskjellig Titel. Indtil den seneste Tid syntes Skriftet at være tabt, da det ikke fandtes i noget offentligt Bibliothek her i Landet, før det kongl. Bibliothek 1871 erhvervede et Exemplar paa Dr. Henrik Krøyers Auktion, men dette mangler uheldigvis Begyndelse og Slutning, saa Titelen ikke nøjagtig kan angives. En Ligprædiken synes Skriftet dog ikke at være, da Reravius, der var Præst i Rødby paa Laaland, neppe har talt ved Fru Elsebe

Han døde forøvrigt ikke længe efter Skriftets Udgivelse, nemlig den 2den Juli 1581, og jordedes ved sin Hustrus Side. Gravskriften over dem begge findes trykt i Marmora Danica II, 180.

Da Fru Elsebe Krabbes egenhændige Optegnelser nu ere tabte, og de foreliggende Afskrifter afvige saa meget i deres Skrivemaade, har jeg anset det for rigtigst ved Gjengivelsen af dette Stykke at følge vor Tids Retskrivning.

Krabbes Jordefærd, der foregik i Laugholm Kirke i Halland. Selve Skriftet vidner ogsaa derimod, skjønt den deri indførte Levnedsbeskrivelse ellers er af samme Art som de, der sædvanlig findes i den Tids Ligprædikener. I Fortalen til Peder Skram bemærker Reravius, at Skriftet var udgivet efter Opfordring af Skrams Svigersøn Henning Gøye til Kjærstrup, Høvedsmand paa Nykjøbing Slot, og hans Hustru, Fru Anne Skram. Fortalen er dateret d. 25de December 1581 (efter vor Tidsregning 1580, da Juledag dengang som oftest endnu regnedes som Nytaarsdag; det er nemlig urigtigt, hvad der siges i R. W. Bauers »Calender for Aarene fra 601 til 2200«, at man allerede langt tidligere hertillands var ophørt at beregne Tiden paa den Maade).

Kjære Børn! Disse efterskrevne viede Bisper, Riddere og Riddermænds Mænd vare i Vor Frue Kapel i Kjøbenhavn, den Tid eders kjære Fader og jeg blev givet sammen, og blev eders kjære Morbroder, Mogens Krabbe, samme Dag og paa samme Tid givet ved hans kjære Hustru; og vare alle disse Bisper, Riddere og Riddermænds Mænd paa den Tid i Danmarks Riges Raad, Gud være dennem og os alle barmhjærtig og naadig, Amen.

Den næste Onsdag for S. Johannis Baptistæ Dag, det Aar efter Christi Fødsel 1533, da indledte min kjære Fader, Tyge Krabbe, og min kjære Morbroder, Oluf Rosenkrantz, mig udi for[ne] Vor Frue Kapel, der jeg udi Jesu Navn skulde gives ved hannem, og min kjære Broders Hustru, Fru Karen, blev og samme Tid indledt.

Da stod den ærlige, velbyrdige og lovlige Biskop Ove Bilde, som paa den Tid var Biskop i Aars Stift, for Alteret, og han da gav eders kjære Fader og mig tilsammen, og for[ne] min kjære Broder Mogens Krabbe ved sin Jomfru, udi disse ærlige og velbyrdige og meget lovlige Bispers, Ridderes og Riddermænds Mænds Nærværelse, som da vare udi Danmarks Riges Raad, og

udi mange ærlige, lovlige Riddermænds Fruers og Jomfruers Nærværelse, flere som samme Tid hos vare, hvilke nu alle mesten ere i Herren hensovede.

Hernæst stod Biskop Torben Bilde, Erkebisp i Lunde Stift.

Bisp Jakob Rønnov, Bisp over Sjælands Stift.

Bisp Iver Munk, Bisp over Riber Stift.

Bisp Stygge Krumpen, som var Bisp over Vendelbo Stift.

Bisp Knud Gyldenstjern, som var Bisp udi Fyns Stift.

Bisp Jørgen Friis, Bisp udi Viborg Stift.

Bisp Hans Reff, Bisp over Oslo Stift i Norge.

Abbed Henning[1]), Abbed i Soer, som var en Prælat og i Danmarks Riges Raad og af Adel.

Hr. Mogens Gøye til Klavsholm, Danmarks Riges Hofmester.

Hr. Tyge Krabbe til Bustrup, Danmarks Riges Marsk.

Hr. Predbjørn Podebusk til Vosborg.

Hr. Hans Bilde til Egede.

Hr. Anders Bilde til Søholm.

Hr. Johan Urne til Rygaard.

Hr. Otte Krumpen til Højbygaard.

Hr. Axel Brahe til Krogholm.

Erik Krummedige til Allerup.

Hr. Oluf Rosenkrantz til Vallø.

Hr. Holger Ulfstand til Hekkebjerg.

Hr. Trud Ulfstand til Torup.

Hr. Axel Ugerup til Ugerup.

---

[1]) Saaledes have Hdsk. og Resen, men her bør dog læses: Henrik.

Hr. Klavs Podebusk til Kjerup.
Hr. Klavs Bilde til Ljungsgaard.
Henrik Aagesen til Klaagerup.
Hr. Movrits Ibsen til Svanholm.
Hr. Albret Ibsen til Ravnsborg.
Hr. Mads Eriksen til Tureby.
Knud Pedersen Gyldenstjern til Tim.
Erik Eriksen Banner til Kokkedal.
Hr. Henrik Rosenkrantz til Bjørnholm.
Hr. Knud Rud til Vedby.
Hr. Mogens Gyldenstjern til Stjernholm.
Hr. Johan Bjørnsen til Nielstrup.
Mogens Munk til Volstrup, Landsdommer i Jylland.
Jørgen Henningsen til Sandager, Danmarks Riges Kansler.
Hr. Holger Rosenkrantz til Boller.
Hr. Ejler Hardenberg, var ikke da i Raadet.

Item end var i samme Kapel samme Tid den lovlige Ridder Hr. Johan Rantzov, som var Holstens Marsk, med mange Riddere og ærlige Mænd flere, som da ikke vare i Raadet, som vare:

Michel Brockenhus.
Hr. Hans Skovgaard til Gundestrup.
Børge Jensen til Glimminge.
Mester Anders Gyldenstjern.

Ejler Rønnov, Børge Trolle, Tage Thott og mange ærlige Mænd flere, som ikke nu alle kan nævnes. Gud give dennem alle en glædelig Opstandelse, Amen[1]).

Kjære Børn! Herefter finder I beskrevet alt hvis den evige og almægtige gode Gud haver gjort og ud-

---

[1]) Saavidt gaar Hdskr. D.

rettet med sin Kraft og gode Gaver udi eders kjære Fader, min allerkjæreste Herre, Hr. Peder Skram, og hure den samme gode Gud haver hannem underlig befriet igjennem saa mange Jammers Nød, hvorudaf I, mine kjære Børn, skulle lære at kjende Gud udi sine kraftige Gjerninger, og deraf ret tro og haabes til hans Miskundhed, hvilken aldrig forlader nogen af dennem, som sig forlader paa hannem og begjærer hans Naade udi vor Herres Jesu Christi Fortjeneste og Værdskyld, hvilken med Faderen og den Hellig Aand være ene æret og takket, som hannem haver tilhjulpet igjennem at stride saa mange sine Fjender, Uvenner og Hadere, at han nu med Ære er kommen til sine gamle Dage. Den samme gode Gud endnu herefter befri hannem til Enden paa dette Liv, og midt udi hans Dødsstund bevare hans Sjæl til sin egen Ære, at besidde med sig i Himmeriges Glæde, Amen, Amen!

Nu udi Jesu Christi Navn, Gud alene til Lov og Ære og Taksigelse, Amen.

Nu[1]) finder I her beskrevet en Memoria eller en Ihukommelse, hvorlænge ærlig og velbyrdig Mand Hr. Peder Skram til Urup, Ridder, Høvedsmand paa Lauholm, haver tjent sit Fædernerige Danmark, og udi hvor mange Kongers Tid, for en Kongernes og Rigens Admiral til Vands, og udi andre Maader til Lands lod sig bruge imod sit Fædernerigés Fjender. Saa ville vi dog sige med Profeten David: Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam etc. Skrevet med min egen Haand, af Guds Kraft og

---

[1]) Her begynder Hdskr. B.

Naade. Aar etc. M. D. lx. Gud forbarme sig over os, Amen!

Udi den salige og højlovlige Kong Frederiks Tid, den første Danmarks Konge af det Navn, der man skrev M. D. xxxii, da gjorde Kong Christiern, den anden Danmarks Konge af det Navn, nogne Aar efterat han var selv udrømt af Danmark efter sin onde Conscientses Raad og Tilskynd for sine umilde Gjerninger, han bedrevet havde imod sine Undersaatter — da gjorde han et Indfald i Norge, nogen Tid efter han selv, som nu forrørt er, var udrømt med sin dydelige og højlovlige Dronning Elisabeth. Og der han nu havde gjort for^{ne} Indfald, og meste Delen af Norges Riges Indbyggere var hannem til Haande gangen, paa nogen faa Slotte nær, og de dennem inde havde: — det samme Aar, den første hellige Uge i Fasten, da blev forskrevne Hr. Peder Skram til Urup højbemeldte og salige Kong Frederiks Admiral, og den samme Uge udløb han med Michelen (Merkellen)[1], et Rigens Skib, som saa hed, og havde han da flere Orlogsskibe i Flaade under sig, og da efter højbemeldte vor gode Konges Befaling løb han til Norge, der formeldte Kong Christiern og Rigens Fjender at gjøre Afbræk. Gud almægtigste være æret og takket, som da naadeligen lod sig befinde at gjøre samme Admiral Hjælp og Bistand, vel at udrette højbemeldte vor gode salig Konges Vilje, vort Fædernerige til Gavn, Amen.

Paa samme Tid havde forskrevne Kong Christiern bestollet Agershus, som ærlig og velbyrdig Mand Hr.

---

[1]) Navnet skrives paa forskjellige Maader i Haandskrifterne; men det betyder vel: Makrelen. Vedel har: Meckelen.

Mogens Gyldenstjern til Stjernholm da var Høvedsmand paa, og formeldte Kong Christiern havde da al Norge inde, saa nær som forskrevne Agershus, som da udi stor Nød bestollet var, og Bahus og Bergenhus, Slottene alene, men Lenene var med til hannem ganget; da kom forskrevne Hr. Peder Skram med samme højbemeldte og salige Kong Frederiks Orlogsskibe, og havde han med sig i Flaade fire lybske Skibe, de Lybske havde da udgjort. Og kom han da ind for Marstranden med Flaaden i en Havn, hedder Roffnø, der spurgte han og forfoer, at Kong Christierns Skibe vare afløbne, en Part ad Holland igjen og en Part ad Jersøen, som forne Hr. Peder Skram da fik vis Kundskab om.

Anno etc., det samme forskrevne Aar, Palme Søndag der næst efter, da med Guds Hjælp og Naade tog højbemeldte og salige Konning Frederiks Admiral Hr. Peder Skram formeldte K. Christierns Orlogsskibe og nederlagde dennem under forskrevne Jersø uden for Tønsberg, og Torsdagen der næst efter løb han tilbage igjen med Flaaden.

Item Torsdagen udi Paaskeugen det samme Aar da undsatte forne Hr. Peder Skram forne Hr. Mogens Gyldenstjern og Agershus Slot med Krigsfolk (Lod) og Krudt, som der da var stor Nød for, og derudover led forne Hr. Peder Skram selv stor Skade.

Paa samme Rejse og Tog brandskattede formeldte danske Admiral Hr. Peder Skram alle de norske Len, som ligge ved Strandsiden søndenfjelds, og der han samme Brandskat opbaaret havde, da efter højbemeldte og salige hans og vor naadige Konges, Frederiks, Begjæring og Skrivelse løb han med Flaaden og samme Brandskat fra Agershus, der alt dette forskrevne var

vel udrettet, og kom ind for Kjøbenhavn i den Uge efter Qvasimodogeniti Søndagen; thi at forskrevne Admiral var paa den Tid ikke saa stærk med Krigsfolk paa Skibene, at han kunde falde i Land med Folket og slaas med forskrevne Kong Christiern og nederlægge hans Krigsfolk; thi blev han forskrevet did igjen at løbe med Flaaden.

Og den samme Tid for^ne^ Hr. Peder Skram kom til Kjøbenhavn og havde indlagt Skibene, antvordede han ærlig og velbyrdig Mand Mester Anders Glob, som paa den Tid var salig og højlovlig Kong Frederiks Rentemester, samme Brandskat, som endnu findes klare Kvittanser paa, om fornøden var. Gud være lovet. æret og takket for alle sine gode Gaver, Hjælp og Bistand, han gjør os arme Mennesker.

Item den samme Tid da havde højbemeldte salige og højlovlige Kong Frederik beredt sin ganske Danmarks Riges Skibsflaade, med de Danskers, Lybskers, Revalskers, Stralsundskers og Rostokkers Orlogsskibe, og da blev ærlig og velbyrdig Mand Knud Gyldenstjern til Restrup, som paa den Tid var Electus til Fyns Stift, gjort til en øverste Feltherre og Admiral over samme Skibsflaade, og for^ne^ Peder Skram fulgte endda med, efter højbemeldte sin Herres og Konges Begjæring, udi samme Flaade for en Høvedsmand paa for^ne^ Skib Michelen (Merkellen), som han da var kommen af Norge med. Thi da havde forskrevne Knud Gyldenstjern en fuldmyndig Befaling af højbemeldte salig Kong Frederik at slaas og nederlægge forbemeldte Kong Christiern med sit Folk; om Gud vilde give saa Lykken, skulde formeldte Knud Gyldenstjern hannem udi alle Maader fjendtligen angribe.

Der forskrevne Knud Gyldenstjern kom med forskrevne statelige Skibsflaade til Norge, der sammesteds hvor Konning Christiern var, da strax begyndte han at handle venligen med højbemeldte Kong Christiern, og ikke fjendtligen, og da strax affærdigede han for^{ne} Hr. Peder Skram og ærlig og velbyrdig Mand Junker Wilkenstede[1]) over Land til Danmark igjen til højbemeldte salig Kong Frederik med Brev og Skrivelse, indeholdendes, om højbemeldte Kongel. Majestæt vilde indgaa den Handel og Kontrakt, som for^{ne} Knud Gyldenstjern da foretaget havde. Der de to forskrevne gode Mænd droge derfra, da havde han begyndt paa Handelen med forskrevne Kong Christiern.

Da med det allerforderligste droge forskrevne gode Mænd, Hr. Peder Skram og Junker Wilkenstede, og besøgte Hans Majestæt paa Gunderslev udi Sjæland; og der den højlovlige Kong Frederik af forskrevne Knud Gyldenstjerns egen Skrivelse og af disse gode Mænd forfaret havde den Handel, formeldte Knud Gyldenstjern med højbemeldte Kong Christiern foretaget havde, behagede det Hans Majestæt ilde, og ingenlunde vilde, samme Handel skulde fuldkommes, men strax ilendes affærdede forskrevne gode Mænd Hr. Peder Skram og Junker Wilkenstede til Norge igjen, og saa med dennem tilskrev for^{ne} Knud Gyldenstjern sin Kongel. Majestæts Mening og Vilje igjen, at Hans Majestæt vilde ingen venlig Handel eller Kontrakt have gjort, men samme Hans Kongel. Majestæts Brev og Skrivelse forbød for^{ne}

---

[1]) Paa denne og paa forskjellige andre endnu urigtigere Maader skrives Navnet i Haandskrifterne; men Mandens rette Navn var Wilken Steding. Nærmere Oplysninger om ham findes i Danske Mag. 4 R. III, 9.

Knud Gyldenstjern nogen venlig Handel at gjøre med højbemeldte Kong Christiern, og intet andet handle med hannem, men strax gribe hannem fjendtligen an og slaas med hannem med al Magt.

Item endda siden forskrevne Eders kjære Fader Hr. Peder Skram og Junker Wilkenstede vare af højlovlige gode Kong Frederik affærdede med samme Hans Majestæts Brev og Skrivelse til forskrevne Knud Gyldenstjern, da forskikkede Hans Kongel. Majestæt ærlig og velbyrdig Mand Axel Juel til Villestrup med sin Naades Brev og Skrivelse efter dennem igjen, hvilken forskrevne Axel Juel for^{ne} gode Mænd ikke naaede, førend de vare komne til Helsingør[1]), og højbemeldte salig Kong Frederiks Brev og Skrivelse, som for^{ne} Axel Juel havde med sig, lød ikke andet, end at forskrevne Hr. Peder Skram og Junker Wilkenstede skulde fortro for^{ne} Axel Juel, hvis han dennem paa Hans Kongel. Majestæts Vegne sagde, som højbemeldte Hans Naade selv personlig hos dennem var. Og da befalede forskrevne Axel Juel dennem paa denne højlovlige Konges Vegne, at de og mundtligen skulde forbyde forskrevne Knud Gyldenstjern paa Hans Kongel. Majestæts Vegne nogen Handel eller Kontrakt at skulle gjøre eller indgaa med Kong Christiern, uden han vilde give sig selv personligen paa Naade og Unaade i Hans Kongel. Majestæts Hænder, og hans Krigsfolk at have en fri Lejde igjennem Landet; og med den Afsked skiltes de fra forskrevne Axel Juel, og de da ilendes løbe til Norge igjen.

Den Tid disse to forskrevne gode Mænd, Hr. Peder Skram og Junker Wilkenstede, komme da til forskrevne

---

[1]) Vedel har: Helsingborg. (Suhms N. Saml. III, 274).

Knud Gyldenstjern igjen med højbemeldte kongelige Befaling og Brev, da havde forskrevne Knud Gyldenstjern til Ende gjort og indganget samme Handel med Kong Christiern[1]). Dog alligevel fik forskrevne Hr. Peder Skram og Junker Wilkenstede forskrevne Knud Gyldenstjern strax højmeldte Konning Frederiks Brev og Skrivelse, og derhos strax fremsagde Knud hvis kongelig Befaling forskrevne Hr. Peder Skram og Junker Wilkenstede fik, siden de vare dragne fra Kongelige Majestæt, med Axel Juel, og strax strængelig paa højmeldte Konning Frederiks Vegne forbød forskrevne Knud Gyldenstjern den Handel eller nogen Kontrakt at gjøre eller indgaa med Konning Christiern, videre end højmeldte Hans Majestæts Brev og Skrivelse indeholdt og udviste, og det samme der paa højmeldte Hans Majestæts Vegne mundtligen sagde, uden strax gribe Konning Christiern fjendtligen an, om Hans Naade ikke vilde der nøjes med at give sig paa Naade og Unaade.

Da vilde Knud Gyldenstjern ingenlunde opslaa samme Handel og Kontrakt igjen, som han da gjort havde med Konning Christiern, men var strax begjærendes af forskrevne Peder Skram og Junker Wilkenstede, at de skulde besegle samme Kontrakt og Handel, som han gjort og indganget havde med Konning Christiern; udi hvilket forskrevne Hr. Peder Skram og Junker Wilkenstede dennem besværede, og [negtede at] de vilde eller kunde den med Æren besegle, efterdi de selv efter højmeldte Kgl. Majestæts deres kjære Herres og Konges Befaling havde Fuldmagt samme

[1]) Her ender A.

Handel og Kontrakt at forbyde mundtligen, da kunde det ikke være tilbørligt, at de skulde den besegle. Hvilket alt forskrevne Knud Gyldenstjern selv bestod for[ne] Her Peder Skram og Junker Wilkenstede paa Raadhuset i Kjøbenhavn udi salige Konning Frederiks og alt Danmarks Rigens Raads Paahør, den Tid forskrevne Knud Gyldenstjern havde daført Konning Christiern med sig til Kjøbenhavn paa sin egen Kontrakt og ikke med den gode højlovlige og salige Konning Frederiks eller hans elskelige Rigens Raad, som nu mesten ere hensovede i Herren, hvilke jeg haver et vist Haab til Guds Naade, at jeg dennem igjen skal finde udi Æren hos Gud foruden al Ende.

Og strax efter dette saa sket var, da desværre kaldte Gud til [sig i] sin Naade samme højlovlige vor gode Konning Frederik den Første af denne svigefulde, bedragelige Verden, hvilket forskrevne Her Peder Skram vel maatte begræde til sin Død, om det kunde hannem hjælpe; thi han var hannem en Fader saavelsom en Herre og Konning. At det alt saa tilganget er udi Sandhed, findes endnu højmeldte og salige Konning Frederiks Breve skrevet og Kvittanser lydendes om samme Handel. Gud almægtigste give hannem en glædelig Opstandelse med alle Guds udvalgte Børn foruden Ende, med alle dennem, hannem huld og tro tjente og medholdt[1]).

[1]) C. har her følgende Stykke: »Kort derefter kaldede Gud den gode Kong Frederik den 1ste, og Grev Christoffer var indfalden i Landet, og menige Bønder og Borgere var hannem tilfalden, og i samme forskrevne Grevens Fejde, der nu Kong Christen den 3die var kommen og kaldet til Regimentet, da sor Hr. Peder Skram hannem udi Kolding, og da strax drog Hr. Peder med Hr. Johan Rantzov ind udi Fyn med flere at tilhjælpe at ned-

Anno M D xxxv Fredagen i Paaskeuge, efter Kongl. Majestæts vor allernaadigste Herres, salige højlovlig Konning Christians Regjæring og Skrivelse, da forskrevne Hr. Peder Skram af Helsingborg foer, 10 Uger efter hans Bryllup var der sammested standendes, og red til Stokholm, og han der da blev paa højmeldte vor naadige, salige Konges Vegne, efter hans forskrevne Naades Begjæring, Kongel. Majestæts Kong Gøstes af Sverigs øverste Admiral over Hs. Naades Orlogsskibsflaade, som Hs. Naade [ud]gjorde højmeldte vor allernaadigste Kong Christian til Hjælp imod Grev Christoffer af Oldenborg og de vendiske Stæder, som da uden al Forvaring vare her indfaldne i Danmarks Rige.

Det samme Aar da med Guds Naade, efterat forskrevne Hr. Peder Skram nu havde selv tilhjulpet at udrede højmeldte Konning Gøstes Orlogsskibe, udløb han af Stokholms Skjær og til Gulland; og da under Gulland kom til hannem fra den højlovlige Fyrste og Herre, Hertug Albret af Preussen, fem Orlogsskibe og en Jagt. End kom der da for hannem sammesteds de danske Orlogsskibe, som nogle af Bisperne og Hr. Mogens Gøye, som den Tid var Danmarks Riges Hof-

---

lægge Grevens Folk og menige Bønder i Fyn, som da var oprørske og Greven tilfalden; og sloges saa med dennem paa Psanersche (sic) Bjerge. Der fik Hr. Peder Skram 7 Ulivssaar baade i hans Hoved og andensteds, og samme Dag blev der 3 Grever og mange stolte Mænd slagne. Og Hr. Peder Skram blev ført til Odense til Badskjær, og laa i Jomfru Anne Nielsdatters Hus. Og det første han blev noget tilpas, gjorde Hr. Tyge Krabbe forne Hr. Peder Skrams Fæstensøl paa Helsingborg med hans Datter Jomfru Elsebe, om Søndagen efter det Slag var staaet om Onsdagen tilforn imellem Hr. Tyge Krabbe og Hr. Søren Norby(!), og 8 Uger derefter hans Bryllup».

mester, havde udgjort, og to Skibe, som Erik Gyldenstjern havde udgjort af Agershus, og en Orlogsjagt, som salige Klavs Bilde til Ljungsgaard havde udgjort af Bahus; end fem Orlogsskibe, som salig Hr. Henrik Rosenkrantz til Bjørnholm havde udgjort af Gulland. Og tog Hr. Peder Skram fire Skibe fra de Hollændere, som den Tid vare Rigens Fjender, og samme Skibe bemændede han med sit Folk, Skydt, Krudt og Lod, og strax brugte dennem mod Rigens Fjender, der han dennem taget havde mellem Gulland og Bornholm under Land; og alle disse forskrevne Skibe vare nu tilsammen 37 i een Flaade.

Det samme Aar den 9de Dag Junii Maaned da kom forskrevne Hr. Peder Skram i Jesu Navn med forskrevne Skibsflaade, og der mødte dennem Grev Christoffers Admiral paa et af Rigens Skibe, hed Merkelen, med flere af Rigens Skibe, Greven fik for Kjøbenhavn, der Byen blev opgiven for Greven, og tvende af Hertugen af Preussens Skibe, han og fik for Kjøbenhavn, samme Tid Byen blev hannem opgiven; og i Flaade med samme Grevens Skibe og Admiral var af de Stralsunders, Rostokkers og vendiske Stæders Skibe, hvilke forskrevne Skibe vare alle forsamlede i een Flaade. Da sloges forskrevne Hr. Peder Skram med dennem, og et svensk Skib af hans Flaade kom og til Værk med hannem, og de to sloges da med Fjenderne udi en flyvende Storm. De andre Kongl. Majestæts Skibe i samme Flaade kunde ikke komme til Værk med, for Stormen var saa ganske stor, at de neppelig kunde regjere Sejladsen. Og dog alligevel med Guds Naade og Hjælp, da slog og forjagede vor allernaadigste Konges forskrevne Admiral forskrevne

Grev Christoffers Admiral af Søen med Grevens Flaade, saa at han flyede i Sundet, og da blev forskrevne Merkelen, som Grevens Admiral var paa, skudt saa læk, og flere af de andre Skibe med hannem i Flaade var, at hun da siden i Grevens Tid ikke kom i Søen mere. Og en Dag førend de da sloges, da fik forskrevne Hr. Peder Skram Kongel. Majestæt Christians Skrivelse, at han med Flaaden skulde give sig i Belt for Assens imod de lybske Skibe og formene dennem at komme i Sundet. Ellers havde han forfulgt Grevens Admiral i Sundet. Og den Dag mistede Grevens Admiral 9 Bøsseskytter inde hos sig selv og mange flere, og 74 Mand mistede forskrevne Hr. Peder Skram inden Borde hos sig selv samme Dag baade saarede og døde. Og havde forskrevne danske Admirals Drag ikke blevet sønderskudt samme Tid og hans Skonfarsejl ikke faldet i »hull«, da havde Merkelen ikke undkommet[1]). Gud være Lov.

Løverdagen der næst efter tog forskrevne Admiral med sit Skib, den svenske Ko, et lybsk Skib med tre Mers, ladet med Narvens Kjøbmandsvare, som var Sabel, Maar og andet Vildværk, i hvilket Skib vare mange Herremænd inde, som vare komne af Lifland, og som Hr. Peder Skram forbyttede i sin Flaades Forsamling. Den samme svenske Ko var saa vel beseglet, at der ingen af de andre kunde følge hende og sønderlig i en Storm, og tog hun forskrevne lybske Skib hart indenfor Travemynde.

---

[1]) C. tilføjer: »Da blev Grevens Admiral skudt ihjel i samme Slagtning«.

Udi Jesu Navn, Mandagen der næst efter[1]), tog forskrevne danske Admiral med sin Skibsflaade 9 Orlogsskibe fra de Lybske, iblandt hvilke var »den lybske Admiral«, som havde inde mange skjønne Kartover, hvilket Skib blev siden Kongel. Majestæt Christians egen Admiral, og fornævnte Hr. Peder Skram blev der indsat, der Flaaden kom for Kjøbenhavn, og blev da den højlovlige Kong Christians egen Admiral. Dog regjerede han alligevel al Flaaden, baade den danske, preussiske og svenske, imens Fejden stod. Og der han samme 9 Skibe tog fra de Lybske, da stak de Lybske selv Ild i et Skib, og det opbrændte. Gud være lovet.

Strax der næst efter løb fornævnte Hr. Peder Skram med fornævnte Skibsflaade ind i Belt og indtog Tranekjær og Korsør, og brandskatte Lavind, Laaland, Falster og Møen Fetalle af, og dermed udfetallede han Flaaden paany igjen, og saa besatte han baade fornævnte Slotte med sit Skibsfolk. Alt dette blev udrettet, førend noget andet Krigsfolk kom til dennem uden Gud med sin hellige engelske Magt, hvilken gode Gud, som gjør altingest udi alle, hannem ske Lov og Tak derfor, Amen.

Der dette var udrettet, løb fornævnte Hr. Peder Skram med den ganske Flaade ind for Kjøbenhavn og den belagde tilvands otte Dage, førend Konning Christian, salig med Gud, kom med sit Krigsfolk og belagde den tillands. Og der blev da fornævnte Hr. Peder Skram beliggendes med sin Flaade fra Sanct Hans Dag til 3 eller 4 Dage før Sancti Martini Dag. Item imod fornævnte Tid da vilde forskrevne vendiske Stæder und-

---

[1]) C. tilføjer: »i Augusti Maaned« (urigtigt).

sætte Kjøbenhavn med Proviantskibe af forskrevne Stæder, og de Kjøbenhavnske faldt ud af Byen samme Proviantskibe at indhjælpe til Byen. Da med Guds Naade formente forskrevne Hr. Peder Skram dennem det, og gav sig med Espinger og Baade dennem imod, og med samme gode Guds Naade slog dennem tilbage igjen. Og derover blev forskrevne Hr. Peder Skram selv skudt igjennem sit venstre Ben med en dobbelt Hagelod, og den anden Dag derefter blev han ført af »Admiral« og i [den] kongelige Feltlejr til Mester Michel, Kongel. Majestæts egen Livarzt.

Tre eller fire Dage derefter da finge de at vide paa samme Proviantskibe, at den danske Admiral var saaret og afført, da holdt de med samme Proviantskibe til Dragør, og Johan Peyn den preussiske Admiral, som da havde Befaling over Flaaden i forskrevne Hr. Peder Skrams Sted, han gav sig da dennem imod, ikke paa Espinger eller Skibsbaade, men med Flaaden, og da satte samme Admiral sig paa Grund, og derover finge de Provianten ind i Kjøbenhavn, og holdt saa Byen saa meget længere, end de ellers havde gjort, som var fra S. Martini Dag det forskrevne Aar og til Siermere Vor Frue Dag(!) M. D. xxxvi, da Byen blev opgiven.

Efter denne Ulykke var sket, gik salig Konning ind i Teltet, som Hr. Peder Skram laa, og af sin Fromhed beklagede sig for hannem med disse Ord: »O min Søn, havde du været oven Senge i denne Dag, havde denne Ulykke ikke vederfaret mig idag«. Da strax efter samme Ulykke sket var, da satte samme gode Konning ærlig velbyrdig Mand Michel Brockenhus til Brangstrup, nu salig med Gud, til sin Admiral over den danske

Flaade, hvilken før var en Høvedsmand paa den bryggeske Kravel, og gav hannem Befaling over Skibene, til forskrevne Her Peder Skram kom noget til sig igjen, saa han blev af med den ene Krykke, han gik med; saa maatte han da igjen annamme Flaaden under sin Befaling, hvilket skete strax efter Jul det samme Aar. Saa laa han den Vinter lang med Flaaden udi Landskrone Havn, og der strax efter kongelig Befaling tog Kartover og Slanger baade af de svenske, danske og preussiske Skibe og gav sig med dennem for Ørekrogen, som Grev Christoffer da inde havde, og det beskjød saa længe, til Henrik Brantum, som det i Befaling havde, gav det op.

Det samme Aar, Fastelavns Løverdag, kom ærlig og velbyrdig Mand Iver Krabbe til Østergaard og en tydsk Riddermands Mand med hannem ved Navn Ulrik Pentz, hvilke Kongel. Majestæt havde med sin Naades Skrivelse affærdiget til Hr. Peder Skram og derhos mundtlig Befaling at give hannem tilkjende, at det var Kongens Vilje og Begjæring, at Hr. Peder Skram skulde gjøre sin Flid, om han kunde gjøre Michel Blick nogen Modstand og Hinder, som da var for Hænder med nogen Proviantskibe at undsætte Kjøbenhavn. Strax der Hr. Peder Skram Kongens Vilje forstaaet havde, begyndte han den anden Dag derefter, som Fleskesøndag var, strax udi Dagningen med »den lybske Admiral« og nogle andre Skibe at ise sig ud af Havnen, og da sad han i Isen med Skibene udi 4 Dage og Nætter, da Isen var en halv Alen tyk og 1½ Ugesøs lang uden Havnen. Da blev hannem »Admiral« saa læk med flere af de andre Skibe, at han da maatte, Mandag næst efter første Søndag i Faste, give sig ind

i Havnen, og da led stor Livsnød, førend han kom ind igjen. Og samme Tid han saa isede og med Ankere varpede sig af Havnen, da frøs fornævnte Ulrik Pentz ihjel i Køjen[1]) hos hannem, saa han døde, strax han kom iland. Og lod da forbygge og bedre »Admiral« igjen med flere af Skibene, og beredte al Flaaden igjen sejlberedt.

Det samme Aar, Vor Frue Dag i Fasten, da løb han igjen med al ganske Flaaden igjen tilsøs, og løb allevegne om i Søen under Tydsklands Side og under Femern, og der han da forfaret havde, at Søen var ren, da løb han Philippi og Jacobi Dag af Søen igjen og for Kjøbenhavn, og det igjen tilvands belagde, og blev der da liggendes med Flaaden, til Byen blev opgiven[2]).

Og siden tjente han længe den samme Konge i samme Admirals Befaling paa mange andre Rejser[3]). Og om S. Martini Dag det Aar M. D. xxxvii blev han af Melchior Rantzovs Tilskyndelse udsendt, at han skulde udløbe efter Snaphaner og Sørøvere; og sejlede

---

1) Hdskr. B. har: Koen.

2) C. tilføjer: »for Kong Christian det Aar 1537 (!), som hans Kroning var i Kjøbenhavn, d. 12 Aprilis (!). Og slog Christian den 3die Hr. Peder Skram med mange flere til Riddere med disse Ord derhos: Du dyre Helt, du est vel værd at slaas til Ridder«.

3) C. tilføjer: »Og imens at Grev Christoffer af Oldenborgs Fejde varede, da lod Hr. Peder Skram oppebære baade Penninge og andet, som Knegtene, Krigsfolkene og Baadsmændene skulde med besoldes; thi Nøden fordrede saa den Tid. Og der Kjøbenhavn blev opgiven, gjorde Hr. Peder Skram der god Rede og Regnskab for, som endnu kan bevise smed Kongens Kvittanser«. (I B. findes en noget udførligere Bemærkning herom paa et senere Sted, se ndf. S. 34—5). »Noget efter samme Fejde blev Hr. Peder Skram forlenet med Helsingborg, som Hr. Tyge Krabbe før havde udi 17 Aar«.

da ud paa Svanen[1]), og blev da S. Martini Aften samme Aar under Stevns Klint sejlløs og rorløs, og maatte da give sig iland paa sin Baad. Og i Brændingen, som Baaden kom mod Landet, slog Søen Baaden omkring, og en Sø tog hannem med sine Medfølgere ud i Søen, og en anden Sø af Guds Forsyn og Naade slog hannem iland igjen. Saa slog han sin Kniv i Sandet og holdt sig saa længe ved den, mens Søen løb tilbage igjen, og Gud hjalp hannem ved dette ringe Middel. Og da siden som før fandtes villig og tro, hvor samme hans og vor naadigste Konge hannem bruge vilde, som han var pligtig og vel skal være lønnet af Gud[2]).

Anno Domini M. D. xlix da stormægtige og højbaarne Fyrste, Konning Frederik den Anden, Danmarks Konning, nu alles vores naadigste Konning, efter sin højlovlige og salig Her Faders, højmeldte Konning Christians Begjæring med en statelig Skibsflaade løb til Norge der da sammesteds at hyldes til Norges Konge: da var Hr. Peder Skram højmeldte Konning Frederiks øverste Admiral paa samme Rejse og Tog paa »Hamborg Gallionen«, som højmeldte Konning Frederik den Anden da selv personlig var inde paa med mange stolte Riddere og Riddermænds Mænd flere, hvilke herefter benævnt findes:

Hr. Axel Brade til Krogholm,
Hr. Klavs Bilde til Ljungsgaard.

---

[1]) C. tilføjer: »et skjønt Rigens Skib paa tre Mers«.

[2]) Her følger i C. Beretning om den Kommando, Peder Skram havde i Dackefejden, hvilken findes gjengiven hos Pontoppidan, Kbhvnske Vid. Selsk. Skr. II, 125.

Hr. Knud Rud til Vedby,
Anthonius Bryske til Langesø, Rigens Kansler,
Børge Ulfstand til Glimminge, Skjænk,
Otte Brade til Knudstrup, Marskalk,
Markus[1]) Tidemand til Søber (!),
Mogens Krabbe til Vegholm,
Klavs Daa til Ravnstrup,
Peder Rud til Vognserup,

med mange Ædelmænd flere. Gud husvale baade levende og døde, og samme gode Gud ske evig Lov og Tak, som paa samme Rejse og Tog alting fordede, sit hellige Navn til Ære, at samme Rejse og Tog blev endt og fuldgjort efter salig Konning Christians Vilje og efter Guds gode Forsyn. Samme gode Gud være derfor ene lovet til evig Tid.

Og baade siden og før tjente Hr. Peder Skram den samme gode Konning Christian i den Befaling, til saa længe at han da for sin Alder og Skrøbelighed, ved ærlig og velbyrdig Mand og strænge Ridder Hr. Otte Krumpen til Højbygaard, Danmark Marskalk, bad give sin Konge tilkjende, at han begjærte for Alder og Skrøbelighed i saa Maade at skaanes. Og det skete det Aar M. D. lv. Gud lønne hannem, som han med Huld og Tro samme sin Herre tjente og mente, hvilken gode Gud alle vel belønner i sin Tid for sin kjære Søns Skyld.

Og alt mens for[ne] Grev Christoffer af Oldenborgs Fejde stod, og fornævnte Hr. Peder Skram var højmeldte Konning Christians Admiral i den Fejde, da lod han selv oppebære hvis Proviant Skibene bleve

---

[1]) D. e. Marqvard. Suhms Nye Saml. III, 276 har urigtig: Maurits.

udprovianterede med i al den Fejde, og selv fordelte den iblandt Flaaden, og desligeste oppebar alle Pendinge, som Bøsseskytter, Knegte og Baadsmænd skulde besoldes med. Dem oppebar han og igjen selv besoldede Folket og udgav dennem ved Maaneds Sold igjen; thi Nøden fordrede sligt. Og han igjen gjorde, der Kjøbenhavn var overgiven, der gode Rede og Regnskab for, som endnu kan bevises med klare Kvittanser, om Behov gjøres, saa han var selv i saa Maade, tilmed han var Admiral, baade Rentemester og Proviantmester[1]). Og derforuden tillands udi mange Maade tjente samme tvende gode Konger til, Konning Frederik den Første og Christian den Tredie, og fik i begge deres Tid mange Saar af Rigens Fjender.

Anno Domini M. D. lxiii udi Pindse hellige Dage kom Konning Frederik, den anden Danmarks Konge af det Navn, hans Brev og Skrivelse til Lauholm Slot efter Hr. Peder Skram, og paa samme Tid var hans Admiral nederlagt i Søen af de Svenske. Da begjærede vor naadige Konning og Herre, at Hr. Peder Skram vilde være Hs. Naades Admiral, og at han strax igjen vilde berede hans Skibsflaade og udløbe imod Rigens Fjender. Herudi besværede Hr. Peder Skram sig al intet, men strax efter Hs. Naades Begjæring beredte hans Skibe, og paa den Tid, da Nøden fordrede, da blev hans øverste Admiral, og udløb med Flaaden den

[1]) Herom findes nærmere Oplysning i de Bidrag til Sømagtens Historie i Grevens Fejde, som Joh. Grundtvig har meddelt i Danske Saml. II, 289 ff. Navnlig findes der her Udtog af en Række Kvitteringer udstedte af Peder Skram for Penge, han havde modtaget til Kongens Skibsfolks Betaling.

Torsdag, som var den femte Dag Augusti det samme Aar. Desligeste samme Tid udløb med hannem ærlig og mandagtig Mand Hr. Friderich Knebel, som den Tid var de Lybskes Admiral over sex Orlogsskibe, de Lybske samme Tid paa deres egne Vegne havde udgjort imod de Svenske. Saa var den Flaade alt tilsammen baade Danske og Tydske 33 Skibe smaa og store.

Det samme forskrevne Aar, Fredag næst efter Vor Frue Dag Siermere, som var den 10 Dag Septembris, da blev Kongl. Majestæts Admiral Hr. Peder Skram først vaer den svenske Admiral ved Navn Jakob Bagge[1]) med den svenske Flaade under Nørre-Øland. Da den svenske Admiral saa den danske Flaade, flyede han med sin ganske Flaade, og den hele Dag og Nat jagede den danske Admiral med den danske Flaade efter den svenske Flaade, og naaede dennem ikke før om Løverdagen imod Middag imellem Gulland og Medelsten, og der sloges den danske Admiral med fornævnte svenske Admiral og hans Flaade, og den danske Admiral havde ikke uden den lybske Admiral alene og 4 af de danske Skibe til Hjælp, den samme Tid han sloges med de svenske Skibe. De andre danske eller lybske Skibe kom intet til Værk med Fjenderne. Da sloges de og skjødes saa længe tilsammen, til den svenske Admiral med sin Flaade flyede igjen for Guds Magt og gode Forsyn. Og en ærlig og velbyrdig Mand, Frands Bilde til Søholm, blev da skudt med mange flere, hvilke paa den Tid vare

---

[1]) Vedel tilføjer: »paa St. Erich«. Men rimeligvis har han Navnet fra det senere Sted, hvor det forekommer i nærværende Beretning (se udf. S. 37).

hos den danske Admiral, og sig beviste og døde som en ærlig Mand. Gud give hannem og os alle en salig Opstandelse.

Der nu den svenske Admiral med al sin Flaade gav Flugten, da forfulgte den danske og den lybske Admiral med al den danske Flaade dennem, til Natten gik paa, og var det svenske Admiralskib ved Navn S. Erik skudt læk, førend han flyede, og nogle flere af de svenske Skibe, som med hannem vare, vare saaledes tilredte, at de neppe kunde holdes over Vandet. Om Morgenen. der det var Dag, da vare de svenske Skibe indkomne udi Skjærene, og forskrevne danske og lybske Admiral beholdt Søen. Dog blev alligevel Fortuna samme Tid skadeligen skudt, hvilken den danske Admiral var paa, saa at han maatte under Karlsø[1]) lade hende hjælpe. Dog blev Hr. Peder Skram endda i Østersøen med Fortunen og de andre danske Skibe til S. Martini Dag, alligevel hun var saa læk, at han med Pomperne Nat og Dag holdt hende over Vandet. Desligeste var og den lybske Admiral saa længe i Søen, før de løb hjem. Og imidlertid løb de allevegne i Østersøen, og ingen af de svenske Skibe fornam de nogensteds i Søen, efter de sloges med dennem. Gud være lovet, æret og takket alene, som den Dag beteede sin Almægtighed, at han kan hjælpe saavel ved faa som ved mange.

Gud almægtigste, som alle Menneskers Hjærter ser og kjender, og ingens Gjerning ere skjulte for hannem, for sin evige Godheds Skyld føre Sandheden for

[1]) B: »Korlhø«. C: »Karosø«. I Olive Skrams Beretning er der et aabent Rum til Navnet, men Kall Rasmussen har suppleret: »Karlsö« (D. Mag. 3 R. III, 91).

den lyse Dag og tilstoppe alle løgnagtige Munde[1]). O evige, sandru Gud, lad se og kjende, at al Magt er i din Haand! Du giver dine Gaver hvem du vil, for hvilke dit Navn ske evig Lov. Thi kan sig ingen berømme af Styrke, Rigdom eller Visdom; thi naar vi se til vor Indgang i Verden og vor Udgang af Verden, da findes vi allesammens arme i Fødsel og usle og elendige i vor Udgang, saa ingen kan hjælpe os, hverken Rigdom, Styrke eller de vise af Menneskens Børn, uden du Herre Gud alene. Saa giver jeg dig af et helt Hjærte Lov, Tak, Pris og Ære alene med din kjære Søn Jesum Christum, som er baade Gud og Menneske af den Helligaands Værk og Gjerning.

Amen.

---

[1]) Dette Ønske sigter rimeligvis til den Beskyldning for utilbørlig Uvirksomhed fra Peder Skrams Side, som paa en meget saarende Maade udtales i Kongebrevet af 30te September 1563, der meddeles nedenfor i Tillæget.

Tillæg.

Til Berigelse af Kilderne til Samtidens Historie og som Bidrag til en Skildring af Hr. Peder Skrams og Fru Elsebe Krabbes Levned vedføjes her som Tillæg nogle Breve fra dem, af hvilke Originalerne endnu ere bevarede. Tillige vedføjes enkelte andre Breve vedkommende Peder Skram, samt Reravs ovenfor (Side 13) omtalte Skildring af Fru Elsebes Levned og Endeligt.

1.

Hr. Peder Skrams og Fru Elsebe Krabbes Breve.

i.

Peder Skram til Christian III. 1539, 1. Januar.

Ethers nades ko^{lii} Ma^t mynn idmig weluilliig och pliigtiig tro tienest altiidt idmigligen forscreffuett mett worr herre. Høgboren firsthe, alderkereste nad^{te} herre, jeg giffuer ethers nades ko^{lig} ma^t idmigligen tiilckende, at nu nogen tiidt forleden kom ther en kiøbmanndt tiill Landskrone mett nogett gotz, paa huilckett ieg har misloffue paa at skulle hørdt thenum tiill, som pløndere mytt skib vnder Norge sidhe, oc lodt ther for besla samme gotz paa ethers nades forbedering oc trøst, oc at ieg oc mett ethers nades tiilladelsse motte komme tiill nogen opretting for myn skade, saa haffuer handt bepliigtedt seg for borgemesther, bifogden ther i byen

oc meg vnder hals oc gotz fortabelsse, huess handt icke kunde affwisse, at thet icke war westverdt gotz, saa haffuer nu borgemester, byfogden, byscriffueren mett iiii kremere, som ther haffde forstandt paa, werett offuer oc beseett samme gotz. Tha war ther flamske sengkleder, sardug, smoett hollendiske lerett, fenediske sebe oc hordstall, oc badt the thenum Gudt tiilhielpe, at thet war westwardt gotz, oc ingen pleye at føre sadant tiill Lybcke, oc haffuer ieg tagett nogett aff samme hordstoll oc foett Sty Porss tiill ethers nades arbetz behoff. Thy beder ieg ethers nade idmigliigen, ati wille biude meg tiill, om ethers nade wille haffue nogett ther aff, tha will ieg thet tage vdt oc forskicke huortt ethers nade thet haffue will. Ther som handt saa retteliigen behollett met skielliig witnesbyrdt, som wed børr, tha kandt ethers nade bettalle hannum thet, oc huess handt thet icke kandt, tha kommer thet ethers nadhe tiill alt sammen, huore for ieg wille oc idmigligen bede ethers nade, at ther som saa fandis, at thet er thet gotz, som bleff tagett, at ieg tha motte komme tiill myn skade opretting for thet the haffue tagett fraa meg. Kereste nad[te] herre, at ethers nade wille werdes tiill at gyffue her paa ethers nades wilge tiilckende, at ieg ther moe wide at rette meg efter. Alderkereste nad[te] herre, wedt ieg inthet sønderliigt at scriffue ethers nade tiill, men ethers nade her mett the helliige trifoldiighet beffalendes. Scriffuett paa Helsingborg nytaarsdag aar etc. mdxxxix.

Ethers nades tro tiener
Pedher Skram.

Udskrift: Høgborn første oc megtug herre, herre Christiann mett Gudtz nade Danmarkis, Norgis, Wendis, oc Gottis konning, hertug i Sleswig, Holstenn, Stormarnn oc Ditmersken, greffue vtj Oldenborg oc Delmenhorst, synn alder keriste nadigste herre jdmigliigen etc.

Orig. i Gehejmearkivet, Danske Saml. 659. b.

ii.

Venlig och kierlig helssen alletid forssend met wor Herre. Kiere borgemester och raad, sønderlig gode wenner, giiffuer ieg ether kierligen tiillkiende, att ieg sender tiill ethers by Hans Prøss met ix roder lantz knecte, och beder ieg ether paa kongelig maiestatt wegne, att y flyr samme knecte wnderholling met øll och mad y ethers by, tiill saa lenge y widere fanger myn skriiffuelsse ther om paa kongelig maiestatz wegne. Kiere wenner her met ether Gud almegtigste beffallindis. Datum Helssingborg then torsdag effther natiuitatis Marie aar etc. Mdxliij. Peder Skram til Øvrigheden i Halmstad. 1543, 13. Septbr.

Peder Skram Rydder.

Udskrift: Erlig och welfornumstige mend borgemester och raad y Halmstad sampt och huer besønderlighen.

Orig. i Kgl. Bibl., Saml. til Adelens Hist., Fasc. 55.

iii.

Jeg Pedder Skram tiill Wrop, riider och høffuitz mand paa Helssingborg, giøre witherliig for alle met thette mitt obne breff, att ieg haffuer forskiicket thenne breffuisser Hans Priidz paa ko. m. wegne met ix rode lantz knectte tiill Halmstad; thii beder ieg eder alle paa kongelig maiestattz [wegne], som thenom hender for att komme, att y forder och fremmer thenom tiill beste paa kongelig maiestatz wegne. Till witnesbørd trøcker ieg mitt siignett for thette mitt obne breff. Datum Helssingborg, then neste torsdag effther natiuitatis Marie, aar etc. mdxliij. Et Pasbord udstedt af Peder Skram for Hans Prydtz. 1543, 13. Septbr.

Orig. i Kgl. Bibl., Saml. til Adelens Hist., Fasc. 55.

iv.

Peder Skram til Esge Bilde og Joachim Beck. 1543, 20. Septbr.

Venliig oc kierliig helssenn altiidt forsendt mett vor Herre. Kiere venner, giffuer ieg eder k^en tiill kiende oc som ieg haffuer screffuitt om tiill forne, att tisse ere the lantzknecte, som ieg haffde forskickitt tiill Halmsta oc tiill Lauholm tiill borgeleye paa ko. Matz wegne: oc skulle the ydermere berette eder, huadt suar the fick, end som jeg nu scriffue kand, oc sender ieg eder thette paspor oc thett breff, som ieg screff thenom tiill paa ko. Matz vegne. Kiere venner beder ieg gierne, attj ville finde thed beste raadt oc lempe ther tiill, paa thett attj andre skulle icke findes vuilliig. Kiere venner intthet sønderligt, her mett eder Gudt beffallendis. Ex Helssingborg sanctj Mathej apostolj affthen mdxliij.

Peder Skram Riider.

Udskrift: Erliig velbiurdiige mendt oc strenge riidere Her Eske Biille tiill Vallden, ko. matz stadholler, Jachim Beck tiill Førsløff, ko. matz rentte mester, venligen.

Orig. i Kgl Bibl., Saml. til Adelens Hist. Fasc. 55.

v.

Peder Skram til Esge Bilde og Joachim Beck. 1543, 20. Septbr.

Wenliig oc kierliig helsenn altiidt forsendt mett vor herre. Kiere venner, giffuer ieg eder kierligen tiill kiende, oc som ieg tiillforne haffuer screffuett eder tiill, att ieg haffde for skickitt vttj borgeleye ix roder lantzknecte y Halmsta, oc i rode vttj Lauholm vd aff Remer van Voldis regementte, paa thett attj icke skulle striigge landhen op oc neder. Kiere venner, saa giffuer ieg eder kierligen tiill kiende, attj vttj samme ij købstæder haffuer foruist samme knecte, oc icke vill holle thenom, oc icke for anden orsag skyll, att ther er

dragen mange knecte y ar igenom theris by oc liigiitt. Tha vedt y vell siell, attj ere icke the eneste, ther haffuer holt knecte, men bønder oc ander haffuer saa vell haffdt platz oc møde aff thenom som (!) vell som thj. Oc sagde prouiantte mesteren for meg, attj beholte bode øxen, lam oc andnett igen, som vor godt tiill giengierr tiill the suenske knecte. Kiere venner, saa beder ieg eder gierne, attj vylle vell giøre oc giffue meg eders steffning offuer thenom, attj motte møde meg for eder, eller oc y ville delle eders gode raadt mett meg, huadt ieg skall giøre her vttj; ther som ieg skall straffe, tha straffer ieg for hartt. Kiere venner, skall thett saa gaa till, tha er thett vntt oc haffue beffallingh: attj her vttj ville giffue meg eders beste raadt tiill kiende, huad eder tyckis best her vttj. Kiere venner, hues made ieg kan vere eder tiill villiig oc thienesth, viill ieg altiidt gerne giøre. Her mett eder then almectigste Gudt beffallendis. Ex Helsingborg sanctj Matthej apostolj affthen, ar mdxliij.

Peder Skram Riider.

Udskrift: Ærliig, velbyrdiig mændt oc streng riider Her Eske Bylle tiill Vallen, Ko. Matt. Stadtholler, Jachim Beck tiill Førsløff, Ko. Matt. rentte mestere, sampliigen och huer besønderliighen venliig tiilscreffuitt.

Orig. i Kongel. Bibl., Bøllings Brevsamling.

vi.

Venliig oc kierliig helssenn altiidt forsenndt met wor Herre. Kiere Her Eskge, sønderliig gode venn, giffuer ieg eder kierligen tiill kiende, att Dyriick Pottgentte er nu indt komen paa skiiben met j^{c}xx eller xxx knecte, them haffuer ieg forscreffuitt tiill Malmø y borgeleye, tiill saa lenge attj foor vider beskedt aff eder. Sammeledis moj vide, at Remmert van Volde

Peder Skram til Esge Bilde. 1543, 16. Oktober.

kommer offuer landt mett en vj^{c} knecte eller ther huoss, oc er forventendis strax y thisse dage, bedendis eder gerne, attj ville vell giøre oc scriffue meg tiill, huadt heller thi skall komme offuer tiill Københaffn eller oc thy skulle forscriffuis y borgeleye her y landitt. Kiere Her Eske, y hues made ieg kand vere eder tiill villj, vill ieg altiid gierne giøre. Her mett eder Gudt almectigste befallendis. Ex Helssingborg tiisdaghen nest for sancti Lucas euangeliste dag, ar mdxliij^{o}.

Peder Skram Riider.

Udskrift: Erliig, velbyrdiig mandt oc strenge riider Her Eske Bylle tiill Vallendt, Ko. Matt. stadt(holder) y Københaffn, myn sønderliig gode ven venliighen tiill-screffuet.

Orig. i Kgl. Bibl., Saml. til Adelens Hist. Fasc. 55.

vii.

Peder Skram til Johan Friis. 1545, 22. Februar.

Venlig oc kierlig helssenn altiidt forsendtt met wor herre. Kere her cantzeller, sønderlig gode wen, tacker ieg teg ganske gerne for aldt gott, hues jeg altiidt ganske gerne forskylle wiill. Kere Jehan, giffuer jeg teg k^{n} tiilkende, at jeg wdi dag fiick ko. m^{ts} scriff-uelsse om mit len wdi Norge, giiffuendes tiilkiende, huorledes at ieg tilforn haffde loffuet oc tiilssagt hans node, at jeg wdi samme len skulle sette ther en ann-den fogedtt, huilket hans node oc mener at saa icke skulle were skedtt. Kere her cantzeller, saa giiffuer jeg teg k^{en} tiilkiende, at strax som jeg kom hiem alle helgens dag, tha sende jeg strax tiidt op myn tiener Jacop Odtssen oc gaff hannom ther befalling paa myne wegne, oc foruenther jeg nu strax met thet første han-nom oc then anden her neder igen, tha skall handt strax selffuer giue seg tiill ko. m^{ts}, oc hues hans node tha befaller hannom, thet skall handt giøre, saa frempt

som hand icke wiill stande ther fore tiill rette. Kere Jehan, saa haffuer jeg oc forstandet wdi hans nodes scriffuelse, at hans node er storligen mit len wdi Norge begerendes, huilket jeg oc weluilligen oc gerne wiill wplade hans node thett, nar hans node selff her wdi riigett kommendes worder, om hans node er thet tha begerendes, oc forser jeg meg tiill, at hans node paa en anden stedt berammer meg saa stoer fordell oc proffitt igen, som thet kandt were, oc at jeg kandt fange ther wt, hues meg hør tiill, oc hues som jeg haffuer ther lendt oc boret hen wdi korn oc andett, at jeg thett oc motte fange ther wt, oc siiden føllist gøre hans nodes inuentarium. Kere her Cantzeller, saa forstodt jeg oc wdi hans nodes scriffuelsse, at hans node haffuer forlendt Wor Closter hen oc giiffuet ther paa liiffs breff, oc wiiste jeg ther inthet aff; ther som jeg haffde wiist thet, tha wille jeg icke hafft begerett thett. Kere her cantzeller, saa forstod jeg oc nu siist, jeg wor wdi Købnehaffn, huorledes at ther er wpskreffne nogle høffuitzmendt tiill hans nodes skib, huilke som er siuge oc forderelige, som icke thiener ther tiill, som er Hartuig Tomessen oc nogle andre, ati thette wille giue ko. m^tt^ fore, at ther kunde forsk^nes^ tiill nogle andre, som bedre thienne ther tiill, som jeg nu sender eder regiister paa. Kere her cantzeller, wden Gudt wiill wnde meg bedre helbrede wdi mit hoffuet, end som jeg nu haffuer, tha tiener jeg ther icke lenge tiill, dock skall Gudtt wiidet, at jeg skall were trengder ther fran, før end jeg skall forladet epter hans nodes wilie oc begering. Kere Jehan, saa haffuer her Oluff Rosenkrantz oc jeg screffuet teg tiill om wort skib, som wi haffue, huilket jeg better teg gerne at thu wilt well gøre oc forfarett huoss ko. m^tt^, at hans node wilde giiffue oss forloff, at wi mue lade løbet hen wdi Hollandt oc sielie thett, at jeg motte fange ther nogle pend^e^ fore at løsse meg aff then store geldt met, som

jeg er kommen wdi thette aaredt, eller hans node wilde selffuer købe thett aff oss. Kiere her cantzeller, hues som jeg kandtt gøre eller lade for thyn skyldt, thet som well er giortt, wiill jeg altiidt gerne gøre, her met teg Gudt almeg^{te} befalendes, oc gør well oc scriff meg suar tilbage igienn. Ex Helsingborg dominica quadragesima aar etc. mdxlv.

Peder Skram ridder.

Udskrift: Erliig oc welbiirdiig mandtt Jehan Friis tiill Hesszellager gardtt wor nod^{te} herres cantzeller wenligen tiilsk^{uett}.

Orig. i Gehejmearkivet, Danske Saml. 659 e. 9^{b}.

viii.

Axel Brade, Peder Skram og Byrge Ulfstand til Køge Bilde. 1546, 4. August

Venliig kierliig helssenn met vor herre. Kierre her Eske, sønderliige gode venn, tacker vy eder k^{en} oc gierne for alt gott, som y oss altiid giortt oc beuist haffuer, huilket vy altiid gerne forskylle viill met alt hues gode vttj vor magtt er. Kiere her Eske, giffuer vy eder k^{en} till kiende, oc epter then leyliighet, som y haffuer giffuett oss beffalling opaa, tha haffuer vy forscreffuitt ganske mennighe adell tiill oc menig kø[b]steder att møde oss y Lundt, en borgmester oc radmandt aff huer købstedt, nu søndag vor, som vor Petri et (!) vincula dag. Kiere her Eske, tha møtte forscreffne godemenndt paa alle siider ther, oc lodt thenom ther vttj alle veluilliigen findes, att huer viille vere rede nat oc dag, nar thij viider finge vor scriffuelsse ther om eller budt, met theres heste oc harrinsk. Sammeledes købstede mendt met theres folck bode mett skøtt oc heste, sameledes tiill foedt om behoff giøres mett voben och verge, y nar the viider fanger vor schriffuelsse ther om. Huilkett att vy hober nest Gudz hiielp att vy viille giøre vortt beste epter vor

yderste formoe. Sameledes haffuer vy forordinerett thi folck, som skall vere y Landskronne oc foruare ko. ma^ts^ oc riigit then by tiill gode. Kierre her Eske, giffuer vy eder oc venliigenn tiill kiende, att vy haffuer faaett scriffuelsse aff vor kundskaff y Suerriig, lydendes att kong Gyste haffuer holt ting vedt en braa hartt ved Calmer met alt hans folck oc haffuer tiillsagtt thennom, attj skall siide rede natt oc dag met vobenn oc verge, y nar the ydermere fick hans scriffuelsse eller bud ther om. Sameledes haffuer giortt hartt forbudt, atti intthet ther vttj landhen skall føre ind y Danmarck vdhen jern oc bast oc ingen edende vore vedt liiff oc hals. Sameledes siiger the, attj Liibeske ere ennu y Calmer, oc er icke en nu komne offuer ens mett kong Gyste, oc er ald kong Gystis folck icke en nu at skyll, som handt haffuer forsamliitt, oc liiger omkring Kalmer. Kierre her Eske, saa haffuer vy[1]) myne visseliig budt ther emdeliig (!) huoss, hues tiidynger vy forfare kandt, ville vy vist scriffue eder tiill. Kiere her Eske, sammeledes moi vide, att ther fattis thuo master tiill then bomm for Landskrone, beder vy eder gierne, atti ville oss behielpelig [were] huoss Peder Goske, att vy kunne faa thennom hiidt mett then ferge, som kommer tid mett ko. m^ts^ themmer tiill thenne tiilkommendes søndag. Kiere her Eske, desliig^te^ haffuer the gode herrer oc godemendt her vtti landt forscreffuet ko. ma^t^ tiill, huilkett breff vy sender eder, bedendes eder gierne, attj ville forskicke ko. ma^ts^ thet tiill hende. Sameledes bedendes eder gerne, atti ville icke tage oss tiill vuilliig, att vy scriffuer eder saa korttliigen tiill, ther som y ved y nogen made att vy kunde vere eder tiill villiig eller thienist, thet skulle y altiid finde oss velluilliig tiill. Her mett eder

[1]) Han har først skrevet jeg, men glemt at rette: myne.

the helligtrefoldighet beffallendes. Ex Helsingborg onsdag nest epter vincula Petri anno mdxlvi°.

Axell Brade
Peder Skram Riidere.
Byrghe Ulffztandt.

Udskrift: Erliig velburdiig mandt oc streng riider her Eske Biilde tiill Vallenn, ko. Matz. stadtholler vttj Køffuenhaffn, vor sønderliig gode ven venligen tiillscreffuit.

Orig. i Gehejmearkivet, Danske Kongers Hist. Fasc. 22.

ix.

Peder Skram til Korfits Ulfeld. 1552, 14. Oktober.

Venlig kierlig hiilssenn altiidt forsendt mett wore herre. Kiere kiere Korfitzs, suoger och synderliige gode wenn, tacker jeg etther gandske kierligenn for altt gott, som i meg altiidt giortt och beuist haffuer, huilckett ieg gandske gierne mett etther forskylle will, huor ieg kandt etc. Kiere Korfitz, som etther well fortencker, att ieg antuorde etther eth breff och register, som the riddermendzmendt wdgiffuet haffue om thenn jordt i Engelholm, sameledes om thenn jordtt, som the fattige møste her i Landzkrone till hospitallett, och loffuede att sende meg kong. Ma. breff och stadfestelsse ther paa, saa mandt kunde wide, huadt huer kunde komme till mett retthe, tisligeste loffuede i meg enn copie aff the riddermendzs mendzs breffue, som setthe thenn iordt i Engelholm: saa er mynn gandske kierlige bønn till etther, atj wille well giøre, att jeg motthe bekomme samme kong. M. breff, epther som ieg wnderuiste etther i Lundt, saa mandt kunde wide, huor epther mandt schall retthe seg, att the fattige icke schulle miste theres, sameledes att ieg och motthe faa thenn samme copie aff the riddermendzmendz breff om Engelholm etc. Item kiere Korfitzs, loffuede i meg paa Krogenn, att thett breff, som jeg fick till tolderenn her i Landzkrone schulle

holle, att handt schulle fornøye meg ij lester sildt aff toldt sildenn her i byenn, saa siger tollerenn, thett samme breff lyde icke wdenn om enn lest sildt, icke haffuer ieg heller faaett mere. Kiere Korfitzs, atj ther faare wille well giøre, och flie meg breff om thenn andenn lest siltt mett, saa the motthe bliffue ij lester till hobe, thij hunn will giøres behoff i foraarett till thenne Bøgning, och forterede kong. M. folch the iij tønner aff samme lest sildt, før endt hans naade drog aff Helssingborgh, och kandt ieg icke hollett minde endt mett v lester sildt. Kiere Korfitz, giører nu ther wdj som mynn troo er till etther, her mett etther Gudtt almegtigste beffallindes. Schriffuet wdj Landzkrone fredagenn nest epther sanctj Dionisij dag Mdlij.

Peder Skram ridder.

Kiere Korfitz, forlader meg, att ieg bemøder etther saa mett mynn bestilling; huor i wide att bruge meg igenn, schulle i altiidt haffue meg raadendes offuer etc.

Udskrift: Erligh och welbyrdiig mandt Korfitzs Wlfeldt, kong. M. Secreterere, mynn kiere suogere och synderlige gode wenn, gandske k^en tilschriffuet.

Orig. i Gehejmearkivet, Skaane Nr. 1.

x.

Peder Skram til Fru Sidsel Ulfstand, Knud Gyldenstjernes. 1555, 4. Marts.

Vennlig kierlig hellsenn nu och altiidtt tiilffornn senndt mett Gudtt. Kiere fru Siitzelle, synnderlige gode wenn, nest all kierlige tacksigelse for alltt gott, huillckiidtt jeg alltiid k^enn forskylle will mett hues gode som wthi minn magtt kanndtt werre, kiere frue Siitzelle, giiffuer jeg etther ganndske wennligenn tilkennde, att kon. m^tt breff er wdgangenn till nogle gode menndtt, som met mig som(!) skall viide oc besee thett lanndemercke. Saa acther wy nest Gudtz [hielp] nu strax epther paa torssdagh viii dage att drage innd y Gødinnge-

herritt, oc saa ther wdaff oc innd y etthers leenn. Ther fore beder jeg etther ganndske gernne, att y wille well giøre oc laade etthers fogedt møde oss wthi etthers leenn, huor som thett skiuder paa grenndzenn, oc bestille oss ther nattleye oc wnnderhollinng met mad oc øll till oss oc wor follck oc heste foder till wore heste, oc att etthers fogedtt motte haffue till rede hoss sig, naar wy kommer ther, nogle gode gamble acthe forfarnne dannemenndt, som boer op under grenndzenn, som oss kannd foruise skeell frann skell, huor rett lanndemerckitt er oc haffuer werritt aff aarrilldtzs tiidtt. Oc sennder iegh etther ett kon. m^tt breff, som hanns kon. m^tt haffuer etther her om tilscreffuitt, att y ther w[d]indenn widere kann forffare hans kon. m^tt wilge. Kiere frue Siitzelle, wiidtt jeg inntiidtt wiidere att scriffue etther till om paa thenne tiidtt, menn hues etther lefftt oc kiertt er, giør ieg alltiid gernne. Her mett etther Gudtt allmect^e beffalinndes. Ex Hellssinngborgh mandagenn nest epther thenn første sønndag y faste anno domini mdlv.

Peder Schram riidder.

Udskrift: Erliigh oc welbiurdiige quinde frue Siitzelle Knudtt Gylldennstiernnes tiill Liungby, minn synnderlige gode wenn, ganndske wennligenn tilscreffuit.

Orig. i Gehejmearkivet, Danske Kong. Hist. Fasc. 27.

xi.

Peder Skram til Hertug Hans d. æ. 1555, 28. December.

Høgborne første aller kieriste nadiste herre, ettherss naade gandske ydmygeligenn altiidt tillførrenn metth Gud. Aller kieriste naadiste herre, giffuer jeg ettherss førstelige naade gandske ydmygeligenn till kiende, att som etthers naadis høgmectiighedt haffuer ladetth bødetth megh till mett Elssebe, att jeg skulle lade bestille etthers naade nogen søm, enn fierdingh aff etth slagh,

och enn halff tønne aff ett andett slagis som, ther till mett jernn till xxiiii winduffuer oc ii^c^xxv murancher, epther thend skampelun, som etthers naade loed meg for skecke vedt hende; kierre naad^te^ herre, saa giffuer jeg etthers naade gandske ydmygeligenn till kiende, att jeg haffuer ladett bestillett iii^m^ aff the største som, oc vi^m^ aff the smerste, thesligest er oc bestelldt jern till xxiiii winduffuer epther ettherss naadis begerringh, oc troer jeg icke andetth endt thesse for^ne^ som skall well fylde en fierding aff thet ene slag oc en halff tønne aff thet andett slag. Thy mandth kand icke anderledis bestille thennom end wedtt hundrett eller tusindt tall, oc kand jeg icke faa flerre end ett halfftt hundrett murancker nw saa hasteligenn. Thette forschreffne jernfangh well jeg lade forskeche etthers naade till Kiøpnehaffnn till fastelauffuenn først komendis, oc will giørre mynn aller største flidtth ther till, att jeg kandt fly etthers naade the andre murancher wdi faste. Ther som jeg haffde wiist thet till forrin, saa att smederne haffde kundett flydt thennom jernn att smedt aff, tha skulle etthers naade well haffue faaet thennom altt sammenn nu till fastelauffuen, oc haffuer kong. matt. mynn aller naadiste herre ladett bestillitt her hoss thesse smeder bode som oc andett arbeydt, oc ther forre er altt theris jern opsmedth oc opkiøptth. Aller kierriste naad^te^ herre, bedendis etthers naade gandske ydmygeligenn, att etthers naades høgmectiighedth wilde werdis till att giffue meg etthers naades wilge till kiende, om etthers naade wilde saa haffue thett bestillitt eller och ey, att jeg kunde wide att rette meg ther epther. Thy etthers naades secrether lade Elszebe ingenn viiss tiidt forre, end som thet korteste mandt thet bekomme kunde; thy wilde jeg nw gerne wide etther naades wilge ther om. Allerkieriste naad^te^ herre, skall ettherss naade altiidt befinde meg for etthers naadis ygmygelige oc goedviilelige thiennere

mett huess jeg kandt bestille etthers naade till gode, eller y andre maade tiene etthers naades høgmectighedth, huor megh staar att giørre, som etthers naade well aff meg forskyllett haffuer. Saa will jeg her mett haffue etthers naades høgmectiighedth Gud almectte befallindes till siell oc liff. Ex Skedall løffuerdagen nest epther Cresti fødzils dagh anno domini mdlvi[1]).

Etthers naadis
ygmygelige
Peder Schram ridder.

Udskrift: Hobornne første, stoermectiige herre, her Hanss, hertogh till Sleswiigh, Holssen, Stormaran, Detmerskenn, greffue udi Oldenborig oc Dermenhorst, myn aller naadiste herre gandske ydmygeligenn.

Paategning: Productum Coppenhagen den viiten Januarii anno etc. 56.

Orig. i Gehejmearkivet. Gem. Archiv XXXIX. 28b.

xii.

Fru Elsebe Krabbe til Fru Birgitte Gøye. 1556, 28. Febr. (?).

Søsterlig kerlig Helsen tilforn screffwed med Gud. Aller kereste Søster nest alld kerlig tacksigelsse etc. gyffwer ieg teg ganske kerligen att vede, att ieg nu haffwer anammitt tin vld oc selff latt veytt hene for myn egen øgen, oc saa santt hielpe meg Gud, som ieg lod tend vey tett næppelighste mølligt vor, tha veyde hwn intted mere end xiiij Hallands pund, oc bleff hwn tøsser veyd, før end ieg vylle nøges ther med, oc will ieg gøre myn flyd ther y, som thet vor myn egen, oc vell ieg fly deg peninge thet aller snareste mollig kand vere, ty ieg frøcter saa saare, att ieg skall icke snart bliffue affue med hene, for ieg haffwer fott hend saa

---

[1]) Som det ses af Paategningen, har Aarets Begyndelse her været regnet fra Jul.

syllig; men bode Gud oc tu skall vede, att thet skall icke vere myn skyld i te eller ander maade, huor teg kand kome til gode, saa lenge ieg leffwer. K. Søster som tu oc gyffwer til kenne i tyn Scriffwelsse, att thu mener, att thet skall icke alltt saa vere, som meg er foresagtt, saa ved ieg thet vist, att thet er Sanningen, men ieg thror Gud saa vell, att hand vnder meg en huesuallelsse for tend løgn oc flere, som myn kere hosbonde oc meg er løget paa i tette aar aff thet folck. Men i hure thet gaar, tha skall ieg aller efftter tenne [dag] fortiene entten tack eller vttack paa Herrens hus mere, eptter ieg forstaar, att en løgnere staar saa vell til troendes. Men Gud skall vere vortt wynde then syste dag med huldhed vy haffwer tientt vor øffrighed. Saa gyffuer ieg Gud bode heffn oc straff offwer te løgnere etc. Myn hierte, før saa thørstu dog intted synderlige forfare ther om, ty thu fanger doch ingen rett Sandhed att vede ther om. Myn hiertte søster, ieg kand icke fuld scriffue deg, saa suarlige lang tyden er meg, synden (!) Her Peder drog bortt; Gud for syn godhett sende hannem snartt helbrede igen etc. Myn hiertte Søster, ieg well icke vyder bemøde deg, men Gud gyffwe, thu kunne end gang komme her op, tha kwnne en see, att vy haffwer vell then verelsse en erllig ridder maa vell nøges med. Gud haffue loff tyl euiig tyd. Huellken gode Gud ieg nu oc alltyd beffaller theg mett alle thennom teg vell vil. Kere Søster, gør vell oc syg thiin kere Hossbonne oc tyn gode søster Elline, om tu hende tyl ords kommer, M. gode netther, oc raad altyd offwer meg, som teg bør att gøre etc. Datom Skeedall Thorupp fredag i faste ar etc. Mdlvj.

Elszebe Krabbe.

Indlagt Seddel:

Aller kereste Søster. Jeg haffwer forfarett, att Herluff vell drage att Jwdland; vore thet tig icke da

til formøgett besuering, att thu tha ville komme hyd oc see, hwre en ffattiig Hallandzfar lyde her, ther tør end vere bed[r]e, end vwenner tencker; des bedre Gud verre loffued, oc ieg vel bestelett med vore bønder paa thene syden Engelholm, att tu skalltt fange bode natt-leye oc vo[g]ne epther tin egen ville. Vilttu haffue natt leye til Poffwel Fyndes i Rebbelbierig strax paa tene syde Engelholm, hand skall fangett att vede, att nor tu kommer, skall hand alltyd vere teg til rede. Nor tyn leylighed kunde seg saa begyffue, tha bade ieg teg ther ganske gerne. O kere søster, sender ieg teg end lyden thaffle, som Doctter Peder Paladius send oc gaff meg, oc beder teg gerne, attu then villt offwer lesse, Gud til loff; ti vy ville med Gudz naade haallde oss hartt hoss tend, ty hand vynner paa ted sys[t]e, ti ther star saa screffuitt: Cristus vincit, Cristus regnat, Cristus imperat. Dend beffaller ieg deg etc. etc.

Udskrift: Erlig oc welbyrdig Fruve Frv Birgitte Herluff Trollis, myn kere Søster ganske kerligen til egen handtt.

Orig. i Kgl. Bibl., Saml. til Adelens Hist. Fasc. 35.

xiii.

Peder Skram til Hertug Hans d. æ. 1556, 20. November.

Ethers furstliig nade myn jdmig vellwillig helssenn altiidt forsendt mett worr herre. Høgborne furste alderk[te] nad[te] herre, haffuer ieg fanget ethers nades scriuelsse nogen tiidt syden forleden om nogen muracker, jerne stenger, søm oc andenn jerne ware tiill ethers nades bignings behoff. Saa haffuer ieg giørdt en handell met nogenn smede paa ethers nades wegne, som ieg haffuer vnderuist Poell Fectell thet nøgeste oc beste kiøb, som paa ferde er; oc haffuer ieg forskicket nogen aff thennum tiill Poell Fectell, oc thet furste mweliigt er, will ieg sende tiidt flere, saa the skulle alle were wti Kiøpnehaffn inden medfast eller till then tiidt, saa

ethers nade skall were ther vti vforsømmet. Ther met oc alt andnet huess jeg vti thenne landzende eller anderstedt ethers nade tiene kandt, skall ethers nade altiidt finde meg weluilliigen. Her met ethers furstelig nade Gudt alm[te] beffalindes. Ex Kiøpnehaffn fredagen nest epter oct[a] Martini ar etc. mdlvi.

Ethers nades
idmige
Peder Skram riidder

Udskrift: Høgborn furste och megtiig herre her Hans met Gudtz nade hertug vti Sleswig, Holsten, Stormarn och Ditmersken, greffue vti Oldenborg oc Delmenhorst idmigligen.

Orig. i Gehejmearkivet, Gem. Archiv XXXIX. 28[b].

xiv.

Peder Skram til Povl Fechtel. 1557, 15. Marts.

Vennlig kerlig helssenn nu och alle thidtt forsendt mett Gud. Kerre Pouell, sønderlig guode ven, bethackerre jeg edder gandske kerligen oc gerne for alltt gott, huilckitt jeg gandske gerne forskille vell mett alle guode etc. Kerre Pouell, som y nu skriffuer megh tiill om nu, att jeg skall bestøre iiii[c] murancker tiill mett thennum, jeg haffuer bestørtt, oc nogen jern stenger ther tiill, saa haffuer jegh nu bestillitt, att jeg vedtt meg iij[c] oc førthenn murancker, som skall verre rede ynden paaske, som skall mett Guds hielp vere vdi Købennhaffuen, oc xl jernstenger mett, som skall tiill att brøde mur mett, naar mand haffuer brugtt thennum vdi saa haffuer mand sinn penning aliguell synn penningh vdi gen (!), heller handt vell laade smiedt thennum eller huadt hand vell gør aff thennum. Kerre Poull, att y ville bestille hoss høgbornue første hertog Hans, att jeg kunne faa nogen penniing vdtt medfaste, før hans naade droff aff, thi att s[m]idenn er saa arme, att thi kand enthet gør, før endtt thi faar

peniigh strax paa handen aff megh. Kerre Pouell, jeg vell forstricke aff mett egitt, saa lengi att jeg kandtt faa boudtt tiill edder, oc naar thiss ancker er vdi komen, saa vell jeg gernne gørre mett best vdi sommer for hans naade oc fly hans naade fller, oc vell jeg allthid gernne gør huess hans naade løffuett oc kerrtt er, som jegh plithig er. Kerre Pouell, her mett edder Gud alsom methiste beffallindes. Laader Elsub helse edder mett mange guode netter. Ex Skiiddall mandagen nest for oculi anno domini mdlvii.

Pedder Skram riidder.

Udskrift: Erlliig oc velffornumstig mandtt, Pouell me[n]ter borige wdi Københaffuen, myn sønderlig guode ven gandske venlig.

Orig. i Gehejmearkivet, Gem. Archiv XXXIX, 28b. Sammesteds findes flere Breve fra Peder Skram til Povl Fechtel angaaende Bestillinger og Arbejder i Jernvarer, der skulde udføres for Hertug Hans.

XV.

Peder Skram til Kong Frederik II. 1559, 15. April.

Stormectigte hogebornne første, aller naadigste kongge oc here etc. Myn ganske vnderdanlige plictige tro tieneste tilforn mett Gud. Aller naadigste herre, giffwer jeg etters naades høgmectighed ganske vnderdanigen oc werdiclige att wede, att jeg vdi dag fick etters naades breff oc scriffuelsse, som er skreffuett paa etters naadis gaard Aarhus then v dag Apprilis, och her hoss ett breff, som etters naades høgmectighed er til screffwett aff Werner Parsberig om nogen leylighed aff Suerige, oc jeg ter fore skulle haffwe mett wesse bod ter i landett att for fare, hure om allting er. Aller naadigste herre, saa giiffuer jeg etters naade werdiglige att wede, att tend tijd samme heredag stod i Wadsten, haffde jeg mett egett wesse bod ter i byen, tha forfor hand, att kong Gøstii skulle haffwe giiffwett

sytt raadtt forre te Oplandzherrer, som først vore komen, att hand acttett att gørre etth tog til Gulland, att lade indtage tett land igen, som lenge haffde werett fra Suerigis riige, oc gaff til kenne, att thett vore nu rett tiid, oc att hand haffde alttijd forbeholtt seg i alle handeler, som vore gangen imelom hanom oc Danmarck, hues rettighed han haffde til Gulland, tere for vylle hand nu ted anheffue etc. Aller naadigsti here, ten tid her Sten, her Gøsti Olszen oc her Per Bradde kom, skulle tii raadtt ter imod, oc besynderlige her Per Brade, oc gaff til kenne, att ter vor riingge fremede krigs folck j landett, att ter som tii taptte ett slag, tha wore lanett taptt oc bortte, oc att tij haffde maadelige wener oc forwantte vden lands; oc ter hoss gaff fore, att ter som te opvagtte etters naadde, tha opwagtte te ten ganske werden oc alle etters naades forwantte, oc synderlige te Heensse steder; oc aff thi suar bleff hand strax saa forbittrett, atth hand wor indeluck i tre dagge, oc ingen maatte eller torde gaa ind til hannom, oc hade hand oc opskreffwett oc forsamlett alle hans bonde knectte til same tid, oc ther epter lod hand strax mostere oc betalle thee aff samme knectte, som vore førr mett i Rysland, doch icke vden ij marck paa handen, men tii andre fick inttett, oc strax bleff tenom gyffwett forloff att drage hiem; doc att huer skulle sede rede, nor te fynge vyderre bod; oc saa giorde te selff ett anskreg tere ilandet, att Ryssen skulle vylle falle paa nye igen i Findland, huelkett doch intett er. Kere naa[dig]ste here, saa haffwer jeg nu syden paa nye igen hafft fiire myn wesse bod there i lanett, oc mett ett aff tenom skreffwett her Stenn selff til om en ganger, oc mett ett anetth skreffuit her Gøstij Olszen til, att hand vylle hielpe meg til købs til iiij eller vj lester ossmund til myn bygning; oc nu i gaar kom ted mett bod igen, som vor hoss her Sten oc syer, att ten vnge here hertog Erick

vor paa toget oc viille dragett her ner til lande mercke oc bese nogne befestninger, som skulle befestes, oc synderlige ett heder Hamer, ter haffwer hans naade latt satt en stall til hu[n]drert heste, oc doc icke hade mett seg vden(!) j^c^ heste oc j^c^ fodganger, oc fick strax ilendes bod fran syn fader om naten, att hand skulle strax gyffwe seg til bage tyl faderen igen til Ennekøbyng, oc følige syn fader op att Staacholm. Disligeste kere naa[dig]ste herre vor oc te Losze[1]) borgere forboden att nogen stedz løbe mett teres skib, fore end ter(!) fynge vedere besked, oc nu ere samme forbod opgiffuett igen, och ti haffwer latt lyest oc vdraapt, att huem ther gøre ti danske nogen forfang skuelle straffis ther fore; om thet er giortt paa skrømpte, thet kand mand icke vest vede, ty ther gaar doch en hemelige thalle iblantt then menigmand, att thet tog att Gulland skulle icke vere affslaget; tii kand en god opsende icke skade. Thenne mening oc leylighed haffwer jeg for nogen dage syden giffuitt etters naades stattholere here Mons Gyllenstiern til kenne etc. Kereste naadigste here, hues jeg wydere her om forfare kand, skall jeg icke spaare bod ther offwer, som jeg ved etters kon. matt. oc mytt federne riige mactt paa liiger. There som jeg kune haffue forfarett noget rett west vere, skulle etters naades høgmectughed, le[n]ge syden hafft mytt wesse bod ther om, och skal ty mett Guds hielp i thene landsenne ingen fremgang faa, saa wytt som macthen er att staa thønom i mod; thy jeg haffuer meg paa etthers naades gode behaff alltt retthetth ther epther, oc nu i thesse dage mostrett oc hafft vdgers folkett til sammen, saa ty syder altt rede natth oc dag, om behoff gøres; oc vel strax om santte Volborig dag mostre køffstedmend her i mett len; ty jeg haffuer altt holtt thøm thet fore, tha vore ty selff be-

---

[1]) D. e. Lødese.

gerindes then dag, ty att theris folck vore mesten vdloben etc. Kereste naadygste here, huor jeg ved att affwerryge etters høgmectugheds skade oc forderwe, vell jeg ther i were vspartt vnderdanligen oc huldeligen att findes, som jeg kendis att vere etters naadde plictig. Etters naades kongelig Matt. mett itt lycksaligtt rigementte oc itt langvarigt suntt liiff viil jeg her mett haffwe ten aldmectigste Gud beffalendis. Dattom Skeedall ten xv dag Apprilis ar mdlix.

Etters naaddes
vnderdanige tienerre
Peder Scram riidder.

Udskrift: Haagbornne stormectigste første oc here, her Frederick medt Gudz naadde Danmarkis, Naarigis, Wendes oc Gottes Kaanning, hertog i Sleswiig, Haalstien, Staarmaren, Diitmersken, greffwe i Oldenborrig oc Dermenhorst, myn aller naaddigste here, ganske vnderdanligen etc.

Orig. i Gehejmearkivet, Danske Kong. Hist. Fasc. 39.

xvi.

Stormectiigeste och høgborne første och konge, mynn allerkiereste naadiigste herre etc. Myn ganske vnderdannig plictiige troff tienesth ethers naadis konge matt tylførren mett Gudt. Allerkiereste naadiigste herre, verdis etthers naadis høgmectiighedtt att vede, att ieg nogenn tydt forledenn sydenn fick ethers naadis høgmectigheds breff och skriuelse, vthi huilkett høgmelte ethers naade giffuer tylkiende, att ethers konge matt haffuer vntt och giffuett the Halmstadtt borger nogett temmer aff ethers konge matts skoffue her vthi mytt lønn (!) tyll theris byes befestning. Allerkiereste naadiigste herre, saa formelder ethers naadis skriuelsse icki, huor meget temmer thi skulle haffue, saa haffuer ieg dog paa ethers naadis høgmectiigheds goede behaff lade

Peder Skram til Kong Frederik II. 1560, 1. Marts.

foruise thennom viii tylther temmer; saa siger borgerne, att thi trøster for ingenn deell att lade henthe dett selff aff skoffuenn, thi de siiger thennom att häffue huerckin heste eller vogenn; haffuer ieg holtt bønderenn thett for, att thi skulle age thennom thett tyll byenn, tha vylle thi icki thett giøre, vthenn thi faaer ethers naadis høgmectiigheds obne breff ther om. Ther som ethers naadis kong^{e} ma^{tt} vylle, att ieg skulle flye for^{ne} borger same temmer, att ethers naadis høgmectiighedt vylle tha verdis tyll att forskecke meg ethers naadis obne breff tyll bønderenn, och att ethers naadis høgmectighedtt vylle verdis tyll att skriffue meg tyll, om ieg skall fly thennom mere eller myndre, endt som ieg haffuer bestillett, thi att borgerne haffuer sagdtt for meg, att thennom tiener inthitt stecker temmer endtt xiiii eller xvi alne. Allerkiereste naadiigste herre, att ethers naade vylle her vthi verdis att lade meg vede ethers naadis kong^{e} ma^{tt} vylge. Eders nades løck och velfardtt mett alle løcksaliighedtt och languarendis regementhe och eth sundtt lyff ieg vyll alletydt haffue then alsommectiste Gudtt beffalendis. Datum Laffholm then første dag Martii aar etc. 1560.

Ethers naadis
vnderdaniig och idmyge tiener
Peder Schram ridder.

Udskrift til Kong Frederik den Anden.

Paategning: Her Peder Schram om thømer til Halmstad befestning, product. Bygholm then xvi Martii.

Orig. i Gehejmearkivet, Danske Kong. Hist. Fasc. 40.

xvii.

Peder Skram til Hertug Hans d. æ. 1561, 8. Juli.

Stormegtigste høyborne første, aller naadigste herre, giffuer jeg etters naades høgmectighed ganske vnderdanligen tilkenne, att jeg nu nogen tid syden fick etters førstelige naades skryffuelsse mett etters nades vnder-

danige tiener Cresten Skram, vdi huelkenn etters naades skriffuelsse etters førstelige naade er begerindes, att hues ossmund som jeg haffwer bestelt etters naade til gøde, ted motte indløbe for Helsyngborig, mett videre etc. Aller kerste naadige herre, saa giffwer jeg etter førstelige naade gansky ydmygeligen thil kenne, att jeg haffwer bestyrtt oc købtt etthers naad iiij lester ossmund til gode, oc forser meg thil mett Gudz naades hielp, att ted mett aller første wiind skall ind komme for Helsyngør, wed ted aller beste køb ted er att bekomme i Suerige. Jegh kand ingen bekome, som wel løbe ind for Helsyngborig, for tend spillebond ter er, att etters førstelig naade wille ter fore werdes til att skryffue Jacop Brockenhus til, att hand ted ter motte annamme, nar ted did komendes worder. Aller kereste naadigste herre, er jeg oc gansk ydmygeligen begerendes, att etters førstelige naade icke wille fortencke meg, att jeg haffwer hafft etters naades tiener myn søn saa lenge fraa etters høgmectighedt. Gud wed, ted er meg hartt imod, att saa skett er. Ti en hest faltt mett hannom en vj eller otte dage for santte Hans dag oc slo hannom ganske ille paa hans enne arm, saa att hand end nu tenne dag icke forwundett haffuer. Haffude ten arsage icke werett, skulle jeg nødigtt opehaaltt hannom saa lenge, oc skall etter naade hogmectighed aller andett beffynne, end jeg wel fyndes etters førstelige naades vnderdannige tro tennere, vdi huilke maade etters naade ved att bruge meg, oc meg staar att gøre, saa santt hielpe meg tend euige gode Gud. Thed jeg etters førstelige naade nu oc til euig tiid mett ett langworigtt suntt liiff, itt gudfrøctigt, løcksalige riigementte will alltyd haffwe beffalendes. Datum Købinghaffn tend viij dag Julii anno m[d]lxj.

Etters førstelige Naades
vnderdanige tro tienere
Peder Scram riider.

Udskrift: Høybaarnne stormectige første oc herre her Hans medt Gudz naade retther arffwii[n]ge tiil Naarige, herttog til Slesuig, Haalstien, Stormarenn oc Dittmerskenn, greffwe i Oldenboriig oc Dermenhorst, mith aller naadigste herre, ghanske ydmygeligenn.

Orig. i Gehejmearkivet, Gem. Archiv.

xviii.

Peder Skram til Hertug Hans d. s. 1561, 20. September.

Stormectige høgebornne første, aller naadigste herre, verdes eders førstelige naadde atth ihuff komme, att jeg nogen tid siden forleden fick etters naades breff oc skryffuelsse, atth jeg skulle bestyre oc købe etters naade fiire lester ossmund tiil gode. Aller kerste naadigeste herre, saa giffuer jeg etters førstelige naade ganske vnderdanligen til kenne, att for[ne] iiii lester ossmund wor nu indkomen for Helsyngør, nu jeg drog aff Skaane, oc jeg selff strax lodt ted ind skybbe paa en fery, oc lod ted indløbe for Helsyngborigh, oc wylle latt anttwordett dett Jacob Brockenhus, eptter høgmeltte etters naades breffs lydelsse, ta wor for[ne] Jacop Brochenhus icke hiemme, ty lod jeg samme ossmund indlege til en borgers i Helsyngbor; ter som etters førstelige naade er til syndz att lade hentte samme ossmund, tha skall etters naades bod fiinde all beskeed til Per Jwdes borgemesters vdi Helsyngborigh. Aller kerste naadigste herre, saa skall etters førstelige naade wede i sandhed, att for[ne] osmund haffwer leyett skibett for Lossze, siden santte Hans dags medsommer, mentt ted wor saa strengeligen forbødett, att ingen skiib skulle løbe vdtt, før kong Erick wor afflobenn, ter offwer er ted saa bleffuet forhallett, att ted icke før frem kom. Aller kerste naadigste herre, saa wed Gud, att ted er icke myn skyld, oc beder ganske vnderdanligen, att etters førstelige naade well her metth haffwe meg vndskyllett. Hwore etters naades høgmectighett i

slege eller ander maade wede att brugge meg, etters naade til ære oc tieneste, tha skall etters førstelige naade icke annett besynne, end jeg well ted mett all huldhed vden all forsømelsse vdrette, eders naade til gode, saa santt hielpe meg Gud allmectigste, ten jeg etters førstelige naadde med en løcksallig riigementte oc itt langwarigtt suntth liff nu oc til euigtid well haffue beffallendes. Datom Korssør loffuerdagen nest epter helig korssdag, som er ten xx dag Septembris ar etc. Mdlxi.

Etters førstelige naades
vnderdanige tienere
Peder Skram riidere.

Udskrift: Høgbornne S[t]ormetige første oc herre, her Hans med Gudz naade rett arffwiing til Naarige, hertog til Sleswiig, Haalstein, Stormaren oc Dittmerskenn, greffwe i Oldenborrig oc Dermenhaarst, myn aller naadigste herre ganske vnderdanligenn etc.

Orig. i Gehejmearkivet. I et tidligere Brev, dat. Skedal 10de April 1561, svarer Peder Skram Hertug Hans paa hans Begjæring om for ham at indkjøbe 2 eller 3 Læster Osmund, at han i den Anledning havde haft Bud i Sverig, men at det vilde vare nogen Tid, inden Bestillingen kunde efterkommes (Orig. smst.).

xix.

Jesus.

Stormegtige høgeborne første, aller naadigste herre, giiffuer jeg eders naades høgmectighet ganske vnderdanligen til kenne, at jeg er kommen i forfaringe, att etters førstelige naade haffuer ett etters naades hus oc slott i bygning, Gud allmectigste mett syn godhed forfremme etter naade i tend oc alltt, etters førstelige naade oc etters naades tro vndersaatte til gode och bistandt etc. Aller kereste naadigste herre, saa tilskicker jeg etters førstelige naade nu mett tenne myn tiennere nogne faa jernn kloeder, høgmeltte etters

Peder Skram til Hertug Hans d. s. 1562, 31. August.

naades bygning til en riingge fortrøstning; kenne·Gud allmectigste, att ter jeg weste, huoor mett jeg kunne tienne etter naade, ta skulle etters førstelige naade icke haffue behoff att giffue meg ted til kenne etc. Kereste naadigste herre, desligeste forskicker jeg etters naade ter hoss en liiden suensk ost, haffude jeg kunnett bekomett en støre eller bedre, haffude jeg tedtth gernne giortt, ti ded haffuer nu en tittlang saa weretth, att mannd motte intted fonge ter vd; mett tyden skall jeg well haffue etters naade i huffkomelsse mett tend som bedre skall were, oc er nu myn ganske vnderdanige bøn til etters naades høgmectighed, att etters naade wiille nu werdes til atth annamme tette til tacke, oc alleneste wille see til en godtth wellie, som mett følger, oc icke til gaffwens ringhed etc. Kereste naadigste herre, er ieg oc ganske ygmygeligenn begerendes, att etters førstelige naade icke wiille tagge myn sønn eller meg til vwelle, att jeg haffwer saa lengge haalfft hannom frann etters naade, jeg haffude icke acttett, att jeg skulle saa lenge fortøffued her i lannett, som jeg haffwer giortt, oc actter jeg selff mett Gud[s] hielp selff personligen att besøge etter førstelige naade nu metth ted første inen tre vger, hwor jeg etters naade daa først fiinne kand etc., tii jeg gernne wiille talle mett etters naade, føre jeg drager aff landetth. Huor etters førstelige naadde kand brugge meg etters naade til ære oc tienneste, detth meg staar att gøre, well jeg ted mett alld huldhed vdrette, som jeg wore etters naades egen vndersaatt, saa santt hielpe meg Gud, huelken høglofflige gode Gud jeg etters naades høgmectighed mett ett lycksalligtt regementte oc ett languarrigtt suntt liiff nu oc til ewiig tiid well haffue beffalendes. Dattom Vrop tend siiste dag Augustus ar etc. Mdlxii.

Etters førstelig naades
vnderdanige tienere
Peder Scram riider.

Udskrift: Høgbornne, stormectige første och herre, her Hans med Gudz naade rett arffuinge til Naarige, herttog til Sleiswiig, Haalsteinn, Stormarenn oc Dittmerskenn, greffue i Oldenborigh oc Dermenhorst, miin aller naadigste herre ganske ydmygeligenn etc.

Samtidige Paategninger: Product. Stubbeke den 6 Septemb. anno etc. 62. Her Peter Schram ritter vberschikt vnd schenckt m. g. h. etzlich isern klutt vnd k[es]e.

Orig. i Gehejmearkivet, Gem. Archiv.

XX.

Stormectige høgebornne første oc herre, etters førstelige naade altijd tilforn mett Gud etc. Aller kereste naadigste herre, gyffuer jeg etters førstelige naade ganske vnderdanligen til kenne, att som etters naades høgmectighed vden tuilff well vdi huff komer, att etters naade bestyrde hoss meg, syst jeg wor hoss etters førstelige naadde paa Harsleff, nogene jern stenger oc nognne søm, sum jeg skulle købe etters naade til gode, huelkett jeg meg, eptter høgmeltte etthers førstelige nodes begering, jeg meg altyngiste retted haffuer, oc haffwer nu bekomett tend største partt aff samme stenger oc søm, och nu til tenne fastelaffns søndag foruenter meg flere jern stenger, som ieg bestyrett haffwer i Sueryge, oc strax jeg tøm fangendes worder oc skyben ganger, well jeg strax for skicke dett til Købynghaffnn, oc jeg icke kand fly etters naade tøm til Judland, hwor etters førstelige naade kand were belegligen, kand jeg tett gøre, skall jeg west gøre myn flyd ter til, oc icke vdi te maade alleniste, men huor etter nades høgmectighedtt wed meg att brugge, etters førstelige naade til tienneste oc gode, well jeg ted saa troligen vdrette, som jeg wor etters naades egen vndersaatte, i huelke maade

Peder Skram til Hertug Hans d. ø. 1563, 16. Februar.

meg staar att gøre, saa santt hielpe meg Gud, huelken høglofflige gode Gud jeg etters førstelige naade mett en lycksalige riigementte oc ett langwarigtt suntt liiff nu oc til euig tid mett siel oc liiff well haffue befalendes etc. Datom Lauholm tend 16 dag Februarii ar etc. mdlxiij.

Etters førstelig naades
vnderdanige tiener
Peder Scram rider.

Udskrift: "Stormectige høgebornne første oc herre, her Hans med Gudz naade retarffuinge til Norige, hertog i Slesuig, Haalstien, Stormaren, Detmersken, Greffue i Oldenborig oc Dermenhorst, myn aller naadigste herre ganske vnderdanigen etc.

Samtidige Paategninger: Productum Had(erslev) den 10 Aprilis anno etc. 63. — Er Petter Schrammen schreiben isern stangen vnd nageln belangendt.

Orig. i Gehejmearkivet, Gem. Archiv.

xxi.

Peder Skram til Mogens Gyldenstjerne. 1564, 16. September.

Wenlig helssen tilforen skreffwett med Gud. Kere her Mons, synderlig gode wenn, nest alle wenlige tacksygelsse for alltt gott etc. Giffwer jeg teg ganske wenligen att wede, att nu vdi fredags syst forgangenn ta giorde te Suenske nogen indfald i I[s]oltt len, oc strax innenn landemerckett i same len røffwett oc brende en gaard ii eller tre oc gaff tønnom saa frem berre i mod Isoltt by, i ett entorp att røffue, ter bleff waar wagtt tønnom war, som jeg hagde ther legindes mett nogne aff myne tienere, jeg hagde ter legindes hos wactten, oc te strax skøde løss i wacten oc ringde klaaken, epter som jeg tøm beffalett hag[d]e, atth men[i]ge allmue her i herrit, som jeg hagde ligindes forsamlede ved Skaamrød, ted hørde oc kom strax til

wacten oc gaffue seg til same torp, oc ty Suenske gaff strax flocten, doch bleff en bone eller iii saar oc døde, oc bleff en hest skott vnder te Suenske døres høffuedsmand, oc ter mett gaffue te flucten her aff landett oc ind i Nore herret i Helsyngboriglen i Fauoltt song. Huad skade the ter giorde, forseer jeg meg til, att Biørn Kaass har teg skreffuett. Kiere her Mons, ter for er jeg ganske k[n] begeryndes, att tu wylle fly meg ett[e] aff te bone skøtter, som nu er komen aff Judland, att jeg motte thønnom her bruge i blantt allmuen, jeg well lade tønnom forlege oc fly tønnom tilføringe, oc mett Guds hielp oc allmues hielp, for jeg tønnom, skall jeg forhindre te Suenske att gøre nogen skade her i lenett, ty jeg kand icke fuldelige fange allmuen i brug, vden jeg haffwer nogne fremede hoss tønnom, for te erre her saa røffuede oc fratagne aff te Tyske, att te haffue inted att veye tyll, saa beder jeg teg ganske wenligen, att tu vell hielpe meg til, att jeg kone fange i[c] entten aff Juderne eller andre danske karlle, som wylle handle seg noget vell hoss allmuen, ty Pall tør ingen slepe aff Halmsted, vden hand ter haffuer kon. Ma[tts] eller tyn befaling paa, ty tror jeg teg saa well, att tu flyr meg nog[n]e, ty tu kantt aller tro, saa vraadig allmuen er, for te err saa onne[1]), saa ieg haffwer hafft stor vmage, att jeg kune haalle tønnom samens i tesse forgangne atte dag, huelkett doch vor til døres egen staare gaffn, tesligeste er en stor haab aff te Suenske forsamllede man aff [huse] i Wessbo offwen for Halmsted, oc huer haffwer xiiii dages kaast mett seg; huortt ty well, wed mand end nu icke, oc ter er tend Topery[2]) hoss tønnom. Kere her Mons, hure leyligheden seg begiffuer offuen for Warberig, forser jeg meg til, att Hans Holck har teg skreffwett, oc som meg er sag[t] i

---

[1]) Læsningen af dette Ord er uvis.

[2]) Se nedenfor Brevet xxxi.

sandhed, er til beffrectindes aff te i Ferre herrit gøre ett mett te Suenske etc. Kere her Mons, hues jeg wyder kand i sandhed forfare oc mackt leger paa, skallttu strax fange myn skryffwelsse om, oc beder jeg teg gerne, att tu vyltt scriffwe meg suar til igen mett første bod teg stedes, om ter er nogen fortrøstning att fange nogen skøtter. Jeg vell altyd gerne gøre hues teg kand kome til gode. Her mett well jeg haffue teg Gud aldmectigeste beffalendes. Datum Lauho[l]m ten xvi dag Septembris anno mdlxiiii.

Peder Schram rider.

Udskrift: Erlig oc welbyrdig man oc strenge ryder her Mons Gyllenstiern til Stiernholm, kongelig ma[ts] alles wores naadigste herres statthölder i Købynghaffn, myn synderlig gode wen, ganske venligen i egen hand.

Orig. i Gehejmearkivet, Danske Kongers Hist. Fasc. 52.

xxii.

Fru Elsebe Krabbe til Fru Karine Jakobsdatter Ged, Mogens Krabbes Enke. 1565, 10. Januar.

Søsterligh kierlig helsenn nu och altid tiillffornne schreffuit med Gud. Allerkiereste [søster] tacker ieg theg ganndske kierligenn for altt erre och gott, som thu meg manghe foldeligenn giortt och beuist haffuer, och sønderligen for thenn stuorre erre, som thu beuiste meg y dett huss, huilckett Gud almecteste theg beløne skall, hues ieg icke kand, och ieg aff myn yderste magtt och formoue for skylle vell med alle huldhied, saa lenge ieg leffuer, som ieg theg mangefoldeligen pligtige er. Aller kierreste søster, som ieg loffuett att skriffue theg tiill, om her Peder viste nogen sønderlig tyender aff the Suenske, saa er her alddielis ingenn sønderlig tiender aff denom, vdenn att the leger for Elssborig och vancker ther omkreng y Vardbierigs lenn och giør stuor skaade ther alle vegne eblantt bønderne, och raader her Peder deg, att du ingenn lunde bliffuer der paa gaarden, om thu for nemer, att

søøen bærer, thy der kunde lettelig en skalckehob selge seg sammen en natt, och giørre theg en skaade, om the fornam, att du vast der, och vide mand icke, huem mand skall trou, thy ens egne bønder thuorde vell giørre denom kundeskab paa, att du est ther. Hierte kierre søster, ther som vy forfaarer nogen sønderlig tyender, skall thu vell strax illindes faa dett att vide, och ingen tyender haffver her Peder heller faaett fraa Malmøø end nu. Allerkierste søster, och beder bode her Peder och myn søn theg saa gandske gierne, att der som thu forffaarer nogen tyender aff Malmø, att the skulle till dieris faaner, att thu strax illindis ville sende buod hiid tiill slottet, och red myn søn her fraa i dag och henn till synn fader, att vij tha strax illindis kunde sende buod till hanom. Allerkierste søster, giffuer ieg theg gandske kierligen tiill kiende, att vdj jafftes ieg komme hiem, tha vor fru Anne Axell Andersens her for meg, och er begierinndis, att ieg ville rede hinders datter till brud, saa kand ieg tencke, att ieg icke kand necte hinde dett, end dog Gud vide myn leylighied, att ieg haffde andett att tencke paa, och ther som ieg icke sielffuer komer der, tha vell ieg laade myne jomffruer giørre huad the kand. Allerkierreste søster, saa er mynn gandske kierlige bøn till theg, att thu ville laane meg hues som thu haffuer, som thu vide meg der till kunde thienne, kiæder och smøcker, thet skall med Guds hielp inthet bliffue att skaade, och ieg vide aldriig, huor ieg skall faae nogett, vden hues ieg faar aff theg, thet haffuer ieg sagtt Anne sielff, thy Margrette Huitfeldzs haffuer sendtt allett sitt neder till Kiøbenhaffn lenge sidenn vdj jaar. Allerkierste søster, vide ieg aldrig, huad ieg skall faa att sette paa hinders hoffuitt, vden du ville vell giørre och laane meg en perlle krandzs der till, thy ieg eller myne jomffruer [haffue] jnthet slig tinggest. Allerkierste søster, beder ieg deg gandske gierne, att thu

ville wellgiørre och skriffue meg ett gott suar till herom och sende meg dett till Fladiltt, saa vell ieg laade en aff mine jomffruer hintte thet hos theg paa Vegholm her for inden, thy brøllupett skall vere nu paa søndag tre vger. Aller kierreste søster, kand ieg theg icke fuld tacke, thu førdett meg vell aff, saa ieg komme vell hiem, vden ieg bleffue møget suag aff thet ieg aaeg. Allerkierste søster, vide ieg inthet sønderligtt att skriffue theg till paa thene tid, men ieg vell nu och altidtt haffue theg den almecteste Gud beffalindis, och giør vell och helse Niels Krabbe med mange gode netter paa mynne vegne, och lader her Peder och myne jomfrur helse eder bode med mange guode netter. Ex Lauholm then 10 dag Januarj mdlxv.

Elszebe Krabbe.

Udskrift: Erlig och velbyrdige ffrue fru Karine Mogens Krabbes till Vegholm, mynn kierre søster och sønderlig guode wen gandske kierligen tiill skreffuett[1]).

Orig. i Gehejmearkivet, Danske Kongers Hist., Fasc. 53.

xxiii.

Peder Skram til Kong Frederik II. 1565.

Stormectigste høgbornne første, aller naadigste konge oc herre etc. Allerkereste naadigste konge, for Eders kong. ma[tt] kand jeg vuerdig icke forhaalle ganske vnderdanigen att lade Eders kongelig ma[tt] wede, att dett besuerer megh hartt, om høgmeltte eders naade selff personligen endeligenn wiille mett paa dette togh, huelkett ingenlunde er mett raad, for mange aarsager, de store ere, huelke ieg skrefftligen icke kand giffue

---

1) Fru Karine Jakobsdatter Ged til Rytzeholm i Skaane, gift med Mogens Krabbe til Vegholm, Fru Elsebes Broder (jvfr. foran S. 15); hun var paa denne Tid Enke, da Mogens Krabbe døde 1564. Selv døde hun 1587 og var den sidste af Slægten Ged. (Suhms Nye Samlinger, III, 1, 44).

til kende, huelkett tilfornne mange aff eders kong. ma[tt] tro oc elskelige raadt haffuer imod raadt, oc west wedt, att ingen aff eders kongellige ma[tts] elskelige raadt, der nu [hoss] eders kongelig ma[tt] nerwerendes er, raader dett etc. Huorfore jeg for myn person oc ganske vnderdanigen begerindes er, atth eders naades høgmectighedt for Gudz skyld well her vdi gunsteligen betencke alles wores welffartt, eders naades arme vndersaatte, betractindes gunsteligen videre her om mett eders ma[tts] elskelige raad, nu nerwerindes hoss eders kon. ma[tt] er, huad allerstørste macktt eders mai[tts] riiger oc oss arme etters mai[tts] vndersotte der anlegendes er, oc der som eders kongelige ma[tt] ingenlunde well eders naade ter lade aff raade, er jeg ganske vnderdanigen for Gudz skyld aff eders naade begerindes, att ieg dha maae mett the andre eders kongelige mai[tts] tro tienere werre etters naade nerwerindes paa same tog imod finderne. Jeg well mett alld troneligheтт woffue mett liiff oc blod for eders kongelige mai[tt] och mett federnne rige, som wy ....s[1]) att were plictige, oc ganske ydmygeligen videre begerinde .... aff etters mai[tt] well verdes meg her mett gunsteligen att betencke ....d wille bliffue meg til en lasteligh efftersaffn, skulle i[eg] icke findes ter, huor eders naade waare, i sleg leylig-[hed] ....g i andere eders mai[tts] store forfald ware, som huer erlig kune kende oc wede mynn vndskylling, men her att lege i bleseng[2]), oc eder nades ma[tt] vdi slege en komer imod finderne, wille alle mand wede meg ted vdi fremtiden att eptersige til alle last, huor fore jeg vnderdanigen begerindes er for Gudz skyld aff eders naade her om wiille giiffue meg ett gunstigtt oc naadigtt suar. Denn allmectigste gode Gud mett siin heligandes naade giiffue eders naade de beste biistanigste

[1]) Her er et Hul i Papiret.
[2]) Seng med Lagen paa.

raad, i hues ieg eders kon. mai^{tt} her forberørtt oc raadtt haffuer oc i alltt eders mai^{tt} anligendes er, tend same høglofflige gode Gud eders kongelige mai^{tt} ieg nu mett ett suntt liiff, end lycksallig langwarendes gudfrøctige regementte well troligen haffue beffalendes, oc til euig tid syden hoss Gud att regnere etc. Datum Lauholm 15 ar[1]) etc. mdlxv.

Eders kongelige mai^{tts}
vnderdanige tienere
Peder Scram rider.

Udskrift til Kong Frederik den Anden.

Orig. i Gehejmearkivet, Danske Kongers Hist. Fasc. 53.

xxiv.

Peder Skram til Frederik II. 1565, 1. Juni.

Stormect^{te} høegborne første oc herre, allernaadig^{te} konge, giiffuer iegh etthers naades kong^{e} Ma^{tt} ganske ydmygeligenn oc vnderdanligenn tiillkenndе, att thenne fattige qwinde, Jehanne Benttz kallett, haffuer giiffuitt meg tiill kende, huorledis hennes sønn bleff nw y vinther ynckelige ihiellslagenn oc myrdt her y landett vdenn alldt cristeligtt skell oc retth, oc ther paa haffuer hwnn etth obett beseylltt tingswidne, oc tyckes henne, att henne skeer ther vdj stoor vrett oc vskell, huilckett meg oc synis att henne skeer ther vdj lidenn rett eller skell, huorffore beder ieg ganske ydmygeligenn oc vnderdanligenn, etthers naadis kong^{e} Ma^{tt} villde verdis tiill for Guttz skylld oc hielppe henne tiill retthe, saa att henne oc hennes slecth oc venner motte skee for samme sag saa megett, som retth oc skeell kand verre. Thette er thenne fattige qwinde oc hennes venner ganske ydmygeligen begierendis. Her mett

[1]) Her synes at staa ar, med Forkortelsestegn over; men det er dog vistnok: Aar, hvilket Ord Skram ogsaa andensteds skriver: ar; Maaneden har han da altsaa glemt at anføre.

etthers naadis kong^e Ma^tt Gud aldsommect^te beffalendes. Screffuett paa Laholm thend 1 Iunij Anno Dni. mdlxv.

Etther naadis kong^e ma^tt
vnderdanige tro tiener
Peder Skram ridder.

Udskrift til Kong Frederik den Anden.

Orig. i Gehejmearkivet, Danske Kongers Hist. Fasc. 51.

XXV.

Jhesus.

Hiertte kere Søster, Gud alldmectigste mett sin Heligandes Naade were oc bliffue deg alltyd neruerindes oc deg trøste oc husualle i alld dyn anlegende nød oc saarig oc deg benare for alle dynne fiender bode synligenn oc vsynlige etc. Nest alle tilbørlige tacksygelsse for alltt gott, huelkett ieg i myn Tid icke wiill haffue forgett, om ieg vdi nogen maade kand ted forskylle etc., da giiffwer ieg teg ganske kerligen att wede, att tu icke kand tro, saa rett ontt dett gør Her Peder oc meg, att tesse godemend ere komne vdi tend vgunst mett kon. Ma^tt for denne skibshandell, oc haabis mett Gudz hielp, att alles dørs skyld skall icke end fyndes mett deres wellie att haffue seg forsømpt. Oc maa ieg for deg bekende, att oss besynderlige fortryder dett mett Fesenses Jull for blodzforuantt skyld, oc hand oc alltyd haffuer werett wor synderlige wen, och tro wy ingenlunde, hand seg mett welly forsett haffuer, tii dyn hiertte kere affgangen haasbonde Her Herluff Trolle gaff hannom alltyd en god skyld, dett ieg icke anett wed. Saa wed ieg, att hand haffuer en god Tro til deg, oc du kantt oc møgett gott tilhielpe, att hand igen vden mangell kand bekome en gunstig Herre, oc bode Her Peder oc ieg beder deg ganske kerligen, att du wed tynne wenner wille førde deri, saa møgett

Fru Elsebe Krabbe til Fru Birgitte Gøye 1565, 20. Avgust.

muеligtt er, som ieg icke tuiller, att tu well gøre, ty ieg vest wed, du haffwer waar gode affgangen hulde wen icke forglemtt, dend tu west hanom elskede vden sueg. Her i estu forvden tuill fortenckt mett ted førderligste tet kan ske. Myn hiertte kere søster, ieg forser meg til, at Per Bille haffwer deg screffuett, hure finderne nu stelle sig, tha leger te mett alld macktt ij myll offven for Falkenberigh oc nu i tesse dage røffuett paa nye igen Falkenberig oc end nogen ihielslo. Om te vydere wille giffue seg her vd, giffuer fremtyden well tilkiene. Gud fornere tøm oc stelle altyng tyl 'en god fordrag, att blodstørting kunne affstelles. Myn Hiertte, her gøres nu saa møgen last oc offweruold paa wore arme fattige bønder mett røffuen aff tesse Tydske, atte sparer icke att røffue quinder i barselseng oc spede børn att tage clederne fran, oc slenge tøm nagne igen, saa Gud maa forbarme seg offuer oss, tend jemer oc oc komer her er att leffue wed, oc komosarirne haffwe ingen hør offuer tøm, saa vstiurige ere de. Gud giffue voss en god fred oc snartt skille oss wed bode te enne oc te andre. Myn hjertte søster, tu finder noget i tene indlogtt skrifft[1]), dett fickstu aller att wede aff meg, men ieg gør i tend sag, som ieg wylle, du skulle gøre wed meg etc. Jeg will deg icke lenger bemøde mett myn skryffuelsse, men Gud were meg saa god, som ieg deg mett hulde men. Huilken gode Gud ieg teg nu oc tyl euig tyd well haffue beffallendes til siell och lyff. Gør well, nor deg bod stedes, att lade meg vide, hure deg lyder, ty ieg alldeles ingen bod haffuer fonget fran deg, syden wy skildes att. Gud wed meg lenges epter att wede, hure deg lyder etc. Dato Lauholm mett hast tend xx dag Agusti ar mdlxv.

Elszebe Krabbe.

Orig., uden Omslag og Udskrift, i Kgl. Bibl., Saml. til Adelens Hist Fasc. 35.

---

[1]) Findes nu ikke vedlagt.

xxvi.

Stormectigste høgbornne første, aller naadigste konge oc herre etc. Ganske vnderdanigenn kand jegh for eders konglige mai[ts] [icke] forhaalle, huorledes att nu skertaarsdag sist forleden er komen end bonde til meg oc paa en suensk bondes wegnne begerede leyde aff meg att føre ett kongen aff Sueriges breff til eders kongelige mai[ts] etc. Saa paa Gudz oc hogmeltt eders naades trøst sagde jeg hannom leyde til hid til meg, oc jeg siden wiille fly hanom secker til eders kong. mai[ts], tii jeg icke torde saadanne breffue forhindre, huad heller de indehaaltt ontt eller gaatt. Aller-naadigste konge, saa vnderdannigen giffuer jeg eder kong. mai[ts] ydmygeligenn att wede, att nu vdi dag er en aff eders naades lensmend komen til meg mett naagne breffue, som samme suenske bonne skulle lade borett til hans i natt mett en dansk bone. Samme danske bonne sagde for hannom, att tend suenske mand lod seg berette oc wille saa selff borett detth til meg oc torde doch icke, ti hand frøctede seg att nyde tønnom ontt att, som hand gaff til kend for same danske bonne, som for meg berett er etc. Aller naa-digste konge, sender ieg nu eders kon. mai[ts] samme breffue, doch de erre eders kon. mai[ts] høglofflige egenn personne til skreffue, som jeg formerker, doch torde jeg icke andett end eders naade der personligen mett be-møde. Hues kundskab jeg ter vd aff Suerige paa tenne tid forfarett, eders kongelig mai[ts] aff tette ind-lugte rigister etc.[1]). Aller naadigste konge, ganske vnderdanigen er jeg begerindes, att eders kongelige mai[ts] wille gunsteligen her mett offuer see, att jeg høg-meltte eders naade her mett saa wiitt bemøder; jeg nu oc til euigh tid well eders kongelige mai[ts] mett ett

Peder Skram til Frederik II. 1566, 17. April.

---

[1]) Nogle Ord ere glemte. »Registeret» findes nu ikke vedlagt.

suntth liff en gudfrøctig languarindes løcksallig regementthe haffue dend allmectigste euige Gud beffalendes til liff oc siell etc. Datom Lauholm dend xvii dag Aprilis anno mdlxvi.

Eders kongelig mai[tts]
vnderdanige tienere
Peder Skram rider.

Udskrift til Kong Frederik den Anden.

Paategning: Kiøpnnehaffnn thenn xix Aprilis anno etc. mdlxvi.

Orig. i Gehejmearkivet, Danske Kongers Hist. Fasc. 54.

xxvii.

Peder Skram til Frederik II. 1566, 19. Maj.

Stormectigste høgebaarnne første, allernaadigste konge oc herre etc. Allernaadigste konge, myn ganske vnderdannige pligtig tro tienneste alltid tilfornne mett Gud etc. Allernaadigste konnge, ganske vnderdannigen giffuer ieg Etters kongelige Ma[tt] att wiide, att meg nu vdi desse dage er forekomen naagne kundskab aff Suerige, huelke ieg ganske vnderdanigenn begerer, Eders kong. ma[tt] wiille werdes aff detthe indluctte rigister[1]) att forfare oc wiide, oc end dock ted enn ringge . kune haffue paa seg, kand oc maa ieg icke annett end ladde Eders kong. ma[tt] dett wede, ganske ydmygeligen oc vnderdanigen er begerindes, Eders kon. ma[tt] icke vill meg dett annamme til vgunst, att jeg eders kon. naades høgmegtighet saa aafftte bemøder. Gud almectigeste wed, mynn mening der i er rett, oc jeg der vdi tienn eders naade, som jeg well were løntt aff Gud. Wydere haffuer ieg screffuett eders ma[tts] secreter om naagen handell, att forgiffue eders naade, huor fore jeg icke nu eders kong. ma[tt] her mett videre bemøde

---

[1]) Findes nu ikke vedlagt.

well, men her mett eders kongelig ma[tt] mett ett suntt liiff, en gudfrøcttige løcsalig languarindes riigementte haffue dend ewiige oc allmectigeste Gud befallendes til siell oc liiff. Dato Lauhaalm tend 19 Maiei anno mdlxvi.

Eders kongelige maie[tts]
vnderdanige tienere
Peder Scram riider.

Udskrift til Kong Frederik den Anden.

Paategning: Fredericbsborg thenn 21 Maij 1566.

Orig. i Gehejmearkivet, Danske Kongers Hist. Fasc. 51.

xxviii.

Jhesus.

Hiertte kere hulde søster, dend alldmectigste gode Gud were oc bliffue deg alltyd neruerendes oc deg bestørcke til lyff oc siell etc. Hiertte kere søster, den euige oc vdødelige gode Gud giffue deg alltyd trøst oc husualelsse, naar du dett haffuer aller best behoff, for tin gode vellye oc trøstelige skriffuelsse, end doch att myn saarig, ieg haffuer aff Gud[s] gode welle vndfangett for myn gode lydactige affgangne iij søner oc myne hu[l]de iiij sallige brødre, well meg i myn tyd sørgelige staa i hierttett, oc icke fordi meg fortøcker, dend gode Gud mett tønom haffuer giortt syn faderlige welly oc henrugtt tønom fra dette megle onne, tenne falske oc suigefulle werden haffuer med seg, for huelkett hans guddomelige naffn sker ere oc euig tack, som nu forvden tuiffuel haffuer wesseligen giiffuet tønom igen tend euige velfart, tønom fortient er vdi vor Heres Jhesu Cristi blodes vdgiffuelsse etc. Men doch myn hiertte kere søster betenck aff en cristelige medlydelsse woss arme gamlle, myn hiertte kere hosbonne oc meg, der i saa mange maade ellendige ere, i ted wore hulde

Fru Elsebe Krabbe til Fru Birgitte Gøye. 1566, 9. Oktober.

brøre oc eldste søner, ter nu saa tilsamens henrug[t] ere, skulle voss vere til husualelse oc trøst, nu vy selffue aff aller oc saarig oc verdens møde saa forsaargde ere, wii skøtt icke lenger kune tolle naagen stor besteling; oc tene cri haffuer voss der tyl forarmett oc forderffuett voss mere hundrede aff vore arme tiennere oc bøndergaarde, som ere slett forlobne fran brende stederne, ted allt nu leger vøstett, saa dett icke nu kender, huore ted stod; til mett er nu i denne forgangne vge vor hoffuittgaard oc lagaare, som stod fuld aff høø oc korn, med husse oc alltt affbrentt mett sex skøne laaffte oc sperett paa stenhussett oc ander husse, som vy nu paa gaaren bygett haffude, ty allemand hagde nu haabet til igen fryd, oc der til tiuffue skøne bonde gaarde, som icke til forne brentth vore. Men myn hiertte kere hulde søster, dette rører ieg icke for deg, for den saarig, ieg der for haffuer, bemøder meg naagett, dend er alltth betagett i myne gode børns død oc affgang, som nu huilles i gleden, oc ieg i hiertte saarig. Doch maa dett vere en ellendig handell mett voss arme gamell folk, att vy skulle saa vere forhindrede her i detthe ellendyge sted, oc saa neruerendes vor egett (!), oc eren oc tro tienesten haffuer voss her saa bestedt, att vy har slett forlatt vortt egett, huelkett vy vylle mett Guds hielp vell end nu forsuarett til denne tyd, hagde vye mott verett der selff hoss, oc er doch i ingen maade betengtt dett voss eller vore kand komme tyl gode, oc nu haffue Gud tagett oss tend fra, som for oss paa ett anett sted skulle bestyre noget tyll gode, oc ingen forbarmer seg offuer voss, som gonsten oc hørett haffwer, att hielpe voss her fra, men iu mere tyll skynder, att vy skulle nu fortere dett anett her paa, wii igen haffuer, saa vy skulle nu i vor allder blyffue forderffuede, saa vy maa vell syge, att Heren Gud haffuer retteliggen bedroffuett voss oc vore vener oc glett vore hadere, de lenge

haffuer der epter tørsted, oc haffwer begering der tyll, att fynderne skulle voss her offwér komme, at vy kunne komme fran eren oc lyffuett mett. Gud giffue du hagde sett tette bøsse nest, to skulle du syge, att dett staar aller tyll att haalle for nogen mackt, skulle vy her lenger blyffue, oc tid icke blyffuer fred, ta spører du vest dend tyne[1]) tyll voss, du nødigtt vylle; ty Gud bere dend, ter skall tyll lyde vndersotting, ty der redes alltyd saa lenge tyll, til finderne haffwer fremmetth døres velly etc. Hiertte kere søster, saa kand ieg icke for haalle for deg, att Her Peder haffuer nu sentt bod oc scriffuelsse tyll Kong. Maytt. oc vell endelig her fra, ty vy kune nu icke lenger harde (!) ted vd, saa beder ieg teg for Gudz skyld, hielp oss her fra, vy arme sorgefulde menisker, att vy motte nu drage hiem tyll vortt egett oc bestyre vore døtteres sag tyl ende, ty ted icke lenger kand saa staa. Myn hiertte ker søster, tu skryffwer, atth tu lenges att talle mett meg. Gud ved myn begering i tend sag, ty vy haffue icke mange hulde vener att forlade voss paa, derfore kende Gud, att ieg begerer aff hierttett att komme deg tyl ords, ieg well oc der tyl med Guds hielp gøre myn flyd, om ieg kand kome til deg, ty Her Peder vell mett ted snareste selff drage tyl K. M., om vy for icke de suar oss behaffwer, oc ieg vill drage tyll myne arme søner, i Roskylde ere; kand ieg da drage fremdeles til deg, well ieg der til gøre myn flyd. Gud lade meg fynne deg he[l]brede mett gled igen i Gud[s] naade etc. Huelken gode Gud teg beløne tyn store vmage, tu har giortt teg mett Her Peders besteling oc bekostning att senne hanõm te penninge hid. Hiertte kere søster, forlad meg myn onne lange scriffuelse, som vest tro ded er screffuett mett hiertte saarig oc gredindes thaare etc. Gud vere hoss deg

[1]) D. e. Tidende.

alltyd oc i tyn syste tyme etc. Hannum beffaller ieg deg til euig tyd etc. Lader Her Peder och myne børn helse deg mett m. gode natter och saa megen tack for tyn godhett, tu hannom alltyd har beuist. Datom Lauho[l]m 9 October aar M Dlxvj.

Elszebe Krabbe.

Indlagt Seddel:

Hiertte kere søster, myn arme Anne Skram scriffuer meg tyll, att hun er saa bange, att hun kand huercken ede, drecke eller saaffue, saa bange er hendes hiertte paa en kortt tyd bespentt, saa kand ieg tro, dett er for hendes hulde broder[1]), te hauffuer mest, huelken icke vor tønom en broder, men som en fader, om oss hagde komett nogett tyll, oc hun end nu icke haffuer sportt hans sallige affgang, ty hun oc Anne Hardenberig scriffuer, ieg skall sygge hanom gode natter; saa bere meg ted Gud, hand haffwer sagtt tønom gode natter, de lange velle blyffue bode tønom och meg, saa løne hanum Gud i sett ryge det gode, hand fortientte aff voss alle, oc Gud bere voss, dett vy skulle hanum i vor tyd saffne. Hiertte kere søster, ieg beffaller teg den euige Gud, oc vell nu lade altyng bestaa, hues mere ieg haffude att tale mett teg om tønum, ty[l] Gud vell vy findes.

Udskrift: Erlig oc welbyrdig frue Beritthe Her Herluff Trolles ty[l] Herluffshaalm, myn hiertte kere hulde søster, ganske kerligen tyl skreffuett i egen hand.

Med en anden Haand er Brevet paategnet:

Frw Biirgitte Peder Biillis y egen hand.

Orig. i Kgl Bibl., Saml. til Adelens Hist. Fasc. 55.

---

[1]) Christen Skram.

xxix.

Stormectigste høgebornne første aller naadig[te] herre oc konge etc. Myn ganske vnderdanige plictige tro tieneste alltid til fornne screffuitt med Gud. Aller naadig[te] konge, ganske vnderdanigen giffuer jeg Eders kong. Maytt. att vede, att nu vdy jafften red her for offuer Knud Byld høgmeltt Eders Maytt[s] dreng, mett huilken jeg screff Hans Skoffgaard til hues leylighed jeg paa tend tyd weste, hand Eders Maytt. vnderdanigen berette skulle. Nu vdi jafften syllig bekom jeg naagen vydere kundskab fran wore wesse kundskaber, huelke Eders kong. Maytt. will werdes att wede aff dette indluctte rigister. Myn største flyd, som jeg er plictige, vell ieg icke spaare, att forfare, saa wytt som mest muelicktt er, bode aff fyndernes leylighed oc hure togett her epter til gaar mett Eders Maytt[s] krygesfolk, oc illendis ted forskryffue tyl hoffmesteren. Oc nu her mett well Eders kong. Maytt. mett liiff oc siell i guds frøcktt oc en løcksalig languarindis riggementte haffue tend alldmectigste Gud beffalendis euiglig etc. Datom Lauholm med hast tend xxvj October ar mdlxvij. Peder Skram til Frederik II. 1567, 26. Oktober.

Eders kongelig Mai[tts]
vnderdanige tienere
Peder Scram ridder.

Udskrift til Kong Frederik den Anden.

Paategnet: Aarhus then 5. Nouembris 1567.

Orig. i Gehejmearkivet, Danske Kongers Hist. Fasc. 51. Vedlagt findes følgende:

Kundskab aff Suerige tend xxvij dag October.

Fførst fick ieg rett nu mett kundskaff aff Suerige, att nu vdy tenne forgangne vge kom ner offuer Hulneyen xviij faner ryttere oc knectte oc syger vore

kundskabere, att rected gaar, att ter er meget mere paa toget epter, oc syger, te haffuer meget felttskett med tenom.

Item samme folk drog imod kylle brederne, som hogne ere i veyene.

Item Bery Aruedssen leger offuerste i Hynderedis sogn med iiij[c] skøtter oc viij[c] bønder; huort ted skall, vede te icke, oc alle Smaalands bønderne haffuer befalyng att vere hanum lydige.

Item vydere syger myne kundskabere, att rectted gick iblantt ted folk, som kom offuer Hulueyen, atthe skulle drage imod Enekøbyng.

Te syger och, att samme folk haffuer saare megett geuyere med seg.

Te syger oc, att alld Slettfaallens mennige mand ere forsamblede.

Vydere syger wore kundskabere, att te Suenske lader døres ord saa staa, att te velle tage Enkøbing ind, ter velle te byde te danske mend.

Syger vorre kundskabere, atth vdy desse dagge skall Per Cristenssøn bespeye vortt folk.

Oc syger wore kundskabere, att ere ta de Suenske saa stercke, att te trøster denom til atth slas mett vortt folk, ta møder de tenom vesselig, oc trøster te denom ter icke til, ta recker te west i Skaanne, oc forderffuer ted, huelkett Gud affwende.

Te syger, hand er saare sterck paa folk. Gud er sterkere, ted er vortt haab.

Jeg hagde afferdett nu iij vger syden ett vest kundskab op att Stockholm, oc myne kundskabere byder meg til, att hand er greben paa Hinsse kynd, oc te frecter, hand er dene dag om halsen.

Jeg vell gøre myn største flyd att fly Frands Brockenhus tesse kundskaber epter.

XXX.

E. kon. mtt. min gantz willig plichtig tro wnderdanig thienneste altiid tilforn. Stormechtigste hogborne første, aldernaadigste herre och konning, giffuer ieg E. kon. mtt. gants wnderdanigen tilkende, att rett nu fick ieg Her Peder Skrams sckriuelsse, om huess thidinger hand aff Suerig haffde forfaritt, huilcke kundskaff ieg E. kon. mtt. her hoss tilskicke, huor aff E. mtt. ydermere altingist kand forfare, och forseer ieg meg, att samme thidinger skulle were wisse, thij prouiantschriueren wdi Halmstad, som førde meg samme thidinger fran Her Peder Skram, beretter, att bønderne, som boe rett wnder Hoelweyen, haffue och giffuitt Pouel Huitfeld thett wdi lige maade tilkende, och saa meggitt ydermere, att E. mtt• folck haffuer belagdt Wadstein slott, saa att ther ingen enthen kand komme ind eller wd. Sammeledes kand ieg E. kon. mtt. och wnderdanigst icke forholde, att huess aff E. mtt. skiøtt, som war biergitt paa Gotland, er well kommit her ind wdi haffnen, wndtagitt en pincke, som haffde ij trequartere koberslanger inde, huilcken er loben paa grunden wed Alboherritt. Dog bliffuer samme skiøtt biergitt, saa ieg forseer meg, att thett och well skall komme tilstede, huilckett ieg wnderdanigst icke kunde lade att giffue E. kon. mtt. tilkende. Och will ieg haffue E. kon. mtt. her mett till itt sundt liff, lycksaligt och languarende regimentt, thend aldmechtigste Gud befalendes. Schreuitt paa E. mtt. slott Kiøpnehaffn thend xxiiij Nouembris aar etc. Mdlxvij.

Peder Oxe til Frederik II. 1567, 24. Novbr.

E. kon. mtt•
wnderdanig willig
plichtig tro thiener
Peder Oxe till Gisleteld.

Udskrift til Kong Frederik den Anden.

Paategning: Olborg thenn 2[illegible] 9bris 1567.

Orig. i Gehejmearkivet, Danske Kongers Hist. Fasc. 1.

XXXI.

Peder Skram til Frederik II. 1568. 28. Januar.

Stormectigste høgeborne første, aller naadigste herre konge etc. Ganske vnderdannigen myn plictig tro tieneste eders naades mai^{tt} alltid tilfornne met Gud etc. Aller naadigste konge, vuerdig giffuer iegh eders kong. mai^{tt} gansk vnderdanigen att wede, att for tend vselhed, nu i Suerige er, oc en tyttlang werett haffuer, er der aff vd kommen hyd ner i lannett saa mannge vlle, huor fore ieg hagde til sagtt nogne aff bønderne vdy mett leen, att te skulle vragge skalld, som dett saa kalles, epter samme vlle, saa haffuer dett seg saa tilfallett, att for^{ne} allmue haffuer indsatt en saatt epter same vlle, oc tend icke retteligenn kunne ind saatte, vden te maatte indtage ett hiørne i Suerige i en saagn heder Lieltt saagn, oc som de nu til samme saaett jegett haffuer, er iblantt vllenne frem kommen en aff eders mai^{tts} fiender, en Suensk, huelken mynne tienere med same almues hielp icke leffuendes bekomme kune, icke wor samme eders mai^{tts} fyende rett vell talende, att mand kune aff dend bekome nogen ves kundskab, huor fore tre aff mynne tienere lod gaa til hannom met try laad, saa att hand maatte strax styrtte paa steden etc.

Nu efferdy hand seg saa fordristedt haffuer vden leyde att indløbe i eder kon. mai^{tts} land, oc ther offuer bleffuett er, forskicker jeg mett tenne myn tienere samme eders mai^{tts} fiende eder naade til hande, oc ganske vnderdanigen begerendes er, etters mai^{tt} well dend som gunsteligen lade annamme, som dend eder kon. mai^{tt} er vnderdanigen mett hulde mentt, jeg for ser meg tyll, att huess straff hannom fates, kand eder mai^{ttes} vnderdannige mund kaak Laanggynus giffue hanum etc.

Eders mai^{tt} vell werdes til for Guds skyld atth forgyffue meg, att jeg eders høgmectighed her med saa

bemøder, aarsagen er, att jeg ganske vnderdanigen gherne vnder eders maiett dett, ty jeg kand well tencke, eders maitt kand icke bekomme dønom saa ferske, och møgett nydeligere er vylbraden aff saadanne vnge elsdyr end aff en hiortt, skall eders maitt vell forfare.

Aller naadigste konge, i iafften syllig fick jeg metth bod aff Suerige, oc hues kundskab jeg ter vd bekom, fyndes i tette indluctte riigister, Eders maitt well ter aff verdes dett att vede. Jeg formoder huer stund vessere besked, huelkett jeg vnderdanigen strax eders maitt skall tilskriffue, oc well eder kongelige maitt nu her med ett suntt liiff i guds frøckt, en languarig løcksallig oc gledelig reggementte, nu oc til euig tiid haffue dend alldmectigste Gud beffallendes etc. Datom Lauholm dend xxiii Januarii ar etc. mdlxviii.

Eders kongelig maittes
vnderdanige tienere
Peder Scram ridere.

Udskrift til Kong Frederik den Anden.

Paategning: Frederichsborg thenn 25 Januarii 1568.

Orig. i Gehejmearkivet, Danske Kongers Hist. Fasc. 56. Indlagt findes følgende:

Kundskab aff Swerige tend xxiii dag Januarii.

Vdi Jhesu naffn oc hannum alldene til ere oc tack, da byder myne kundskaber meg til, att i sandhed da skader vortt crisfolk intted, men er med tønom som syste kundskaber formelte til Engelhaalm.

Vydere byder worre wener oc kundskaber meg til, att nu i mandages syst forleden bleff en aff worre vesseste kundskaber ophentt til Las Toperyd oc Per Aridzssøn oc Børri Arittzsøn, de smaalenske befelshaber, te vylle forspøre seg med hannum[1]) vortt folk

[1]) Her mangler formodentlig: om.

nu op skulle, til huelkett hand tønom suarede, att hand intted hagde aff tønom hørtt annett, end der skulle kome ett statlig tall folk, oc det sagdes, den danske kouge wor selff med.

Ta att spurde same vor ven døres hoffmend, hure dett danske crigsfolk seg skicke, i Oplannen vor.

Ta wylle de der paa giffue hannum alls ingén besked, tha gaff samme wor wen en aff derres hoffmend ett nytt par skoo, som hand tog aff synne egnne føder, paa ted hand skulle syge hanom, hure der om wor.

Ta sagde samme hoffmand saa tyll vor wen: Gud fader i hemellenn bere woss det fatige folk her i rigett, fordy de Danske de wynder Suerrige i dette aar. Ser til desse befallingsmend, hure bedrøffuett de erre, de vide vell, de haffuer foruerkett døres liiff med tyden. Te welle nu ner i Danmarck oc røffue, oc nødes voss til att fare med tønom, Gud bere voss dett. De Danske du om spør, sagde hand, the haffuer en frii plas, der de ere, de tager bønderne til naade, som gaa dønom til haande, oc skaanne med dønom.

Men wy haffuer forderffuett vden omkring dønom, der fore welkes (!) wore bønderne att giffue seg til dønom, oc der med saa faar de landett vnder dønom, oc i fremtiden bliffuer wy forraade aff vore egen bønder oc almuue.

Vydere sagde same haaffmand til vor ven: naar te Danske nu velle ind dragge til oc komer til dend samme haab nu ope er, saa drage de for Staackhaalm, saa komer wore skib icke vd, saa ere wy huer mand bortte med alle alle, oc i blyffue Jutter etc.

Tesse ord ere vest saa gangen til, oc samme vor ven bleff atter i gaar hentt op til dønom, naar hand komer igen, faar vy alld vess besked, huad der staar til att forfare.

xxxii.

Hiertte kiere Søster. Gud were oc bliffue euig hus dig oc besterke dig oc alle dienne gude wenner tell liff och siell. Hiertte kiere søster, well jeg nw lade alle tacsigelse bestaa och findes dig hull etc. Kiere hiertte søster, giffuer jeg dig gandske wenligen tell kinde, ad y afftten kom wortt bod fra Seland; huis widskab jeg der fra finge, finder du her ind y dette breff, der aff kandtt du oc formerke, ad jeg icky haffuer sagtt andett for dig en dett, som er sandhed. Haffuer jeg wist hagtt diig y houkommelse bode tell den, som breffuitt haffuer skreffuitt, oc ttell fruue Mette Per Oxes, och en nogett saa skarptt haffuer skreffuet min søster fruue Mette tell. Gud wed jeg haffuer søgtt en partt døris salighed der y, om dy kund elers skyønne der paa. Jeg figck dog ingen suar fran hende, men min datter Berette skriffuiff(!) mig ttell, ad hun gyorde henders wnskyøling ffor Peder Tott. Hun war paa Gyssellfell y denne forgangen wge, oc bad hannom gyøre sin wnskyllingh for mig, hun well dog med dett allerførste skriffue mig ttell. Derhoss skriffuer och mind datter, ad der er en heredag forskreffuen y Kyøpenhagen, och som y morin kommer skulle dy were forsamlet, doch er Kong. Matt. selff personligen y Nyekyøpin, som dett pleier menligen tell adtt gaa etc. Jeg well nv icky lenger her med bemelde, men befale dig den allemegtigste Gud. Huad heller jeg leffuer eller jeg dør, well jeg findis for dig med ett hultt hiertte, oc giernne hullelig gyøre, huad du kandtt haffue gott aff. Lader Her Peder oc jeg helse dig och dinne Jomfruer med mange M gude nætter. Min Elsebe er gandske skrøbelig, for huilket jeg haffuer stur sorig, ad jeg skal nv saa drage fraa henne, oc leger hun liger en orum en ett menneske,

Fra Elsebe Krabbe til Fru Birgitte Gøye. 1571, 15. Novbr.

---

[1]) Findes ikke mere vedlagt.

oc haffuer jeg hob ttell Gudz naade, ad hun skall wed (!) bliffue. Datum Wrup den 15 Novembr. 1571.

Elszebe Krabbe.

Kiere søster brendtt bode breffuene, nar du haffuer lest dennem.

Udskrift: Tell min hiertt kére søster fruue Berette Herloff Ttrolles tell Herloffsholm, gandske wenlig tilskreffuitt.

Orig. i Kongel. Bibl., Bellings Brevsamling.

XXXIII.

Jhesus.

Fru Elsebe Krabbe til Fru Birgitte Gøye. 1573, 6. Juli.

Myn hiertte kere søster, dend euige gode Gud med syn hellige andz Noode were deg alltyd neruerindes oc deg bestørcke til siell oc lyff vdy all dyn anligende saarig, oc vnde meg tend glede, att ieg maa fyne deg sund oc well tylpas.

Tenne tyn store sorig, deg nu [er paakommen] for bodes vor hullde vens død oc affgang[1]), gremmer meg i mytt hiertte, huelken sorig hans arme bedrøffuede høstru[2]) aller foruinde kand vdy dette lyff. Offuer alld tend hendz store soorig beclager hun seg hartt, att hun haffuer stor frøckt for, att hans død skall deg gaa saa hartt an, att deg oc ter aff skulle kome noget til, huelkett Gud alldmectigste forbyde; soo tro west, att myn saarig for deg vdy lige maade er icke rynge, aarsagen for ieg ved, ted gode meniske wor deg huld, hues lige du icke mange igen haffuer, huilkett hand lod sig well bemercke mett nu vdy tenne syste herre dag tyl Randers. Gud gyffue hanum saa sant en gledelig opstandelse, som hans død vor att lenge besørge, om

---

[1]) Her tales uden Tvivl om Oluf Movritsen (Krognos) til Bollerup, Bregentved og Klavsholm, Fru Birgitte Gøyes Søstersøn, der døde d. 25de Juni 1573.

[2]) Anne Hardenberg, se nedenfor.

man ter mett icke skulle fortørne Gud. Saa beder ieg deg myn hiertte kere søster, att du icke wyll lade deg offuer komme mett dette store kors, Gud deg her mett epter syn velly besøgtt haffuer, men anamme ted mett de andre, dett tolmodigste mueligt kand were, oc anse som tend gode Dauitt siger i salmen: Herre wy dødes huer dag for dyn skyld oc regnis som faar, der slagttes skulle etc. Der er ingen annen medell beskeckett aff Gud, huor med hans rygge kand igen opfyldes end ved gudfrøctige meniskers død oc affgang, som Dauid ett anett sted i salmen syger: O hure dyrebar er Gudz heligens død. O hure mectig estu deres Here oc Konge. Tett myn h. kere søster skall vere dyn trøst, oc att hand fick saa cristelige en wys affgang, som nogen ieg haffuer i myn tid hørt eller sett affgaa. Doch ieg maa bestaa, at vort federne ryge[s] velfartt dør hen mett slige mends affgang, saa berett[1]) Gud wy kommer icke lenger termett. Gud gør aff sytt, som dett kand kome hans hellige Naffn til erre, oc der bør huer Gudz barn att were tolmodig offuer. Saa beder ieg teg myn h. kere søster, att du nu anser alltt epter Gudz forsiun oc som du kand tolle oc fordrage. Tend gode Gud gyffue deg der til syn Naade, amen, amen. Jeg beder deg for Gudz skyld, lad meg mett ted første faa dyn scriffuelse, hure deg lyder, ty Gud ved, ieg er rett besuerett for tyn skyld, før ieg fanger bod fra deg. Ved Gud, som er sandhed, skall tu fyne meg for tyn hulde søster, saa lenge ieg leffuer; och her mett well beffalle deg tend alldmectigste Gud. Mitt lyff tend arme bedrøffuede Anne helser deg mett mange m. gode natter. Datom Clausholm tend 6 dag Jullij ar etc. mdlxxiij.

Elszebe Krabbe
met egen hand.

Orig. uden Omslag og Udskrift i Kgl. Bibl., Breve til Adel. Hist. Fasc. 35.

[1]) D. e. bedre det.

2.

Peder Skrams og Fru Elsebe Krabbes Stiftelse af et Legat for fattige Peblinge i Kjøbenhavns Skole.

* Vdi Jhesu Cristi Naffn *

Jeg Peder Schram til Vrop, Rieder oc Høffuedz Mand paa Lauhaalm, kendes oc wetterligt gør for alle neruerindes oc kome skullendis med dette mett obne breff, at jeg nu medt myn frii welly oc welberaade huff, oc med myn kerre Høsttrues, Elszebe Krabbes, fuldkomen godde welly oc samtøcke, ta haffuer ieg nu til enn Aamindelsse oc Tacknemelighedt for Gudz storre Welgierninger oc Beffrielsse, hand med synn Guddoms Crafft oc weldige Hånd hialp oc beffriide oss frann wore oc Rygens Fyender dee Suenske, det aar mand skreff Gudz aar M. D. Lxv., Sanctj Pauli Bekerring dag, da samme wore oc wortt Federne Riiges Fiender haffude seg crafftelligen om oss paa alle Syder begyffuett oc oss vdy naagne dagge jnne belagtt paa Lauhaalms Slaaet med Sueriges riiges Mackt etc., oc vdy lige Maade vnderlige naack bode førre ocsaa syden vdi denne sørggelige Chriie medt syn Guddoms welldige Hand friiet oc hiolpedt meg, forneffnte myn Høstru oc Børn aff Fiindernes Hender, huelke hans Guddoms Welgerninger paa denne Tiid for witt er om att skriiffue etc. Men paa dett att samme høglofflige gode Gudz Welgerninger skall icke fyndz hoss oss alldelis att were forglemtt, da haffuer ieg, som føre er rørtt, vntt oc giiffuett, oc nu medt dette mett obne breff wnder oc gyffuer fra meg oc myne arffuinge alld dend aarlige Rentte, som ganger her aff myn gaard vdy Københaffn legindes i Leer stredett, tuertt offuer fra Kompeniett, oc tiill Wor Fruue skolle her sammestedz, vdi saa Maade som her effter følliger: Att huem som er Predicantt i for^ne^ Wor Fruue kercke, oc her sammestedz

Predicantt vty Helligeystus, som er myn rette Saagne Herre her til samme myn gaard etc., desse forneffnde to frome laafflige høglerde Mend, som nu i forneffnte kircker til Predicantere forordineret erre, wed Naffn Mester Hans Tomeszøn, Sogne Herre til wor Fruue kircke, Prouist; Mester Niels Huid, saagne Here til Hellig geistus, eller oc huilke fromme Mend her effter fore aardineret bliffuer, dee skulle haffue fuld Mackt aarligen effter denne dag op attberre forne rentte aff dend partt, som leger vd mod stranden aff forneffntte myn gaard, aff huelken partt aff ariilles tiid pleier att gaa rentte, huelken forne rentte til gode redde skall dønum giiffues aff huem som boer i samme mederste partt i myn gaard, eller aff meg selff, eller aff huelkenn aff myne arffuinge oc effter kommere, samme myn gaard tilfaller effter myn død oc affgang. Oc forneffnt rentte skall forneffnte laafflige predicanter en gang om aaritt køøbbe der hoosser oc skoo forre, oc døm saa vddelle iblantt de fattigtige (!) hielpelløsse Peblinger, dy som ingen annen hielp haffuer, annen end som dy aff armod nødes til att gaae om byen effter døres føde, oc døm vddelle til dønum, som dee selff best wede behoff haffuer, oc som de welle selffue anttsuare for Gud den sieste dag. Oc kendes ieg meg oc mynne arffuinge effter denne dag icke att haffue naagen ret eller rettighedt til forneffnte Rentte, men doch skall ieg oc myne arffuinge selffue haffue dend Herllighedt att maae sette i samme myn gaard, huen wii welle der skall boe, doch skall ieg och myne arffuinge oc effterkomere were plictig til att haalle samme partt i myn gaard, som forne rentte aff gaar, vell ferdig med god købsted bygningh. Sker dett oc saa, ad ieg eller myne arffuinger bliiffue saa til syndz, att wii welle bruge til wortt egett behoff forne partt i forne myn gaard, som nu forne rentte aarligen affgaar, da skall ieg eller de aff myne arffuinger, forne myn gaard i for-

suar oc were haffuer, were forplictige til gode redde, foruden alle hiinder oc vndskylling, vd at giffue thil aarlige tiider, som seduanllige tiider erre, til Paasken oc Sante Meckels dag, alld dend Rentte der aff gaar, effter mett købebreffs lydelsse, som wii wille forsuare for Gud etc. Vdi lyge maade, der som ieg eller myne arffuinger bleffue oc saa til syndz att selle eller affhende samme myn gaard aff wor Rett oc til naagen annen, dae skoolle wii were forplictige till att vndtage samme rentte peninge vdi samme køeb, paa dett att for^{ne} fattige Peblingers rentte til for^{ne} wor Fruues skolle icke der medt forkrenckes skall vdi naagne maadde, men skall saa vrygelige bliffue tiil forneffnte børnn oc skoolle til ewindelige eyendom eyeskullendes, saa lenge som for^{net} Købynghaffn oc samme skolle wed mackt er etc. Huem seg fordrister her imod dette mett obne breff oc segl att gørre, skall suare meg dett for Gudz Søns domstoll, oc der da liidde, som dend seg fordristed haffuer atth forkrencke dee fattiges Rett. Att saa vbrødeligen haaldes skall, oc til yddermere wiindesbyrd oc bedre forwariing hengger ieg mett indsegl nedden for dette mytt obne breff, oc kerligen haffuer tilbedet erllige oc welbyrdige Mand Hening Gøe til Kerstrop oc Peder Tott til Boltinge gaard, myne kere Suoffre oc Søner, desligeste dend erlige, laafflige, høglerde oc hederlige Mand Doctor Niels Hemingszøn, Presceptor i dend høgie skoolle her samme stedz, att beszegle med meg. Giiffuett oc skreffuett mett forneffnde myn kerre høstruues egen handskriff[t] her i for^{ne} Købynghaffn Santj Pauli Bekering dag, som er den 25. dag Januarij aar etc. M. D. lxx.

Original paa Pergament i Kjøbenhavns Raadstuearkiv. Af de fire Segl ere kun det 3die og 4de bevarede. Udenpaa er skrevet: Her Peder Skrams breff om xij daler tiill Scholen.

3.

Nogle Kongebreve til Hr. Peder Skram fra Aaret 1563.

i.

Wii Frederich thend anden mett Gudzs naade Danmarckis, Norgis, Wendis oc Gottis koning, hertog vdi Slesuig, Holsten, Stormarn oc Dytmerschen, greffue vdi Oldenborg oc Delmenhorst, giøre alle witterligt, at efftherthii Her Erich thend xiiii. koning vdi Suerig er oss moduillig mett findtlich offuerfald, oc andre wichtige oc nochsom orsage høgeligen haffuer beueget oss emod hanom met obenbare feigde oc krigss magt at begiffue, tha haffue wii nu afferdigit oss elsk[e] her Peder Skram wor mand raad och amiral met wor skibs flode at løbe vdi østre och westre søen, huor seg leiligheden tilføye oc begiffue kand, ther aff hans største oc yderste magt forbemelt wor fiende koningen aff Suerig, hans vndersotte, riger, lande, oc alle thenom hanom emod oss foruante ere eller i nogre maade wille giøre hielp, bistand eller tilføring, paa liff, haffue oc gotzs at gjøre modstand, oc huor hand thenom kand offuerkomme, til land eller wand paagribe, nederlegge oc met thenom som met wore, wore rigers oc vndersottis obenbare fiende vdi alle maade handle oc forholde, saa lenge thende feide waarer oc icke lenger. Dog skal thet were for[ne] vor amiral wnder wor høgiste straff oc wnaade aluorligen forbudet, vnder thette skin at paagribe eller wforrette nogne wore rigers oc førstendoms vndersotte eller andre wore bunds foruante, tisligiste alle thenom som icke ere vdi forbundt met koningen aff Suerig oc hanom icke giøre tilføring, hielp oc bistand[1]).

Søbrev for Admiral Peder Skram. 1563, 23. Juli.

---

[1]) Her er tilføjet i Randen: Artickel vdi houitzmendenes breffue: men vdi alle maade were wor amiral paa wore wegne hørig,

Thii bede wii k[en] alle wore kiere herrer, wenner, naboer oc foruante, oc strengeligen biude alle wore fogetter, embitzmend, borgemester, raadmend oc alle andre wore vndersotte, som for[ne] vor amiral met wort skib, folck oc gotzs hender fore at komme, ati fordre oc fremme thenom til thet beste, oc ther som the aff storm eller waeder indtrengis vdi nogne etthers strømme eller haffne, ati tha wille vndsette thenom met ancker, thouff, folck, fetalie oc hues anden deel, the behøffue, oc etther om tilsigindes worder. Thet wille wii met hogmelte wor kiere herrer, wenner, naboer oc foruante vdi lige oc større maade k[en] oc gierne forskylde oc bekiende, oc aff wore egne vndersotte thet saa aluorligen hafft haffue. Giffuit paa wort slot Kiøbnehaffn thend xxiii dag Julii aar etc. mdlxiii. Wnder wort signet.

Udkast i Geh.-Ark., Danske Kongers Hist. Fasc. 45 A. Af Overstregninger i Udkastet ses, at Claus Skiel har faaet et lignende Søbrev som Skibshøvedsmand paa »Normand«.

ii.

Till Her Peder Skram.

Kongebrev til Admiral Peder Skram. 1563, 8. September.

Frederich. Vor synnerlig gunst tilforn. Wiider att wii nu forskicke till etther fire wore skiibe, som ere ett skiib aff Wpslow, ett aff Tonsberg, ett aff Salsborg, oc enn wor eigne pincke, som skulle bliffue hoess wor skiibsflode, bedendes etther ther fore oc begere, atti for[ne] skiibe till etther anammer oc bruger thennom till kundskaff oc huess andett i thennom behoff haffue. Sammeledes bede wii etther oc begere, atti altiidt tilschriffuer oss, hure leilighedenn seg mett etther begiffuer oc huess i kunde fortare magt paa ligger, att

---

liudig oc følgagtig vdi hues hand hanom befallindes oc tilsigendes worder.

wii oss ther effther kunde wiide att rette. Ther mett giøre i oss till wilge, och forlade oss ther wisseligen till, befalendes etther Gud. Schreffuett wdi wortt koninglige feltleigre for wortt slot Elffsborg thenn viii Septembris aar etc. 1563.

Udkast i Geh.-Ark., Danske Kongers Hist. Fasc. 45 B.

iii.

Till Her Peder Skram.

Frederich etc. Vor synnerlig gunst tilforn. Wii wille ether icke forholde, att oss for wisse tiidinge er forekommit, att kongen aff Suerige skall lade paa thet aller fliitigist handle mett hertog Erich aff Brunswigk, om hans krigsfolck att mue bekomme, som hand haffuer liggindes vdi itt closter kaldes Oliue, en mil wegs fran Dantzigk, oc acther ther fore att lade sine orlog skiibe vdløbe vnder then Pomersche siide, enthen ind for Louenburg eller Kolberg, same krigsfolck att indtage oc thennom føre vdi Suerige, oc etther saa oc wor skibs flode paa reygsen att hiemsøge. Saa er oc rechtett, att the Swenske skibe, en xxviii stercke, skulle allrede were vdi søen. Huad wist er, kunde wij icke wiide. Thy bede wij ether oc begere, ati thette strax giffuer the lubsche høffuitzmend, som hoss etther ere, tilkiende, oc etther mett thennom ther om beraadslae, oc siden sambtelige giører etthers yderste fliid att affwerge oc forekomme, att slig the Swenskis acht oc forsett icke skulle gaa for sig eller fange fremgang, oc ati for ingen deell, saa framt thet i noger maade stander etther tiill att wende, tilsteder the Swenske skiibe att komme ind vnder thend tydske siide, ther mett the theris anslag icke skulle fulddriffue, anseendes huad skade oc affbreck wii ther aff kunde haffue, om saadanne theris forsett ganger for sig. I wille oc mett thett aller første oss tilskriffue oc oss lade forstande,

Kongebrev till Admiral Peder Skram. 1563, 25. September.

hure alting sig mett wore skiibe begiffuer, oc huad tiidinge i haffue, ther effther wi oss ydermere kunde wiide att rette. Befalindes etther Gud. Ex Wardberg slott 25 Septembris 63.

Udkast i Geh.-Ark., Danske Kongers Hist. Fasc. 45 B.

iv.

Till Her Peder Schram.

Kongebrev til Admiral Peder Skram. 1563, 30. September.

Frederich etc. Vor synnerlig gunst tilforn. Wiider, att wy ere komne vdi forfaringe, att nogre the Swensche schiibe schulle haffue weritt vde i søen, oc end dog etther thet skulle were witterligt, ere the liigewell borttseigelt oc theris bestillinge vhindrett vdrett. Sameledis skall ther skichis aff Suerige, saa offte the Swenske wille, skibe till Stralsund, ther the theris erinde bestille oc løbe saa hiem igien oc aff etther ey rettferdiges, oc end nu nyligen skall nogen swenske skibe haffue ledsagitt thre andre skiibe, som mett folck oc andett ware ladde, offuer i theres behold, oc saa strax løbett tilbage igien, som oss for wist er tilschreffuit, huilckitt oss vnderligt er att høre. Saa oc haffue wii fran etther, siden i er vdlobett, aldelis ingen bud eller schriffuelse bekomett, huor aff wy kunde forfare, hurledes thet haffuer sig mett etther, wanseendes att wij tuende gange etther haffue tilschreffuit, attj skulle giffue oss tilkiende leyligheden, hure alting mett etther er forløbett, att wij wor sag ther effter kunde wiide att rette, huilckit oss mere end møggitt forwndrer. Thii bede wii etther endnu oc begere, ati strax skriiffue oss till, hure om alting fatt er mett wor skibsflode, oc om i nogett midler tiid haffuer vdrett. Oc effthertbii wii haffue fangitt kundschaff, att mange attskiellige practicker skall were paa ferde, saa att ther som wore skiibe ware aff weyen, schulle wore fiender søge raad oc sig stercke mett fremede folck,

prouiant oc anden nottorfft, huilckett the oc nu skulle haffue i sinde, om the nogerlunde ser theris effne ther til, huor fore bede wij etther oc wille, atj mett allerstørste fliid lader vare paa, att slige theris anslag thennom maa forhindris, oc att for ingen deell stedes, saa møggitt mest mueligt er att aff wende, nogen skibe att komme ind i Suerige eller oc ther vd. Thisligeste ati mett floden bliffuer vdi søenn oc etther icke hiem begiffuer, saa lenge i for iss kunde etther behielpe, huad brøst i haffue for fettallie eller anden deell, ati ther om schriffuer fran etther, saa skall thett bliffue etther forskaffett, oc ati vdi alle maade betencker wort oc riigens gaffnn oc beste, som wii etther tiltroer. Ther mett skeer oss synderligen til wilge, oc forlade oss ther wisseligen till. Befalendes etc. Halmstad xxx Septembris aar 1563.

Udkast i Geh.-Ark., Danske Kong. Hist. Fasc. 45 B.

V.

Till Her Peder Skram.

Frederich etc. Vor synderlig gunst tilforn. Wii bede etther oc begiere, ati strax forskicker hiid til wort slott Kiøpnehaffnn paa wort skib Nach[t]egalen the fornemste aff the Polniske, som i haffue fangen, och besynderligen en wed naffn Doctor Oluff Jacobsen, som er en Suensk oc haffuer kroget fødder, och ther som ther er flere Suenske eblant, ati och sender thennom hiid. Samledis ati och hid forskicker thenn karl Tacke, som Jørgen Grøn tog och tilfornn haffuer løbett her aff rigett, och ther som same fanger ere saa mange, och thet icke wil were trøgt att sette thennom alle ind paa Nachtegallenn, ati tha forordinerer itt andet lempelig skib, som kand indtage en part aff same fanger och thennom och føre hid. Och huilcke aff same fanger i egen paa skibenne beholdendes wor-

Kongebrev til Admiral Peder Skram. 1563, 14. Oktober.

der, ati thennom holde tilstede och lade haffue flittig opseende met, saa the icke bort komme. Ther met skeer wor willige. Befalindes etther Gud. Datum Haffniæ thend 14 Octobris anno 1563.

Udkast i Geh.-Ark., Danske Kong. Hist. Fasc. 45 C.

vi.

Till Christiern Schram[1]).

Kongebrev til Christen Skram. 1563, 11. Novbr

Frederich etc. Vor gunst tilforn. Wii bede thig oc wille, att thu strax forskaffer oss aff bønderne ther i lenitt ii^c øxne, oc thennom hiid till oss till Halmstad forskicker, saa the iligen, dag oc natt vsparet, framkommer, oc tilsiger bønderne, att ther som the weluilligen same øxne icke fremsender, wille wii lade wortt krigsfolck vddrage oc lade thage oc hiid ind driffue saa møggit queg the haffue. Thi att kunde the giøre the Swenske tilføringe, forsee wi oss till, att the oss thet møggit mere pligtig ere. Ther met skeer wor wilge, thi thag ther ingen forsømelse for, anseendes att oss ther magtt paa liggendes er. Befalindis thig Gud. Datum Halmstad sti. Mortens dagh 1563.

Udkast i Geh.-Ark., Danske Kong. Hist. Fasc. 45 B.

vii[2]).

Peder Skram til Frederik II. 1565, 16. Oktober.

Hogbornne første, stormectigiste konge, aller kereste naadigiste here oc konge, kand ieg vuerdig Eders kon. May^tts vnderdanige tiennere icke forhaalle ganske

---

[1]) Dette Brev meddeles her som Vidnesbyrd om, at Christen Skram bestyrede Faderens Len, medens denne var fraværende som Admiral over Flaaden.

[2]) Dette Brev hører egentlig til næstforrige Afdeling, men jeg blev for sent opmærksom derpaa til at faa det indført paa rette Sted.

vnderdanigen i en tro meninng att lade Eders kon. May^tts wiide, hues jeg aff myne kundskaber forfarett haffuer, oc te paa tøris siels sallighett sorett haffuer, dett saa att were skeetth, som tette rigister indhaalder oc vduisser, men huad ter om sandeste er, maae Gud aldmectigiste bere vede end jeg; doch for myn ed, erre oc tro tieneste, jeg Gud oc eders kon. May^tt sorett haffuer, torde jeg ted icke forhaalde att lade høgmeltte Eders May^tt ted wede, thii jeg forvden tuiffl ved, att etters kongelige May^tt haffuer j wortt leyer mangen huld tro vndersaaet oc tiennere, te etter kon. M^t kand forlade seg paa i liiff oc død, mett en eller flere kand høgmeltt eders naade bestyrett mett, att ter vares alltid epter, vden forsømelsse, ta giffuer ted seg well til kenne, hure om alltyngiste er, ty dett kand icke anett vere, tend ghode Gud obbenbare huad sandest er, om saa er, att nogit hemeligt suig er der mett vnder, paa ted att ingen erlig tro mand skall bliffue mestenckt, som aller tentte ille att gøre; men jeg wed ter inted mere om, oc wed Gud, som er sandhedt, haffuer ieg aller tilfornne hørd de steder neffne, som i samme register neffnes, oc haffuer jeg end nu ett west kundskab vdsentt om videre, hure om allt er. Huad mueligt er mand kand fonge att vede, skall eders kon. may^tt fonge strax myn scriffuelsse om, huad anlegendis er, oc beder ganske vnderdanigen, etters may^tt well haffue ted saa hemeligen hoss høgmeltte eders naade selff, oc hoss thennom, etters kon. may^tt kand hemeligen fortro, paa ted att mynne kundskaber icke skall bliffue bemerctte oc komme om hallssen, oc mener myne kundskaber west, att wore icke hemelige practicker oc suigactig handell vnder, tene venighet hagde lange syden weret til en ende. Gud alldmectigiste skaffe alltyngeste til en gledelig god ende, eders kon. may^tt oc eders naades tro vndersaatte til alld løcksalighet. Thend same euige oc aldmectigiste gode Gud

Eder kong. may[tt] mett ett languarigtt suntt liiff oc en løcsalige, gudfrøctige, gledelige regementte jeg nu oc til euig tid well haffue beffalendis. Datom Lauholm tend xvi dag October ar mdlvx.

Eders kongelig May[tts]
vnderdanige tienere
Peder Skram riider.

Udskrift til Kong Frederik den Anden.

Orig. i Gehejmearkivet, Danske Kongers Hist. Fasc. 51. Paa en vedlagt Seddel findes følgende:

Anno domini mdlxv.

Item Cypriani dag, som waar tend xxv September, da kom der ett breff aff dett danske leyer och till dett Suenske fra en persone, som megett er actendes etc.

Item der effter Sancti Fransici dag att natt eller tend natt der nest epter, som wor tend 4 eller 5 October, tae møttes der v personner paa ett hemeligt sted, en hall myll fra Warberig eller wed ted pas, i en liden gaard, leger lett ausies fran ett heder Tresløsse i Danmarck.

Item samme fem personer wore tre aff dett Suenske leyer, oc en aff dennom war her Gyste Ollssøns søn, en rettmester, oc de to wor komen aff dett danske leyr, vdsentt aff dend, for[ne] breff hagde vdskreffuett, huelken selff for hinder skyld icke kunne kome, som de Suenske hagde did octett (?).

Item desse forneffnde v personer te sade til sammen i forne[ffn]de gaard dend ganske natt offuer, oc tøris wagtt, som de hagde sett om deennom, wor aff bege partier, oc der wore de tilsamens til dett wor dag, saa skildes te att, huert parti red til sett leier etc.

Item er storligen til fare, att ter samesteds ta er besluttett nogett, som icke ret ter for Gud eller menni-sken, for dy saa liussens børn te wandre om dagen, for

deres gerninger er obenbare for liussens fader, men mørckhedssens børn de wandre om natten oc gøre teris gerninger i mørcket, for ted er ontt bode ted te tencker oc gører. Gud, som ser bode i lius oc mørcke, obenbare, hues sandeste er, etc.

Men flere aff tesse for[ne] v personers naffn kunde te icke end sige meg nogen wesshed om, vden alldeneste tend enne, her Gøstis søn, men ted kand natturligtt skell well wede, att om saa er skett, som før er rørtt, kand ringe, gemene personer icke vel bekomme slegtt att gøre vbemerkt.

4.

Om salige Frue Elsebe Krabbis herkomst, oc Oprindelse, Christelige Leffnet, oc salige Endeligt[1]).

Erlige, Velbyrdige oc salige Frue Elsebe Krabbe, bleff født paa Helsingborge Slot, Klocker Onsdag, som vaar den xij. dag Aprilis, i det Aar effter Christi fødsel, M. D. Xiiij, aff Erlige, Velbyrdige, fromme oc Gudfryctige Forældre, oc bleff siden strax vdi Helsingborgis Kircke, formedelst den hellige Daab, indplantet i Jesu Christi Kircke oc Menighed, oc der suor oc loffuede sin Gud oc HErre Huldskab oc Mandskab, at kaldis oc vere en Christen.

Hendis Fader vaar Erlige oc Velbyrdige Her Tyge Krabbe til Bustrup, Danmarckis Rigis Marsk, hues Fader vaar Erlige oc Velbyrdige Mogens Krabbe til Bustrup, oc hans Moder Frue Elsebe Lunge, Her Tyge Lungis Daatter aff Barsnes.

---

[1]) I nærværende Stykke er Originalens Interpunktion i det væsentlige beholdt, da den, skjønt afvigende fra den nu sædvanlige, dog har en vis Regelmæssighed.

Hendis Moder vaar Erlige oc Velbyrdige Frue Anne Rosenkrantz, Erlige oc Velbyrdige Her Niels Rosenkrantzis aff Biørnholm, Danmarckis Rigis Hoffmesters, oc Erlige oc Velbyrdige Frue Birgitte Thots (Erlige oc Velbyrdige Her Oluff Axelssøns aff Valløff Daatters) Daatter.

Der hun vaar iij. Aar, paa det at hun diss bedre kunde optuctis vdi Guds fryct, Høffuiskhed, oc gode Seder, bleff hun betroet oc befalet sin kiere Mormoder, Erlige Velbyrdige Frue Birgete Her Niels Rosenkrantzis til Biørnholm, huor hun met sine Brødre, Erlige oc Velbyrdige Her Erick Krabbe, oc Mogens Krabbe, bleff idelige holden vdi Skolen, vel oc fliteligen met elske oc affue fremdraget, oc optuctet, til hun vaar paa sit xiij. Aar, paa huilcket Aar Gud kalddede forneffnde Fru Birgete Thot, huor aff Aarsage sig begaff, at lade salige Fru Elsebe hiem kalde, oc vaar saa vdi sine Forældres Hus, it Aar.

Der hun haffde nu veret vnder Disciplin oc Optuctelse, vdi sin Mormoders oc egne Forældris Hus, kom hun til sin kiere Suoger, Erlige oc Velbyrdige Byrge Vlstand, til Glimminge, oc hans kiere Hustru, Fru Magdalene Krabbe, Oc vaar i deris Hus vdi fem Aar, huorfra hun bleff aff sine salige Forældre hiemkaldet, Oc aff Guds forsiun bleff denne sin kiere Husbonde, Erlige oc Velbyrdige Her Peder Skram til Vrup giffuet, Onsdagen næst for S: Johannis Baptistæ dag, Anno M. D. XXXiij. Oc bleff vdi vor Frue Kircke vdi Kiøbenhaffn, i vor Frue Capel hannem troloffuet, aff Erlige Velbyrdige oc høylærd Mand, Biskop Offue Bilde aff Aarhus stict, vdi sex Biskopers næruerelse, der hun vaar xix. Aar gammel, Oc det Aar, M. D. XXXv. der hun vaar xxj. Aar gammel, stod deris Bryllup paa Helsingborge Slot, Kyndelmisse dag, som da falt paa en Søndag. Oc effter den tid haffuer hun skicket sig lofflige oc christelige mod Gud, mod sin kiere Mand,

Børn oc Folk, oc andre. Att hun haffuer fryctet Gud, kand beuisis vdi mange maade, Thi hun gierne hørde Guds salige Ord, baade vdi Kircken, huilcken hun idelige besøgte, oc andre steder effter tidens leilighed, hun lærte oc den hellige Bibel met saadan flid, at det vaare at ynske, at mange hendis Exempel effterfulde, Hun viste de besynderligste oc skøniste Historier, som ere vdi den hellige Scrifft, gierne talede met andre der om, viste oc at bruge dennem ret til Lærdom, til Taalmodighed at beuise vnder Kaarss oc Modgang, til Husualelse oc Haab. Hun haffde sine visse tider, at giøre sin Bøn paa, Hun brugte tit oc offte HErrens Naadere, oc met de høyuærdige Christi Legems oc Blods Sacramente styrckede sin Tro, giorde sin Bekiendelse for Gud og Guds ords Tienere, huilcke hun haffde oc kier, beuiste dennem ære met Ord oc Gierninger. Møtte hun en Prestmand, talde hun hannem ydmygelig til, kaldede hannem hederlige Herre, beskenckte mange. Hørde hun nogen tale wnyttige oc hoffmodige Ord, da tagde hun icke der til, Men straffede dennem, raade dennem til Gudfryctighed oc Sactmodighed.

Det begaff sig en tid, at hun skulde fare fra Sieland til Skaane, oc nogle unge Personer komme paa Skibet met hende, som talede mange traatzige Ord, huor met de vilde beuise deris Dristighed oc Frimodighed, Der Fru Elsebe det hørde, raade hun, at de skulde fryete Gud, oc lade alle offuerord fare, sagde der hos: Kand ske, Modet skal giøres eder behoff, før i kommer til Landet, huilcket oc skede, Thi der kom hastelig en stor Storm, som borttog all deris Mod: Der Fru Elsebe det saa, Ja, sagde hun, det gaar alt saa til, Naar ingen Fare er paa færde, da raaber mand, Her an, her an, Men naar det gielder, da raaber mand, Her van, her van.

At hun haffdè en synderlig Trøst til Guds ord, oc brende aff Aanden, giffuer tilkiende, baade idelig tale om Guds ord, som sagt er, oc skøne Psalmer, som hun sammensætte aff den hellige Scrifft, iblant huilcke er oc den 115. Psalme, som er indsæt i den Danske Psalmebog, pag: 314. oc haffuer mange trøstelige Sententzer oc Vers, som dette:

Huilcken der sætter sit Haab til Gud,
I hans fryct leffuer effter hans Bud,
Forlader sig paa vor HErre Christ,
Som Guds low for oss opfylte vist,
Hand er deris Hielp oc Frelser god,
Som for oss vdstyrte sit Rosens blod.

Aarsage til at vdsætte paa Danske Rim, gaffs til, der Rigens Fiender vaare indfaldne vdi Halland oc Skaane, huor de oc giorde stor Skade met Brand oc Mord, dog hialp Gud skinbarlige, at de icke komme saa vijt, som de sig actede.

Her Peder Skrams Gaard Skeedal, bleff indtagen aff Fienderne, oc vaare samme tid paa Gaarden, Christiern Skram, nu salig met Gud, oc nogle hans Søstre, som vnderlige komme der fra wskamferrede, Saadan stor Guds befrielse vilde den fromme Fru Elsebe tacke Gud faare, huilcket for hende giorde oc fine Gudfryctige Quinder, som der aff loffuis i Scrifften, Maria Mosis Søster, Debora domerinde, Anna Samuels Moders, Judith oc andre. Gud giffuet, at baade Adels personer, oc andre vilde deris Exempel efterfølge, oc lade andre wnyttelige Viser fare, aff huilcke Aarsage giffuis til megen wlempe.

Dette, oc besynderlige hendis Endeligt oc Affgang, aff denne forgengelige Verden, huor om skal mere scriffuis her effter, bær nocksom Vidnesbyrd om hendis Gudfryctighed, aff huilcken som aff en Kilde, komme alle andre Dyder oc Tuct.

II. Hendes fine Herre oc Husbonde, Erlig Velbyrdig Her Peder Skram, leffde hun met som en Gudfryctig, Erlig, Husraadig oc velforstandig Quinde. Hun haffde hannem hiertelig kier, beuiste hannem all den ære, som en finer Hustru er sin Mand plictig oc skyldig. Naar hand vaar i Rigens Bestilling vdskicket, aff sin Herre oc Konge, som i det Oprør, huilcket Niels Tacke vdi Suerige anrette, oc nu vdi den sidste Feide, der hand vaar forordineret aff vor Naadigste Herre, at vere Amiral, giorde hun sin inderlig Bøn til Gud, holt sine Børn oc Folck til at giøre det samme, at Gud vilde naadelige beholde hannem vdi sin Beskytning oc Værn, huilcket oc skede.

Sine Børn, Christiern, Tyge, Knud, Peder, Byrge, som ere heden soffne vdi HERren, og Niels, som end nu leffuer, disligeste Fru Birgitte, Erlig Velbyrdig Peder Thots Frue til Boltinge[1]), Fru Anne Erlig Velbyrdig Henning Gøyes Fru til Kierstrup[2]), Fru Karine Erlig Velbyrdig Lauritzs Brockenhusis Fru til Brangstrup, Fru Johanne Erlig Velbyrdig Hans Langis Fru til Bregninge, Jomfru Margrete, Jomfru Elsebe, oc Jomfru Oliue, som end nu leffuer, oc fire som ere hos Herren, holt hun til at kiende Gud, aff første Barns been, sætte hendis Sønner til Schole, baade andre steder, oc besynderlige vdi den lofflige Roskilde Domschole, huilcken faare stode Mester Oluff Offessøn, Mester Frantz Anderssøn, oc Mester Anders Lauritzsøn, hues Discipler Christiern, Tyge, oc Knud Skram vaare, som oc merckelige forfremmede sig vdi Guds fryct, Tuctighed og Bogelige Kaanster, Tyge oc Knud bleffue forsende først til det Kongelig Vniuersitet i Kiøben-

---

[1]) Ved en Trykfejl staar her: Beltinge.

[2]) Her og nedenfor S. 107 kaldes Gaarden ved en Trykfejl Kielstrup, men i Tilegnelsen til Peder Skram foran i Skriftet staar rettelig: Kierstrup.

haffn, oc siden til det høye oc vijtberømde Vniuersitet vdi Vittenberg, huor Knud døde, oc er begraffuen vdi Vittebersk Kircke.

Her met gaffue Her Peder oc salige Fru Elsebe tilkiende, at Forældre kunde ingen bedre Arffue lade deris Børn, end holde dennem til at frycte Gud, optucte dennem vel, lade dennem lære det, som de kunde i fremtiden tiene Gud, deris Fæderne land, oc sig selffue met.

Det er skeet, at Venner haffuer sagt til Fru Elsebe: Du haffuer mange Børn, huad vil bliffue aff dennem? Der til suarede hun: Min Herre oc Gud, som min Mand oc mig haffuer giffuet vore smucke Børn, veed vel at forsørge dennem, Mine Sønner kand han giffue fine Mends Døtter, mine Døttre fine Mend, saa de faa alle nock, Gud giffue dennem ickon at leffue vdi Guds fryct.

Hendis Piger oc Folck holt hun oc til Guds fryct oc Ærlighed, haffde vilie til gierne at komme dennem vdi it ærligt Brød.

III. Andre som icke vaare vdi hendis daglige Omgengelse, giorde hun gierne til vilie, de Fattige forglemte hun icke, Scholepersoner maatte hun gierne lide, baade andre steder, oc de som vaare vdi Roskilde, den tid Her Peder vaar salig oc høylofflig hukommelsis Kong Christians III. Høffuitzmand offuer Sielands stict. Haffuer hun oc raad sin fromme Herre Her Peder Skram, at giffue til Kiøbenhaffn Schole en part aff en deris Gaard, til euindelig Eye, huor aff fattige Scholebørn kunde haffue en stor Aarlig Behielpning.

Her kunde vel meget mere scriffuis hende til loff, oc andre til vnderuisning, Men paa det at det icke skal bliffue forlangt, vil jeg bescriffue, huorledis hun haffuer beredt sig til at skillis fra denne suigefulde Verden, oc giort sin endelige Affsked.

Vdi det Aar M. D. LXXvij. den Torsdag effter Dionysij, som vaar den x. Octobris, om Afftenen, der salige Fru Elsebe Krabbe haffde leffuet met sin kiere Husbonde, hen ved xliij. Aar, haffuer hun først fornommet sin Siugdom, vdi huilcken Gud Almectigste haffuer heden kaldet hende fra denne forgengelige Verden, oc til det euige oc wforgengelige Liff.

Vdi nogle Dage haffuer hun icke ladet sig synderlige mercke for nogen, met sin Siugdoms suaghed, for sin gamle Husbondis skyld, dog hun haffuer fornommet hos sig selff, at den tog Jo lenger Jo større offuerhaand met hende, huilcket hun bar taalmodeligen, holt sig sterckere oc frimodigere, end hendis mact vaar, Befalede sig strax Gud Allermectigste, begerede, om det vaar hans Guddommelige vilie, at hand vilde haffue hende lenger vdi denne Verdens Forfengelighed, oc Daarlighed, hand da skulde giøre effter sit gode behaff, Men der som det anderledis siuntis hans Guddommelige forsiun, da skulde hendis vilie vere som Guds vilie, hun der hos ocsaa tackede Gud tusinde gange vdi sin Suaghed, at hand haffde sparet oc beuaret hende met sin kiere Husbonde til saa god oc lang Alder, oc nu paaminte hende met sit Faderlige Kaarss, at betencke oc affbede sine Synder, oc berede sig met skel oc Scrifftemaal, oc en aluerlig Penitentze, oc Omuendelse, til en Christelig affgang aff denne Verden.

Der effter gick hun strax første gang, den Søndag næst for Apostolorum Simonis et Iudæ dag, som vaar den 27. Octob: met sin kiære Husbonde til Guds bord paa Lauholms Slot, oc anammede det hellige oc høyuærdige Sacramente, aff sin Sogneprestis Her Jørgens Haand. Der effter befant hun at det vaar noget bedre met hende, end tilforn, saa at hun opholt sig fra Sengen iiij. eller vj. dage, sin kiere Suoger, Erlige Velbyrdige Mand Henning Gøye til Kierstrup, met sin kiere Hustru, Erlige oc Velbyrdige Frue Anne Skram,

som hende vdi samme hendis Siugdom da besøgte, til diss større Fortrøstning om sin Sundhed oc Helbrede. Oc paa det hun kunde fortage dem deris Sorge, trøstede hun dem, oc holt ieg alligeuel sterckere for dem end hun formaatte sig selff vdi Sandhed.

Der effter trengde Siugdommen hende atter til Sengen, Oc der hun formerckte, at hun bleff io lenger io mere suag, haffuer hun anden gang sig aluerlige faaretaget, at forlige sig met Gud, Oc paa Nyt Aars dag imod Siugen opbrød sig, førde sig i sine Klæder, lod sig indlede i sin Stue, oc met sin kiere Husbonde gick til HERrens Bord, oc anammede Jesu Legeme oc Blod.

Der hendis kiere Husbonde oc Elskelige Børn nu fornomme, at hendis Suaghed icke vilde til Legemlig bedring sig forandre, da haffuer hendis kiere Husbonde oc Børn met all flid, ved Erlige oc Velbyrdige Niels Skram, ladet besøge Kongelige Maiestat om hans Naadis Doctor, Hederlige oc Høylært Herre, Doctor Peder Søffrenssen, huilcken hans Naade aff synderlig gunst haffuer opladet oc tilstedt, at hand er til hende kommen, oc aff all formue vdi iiij. Vger, om hendis Sundhed sig beflittet. Vdi huilcken medler tid, hun hannem met aluerlig Bøn offte formanede, oc ved sine kiere Børn lod bede, at der som hand kunde formercke, at hendis Siugdom vaar saa stor, at der icke vaar Haab til dette Liff, hand da vilde giffue det tilkiende, paa det hun dissbedre kunde aluerligen sætte alt sit Haab oc Sind fra dette timelige oc til det fuldkomne oc euige Liff, Thi hun aldelis nøyedis met Guds gode fuldkomne Vilie.

Der hun aff mangfoldige Suaghed, oc høylærde Doctor Peders ord, i nogen maade formerckte ingen fortrøstning at vere, til dette Liffs sundhed, oc hendis kiære Søn, Erlige oc Velbyrdige Niels Skram met Docteren skulde affdrage til deris Herre oc Konning

(Thi dennem vaar icke lenger forloff giffuet) Da kaldede hun forneffnde sin Søn til Sengen til sig, oc met mange ord formanede hannem, at hand skulde sig beflitte, at vere sin Herre oc Konning huld oc tro, som hans Forælderne for hannem veret haffde, Item, at hand skulde saa meget som mueligt vaare, holde sig fra Druckenskaff, Løsactighed, oc andet saadant, som Gud fortørne kunde, Item, at hand vilde vere alle hendis tro Tienere god.

Der effter gaff hun sig hiertelige til den Alderhøyeste Doctor, sætte all sin Velfærd til Liff oc Siæl, i den Almectigste gode Guds behag, oc den Onsdag næst for S: Gregorij dag, som vaar den v. Martij, beredde sig tredie gang til det wforgengelige Liffs indgang, Da fordi hendis egen Sogneprest for Suaghed icke kunde, eller vaar mectig samme tid at komme til hende, haffuer hun sent Bud effter Her Mogens Pederssen, Sogneprest vdi Førsløff, som haffde nogle Aar tilforn veret hendis kiere Husbondis, oc hendis Tienere oc Predickere, vdi den Mening, at hun vilde giøre sit Scrifftemaal, anamme Affløssning oc vor HERris JEsu Christi sande Legeme oc Blod, til at bestyrcke sin Tro, oc berede sig, om Gud nu vilde kalde hende, met den ypperste oc dyrebareste Spise, paa sin hiemfærd til det euige Liff.

Der hun dissimellem haffde beredt sig til HERrens Bord, baade met induaartis, oc vduaartis sande Penitentzis Tegen, da haffuer hun holdet en Christelig Samtale oc Scrifftemaal met forneffnde Her Mogens, hun haffuer met all ydmyghed, Suck oc Graad, bekient sit fremfarne Leffnet, Synd oc Forseelse, oc met en fast Tro til Guds grundløse Naade oc Barmhiertighed, kaste alle sine Synder paa den Kaarsfeste HERre JEsum Christum, som er død for vore Synder, oc opstanden til vor Retfærdighed, Vilde end Gud spare hende lenger, da vilde hun icke det begere, Men met

all Tacknemmelighed kiende oc foruente Guds hielp, oc vaar Hierteligen vel til freds der met, Ja begerede, at den gode Gud vilde hen kalde hende, oc lade hende fare i Fred, hun vilde met all Taalmodighed i en stadig Tro, oc aluorlig Paakaldelse foruente sin Stund oc Time. Hun bad ocsaa, at forneffnde Her Mogens vilde loffue hende, at hand icke nu lenger vilde bede for hende, at hun maatte lenger bliffue vdi dette Liff, Men alene, at den gode Gud vilde naadelige beuare hos hende, det som hand saa gantske dyre haffde ved sin Død oc Pine igien kiøbt, met flere Ord, huilcke forneffnde Her Mogens kiende sig aldelis amectig til at fortælle, effter som hendis gudelige bekiendelse vaar, oc vel værd er at omtalis.

Effter saadan hendis Gudelige bekiendelse oc begering, bleff hende tilsagt aff Guds ords Tienere alle sine Synders forladelse, i Naffn Gud Faders, Søns, oc helligAands, Amen.

Dernæst fornam hun vel, at det vilde icke tiene, at hun skulle døllie sin Siugdom lenger, oc befant sig suagere, end hun kunde høre den gantske Messe. Thi kaldede hun forneffnde Her Mogens til sig, bedendis at hand vilde siunge den Penitentze Psalme: O Almectige euige Gud, til dig sucker ieg saa saare, Jeg haffuer foractet dine Bud, at mine Synder ere store, etc. Ocsaa der effter begynde Predicken, Oc der forneffnde Psalme bleff siungen, lagde hun sine Hender sammen, oc met grædende Taare bekiende Ord fra Ord, lige som Psalmen indeholder, Bedendis oc sagde: O Gud vere mig arme Syndige Quinde naadig oc barmhiertig: Huilcket Erlige oc Velbyrdige Frue Anne Anders Bings Husfru til Smedstrop, som samme tid sad hos Sengen, saa oc paa hørde.

Der nu Psalmen vaar siunget, kaldede salige Frue Elsebe sin Daatter Jomfru Margrete til sig, met Hiertens graad beklagede sig for hende sigendis: Gud

bedret at ieg skulde end forkaarte Guds Tieneste i dag, Men Gud veed mit Hierte oc Formue, Oc effter Predicken haffuer hun til ydermere pant oc stadfestelse anammet, vdi mange Menniskers næruerelse, vor HERris Jesu Christi Legeme oc Blod til sig, til en viss besegling oc pant paa Guds Naade oc Venskab, Oc det euige Liff.

Siden haffuer hun met sammenlagde Hender, tacket Gud for denne dyrebare Gaffue, oc ypperlige Spise, Oc fremdelis met aluerlig Bøn begeret aff Gud, at saadant maatte bekomme hende til Troens bestyrckelse, til Taalmodighed vdi sin Siugdom, oc en god væractighed i Troen til sit yderste.

Der hun haffde vdi saa maade anammet til sig Christi Legeme oc Blod, vaar hendis meste tale om Gud, oc det euige Liff, vden hues hun trøstede sin bedrøffuede Husbonde. Om anden Dagen, som vaar den vj. Martij, met grændende Taarer, formanede hun Her Mogens, at hand skulde icke drage bort, før hand haffde predicket for hende, oc hendis gantske Hus, huilcket hende oc bleff vedet.

Den gantske dag gaff Siugen sig io mere till Hiertet, huorfor hendis Jomfruer, Jomfru Margrete oc Jomfru Elsebe, ginge offte til hende, Men hun vijste dem fra sig oc til deris bedrøffuede Fader, oc sagde til dem: kiere Børn, bliffuer alt inde hos eders gamle Fader, at hand icke skal gremme sig, oc der offuer fare ilde.

Der de vel merckte, at det vaar giort vdi den mening at de icke skulde høre hendis ve oc klage, kunde de icke for Graad suare hende, Thi talede hun til dennem met saa frimodige Ord, lige som hende vaar intet til mode, oc sagde: Kiere Børn gremmer eder icke, Tacker heller Gud met mig, som mig saa lenge haffuer sparet, Oc nu vil forløse mig, fra denne suigefulde Verden, som mig saa lenge haffuer bedraget,

at ieg icke lenger skal see hendis forfengelighed oc suermeri, Huorfaare skulde Jeg begere att leffue lenger, vaare det icke for min gamle Dannemands skyld. Jeg troer min Gud saa vel, at hand forsiuner mine Børn, effterdi at de ere nu saa store, at de kunde dem selff noget (!).

Om Fredagen som vaar den vij. Martij, formildede Siugen sig noget, Saa at hendis Husbonde oc Børn haffde alle it gaat Haab der til, at det skulde haffue bleffuet bedre met hende, Thi hun talde frimodeligen, dog vilde hun aldelis intet befatte sig met nogle Verdslige bestillinger, Men vijste dem fra sig, sigendis: Gaar nu til min kiere Husbonde oc Børn, Jeg befatter mig aldelis intet met dette forfengelige, Huilcke ord hun oc vdi gantske iij. hele Vger stedse brugte.

Den samme Fredag afften, der Klocken vaar vij. som hendis Jomfruer, Jomfru Margrete, oc Jomfru Elsebe sade i den anden Stue hos deris Fader, sende hun dennem Bud, at hende tyngendis, Huorfor hun vilde legge sig til Søffn, at de derfor icke lenger skulde vaage effter hende, end som tiden vaar, oc at hun vilde selff lade kalde paa dennem om Morgenen, naar tiden tilsagde oc behoff giordis, huor offuer de dennem storligen forundret, effterdi hun aldrig tilforne vilde lade dem opuecke, i huor suare oc onde Nætter hun haffde, Thi stode de strax op fra deris Fader, oc der de komme ind til hende, sagde hun: Jeg beder for Guds skyld, kiere Børn at i gaa ind til eders Seng, Jeg skal tilige nock lade eder opkalde naar behoff giøris.

Der effter vaar hun den gantske Nat saare skrøbelig, saa at de Dannequinder, som vaagede offuer hende, offte hende tilspurde, om de icke skulde opkalde Jomfruerne, huilcket hun icke vilde dennem effterlade, Men sagde sig at ville det selff tilsige.

Vdi dagningen, den viij. Martij, kommer hendis Børn ind til hende, formerckte de strax, at suagheden haffde faaet offuerhaand, oc hendis tid at vere kommen, Thi haffde de hastig oc wfortøffuit Bud effter Sognepresten, som oc strax opkom til hende, oc der hand kom ind i Stuen, Bedendis Guds Fred, opreyste hun sig i Sengen, lige som hende haffde intet skadt, oc sagde: Verer vel kommen kiere Herre, oc haffuer megen tack, som en Christen Dannemand, for det i haffue veret min Sogneprest: Jeg tog min HERris Jesu Christi Legeme oc Blod til mig nu i Onsdag.

Effter samme Ord talede Her Jørgen hende til, sigendis: Kiere Frue, Tro I nu det som i haffue ladet vdi eders velmact paakiende, At JEsu Christi Pine oc Død haffuer fyldiste giort for eders Synder? Der til suarede hun: I skulle næst Guds hielp intet tuile paa min Tro, saa lenge ieg leffuer, da troer ieg stadelige, at den Kaarsfeste JEsus haffuer giort fyldist for mine Synder, Gud hielpe, oc styrcke min Tro, huorfor skulde ieg icke tro? I det samme opslog hun sine Øyen til en Taffle, hengde ved Sengefødderne paa it Skermbret, (vdi huilcken Taffle affbemalet vaar, huorledis JEsus bleff nedtagen aff Kaarsset) See sagde hun: der seer ieg for mine Øyen it Tegen oc Paamindelse, om den hellige Løssen som er skeet for alle mine Synder, at min kiere HERRE oc Gud haffuer løst mig fra den euige Død, der paa vil ieg stadelige tro, oc sla min lid. Oc i det samme sagde hun: Mine kiere Børn, falder neder paa eders Knæ, Oc beder Gud for mig, icke om dette Liff, Men at Gud vilde giffue mig det euige Liff, oc at hans Vilie maa skee.

Der de dennem igien opreyste, lagde Her Jørgen sin Haand paa hendis Hoffuet, tilsagde hende sine Synders forladelse vdi JEsu Naffn, for huilcket hun hannem venligen betackede, sigendis: Haffuer tack min kiere Herre. Der effter begynte Presten at læse den

Bøn, som screffuet staar i Handbogen: O allsommectigste euige Gud, du som haffuer loffuet dine Børn, at der som deris Synder ere blodrøde, da skulle de dog bliffue snehuide, etc. Denne Bøn læste hun ord fra ord effter hannem til enden. Dernæst formanede hun dennem alle igien, at de vilde giøre knæfald, oc bede Gud for hende, at hand vilde forleske hendis Pine, oc bestyrcke hendis Tro til enden. Der dette vaar giort, oc de alle aff Bønnen vaare opstanden, bad hun Presten at hand vilde end en gang tilsige hende sine Synders forladelse vdi JEsu Naffn, huilcket hand oc giorde.

Der hendis kiere Husbonde dette fornam, stod hand strax op, oc gick ind i Stuen til Sengen til hende, gaff hende sin Haand met grædende Taare, betackede hende for all Kierlig oc Christelig omgengelse, oc der hos forbad hende, at hues hand haffde nogen tid siunts, at haffue fortørnet hende met Ord eller Gierninger, end i det aller ringiste, at hun da vilde tilgiffue hannem det for Guds skyld. Hun suarede hannem, oc sagde: Min hierte kiere Mand, Jeg tacker eder, I haffue veret min Husbonde vdi xliij. Aar, som en oprictig Christen Dannemand, oc veret mig saare god, den hellige Trefoldighed befaler ieg eder nu, oc racte hannem saa sin høyre Haand, huilcken hun icke mectig vaar at løffte fra Sengen, før end hendis Daatter Jomfru Margrete løffte vnder.

Vdi samme medeler tid, talede Presten til hende, og sagde: Kiere Frue, ville i icke end en gang anamme Guds Søns Legeme oc Blod, til eders sidste Spisning, oc Troens bestyrckelse, hun suarede, oc sagde: O ia kiere Herre saa gierne vdi JEsu Naffn, Oc strax kaldede hun Pigen, oc bad ind hente sin egen Kalck oc Disk.

Dissimellem atspurde hand hende, om hun vilde aff Hiertet tilgiffue oc forlade alle dennem, som hende

haffde giort imod, Hun suarede oc sagde: O ia saa gierne, Gud ved det, at ieg haffde aldrig had eller afuind i mit Hierte til nogen, vden hues ieg vaar nød oc tuunget til, at skulle straffe dennem som ilde haffde giort.

Der effter bade hendis Døttre Jomfru Margrete, oc Jomfru Elsebe, som sade paa deris Knæ for Sengen hos hende, at hun vilde tilgiffue oc forlade dem oc alle deris metsysken, hues de hende vdi nogne maade fortørnet haffde. Da oplod hun sine Øyen, saa paa dennem, oc sagde: O Ja, saa gierne, mine kiere Børn, Jeg formaner eder, at i ville vere hin anden huld oc god, oc icke tilstede nogen, at føre had eller wsamdrectighed imellem eder, paa det at ingen skal giffue aarsage til at sige, at alle mine Børns hyldist er nederlagt vdi Graffuen met mig. Der met laa hun saa stille ved it quarter, oc som hun saa laa, hørde hun en Hane gale, vaar faar hendis Ørnė saaledis lydendis, Christus er død for eder, huilcket hun altid i sin velmact sagde, at vere for hende saa liudendis, saa tit som hun hørde en Hane gale. Som hun nu hørde dette Hanegal, lagde hun sine Hender sammen, oc sagde: Derfor ske hannem euig ære til euig tid. O Gud giffue mig nu en naadig døds stund, oc saa laa hun stille oc intet talde, Oc som hun saa laa, oc ingen haffde troet, at hun kunde mere tale, opslog hun sine Øyne, oc bleff sin Husbonde vaar, som sad ved Sengen hos hende, Oc hun sagde: Ach min Fattige gamle Mand, Oc sagde hun til sine Døttre: Mine kiere Børn, loffuer mig, at i icke ville forlade eders Fader, oc gremmer eder icke, Men trøster hannem, oc der met slog hun sit Hoffuet ned paa sin høyre Axel, oc laa saa en liden stund, Strax der effter opslog hun sine Øyen, oc saa Solen skinne, oc bleff det Lius vaar, som haffde staaet oc brent Natten offuer, huilcket ingen for gremmelse kunde acte at vdslycke, Thi

sagde hun: Vdslycker nu dette Lius, Gud giffue oss nu det sande oc euige Lius oc Liff. Dette vaar det aller sidste ord hun talede i denne Verden, Oc der met soff hun sacteligen heden, der Klocken vaar halff-gaaen ix. den 8. Martij, Anno 1578. oc lucte selff sine Øyen, at ingen af dennem som hoss vaare, vilde troet, at hun da haffde sin Aand vdgiffuet.

Disse oc mange flere merckelige ord oc tale haffuer hun talet vdi sin døds stund, som man for kaartheds skyld icke kand scriffue. Der effter lod hendis kiere effterleffuendis Husbonde, Børn oc Suogre hende hederlige begraffue, effter som Adels vijs, stat oc vilkaar tilsiger, vdi Lauholms Kircke, den xvij. Aprilis, vdi mange Edelfolckis, Herremends, Fruers oc Jomfruers, Prouisters oc Presters, Borgeris oc Borgerskis næruerelse. Oc bleff siden hendis Lig ført til hendis Sognekircke, som kaldis Biercke[1]) Kircke, ved Vrup, oc bleff der nederlagt hoss sine kiere Børn, huor de met alle affdøde oc hensoffuede Christne foruente en glædelig Opstandelse til det euige Liff, huilcket os alle Gud giffue.

AMEN.

[1]) Originalen har: Bierre, hvilket maa være en Trykfejl.

Om Aarsagerne

til

den nordiske Syvaarskrig

og om Krigsbegivenhederne til Lands i Aaret 1565,

af

Mester **Hans Svaning.**

Under Krigen mellem Danmark og Sverig udkom der fra svensk Side et Skrift under Titel: „Vera et brevis eorum narratio, quæ tam in pacificatione quam terrestri bello inter Suecos et Danos tractata et gesta sunt. Anno Christi. MDLXV". (26 Blade i 4to). Skriftet savner Angivelse af Trykkested og Forfatternavn; men af senere Skribenter angives det som forfattet af den kongelige Sekretær Mag. Martinus Olai Helsingius[1]). Det er vel endog sandsynligt, at Kong Erik XIV selv har haft en Haand i med, da man blandt hans haandskrevne Efterladenskaber finder en Fremstilling af Krigens Aarsager, affattet i det latinske Sprog[2]). — I det ovennævnte Skrift faar Danmark Skyld for at være Aarsag til Krigen, og der gives en for dette Land meget ugunstig Fremstilling saavel af de frugtesløse Fredsforhandlinger som af Krigsbegivenhederne til Lands i Aaret 1565. Dette foranledigede nærværende Modskrift fra dansk Side, forfattet af den kongelige Historicus M. Hans Svaning, Dekan i Ribe Domkapitel. Mulig er det dette Skrift, hvortil der sigtes i et Kongebrev af 30te April 1567 til Kansler Johan Friis, i hvilket det hedder: „Vider, at vi forfare, at os elskelige Mester Hans Svaning, Degn udi Ribe Domkirke, haver paa Latin forfattet Svar

---

[1]) Tegel, Konung Erics den XIV:des Historia, utg. af A. A. v. Stiernmann, Stockholm 1751. S. 214.
[2]) Se Stiernmanns Fortale til anf. Skrift.

paa nogle Artikler udi de Smædeskrifter, de Svenske om os og vore Undersaatter, de Danske, have ladet udgaa. Thi bede vi eder og begjære, at I ville forhandle det med forskrevne Mester Hans Svaning, at han paa Dansk vilde udsætte, hvis han udi Latin samme Handel anrørendes tilsammenskrevet haver, paa det at andre, som ikke kunne Latin, ogsaa maa hjælpe det at overse, at det siden desbedre og ordentligere kunde udsættes paa Latin[1])".

Aarsagen, til at Svanings „Retractat" er forbleven henliggende i Haandskrift, kjende vi ikke. Da den imidlertid indeholder ret gode Oplysninger, er der formentlig Grund til her at fremdrage den, om det end samtidig maa indskjærpes, at dette som andre polemiske Skrifter ikke bør benyttes uden Kritik.

Ved Udgivelsen er benyttet:

Hdskr. i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 2577. 4to, en samtidig Afskrift, som af M. Anders Vedel egenhændig er forsynet med korte Indholdsangivelser i Randen. Paa Titelbladet er, foruden nogle Bemærkninger af Vedel[2]), med en senere Haand skrevet: „Authorem hic libellus agnoscit Johannem Svaningium Ripensem, videatur ea de

---

[1]) Nyerup, Luxdorphiana. S. 286—7. Jeg har tidligere (Historieskrivn. i Danmark, S. 89) antaget det her omtalte Skrift for et andet end den nedenfor aftrykte »Retractat«; men da intet saadant andet Skrift ellers kjendes, og da Tiden ikke lægger nogen bestemt Hindring i Vejen for at anse dem for identiske, er jeg senere kommen til den Anskuelse, at hvad der her foreligger, er den danske Oversættelse af Svanings oprindelig paa Latin forfattede Fejdeskrift. Formodentlig har Svaning selv besørget Oversættelsen, skjønt det nedenfor omtalte Haandskrift ikke er skrevet med hans Haand.

[2]) Foruden nogle urigtige og derfor atter overstregede Bemærkninger om Brugen af de tre Kroner i det danske Vaaben allerede i Erik Menveds Tid, har Vedel paa Titelbladet optegnet følgende fire Hovedaarsager til Krigen: I. 3 Coronæ. II. Liffländia. III. Libelli famosi. IIII. Occultus belli apparatus et 3 naues abductæ.

re A. S. W(elleii) epistola ad Waldemarum Pasberg". Et endnu sikrere Vidnesbyrd, om at Svaning er Skriftets Forfatter, indeholder Listen over de Haandskrifter, som af Vedel overleveredes til D. Niels Krag, thi heri opføres blandt andre Stykker: „En retractat, som salig M. Hans Suaning screff vdi Feiden om de tre Kroner oc andet[1])", der ikke godt kan være noget andet end nærværende Skrift.

Hdskr. i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 613 c. Fol. er Jon Mortensens Afskrift af ovennævnte Haandskrift.

Da jeg alt i mit Skrift „Historieskrivningen og Historieskriverne i Danmark og Norge efter Reformationen", S. 66—101, har meddelt udførlige Efterretninger om M. Hans Svanings Levned og Forfattervirksomhed, indskrænker jeg mig her til en Henvisning til det nævnte Skrift.

---

[1]) Wegener, Hist. Efterretninger om And. Sør. Vedel, 2den Udg. S. 127.

En retractat eller forklaring paa den beretning, som er nyligen vdgangen de Suenske til vilge om alt det, som er skied oc forhandlit emellum de Danske oc de Suenske saa vel vdi fredelighed som vdi strid til Lands Aar 1565.

Til Læseren.

Falsæ narrationes editæ a Suecis.

De Suenske haffuer nyligen ladet en skrifft vdgange paa trøck, som er en beretning paa alt det som skall vere skied oc forhandlit emellum de Danske oc de Suenske vdi denne feigde, saa vel vdi fredelighed som vdi strid til landet, vdi huilcken skrifft de eblant andet legge de Danske gruelig laster til oc offuerskriger dennum for den gantske verden, saa at de skriffue dennom at haffue veret aarsage oc rette begynder til denne feigde, som nu føris emellom de Danske oc de Suenske, oc kunde der intet kastis noget folck vdi næsen, som enten gruliger eller suarere kunde være, end dette same lasteri. Thi at vere Aarsage oc begyndere til feigde, det er ligesaagaat som at vere Aarsag til al den skade oc forderffuelse, som feiden fører med sig. Med huilcken skrifft de Suenske vilde to deris hender med Pilato, oc giøre dennom rene oc

skeere, oc der med skiude al den feidis skade oc forderffuelse fra dennom oc ind paa de Danske, lige som de Danske haffde verit rette Aarsag oc Begyndere til feiden. Men huad kand det vere nogen mand til forundrelse, om de Suenske lege med de Danske vdi dette deris vdgangen skrifft, ligeruiss som Børn pleyer at lege med huerandre, eblant huilcke de som synder tit allerførst oc allermest, de ere allerførst oc allersnariste til at vndskylde sig oc skiude sin skyld paa andre. Tha paa det de Danske kand vere vndskyldet vdi denne sag oc kand beuisis, at det sømmer sig allerbest oc retteligest emod de Suenske, som de haffue med obenbare vdgangen skrifft lagd de Danske til, haffuer ieg taget mig faare at ville igien offuerløbe oc paa de Danskis vegne noget videre forklare denne same Suenskis beretning, oc korteligen forsamble alle de Aarsager, som haffuer verit paa bode sider til denne feigde, at det kand siden bliffue klart for huer mand, huilcken part, de Danske eller de Suenske, haffuer verit rette Aarsag oc begynder til feyden. Huor faare ieg beder alle fromme Læsere, som denne Retractat eller forklaring læse, at de ville først flittelig oc grundelig læse den oc siden rettelig dømme.

Oc vil ieg nu først kortelig de Aarsage beskriffue, som den Suenske haffuer giffuit hogborne Fyrste Her Friderich, Danmarckis, Norgis, Wendis oc Gottis Konning etc., til denne feygde.

Thet er menige mand vitterligt, at stor hogborne Fyrste Her Christian, Danmarckis, Norgis, Vendis oc Gottis konning etc., oc stormectige Herre, Her Gustaff Konning vdi Suerrig, hogloffig ihukommelse, giorde et forbunt tilsamen Aar MDXLI, som skulde bliffue varendis Occasiones belli Suetici a Suecis oblatæ.

Foedus inter Christianum et Gustanum.

emellom dennom beggi, deris Efterkommere, oc alle disse tre Riger, vdi L Aar til mand skreff MDLXXXXI, oc haffue hogbemelt baade Konninger oc alle deris Rigers Raad beplictit dennom oc deris effterkommere, at saadant forbunt skulle holdis wbrødligt vdi alle maader, oc al den stund hogbemelt konninger leffde oc staade samen vdi dette same forbunt, da elskede de fred med huer andre, oc stode beggis deris Riger vdi god Fred oc Enighed. Men der de nu vaare døde, oc det bleff der effter giffuit disse deris Effterkommere faare, enten at forny dette same forbunt eller at aaprette et andet nyt emellom dennom oc deris Riger, tha sendte Stormectige Herre Konning Erick vdi Sue-

Ericus Suecus petit amicitiam R. Daniæ Friderici.

rig, kort tid effter faderen vor død, Aar MDLXI Bud ind vdi Danmarck oc skreff hogborne Fyrste Konning Friderich gandske venlig til vdi denne mening: At hans fyrstelig naade vidste vel, at der vaar giort et gamelt forbunt emellom beggis deris Herrefedre med lofflig ihukommelse, huilcket som dennom baade samen oc alle tre Riger wor megit nytteligt oc gaffnligt, al den stund de til samen leffde. Oc vor derfor Stormectig Herre Konning Erick gantske broderlig be-

Et vetus foedus confirmari.

gerendis, at same gamble forbunt maatte bliffue ved mact oc holdis fremdelis emellom dennom beggi, som det vor holdet emellom beggis deris Herre Fedre. Oc som hans salig ihukommelse Herrefader Konning Gustaff haffuer altid beuist sig venlig oc broderlig emod hogborne Fyrstis Konning Friderichs Herrefader, og disligeste emod hans egen naade, saa vilde Stormectig Herre Konning Erick oc vdi lige maade altid befindis villig med al broderlig veluillighed dette same gamble forbunt at formere oc at forbedre vdi alle maade.

Denne gandske venlig Skriffuelse vor Konning Friderich gandske kiert, thi hans naade kom der aff vdi en stor Haab, at Stormectig Herre Konning Erick skulle haffue ladet altingest bliffue ved det gamble forbunt oc elsket Fred oc god Naboskaff med hannom, oc forstod icke heller disse deilige herlige ord anderledis end de lydde i dennom selff, oc skreff der for tilbage vdi en from fyrstelige mening, som hand haffde forstandet Konning Ericks skriffuelse: At det vor hans naade kiert, at Konning Erick vilde lade al tingest bliffue ved det gamble forbunt, oc maatte forsee sig derfor til hannom alt god villig oc venskaff. Oc vor saa beggi Kongernis venlig skriffuelse al folck, som dette hørde, til stor glede oc trøst, forhaabendis at aff saadan venlig begyndelse skulle komme en god stadig fred oc got tryct venskaff eblant disse tre Riger. Men noget lidet der effter fick hans naade en anden mening at høre aff den Suenske, som laa hiemmelig forburget vnder disse søde ord. Thi nogen tid effter denne venlige skriffuelse lagde den Suenske sig effter Reffuel vdi Liffland oc baade med Krigs her oc anden lempe fick same by ind, oc det hele Leen der omkring vdi Estland med stor løckelig fremgang emod dette same forbunt oc den gamble rettighed, som Konningen aff Danmarck kiender sig til Reffuel, Estland oc andre Lener vdi Liffland at haffue, huilcke forbunt den Suenske saa høgelig haffde loffuit oc storlig begieret, at den maatte holdis dennom emellom wbrødelig. Oc der Konning Erick vdi Suerrig haffde saa forfremmedt sin vilge wdi Liffland oc indtaget Reffuel emod det gamble forbunt, hand stod vdi med Konningen vdaff Dannemarck, saa hand effter høgere ting, oc paa det

Suecus Reualiam occupat contra foedus antiquum.

Suecus ambit Anglam.

hand kunde formere sin mact oc velde, tha haffde hand ladet bedet oc friet til hogborne Fyrstinde Dronningen aff Engeland, oc der hand actede at giffue sig selff ind i Engeland Aar M D LXI vdi Septembris maanede videre der om at forfremme sin vilge, betenckte hand det viselig, at føre hand reiste der heden, da vilde hand stille tilfreds sine Naboe hiemme, paa det at den stund hand vor selff aff Riget at der skulde icke aapstande en ny Krig oc Orloff, som Riget kunde vere skadelig. Huorfaare hand sende ind i Danmarck nogle sine besynderlige Raad oc mend, som vaar Her Gustaff Oluffsen, Her Thuri Belcke, oc vor begierendis en fri leyde at vandre igenom Danmarck ind vdi Engeland, der at forforde sin vilge med sit forhaabendis Ecteskaff. Disligeste vaar hand oc begierendis at giøre et nyt forbunt med hogborne Furste Her Frederich, Danmarckis, Norgis, Vendis oc Gottis Konning etc. Oc endog at Konningen vdaff Dannemarck sig storligen forundrede, huorfor den Suenske begierde nyt forbunt, den stund den gamble stod ved sin mact, formenendis det at vere forgeffuis, oc gierne haffde seet, at altingist haffde bleffuet ved den gamble forbunt, vdi huilcken der stod enda hen ved xxx Aar tilbage, som alle tre Riger kunde haffd en god stadig fred vdi, oc gaff same tid for[ne] Koning Ericks Raad saadant gandske flitteligen fore, oc handlede med dennom der om, saa lenge at de bleffue kiede aff saadan hans Naadis traa formaning, oc en aff dennom ved naffn Sten Ericksen suarde oc sagde, at det gamble forbunt vor huerken Konning Erick hans Herre heller Suerigs Rige gaffnligt. Oc endog at Kong. Mait[s] vdi Dannemarck da strax tilbød, om der fands nogle Artikler wdi same gamble

Misit legatos in Daniam et petit 1. transitum, 2. renovatum foedus iniri.

forbunt, som nogen aff disse tree Riger vor besuerlig, da kunde hans naade det vel lide, at Rigernis raad komme tilsamen paa baade sider oc forenige dennom der aam, saa at altingist kunde findis lideligt at vere paa baade sider. Men saadant vor da alsamen til forgeffs, thi de Suenske haffde ingen anden Befalning aff deris Herre, end at de skulde handle om et nyt Forbunt, eller oc lade altingest vere wgiort oc drage tilbage. Huorfaare da Konningen wdi Dannemarck det formerckte, at den Suenske stod endelig effter et nyt Forbunt, paa det hand kunde til intet giøre det gamble, da beuilgede hans nade den Suenske gandske gierne en fri Leyde ind vdi Engeland, oc der til med giorde et Aars Forbunt med hannom, dog med saadant Vilckor, at det gamble forbunt skulle vere wforkrencket i alle maade, huilcket den Suenske gierne anammet, dog med stor hinderlist, som mand mener, oc Kiff, Trette oc Feyde, som strax effterfølgte, vel beuist[e] wdi saadan mening som effterfølger: Annui foederis confirmatio.

At om saa haffde verit, det den Suenskis begiering haffde ret gaait for sig wdi Engeland, oc alting haffde skickit sig der effter hans vilge, da saa snart som dette ene Aar waar forgangit, vor hand fri baade for det ny oc gamble forbundt, oc da med di Engelskis mact saa bestyrcket, at hand vel kunde, huilcken tid hand vilde, føre di Danske krig paa med hans wndersattis allerringeste skade.

Oc at effterdi den Suenske haffuer intet fortiet wdi sin beretning, men altingest, mere end hand viste goed skiel til, obenbaret: Huad kand det da skade, at ieg setter her hoss det ny forbunt, som den Suenske giorde paa same tid med hogborne fyrste Her Friderich

konning vdaff Dannemarck etc. At huer mand kand deraff klarligen see oc forfare, huor megit den Suenske haffuer acted dette nyt forbunt, siden hand offuer gaff det gamble.

Nouum foedus. Wy Erich den xiiii med Guds naade Suerigs, Gottis oc Vendis etc. Konning, oc wy Friderich den anden Dannemarckis, Norgis oc Vendis Konning, Hertug vdi Slesuig, Holsten, Stormaren oc Dytmarsken, Greffue wdi Oldenborg oc Delmenhorst, giøre vitterligt for alle, huem de helst ere eller vere kunde, at efflterdi vdi Stormectigste Fyrstis oc Herris Her Gustaffs, Suerigs, Gottis oc Vendis etc. den tid Konning, paa den ene side oc den Stormectige hogborne Fyrstis oc Herris Her Christians oc da Danmarckis, Norgis oc Vendis etc. Konning, paa den anden side, beggis vore kiere her feders tid (salig oc hoglofflig ihukommelse) for nogle aar siden er aaprettet en venlig fredestand oc forbunt begge Rigerne til bistand oc enighed, oc siden vdi lang tid er continueret oc ved mact holdet, dog icke vden nogle nabolig bryster oc besueringer, som menligen emellom begge parterne oc vndersattene vnder tiden pleige sig at begiffue, saa haffue vi nu for den skyld, vdi den hellige Trefoldigheds naffn, ville oprette en venlig forening oc fredestand paa nyt igien, til saa lenge Gud almectigste kand føye os bedre leyglighed paa beggi sider at forhandle oc bekrafftige den gamble forbunt, som emellom vore kiere Herre fedrer verit haffuer, oc same brøster at afflegge eller forbedre, som vi oc nu med dette vort obne breffs krafft loffue oc tilsige, stadfeste oc confirmere, oc bekreffter, at emellom os oc vore vndersatte skal vere giort fred, vilge oc enighed vdi et samfelt Aar effter denne con-

Den gamle Forbund skal bliffue ved magt.

tract[s] datum regnendis, oc skal ingen den anden bekrige, besuerge, eller hans land oc vndersaatte hindre eller forderffue, icke heller vdi nogen maade offueruaald eller wret tilføye. Men vi ville oss heller fredsommelig, naboelig oc venlig emod huer andre skicke

Omnes querelæ sileant.

oc beuise, oc huad tuist oc wenighed, som her til dags eller oc her effter begiffuit haffuer eller kand, skal intet paa denne her tid repeteris, megit mere(!) denne venlig forening der med at bliffue tilbage sat eller til intet giort, oc huad som vi nu haffuer huer andre til at tale, skal med god villig oc venskaff vdrettis oc forhandlis. Ther som det sig oc tildrage kunde, at

Si limitanei peccant, animaduertatur iuste in eos

vore Lensmend, fogder oc befalings mend sig emod huer anders vndersatte paa grentzerne anderledis end fridsommelig oc nabolig forhandlendis vorder, saa skal det dog icke giffue Aarsage til nogen wuillige eller tuedract. Men wi wille paa beggi sider haffue der goed indseende med, oc effter sagens brøde dennom tilbørligen straffe lade. Wider skal oc ingen aff os trenge sig offuer gamble grendzer oc skielnet, som Rigerne

Limites Sueci maneant.

emellom haffue verit vdi vore salige kiere herre Fedrers tid. Men huer oc en skal beholde det hand tilforne i besidding haffde. Oc den som mener sig at haffue nogen tiltal om grendzerne, skal det bestandendis bliffue, til saa lenge vi fremdelis os emellom der om videre kunde forhandle. Disligeste skulle beggis

Communia et itinera vtrobique tuta.

vore vndersatte fri passere vdi vore konge riger med huer anders anlegendis erinder vden hinder oc forfang, oc der som dennom nogen wskiel vederfaris, ville vi gierne helpe dennom til skiel oc ret. Paa det siste huad som til samdrectighed, enighed, villig oc venskaff anrørendis er, oc vdi denne forbuntz contract icke saa

Quod in specie non expressum, generaliter accipiendum pro pace et tranquillitate.

vdtrøckeligen oc besønderligen[1]) formeldis, skal icke dis mindre paa baade sider vere troligen forstandet oc ment. Alt dette beplicte vi oss vid vore kongelige ære, tro oc sanden at ville stadeligen oc wbrødelig ved mact holde, os saa sandt helpe Gud oc hans hellige ord, oc des til ydermere visse oc høgre foruaring haffue vi Erick den xiiii med Guds naade Suerigis, Gottis oc Vendis etc. Konning, oc vi Friderich den anden Danmarckis, Norgis oc Vendis etc. Konning vitterligen ladet henge vore signeter herre neden for dette breff oc med vore egen hender vnder skreffuit, aff huilcke breffue to ere aaprettede lige lydendis, oc huer vdaff os et vdi foruaring annammet haffuer etc. Datum Elsburg 27 dag Augusti Anno 1561.

Caussæ belli Suetici. I. Vsurpatio trium coronarum. Suecus vendicat sibi insignia Regni Daniæ et Noruegiæ.

Lige vdi dette same Aar som den Suenske giorde dette ny forbunt, da føre end to moneder vore vel forgangne, tager hand Danmarckis gamble Waaben aap, som er tre Løffuer, oc Norgis Waaben, som er en Løffue med en Øxe, huilcke Waaben baade Rigerne haffue førdt aff første begyndelse, til de tre Kroner vor oc saa optagen vdi Dronning Margretis tid, som strax her effter skal aamtalis. Oc saaledis beblander nu den Suenske Danmarckis oc Norgis Rigis Waaben med Suerigis tilsamen, som er en Løffue vdi tre strømme, at hand setter dennem alle vdi et indsegel, oc siden skriffuer breffue til hogborne Fyrste Her Friderich Konning vdaff Danmarck etc., oc besegler dennom med samme indsegel emod Rigernis gamble seduane, oc baade emod det gamble oc ny forbunt, hogbemelte

---

[1]) Vedel har skrevet oven over: »in specie«.

Fyrste Her Friderich Konning etc. til haan oc stor foractelse.

Oc føre end ieg noget videre skriffuer aam denne sag, vil ieg kortelig fortele, huorledis de tre Kroner er først aapkomne, som den Suenske holder sig alene til med wret, at huer mand kand grundeligen forstande, huad ret den Suenske kand mere haffue til disse tre Kroner end de andre to riger, Danmarck oc Norge. Der Drotning Margreta, som vor den fierde Konning Valdemars dotter, bleff effter hendis fader Drotning vdi Danmarck oc Norge, fangit hun Koning Albret, som vor en første aff Mechelborrig oc kallet aff di Suenske til Suerigis Rige, siden de haffde foriaget Konning Magnus Smeg med sit til naffn, som vor deris rette Herre oc Koning etc. Denne Konning Albret vor en megit offuerdadig oc tratzige Herre, oc den allerførste eblant Suerigs Koninger, som tog fyrst de tre Kroner aap forne Drotning Margreta til foractelse. Oc der Dronning Margrete haffde saa fanget Koning Albret vdi Wester Gylland Aar M ccc lxxxviii den xxi dag vdi Septembris maanede, tuinget hun hannem til at sige sig aff med Suerigs Rige, oc der hand vdi saa maade vor komen aff med Riget, drog hand igien hiem til Lante Meckelborg, som hand vor fød, oc bleff der siden besiddendis paa den Arffue deel, som han der haffde, til sin døde dag.

Orsage huorledis de tre kroner ere først opkomne.

Konning Albret tog først de tre kroner op Droning Margret til spot.

Albertus victus.

Saadan en Ende fick Koning Albretz hoffmod paa den tid, at der hand vilde icke lade sig nøye med Suerigis Rige oc Waaben, men tog tre Kroner aap oc stod effter tree Riger, da straffede Gud saadan hans hoffmodighed, saa at hand bleff skild ved det Rige, hand haffde, oc fick intet aff de andre tu, oc maatte

drage der fra oc ind vdi Mechelborg oc der siden lade sig nøye med sin løcke.

Men der nu Dronning Margrete, som vor bleffuen en mectige Dronning offuer tre Konge Riger, vdkorit effter hendis Faders Koning Valdemars død til Dannemarck, Norge fick hun effter sin søn Koning Oluff, oc Suerig vant hun med Danmarcks mact, tog Konning Albret, som sagd er, fangen, oc vor saa en veldig regierendis Dronning offuer tre Konge Riger: Tha paa det hun kunde binde disse tre konge riger tilsamen, saa de ey der effter skulle atskillies, men altid vere oc bliffue samen vnder en Konning til euig tid, lod hun forskriffue en veldig stor Herredage, oc alle tre Rigers raad offuer for^{ne} tre Konge riger at møde vdi

Comitia Calmarnensia.

Calmarn. Oc effterdi hun haffde fangit Konning Albret, sat hannem aff rige oc regiment, oc hendis søn Koning Oluff vor død, icke heller waar paa den tid mere kongelig slect vdi disse tree Konge riger: Tha paa det at Droninge Margreta kunde haffue en visse effterkommere, som kunde anamme effter hende disse tree Riger, saa at de icke skulde skillies ad igien, loed hun same tid forhandle hoss alle tree Rigers raad, at de samdrectelig vdualde hendis Søstersøn Hertug Erich aff Pomeren til Herre oc Konge effter hendis død. Siden bleff der giort en herlig Recess, huorledis at same tre Konge Riger skulle altid holdis oc vere vnder en Konge til euig tid. Oc denne Recess samtycte, stadfeste oc beseglede alle tre Konge Rigers raad endrectelig for dennom oc deris effterkommere til euig tid.

Droning Margreta førde først 3 kruner, semotis aliis insignibus.

Derneest lagdis alle disse tre Konge Rigers waaben aff, oc førde Dronning Margrete ekon tre Kroner, der hun saa haffde vundet med Danmarckis riges mact oc

velde Suerig med suerd oc vaaben, til et tegn oc euig Ihukommelse at hun allerførst haffde samblet oc tilsamenbundet disse tre riger Danmarck, Norge oc Suerig, saa de til euig tid skulle vere tilsammen vnder en konning etc. Oc vdi lige maade førde oc Konning Erich effter Dronning Margrete ekon tre Kroner, som skulle vere alle tre Rigers rette waaben. Oc findis der endnu mange Breffue vdi alle tre Riger, som forne Konning Erich haffuer beseglet med tre Kroner alene, dog hand skreff sig Koning offuer Danmarck, Norrig oc Suerig. Saa mand der aff obenbarlig formercke kand, at same tre Kroner skulle icke mere høre det ene Rige til end de andre thu, oc derfor haffuer oc Koningen vdaff Danmarck brugt oc førdt dennom siden for alle tre Rigers rette waaben til denne tid, saa der haffuer ingen trette verrit aam same waaben, før end nu Stormectige Herre Her Erich Koningen wdi Suerich lod sig forløste at aaptage Rigernis rette vaaben, emod Danmarckis oc Norgis gamble seduane oc rettighed, som tilforn sagd er, oc gaff der med besønderlig stor Aarsag til denne neruærendis feygde. Saa at denne Aarsag haffuer verit saa got som den aller første, som haffuer trengt oc beuegit hogborne Furste Her Friderich koningen wdi Danmarck at gribe vaaben oc verge til at forsuare hans kongelig woben oc naffn, saa oc at forsuare Rigernis gamble frihed oc rettighed.

Ericus Pomeranus.

Ericus 14 Suecus primus vsus 3 coronis a temporibus Margaretæ.

Oc ligeruis som en stor forferdelig Ild kand tendis vndertiden aff en liden gnist, saa er oc aff denne aarsage denne store, suare feigde paa kommen emellom Danmarck oc Suerig. Oc alt dette med Rigernis vaaben saa at tage sig til haffuer den Suenske giord vdi den same Aar, som det ny forbunt bleff giort emellom bode

Kongerne, som sagt er, der hogborne Fyrste Koningen vdaff Danmarck aldelis inthet andet haffde forseet sig til den Suenske end alt got, effter det forbunt, som nyligen emellom dennom giort war.

Oc maa det vel siunis huer mand at vere en stort vnder, at effterdi at nogle Articler vdi det ny forbunt klarligen saa lyde, at om der er eller komme kand nogen Trette emellom beggi deele, da skal den vden beggis delis fortørnelse wenlig, broderlig, retferdelig oc fredsommelig nederleggis oc affstillis: huor faar at den Suenske icke først handlet sin sag venlig oc broderlig effter forbuntz lydelsse, før end hand med den ene deels staare fortørnelsse oc foractelsse aaptog saa fremmede Rigers waaben til sig.

Sandelig denne sag, som føre er rørd, giffuer klarligen nochsom tilkiende, om nogen vil den retteligen offuerueye, at den Suenske haffuer verit oc her med allerførst giffuit aarsag til denne feyde. Thi at den Suenske kunde icke med nogen rettighed tage sig disse waaben til paa sin slegtis vegne, det kand mand her aff vide, at hans Fader Konning Gustaff førde ingen verdighed med sig til Suerigs krone høyre end en Ridder mands mand[s] stat, huilcket huer mand vitterligt er. Oc der leffuer endnu paa denne dag mange Ridder mends mend vdi Danmarck, oc ere Danmarcks kongis sorne mend, som hørrer denne konning Erich aff Suerig paa ferne nær til. Der nest at effterdi eblant disse tre nordiske Konge Riger Danmarck, Norrig, Suerig, Danmarck haffuer alene en besynderlig frihed for de andre tho Riger, som beuises kand af den Recess, som Dronning Margreta lod vdgange vdi Calmarn, som tilforne er aamtalet: Tha maa Konningen vdi Danmarck føre

Prosapia Gustaui.

Danmarcks frihed at føre tre Kroner allene.

med ret bode Norske og Suenske waaben, men Danske eller Norske waaben maa den Suenske icke føre, siden Dronning Margrete med Danmarckis mact vant Suerig, oc lagde det Rige med Norge til Danmarck, saa de tho Riger med Danmarck skulde til euig tid vere vnder en Konge. Oc der for haffuer Suerig mist den Herlighed, at thet maa icke effter den dag med Rette føre Danmarckis waben, men Danmarck stigede den tid aap til støre oc høyre Herlighed offuer de andre thu Riger, saa at Danmarckis konning maa føre bode Suenske oc Norske waaben, siden de bleffue foreniget tilsamen med Danmarck wdi Dronning Margretis tid, oc derfor haffuer oc alle Konninger vdi Danmarck effter Droninge Margrete brugt denne samme Herlighed altid effter deris vilge. Icke kand det heller forhindre denne Danmarckis Rigis fribed, som den haffuer saa faat effter disse tre Rigers forbunt, at de Suenske falde siden aff igien, thi det skiede icke for nogen de Danske skyld, men aff de Suenskis egen wstadighed. Defectio Suecorum in Danis.

Haffuer den Suenske nu noget, som hand kand forsuare sin Herris gierning med, at hand saa tog fremmede waaben aap, hui førde hand det icke frem? oc gaff det til kiende i den sin beretning, hand lod obenbare paa Trøck vdgange. Oc at effterdi den Suenske Konning er saa tit vordet kallet til herre mode, baade aff Romske Keyser, oc saa aff andre fremmede fyrster om fred at forhandle emellom disse thou Konge Riger, hui kom hans Raad icke tilstede? Hui loed hand icke det komme da frem, om der ellers laa noget saadant skiult oc forborgit hos hannem? Sandelig haffde den Suenske dictere haffd noget saadant, med huilket hand haffde kund forsuaret denne sin Herris sag, effterdi hand Occupatio.

dog gierne berømmer sig wdi sin beretning, da haffde hand ingenlunde ladet det bliffue saa lenge hemmeligt. For huad anden Aarsage aaptog da Stormectig Herre Konning Erich wdi Suerich Danmarcks oc Norges vaaben? huilke hand lader icke aff at bruge oc bruger end nu paa denne dag, vden at hand der med vilde lede effter Aarsag til feyde.

Oc endog at hogborne Fyrste Konning Friderich haffuer saaledis tilbudit med stormectig Herre Konning Erich aff Suerig, at kunde det beuises med nogen nøgactige vidnisbiurd, at nogen Konning vdi Suerig haffuer

Kongen aff Danmarcks tilbud.

førd de tre Kroner, førre end Konning Albret den første tog dennom aap, oc Koningen aff Suerig wilde igien afflegge Danmarcks og Norgis waaben, som hand wloulig haffuer aaptaget emod al ret oc forbunt, tha vilde hogbemelt Koning Friderich lade sig sige om de træ Kroner, oc giøre huad Herrer oc Fyrster, gode vise oc kloge Mend kunde siunis der om ret at vere, oc er dog saadant hans naadis gode christelig tilbud, som vel kunde haffue tient alle disse tre Riger til god Fred oc Enighed, lidet bleffuet actit hoss den Suenske.

Oc der kongelig Mat. vdi Danmarck sende Jacob

Legatio R. Daniæ in Sueciam.

Brockenhuss oc Corfitz Wlfelt til Koning Erich wdi Suerig, nogen merckelig erinde der at vdrette, befol Kong. Mat. Corfitz Wlfelt, at hand skulle giffue Konning Erich til kiende, at vilde Konning Erich afflegge Danmarckis oc Norgis Rigers waaben, som hand emod forbunt oc med wrette haffde aaptagit, huilcket hans fader Koning Gustaff aldrig for hannom førde, icke heller beuaret sig noget med Danmarckis oc Norgis waaben: da vilde di vel forliges oc elske god Venskaff oc Naboskaff med huer andre, lige som deris

herre fedre for dennom giort haffue, tha kunde forne Corfitz Wlfelt intet andet formercke aff Koning Ericks ord, end hand heller vilde, at baade Danmarck oc Norge ginge vnder oc forderffuedis i grunden, end hand vilde legge di waaben aff, som hand en gang haffde aaptaget. Men nar Menniskens Huff oc Sind, som icke kand regere sig selff, brender oc optendis til hastighed, vrede, begiering oc attraa til høye oc store ting, bliffuer hand icke ved en lofflige beskyttelsse inden maalet, men farer hasteligen offuer maalet, sambler tilsamen en fortørnelsse offuer den anden, saa at hand giffuer sin vederpart nock at skaffe, før end hand fanger trengt oc nød hannem til nøduerig. Responsum R. Suecie

Saa haffuer der ocsaa effter denne første beuegelig Aarsage til denne feide, at den Suenske tog sig Rigernis waaben til emod ret oc hans egen forbunt, fuld strax [verit] en anden Aarsage, som icke meget ringer er: At Stormectig Herre Her Erick Konning vdi Suerig haffuer ladet hiemelig practiceret, siden hand haffde fanget Reuel ind, oc forarbedet wdi Liffland hos hogborne Furste Hertug Magnus Bispe wdi Oesel, Administrator wdi Reuel, Hertug wdi Slesuig, Holsten etc., Hogborne Fyrstis Her Friderichs Danmarckis, Norgis, Vendis oc Gottis Konnings Broder, at hand med stor skenck oc gaffue kunde affuende hannem fra Broderen, oc sig selff til med hans eget store gaffn oc fordel, oc der med giort sit beste, at hand kunde føre had oc affuent iblant Brøderne, oc dennom giøre wsamdrectige, som naturen oc blodet haffuer samen føyet. Huor vdaff hand haffuer giffuet selff huer mand klarlige noch tilkiende, huorledis hand haffuer verit sindigt emod hogborne Fyrste Konning vdaff Danmarck, saa vel siden

II. Kongen aff Suerig ligger vind paa at drage til sig Hertug Magnus fra K. af Danmarck.

dette nyt forbunt bleff dennom emellom giort, som til forne.

Oc paa det at saadant kand vere huer mand witterligt, huorledis Konning Erick wdi Suerig haffuer skicket sig emod hogborne Furste Her Friderich, Konningen wdi Danmarck, strax effter som hand haffde giort dette ene aars Forbunt med hannem, tha vil ieg korteligen her aff fyrste begyndelsen det forthele.

Strax som den Suenske vor komen vdi den ene aars forbunt med hogbemelt Koning wdi Danmarck, skickede hand sin Legater ind vdi Lifflant til Hogborne Fyrste Biscop vdi Oesel, Churland etc. Hogborne Koning Friderichs Broder, oc lod der elskelig(!) handle med hannem Aar M D lxi wdi Septembri maanede, det er neste maanetz dag effter forbuntet waar giort, at Hogborne Fyrste Hertug Magnus skulde giffue sig med alle sine vndersatte fra Hogborne Fyrste Her Friderich Koning etc. sin kiere Broder, oc vnder den Suenske, oc suere hannem huldskaff oc mandskaff. Oc paa det hand kunde dislettere i saa made offuerthale hogborne Fyrste Hertug Magnus oc raade hannem dette, da befalede hand sine Legater, som hand vdsende, at de skulde forkende hogbemelte Hertug Magnus, at hans naade torde aldelis intet forlade sig vdi nogen maade paa de Christne Fyrsters hielp eller bistant, om hannem trengde, thi der vor ingen aff dennem saa sterck eller mectig, at hans naade kunde sette nogen fortrøstning til, om hans naade steddis wdi nogen nød eller fare. Oc dette vor den Suenske icke alene begierendis aff hogborne Furste Hertug Magnus obenbarlige emod hans eget forbunt, men hand fuor bedre frem, oc vor videre begerendis, at hand skulde selie den Suenske

R. Suetiæ legatio ad D. Magnum.

noget Biscop gods for et lideligt verdt, som den Suenske laa beleyligt, oc siden giffue hannem Breff oc Segel paa det andet gods, som igien war vdi Lifflandt, at Koning Erick vdi Suerig skulde vere hans rette Efterkommere, om hand offuerleffuet Hertug Magni død. Men døde Koning Erick vdaff Suerig førind Hertug Magnus, da skulde Koning Ericks Effterkommere, som da regierede wdi Suerig, vere hogbemelte Hertug Magni rette Efterkommere, oc anamme Lifflandt effter hannom. Vilde hogborne Fyrste Hertug Magnus alt dette beia oc indgange, tha vilde Konning Erick vdaff Suerig vere hans fyrstelig naade saa rund oc gunstige en Herre (ia for sin egen nytte skylt) at hand for saadan en villighed vilde forere hogborne Fyrste Hertug Magnus med xl Tusind daller, oc vere hannem altid der til med en nadige gunstige Konning. R. Sueciæ vult esse hæres D. Magni.

Thenne merckelig store wret, som den Suenske giorde saaledis emod den Tro oc loffue oc kongelig Eed, som hand haffde forbundet sig til hogborne Fyrste Koning Friderich, den giffuer obenbarlig tilkiende, huad der ligger skiult wdi den Suenskis inderste hierte lædicke, oc det findske hierte oc mod, som hand vilde sinnis at haffue til hogbemelt Koning vdi Danmarck vnder et venlig skin, at mand kand der aff klarligen bemercke, at den Suenske haffde inthet mindre betenct, der hand giorde forbunt med hogborne Fyrste Her Friderich Koningen vdi Danmarck, end at hand vilde holde det oprectelig. Thi haffde hand vild holdet forbunt, da haffde hand aldrig med saadane practicker anthen vnderstandet sig at skillie Brødre fra huer andre, eller oc emod hans egen forbunt at føre sig ind vdi Liffland, som aff gamel tid haffuer kiend Danmarcks

rigis Koninger for deris rette herrer oc forsuar, huilcke Koninger som haffuer vdi fordom tid ladet dennom megit bekoste, før end di Liffland kunde med krigs mact betuinge fra den gamble affguds dyrkelsse oc til den rette Christelig Guds Tieniste. Oc der for haffuer di Lifflender til en Tacksigelse for saadane velgierninger holdet dennem altid vnder de Danskis beskiermelsse, oc til en euig Vederkiendelse føre de end nu tre Kroner, som er Danmarckis rigis Konings rette waaben. Oc endog at det er de Lifflendere oc alle deris Naboe saa vitterligt, som det dennom kand vere allervitterligist, er det oc vel troligt, at den Suenske haffuer det oc vel vist, at de Lifflendere haffuer altid for berørte aarsagers skyldt holdet dennom altid vnder Danmarckis riges Kongers beskiermelse, efflterdi at hand med allerstørste ijd haffuer dog altid beflittet sig at vilde vide al Lifflands leglighed, saa at hand her vdi icke tørff vndskylde sin wuidenhed. Thi der hand haffde fanget ney hoss hogborne Fyrste Hertug Magnus, oc hans anslag fielde hannem der, da bleff hand hastig oc fortørnet, lod sin krigs folck drage igenem Oesel bispe stigt, dog hand kunde vel haffue reyset ved en anden beleylig vey thet foroffuer, oc gaff saa got som skøyling offuer det hele stigt, dog det vor vnder Konningens aff Danmarckis beskermelsse effter det ny forbundz lyndelsse, oc skulle derfor haffue verit skoent. Men da vilde den Suenske saaledis høffue sin harm paa hogborne Fyrste Hertug Magnus, fordi hans naade vilde icke suere eller hylde den Suenske. Oc vil den Suenske sige ney til alt dette, da er der vel til rede saadane beuisning, at mandt der met alt dette nochsom kand beuise.

Liffland fører tre kruner til it tegn de ere vnder Danmarck.

Iniuriæ illatæ D. Magno a Sueco.

III. Libelli famosi late sparsi in Danos.

Huad skal ieg nu sige om de spe oc spottelig schriffter, som ere alleuegne vdgangen oc vdspredde aff de Suenske offuer alle disse neste riger oc lande, ia offuer al Christenhed (paa det at der io intet skulde fattis, som kunde formere oc forøge krigen) som haffuer giffuit den tridie aarsage til denne føyde, oc lagt hogborne Furste Konning vdaff Danmarck, hans Riger oc vndersatte saa stor spot oc wret til, som de kunde allermest, huilcke de Suenske paa denne dag holle for stor Helligdom oc saa høgligen acte, at den Suenske, som haffuer ladet denne beretning vdgange, skammer sig icke ved at ville beuise med same spee sckriffter, at Sckone land skal høre med rette til Suerigis Rige. Saadane drabelig oc kostelig beuisning fører den Suenske. Huor med hand vil forlenge oc vdbrede Suerigis Rigis grendzer, wanseendis at alt saadant er obenbarlig oc tuert emod hans egen herris forbunt, vdi huilcket det er saa vidtaget, at emeden dette nyt forbunt stander wforbrøt, da skal huer part nyde oc beholde sit Rigis gamble oc seduanlige grendzer, oc vil mand flittelig igenom læse oc offuersee alle de same Suenskis spee skriffter oc bøger, som de vdi saa maade haffuer ladet emod de Danske vdgaa alle Danske Mend til hoon oc spot, saa mange som same bøger ere, oc ihuor stor Titel di kunde haffue, da ere de intet andet end nogle Blods Kronicker, løsse phratz oc skende bøger aff groffue løgen dictet oc tilsamensat baade Konningen wdi Danmarck oc hans naadis vndersatte til allerstørste hoon oc foractelse.

Skone skulde høre til Suerig.

IIII. Occultus Belli apparatus, et abductio 8 nauium Regis Daniæ.

Til disse trinde orsager till denne feide kommer nu den fierde, som er denne, at hogborne Fyrste Her Friderich Koningen wdi Danmarck hørde oc sporde aff

trofast Folck, oc bleff oc saa aduardt aff nogle, som hans naade mente med Troskaff; at den Suenske stod effter at vilde giøre nyt forbunt med Landgreffuen aff Hessen, oc med nogle andre Tydske første, oc at hand ferdiget oc rustede sine Aarloffs skibe paa det allerbeste, saa de wore saa berustede, at hand kunde vdsende dennem vdi søen emod sin fiender, nar hand vilde. Her til bleff det oc forkyndet, at der de Antzæ steder begierede aff den Suenske, at hand vilde stadfeste oc confirmere dennom deris friheder, som de vdaff gamble tid haffde haffuit vdi Suerig, tha begerede den Suenske igen aff for[ne] Antzæ steder, at hand vilde haffue tilfluct oc fry leyde til oc fra med sit folck oc skibe til for[ne] Antzæ steder, oc at hand der maatte tage kneckte oc krigs folck an, nar hand vilde, oc føre dennom der fra oc emod sine fiender, ehuen de waare, ingen vndtagen, effter sin vilge; oc at for[ne] Anzæ steder skulle vere forplictet til at laane hannem penninge oc anden deel, som hand haffde behoff til krigs Rustning emod sine fiender, nar hand det vaar begierendis.

Confoederatio cum Hesso.

Idem tentatum cum ciuitatibus maritimis.

Der Konningen aff Danmarck fick alt saadant at høre, bar hans naade fare, at saadant vilde gielde hannem oc hans vndersatte til, oc at den Suenske effter saa mangfoldige anslag, som Konningen wdi Danmarck haffde haffd med hannem om en stadige fred emellom disse tre Riger, at hand dog mod alt saadant actede at føre Konningen vdaff Danmarck oc hans vndersatte feyde paa. Oc for denne Aarsag skyld vdsende Kongelige Mat. vdi Danmarck nogen rustede skibe vdi Østersøen oc befol Amirallen, at hand skulle thilsee, at ingen søefarind mand, som seglet Østersøen, saa vit som Danmarcks krone til hørde, fick skade. Oc efflerdi hans naade vor bleffuen

Kongen aff Danmarckis Skibsflode.

vnderuist, at Koningen vdaff Suerig vnderstod sig at vilde haffue Herredom vdi Østersøen, oc mange haffde beklaget, at dennom vor skied skade aff de Suenske wdi Søen, befol hans naade Amirallen ocsaa, at hand skulle haffue goed act, huorledis de Suenske skickede sig vdi Søen. Koningens Amirall giorde det hannem waar befallet, oc seglet vd vdi Øster Søen med nogen faa rustede Skibe, oc der hand wor kommen til den Ø Bornholm, som ligger vnder kronen til Danmarck, kaste hand Ancker oc bleff der beliggendis. Oc i det hand der saa ligger oc haffuer agt hues der handles vdi Søen, tha aff Størm oc Strømme skildis Skibbene langt fra huer andre. I det wforuarendis kommer den Suenske flode løbendis vel rustede med mange skibe, oc ser, at de Danske skibbe ligger langt oc vit fra huer andre adspredde, oc løber ner ind paa dennem. Ther Amirallen det formerckte, mente hand, at der skulde vere nogen Suig vnder, løb emod med tre Skibbe, skød Løssen, oc gaff de Suenske tegen, som saa stercke komme, paa det at hand maatte vide, om de vore fiender eller oc venner. Oc der hand foruentede, at de enthen skulde haffue ladet falle deres Topsegel, herren for Øster Søen til ære, eller oc giffuit et andit venligt tegn fra sig effter gamble søfarts seduane, da bleff den Suenske der aff fortørnet, oc som de vore al beberedde til strid, falde strax tillige ind paa de tre skibbe oc skudde ind til dennem paa beggi Sider. Der amirallen icke lenger kunde bare sig, icke heller kunde komme til de andre skibbe, som langt laa fra hannem, begaff sig da det, som nødagtigt vaar, at faa Skibbe bleff aff en heel gantske rustede flode offueruundet.

Der dette vaar saa gangen, ere tre andre Danske Skibbe bort løbne oc vndkomne, men de Suenske toge disse tre Skibe, eblant huilcke et var, som Amirallen var paa oc kalles Hercules. Siden stige de ind vdi Amirallens Skibb, oc eskede aff Amirallen hans bestillning

Abductæ 3 naues Regis Daniæ.

oc Søbreff, oc der hand haffde vist dennem det, oc det vor lest, endog at der fantz intet i same bestilning, som vor fiendlig skreffuit emod de Suenske, dog toge de same tre Skibbe med dennem oc førde dennem aff kongens strømme fiende viss, wanseendis kongelig naffns Ære i Danmarck, frendskab oc nyt forbunt, som vaar emellom Koningen aff Danmarck oc den Suenske, oc at der vor enda aldelis ingen obenbar feide vdrobt emellem Rigerne.

Oc begynte den Suenske saa først at føre den feide obenbarlig emod Koningen vdaff Danmarck, som hand lang tid til forne hiemmelig emod hannem haffde begynt. Huorfaare der konningen wdi Danmarck formerckte, at der vor ingen frid eller enighed at foruente lenger hoss den Suenske, som saa haffde aapsagt det gamble forbunt oc brot det ny, oc nu der til bortførdt hans Skibbe findelig aff hans strømme, oc vdi monge andre maade beuist sig fiendlig mod hans naade baade til lantz oc vands: Da effterdi Konningen aff Polen, som den Suenske haffde mangfoldeligen fortørnet, disligeste oc de Lubsker, som den Suenske haffde forklaget for den Romske Keiserlig Mat., at de skulde haffue giort de grosse fyrste aff Muscouien tilførssel, oc ellers giort dennem skade vdi Søen paa deris Seglatz, begierede forbunt med konningen wdi Danmarck, oc konningen formente sig nu at vere ledig oc løss bleffuen aff det Suenske forbunt, huilcket den Suenske haffde

Hwdi saa mange maade forbrot, som sagt er, da giorde Koningen wdaff Danmarck forbunt baade med Koningen aff Polen oc med de Lubske oc søgte raad oc hielp emod sine fienders hiemmelig practiker oc modstand huor hand kunde, som obenbarlig nu haffde ladet sig formercke, at hand stod effter hans naadis Rigers forderffuelsse oc skade. Oc endog at den Suenske haffde giffuit hans naade aarsag stor nock til nøduerig, saa hand wden al wndsielsse maatte strax gribe waaben emod den Suenske, da wilde hans naade heller søge lempe oc gode middell, huor med hand kunde drage den Suenske fra krig og blodstørtning oc til Fred oc Enighed, oc der for sende Konningen vdi Danmarck sin Herrold ind vdi Suerig, oc gaff hannem med sig beskreffued, for huad aarsager hans naade vor trengd til nøduerige at giøre emod den Suenske, oc der hoss huad raad oc lempe der stod til fred at giøre, om den Suenske war mer sindig til fred end til feide. Oc der den Suenske giorde sig ekon hær en hiemmelig latter aff, oc suaret saa wbeskiedelig, at Herrolden kunde formercke, at hand waar mere tilnegit til feide end til fred, da forkønte Herrolden Konningen aff Suerig en obenbarlig feigde aff Konningen wdi Danmarck, oc er siden feiden paa bode sider hefftige paagangen.

Regis Daniæ foedus cum Rege Poloniæ et Lubecensibus.

Vadsigelse sendt Kongen aff Suerig.

Thisse ere nu kortelige wdi en sum de fornemster Aarsager, som den Suenske haffuer giffuit hogborne Fyrste Her Friderich Konningen wdi Danmarck til denne feigde, eblant huilcke den allerringeste er vel saa drabelig, at hun vel kunde aapuecke en from Herre oc Øffrighed til waaben oc verie, at forsuare sin kongelig Naffns Ære oc sine Rigers gamble rettighed oc frihed.

Jeg vil nu herre offuergange oc intet tale aam andre store wretter oc fortørnelsse, som Konningen wdi Danmarck oc er beuist aff den Suenske, huilcke Aarsage endog at de haffuer oc vel beneget hans naadis Sind, da haffuer de intet verit hans kongelig naffn oc ære for nær. Oc der for haffuer hans naade intet storligen actet dennom. Men disse for[ne] Aarsager, effterdi at de icke alene ere Rigernis gamble rettighed oc frihed tuert emod, men oc saa hans kongelig naffn oc ære paarørendis, er hans furstelig naade vorden nødagtig betuongen saadane store merckelige wretter oc forhaanelsser med nøduerge at affuende, effterdi at hans naadis vedderpart vilde intet sadant bekiende, men med obenbarlig skrifft, som hand haffuer ladet vdgange, skøt med allerstørste wret al skylden fra sig oc ind paa konningen vdi Danmarck.

Causæ huius belli, quas Suecus prætendit.

Effterdi at denne Feydis Aarsager ere nu beschreffne paa Hogborne Fyrstis Her Friderichs Konnings vdaff Danmarckis side, huilcke som hans naade haffuer tuinget til denne Feigde: Nu vil ieg vdi lige maade beschriffue de aarsager, som den Suenske haffuer vdi sin beretning til denne Feide emod de Danske, at huer mand kand siden dis lettere bekomme oc faa det at vide, som vore fiender ville ingenlunde villigen giffue oss effter, som er dette, at huer mand kand forstande, at de Suenske ere begyndere til denne Feigde.

Rustici Hallandenses conquæruntur de tyrannide Danorum coram Sueco.

Paa den Tid (schriffuer Suensken) kom her mange bønder aff de neste omliggende egne til Scara kiøbsted, som gredeligen beklagede paa de Danskis grumhed, oc badde oc begierede ydmygligen help emod saadane grumme fiender aff Konningen aff Suerig deris Herre. Huorfaar at Konningen vdaff Suerig da aldelis

bleff berod oc besindet til at vilde føre krig emod de Danske.

Oc strax der effter igen tager hand det same saa sigendis: Ther kom mange Bønder, som baade norden y Halland, som for Hogenschildt oc Erich Matssen Kongens Secreterer megit beklagde dem om den wret, som Konningen vdi Danmarck haffde giort hans egen vndersatte, at hand haffde fort dennem denne skadelig feide paa.

Ther nest at efftèrdi at di bekiende dennom med rette at høre til Suerigs rige, oc vor icke skied for nogen deris skyld, at de en Tid lang haffde verit emod deris vilge vnder de Danskis Treldom, bade derfaar ydmygligen, at de ey til grunds skulde ødeleggis, men at de heller maatte tagis vdi Konningens aff Suerig beskyttelse, oc saa komme igien til deris rette Herre med deris Eed oc beplictelse, huilcket som dennem icke bleff vegret, men huer aff dem bleff giffuit et Bolet, som mand almindelig kaller et Pasbord.

Hand haffuer ocsaa, at de tre Kroner ere Suerigs rette waaben, oc andet mere, som ieg icke vil foroffuergange vdi rette Tide. De tre kroner at høre til Suerig.

Disse ere de fornemeste Aarsager, som den Suenske formelder vdi sin beretning, som de Danske skulle haffue giffuit de Suenske til denne Feide, huilcken som er forblindet aff stor Ærgierighed, oc giffuer vel selff her med klarligen nock tilkiende, med huad act oc raad Konningen aff Suerig, hans Herre, haffuer taget sig Danmarckis oc Norgis waaben til, saa stander hand nu oc søger effter det, som same waaben betyde, som er effter land oc leen vnder Danmarck oc Norge beliggendis.

Thi at de Bynder, som norden vdi Halland boendis er, nest ved Suerigs rigis grendzer, haffue begieret aff den Suenske beskyttelsse, oc at de maatte anammis vdi hans beskermelsse, bekiender sig at høre til Suerigs rige med rette, det hører altsamen der hen, at ligeruis som den Suenske tilforne haalt faar, at Danmarcks oc Norgis waaben hører hannem til, saa holder hand ocsaa for, at al den land oc len, som ligger nest til Suerigs rige oc er betegnet med same waaben, de skulle oc alle høre hannem til. Huad troffuer mand? er det icke at slaa obenbar Alarm? oc giffue stor Aarsag til feide, om der ingen anden Aarsager ellers tilforne giffuit vaare. Huilcke om nogen vil ligne med de andre, som ieg lidet tilforn beskreff at vere giffne Konningen wdi Danmarck aff den Suenske, tha skal hand vel befinde, at de ere gandske ringe oc wnødactige, icke heller verdige at den Suenske skulle for nogen blant dennem bruge et lidet wuenskaff med sin Frue moders Søster søn, møgit mindre at hand skulde føre emod hannem feide faar saadane ringe wnødactige Aarsagers skyld.

De tre kruner Danmarckis vaaben.

Men at tage sig til fremmede rigers waaben, som haffuer verit brugt aff rigernis første begyndelse oc vdi saa mange Kongers tid, oc ere effterkommere her til dags bleffne anduordet aff deris forfedre, som mand kand klarligen noch beuise med breffue oc anden nødagtig beuisninger, nar behoff giøris, indtil denne næruerendis Tid, wdi huilcken hogborne Furste Her Friderich den anden haffuer ocsaa anammet disse same rigers waaben, ocsaa de tre Kroner, effter hans Forfedre, oc fører dennem nu, lige som de for hannem giordt haffue med ret oc lige.

Icke haffuer heller hogborne fyrste Koning Friderich nu allerførst aaptaget de tre kroner, siden Konning Erick bleff koning vdi Suerig, men lang tid førind enten koning Erick eller hans fader Gustaff komme til kongelig verdighed vdi Suerig, da haffuer hogborne fyrstes konning Friderichs hoglofflige forfedre, hans naadis Herre fader, Faderbroder oc Faderbroder Søn, Oldefader oc andre flere, som alle regierede wdi Danmarck,ført de tre Kroner for Koning Friderich, som nu regierendis er, den ene effter den anden, rolig vden al kiff og Trette, oc siden antuordede hans naade dennem som deris efterkommere med lige ræt, vndtagen Koning Friderich den første, hogborne fyrstis Konning Friderichs nu regierendis Faderfader salig ihukommelse, huilcken som thet icke sine Efterkommere til nogen hinder eller skade forlod. Men fordi hand waar en gamel fridsommelig fyrste oc herre, stod hand effter frid vdi sin alderdom, oc lod efterkommere deris ret effter sig wforkrencket.

Dernest at tage sig til et fremmede rigis rettighed, leen oc land, som konning Erick haffuer giordt wdi Liffland. Jtem at offuergiffue vden al redelig Aarsage, lenge før tiden er vde, gamel forbunt, som disse tre riger waar megit gaffnligt til languarendis Fred oc Enighed: thil huilcke den Suenske waar forbunden til at holde, effter hans Faders ord oc beplictelse; oc siden strax der effter agte lige saa megit om det ny forbunt som om det gamble, affsla alt handel oc meddel til got Venskaff oc Naboskaff, kaste emod en Herre oc fyrste atskillige spot oc forhaanelse, oc andet mere, som ieg vil nu foroffuergange. Alt dette haffuer verit altid holdet aff forstandigt vist folck for nødactig aarsager til feide.

Haffue de Suenske nu nogle andre Aarsager til deris Nøduerige, som de kalle mere end nødagtig, hui haffuer da den Suenske icke ladet dennem komme frem vdi sin beretning, effterdi at det hører til et got beretning vdi huer sag, at den skal beskriffuis grundelig med alle sine rette aarsager oc aamstandelser. Thi at det kommer megit paa beretningen, huorledis mand skal dømme paa huer sag. Huorfaare, siger ieg, haffuer den Suenske icke da klarlig oc forstandelig vdlagt denne feidis aarsager, oc aam der haffde verit noget, som mørckt oc wforstandig haffde verit, hui vdtrøgte oc beskreff hand det icke klarligere, oc lod fare de store skiendsler, som hand i det sted haffuer skreffuit mod de Danske. Huorfore begynte hand icke sin beretning heller paa denne feydis første aarsage, end paa hogborne Fyrsters Hertugers aff Lante Pomeren legaters begiering, effterdi at Krigen waar paa den tid paa gangen oc saa gaat som da haffde fangit offuerhaand, oc menige mand haffde lyst oc willie til at høre feydens Aarsage. Huor ere oc nu de rette store Aarsager til den suare wret, som den Suenske klager oc skriffuer, at Koningen vdi Danmarck haffuer giort hans Herre, hui beskreff hand dennem icke, oc gaff dennem tilkiende, at mand maatte vide, aff huad Aarsag saadan stor wret waar kommen, thi suare store wretter maa altid haffue suare store Aarsager. Men alt saadant haffuer den Suenske foroffuerganget, fordi at hand paa de Suenskis vegne haffde ingen ret Aarsag til feiden, som hand kunde beskriffue, oc derfor fører hand noget andet ind, som icke hører ret til sagen, i det sted, som er nogle store skientzler paa de Danske, huilcke som obenbare vinder hannem selff offuer, at de

Caussæ insufficientes Suecorum a parte.

Suenske ingen anden Aarsag haffuer haffd til denne feide, end som nu [den] Suenske haffuer skreffuit vdi sin beretning.

Men her tuert imod skriffuer dog den Suenske, at de Danske ere rette aarsage oc begyndere til feiden. Da effterdi at feidens aarsager ere nu beskreffne paa bode sider, komme vi nu ret til suar paa dette besønderligist spørsmaal wdi denne sag: Huen først begynder haffuer verit til feiden. Sandelig skal mand aleniste for den sag skyld føre feide, at mand kand leffue vdi fred vden wret, da er icke den aarsage til feiden, som affuerier wret, men den som giør wret oc fører sig med wret ind paa en anden. Huad for wret den Suenske haffuer giort, er nochsom beskreffuit tilforne. Huilcken wret der hand dagligen io mere oc mere forøgede foruden al affladelsse, med hogborne fyrstis Her Friderichs Konnings wdi Danmarck største forhaanelsse, oc hogbemelte Konning bleff foraarsaget oc tuingt til nøduerig, saadan wret, spot oc forhaanelse aff ad vende, aam hans naade ellers vilde forsuare sin kongelige naffns ære oc rigens gamble frihed oc rettighed. Saa maa den Suenske nu faar saadane aarsage skyld, som hand haffuer giffuit til denne feide, vere aarsag oc begynder icke til feiden alenne, men oc til al den wlycke oc ælendighed, som feiden haffuer ført med sig, oc til alt det wskyldige blod, som er vdstyrt vdi feiden oc endnu skal vdstyrtis. Thi haffde den Suenske holdet forbunt med konningen vdaff Danmarck, oc icke forbrot det emod sin kongelig Eed, oc holdet sig aff den merckelig wret, hand giorde konningen wdi Danmarck med rigernis waaben, som tit er berørdt, disligeste wdi mange andre maade med hogborne

Huo første begyndere haffuer verit til denne feide.

fyrste Hertug Magnus vdi Liffland, emod al forbunt oc forbeplictelse, da haffde sagen icke kommen til feide emellem disse tre Riger.

Men her berømmer sig den Suenske offuer al maade, icke anderledis end hand haffuer nu vundet spillet, at hans[1]) haffuer ret oc magt nock til at forfølge feiden med, oc huor dappe[r]lig oc med stor mandom de Suenske stormede først Rodneby wdi Bligint oc siden der effter vdi Halland med storm vdi lige maade vonde oc affbrende Vardberg by oc toge slottet ind. Men de Suenske skulle icke saa hoffmodelig tillegge dennem selff oc deris magt det til, som de icke haffuer faaet med deris Mandom, men megit mere med deris suig oc forederi, som skulle haffue beskyttet oc beskiermet same Købsted.

Sueci gloriantur de captis in Scania vrbibus: sed nulla cum laude.

Huen ved det icke, at de aller fasteste[2]) steder, som med ingen magt eller krigsrustning kunde offueruindis eller stormis, at de same ere tit bleffne vunden alenne med forrederi. Der for romme sig icke de Suenske for saadane deris mandelige gierninger, men maa heller begræde deris egen wlycke for alt det onde, wlycke oc ælendighed, som er skied vdi disse tuende byers bestormelse oc vdi al denne feide. Der for skulle de Suenske giøre rede oc regenskaff for Guds allermectistis strenge Domstol, lige som di der ret begyndere haffuer verit til denne feide, der som ingen berømmelse skal nogit gielde eller due, men huer mands gierninger skulle leggis ret paa vectskaalen.

---

[1]) Her maa være nogen Fejlskrift. Maaske har Afskriveren glemt: Konge.

[2]) Hdskr. har: fattigste.

Oc saa er den Suenske saa offuerflødig vdi ord oc tale, der som hand beskriffuer, huorledis at Vardberg by bleff vonden, at det siunis, at hand haffuer hafft lyst til same byes fald oc ødeleggelse. Disimellem tier hand stille om deris store forræderi, som Byen skiendelig faarrodde, hand foruider oc wdbreder den Ildebrant oc Byens Ødeleggelsse med mange ord, saa sigendes:

Varberg forrædelig indtagen oc plundret vden barmhiertighed.

Det waar et forfærdeligt Spectakel oc siun baade at see oc at høre, der mit aam Midnatz tid Ildebranden begynte io mere io mere at vdbrede sig, gamelt faalck, quinder oc smaa børn løbe hid oc did i gaderne, græde oc skræge vdi ynckelig maade, hoss Byens plancker løb en offuer den anden, saa at de siuntis huercken at frøckte dennem for suerd eller ild. Der nest foruden de store forferdelig Bysse skud waar der wdi byen for Ildbrandens skyld, som nu haffde spred sig oc fanget offuerhaanden, saa stort skraal oc skrig baade vdaff wmelige bester oc folck, at det døffuede baade Trometer oc Trommer, der byens bestormelsse haffde varet fra midnat oc til klocken slog sex om Morgenen. Men huen skal suare Gud til denne store begrædelig Ælendighed? Sandelig den som haffuer veret ret Begyndere til Feigden, huilcken som haffde skult med sin fromhed oc Mildhed tempereret oc formildet seiruindingen, som er altid aff sin egen natur hoffmodig oc trodzig offuer al maade. Men huen ret Aarsag haffuer verit til feiden, er nu klarlig beuist, at det icke haffuer verit den, som haffuer affueriet wret, men den som først giorde oc førde en anden wret paa. Aff huad aarsage hogborne fyrste Konning Friderich er bleffuen foraarsaget oc tuongen til aff den Suenske at

forsuare sin kongelig ære oc rettighed, er nocksom tilforne beskreffuit, huilcke sage om nogen vil flittelig offuernege oc holde dennem emod de aarsager, som den Suenske beskriffuer vdi sin beretning, da skal hand vdi sandhed befinde det, at den Suenske haffuer giffuit store victige aarsager allerførst til denne feide, oc til alt det onde oc wlycke, iammer oc Ælendighed, som feiden haffuer efflerfuldt, oc nød oc tuongen der med hogborne Fyrste Her Friderich Koning i Danmarck til nøduerig for rigernis rettighed oc waaben, som den Suenske wloffligen haffde taget sig til, oc endnu paa denne dag bruger hogbemelt Koning til forhaanelse.

Oc endog at de tre Løffuer waare end skiønt Danmarcks[1]) rigis rette waaben, som den Suenske saaledis med wret haffuer taget sig til, da hade hand dog skuldt handlet denne sin sag mod hans vedderpart venlig oc fridsommelig, oc holdet sig inden det forbunt, som hand haffde selff forplictet sig til, førre end hand saa optog fremmede herrers waaben, huilcket hans Herrefader eller nogen konning vdi Suerig icke for hannem giort haffde.

Oc at effterdi at denne er en aff de fornemmeste oc besynderligste sager, som førre er rørd, til den feide, oc maa lignes ved et optend bloss, som de Suenske haffuer indkast paa de Danske, aff huilcket denne store feide er optendt, oc de Suenske der faar hølle oc dølle hinde alle sted med alt flid, paa det at hun skal icke skade deris beretning, oc at de ei skulle siunis aff denne ene aarsag at haffue giffuit allerførst stor oc nødagtig[2]) Aarsag noch til denne neruerendis feide. Men

---

[1]) Hdskr. har: Suerigis. [2]) Hdskr. har: nøgagtig.

de Suenske maa dylle og skiule hende, saa megit de mest kunde, oc henge for hende alt det de ville, huer mand vid dog vel vden adt, at vdaff denne Aarsag er feiden allerførst aapkommen.

Her til haffuer ieg beskriffuit feidens aarsager paa baade sider, saa vit som den Suenske haffuer giffuet den tilkiende paa sin side, oc huen ret begiønder haffuer verit til den. Nu vil ieg suare videre til den Suenskis beretning, oc først til den Artikel, som hand saa skriffuer: Vdi fangers byttelse, som mand giffuer en fange for en anden, da regner Koningen vdaff Danmarck dennem oc for fanger, som hand emod den traa oc loffue, hand haffuer sagdt dennem til, oc emod al folckis ræt aapholder hoss sig etc. Responsio ad calumnias Sueticas. I. De captiuorum dimissione.

Huor dette ganger hen, forstaar vi vel, oc huad for fanger den Suenske mener, kunde vy vel oc betencke. Wi bestaa vel, at der komme nogle Suenske ind i Danmarck Aar M D lxiii, iblant huilcke Her Sten var en af de fornemmeste, oc der de vaare komne paa veyen, oc spurde, at kongen var icke i Kiøbenhaffn, da sende de it bud offuer til konningen, som skulle forhuerffue dennem alle et frit Pasbordt, at de maatte drage tryggelig igenem Danmarck ind i Tydskland, oc disemellem droge de selff til Kiøbenhaffn oc bleffue der indlagt vdi Herberig. Her Stens reyse igennem Danmarck.

Oc der erlig velbiurdig Mand Her Johan Friss til Hesselagger kon. Mat. Canceller oc den tid statholdere, spurde, at de Suenske vaare komne til Kiøbenhaffn, skreff hand kon. Mat. til strax oc sende bud til Friderichsborg oc gaff hans naade saadant tilkiende, oc der Buddit fant icke kon. Mat. paa Fridrichsborg, thi hans naade vor dragen der fra oc anden stedz

hen paa Jacten, sende statholderen Her Sten oc de andre Suenske bud oc lod dennem bede, at de vilde saa lenge fortøffue, at hand fick bud fra kongelig Mat. Tha vaar Her Sten icke vel tilfreds at vilde tøffue; siden lod statholderen gange bud tre eller fire gange til Her Sten oc de andre Suenske, stundom med en Riddermands mand, oc stundom med Marcus Hess, som Her Sten laa vdi Herberg med, oc lod begiere venlig paa kongelig Mat^{s} vegne, at Her Sten vilde saa lenge tøffue, at Statholderen fick Bud igien fra kongelig Mat. Men det hialp intet. Paa det siste der de Suenske vilde nu endeligen vandre, droge støffle paa oc beridde dennem til veys, kom Marcus Hess oc sagde Statholderen det. Tha sende Statholderen to riddermands mend Arild Vrop oc Henrich van Rade til Her Sten, oc vaar end da venlig begierendis paa kongelig Mat^{s} vegne, at Her Sten oc de andre Suenske icke vilde lade dennem forhaste, men saa lenge fortøffue, at hand fick Bud tilbage fra kongelig Mat., huilcket hand vaar allestund foruentendis, oc lod Her Sten tilsige, at om hand vaar Statholdere vdi Stockholm, oc Johan Fris kom vandrendis ind vdi Suerig til Stockholm oc vilde ind vdi Rusland paa sin Herris vegne, oc Her Sten vilde, at hand skulde fortøffue vdi Byen, saa lenge at konningen aff Suerig kom, da lod Her Sten hannem ingen sted drage, føre end hand gaff hans Herre det tilkiende oc fick Suar fra hannem tilbage igen, oc vilde det ey heller andet lempe sig, end at hand finge da at tøffue. Huor vdaff Her Sten lod sig intet beuege, giorde sig ferdig, lige som hand strax vilde vandre, skickede nogle vdi fortraffuit for sig, oc vilde selff strax efftersølge. Der Marcus Hess atter for-

kynte Statholderen det, at de Suenske vaare alle rede oc vilde nu ride, da skyndede Statholderen sig neder aff Slottit oc til de Suenskis herberg, oc der hand kom, vaare de Suenske aff Sted reden oc vilde vdaff Byen. Oc der de komme til den Vestre port, som de vilde vdaff Byen, spurde vagten, som holt effter sedoane vdi porten, dennem ad, huort de vilde oc huen de til hørde, oc der de gaffue ingen besked men trengde flux frem adt oc vilde vd aff porten, oc vagten vilde det icke tilstede, vigede der en aff de Suenske, som vaar vdi fortraffuit, tilbage oc sagde Her Sten det, som strax fulde effter, at de icke kunde komme vd for vagten. Da bleff hand vred, red hastig ind paa vagten, greb til et fyrør oc spurde, huen hannem vilde forbiude at ride aff Byen, trengde hart ind til porten oc vilde igenem vagten oc vdaff Byen med magt, oc der vagten det fornam, at de Suenske vilde med vold trenge sig vdaff byen, oc at de vaare vagten for stercke, thi de vaare vel xl heste stercke oc trengde flux ind paa vagten, da løb der en aff vagten oc slog den yderste port til. Da bleff Her Sten saare vred, kuet oc truet, vndsagde vagten, skællede alle Danske for foredere oc sagde, at der skulle mange mands nacke blede for denne indluckelse, oc der med red tilbage i sit herberg.

Der Statholderen fick at høre, at det vaar saa tilgangen, gick hand neder aff Slottit for Her Stens herberg oc sende Bud ind til hannem med verthen vdi husit, Marcus Hess, oc lod Her Sten sige, at hand vor der oc vilde tale med hannem. Der alt dette vor skied, som nu fortald er med Her Sten, da kommer tho dage nest der effther det Bud tilbage til

Kiøbenhaffn, som Her Sten haffde fremsendt til kon. Mat. om Pasbord, oc fører da aller først samē Pasbord med sig.

II. Quærela de Danorum Tyrannide cum ageret de pace.

Den Suenske farer bedre frem vdi sin beretning oc beskriffuer den store grumhed, som de Danske skulle haffue brugt vdi Vester Gylland, den tid Her Karl Dancæus Kongens aff Franckerigis Legat vaar der hoss den Suenske oc handlet med hannem om Fred oc Enighed emellem rigerne, at de Danske skulle da haffde fallit ind vdi Vester Gylland, oc skaarit tunger oc bryster aff nogle pigere, oc brugt nogle andre whørlig handell med dennem, saa der er icke hørt større grumhed hoss Tyrcker. Huilcket hand beuiser altsamen med hans egen Herris vidnisbiurd oc neruærelse oc nogle andre deris, som vaare neruærendis først vdi Augusti maanidde vdi den Kiøbsted Scara oc saa alt dette.

Responsum.

Vi bestande vel, at vdi feide, nar de bondt, som skiel oc ret samen holde, ere løsnit, oc loff oc ret haffue icke deris fri gang, at der da eblandt krigs folck skier megit wretferdelig, hoffmodelig oc tyranniske, som er grueligt at see oc bedrøffueligt at høre; men det vidnisbiurd, som en fiende fører emod en anden, det anamme vi icke for fulde, oc efftterdi at den Suenske lader sig lettelig beuege til at skriffue om de Danske wden sandhed, det som mand kand tage oc føle paa at vere wsant, som tit er beuist vdi denne retractat eller forklaring, oc strax her effter kand beuises, huad kand mand da haffue hanem betroed vdi dette skiendzel oc andet, som hand ligger de Danske falskeligen til, oc huen der haffuer verit Aarsage til alt dette megit onde, som feiden haffuer ført med sig, det er nu tit oc offte nocksom giffuet tilkiende.

Nu vil ieg suare til det Slact, som stod for Falckenberg emellem de Danske oc Suenske Aar M D lxv den xx dag vdi Octobris maanidde, huilcken den Suenske beskriffuer med mange Ord, saa hand er der offuerflødig oc rig nock paa ord; men paa sandhed er hand saa karrig, at der findis gantske mange ord oc saa got som ingen sandhed, paa det at hand kand der med tiene stormectige Herre konning Erick hans herre, huilcken der vaar saa visse paa Seeruinding vdi det slact, lige som hand den hade haffd vdi sin lugte haand, oc lod obenbarlig høre, at de Danske waare saa belagde med vand paa en side oc med folck paa den anden side, at de kunde ingenlunde vndkomme, men maatte der alle bliffue, oc aldelis ingen redning foruente. Dog hialp Gud, at det gick anderledis, end den gode Herre haffde vdi sinde. III. Strages Falckenbergensis.

Oc at efflerdi dette slag er mere naffnkyndigt end noget andet, som er standet vdi denne feide emellem disse thou kongeriger Danmarck oc Suerig, saa man dicter oc siunger visser der om offuer alle disse tre kongeriger, Danske mend til ære oc loff, som same slacting vonde, oc efflerdi at der icke heller haffuer standet noget slact enten større eller hefftigere end dette, vdi huilcket der fattedis aldelis intet huercken vdi Høffuidsmends frimodighed eller rytternis oc fuodfolckis duelighed, maa det vel siunis at vere et stort vnder, at den Suenske vdi denne same slagtings beskriffuelse, som bode nylig er standen, oc huer mand ved end nu at tale der om, lige som det haffde standet i gaardag, oc den Suenske lige vel vilde saa skiendelig lade sig bemercke, oc skuffe Læseren, oc forblomme dette slagt med saadane wsandrøffue ord, at Seer-

uindingen, som hand icke vilde vnde de Danske, som vonde Marcken, den haffuer [hand] saa gaat som tilskreffuet Suensken, som skammeligen taffte oc miste alt det de haffde, Skyt oc alt andet, bleffue slagne vdi flugt oc neppelig vndkomme med liffuit. Oc effterdi at Suensken haffuer spart Sandheden vdi dette slagt at beskriffue, som menige mand vitterligt er, huad ville mand da sige om denne hans hele beretning.

Men huordan de Suenskis Seeruinding vaar vdi dette slagt for Falckenberg, saadan var oc den herlig kostelig Triumph, de førde strax noget der effter vdi Stockholms by, som di vore aff flucten hiemkomne, der alle Borgere vaare løbne aff deris huse oc indtoge gaderne, at de denne same Triumph kunde rettelig acte oc beskuffue. Icke burde der eller anden Triumph eller foræring følge effter saadan en offueruindelse, end lige saadan som denne vaar.

Triumphus Suecorum ridiculus. Men huad skal mand dog her sige aam den store roff oc bytte, som de Suenske toge fra de Danske riddermends mend, der bleffue slagne for Falckenberg, oc førde siden same roff oc bytte til Stockholm til denne forne herlig oc kostelig Triumph, der at skulde besees oc beskues aff menige Stockholms indbyggere, huilcke Riddermends mends tal den Suenske giør saa stor oc mangfoldigt, som hand det wskamafftelig mest kand vdbrede. Til denne forne Roff kand mand intet andet suare i Sandhed, end at all tingest haffuer ret vel oc herlig skicked sig vdi same Triumph, oc lige saadan en Triumph som Seeruindingen haffde, lige saadan vaar den Bytte oc. Roff, som de feldflyctige Suenske førde fra de Danske, til at smøcke same deris Triumph med, der de vndløbe fra Skyt oc alt

det de haffde, taffte skuo oc pose, oc kunde icke faa deris eget med dennem, end sige at de skulle haffue faaet stor bytte oc roff med dennem hiem til Stockholm fra fienderne. Huilcken Triumph saa langt er det der fra at vi Danske icke forunde de Suenske den, at vy Gud almectiste der om ville altid bede, at hand aldrig giffue de Suenske nogen ærliger Triumph aff de Danske, end denne var, som de holt vdi Stockholm effter det Slact for Falckenberg. Men med dette forfenglig spectakel oc store praal, som den Suenske da lod tilberede, vilde hand trøste oc husuale hans feltflyctige Suenske, som hand haffde anamet til sig aff flucten, oc waar siuge, saare oc aldelis offuerkomne, at de icke skulde mistrøste dennem selff. Saa pleyer de Suenske altid at holde deris store Triumph paa det allerkaastligiste oc herligste (mener ieg) effter de gamle Romers viss, huilcke der de alle folck haffde offuerunnden, vilde vere herrer offuer al ting.

Nu vil ieg igien komme til det, som er hoffuid Conclusio. støckit til denne voris retractat eller forklaring paa den Suenskis beretning, at vi beslutte nu aff de Aarsager, som ere beskreffne paa baade sider, huilcke aff beggi parterne, de Danske eller de Suenske, skulde holdis for at vere rette begyndere til denne feide. Thi den Suenske vdi sin beretning forsuarer de Suenske, giør ocsaa deris vndskylding, at de icke haffuer verit Aarsage til Feiden, dog med blotte tomme ord, vden al nøgactig beuisning, oc skiuder med wret skylden ind paa de Danske, at de haffuer verit begyndere til feiden. Dog fører hand ingen beuisning, som hand det obenbarlig kand beuise med, vden hans egen blotte beiaelsse, som er dog paa ingen visse beuisning grund-

fest, huor med hand saadant kand bestaa. Oc der for maa andre til see, huor megit de ville giffue den Suenske effter vdi saadan hans beretning. Jeg agter slet intet at giffue same Suenske effter vdi saadan sin vrange beretning, før end hand fører bedre oc sterckere beuisning tilstede, med huilcke hand kand til intet giøre det, som vi haffue nu nocksom med nøgactig, klare Aarsager beuist, at de Suenske haffuer verit allerførst Aarsage oc begyndere til denne krig.

Thi skulde det vere, at den Suenskis blote oc trerske beiaelsse skulde gielde saa megit vdi denne sag, at den skulde forfulde staa for nøgactig beuisning, hui skulle da det oc icke maatte gielde, at vor ney maatte haffue lige magt at stande tilfulde vdi same sag. Men efterdi at der giøris gode stercke beuisning behoff til at skillie denne Trette ad, oc den Suenske haffuer ingen saadan giffuit tilkiende vdi sin beretning, da maa vi giffue denne hans blotte beiaelsse saa megit effter, som oss løster.

Men huilcken som vil rettelig offueruege disse Aarsager til feiden, som nu ere beskreffne paa baade sider, oc siden effter dennem wfalskelig dømme, da skal baade sandhed oc saadane aarsagers vilckor nøde oc tuinge hannem til obenbarlig at bekiende, at den Suenske haffuer giffuit hogborne Fyrste Her Friderich mange store victige Aarsager, føre end hand hannem haffuer nød oc trengt til denne feide.

Huor vdi saa langt er det der fra, at vi icke ville vere vore egen Dommere vdi denne sag, at vi oc her med giffue alle fromme wpartyske læsere fri magt at dømme paa denn, huen ret Begynder haffuer verit til denne Feide.

Rerum bello Svetico gestarum

(1563—70)

series et narratio succincta,

autore

Mag. Andrea Severini Velleio.

Efterfølgende korte men ret mærkelige Oversigt over den nordiske Syvaarskrigs Historie, med særligt Hensyn til de under samme skete Mæglingsforsøg fra neutrale Magters Side, findes skreven med M. Anders Sørensen Vedels Haand i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 606 Fol., og er rimeligvis ogsaa forfattet af ham[1]), dog, som det synes, med stærk Benyttelse af Meddelelser fra den franske Gesandt i Kjøbenhavn Charles Dançay (Carolus Danzæus), der som bekjendt ved Venskabsforhold var forbundet med Vedel ligesom med flere andre danske Videnskabsmænd[2]). Den mod Slutningen paa et løst vedheftet Blad tilføjede berigtigende Bemærkning er, om jeg ikke fejler, endog skreven med Dançays egen Haand, ialfald med en samtidig og afgjort fransk Haand, der har stor Lighed med Dançays. Heraf kan formentlig sluttes, at Vedel har sendt Dançay sit Manuskript til Gjennemsyn, noget der ingenlunde kan anses for usandsynligt, da vi blandt Vedels Efter-

---

[1]) I Afleveringen 1618 af Vedels efterladte Haandskrifter nævnes »Series rerum bello Svetico gestarum concinnata ab Andrea Vellejo, msc. in 4to« — uden Tvivl det ovennævnte Stykke, om end ikke samme Exemplar, da det, vi nu have, ikke er i Kvart men i Folio. Det andet er sikkert gaaet tabt ved Universitetsbibliothekets Brand 1728.

[2]) P. V. Jacobsen i Hist. Tidsskrift V, 481 flg. Wegener, Hist. Efterretn. om And. Sør. Vedel. 2den Udg. S. 54 o. fl. St.

ladenskaber i Afskrift finde en stor Samling af Breve vexlede under Krigen mellem Dançay og Kongerne af Sverig og Polen samt Staden Lybek i det Øjemed at gjenoprette Freden mellem de nordiske Magter — en Brevsamling, som Vedel neppe kan have faaet fra nogen anden end fra Dançay selv[1]).

Angaaende det øvrige Indhold af Haandskriftfasciklet Ny kgl. Saml. 606 Fol. skal i det efterfølgende Tillæg meddeles fornøden Oplysning.

---

[1]) Til dette Haandskrift, som findes i Gl. kgl. Saml. 2576. 4to, skal jeg maaske senere komme tilbage. Den udførlige Titel findes anført i mit Skrift, Historieskrivningen i Danmark og Norge efter Reform. S. 114.

Rerum Bello Svetico gestarum series et narratio succincta, qua exponuntur tam armorum quam pacis tractationes memorabiles omnes, quæcunque ab initio belli anno videlicet 1563 vsque ad eius exitum anno videlicet 1570 habitæ sunt.

Anno MDLXIII.

Exarsit funestum bellum inter regem Daniæ et regem Suetiæ, quod vsque in totum septennium, cum maximo vtriusque regni detrimento, protractum est. Quibus de caussis bellum hoc susceperit rex Daniæ, explicari fecit in solenni et publico conuentu Rostochii habito, coram ordinum Imperii Romani legatis.

Vbi cæptum hoc bellum audiuerunt principes vicini atque necessarii, satis mature se interposuerunt, vt eius flammam restinguerent, sed ita iam irritati erant iuuenum regum animi, vt ad pacem minime facile se adduci passi sint.

Quo factum est, vt re infecta se primi sequestros interposuerint Dux Saxoniæ et Lantgrauius Hassiæ, missis vtrinque ad eos legatis viris grauissimis.

Legatus quoque ac orator christianissimi regis Galliarum Carolus Danzæus, qui aliquot annis commo-

ratus ante hoc tempus in Dania, ratus rem non alienam a domino rege suo, litteras ad ipsum dat, quibus eum de belli initiis certiorem facit, atque vt se interponat, pro reipublicæ communis vsu et commodo, rogat. Et paullo post data occasione ipse in Gallias profectus idem officiose coram apud regem suum egit, atque eo rem deduxit, vt rex Galliarum datis ad Ducem Saxoniæ et Lantgrauium Hassiæ litteris hortaretur eos pro denuo tentanda inter reges dictos reconciliatione. Atque in idem vt incumberet Danzæus, dedit in mandatis.

Interea iam cæptum bellum infestissimis vtrinque gerebatur animis. Suecus legatus Dn. Steno Ericius Haffniæ grauibus de caussis detentus est. Ammirallius
I. regis Daniæ Iacobus Brochenhusius a classe Suetica interceptus in Suetiam deductus est.

Elsburgum obsessum atque a rege Daniæ occupatum est.

II. Petrus Skram ammirallius Danicus classem Sueticam fugauit atque Oelandiam depopulatus est.

Rex Suetiæ fratrem suum ducem Johannem captum in Findlandia carceri mancipauit.

Halmstadium ab eodem frustra at acriter tamen obsessum est. A rege enim Daniæ superueniente fugatus est, magna suorum accepta clade, ad aliquot milliaria insequentem se habuit exercitum Danicum.

Postea Sueci irruptionem fecerunt in Scaniam et aliquot rura incendebant ac spoliarunt.

Anno MDLXIIII.

Dux Saxoniæ atque Lantgrauius, acceptis regis Galliarum litteris, rem iamdudum se eam tentasse affirmabant, atque adeo se suo perfunctos officio ex-

istimabant. Itaque initio huius anni 64 reuersus in Gallias Carolus Danzæus iterum inde ad futurum conuentum Rostochii dimissus est, verum grauibus de caussis eo non iuit. Euocauerat enim Romanus vna cum filio Maximiliano vtriusque regis et Daniæ et Suetiæ legatos, qui cum eorum legatis tractarent de pace. Sed quum Suecus hunc conuentum non approbaret, frustra habitus est.

Ideo iam tertio Danzæus (ministro in via oppresso) ipse in Gallias proficisci coactus, regis Galliarum litteras ad vtrumque regem Daniæ et Suetiæ atque huius belli confæderatos, inde reuersus attulit, quibus vtramque partem ad deponenda arma atque pacem amplectandam grauiter cohortatus est.

Dum hæ pro pace restituenda frustra impenduntur curæ, varia vtrinque visa est alea belli, tam a Danorum quam Suecorum partibus.

Milites Germani, ex quibus maxime constabat exercitus Regis Daniæ, occupata iam arce Elsburgensi, partim petita dimissione in patriam redierant, partim otia agebant in hybernis Scaniæ.

Sueci in Noruagiam irrumpentes, ciuitates Oddeua[l]d ac Kongelle incendio deleuerunt.

Daniel Rantzouius, qui peditatui Germano præerat, fines Sueticos transgressus populabundus ad aliquot milliaria progressus est.

Ammirallius Danicus Hermolaus Trolle denuo Oelandiam vastauit, classemque Sueticam ingenti prælio vicit atque fugauit, occupata atque incensa naui eorum prætoria Mageloss, atque abducto secum in Daniam Ammirallio Suetico Iacobo Bagge. III.

Comes Schuartzburgensis, vix multo pretio atque præce adductus, mouit cum exercitu in Suetiam, sed memoratu ferme dignum nihil effecit, nisi quod spoliorum caussa magis se hostilem terram ingressum declararet, quam vincendorum hostium.

Sueci vicissim infusi in Blekingiam aliquot castella atque villas incendebant. Atque tum pariter ab iisdem obsessum atque occupatum fuit Trondemum Noruagiæ metropolis, quam tamen breui post recuperauit Eberhardus Bilde, capto Suetici præsidii ductore Claudio Gallo.

Der strøg en Danske en skalck aff en Frantzoss.

Comes Schuartzburgensis atque Georgius Hollius regno Daniæ excesserunt, promittentes se, vbi opus foret, reuersuros. Men vi skulle endnu see dennem. Gud giffue alldrig, enthen dem eller deris lige, i de maader. Sela.

Anno MDLXV.

Reuersus, vt diximus, Carolus Danzæus in Daniam offendit ibi legatos ducis Pomeraniæ, Iacobum Citzewitz et Andream Borch, cum quibus contulit, prius quam vlterius progrederentur in Suetiam. Verum quid hi in Suecia mouerint, ac quantum promouerint, ignoratur.

Danzæus vero Vthermarchium quendam ex domesticis suis iam eodem temporis momento ablegarat ad regem Suetiæ, qui illum de ipsius aduentu redderet certiorem atque saluum (vt vocant) conductum afferret. Scripserat enim rex Suetiæ regi Galliarum, ne legatum suum ad se mitteret, nisi id ipsi prius significaret, quo

tutius ipsi ad se transeunti cauere posset, tempore hoc tam periculoso et turbulento.

Sueticum ergo ingressus iter, ad fines primum regni deuenit, atque inde datis ad regem Suetiæ litteris de pace ineunda ac firmanda agit. Ac quoniam accepisset eum maxime conquæri de bello sibi primum ac iniuste illato a rege Daniæ, neque prius vllas velle admittere de pace tractationes, quam ipsi ob illata damna satis fieret, necessario ad eum pertinere subiecit, vt is qua ratione ac modo vellet sibi satisfieri, scripto exhibito declararet.

Ea occasione adductus Suecus, primus certis comprehendit articulis, quibus rationibus atque conditionibus vellet pacem ac fædus inire cum rege Daniæ, atque hos tum ipse articulos transmisit in Daniam ad regem Fridericum, priusquam deueniret in colloquium ipsius Danzæus.

Ingressus enim Suetiam Danzæus obuiam habuit sibi regem cum exercitu iam properantem ad obsidionem Varbergensem. Ibi in via non procul ab vrbe Skarensi ab eo exceptus fuit, ac cum inter alia ab eo quæreret, num existimaret regem Daniæ articulos ac condiciones pacis (quos tum vna ipsi monstrauit) accepturum, respondit id se minime sibi persuadere posse. Erant enim in illis non pauca, quæ regi Daniæ grauia atque onerosa æstimabat. Quocirca rogabat, vt alia ingrederetur via, modo særiam foueret vllam spem de ineunda pace et concordia.

Atque tum nonnihil rex Suetiæ visus est inclinare in sententiam Danzæi atque moderatiora promittere in reditu. Quod quam inuitis atque ægre ferentibus id quibusdam factiosis suis asseclis fecerit, inde satis con-

stare potest, quod a commutatione verborum cum Danzæo ea de caussa ne abstinuerint quidem quidam illorum, qui bellum paci non obscure præferebant.

Reuersus ab expugnatione Varbergensi rex Suetiæ denuo Danzæum in colloquium suum admisit in arce Orholmensi, atque ibi ad moderatiorem pacis transactionem descendit.

Hanc certis capitibus comprehensam secum in Daniam ad regem Daniæ attulit. Atque ibi vicissim a rege Daniæ atque huic confœderatis accepit scripto comprehensas conditiones, quibus pacem dari atque tradi censebant.

Cum his rediit denuo ad Suecos, atque obuiam sibi missos habuit Nicolaum Gyldenstern, cancellarium regis, qui cum eo de summa totius negocii egit ac contulit. Paullo post vlterius progressus venit ad ipsum regem Ienecopiæ. Ibi quum articuli a rege Daniæ transmissi aliter quam scripti erant acciperentur, Danzæus, qui et sententiam eorum melius nouit et fidelis sequestri officio fungi satagebat, Suecos, quid rex Daniæ oblatis istis articulis intelligi vellet, admonuit.

Ea res peperit ipsi apud regem Suetiæ atque eius consiliarios suspicionem non leuem, qua ipsum opinabantur plus Danorum quam Suecorum addictum partibus. Sed diluta hac falso concepta suspicione, non destitit vrgere regem Suetiæ, vt in oblatos a rege Daniæ articulos pacis consentiret. Quod tamen nullo pacto ab eo obtinere potuit, forte quod tum recenti fortuna ebria mens prauis consultoribus fuit addictissima.

Verum quum Danzæus hoc, quod maxime volebat, nequibat efficere, altera nauigatione vtendum ratus, rogauit regem Suetiæ, vt in arbitros principes Germanos

consentiret. At quum hoc præter morem regnorum Daniæ ac Suetiæ receptum, esse dicerent consiliarii, tandem in hoc consensit, vt sex vtrinque mitterentur consiliarii, qui in regnorum limitibus de toto negocio cognoscerent.

Sed id qua occasione impeditum fuerit anno sequente, referemus postea.

Interim post discessum comitis Schuartzburgensis summa administratio belli a rege Daniæ commissa est Dn. Ottoni Krumpen et mox Danieli Rantzouio.

Hic quum Suecos Baghusium atque Elsburgum obsedisse comperisset, rupta mora, et ipse vicissim Suetiam ingressus veterem Losam atque rura compluscula incendio absumsit atque ita regressus est.

Sueci ea re prouocati postquam de Danielis discessu certiores facti fuissent, ipsi copiis, quibus poterant maximis, vrbem atque arcem Varbergensem obsidentes, tandem occuparunt.

Hoc successu animosiores effecti Sueci, in Scaniam denuo progressi pugnandi copiam nostris, hactenus semper denegatam, præbuerunt. Ea pugna ad Falkenburgam fugati atque cæsi sunt Sueci, illustri Danis atque Germanis cedente victoria. Quod eodem ferme momento temporis factum comperimus, quo a rege Suetiæ superbe reiecti sunt articuli pacis ipsi a rege Daniæ oblati.

Postea Noruagiam ingressi Sueci, inde cum magna ignominia a Magno Suale reiecti sunt, qui etiam Suetiam ingressus ingenti incolas passim clade affecit ante regressum suum.

Mari quoque hoc anno res omnium grauissimæ gestæ sunt ab Hermolao Trolle et ipsi adiunctis Ottone Rud atque Georgio Brahe. Mortuo Hermolao successit

IIII. Otto Rud, qui cum Suecis congressus victor, cruentissima victoria, deditionem tandem facere coactus est.

Anno MDLXVI.

Quum, vt dicere cæpimus, consensissent vtrinque reges in mittendis regnorum consiliariis pro pace constituenda, atque iam coituri videbantur, impeditum est hoc ab Imperatore Maximiliano, qui vtrumque regem ad conuentum Sundensem excibat. Vbi tamen ad diem ab eo constitutum non comparuerunt Sueci.

Hic conatus quum in vanum cecidisset, misit postea imperator legatum suum Joachimum a Bergen in Daniam, qui sibi nomine imperatoris sui hoc ab vtroque rege concedi volebat, vt ipsius arbitrio totum negocium permitterent, ita vt quidquid ipse vtrique præscriberet, in eo sine vlteriori apellatione atque controuersia acquiescerent.

Hoc quum minime ipsi largiendum existimaret rex Daniæ, atque instructionem (quam vocant) offerret, in Suetiam non est profectus legatus hic Cæsareanus, sed vbi ad tempus aliquod in Dania hæsisset, tandem ad Imperatorem reuertit.

Baghusium hoc anno grauem sed frustraneam obsidionem a Suecis passum est.

Daniel Rantzouius Suetiam ingressus, vbi aliquandiu spolia conuasasset, ad extremum in reditu iisdem a Suecis ab insidiis irruentibus priuatus est.

In hoc eodem reditu congressus est cum Carolo Mornaio, archistratego Suetico, quem primo congressu fugatum, secundo postea cæpit vna cum vicario ipsius Dn. Jacobo Christierni.

Post Ottonem Rud classi regis Daniæ præfectus est Johannes Laurentii, qui ad Gothlandiam, post fugatam classem hostilem, cum maxima classis suæ parte, periit, clade miserabili et ineffabili. V.

Anno MDLXVII.

Hoc anno nulla suscepta est pacis tractatio, nisi quod a legato Cæsareano, Haffniæ commorante, gestum diximus.

Daniel Rantzouius cum exercitu Danico in Suetiam progressus totam hyemem ferme in terra hostili transegit. Multa oppida, vicos, rura incendio deformata solo æquauit, atque ita vbi ad tempus populabundus Suetiam inferiorem peruagatus fuisset, re fæliciter et præclare gesta, rediit initio anni sequentis die 19 Februarii.

Sueci in Noruagiam irruptionem facientes repressi sunt.

Rex Ericus nescio quo malo aut proprio aut aliorum instinctu concitatus sæuiit crudeliter in quosdam regni Suetiæ nobiles primarios.

Eberhardus Bilde designatus Ammirallius a rege VI.
Daniæ peste correptus obiit.

Huic successorem dedit rex Daniæ Petrum Munck. VII.

Anno MDLXVIII.

Sueci vt illatas sibi anno superiori clades a Daniele Rantzouio vlciscerentur, in confinia Suetiæ irruperunt, sed non ita longe progressi, in sua reuersi sunt.

Rex enim Ericus, fatalibus actus furiis, subitum reditum maturabat, atque de ducenda in coniugem Ca-

tharina, concubina sua, consilia agitabat, ipsi, vt euentus docuit, minime salutaria.

Initæ sunt enim statim contra eum conspirationes clandestinæ a fratribus ipsius propriis et nobilitate regni præcipua. Atque eo demum res perducta est, quod ipse solio regali deiectus, perpetuo mancipatus sit carceri.

Rege Erico hunc in modum capto, euestigio Johannes frater natu grandior successor regni declaratus, mittit ad regem Daniæ pro pace inuicem firmanda atque ineunda. Et missi sunt postea ab eo in Daniam consiliarii ipsius, qui Roskildiæ cum rege Daniæ in pacis articulos consenserunt, quibus tamen non steterunt.

Huic conuentui Roskildensi, quo minus Poloni confæderati interfuerint, fecit anni tempus frigore et ventis, itineribus incommodum.

Anno MDLXIX.

Sueci aliquandiu tergiuersati, denuo de pacis articulis agendum existimantes, missi sunt vtrinque ex consiliariis regnorum, qui in limitibus Knerodæ conuenerunt. Et quum minus bene inter eos conuenisset de pacis conditionibus, dictus est alius et dies et locus futuro conuentui in Germania. Nominabatur dies 14 Nouembris et designabatur locus vrbs Rostochiensis.

Id consilio et suasu Caroli Danzæi maxime effectum est, quod id prius ab eo petiisse regem Poloniæ, ex ipsius demonstraret litteris; et ita ex vsu quoque rei faciendum visum fuit maxime necessario, ne cæpta tractatio pacis penitus cum ignominia et detrimento rescinderetur.

Die ac loco prædicto comparuerunt legati Polonici, at Suecus rem negligenter agens eo suos non misit. Rex vero Daniæ eo misit Dn. D. Knopperum, qui in omnem rei euentum Polonis adesset, si quid pacis nomine consilii capiendum foret.

Interea tamen ab armis vtrinque non est cessatum. Rex Daniæ graui obsidione cinxit arcem Varbergensem, quam tandem amissis ducibus belli primariis, Daniele Rantzonio et Francisco Brockenhusio, recepit.

Sueci quoque populabundi ingressi Scaniam, ferro atque flamma peruagati sunt.

Et Danicus vicissim exercitus, duce Dn. Friderico a Dona, Suetiam irrupit, atque vna et altera vice, lege talionis Suecis satis fecerunt. Captus est tum Pontius de le Garde Gallus, Sueticarum copiarum ductor.

Petrus Munck, amirallius Danicus, cum anno superiori classem regiam eduxisset, neque Sueticam vspiam egressum cognouisset, re nulla memorabili gesta reuerti coactus est. Idem hoc anno ne experiretur, portum Reualiensem ingressus, in vrbem exoneratis tormentis bellicis, atque abducta inde præda ingente, in Daniam se recepit.

Anno MDLXX.

Vbi Carolus Danzæus frustraneum fuisse suum conatum de cogendo conuentu Rostochiensi cognouisset, statim de Stetinensi conuentu susceptæ sunt deliberationes. Quas opportune aduenieus legatus Imperatoris, Minquitius, iuuit et promouit[1]). Vbi enim apud regem

[1]) Paa et vedhæftet Blad findes (som jeg antager med Ch. Dancays Haand) skrevet følgende Bemærkning:

Postquam de die et loco conuentus inter partes omnes, Danzæo procurante, conuenisset, atque ille litteras passus, quas

Daniæ egisset, transiit in Suetiam quoque, atque vbi frustra apud vtrumque de induciis constituendis laborasset, ad futurum conuentum Stetinum reuersus est.

Eo tum se quoque aliorum principum legati contulerant, qui post maturas atque graues consultationes tandem eo rem perduxerunt, vt solennibus conscripta tabulis pax firma in vtrumque regem constituta sit. Amen.

Da pacem Domine in diebus nostris.

---

pro rege Suetiæ a Daniæ rege et ciuitate Lubecensi acceperat, per certum hominem ad regem Suetiæ misisset, aliasque vicissim litteras passus a rege Suetiæ pro rege Daniæ et ciuitate Lubecensi obtinuisset, tum primum Minckwitius Hafniam venit. Qui a rege Daniæ nomine imperatoris, vt indutiæ fierent, petiit. Quæ sex septimanis a rege Daniæ concessæ sunt, ne omnes imperatoris petitiones res[t]itisse videretur. Tum de die et loco conuentus constabat, quæ erant a Minkwitio procuranda. Postea Minckwitius in Suetiam profectus est, indutiæ vero illæ a rege Suetiæ tanquam nimis breues reiectæ sunt. Nihilominus rex Suetiæ Danzæo per litteras significauit, se suos commissarios Stetinum missurum, ne initia pacis constituendæ negligerentur. Tum Minkwitius ab vtroque rege petiit, vt dies conuentus protraheretur, vt initio tractatus imperatoris commissarii adesse possent.

Ex iis (quæ verissima sunt) manifeste constat, Minkwitium media pacis faciendæ tantum remoratum esse eaque perturbasse.

Lege postremas litteras regis Suetiæ Danzæo scriptas anno 1570.

Tillæg.

Da det ovenfor benyttede Haandskrift (Ny kgl. Saml. 606, Fol.) foruden foranstaaende Beretning indeholder forskjellige andre historiske Optegnelser, kunde det maaske findes passende her at meddele nærmere Efterretning om Indholdet; thi rigtignok er der i Suhms Nye Samlinger III, 267 flg. allerede trykt et Uddrag af samme, men Meddeleren har ingenlunde altid løst sin Opgave paa tilfredsstillende Maade[1]). Dog skal det villig indrømmes, at Vanskeligheden ved at tyde Vedels, paa sine Steder næsten ulæselige Optegnelser ere saa store, at det vistnok er et Spørgsmaal, om en Del af dem ikke til alle Tider ville forblive udechiffrerede.

1.

Optegnelser af M. Anders Sørensen Vedel.

De efterfølgende Notitser ere med en flygtig og ilende Haand kastede paa Papiret som Optegnelser til eget Brug, uden at nogen Orden er iagttaget. Foruden hvad her er meddelt findes ogsaa Stykket „ex legenda Petri Schrami

[1]) I mit Skrift, Historieskrivningen i Danmark og Norge, S. 144—5 har jeg derfor allerede meddelt nogle af Notitserne i korrektere Form.

per Elizabetham", som er omtalt ovenfor S. 4. Endvidere en Fortegnelse over danske Adelsmænd faldne, saarede eller fangne i Slaget ved Svarteraa; men da den samme Liste efter en anden Kilde findes trykt i Danske Mag. 3 R. II, 88—90, skal den ikke her gjentages.

i.

Om Roesborg, som ligger ved Veile.

Jeg binder for hannem tiue fuld gode ørss,
Ere lad met sølff oc guld hin røde,
Saa mend ved daner kongen
i monne hannem ingenlunde døde.
Jeg binder for hannem det rige Roesborg,
Som i monne lenge efflterlange,
Nu leffuer den iomffru icke i all Danmarck,
der mere binder for en fange[1]).

ii.

Hunested i Skaane hart ved Ydsted findes en mand vdhuggen vdi Steen selff tredie med et sper i haanden. Fru Johans gaard.

iii.

S. Suend tilbedis i Hagested, der findis hans billede paa it kaarss, dog ikke tilnaglet. Hans brynd er der paa marcken, som endnu kaldis S. Suends brynd. Did bare de hannem en visse tid om aaret at toe hannem. Pigerne løbis til hannem, huilcken som kommer først, den skulle først mandis om aaret.

iv.

I Roskild kircke graabrødre findis i alteret Ranilds gong. Item i kilden hans indgong, der som hans hund røbte hannem. Item vdi muren hans kammer indmuret. Ter actio septem annis acta Ranæ extat apud M. Jonam et D. Erasmum[2]).

---

[1]) Nedenunder Verset har Vedel skrevet: Borguolden ibid.
[2]) D. e. M. Jon Tursen og Dr. Rasmus Lætus.

v.

Hertug Valdemar aff Slesuig haffde Ribe (anno sc. 1300), hand opbygte en stor part aff kircken: der staar to løuer til Jertegn for den syndre kirckedør.

vi.

1340 sabbato sitientes, løffuerdag effter lætare interfectus est Gerardus Randrusiæ.

Memento quod retulit Biorno[1]) de greffuens høy, et Rosing suøbug (!).

vii.

In templo Herluffsholmensi.

Hic iacet Dn. Olauus Biornssøn miles, et domina Iohanna vxor eius: et Connichius filius eius. Animæ eorum in pace requiescunt[2]).

viii.

Ad gladium in choro suspensum: Dyredaurekiøb. Hostes hac nouies septem necat ense vir vnus.

ix.

Her Eggert Frilde
hand giorde ilde,
hand drog til Stralsund
oc skadde Danmarck M pund.
Tu autem for skind (!)
miserere klipping.

De eodem, [der] hand haffde Voringborg Slot.
Siden Barnmoss øll lærde rostocker maal,
fick de paa Voringborg mager kaal.

x.

Vdi den store kircke ved marckedet[3]) findis en malning met vand oc skib cum hac inscriptione.

M xd ij } iar enthelden sik diss vij sceppe teghen al
M Dxc ij } der Denen schar.

---

[1]) Bjørn Andersen til Stenalt.

[2]) Andensteds i Hdskr. findes flere Antegnelser af Calendarium Nestvedlense om Slægten Bjørn.

[3]) Vistnok i Lybek.

xi.

Her Knud Gyldenstierne gick til den hellige graff.

xii.

Her Niels Høg ad Episcopum Iuarum.

Puss, Puss
Godnat Gotrup Huss
Naar [1]) bliffuer grøn
Da kommer du til Danmarck igien.

xiii.

Rex Christiernus II habebat spurium filium, cum in carcere ille Sønderburgi. Apud D. Hemingium. Fuit ingeniosus. Knud Perssen postea eum abstulit, nescitur, quo venit.

Congregauerat aliquando rusticos Sielandos ved S. Annæ bro, voluit donare eos libertate, consultarunt et noluerunt recipere libertatem.

xiv.

Pessimum factum, quod vnquam visus est fecisse Christiernus II, ex sententia Dn. Cancellarii fuit, quod venientes ad se Suecos duos, et exponentes illi de obsidione Holmensi et petentes subsidium, occiderit, ne fama duræ obsidionis alios perterrefaceret.

xv.

Søffrin Norby vaar fød vdi Fyn aff erlig dog den tid ringe Adel. Kom først vdi kong Hansis tieniste til skibs imod de Suenske, oc sprang aff it Merss i et andet paa den Suenske, oc bleff siden selff høuitzmand offuer it skib. Vdi kong Christierns tid for sin dyd er hand vorden Amirall, oc bleff siden sat til høuetzmand paa Gudland oc Calmar oc Øland. Huilcket hand hult lang tid imod kong Friderich, indtil der skiede en endelige forligelse emellem hannem oc de andre partes. Der forligelsmaal vaar giort vdi Kiøbenhaffn, bleff strax samme dag en aff hans vndercapitener Otte Stissøn

[1]) Her findes en aaben Plads i Haandskriftet.

indsat, for hand haffde giort stor skade met roff oc brand i Skone. Der S. N. det hørde, gick hand strax op for kong Friderich oc lagde sit forligelse breff for hannem oc bad hannem taget tilbage, om det skulde icke være alldelis afftalet sag. Der met kom Otte Stissøn vd.

Siden gaff kong Friderich hannem Aus oc de herreder, som der omligge, en ganske stor hob, fri sin liffs tid. Men hand vaar vant ved røffuerij oc kunde ingenlunde forlade sin onde kynde. Thi bleff koning Friderich hannem vred, oc der hand fornam, at hand vilde lade hannem føre fangen til Gotorp, vndkom hand ind i Ryssland oc fick leide aff Rysserne igennem hans land til keyseren. Der kom kongens legater effter hannem oc vilde beslaget hannem, men Rysserne lod hannem nyde leide for gamle nusser imod de Suenske. Hinc iuit ad Cæsarem, inde in Italiam.

Keyseren spurde hannem at, huad vinberge vi haffde i Danmarck. Resp. Helsingør bedre end noget i verden. Hand spurde: huad haffuer du til seng? Resp. nihil. Huad du? Resp. nihil. Ja i to tilhobe. Ad 3. huad du? Resp. en Ry. Ad 4. huad du? Resp. en dyne. Ja i to tilhobe, i kunde best forligges.

Occidit Scotos. Tutatus est Gallos ab ira (?) Christierni 2di.

xvi.

Episcopus Olaus Engelberti curabat occidi Doct. Wincentium Lunge, quia taxabat ipsum in conuiuio, quod priuatus loqueretur cum Dn. Johanne Ræff et aliis, se interposuit in conuiuio til Trundhiem. Sed caussa fuit, quod dederat prius til Opslo Vincentius Christofero Trundsøn alapam. Inde is iratus rediit ad dominum eum accusans, noctu discessit.

Her Eske Bilde bleff fangen vnder Dorefeld oc hensat paa Tutterø vden for Trundhiem, met Her Hans Ræff.

Episcopus Magnus Bergensis fuit suspectus, quia conscius consiliorum.

Christoferus Trundsen kom til Bergen oc begerede leide, indtil klocken slog etc. saa noget. Ibi Tord Roed en Judske herremand, qui erat in arce cum Sti Bagge, som haffde stillet klocken der paa, inuasit eum et cepit ac in arcem duxit eum cum Sti Bagge, quem perfidiæ quoque accusabat.

Fugit Olaus et mortuus est in Brusell, vt puto.

xvii.

Die 9 Februarij 69 hæc Cancellarius.

Her Oue Vincentzen drog til kong Gustau om skib: sed excusabat se Rex Sueciæ, quod non haberet idoneum Amirallum: inde vocatus est eo P. Scram.

Cancellarius in arce Nyborgensi captus cum aliis nobilibus dedit fidem et manum. Sed et insuper captus est in cærulea turri. Ibi colloquens cum comite cupiit ire alio in hoc tempore belli, videlicet in Germaniam ad audiendum Lutherum. Hand gaff Ambrosius Bogbinder 2 rosennobel for passbord. Inde abiit ad Dn. Olaum Nicolai, vbi fuit dies 14. Inde ad Sieholm ad Dn. Andream Bilde: eo capto et filio vna, filia Eremgaard libenter eum apud se retinuisset: sed is sciebat, qua de caussa demissus esset, vt caperetur et in alia turri clauderetur. Accepit ibi quendam Scanum remigem, qui cymba eum deuexit pro 10 marcis. Prima nocte ad Monam venit, deinde ad Rugiam, inde in Prirou. Hinc Gribsualdiam apud Johannem Bernekou, tunc Ankelam versus. Inde Vitebergam et hinc Lipsiam ac in Prislandiam (?) Geeram. Inde cum Vtenhouio in Holsatiam rediit. Acta sua caussa quærebat, an posset suam fidem dare regi, et cognita fuit caussa eius iusta, quod posset hoc facere, quod comes illi fidem non seruasset. Inde iuit pro rege Hamburgum ad pacificandum pro eo cum Lubecensibus.

Antea Fionenses nobiles videntes statum rerum iuerunt ad Jutos til Rye: et iuerunt quatuor ablegati ad Christianum: Styge Krumpen, Her Mogens Gøye, [1]) Johan Friis. Olaus Munck se comitem adiunxit, vt hac occasione, cum electus esset, confirmaretur.

Inde in Fioniam nomine Regis, et in Neopyrgensi arce captus, vt supra dixi.

xviii.

Vdi greffuens feide droge de skud falckenetter aff Boluer oc skiøde paa de holcker, som der vaare indløbne, at de komme icke til at giøre nogen landgang.

xix.

Causæ odij.

1. Quod aliquando retraxit [Cancellarius Johannes Friis] Christianum 3 a colloquio Gustaui, qui petiit dimissionem episcopi Rønnow: cum Rex caussas carceris volebat recitare: id noluit Can(cellarius), quia alter Regi fuit sanguine iunctus. Cancelleren haffde holt ordet tilforn. Tum Gustauus Cancellarium rogabat: i kunde vel hielpe til gode, om i vil, kiære giører det.

2. Cancellarius Suecus in colloquio cum eo vrgebat matrimonium cum Sueci filio et Regis nostri filia. Tum alter: vnde viuat? Resp. Ipse est Dux. Tum alter: vbi ducatus? Resp. Lata est regio Sueciæ, facile habebit. Tum alter plane id fieri non posse affirmabat. Nam sciebat, Gustauum dedisse litteras, eum filium, quem ex Regina conciperet, solum fore Regem et dominum totius Sueciæ, quæ litteræ hodie in arce Lauenburgensi asseruantur.

3. Quod Steno aliquando in colloquio toto biduo vrsit Gothlandiam reddi, quia ad Sueciam pertineret. Tum alter: Her Sten, dett er inthet beuent med disse

---

[1]) Her findes i Haandskriftet et aabent Rum, da Vedel ikke har kjendt Navnet paa den ene af Sendemændene.

ord. Danmarck mister icke Gudland, thi Gudland er som kaal til flesk.

Hinc illæ lacrymæ.

xx.

Hos Rithmos composuit Dn. Cancellarius contra Chronica Gustaui Sueci.

Huem der haffuer it brudet suerd,
  Hand lade det bliffue i skede,
Om hand vil ride i herre ferd
  Oc fecte met de vrede.

Kong Gustaff aff Suerig den mectige mand
  Hand loed sin vilie kiende,
En krønick screff hand met egen haand,
  I Danmarck ind at sende.

Hand spotter saa mangen erlig mand
  I Danmarckis kongis rige,
Hand er nu groed saa høyt paa stand,
  Hand mien, hand haffuer ey lige.

Sit Fengsel staal hand sig fra,
Fick en fordantz met kagen i Lybeck:
Ku suantz.[1])

xxi.

Causæ odij Reginæ in cancellarium J. Friis.

1. Impeditæ nuptiæ illicitæ.
2. Clauis thesauri a more regis s......
3. Quod non fuit cooptata in senatum regni iuxta petitum.

xxii.

Steno Bilde ad Georgium Petri per legatum Suecum remisit.

De nihilo stabis, resti (?) secreta loquendo,
Hoc tibi commendo, dum moriturus abis.

---

[1]) I Randen: Huius consilium de litteris mittendis ad ducem Henricum subscriptis manu Regis, quem defunctum arbitrabatur etc.

xxiii.

Der det slau stod for Halmstad, blæste Imago Fortunæ aff det blaa Taarn paa Kiøbenhaffn. Item ved det samme pass, armen aff den, som stod paa Friderichsborg. Paslich dixit.

xxiv.

Anno 65 Jan.

Anno 64 Rex Sueciæ emit tonnam salis ab Holand 2 thaleris et reuendit suis 2 thaleris.

Haleces tot, quot vna tonna capit, libentissime 10 thaleris emunt.

Danos sibi fideles in Aula quos habebat, Anno superiori curabat suspendi, quotquot inuenit.

Steno Erichsen captiuus in summa apud suos est ignominia, propterea quod bellum hoc eo autore ortum suspicantur. Bona eius Rex fisco deputauit.

Post pugnam Halmstadianam solebant domini seruos litigantes hac voce compescere: Guds dy........ vil i icke forlyches, da skal iag haffue ether til Halmstad och latte de Danske forlyche ether i hundritt dieffle naffn.

In vltima pugna 1 Jan. ferunt cecidisse 18000 Sueci, nostris 9 vel 8 millia[1]).

Symbolum aulicum initio belli datum. (Vedel har her givet en Pennetegning af et korslagt Sværd, en Landse og en Pistol, paa hvilke de tre Kroner ere befæstede. I Randen findes K. Frederik II's Valgsprog antydet ved Bogstaverne: M. H. Z. G. A.).

xxv.

Pugna facta mense Octobris die 20 [1565].

16. Mouit castra versus Falckenberg.

19. Versus Swaradt 1¼ procul ab hoste.

20. Mouit versus Aster ante ortum solis præoccupans locum opportunum, pulso hoste et fugato per

[1]) Her synes Vedel at have taget betydelig fejl.

syluam et rupes. Postea conflictus factus incipientibus N. Daniele Rantzouio et Mauritio Podebusk auff funff fahnen deudsk. Secundus per Josephum de Qualen, Hach Holgerssen et Franciscum Banner auff 6 Suars (?) 3 danske. Hinc fuga. Sed conuersi hostes nostras fugarunt, sed illi collectis viribus rursus fugere cogunt Suecos.

Tormenta capta 48 cuprea et rhenne fhane cum aliis. Cæsi hostes 3000, nostri 300[1]).

xxvi.

Anno Domini 1567 20 Octobris noster exercitus iuit in Suetiam.

28. comparuerunt Sueci equites pauci quidam.

31. haffuer de indtagett itt blochhwss, som Suenske forløbe.

Sueci 700 euisi (?) paa hin side Enkiøbing.

Captus Vilhelmus Catho cum 30 aliis, item 150 equi.

Niels Persen[2]) paa Holm øuerst for de Smaalendiske.

Erich Hendrichsen feltmarskalck.

Barnt Faxen[3]) for en fane.

Effuerd Finroncken[4]) for en tydsk fane.

Oluff Tordsen for en fane Smaalendisk.

Suend Andersen Wester Judlandisk fane.

Per Christensen gubernator i Smaaland.

---

[1]) Derefter følger en Fortegnelse over danske og svenske Høvidsmænd faldne i Slaget; men da den haves bedre andensteds, forbigaas den her.

[2]) Foran dette Navn synes at være antydet, at det ligesom de følgende Navne skulde indesluttes i Parenthes. Det har som det synes været Vedels Hensigt at ville navngive de svenske Anførere, som opererede mod den danske Hær under Daniel Rantzovs bekjendte Vinterfelttog.

[3]) Hos Axel Gyldenstjerne: Bernt Saxe.

[4]) Hos Gyldenstjerne og Tegel: Fyrhake.

Christen Persen gubernator i Osteriutland mett then ene hoff fane.

200 Sueci tum occisi.

Fendrick for deris hoffane Gabriel fangen.

Suend Monsen fangen.

15. Nouembris venerunt Vasthen, quam incendio sustulerunt vna cum cænobio Birgittæ.

16. die, Erich Henrichsen feltmarskalck er fangen aff en staalddreng.

150 rustici occisi.

Fendrich for hoffane dødt.

xxvii.

Vasten closter lod capiten Klerck affbrende, for den abbediss lagde det sin helgen til, som hun haffde vnder kiortelen, quod ....[1]).

xxviii.

Anno 70 die 9 Julij raptæ pecudes ante portas Reualiensium a Russis.

12. vrbs obsessa. Obsessio durauit 30 septimanis in 16 Martij. Fredag for Oculi discesserunt.

xxix.

Narrabat Johannes Andreæ contigisse aliquando, quod Basiliscus in fonte Roschildiæ 3 homines occiderit visu, qui et ipse tandem speculo demisso occisus fuit. Hæc contigerunt Anno dominj 1552 vel circiter in ædibus Alberchti Reds.

Canutus Skram affirmabat Helsingborgæ Mustelam, quam dicimus Danice Brud, mirum quid perpetrasse. Cum enim pullos eius quidam abstulisset, illa lac veneno infecit. Quod cum illi vidissent, reposuerunt pullos; illa hoc videns lac omne euertit, ne conuerteretur in hominis vsum, et perirent illi, qui hoc

[1]) Her følger et Par latinske Sætninger, som jeg dog ikke fuldstændigt kan læse.

vorarent. Acta dicebat in ædibus Petri Iuthi ciuis Helsingborgensis Anno 60 vel circiter.

Anno 72 mense Iunio rusticus prope Landiscronam conuitia faciens tonitrui, statim ictus periit.

xxx.

Historia recitata a Petro Gyldenstiern de Terra florida, a qua nauis reuersa appulit ad eius littus.

2.

Kejser Maximilian II's aabne Brev af 5te November 1565.

Efterfølgende Brev, der indeholder Bidrag til Kundskab om de forgjæves Mæglingsforsøg under Syvaarskrigen, og hvorved Kejser Maximilian II forbyder alle det tydske Riges Undersaatter at yde Sverig nogensomhelst Tilførsel eller Understøttelse under Krigen med Danmark og de med denne Stat forbundne Magter, findes afskrevet i ovenomtalte Fascikel blandt Vedels Samlinger, men dog ikke med dennes egen Haand.

Wir Maximilian der ander von Gottes gnaden Römischer Keysser, zu allen zeytten mehrer des Reichs (etc.), entbieten allen vnd jeden, Churfursten vnd Fursten, Geistlichen vnd Weltlichen, Prelaten, Graffen, Freien Herrn, Rittern, Knechten, Lantshauptleutten, Landtvögten, Hauptleutten (etc.). Wiewol weylandt der durchleuchtigste Furst vnd Herr Ferdinandt Römischer Keysser etc., vnser geliebter Herr vnd Vatter hochlöblichen gedechtnus, baldt nach dem ihr Keysserliche Maiestet in erfarung kommen, das der durchlauchtigste Furst Herr Friederich der ander, König zu Dennemarck, Hertzog zu Holstein etc., Vnser lieber Freundt, Oheim vnd Furst, mitt dem auch durchlauchtigsten Fursten Herren Erichen den vierzehenden zu Schweden, der

Gotten vnd Wenden Königen etc., Vnsern besonder lieben Freundt, in etwas missverstandt vnd zwyspalt, vnd letzlich ein offnen krieg vnd thöttliche feindtliche handlung gerathen, sambt vnd neben vns, aus christlichen friedliebenden gemut vnd sonder freundlicher zuneygung, so ihr Kaisserliche Maiestet vnd wir zu beyden ihren liebten getragen vnd noch sich gern in die handlung geschlagen, auch etliche ansehenliche vnsere vnd der Reichs heiligen Chur vnd Fursten dahin freundtlich vnd gnedigklich vermögt, dass sie sich aus gleichen friedlichen gemutt vnd gedachten weylandt vnsern geliebten Herren vnd Vatter vnd vns zu freundtlichen gehorsamen, ehren vnd gefallen, vnd beyden obgemelten Königen zu Dennemarck vnd Schweden sambt ihren adhærenten zu sonder freundtschafft, gnaden vnd gutten, guttlichen hinlegung vnd vergleichung der zwischen gedachten Königen vnd ihren kriegsverwandten allerseydts schwebenden irrung vnd zwyspalt, auch zu abwendung der beschwerlichen kriegsvbung, zu vnterhandlern guttwillig angebotten, vnd auff solches hochermelter weylandt vnser geliebter Herr vnd Vatter Keysser Ferdinandt mehrgedachte beide Königen zu Dennemarck vnd Schweden wie auch derselben adhærenten vnd kriegsverwandte, als nemlich den durchlauchtigsten Fursten Herrn Sigismundum Augustum, König zu Polen etc., vnsern freundtlichen lieben Schwagern vnd Brudern, dessgleichen den Radt der Stadt Lubeck, vmb einwy...ng guttlicher vnterhandlung gantz freundlich vnd gnedigklich ersuchen vnd ermanen, vnd zu solcher vnterhandlung Tag vnd Malstatt gen Rostock ansetzen vnd bestimmen zulassen, welche angepotne guttliche vnterhandlung denn auch beyde König zu Poln vnd Dennemarck, desgleichen auch der Radt [der Stadt] Lubeck zu freundtlichen vnterthenigen angenommen vnd den angesetzten Tag zugeschrieben, vnd wir auff solches neben hochgedachten vnsern lieben Herrn vnd Vatter vnsere

wie auch obgemelte Chur vnd Furstliche vnterhendler ihre ansehenliche stadtliche Commissarien, Radt vnd gesandten auff bestympte zeyt vnd malstadt verordnet, vnd vns zu gedachten vnsern freundt den König zu Schweden (auch der mehr gedachte weylandt vnser geliebter Herr vnd Vatter vmb mehrer sicherhait willen mitt ihrer Maiestet ersuchung vnd ermanungs schreyben einen eignen hoffdiener des Adels zu seiner liebe abgefertigt) vmb souiel desto weniger einiger verweigerung, sonder vil mehr vnerzweifflich versehen, seine liebe wurde den angesatzten tag durch ihre gesandten nit weniger als derselben gegenthail besucht vnd der guttlichen vnterhandlung stadt gethan haben, derwegen denn auch vnsere vnd hochgedachts weylandt vnsers geliebten Herrn vnd Vatters, desgleichen der ander vnterhandleten Chur vnd Fursten verordnete Rhedt vnd gesandten biss an den dritten monat zu Rostock gelegen vnd immerdar gewart, wenn die Schwedischen geschickt daselbst hin auch ankommen wirdt: So hat doch gedachter König zu Schweden vorgemelts vnsers geliebten Herrn vnd Vatters zu seiner liebe abgesandten Hofdiener ein lange zeyt zuuor, vnd ehe sie dann mitt antwort schreyben wiederumb abgefertigt, auffgehalten, vnd doch letzlich solch ihr antwort schreyben dahin gestelt, dass seine liebe sich mitt gedachten König zu Dennemarck anderst als in ihren Königreich Schweden in guttliche handlung einzulassen nit gemaint, vnd haben also vnd mehr hochermelts vnsers geliebten Herrn vnd Vatters Redt vnd gesandten, desgleichen der andern vnterhandleten Chur vnd Fursten Commissarien, nach langen vergeblichen auffenthalt vngeschafften ding von Rostock wiederumb abreyssen mussen. Wiewol auch nach der zeyt etliche andere ansehenliche Fursten vnd sonst nit geringes Standts friedliebende Personen sich gleichs falls embsigklich bemuhet vnd bearbeyt, ob sie die sachen zwischen beyden Königen zu [frieden bringen

könnten, warum sie den König zu[1])] Schweden von 20 Julij jungsthin abermals freundtlich ersuchen vnd ermanen lassen, dass sein lieb vns auch Churfursten, Fursten vnd gemeinen Stenden des heiligen Reichs die zwischen seiner liebe vnd beyden obgemelten Königen zu Poln vnd Dennemarck auch der Stadt Lubeck schwebende Irrung vnd Zwyspalt freundlich von handen geben, vnd darinnen entweder guttlich oder aber auff ein rechtlichen austrag zu handlen vertrauen, vnd mittler weil einen friedtlichen still vnd anstandt auff eine bestympte zeyt bewilligen, vnd da zwischen alle thätliche handlung einstellen wolle, mit diesen anhang, da solches nit beschehen solte, dass wir als dann nach denen mitteln vnd wegen nothwendigklich wurden trachten mussen, damit dannoch solche beschwerliche kriegsvbung abgestelt vnd in sonderheyt vnsere vnd des Reichs anhangen, so recht leiden mussen (den wir auch zu recht vnd billigkait mechtig zu sein gedechten) vor gewalt geschutzt vnd bey frieden vnd recht bleiben vnd gehandthabt werden mögen. So seindt wir doch auff solch vnser freundlich wolmainendt zuschreyben, erinnerung vnd ermanung von gedachten König abermals nit allain biss auff diese zeyt noch aller ding vnbeantwort blieben, sonder vns kommen auch von tag zu tag je lenger je mehr von ansehenlichen namhafften Orden vnd Personen glaubwirdige bericht, erinnerung vnd warnung ein vnd oftermals gemelter Königs namen itzt mehr dann von je allerhandt vnruhige Practicken vnd bewerbung im Reich, sonderlich aber in Niedersachsen fulauffen (!), vnd sein lieb gentzlich vorhabendts sein solle (da dieselbe dessen stadt vnd gelegenheit finden möchte) derselben die gantze Ostsee vnterwurffich zumachen vnd alle darauff biss daher jekliche Nauigation,

---

[1]) En Linie synes at være oversprungen, som vist maa suppleres omtrent paa den Maade, som jeg ovenfor har antydet.

Commertien, handtierung vnd gewerb allein in seiner liebe handt zu bringen, etliche vnsere vnd des heiligen Reichs angehörige an der See gesessne vnd anraimende(!) Stende vnd Glieder, so sich der See bissher gebraucht, vnd sonderlich vnser vnd des h. Reichs Stadt Lubeck, als nit ein geringe Gliede des Reichs, ganz vnd gar auszumatten, zuuertrucken vnd vnter seiner liebe gewalt zu bringen. Dieweil dann vns vnd dem h. Reich in solchen vnd dergleichen fall nit allain vnser authoritet vnd reputation zu schmelerung, sondern auch zu sondern beschwerden geraichen wil, dass viel gedachter König zu Schweden also bissher angepotne guttliche vnterhandlung auch rechtliche vnpartheyische erkandtnus ausgeschlagen, vnsere gantz freundliche wolmeynende erinnerung, ersuchung vnd ermanung sich gar nichts bewegen lassen, vnsern letzlich zu seyner lieb abgefertigten hoffdiener abermals (wie wir anders nitt vermutten konnen, vnd hieuor bey werender Tagsatzung zu Rostock auch geschehen) fursetzlich aufzuhalten vns noch bissher vnbeantwort zulassen, mittler weil nit desto weniger die Domination in der Ostsee zu affectiren, die frey Nauigation, Commercien, handtierung vnd gewerbe [vns] vnd des h. Reichs angehorigen abzustricken vnd zu benemen, dieselben seiner liebe zuzuaignen, vnd also mitt den vnd andern (vnd zumal wess sich auch sonst dazwischen fur practicken vnd vnruhen vnter seiner lieb namen anzeigen) dem heiligen Reich mercklichen schaden vnd nachtheyl zuzufugen sich vnterstehn solle, vns auch als Römischen Keisser vnd obersten Haupt des heiligen Reichs denselben in die lenge nit zuzusehen, sondern vil mehr des Königs zu Schweden vnzimlichen furnemen, souiel vnsere vnd des heiligen Reichs anhengige gehorsame Glieder vnd Stende betreffen thut, nach muglichkait zu weren, vnd dieselben bey Recht vnd Frieden zuerhalten, vnd furnemlich kunftige vnruh, weyterung vnd vnrath im heiligen Reich zuuerhütten, wolgeburt.

So haben wir den allen, nach auffgehabeten zeytigen Radt etlicher vnserer vnd des h. Reichs friedtliebender Churfursten auch ansehenlicher Fursten, fur ein notturft angesehen den berurten Schwedischen furhaben, practicken vnd anschlagen (so weyt sich die wieder des h. Reichs glieder eins oder mehr erstrecken) mitt geburlichen zeytigen einsehens zu begegnen. Vnd gebieten demnach euch allen vnd euer jeden in sonderheit, wess standts oder wesens die sein, von Rö. Ka. Macht beyden pflichten[1]), damit euer jeder vns den h. Reich verwandtnus vnd straff, vnd sonderlich bey verwirckung der kauffmanswar, gutter, prophiant, munition, waffen, wehr vnd anders, so euer einer oder mehr den König zu Schweden zu gutten kunfftiglich zuzufuren sich vnterstehen mochte, vnd souiel euch die Obrigkeyt belangt, bey pein vnd straff des landtfriedens auch confiscation vnd verlierung eines jeden von vns vnd dem h. Reich habenden Regalien, Lehen, auch ander hab vnd gutter, hiemitt ernstlich vnd wollen, dass sich niemandts aus euch hinfur vnterstehe mehr gemelten König zu Schweden, so lang vnd vil derselb ein oder mehr vns vnd dem Reich angehörige glieder vnd stende gewalthätig anzufechten vnd zubeschweren vnterstehen wirdt, einiges kriegsvolck zu Ross oder Fuss im h. Reich zuwerben, anzunemen, oder auch dasselb noch sunst einige waffen oder wehr von geschutz, munition noch einigerley kriegsrustung, auch kein prophiant noch war, kauffmanschafft oder gutter zuzufuren vnterstehe. Auch ihr die Obrigkaiten solche zufuhr desgleichen auch den kriegsvolck einiger Musterplatz, Pass oder durchzug, noch euern vnterthanen sich den König zu Schweden zu gutten wieder des Reichs glieder vnd stende bestellen zu lassen, nitt gestatten in keynerley weysse noch wege, sonder ein jeder sich dessen gentzlich enthalte, alles bey ver-

---

[1]) Her og andensteds synes at være nogen Urigtighed i Afskriften.

wirckung vnd verlierung obberurter pein vnd straff, dass auch in sonderheyt ihr die Obrigkeyten dies vnser kaiserlich gebott von stundt an in vnsern vnd euren furstenthumben, landen, herrschafften, stetten, flecken, oberkeyt vnd gebieten, damit sich niemandts einiger vnwissenhait entschuldigen möge, offentlich angeschlagen vnd verkundigen zulassen, vnd euch in dem allen gehorsamlich haltet vnd erzeiget. Alles so lang vnd viel, biss sich offt genandter König zu Schweden (wie wir vns dann zu seiner liebe gentzlich versehen wollen) mit allen dienere oblaut[1]), vnd souiel vnsere vnd des Reichs angehörige glieder betrifft, der billigkait nehern vnd bescheiden lasset, dieselbigen ihren Recht pieten noch bey Recht bleyben lassen, auch ihrenhalben fridlichen anstandt bewilligen vnd guttliche vnterhandlung oder rechtliche vnpartheysche erkandtnus eingehn vnd gestatten wirdt. In massen wir vns der billigkait nach zu euch gentzlich versehen, damit nit not sey gegen euch, wo ihr in dem säumig erscheinet oder straffbar befunden wirdt, durch vnser Cammer Procurator, Fiscal general an vnsern Kaiserlichen Cammergericht oder sunst wie sich das nach vnser gelegenhait nach gepuren mochte auff die pein vnd straff, wie obsteht, zu procediren vnd zuuerfaren. Das meinen wir ernstlich. Geben in vnser Stadt Wien den 5 tag des Monats Nouembris 1565. Vnsern Reich des Römischen vnd Hungrischen im dritten vnd des Behemischen im siebenzehenden.

Ad mandatum Sacræ Cæs. Maiestatis proprium.

[1]) Der er noget forskrevet her, saa Læsningen ikke er ganske sikker.

3.

Forskjellige Optegnelser og Udkast, tildels fra Kong Christian III's tydske Kancelli.

De følgende Stykker bære ikke noget Mærke af at have hørt til Vedels Samlinger og ere maaske kun ved et Tilfælde blevne henlagte til samme. Flere af dem fortjene dog Opmærksomhed. Saa vidt jeg skjønner, er det for det meste Udkast og Optegnelser fra det tydske Kancelli, omtrent fra Aarene 1553—6.

1. Rethen furzugebenen vff itzig[em Reichs]tage[1]). (Stykket er aftrykt i Suhms Nye Saml. III, 278—82).

2. Ein vhorschlag vff die iij^c^ xxxij. Landsknechtte, als itzo inn Norjudttlandtt bey Konig. Mtt. vnderthanen vorlegtt sein. (Stykket er aftrykt smst. III, 282—4).

3. Artickell Brieff der Lantzsknecht. (Krigsartikler, ialt 46, for de fremmede lejede Knegte).

4. Udkast til Artikler for Besætningen i Staden Krempe, paa Tydsk, udstedte af Christian III i dennes sidste Tid.

5. Konig^r^ Mtt. bedencken, was Hertzog Augusten zu anthwortten, vff vorpessern des Hern Cantzlers. (Fra den senere Del af Christian III's Tid).

6. Kopi af Hertugdømmernes Privilegier, udstedte af Christiern I i Kiel 1460, Fredag før Palmarum.

7. Udateret Udkast til et Brev fra den danske Konge (vistnok Christian III) til en unævnt tydsk Fyrste angaaende de vanskelige politiske Forhold („nachdem in diesen geschwinden Zeiten allerhand sorgliche Leuffte ereugen").

8. Genealogiske Optegnelser om den oldenborgske Stamme (begynder med Engilmarus, Greve af Oldenborg og Delmenhorst, og ender med Anthonius, Sønnesøn af Gert, K. Christiern I's Broder).

---

[1]) Noget af Papiret er hensmuldret.

9. Kronologiske Optegnelser vedrørende det meklenborgske Fyrstehus. Begynder: „Anno 1477 vff den Sontag Oculi ist in Got dem Hern Hertzogk Heinrich der alte zu Mecklenburg gestorben“; ender med: „Anno 1552, 6 Februarij Vesperi intra nonam et decimam ist zu Schwerin der lobliche Hertzog Heinrich zu Meckelnburg, den man den Friedemacher genant, denn er vber 44 Jar das Land im Frieden regieret vnd alweg Friede erhalten, seliglich aus diesem Jammerthal geschieden.

10. Et udateret Stykke med Overskrift: „Wenn zu der ehelichen Vertrauunge zuschreitten“ (i Anledning af den danske Prindsesse Elisabeths andet Ægteskab 1556 med Hertug Ulrik af Meklenborg).

11. En Gravskrift over Kong Frederik I i tydske Vers.

Uden Forbindelse med det øvrige findes i Fasciklet endnu følgende Stykker:

1. Afskrift af Forhandlinger mellem Kong Frederik II og Staden Hamborg 1587—8 angaaende Stadens Hylding af ham i hans Egenskab som Hertug af Holsten, og Kongens Stadfæstelse af Stadens Privilegier.

2. Tvende Slutningslæg (Fol. 121—38) af en temmelig udførlig lybsk Krønike, der ender med Aaret 1562. Brudstykket begynder i Aaret 1534.

3. Nogle Spørgsmaal om historiske Begivenheder og Personligheder i Christian IV.'s Tid.

Den nordiske Syvaarskrigs Historie,

som det synes sammenskreven 1570

af

Mester **Jon Tursen**

efter samtidige Optegnelser af

Axel Gyldenstjerne.

Blandt Kilderne til den nordiske Syvaarskrigs Historie indtager nærværende Fremstilling af Begivenhederne i denne for alle Nordens Lande uheldbringende og ødelæggende Krig en udmærket Plads, ikke blot paa Grund af sin Righoldighed og historiske Paalidelighed, men ogsaa derved, at den har afgivet Grundlaget for den Beretning om Krigen, der findes i den af Peder Hansøn Resen udgivne Frederik den Andens Krønike[1]). De særdeles talrige Haandskrifter, som endnu ere bevarede, afgive desuden Vidnesbyrd om, at den i sin Tid har været en meget yndet Læsning. Udgivelsen af denne Kilde maa derfor anses som særdeles ønskelig og har allerede for en Del Aar siden været paatænkt af Professor C. Paludan-Müller, der imidlertid ikke fik sit Forsæt udført, men hvis Forarbejder, der velvillig ere stillede til min fri Raadighed, dog i ikke ringe Grad have fremmet nærværende Udgave.

En Vanskelighed ved Skriftet frembyder Bestemmelsen af, hvem dets Forfatter er. Sagen er nemlig den, at der fra gammel Tid nævnes tre Mænd som Forfattere af haandskrevne Fremstillinger af Syvaarskrigens Historie, nemlig Axel Gyldenstjerne, Jon Tursen og Peder Hegelund; men nu er kun een Historie os levnet[2]). At nærværende Skrift

---

[1]) Om dette Værk henvises til Resens Fortale og til nærværende Udgivers Bemærkninger i Klavs Lyskanders Levned S. 103.

[2]) I Hist. Tidskrift IV, 144 Not. ytrer Molbech sig rigtignok, som om der var et Par forskjellige haandskrevne Fremstillinger af denne Krigs Historie; men det er en Fejltagelse.

skulde være forfattet af den ved andre litterære Arbejder vel fortjente Hegelund, er imidlertid saa lidet sandsynligt, at Formodningen derom formentlig uden Skade kan lades ude af Betragtning[1]). Anderledes forholder det sig derimod med de to andre nævnte Mænd; thi ligesom man i ældre Tid tillagde snart den ene og snart den anden af dem Forfatterskabet til denne Historie, saaledes har ogsaa i den nyeste Tid den samme Uvished været raadende[2]). Og Uvisheden hæves ikke ved et nærmere Kjendskab til selve Historien. Thi medens der er Ytringer i den, der tyde paa en aktiv Deltager i Krigen, som Axel Gyldenstjerne var, er der andre, og navnlig en Række Randbemærkninger, der synes at vidne om, at Historien er et efter Kongens Befaling og under højere Tilsyn udarbejdet Statsskrift, som ikke godt kan tænkes forfattet af en med Krigs- og Hofhverv beskæftiget Adelsmand, men snarere af en Historiker af Faget, der dog har haft Optegnelser af en Deltager i Krigsbegivenhederne at støtte sig til i sin Fremstilling. Der er formentlig derfor overvejende Sandsynlighed for, at nærværende Skrift er sammenskrevet af Mester Jon Tursen paa Grundlag af Axel Gyldenstjernes Optegnelser, men dog tillige med Benyttelse af andre Kilder[3]).

---

[1]) At Peder Hegelund (død 1614 som Biskop i Ribe) har skrevet Syvaarskrigens Historie, kan neppe betvivles ligeover for de gamle Vidnesbyrd i saa Henseende (se Udgiverens Skrift, Historieskrivningen i Danmark og Norge efter Reform., S. 111, M. Klavs Lyskanders Levned, S. 147, og Resens Fortale til Kong Frederik II's Krønike, S. 2); men at han skulde være Forfatter til nærværende Historie, har jeg dog ingensteds fundet antydet.

[2]) N. Nicolaysen har uden nogen Tvivl tillagt Axel Gyldenstjerne denne Historie (Norske Magasin I, 153 flg.), og C. J. Brandt har med samme Vished tillagt Jon Tursen den (Kirkehist. Samlinger. II, 294—5).

[3]) Forfatteren synes saaledes at have haft Brømsebrotraktaten af 1541, Traktaten af 27de Avgust 1561, Kong Eriks Brev til Hertug Magnus, og vistnok ogsaa andre Aktstykker (saasom Krigsretsforhøret i Anledning af den danske Flaades Undergang ved Gulland 1566) til Benyttelse.

Fordi vi hylde denne Mening, som Udgiveren maa tilstaa, at han fornemmelig skylder Prof. Paludan-Müller[1]), er der dog intet i Vejen for, at vi efter gammel Skik kunne nævne Skriftet med Axel Gyldenstjernes Navn, da i ethvert Tilfælde Hovedindholdet vistnok skyldes ham. Nogle Oplysninger om denne i sin Tid fremragende Adelsmand skulle

[1]) Jeg tillader mig at hidsætte følgende Ytringer herom til mig fra denne Videnskabsmand, foranledigede ved min Afhandling om Historieskrivningen (S. 112—3), hvori jeg havde tillagt Axel Gyldenstjerne Skriftet, navnlig fordi Lyskander, der ubestridelig kjendte det, omtaler det paa en Maade, der viser, at han ansaa Axel Gyldenstjerne som Forfatter netop af den Historie, som vi endnu have i Behold. (1. Af et Brev, dat. 25de Juli 1867): »For en Snes Aar siden beskæftigede den nordiske Syvaarskrigs Literatur mig, særligt Axel Gyldenstjernes Skrift. Jeg kom da til den Overbevisning, at Værket er en ikke fuldført Fremstilling af Krigen og dens Aarsager, foranstaltet af den danske Regering, og bestaaende i Jon Tursøns Bearbeidelse af Axel Gyldenstjernes Dagbøger og Optegnelser under og om Krigen. Jon Tursøns og A. Gyldenstjernes Historie er altsaa et og det samme Værk, ikke to forskjellige«. (2. Af et Brev, dat. 21de Maj 1868): »Jeg er ret begjærlig efter at vide, hvorledes den norske Udgiver (af nogle Brudstykker af Syvaarskrigens Historie, i Norske Mag. I) har klaret Hovedspørgsmaalet: hvorledes forholder Axel Gyldenstjernes eget Arbeide sig til Haandskrifterne i Kbhvn og Stokholm, der alle giver en Bearbeidelse af et Materiale, der neppe kan have været Andet end A. G.s Optegnelser under og om Krigen, — en Bearbeidelse formodentlig af Jon Tursøn, udført paa Kong Frederiks Vegne efter den mislykkede Roskildefred, da Kongen, aabenbar narret af Kong Johan, gjenoptog Krigen med største personlige Vrede og vilde overbevise Verden om sin Uskyld og Fjendens Skyld. Men Bearbeidelsen er aldrig fuldført, sandsynligvis fordi Arbeidet ikke blev færdigt, inden Kurfyrst August hjalp sin næsten fortvivlede Svoger til nye Underhandlinger under keiserlig Mægling; og fordi man da ikke vilde irritere de Svenske, hvad der kunde compromittere hele Underhandlingen. De bittre Stridsskrifter fra begge Sider — Archiverne i Stokholm og Kjøbenhavn gjemme dem — have spillet en større Rolle i denne Krig og dens ulyksalige Følger, end det fremkommer i vore almindelige Historier. Maaskee havde dog ellers den ærlige Dancæus udrettet Noget«.

da ogsaa her meddeles, saa meget mere som man hidtil ingensteds finder nogen samlet Beretning om hans Levned og Virksomhed[1]).

Axel Gyldenstjerne var en Søn af den bekjendte og ansete Rigsraad Knud Pedersen Gyldenstjerne til Tim (i Tim Sogn, Hind Herred, Ribe Stift); hans Moder var Fru Sidsel Ulfstand, en kraftig og dygtig Kvinde, Datter af den berømte Søhelt Jens Holgersen Ulfstand til Glimminge[2]). Baade paa fædrene og mødrene Side hørte han altsaa til den højeste danske Adel. Hans Forældre havde syv Børn, der naaede den voxne Alder[3]); af disse var han et af de yngste. Efter afd. Prof. Kall-Rasmussens Antagelse var han født omtrent 1542. Men om hans Opdragelse og første Ungdom savnes Efterretninger. Hans Fader, Knud Pedersen Gyldenstjerne, døde den 20de Juni 1552. I Aaret 1555 holdt Fru Sidsel Ulfstand, der først

---

[1]) De efterfølgende Bemærkninger om Axel Gyldenstjernes Livsforhold skyldes for en Del afd. Prof. Kall-Rasmussen, der i sin Tid meddelte Prof. Paludan-Müller Notitser, som denne atter velvillig har overladt mig et Udtog af. Dog har jeg selvfølgelig ogsaa selv søgt at samle, hvad der kunde tjene til Emnets Oplysninger. Navnlig henvises til en Række Breve fra Axel Gyldenstjerne, hvilke findes aftrykte i Tillæget.

[2]) Se om denne Hist. Tidsskrift I, 218. V, 584.

[3]) Nemlig Sønnerne: 1. Peder Gyldenstjerne til Tim, der blev Rigsraad og Rigens Marsk og døde ugift den 25de Februar 1594; 2. Hildebrand G. til Tim, død 30te November 1563, ugift; 3. Axel G.; og Døtrene: 4. Rigitze G., gift med Michel Sehested, Embedsmand paa Gavnø; 5. Karine G., gift med Hans Lavritsen (Baden eller Jernskjæg) til Nørregaard i Slemminge Sogn paa Laaland, Embedsmand paa Ramløse, den uheldige Admiral, som d. 29de Juli 1566 satte næsten hele den danske Flaade til under Gulland og selv omkom ved samme Lejlighed. Fru Karine G., der allerede var gift 1555, blev den længstlevende af alle Børnene, thi hun var endnu i Live i Aaret 1605. 6. Margrete G., gift med Folmer Rosenkrands til Stensballe (begge vare døde 1593). 7 Lisbeth G., gift med Jens Holgersen Ulfstand til Skabersø.

døde 1575, Skifte med sine Børn; da var Sønnen Axel som umyndig endnu under hendes Værgemaal[1]). Hun skrev sig til Lyngbygaard (i Villands Herred i Skaane), til hvilken Ejendom (der altsaa var Arvegods fra Ulfstanderne) Axel Gyldenstjerne ogsaa senere skrev sig. Man har et udateret Brev, hvorved „Axel Gyldenstjerne til Hiegaard“ (Hedegaard i Tise Sogn i Salling) fæster en Gaard i Fogelbjerg til Præsten Hr. Hans i Stadil (Hovedsogn til Tim). Hedegaard er da tilfaldet Axel Gyldenstjerne efter hans Fader, og han har skrevet sig dertil, inden han ved Moderens Død fik den større Ejendom Lyngbygaard[2]).

I Aarene 1562—3 færdedes Axel Gyldenstjerne i Tydskland og Frankrig, maaske i Anledning af Hvervingerne til den forestaaende Krig med Sverig[3]). I Foraaret 1564 var han en kort Tid paa Lyngbygaard[4]); men samme Aar drog han atter til Tydskland, „og Kongen skrev med ham til Ringreven“[5]). I Begyndelsen af Maj 1565 afsendte han fra Bremen et Brev til sin Broder Peder Gyldenstjerne og undskyldte sin lange Fraværelse med, at han ikke kunde komme frem for svenske Tropper, der laa i Nærheden. Det lader til, at Broderen har været vred over hans lange Ophold i Udlandet, og at Familien har sendt en Mand til Bremen for at hente ham hjem[6]). Den 19de Juni samme Aar finde vi ham i Kjøbenhavn, hvorfra han drog til sin Søster Lisbeth i Skaane; i Slutningen af Juli drog han over til Antonius Bryske i Fyn.

---

[1]) I Kgl. Bibl., Saml. til Adel. Hist., Fasc. 25, findes flere Dokumenter vedkommende dette Skifte.

[2]) Det omtalte Brev findes meddelt i Tillæget. Hiegaard omtales ogsaa i Brevet af 23de Okt. 1568. Forresten skreves Axel Gyldenstjerne ogsaa undertiden »til Tim«, inden han fik Lyngbygaard.

[3]) Se Fru Sidsel Ulfstands Regnskab over hendes Udlæg for Sønnen Axel Gyldenstjerne, i Tillæget.

[4]) Se Peder Gyldenstjernes Brev af 25de Marts 1564 i Tillæget.

[5]) Fru Sidsel Ulfstands Regnskab.

[6]) Smst., og A. Gyldenstjernes Brev af 8de Maj 1565 i Tillæget.

Om han har haft noget offentligt Hverv, maa lades uafgjort, ligesom vi heller ikke vide, om han i dette Aar har deltaget i Krigen og navnlig været med i Svarteraaslaget den 20de Oktober, hvori hans Broder Peder deltog som Ritmester for en Rytterafdeling. Den 28de November 1565 drog Axel Gyldenstjerne „efter Kgl. Majestæt ad Jylland“, og i den følgende Tid forekommer han i Kongens Omgivelser paa en Maade, der viser, at han har været Hofsinde, ligesom han ogsaa som oftest opholdt sig i Kjøbenhavn[1]). Dette udelukker imidlertid ikke, at han ogsaa kan have deltaget i Krigsforetagender, noget som enkelte Ytringer vel kunne tyde paa. Fra Aaret 1567 haves flere Breve fra ham til hans Moder, dels handlende om Krigens Gang, dels om private Sager, navnlig om hans Frieri til Karine Gyldenstjerne, der tidligere havde været forlovet med hans afdøde Broder Hildebrand, og var en Datter af afdøde Knud Henriksen Gyldenstjerne til Restrup (mest bekjendt fra den Tid han i Reformationsaarene var Biskop i Odense) og hans efterlevende Hustru Fru Jytte Podebusk. I et Brev, skrevet fra Helsingør den 19de Avgust 1567, omtaler Axel Gyldenstjerne, at han for kort Tid siden, da han laa i Kjøbenhavn, havde faaet Bud fra Marskalen, at han med flere „ilendes skulde rykke af Byen“, hvilket tyder paa hans Deltagelse i militære Operationer[2]). I Slutningen af September var han dog atter i Kjøbenhavn, og den 14de November samme Aar blev Karine Gyldenstjerne ham „tilsagt“ paa Restrup i Jylland[3]). Julen samme Aar tilbragte han med Kongens Permission hos sin Svoger Michel Sehested paa Gavnø. Hans Moder havde ønsket hans Besøg paa Bønit, Ulfstandernes gamle Herresæde paa

[1]) Fru Sidsel Ulfstands Regnskab. Jevnlig omtales dog ogsaa hans Ophold paa Hønske (i Hønske By, Ørsted Sogn i Sjæland), en Gaard, der hørte til Familiens Gods.

[2]) Se Regnskabet og Brevene i Tillæget.

[3]) Se Fru Karine Gyldenstjernes Personalia i Tillæget.

Falster, hvor hun oftere opholdt sig; men han kunde ikke komme, da han Nytaarsdag skulde være i Kjøbenhavn. Den 16de Januar 1568 skrev han til Moderen om Penge, da han i de allerførste Dage skulde følge efter Kongen til Engelholm, og derfra paa Tog ind i Sverig; men da Buddet naaede over til Skaane med Pengene, var han allerede over Grændsen[1]). Han deltog saaledes i Jørgen Marsvins og Michel Gynges Tog til Vernemo, som omtales i den følgende Historie. Den 19de Februar s. A. kom han atter tilbage til Helsingborg, men fik to Dage efter Ordre at drage til Gyngeherred for at afslaa de Svenskes Indfald. Da nu Daniel Rantzov netop den 19de Februar var kommen tilbage fra sit store Vinterfelttog i Sverig og var gaaet over Grændsen ved Ørkelunge, hvor han permitterede sine Tropper, maa Kong Erik have været ham lige i Hælene, uden at Rantzov har vidst det, siden der allerede den 22de Februar kunde være Befaling i Helsingborg til Jørgen Marsvins og Michel Gynges Troppekorps, hvortil Axel Gyldenstjerne hørte, om at begive sig til Gyngeherred for at drive Svenskerne tilbage. Den 24de Marts s. A. var Axel Gyldenstjerne paa Lyngbygaard, idet han vistnok da endnu laa til Landeværn ved Grændsen med den Afdeling, hvortil han hørte; men i Maj s. A. var han atter i sin Hoftjeneste i Kjøbenhavn. Han skriver ved denne Tid blandt andet til sin Moder: „Maa I vide, at jeg lider vel, og jeg haver vel sovet i Nat; thi Kongen er i Frederiksborg og haver nu i lang Tid ikke været inde til mit" — uden Tvivl en Ytring, der antyder de Besværligheder, som det daglige Samliv med Kong Frederik medførte for en Mand, der ikke delte Kongens bekjendte Tilbøjelighed[2]).

I Oktober 1568 var Axel Gyldenstjerne tilstede i Kongens Følge ved Fredsmødet i Roskilde; det er derfor

[1]) Se Regnskabet og Brevet af 16de Januar 1568 i Tillæget.
[2]) Se Brevet af 22de Maj 1568 i Tillæget.

rimeligt, at han kan have været Ørenvidne til den i den følgende Historie refererede Samtale, som faldt ved Gjæstebudet, mellem den danske Konge og de svenske Sendebud. Den følgende Vinter synes han at have tilbragt paa Laaland hos sin Søster, Fru Karine paa Nørregaard; i Paasken 1569 var han hos sin Moder paa Bønit paa Falster. Han maa altsaa enten være udtraadt af Hoftjenesten eller have haft Permission paa længere Tid. Det sidste er dog det rimeligste, da vi i Juli samme Aar atter finde ham i Kjøbenhavn[1]).

Endelig Afsked af Hoftjenesten fik Axel Gyldenstjerne i ethvert Tilfælde 1571, da han af Kongen forlenedes med Ø Kloster paa Øland i Limfjorden, hvorpaa han samme Aar holdt Bryllup paa Restrup med sin forlovede. I en næsten samtidig Optegnelse meldes herom: „Anno 1571, den 5 Augusti, gjorde Fru Jytte Podebusk til Irup sine tvende Døtres Brøllup paa Restrup, Jomfru Karines med Axel Gyldenstjerne til Tim, Jomfru Annes med Korfits Viffert, den Tid Lensmand paa Hald. Næste Søndag efter kom, blev Jomfru Anne hjemført til Hald, som var den 12. Augusti, næste Søndag for dyre vor Frue Dag. Den 19. Augusti, som var den 10. Søndag efter Trinitatis, blev Jomfru Karine hjemført til Ø Kloster, som nu kaldes Oxholm[2])“.

I dette Ægteskab fødtes der Axel Gyldenstjerne i Februar 1573 Sønnen Knud Gyldenstjerne, der blev hans eneste Livsarving[3]). Samme Aar maatte han afstaa Ø Kloster,

---

1) Se Brevene og Regnskabet i Tillæget.

2) Chr. Nielsen Juels Aarbog, Ny kirkehist. Saml. V, 360. Karine Gyldenstjerne var, ifølge Ligtalen over hende, født d. 21de April 1542. Det kan altsaa neppe være rigtigt, naar der i Ejler Brockenhuses Optegnelser berettes: »18 Juli 1541 paa en Thisdag, Klocken war 7 Formiddag, bleff Frw Karrenn Gyldenstiernn fød y Fiskens Thegenn« (Saml. til Fyens Historie og Topographi VI, 308).

3) Se Brevet af 13de Februar 1573 til Fru Birgitte Gøye, i Tillæget.

som Kongen havde solgt til Frants Banner, hvorpaa han fik Vaargaard i Vensyssel i Forlening. Da hans Svigermoder, Fru Jytte Podebusk, døde den 26de Maj 1573, arvede han en Del af hendes Gods og navnlig Hovedgaarden Irup i Thy[1]). Det samme var Tilfældet, da hans egen Moder, Fru Sidsel Ulfstand, døde 1575. Thi nu fik han Lyngbygaard, hvortil han fra den Tid af sædvanlig skrev sig.

Da Axel Gyldenstjerne nu havde faaet sin Hovedbesiddelse i Skaane, maatte det være af Vigtighed for ham at faa sin Forlening sammesteds. Dette opnaaede han da ogsaa ikke længe efter. Den 20de Maj 1576 fik han nemlig Følgebrev paa Landskrone Slot og Len efter Jørgen Marsvin, og den 17de Marts 1577 udstedtes det kgl. Forleningsbrev for ham paa bemeldte Slot og Len samt Fers Herred[2]). Ved samme Tid afstod han Vaargaard til Fru Karen Krabbe. Den 14de Juli 1579 beskikkedes han til Landsdommer i Skaane og fik derfor Landskrone Slot og Len kvit og frit, saa længe han beklædte denne Bestilling[3]). I Aaret 1580 var han med at mægle Forlig mellem Tyge Brahe og Bønderne paa Hven, hvilket gav Anledning til at Hven kom under Skaanes Landsting og paa Grund deraf senere maatte følge Skaane ved dette Landskabs Afstaaelse til Sverig[4]). I September 1581 forlenedes Axel Gyldenstjerne endnu med Villands Herred, i hvilket hans Hovedgaard, Lyngbygaard, laa[5]). Den 8de November samme Aar blev han ved Herredagen i Odense med tolv andre Adelsmænd optagen i Rigens Raad[6]). Nogle Dage efter blev det paalagt ham at drage til Laaland som kongelig

---

[1]) Ny kirkehist. Saml. V, 363. Rosenvinge, Gl. danske Domme. IV, 109—10.
[2]) Skaanske Registre Nr. 1, Fol. 156. 180.
[3]) Skaanske Tegnelser. I, 186. Sk. Registre Nr. 1, Fol. 288. 378.
[4]) Danske Mag. II, 212 flg.
[5]) Skaanske Registre Nr. 1, Fol. 379.
[6]) Frederik II's Krønike udg. af Resen. S. 331.

Kommissær i en tvistig Retssag. Forøvrigt fulgte det af hans Stilling, at han fik mange andre offentlige Hverv, som det vilde blive for vidtløftig her at nævne[1]. Den 1ste Marts 1585 kaldte Kongen ham over til Kjøbenhavn, for at han skulde blive der og i Forening med Rentemester Christoffer Valkendorf bestyre Rigets Sager i Kongens Fraværelse. Han skulde dog indtil videre (ad gratiam) beholde Landskrone Slot og Len kvit og frit som hidtil. Samtidig beskikkedes hans Svoger Korfits Viffert, der var Lensmand paa Malmøshus, til Landsdommer i Skaane i hans Sted[2]).

Som Rigsraad har Axel Gyldenstjerne den 31te Maj 1586 i Kjøbenhavn underskrevet Sorø Skoles Fundats[3]). Aaret efter kjøbte han Bro Mølle i Villands Herred af Kongen[4]). Samme Aar paadømte han i Forbindelse med Christoffer Valkendorf en Strid mellem Kjøbenhavns By og Forstanderen for Hospitalet sammesteds angaaende Fiskeriet i S. Jørgens Sø og andre Ejendomsspørgsmaal[5]). Landskrone Len beholdt han, saa længe Kong Frederik levede. Som Embedsmand her synes han at have været nidkjær for at vinde tilbage, hvad der med Uret var kommet bort fra Kronens Besiddelse[6]). Den 28de Juni 1588 var han med at følge Kong Frederik til hans sidste Hvilested i Roskilde Domkirke[7]). Otte Dage efter (5te Juli)

---

[1]) Se t. Ex. Ny kirkehist. Saml. IV, 400. F. R. Friis, Tyge Brahe. S. 148.

[2]) Skaanske Registre Nr. 1, Fol. 479. Den 7de Marts 1585 beskikkedes Korfits Viffert til Landsdommer.

[3]) Hofman, Fundationer. VII, 585. Soransk Tidsskrift. I, 66.

[4]) Kongens Skjødebrev er dat. 13. Juli 1587 (Skaanske Registre Nr. 1, Fol. 566).

[5]) Dommen, udstedt i Kjøbenhavn d. 19de Oktober 1587, er trykt hos O. Nielsen, Kbhvns Diplom. I, 550—3. I Avgust s. A. havde Axel Gyldenstjerne været Fadder ved Anna Vinds Daab i Roskilde (Danske Mag. III, 221).

[6]) Suhms Samlinger. I, 1, 104.

[7]) Frederik II's Krønike udg. af Resen. S. 362.

beskikkedes han af Regjeringsraadet til den anseelige og ansvarsfulde Post som Statholder i Norge, og omtrent samtidig (14de Juli) forlenedes han tillige med Aggershus Slot og Len, efterat han allerede tidligere havde aftraadt Landskrone til Jørgen Brahe[1]).

Axel Gyldenstjerne var den første, der beklædte Posten som Statholder i Norge. Af den ham medgivne Instrux ses det, at det nærmest var hans Opgave at føre Tilsyn med Embedsmændene, at være Rettens øverste Haandhæver og at vaage over Landets Forsvar[2]). Nogen uafhængig Styrelse af Landet var ham dog ikke betroet, thi i alle Sager af større Vigtighed maatte han gjøre Indberetning til Regjeringsraadet i Kjøbenhavn og afvente dets Bestemmelse, hvilken han da havde at sætte i Værk. At han ikke var selvstændig Styrer, fik han strax en Fornemmelse af, da et af hans første Foretagender var at afskedige en vis Valentin von Lipzig, der af den afdøde Konge havde faaet en Tjeneste paa Aggershus Slot; thi det blev uden Omsvøb tilkjendegivet ham af Regjeringsraadet, at han igjen skulde tage den nævnte Person i Tjeneste, „efterdi hans Ulempe ikke udi nogen Maade befindes“, og udbetale ham hans sædvanlige Løn[3]).

Den Gang Gyldenstjerne rejste til Norge, medtog han som Læge den bekjendte Peder Jakobsen Flemløse, der i ti Aar havde været Tyge Brahes Medhjælper ved hans astronomiske Arbejder paa Hven. Forinden udvirkede han Regjeringsraadets Løfte om, at Peder Jakobsen med det første skulde faa et Kannikedømme i Roskilde, hvorpaa han alt havde et gammelt Løfte af Kong Frederik II; og da Tiden trak ud med Tilsagnets Opfyldelse, mindede Gyldenstjerne i et Brev af 14de Februar 1590 den kgl. Sekretær Christen Holk om Sagen og bad ham sørge for,

[1]) Norske Rigsregistranter III, 5 flg. Norske Saml. I, 95—105.
[2]) Slange, Kong Christian IV's Hist. S. 20—1.
[3]) Norske Rigsregistranter. III, 11.

at Peder Jakobsen ikke blev forglemt[1]). Det var uden Tvivl et Venskabsbevis af Tyge Brahe, at han lod hin Mand følge med Gyldenstjerne til Norge for at være ham til Tjeneste med sine lægevidenskabelige Indsigter. Axel Gyldenstjerne og Tyge Brahe var nemlig ikke blot Slægtninge, men ogsaa Venner. Da Gyldenstjerne saaledes i Anledning af en forestaaende Herredag i Foraaret 1589 var kaldt ned til Kjøbenhavn, besøgte han den 14de Maj Tyge Brahe paa Hven, ledsaget af Peder Jakobsen Flemløse, Jørgen Brahe (Tyges Broder og A. Gyldenstjernes Efterfølger i Landskrone) med dennes Hustru, samt Kapellanen Hr. Isak Olsen fra Landskrone[2]); og den 15de Juli samme Aar var han i Kjøbenhavn med at underskrive det Brev, hvorved Rigsraadet paa en mærkelig Maade tog Tyge Brahe og hans Værk paa Hven under sin Beskjærmelse[3]). Da Gyldenstjerne i Aaret 1592 var i Danmark, besøgte han den 9de September med sin Hustru atter Tyge Brahe paa Hven[4]). Samme Aar skaffede han denne flere Elsdyr fra Norge, som bleve sendte som en Foræring til Landgreven af Hessen[5]).

[1]) Brevet findes meddelt i Tillæget. Jvfr. Ped. Jakobsen Flemløse, Elementisk og jordisk Astrologi, udg. af F. R. Friis, 1865, Fortalen. Friis har dog ikke kjendt Axel Gyldenstjernes Brev. Den 22de Juli 1590 blev Peder Jakobsen forlenet med et Kannikedømme i Roskilde.

[2]) Friis, Tyge Brahes meteorol.-hist. Dagbog, S. 124; jvfr. Norske Rigsregistr. III, 27. Den nævnte Isak Olsen, der med Kapellaniet i Landskrone forbandt Sognepræsteembedet i Ørje og Vadensø, har ifølge Vedels Promus condus forfattet en hdskr. Beskrivelse af Daniel Rantzovs Tog ind i Sverig (se Rørdam, Historieskrivningen, S. 113). Dette Arbejde kan nu ikke paavises; men mon det ikke paa en eller anden Maade skulde staa i Slægtskab med den efterfølgende Historie? Her er Plads for forskjellige Formodninger.

[3]) Danske Mag. II, 260—3.

[4]) Friis, Tyge Brahes meteorl.-hist. Dagbog, S. 201.

[5]) Gassendus, Vita Tych. Brahei, Ed. 2da, p. 118. 125. Danske Mag. II, 280.

Sit Ophold i Kjøbenhavn 1590 benyttede Axel Gyldenstjerne til at faa sin aarlige „Genant" af Aggershus forhøjet[1]). Overhovedet kan det vel ikke nægtes, at han har benyttet de gunstige Forhold, der frembød sig for ham. Saaledes erhvervede han den 16de Avgust 1590 Forleningsbrev paa flere af Kronens Gaarde i Villands Herred, og den 31te Avgust 1593 fik han nyt Forleningsbrev saa vel paa disse Gaarde som paa hele Villands Herred[2]). Ved sin Broder Peder Gyldenstjernes Død 1594 blev Axel Gyldenstjerne Ejer af Tim Gaard, men naturligvis ikke uden Udbetalinger til de andre Arvinger[3]). Kort efter (4de Juni 1594) forlenedes han med Hind og Ulvborg Herreder i Ribe Stift, Byerne Ringkjøbing og Holstebro og den gejstlige Jurisdiktion i Herrederne medindbefattet[4]). Unægtelig var det store Ejendomme og vidtløftige Forleninger, der her vare samlede paa een Mands Haand, og at der har behøvedes en stor administrativ Dygtighed til at styre alt dette paa rette Maade, er let at indse. Alene Statholderskabet i Norge synes at have kunnet give en dygtig Mand nok at bestille, naar man skal dømme efter de mangfoldige Breve, som Axel Gyldenstjerne modtog fra Regjeringen i Kjøbenhavn, og de udførlige Beretninger om norske Forhold, som han meddelte, af hvilke sidste dog kun forholdsvis faa ere bevarede[5]). Hvor meget gav t. Ex. ikke den skotske Kong Jakobs Komme til Norge og Bryllup i Oslo i Slutningen af Aaret 1589, og senere Kong Christian IV's Hyldning i Norge i Juni 1591 ham ikke at varetage[6]). Ikke at tale om saa meget andet i Norge,

---

[1]) Norske Rigsregistranter. III, 53.

[2]) Skaanske Registre Nr. 2.

[3]) Af Axel Gyldenstjernes Sødskende levede da kun Søsteren Karine. Men hans andre Søstre havde efterladt sig Børn.

[4]) Jydske Registre Nr. 5, Fol. 365—6.

[5]) Se Norske Rigsregistranter III. (Registeret u. Gyldenstjerne). Norske Saml. I, 532—41.

[6]) Norske Saml. I, 464—75. Norske Rigsregistr. III, 90—105; om Hyldingen, smst. S. 159—67. Slange, S. 48.

der var i en lidet ordnet Tilstand og ventede paa Kong Christians kraftige Haand[1]). Vi kunne dog ikke her gaa ind paa Norges Administrationsforhold; sligt maa helst overlades til en mere lokaliseret Forfatter. Kun maa vi fremhæve, at Axel Gyldenstjerne synes først at have givet Stødet til den Revision af Norges Love, der førte til Udstedelsen af Christian IV's Norske Lovbog 1604 som endeligt Resultat[2]). De forskjellige Spørgsmaal, der sattes i Bevægelse i Norge i hans Tid, vedrørende administrative, retslige, kommercielle og økonomiske Forhold, tyde ogsaa paa, at han har besiddet i det mindste en Del af de Egenskaber, der krævedes for paa en tilfredsstillende Maade at udfylde en saa vigtig og fremragende Stilling, som Statholderposten var.

Private Forretninger og endnu mere Nødvendigheden af jevnlige Forhandlinger med Regjeringsraadet bragte Axel Gyldenstjerne sædvanlig en Gang om Aaret til Danmark og ofte paa længere Tid. Ved et Besøg her 1592 fik han Befaling til at „fortræde“ den unge Konge ved Sten Maltesen Sehesteds Bryllup paa Vidskofle i Skaane den 8de Oktober og at overbringe Kongens „Skjænk“, et forgyldt Stob[3]). I Aaret 1593 var Gyldenstjerne meget længe i Danmark. I Slutningen af Marts og Begyndelsen af April deltog han saaledes i Skiftet af en Mængde gamle Adkomstbreve vedrørende afd. Knud Pedersen Gyldenstjernes og afd. Fru Sidsel Ulfstands Gods. Brevene havde hidtil henstaaet i en Kiste i Helliggejsthus i Kjøbenhavn, men bleve nu fordelte mellem Arvingerne,

---

[1]) Som en Prøve blandt mange, der tilbyde sig, kan henvises til »Raadens Brev til Axel Gyldenstjerne om adskillige Bestillinger udi Norge« af 13de Marts 1590 (Norske Rigsregistr. III, 116-8). Forordninger udstedte af Axel Gyldenstjerne findes hos Paus, Gamle norske Forordninger og Privilegier. S. 433—4. 436—7.

[2]) Se Kong Christian den Fjerdes Norske Lovbog af 1604, udg. af Hallager og Brandt. Christiania 1855. Fortalen.

[3]) Norske Rigsregistranter. III, 264—5.

som enten personlig vare tilstede, eller havde ladet give Møde ved Befuldmægtigede[1]). Den 10de Juli s. A. underskrev Axel Gyldenstjerne i Kjøbenhavn med de andre Rigsraader Fuldmagten for Sten Brahe og Manderup Parsberg til at indtræde i Regjeringsraadet[2]). Da han i September skulde til at rejse tilbage, blev hans Hustru, der havde været med ham, alvorlig syg i Helsingør. I den Anledning skrev han til Regjeringsraadet og bad om Tilladelse til at udsætte Hjemrejsen, indtil han kunde rejse over Land paa Vinterføret. Raadet svarede, at hvis hans Hustru nogenlunde kom sig i den nærmeste Fremtid, burde han snarest mulig rejse op til Norge, men hvis ingen Bedring snart indtraadte, maatte han udsætte Rejsen, „indtil udi Vinteren Føret kan saa vorde, at I med hende kunde komme frem". Imidlertid skulde han sørge for, at intet blev forsømt paa Aggershus i hans Fraværelse[3]). I Foraaret 1594 maatte han atter til Danmark, dels i Anledning af sin Broders, Peder Gyldenstjernes, Død, og dels for at deltage i en Herredag i Kjøbenhavn[4]). I Foraaret 1595 var det samme Tilfældet[5]), og det synes, at han har tilbragt Vinteren 1595—6 i Danmark, da han den 29de Februar 1596 med sin Hustru kom tilbage derfra til Aggershus. Kort efter blev Fru Karine meget syg og døde den paafølgende 8de Marts. Hendes Jordefærd holdtes den 18de April 1596 i Oslo Domkirke, hvor Biskop Jens Nielsen holdt Ligprædiken over hende[6]). Det var Axel Gyldenstjerne besværligt snart efter igjen at skulle paa Rejse, da der forestod vigtige Rigsraadsfor-

---

[1]) En udførlig, men desværre med Fugtighed noget beskadiget Registratur over Brevene findes i Kgl. Bibl., Saml. til Adel. Hist. Fasc. 25.

[2]) Aktstykker udg. af Fyns Stifts lit. Selskab. II, 105—6.

[3]) Norske Rigsregistranter. III, 318.

[4]) Norske Rigsregistranter. III, 332.

[5]) Norske Rigsregistranter. III, 368. 370.

[6]) Se Fru Karine Gyldenstjernes Personalia i Tillæget.

handlinger i Maj samme Aar i Kjøbenhavn, og han bad derfor, at det ikke maatte regnes ham til onde, om han udeblev; men Regjeringsraadet vilde ikke tage nogen Undskyldning for gyldig, og han maatte da atter afsted[1]). Den største Del af Aaret 1596 tilbragte han vistnok i Danmark, da han den 7de Avgust var med at underskrive Christian IV's Haandfæstning og derefter deltog i Kroningshøjtidelighederne. Endnu den 21de September samme Aar var han i Kjøbenhavn med at fradømme Erik Lange Bygholm Len[2]).

Kong Christian IV's selvstændige Regjeringstiltrædelse medførte uden Tvivl en betydelig Forandring for Axel Gyldenstjerne. Han fik ligesom strax en Mindelse om, at Forholdene tog en anden Vending, da en Kone fra Skaane ikke længe efter Kroningen henvendte sig til den unge Konge med Klage over en Uretfærdighed, som Gyldenstjerne formentes at have øvet mod hende, dengang han var Lensmand paa Landskrone Slot[3]). Vel fik han den 12te April 1597 nyt Lensbrev paa Aggershus, men derimod maatte han samtidig afstaa Villands Herred og de fire af Kronens Gaarde, som han havde der, ligeledes Hind og Ulvborg Herreder; og hvad værre var, en Sum af 15000 Daler, som han paa egne og sin afdøde Broders, Peder Gyldenstjernes, Arvingers Vegne var Kronen skyl-

---

[1]) Norske Rigsregistranter. III, 415—6.

[2]) Slange, Christian IV's Hist. S. 94. Danske Mag. IV, 259.

[3]) Sidse Peder Bendtsens i Qvistofte anklager hos Kongen Axel Gyldenstjerne for Vold, han skal have tilføjet hende, medens han havde Landskrone Slot i Forlening. Desaarsag forlanger hun Stevning over ham eller over de Bønder, der havde oversvoret hende Dommen (dat. 18 Oktober 1596). »Det er klart, at det har været en Trolddomssag, og at Gyldenstjerne som Lensmand har fængslet hende, som Landsdommer ladet hende dømme af Nævninger, og selv (da hun var erklæret skyldig) dømt hende i Bøder Endelig ser man, at Fattigmand har sat stor Lid til den unge Konges Retfærdighedskjærlighed« (Pal - Müller).

dig, blev ham opsagt til Udbetaling i næste Termin tilligemed 900 Daler i Rente[1]). De kraftige Mindelser, han i den følgende Tid jevnlig fik om i rette Tid at aflægge sit Lensregnskab, var han heller ikke tidligere vant til. Gamle Restancer, fra den Tid han var Lensmand i Landskrone, bleve atter fremdragne. Og da hans gamle Ven Tyge Brahe skrev til ham fra Bøhmen og bad ham om Betaling af en større Sum, han var ham skyldig, maatte han den 3die December 1599 bede om Henstand, da han med det første skulde betale Kongen 6000 Daler[2]). Men det lader til, at han heller ikke har kunnet klare Kongens Krav, ialfald udgik der den 14de Februar 1600 følgende skarpe Mindelse til ham: „Vider, at som os daglig paahænger en stor Pendings-Udgift, og vi forfare, at I nu nyligen haver været her nede til vort Rentekammer og forklaret eders Regnskaber af Aggershus Slot og Len, og det sig befinder, at I udi samme Regnskaber saavelsom derforuden paa eders afgangne Broders Vegne bliver os en sær Summa Penge skyldig: thi bede vi eder og ville, at I nu strax er fortænkt udi at nedskikke eders Skriver til vort Rentekammer med rede Penge, at forklare og afbetale hvad I paa eders Regnskaber kan af Pendinge skyldig blive, saavelsom hvad I os derforuden paa eders afg. Broders Vegne kan være skyldig, og at I nu strax vider eder efter denne vor alvorlige Skrivelse og Befaling at rette og forholde, anseendes derhos, at vi ikke er til Sinds eder derom med vore Skrivelser herefter ydermere at ville paaminde. Thi vider eder herefter aldeles at rette[3])“. Man maa vel spørge, hvad hjalp de store God-

---

[1]) Norske Rigsregistranter. III, 459—67. 479—80. I Avgust 1597 rejste Gyldenstjerne til Danmark rimeligvis for at se at skaffe Penge (Norske Magasin. II, 163).

[2]) Udtog af Gyldenstjernes Brev og Tygé Brahes Svar meddeles i Tillæget.

[3]) Norske Rigsregistranter. III, 591.

ser og Forleninger Axel Gyldenstjerne, naar han maatte lade sig byde saadan Tiltale!

I en anden Henseende følte Gyldenstjerne vistnok ogsaa en betydelig Forandring, nemlig for saa vidt som hans Statholderskab næsten synes at have været kun en tom Titel, efter at Kong Christian selv havde faaet Rigernes Tømmer i sin Haand. Naar man undtager, at det 1599 blev paalagt Axel Gyldenstjerne i Forbindelse med Rigsraaderne Eske Brok og Christen Holk samt Norges Kansler Hans Pedersen at holde Herredage eller Retterting i Norge[1]), saa mærker man i disse Aar lidet eller intet til, at han havde andre Hverv end dem, der fulgte af hans Stilling som Lensmand. Intet Under derfor at han tilsidst 1601 søgte og fik sin Afsked fra dette næsten kun nominelle Statholderembede[2]).

Inden vi forlade Axel Gyldenstjernes Virksomhed i Norge, maa det omtales, at han (1599) ved sin Opfordring fremkaldte Peder Clausens Oversættelse af Snorros Norges Historie[3]). Ligeledes kan det i denne Forbindelse nævnes, at han var en af de Mænd, som ved deres frivillige Bidrag sørgede for, at Kjøbenhavns Skole 1591 blev opbygget af ny[4]). Tvivlsomt er det derimod, om det er at rose, at han 1598 tilbød Universitetet Oslo Stifts „røde Bog", om Professorerne vilde lade den afhente[5]).

---

[1]) Slange, Christian IV's Hist. S. 150—1. Danske Mag. 4 R. II, 403.

[2]) Slange, Christian IV's Hist. S. 172.

[3]) Se Oluf Worms Fortale til: Snorre Sturlesøn Norske Kongers Chronica. Udsat paa Danske af H. Peder Claussøn. Kbh. 1633. Bl. c.

[4]) Resen, Inscriptiones Hafnienses, p. 253. Pontoppidan, Marmora Danica I, 128.

[5]) Acta Consistorii 30 Oktob. 1598: »D. And. Krag erbyder sig at fly Universitati Stictens den røde Bog hos Axel Gyldenstjerne, om Professores vil staa en Karls Tæring derefter. Det blev taget i videre Beraad«. (Ny kirkehist. Saml. V, 105).

Samtidig med at Axel Gyldenstjerne nedlagde Statholderembedet, fratraadte han ogsaa Aggershus Len[1]), hvorpaa han den 5te April 1601 forlenedes med Christianopel og Sølvitsborg Len[2]). Han var her nær ved Lyngbygaard, hvorfor han vel ogsaa særlig har ønsket sig denne Forlening. Ifølge kongelig Befaling mødte han med fem andre danske Rigsraader den 28de September samme Aar ved Ulfsbæk paa Grændsen mellem Danmark og Sverig, hvor Sendebud fra det sidstnævnte Land efter Aftale ogsaa samtidig skulde indfinde sig for at mægle Forlig, da Forholdet var meget spændt mellem Rigerne; men de danske Udsendinge maatte vende tilbage med uforrettet Sag, da Svenskerne udeblev. I April 1602 kom derimod Mødet i Stand paa samme Sted, og Axel Gyldenstjerne var atter en af den danske Konges Befuldmægtigede; men forøvrigt opnaaedes der intet Resultat[3]).

I Foraaret 1602 havde Axel Gyldenstjerne og hans Søster Fru Karine, Hans Lavritsens Enke til Nørregaard, en Sag paa Kongens Retterting i Kjøbenhavn mod Hr. Sigfrid Reinskat til Herningsholm, idet de tiltalte ham for at have taget Gjenbrev imod Kongens og Rigets Forfølgning til Laas, som var givet dem paa Heeagergaard og Gods i Herning Sogn, Hammerum Herred. Dommen kom til at lyde paa, de burde igjen komme til Kongens og Rigets Forfølgning, og Hr. Sigfrid give dem „Kost og Tæring“, fordi han havde taget Gjenbrev, deres Forfølgning dermed at hindre[4]).

---

[1]) Den 5te April 1601 fik Jørgen Friis Forleningsbrev paa Aggershus Slot og Len, og Dagen efter aflagde han Statholdereden. Overleveringen af Aggershus Slot til ham foregik den 16de Maj 1601 (Norske Saml. I, 637).

[2]) Skaanske Registre. Jvfr. Schlegels Saml. zur Dän. Geschichte. I, 1, 58.

[3]) Slange, Christian IV's Hist. S. 168. 184—5.

[4]) Vedel-Simonsen, Bidrag til Eske Brocks Levnetsbeskrivelse. II, 69—70.

Det var ved denne Tid at Forberedelserne bleve trufne til at sende den danske Prinds Hans, Kong Christians yngste Broder, til Rusland, hvor han skulde ægte Zar Boris Godunows Datter Axinia og have betydelige Besiddelser i Medgift. Til at staa i Spidsen for Prindsens Hofstat valgtes Axel Gyldenstjerne, „en Mand, hvis prøvede Erfaring og Troskab i fortrinlig Grad gjorde ham værdig til den Fortrolighedspost at ledsage Prindsen som Overhofmester. Han skulde dermed forene en kongelig Gesandts Egenskab, og som forhenværende Statholder i Norge var han mere end nogen anden skikket til at sendes i Anliggender, der tildels angik det norske Riges Grændser. Skjønt alt længe svag af Helbred, troede man dog ikke at kunne fritage ham fra en Mission, for hvilken han ansaas for uundværlig[1])". Foruden Gyldenstjerne skulde Rigsraaderne Axel Brahe og Christen Holk følge med for at forhandle om politiske Anliggender; men Gyldenstjerne skulde indtil videre forblive i Rusland hos Prindsen, medens de to andre efter fuldendte Forretninger skulde vende tilbage.

Det kunde synes forunderligt, at Axel Gyldenstjerne vilde paatage sig dette Hverv, da det ikke kunde være ham ubekjendt, hvor lidet tiltalende Forholdene i Rusland vare, og han var en Mand i en Alder og Stilling, hvor der ikke kunde være Tale om at bygge en Fremtid for ham paa et saa voveligt Foretagende. Men uden at dvæle ved, at hans Fædrelandskjærlighed og Lydighed imod Kongen kan have bevæget ham til at bringe dette Offer, saa var der i hans personlige Forhold ikke meget, der holdt ham tilbage: hans Hustru og næsten alle hans Sødskende vare forlængst døde, og hans eneste Søn forlod netop paa denne Tid for bestandig Hjemmet forat tage Bolig paa den gamle Fædrenegaard Tim. Den 20de Juli 1602 gjorde Kongen Knud Axelsen Gyldenstjernes Bryllup paa

[1]) L. Engelstoft i Hist. Calender. I, 83.

Kjøbenhavns Slot med Jomfru Øllegaard Hvitfeldt, Datter af afdøde Jakob Hvitfeldt til Berritsgaard og Fru Lisbet Friis[1]). Maaske ogsaa de pekuniære Vanskeligheder, Axel Gyldenstjerne i de senere Aar havde haft, kunne have bidraget til, at han med mindre Overvindelse forlod Fædrelandet. Nok er det, at han, efter den 30te Juli 1602 at have erhvervet Kongebrev paa, at ingen maatte sagsøge ham, medens han var udenlands i Kongens Ærinde, tre Dage efter, den 2den Avgust, gik ombord paa den Eskadre, som skulde føre Hertug Hans med hans talrige Følge til Rusland.

Vi kunne ikke følge ham paa hele den lange og besværlige Rejse, angaaende hvilken hans endnu bevarede Dagbog giver os de udførligste Oplysninger[2]), men maa indskrænke os til den Bemærkning, at Prindsen og hans Følge den 19de September naaede Moskov, Zarens Residens, hvor den unge danske Prinds dog allerede døde den 28de Oktober 1602, inden det paatænkte Ægteskab var blevet fuldbyrdet. Axel Gyldenstjerne — om hvem en Russer gjorde den Bemærkning, at man kunde se paa ham, „at han i sin Ungdom maatte være optrællet i Krigen“, en Bemærkning, som hans danske Ledsagere stadfæstede, idet de føjede til, „at han ogsaa i andre Maader havde haft megen Besvær og Umage i sine unge Dage saavelsom og endnu i sin Alderdom“ — var nu indskrænket til sit diplomatiske Hverv, der gik ud paa at tilvejebringe en Grændseregulering mellem norsk og russisk Lapland. Men det var et vanskeligt Emne, som der oftere tidligere uden Resultat var forhandlet om. Det trak derfor længe ud, inden Gesandterne kunde begive sig

[1]) Se Hans Michelsens Ligprædiken over Øllegaard Hvitfeldt, holden i Saxkjøbing 19 Novbr. 1619, trykt i Kbh. 1621.

[2]) Et udførligt Udtog af denne Dagbog, ledsaget af Indledning og oplysende Anmærkninger, er af L. Engelstoft meddelt i Historisk Calender I, 73—193. Et Udtog af Gesandternes Instrux findes smst. S. 208—10.

paa Hjemrejsen, især da Sygdom og andre Omstændigheder traadte hindrende i Vejen. Først den 3die Juni 1603 brød Gyldenstjerne op fra Moskov; den 30te Juni naaede han Narva; men den Sygdom, hvoraf han havde lidt af og til paa hele Rejsen, tog mere og mere Overhaand. Han maatte lade sig bære ud paa Skibet, der skulde føre ham tilbage til Danmark, men undervejs forværredes hans Tilstand mere og mere. Da Skibene komme ud for Gulland, maatte de løbe ind i Havnen Sandvig og sætte ham i Land der, „da det paa Søen hverken vilde blive til Liv eller Død med ham“. „Den 13de Juli 1603 Klokken 6 om Aftenen tog Axel Gyldenstjerne Afsked fra Verden i Strandfogdens Hus i Sandvig. Slotsherrens Frue fra Visby var kommen did, og lod ham nu i Rentemesterens, Marskalens, Kammerjunkernes og andre Officerers Nærværelse klæde og lægge i Kiste, hvorpaa Liget blev bragt fra Sandvig til Visby [1])“.

Saaledes endte denne Mand, der vistnok maa regnes blandt de mere fremragende Personligheder i sin Tid, selv om man ikke vil stemme Tonen saa højt som Klavs Lyskander, der omtaler ham som „majorum imaginibus et propria virtute fulgentissimus, judicio et ingenio mirandus, consilio, vita et moribus magnificus, ad quævis expediunda alacris et industrius, et rebus arduis et momenti maximi quasi natus [2])“. Sønnen Knud Gyldenstjerne til Tim, der som det synes havde bestyret Sølvitsborg Len i Faderens Fraværelse, lykkedes det 1605 at faa kongelig Kvittanse for alle de Regnskaber og Gjældsposter, hvormed Axel Gyldenstjerne ved sin Død endnu stod til Rest paa egne og Broderen Peder Gyldenstjernes Vegne [3]). Han synes

---

[1]) L. Engelstoft, Hist. Calender. I, 192—3.

[2]) Klavs Lyskanders Levned og Bog om danske Skribenter, udg. af H. F. Rørdam, S. 191.

[3]) Paa Grund af de autentiske Oplysninger disse Kvittanser indeholde om Axel Gyldenstjernes Forleninger, har jeg meddelt dem i Tillæget.

saaledes at have været bedre Finansmand, end Faderen nogensinde var. Forøvrigt blev han senere Lensmand paa Hald, Danmarks Riges Raad og Ridder, og døde i Aaret 1636[1]).

Naar Lyskander, der levede tildels samtidig med Axel Gyldenstjerne, siger om ham: „Bellum Sveticum illustrissimi Regis Friderici II cum Erico XIV et Johanne, Regibus Sveciæ, in quo belli causas et motus quoslibet mirando studio et diligentia patria lingua copiose et eleganter pertexuit", saa kan det ikke være tvivlsomt, at det er nærværende Historie, han sigter til. Og da vi se Axel Gyldenstjerne som ældre og svagelig Mand forfatte en udførlig Dagbog om de mærkelige Forhold og Begivenheder, som han iagttog og oplevede, saa er der jo heller ikke noget usandsynligt i, at han i sine yngre Aar kan have gjort noget lignende. Men skjønt vi altsaa holde fast ved, at Kjærnen i efterfølgende Historie er Gyldenstjernes Værk, maa vi dog opgive at anse ham som den egentlige Koncipist af den foreliggende Text, ikke blot fordi Stilen i denne er bedre end den i hans Breve og Dagbog, men ogsaa fordi man ikke kan antage, at han vilde have udtalt en saa haard Dom over sin egen Svoger, som den der i Historien findes fældet over Admiral Hans Lavritsen i Anledning af den ulykkelige Affære ved Gulland 1566, hvor han ved sin Uforsigtighed tildels var Skyld i den danske Flaades Undergang.

Formodningen, om at Historien i sin nuværende Form skyldes Mester Jon Tursen, Kannik i Lund og en mere øvet historisk Forfatter, bør derfor formentlig fastholdes som den bedste Udvej af de Vanskeligheder, som Spørgs-

---

[1]) Dansk Atlas. V, 843. 863. Knud Gyldenstjerne Axelsen havde været med paa Christian IV's Tog om Nordkap 1599 (se Danske Mag. 4 R. II, 389. 405).

maalet om Forfatteren frembyder. Om denne Mand skal dog ikke her meddeles udførligere Efterretninger, da saadanne allerede haves fra C. J. Brandts Haand i Kirkehistoriske Samlinger II, 276—98 (sml. enkelte Berigtigelser og Tillæg dertil i nærværende Udgivers Skrift, Historieskrivningen og Historieskriverne i Danmark og Norge efter Reformationen S. 102—7). Vi gaa derimod nu over til at gjøre Rede for de Haandskrifter af „Syvaarskrigens Historie", der nu findes bevarede, og hvoraf de, der formentes at have noget selvstændigere Værd, ere benyttede ved den efterfølgende Udgave.

1. Hdskr. i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 858 Fol. Afskrift fra 1577 (hvilket Aarstal findes paa sidste Blad), foranstaltet af M. Anders Vedel — skreven med tre forskjellige Hænder, hvoraf ialfald de to første fra andre Haandskrifter kjendes som Vedels Afskriveres — og forsynet med hans korte Indholdsangivelser i Randen. Haandskriftet staar Originaludkastet meget nær, hvilket navnlig ses af de Randbemærkninger, hvormed Forfatteren henstiller forskjellige tvivlsomme Spørgsmaal til Kongens eller andre vedkommendes Afgjørelse. Nogen Titel har Hdskr. ikke, men paa Pergamentsomslaget staar: „Bellum Sueticum Erici 14 contra Frid. 2 ab A° 1561". Paa et Forsatsblad er med en Haand fra Slutningen af 17de Aarhundrede[1]) skrevet: „Historiæ hujus authorem suspicor esse Jonam Tursonum, partim qvod stylo rudi et plane incomto conscripta sit, qvali qvoqve originem Religionis Christianæ in Dania exhibuit Nicolao Nicolai Regi Frederico 2do a confessionibus, partim qvod anno 1565 et seqv. floruerit Regi F. 2 non ignotus, unde et e mandato Regio bellum hoc penicillo licet rudi depinxisse videtur; hinc est qvod in margine toties adscriptum videas: Hæc

[1]) Samme Haand, hvormed den latinske Bemærkning om Svanings Forfatterskab til „En Retractat og Forklaring" (se ovenfor S. 120—1) er skreven.

possunt deleri, si Regi ita visum fuerit. Hæc Regis arbitrio stantqve caduntqve, et id genus alia. Taceo, qvod caput est, in Promo Andrææ Welleji adduci Jonæ Tursøn Historiam belli Svetici". Bemærkningen om den slette Stil i Historien falder maaske for nogen Del paa Afskriverens Regning, da ialfald den første Del af Haandskriftet er meget slet afskrevet. Men det er for Resten rimeligt, at hvad Kritikeren især har savnet, er den romerske Eloqvents, hvori samtidige historiske Forfattere (f. Ex. Vitus Bering, hvem Bemærkningen maaske skyldes) søgte deres Ære.

2. Hdskr. i Samlingen paa Ledreborg, 127 i Fol. Afskrift fra det 16de Aarhundrede, usædvanlig smukt udstyret med farvede Initialer og hist og her Randtegninger. Der findes ingen Titel; men paa forreste Blad staa forskjellige Vers samt Navnet: „Petrus Willadus MDCXLI", d. e. den bekjendte Peder Villadsen, der endte som Biskop i Viborg. Bag efter Historien findes i Afskrift (med Peder Villadsens Haand) „Articuli Pacis Stetinensis Anno Domini 1570", „It Aars Fredstand imellum Danmarch och Suerrige, dat. xxvij Augusti Aar M. D. Lxj.", samt (med samme gamle Haand, hvormed hele Hdskr. er skrevet) Kong Frederik II's Søkrigsartikler, dat. S. Philippi et Jacobi dagh, Aar M. D. Lxiiij. Ved Slutningen af hele Haandskriftet findes tvende Gange Aarstallet 1572.

3. Hdskr. i lille Folio i Udgiverens Eje, fundet i et Exemplar af Kvartudgaven af Hvitfeldts Danmarks Krønike, hvis Bind var dannet af sammenlagte Blade af dette Haandskrift istedenfor Pap. Afskriften, der i sin Tid har tilhørt „Hanns Schramb", hører til de ældste og bedste, men Haandskriftet har lidt en Del ved den ovenfor om-

---

[1]) Jvfr. C. J. Brandts Bemærkninger om dette Hdskr. i Kirkehist. Saml. II, 294—5, hvor dog ved en Fejlskrift staar: Gl. kgl. Saml. 585 fol., istedenfor: 858.

talte Anvendelse deraf, navnlig mangler hist og her enkelte Blade.

4. Hdskr. i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 613 ba. Fol. En smuk og god Afskrift med Titel: „Enn sandrue och varhafftige Beschriffuelse om den Krig och Feide, som waar mellum Danmarck och Suerrige emellum Konning Frederich och Konning Erich, som begøndte Aar 1563“. Under denne Titel staar Aarstallet 1579, uden at vi dog sikkert kunne afgjøre, om Afskriften er fra dette Aar. I nyere Tid har en Ejer tilføjet nogle Bemærkninger om, at i Sevels Manuskriptkatalog (1781) fandtes tre Exemplarer af denne Historie.

5. Hdskr. i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 2574. 4to. Afskrift fra 16de Aarh., med Titel: „Enn sannd oc warhafftig Historia om denn Kriig oc lanngwarennde Feyde, som sig begiffuit haffuer oc standet i mange aar emellom Danmarck oc Suerrige“. Paaskrift med en yngre Haand: „Anno 1653 bekomb Jegh denne skreffne Bogh epter min affdøde sl. goede Venn Jens Christensen paa Skiffte. Hører mig derfor med Rette thill, saa lenge Gud det haffue vill. Morten Hansen. Eg. handt“. En af de bedre Afskrifter, hvori der dog findes nogle Huller.

6. Hdskr. i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 859 Fol. Afskrift fra 1596. Udenpaa Bindet er trykt: Anne Rønnow 1597. Senere har Hdskr. (1640) tilhørt Lauritz Christensøn Bording.

7. Hdskr. i Kgl. Bibl., Uldalske Saml. 82 Fol. Afskrift fra Slutningen af 16de Aarhundrede, med Titel: „Om den Krig imellom Danmarck och Swerig j Konning Frederichs och Kong Erich och siden K. Jahans Tiid“. Som Ejermand har „Isahac Gronbeccius“ (død som Biskop i Trondhjem 1617) paategnet sit Navn og med hans Haand er Titelen, men ikke Haandskriftets øvrige Indhold, skrevet. Der findes hist og her Lakuner og navnlig mangler Slutningen af Historien. Dog har Haandskriftet en særegen Interesse derved, at det som Tilgift indeholder

et Dagregister over hvad der tildrog sig paa Stenvigsholm ved Trondhjem i Aaret 1564, under Titel: „Anno 1564. Om de Suenskis Indfald igien i Jempteland oc Norge“, hvilket Stykke efter dette Haandskrift er udgivet af N. Nicolaysen i Norske Magasin I, 172—7, hvor der ogsaa (S. 155—71) findes nogle Udtog af nærværende Skildring af Syvaarskrigens Historie, nemlig de Partier, som særlig angaa Norge. Med Uldalske Saml. 82 Fol. synes, efter Lakunerne at dømme, Haandskrifterne i Gl. kgl. Saml. 863 og 864 Fol. og Ny kgl. Saml. 613 b Fol. at være nær beslægtede, hvorfor de ikke her nærmere skulle beskrives.

8. Hdskr. i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 861 Fol. Afskrift omtrent fra Slutningen af 16de Aarh. Paa Pergamentsomslaget findes trykt: „Den svenske Feide. Anne Kaas“. Titel mangler.

9. Hdskr. i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 862 Fol. Afskrift med Titel: „Historiske Besch[r]iffuelse om thend Suenske Feigde vdi Høilofflige Konning Frederichs den Andens thijdt. Anno Domini 1607“. Haandskriftet har tilhørt Peder Syv.

10. Hdskr. i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 966. 4to. Uden Titel. Første Blad mangler. Flere Ejere, som „Peder Nielsen, Sogneprest thill Wlstrup och Høiby Sogne“, „Anne Brahe“ og „Holger Parsberg 1670“ have skrevet deres Navne i Haandskriftet. Afskrifter af dette, kjendelige paa Defecten foran, ere Ny kgl. Saml. 962. 4to og 963. 4to. (Se nedenfor Nr. 21 og 22).

11. Hdskr. i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 860 Fol. Afskrift med Titel: „Enn sand och warhafftige Historie om denn Krigh oc languaringe feide, som sig begiffuidt haffuer och standett i mannge Aar imellom Danmarck oc Suerighe. Som iegh Anne Krabbe S. Jacob Biørns thill Stiennaltt haffuer laadett wdskriffue her paa Stiennaltt Anno 1607. Thendt 27 Augusti“. Bag i Bindet findes en kort plattydsk Beskrivelse af Ditmarskens Erobring

1559, en Optegnelse om Adelsmænd, faldne i den svenske Fejde 1563—70, samt: „Ein nyes Lied“, om Varbjergs Erobring af Svenskerne.

12. Hdskr. i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 613 Fol. Afskrift fra 17de Aarh. med Titel: „Enn sannd och waarhafftige Historia om den Krig oc langwarrinnge Feide, som sig begiffwet haffuer oc standet i mannge Aar imellom Danmarck och Suerrige“. Derunder med D. Jens Bircherods Haand: „Autore Axilio Gyldenstiern“. Bag i Bindet findes Afskrift af nogle i det plattydske Sprog affattede Optegnelser om Krigen i Ditmarsken 1559.

13. Hdskr. i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 866 Fol. Afskrift fra første Halvdel af 17de Aarhundrede. Bag i Bindet findes en Fortegnelse over Kirkerne og Præsterne i Skaane, Halland, Bleking og Bornholm fra samme Tid.

14. Hdskr. i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 1131 Fol. Afskrift fra 1618 af en vis Peder Pauelsen, der i samme Bind har afskrevet en Del andre historiske Stykker.

15. Hdskr. i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 865 Fol. Afskrift fra Begyndelsen af 17de Aarhundrede.

16. Hdskr. i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 2575. 4to. Afskrift fra det 17de Aarhundrede, med Titel: „En sand och warhafftig Historie om den Krig och langvarende Feide, som sig begiffuet haffuer och vdi viii Aar vaaret imellem Danmarck och Suerige wnder Kong Friderich den Anden, och bleff samme Feide forligt och fordraget wdi det Aar 1571“. Paategnet: „Ex libris Johannis Mulenii G. f. Otthoniæ 1646[1])“, dog ikke skrevet med denne Mands Haand.

17. Hdskr. i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 613 b Fol. Afskrift fra Christian IV's Tid, med Titel: „En sand Historia om dend Krig och Feide, som sig begiffuet haffuer

[1]) Hans Jørgensen Mule blev senere Forstander for Komunitetet i Kjøbenhavn og Assessor i Højesteret. Han efterlod en meget betydelig Bogsamling, over hvilken man har en trykt Katalog.

imellum Danmarck och Suerig, som haffuer varet fra A° 1561 och til den Fredz Forhandling wdi Stettin, som scheede Aar 1570". Bag i findes Afskrift af Optegnelser om Båhuses Belejring, Fredsfordraget i Stetin og flere andre Stykker.

18. Hdskr. i det kgl. Bibliothek i Stokholm, i Folio. En gammel og ret god Afskrift (uden Titel), der har tilhørt Peder Frantzen (maaske den kgl. Herold, Fåder til Prof. jur. Klavs Plum) og senere (1649) Hans Ottesen Staarup, Skrædder i Kjøbenhavn. Foran Syvaarskrigens Historie findes i Hdskr. et Blad med Optegnelser om de danske og norske Bispedømmer. Bag efter findes Afskrifter af det stetinske og det knærødske Fredsfordrag 1570 og 1613. Selve Historien er gjennemgaaet af en, som har tilføjet forskjellige Smaanotitser i Randen efter andre Haandskrifter. (Se Molbechs Fortegnelse over Danske Haandskrifter i det kgl. Bibliothek i Stokholm, Hist. Tidsskrift. IV, 144, Nr. 28).

19. Hdskr. i det kgl. Bibliothek i Stokholm, i Folio. En lidet værdifuld Afskrift, mærket: „H. T. 1640", med Titel: „En sand Historia om dend Krig och Feide, som sig begiffuet haffuer immellemb Danmarch och Suerig, som haffuer warit fra Aar 1561 och till den Freds Forhandling vdi Stetinn, som schede her 1570". (Molbechs Fortegnelse Nr. 30).

20. Hdskr. i det kgl. Bibliothek i Stokholm, i Folio, paategnet: „Bellum Svecicum Fr. 2 et Erici 14ti, Authore Axilio Gyldenstiern". Paa et Par Steder henviser Afskriveren til Hvitfeldts Historie; Afskriften er altsaa yngre end dette Værk. (Molbechs Fortegnelse Nr. 29).

21. Hdskr. i det kgl. Bibliothek i Stokholm, i 4to, med Titel: „Historia om dend Feigde imellem stormegt. Koning, Koning Friderich dend anden vdi Danmarch och Koning Erich vdi Suerrig, som begyntis det aar effter Christi Fødsel 1563 och warede der effter paa ottende Aar". Derunder er skrevet med en nyere Haand: „Kiøbt paa

afg. Provst Zwergii Auction 1758 d. 29 Maji". Det er en Afskrift efter et Exemplar, hvori de første Blade have manglet (se Nr. 10). Uden sønderlig Værdi.

22. Hdskr. i det kgl. Bibliothek i Stokholm, i Folio, med Titel: „Een sanndt och warhafftig historia om den lannguarende Krig och feide, som sig begiffuet haffuer och standitt vdj mannge Aar emellem Danmarck och Suerige". Har tilhørt Peder Svendsen, Borgmester i Helsingør. Af Begyndelsen mangler eet eller flere Blade. Efter Historien følger i samme Hdskr. følgende Stykker: 1. Det stetinske Fredsfordrag; 2. Forhandlinger paa Grændsemødet d. 16. Avgust 1603, „Lave Urne, Eske Bilde, Jacob Beck Commissarier" (Afskrift af tyve Aktstykker); 3. Den knærødske Fred 1613; 4. Kort Fortegnelse over Artiklerne, de danske og svenske Raad haver fore paa Grændserne in Junio Anno 1624; 5. Kopi af det sjørødske Fordrag 1624. Hdskr. er kun af ringe Værdi. (Molbechs Fortegnelse Nr. 27).

23. Hdskr. i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 962 b. 4to. Afskrift fra 17de Aarhundrede, med Titel: „Krigs Hystorie imelom Danmark och Suerighe thil Land och Wand (senere tilskrevet: 1563). Først beschriffues Aarsagen thil Feigden". Som Ejermand (maaske ogsaa Afskriver) har „Biorno Severini Drachardus" (Professor i Sorø) skrevet sit Navn paa Titelbladet. Den korte Indledning mangler, og Afskriften begynder: „Aarsag till denn Suenndtsche Krig war, at ded forbund" (etc.).

24. Hdskr. i Karen Brahes Bibl. i Odense, Vogelsangs Fortegnelse Nr. 285. 4to. „Axel Gyldenstiernes Historiske Beskrifvelse om den Krig, som førtis mellem K. Frederik den 2 og K. Erick 14 udi Suerig. 1597". Bag i findes skrevet: „Denne Bog hører mig Hr. Niels Pedersen till med redte schiell. Lougen haffuer ingen Kiff, huo hende steller hand er en Tiuff, i Gallen schall hand lade sit Lyff. Ao. 1628 datum".

25. Hdskr. i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 964. 4to. Nyere Afskrift efter et fuldstændigt Exemplar. Langebek har tilskrevet Titelen: En sand og varhaftig Historie osv. En lignende nyere Afskrift er ogsaa: Ny kgl. Saml. 965. 4to.

Efter en mig velvillig meddelt Notits findes i Bibliotheket i Dresden under G. Fol. 79 et Haandskrift, der i Katalogen opføres paa følgende Maade: „1. Axel Guldenstern, Diarium der Vorgänge in Dänemark von 1448—1559[1]); 2. Geschichte des Krieges zwischen K. Friederich von Dänemark und Erich 14 von 1563—67, — beides in Dänischer Sprache". Ogsaa i Universitetsbibliotheket i Christiania findes der en nyere Afskrift af nærværende Historie[2]).

Da der ikke kan tillægges noget af de ovennævnte Haandskrifter et absolut Fortrin fremfor alle de øvrige, har jeg udvalgt dem, som jeg maatte anse for de bedste (og da navnlig Nr. 1. 2. 3. 4. 5 og 7), idet jeg tillige har benyttet det af Prof. Paludan-Müller tilvejebragte kritiske Materiale, der navnlig bestaar i Sammenligninger mellem Hdskr. Nr. 10. 16. 18. 19. 20. 21. 22. 24. Paa denne Maade har jeg ved Sammenligning søgt at fastsætte den rette Text, hvilket formentlig paa ganske faa Steder nær, kan gjøres med ikke ringe Sikkerhed, da det ene Haandskrift bøder paa det andets Mangler. Af de utallige Varianter har jeg i Regelen kun anført dem, der efterlod nogen Tvivl om den rette Læsemaade. Den her benyttede Retskrivning slutter sig nærmest til Hdskr. Nr. 16. Der forelaa nemlig en omhyggelig Afskrift med Prof. Paludan-Müllers Haand af det nævnte Haandskrift, hvilken han

---

[1]) Det er aabenbart Roskilde-Aarbogen, som er trykt i 1ste Del, Side 297 flg., men det er naturligvis en Fejl, naar dette Skrift tillægges A. Gyldenstjerne.

[2]) Se Norske Mag. I, 155.

velvillig stillede til min fri Raadighed, og hvorved jeg ikke blot sparedes for en Del Ulejlighed, men ogsaa for et Valg, der vilde have været meget vanskeligt, da heller ikke i sproglig Henseende noget af Haandskrifterne rager saaledes frem blandt Mængden, at et absolut Fortrin kan tillægges det.

Randbemærkningerne i nærværende Udgave ere fra Hdskr. Nr. 1. De af dem, som ere fremhævede (satte med spærret Tryk), maa antages at have tilhørt den nu tabte Original, de øvrige ere fra M. Anders Vedels Haand. I andre Afskrifter (navnlig i Nr. 2) findes der andre og vidtløftigere Summarier i Randen.

En Del af Anmærkningerne under Texten skyldes afdøde Etatsraad P. V. Jacobsen, i hvis Exemplar af Resens Frederik II's Krønike, som jeg nu ejer, der i Randen findes indført en Del gode og paalidelige Notitser hentede især fra Tegnelser over alle Lande, som der formentlig var Grund til her at drage Nytte af.

En sand och warhafftig Historie om den Krig och langvarende Feide, som sig begiffuet haffuer och standet i mange Aar imellum Danmarck och Suerige [1].

Fortalen til huer Christen Lesere och Aarsagen til samme Feide.

Meget at skriffue och meget at dicte, vden sandhed er der huos, duger dett intet. Saa findis her dog alligevell mange skiendtz skriffter [2]) och skiendtz bøger at vere beskreffne och i prent vdgangne om denne Krig, huilcken nu standen er i mange Aar imellum Danmarck och Suerige, vdj huilcke skiendtz skriffter samme skiendtz dictere skriffue aabenbarlige løgn, i det att de der findis enten at loffue och prise den ene part offuer alle maade, och den anden skielde de spotteligen, saa alle mand, som sandhed vide och selffue haffuer ochsaa veridt med i samme Krig och klarligen seet, huorlunde alting er tilgangen, maa sig her om storligen forundre. Da paa det at samme skiendtz skriffter, som

---

1) Denne Overskrift fattes i en Del Haandskrifter.

2) Flere Hdskr. have: skriffuere, eller schriffuer.

nu saaledis føris om Lande, iche aff simpell eller enfoldige folch saa och aff den meninge mand for sandru historie skulle regnis och actis: saa er denne neruerendis historie om samme Krig saa enfoldeligen och sandeligen her beskreffuen, at ingen mand, som sandhed veed, och den ellers bekiende vill, skall nogensinde kunde med rette sige, at her vdj samme historie skall noget vere skreffuit mere den ene herre och første, eller det ene Land och Rige til villie, end det andet. Men ligervis som alle ting haffuer sig begiffuet, baade till Landtz och Vandtz, saa er de och her beskreffne, Gud giffuet, ehuem de nu ere enten med eller imod. Dog maa vell huer mand sig her vdj høyligen forundre, at nogen skiendtz dictere, vere sig enten Danske eller Suenske, ville nogen sinde lade saadanne skiendtz bøger vdgaa om herrer och førster, dennem dermed saaledis meere at hadske och opuecke till meere ondt saadant at vdrette och vedergiøre, end at paaminde dennem och beuege till fred och enighed. Huilcket nu alle Christne bør stedse at giøre och sig beflitte baade at tale, raade, skriffue och dicte det, som gaat er och inted ondt kan afsted komme.

Och effterdi nu (Gud skee loff) at Krigen och samme feide haffuer nu ende, fordj aff skade bliffuer mand gierne viis, saa alle mand maa nu baade tale och skriffue det, som sandt er, och det som vi nu alle haffue baade seet och hørt, och ingen er wuitterligt; saa och disligest effterdj at mange baade Herrer och Førster, saa och den meninge mand, icke endnu vide, huilcken der først haffuer giffuet Aarsag til samme feide, enten de Danske eller de Suenske, saa ville vi nu først her beskriffue, huorlunde at Krigen haffuer sig begiffuet,

och huilcke de rette Aarsager ere och haffuer verit till samme Krig. Och ere nu disse, som her effter følger.

Aar effter Guds biurdt Mdxlj[1]) giorde høyborne Førster och Konninger, høylofflige Ihukommelse, Konning Christian den thredie aff Danmarck och Konning Gøste aff Suerig, disse tuende Kongers Konning Fredericks och Konning Ericks forfedere, dennem en forbund imellum, som skulle da vere imellum dennem och begge deris efftérkommere Konger i Danmarck och Suerig och Rigernis Vndersaatter vdj halfftredsindtztiuge Aar, till mand skreff 1591. Huilcket forbund baade Kongerne, samme Kong Christian och Kong Gøste, och alle deris Rigens Raad haffue da beseglet och sig bepliefted och høyligen med æd forbundet, for dennem och alle deris effterkommere, Konger i Danmarck och Suerige, och begge Rigernis Raad och alle deris Arffuinge, at holde samme forbundt vbrødeligen. Forbund imellem Kong Christian oc Kong Gustaff.

Saa stod da samme forbund i nitten Aar, och dis imellum stod Rigerne vell i fred och ænighed, saa lenge disse tuende Konger leffde. Men der de nu vaare døde och affgangne fra denne Verden lige paa it Aar effter anden, Anno 1560[2]), och dette bleff da begge deris effterkommere, Kong Frederich och Kong Erich, foregiffuet enten at fornye och stadfeste det samme gamle forbundt, eller och att oprette it andet nytt imellum dennem och deris Riger: da skreff Konning

---

[1]) Næsten alle Haandskrifterne have ved en besønderlig Fejltagelse her: Mdlj.

[2]) Nogle Hdskr. have: døde och affginge aff thenne Verdenn, lige paa ett Aar epther thenn andenn Anno 1559 och Anno 1560.

Ericus Rex Suetiæ post obitum patris agit apud RegemDaniæ de foedere innouando.

Erick i Suerig strax en føye tid der effter, da hans fader vor bleffuen død, til høyborne første Konning Frederich i Danmarck, och strax i det samme Aar vdj den Maanid Octobri, gandske venligen vdj den meningh, at hans Førstlige Naade viste vell, at der var giort it gammelt forbund emellum begge deris Herre Fædre, huilcket baade dennem och begge deris Riger vaar meget nytteligt och gaffnligt, all den stund de tilsammen leffuede. Och derfor vor da samme Konning Erick gandske broderligen begierendis aff Konning Frederich, at samme gamle forbund maatte bliffue ved mact och holdis saa fremdelis imellum dennem, ligesom det vor holdet imellum begge deris herre fædre. Och som hans salige Her Fader Konning Gøste haffde altid beuist sig venligen och broderligen imod høyborne Første Konning Fredericks Herre Fader, Konning Christian, saa ville hand ochsaa i lige maade bevise sig imod hannem, och altid findis venlige med ald broderlig Nabouskab och Venskab, som det sig burde, och samme gamle forbundt gierne stadfeste och forbedre i alle maade.

Huilcken Konning Ericks meening och venlige skriffuelse, da Konning Frederich fich den att høre, bleff hand saare glad, och da hand den icke anderledis forstoed, end som ordene liude, och besønderlig at hans frende och blodsforuandte och gode Nabo ville hannem saa venligen tilbiude saadanne fredsommelige tilbud. Och derfor skreff Konning Frederich och strax Konning Erick suar tilbage paa det aller venligste, at hand da inted andet aff hannem skulle foruente, vden alt gaat, Fred och broderlig Kierlighed i alle maader. Huorfore Konning Frederick da ochsaa begynte strax att fange it gaat haab och en god fortrøstningh, at Konning

Erick skulle da lade alting bliffue ved det gamle forbund, och saalunde elske fred och ænighed, som begge deris forfædre haffde giort for dennem.

Men see huad der skeede, at strax iche mange Maaneder der effter, Anno 1561, lagde Konning Erich sig strax effter Reffuel wdj Lieffland, och baade med Krigsmact och anden lempe fick samme stad ind, med det hele Hertugdømme Esthland, och tuingte saa de Indbyggere at giffue sig vnder hans mact och suerge hannem Liudelse til Suerige. Huor vdinden Koning Frederich meente sig da at vere skeet meget for kort. Thi det er vist och kand vel skriffuis med sandhed och beuisis, att aff lang tid och heden hees haffuer meste parten Liffland, och besønderlig det hertugdømme Estland, altid bekiendt Konning Waldemar aff Danmarck for deris rette herre. Huilcken ochsaa haffuer tuinget dennem till Christendommen, da de hedninge vaare, och da paa landet skichet Indbyggerne Loug och Rett at leffue effter, huilcke de endnu bruger. Och da samme tid ochsaa funderede Reffuell, och gaff de borgere baade friheder och privilegier, och staden begaffuede med det gamle Danmarckis Vaaben, som er 3 løffuer, till it vist tegn och amindelse den herkomst och subjection. Och alligevell at den tydske orden i Liffland haffuer siden noget der effter fanget herredømme offuer samme Estland och den stad Reffuell med Konning Waldemars vilge och efferladelse, saa haffuer dog Kronen aff Danmarck och alle de andre effterfølgende Konger, som i Danmarck regierit haffuer effter Konning Waldemar, aldrig ville i nogen maade offuergiffue och forlade den Superioritet och Rettighed, som de saalunde haffde till Liffland, men di haffuer dog stedse derpaa klagitt, och

Prima causa belli.

Rex Suetiæ occupat Reualiam.

Jus Regum Daniæ in Estoniam.

altid protesterit sig denne frihed at reservere, der paa att tale, naar dennem løsted. Ligervis som denne nerverendis Konning Fredericks herre fader, Kong Christian den thredie, da ochsaa giorde vdj den rigsdag til Spir, den tid at hans førstelige Naade bleff forligt med Keyser Karll den fembte, baade salige med Gud, da haffuer Konning Christian och saa klarlige sig forbeholdt och reserverit all den ret och rettighed, som hand eller ochsaa alle de andre efferfølgende Konger i Danmarck kunde haffue at tale paa det herredømme vdi Liffland.

Tractatus cum Carolo V.

Men om nogen ville sige, at dette vor Konning Erich aff Suerrig wuitterligt, at Kongen aff Danmarck haffde der nogen Rettighed vdi Liffland, da beuiser hand det selffuer, at hand det fuldvell viste, vdaff de breffue och privilegier, som hand da gaff de Reffuelske och Adelen der paa landet, da de soer hannem Lydelse, saa liudende: At vore det saa, at Kongen aff Danmarck, eller det Romerske Rige, Hermesteren, eller dett Tydske orden eller nogen deris foruantte, arffuinge eller effterkommere, ihuo de helst vore, ville herfor dennem noget ret eller rettergang, vold eller offuerlast giøre eller paaføre, da forplicter hand sig och alle hans effterkommere, Konger i Suerige, dennem och alle deris arffuinge och effterkommere, imod alle disse at handtheffue, beskytte och beskerme, och all deris skade affuende och vederlegge. Huilcket da ochsaa vor tuert imod det gamle forbundt och alle de breffue paa begge sider vdgangne och beseglede. Ligervis som det tiende Capitel indeholder om samme forbund imellom disse tre Riger, Danmarck, Suerrig och Norge, ordt for ordt, som her effterfølger: Och besønderlig skulle disse thre Kongeriger saaledis verre indbiurdis forbunden, at ingen aff

dennem skall haffue mact enten med ord, skrifft eller forbund at legge sig i Venskab eller giere Contract och forbund med nogen Konger eller Førster, Kiøbsteder eller nogen anden herre, och dennem giffue privilegier och friheder, eller nogen foriettelse och tilsagen, som nogen aff disse thre Konge Riger kand vere imod eller komme til skade i nogen maade[1]).

Och det skede ydermere, at Kong Erick loed forskicke tuende aff hans ypperste Raad ind vdj Danmarck till Konning Frederick, som var Her Gøste Olsen, Friherre, och Her Thure Bielche, at begiere da med Konning Frederick thre Aars fredstand: huor vdaff Konning Frederich kunde da vell formercke, at Konning Erich da icke begierede saadanne thre Aars fredstand for anden sags skyld, end att hand dermed nu icke lenger ville holde hans salige herre Faders och Suerrigs Rigis Raadtz gamle forbund. Och derfor haffuer da Konning Frederich saaledes suaridt, at ald den stund det gamle forbund stod wed mact, huilcket Kong Erick sig da ochsaa nyeligen haffde ladet forlyde gierne at ville holde og forbedere, giordis icke behoff att handle

Secunda causa belli.

Rex Suetiæ tentat Regis Daniæ animum per legatos.

---

[1]) I selve Originaldokumentet paa Pergament i Gehejmearkivet, dat. »Bremsebro am Tage Exaltationis Crucis, der da ist der 15te Tag des monats Septembris 1541«, hedder det i den 15de Artikkel: »Es sollen auch alle drey Reiche vor allen dingen dergestalt mit einander verhaftet sein, das kein teil mit einigen Konige, Fursten, Potentaten, Herrn, Stedten noch andern in keine Buntnusse, Freuntschaft oder Contract zu schreiten, noch einige freiheiten, priuilegia noch vertröstunge, so deme anderen Reiche gegen oder zu schaden sein oder geratthen mag, von sich zu zuuorschreiben noch zuuersagen macht haben«. — Man ser, at Forfatteren maa have haft Traktaten for sig; thi at han henviser til den 10de Artikkel, hidrører vel blot fra en Uagtsomheds- eller Afskriverfeil.

om nogen anden fredstand. Men de Suenske sendebud ville da inthet meere høre om det gamle forbund, vden aldelis sagde sig at haffue befalning at handle om en ny fredstand effter deris Artichle, eller och slet inthet videre dermed at haffue at bestille, vden alleneste at fare strax tilbage.

Vdaff huilcke tradzelige giensuar Konning Frederick kunde da vell besinde, at Konning Erich haffde da meget forhoffmodit sig aff hans løcke och fremgang vdj Liffland, saa at hand nu dermed haffde meere lyst och villie til krig och feide end til fred, fordi at denne thre Aars fredstand haffde och dend forklaring med sig, at alle deris gamle forbund skulle dermed aldelis verre døde, mactisløse och giort til inted. Huor vdaff da nocksommeligen vaar at merche, at dersom nu denne thre Aars tilbudne fredstand iche bleff samtøgt, da var der strax en feide for haanden, och dette alt sammens saa gaat som en obenbarlig vndsigelse.

Foedus in vnum annum factum Ao. 61 27 Augusti. Tum occuparat Rex Suetiæ Reualiam

Och fordj at de samme sendebud vaare endda saa traadtzige, at dersom de icke da kunde fange de thre Aars fredstand effter deris willie, da begierede de et Aars fordrag, och foregaff, at deris herre actid sig da till Engeland der at giffte sig, och dis imellum wille hand nu saaledis stille Konning Frederich sin Naboe tillfredtz, at hand inted skulle arge ind paa Suerrig i hans fraverelse; och fordj at de samme sendebud da ochsaa begierede till Konning Erich en secker leide och fri pas igiennem Danmarck till Engeland, da att fuldkomme hans forhaabende gifftermaal med Droningen, som hand da haffde ladet bede om; och paa det att Kong Erich iche skulle da tenche, at Konning Frederich wille misunde hannem denne hans Velferdt: da beuilget

Profectio R. Suetiæ in Angliam.

Konning Frederich och samtycte dette ene Aars forbund, dog med disse Vilckor, at det gamle forbund, som hans herre Fader haffde giort, skulle hermed icke vere til inted giort, men hand det aldelis vilde holde wed mact, forhaabendis ochsaa, at Konning Erich skulle vell ochsaa vdj fremtiden enten beuilge samme gamle forbund eller oprette it nytt.

Och da nu dette ene Aars forbund giort var Anno 1561 den 27 Augustj, da beseglede baade Konning Frederich och Konning Erich samme forbund, med begge deris Rigers Raad. Och det da ochsaa med deris æd och kongelig ære stadfestede. Och staar der vdj samme ene Aars forbund saaledis, at den ene skall den anden ingen vrett giøre eller tillføye, men alt det, som fred, gaat Nabouskab, Kierlighed och Venskab kand giøre och skaffe, skal huer beflitte sig effter, och all trette stille vere. Och huad som den ene haffde den anden noget thill at tale, skulle med vilge och venskab vdrettis, och huer beholde det, hand tilforne haffuer hafft i rolighed och besiddelse. Och huad de saaledis icke haffde i deris heffd tilforne, skulle ingen aff parterne tage sig till, den anden part till skade, forsmedelse eller wlempe, førend det ene Aars fred haffde ende.

Dermed giorde Konning Erich sig rede at drage ind i Engeland, och gaff sig strax til søes for Elsborig med nitten orlogs skibe, foruden mange andre flere[1]) skib, som førde proviant och andet. Men strax der Konning Erich vor kommen vd omkring Skaffue Reff, kom der saa stoer en storm paa hannem, saa alle hans skib da skildis ad, och somme komme ind for Frisland Rex Suetiæ tempestate reiicitur ab itinere Anglico.

[1]) Mange Hdskr. have: store.

och somme for Norge och Skotland och andensteds, vden Kong Erich, hand kom selff ind for Elsborig med Suanen igien, och toe andre skib med hannem.

Dermed bleff nu denne Seylads och det gifftermaall affslaget. Och fordj Konning Erich aff dennem, som paa hans vegne denne handel dreff, fornam alting iche at vere saa rigtig, saa vor Kong Erich ochsaa vell till-fridtz, att hand saalunde kom tillbage, fordj hand da befryctede sig, att hans broder hertug Johan skulle da haffue taget Landet och Riget fra hannem, om hand haffde kommet frem til Engeland och bleffuet der nogen tid forhindred. Dermed foer nu Konning Erich till Ennekiøping och loed saa did forskriffue all Adelen och Kiøbstedmend til sig aff Smaalandene, och da taxerede dennem alle effter deris formue, at giøre hannem Krigsfolch vd baade till hest och foed, och verre tilrede, naar dennem tilsagdis.

Suecus bellum meditatur.

Men see huad der skeede, at lige som Kong Erich holdt det gamle forbund effter hans egen tilbudne skriff-uelse, saa holdt hand ochsaa det ny. Fordj strax en føye tid her effter tog hand op Danmarckis Rigis Vaaben, som er 3 Løffuer, och Norgis Vaaben med, som er en Løffue med en Brede[1]), och satte dennem strax iblandt sine och Suerigis Rigis Vaabner, och dermed beseiglede hand alle sine breffue. Ibland huilcke hand och nogle sende selffuer frem til Kiøbenhaffn med nogle aff sine Raad wdj samme Aar och i den Maanid Decembri. Huilcket da Konning Frederich formerckede, haffde hand da inted meere haab til fred i nogen maade, effterdi Konning Erich wille nu huercken holde

Tertia caussa belli.

[1]) En Del Hdskr. have: Helleborde, andre: Borde.

det ny forbund, som hand selff haffde besegled och vnderskreffuit med sin egen Haand, och ey heller det gamle, som hans herre Fader och alle Suerigis Rigis Raad haffde hannem tilforplicted at holde, anderledes end som hand nu och fordristed sig til att tage hannem sine Vaabener fra, saa skulle hand vell ochsaa i fremtiden, naar hand dertil fich Leylighed, beflitte sig effter at tage hans Riger medt, vdaff huilcke hand brugte di Vaaben. Huilcket ingen Christelig Herre eller Koning fordrage kand, at en anden skall saalunde tage hannem sine angeborne Vaaben fra.

Et hæc possunt deleri, si placet.

Paterna hæreditaria insignia, quæ Gustavo.

Saa skeede nu och videre vdi samme Aar 1561, och vdi den neste maanid i Septembri, strax som dette ny Aars forbund var giort, lod hand forskicke sine Oratores och sendebud ind vdi Liffland till Konning Frederichs Broder, hertug Magnus, Biscop till Øsell och Curland och Administrator till Reffuell, baade med breffue och mundelig befalning. Huilcke sendebud da begierede baade mod det gamle och det ny forbund, at samme hertug Magnus skulle giffue sig da med alle sine Vndersaatte vdj Liffland vnder Konning Erich till Suerrig och hans beskermelse, och suerge hannem Lydelse. Och paa det at Konning Erich kunde nu saaledis samme hertug Magnus hertill desbedere och ydermere beuege och hannem dermed forskrecke, da loed hand hannem nu ochsaa dette aabenbare med vdtrøgte ord tillsige, att hand turde aldrig foruente sig nogen hielp och bistand aff nogen Christen herre eller første wdj den gandske Christendom, huor mectige de vaare, om hand kom vdj nød, och at ingen haffde dertill nogen sønderlig mact eller mectighed hannem at beskytte. Och derfore var det hannem fornøden och raadeligt, at hand

Quarta causa belli.

Suecus sollicitat D. Magnum ad defectionem.

med det første gaff sig vnder Kongens beskermelse aff Suerig med alle sine Vndersaatte wdj Liffland. Och samme sendebud begierede da ochsaa, at hertug Magnus skulle da selge Koning Erich noget Biscops gods for et lideligt Verd fra Biscopsdommet, som Konning Erich i Suerig laa beleyligt til Reffuell, och siden giffue Kong Erich breff och seigel och sig forplicte med æd, och alle hans Vnderdane, baade geislige och verslige, at effter hertug Magni Død skulle samme stifft och det herredømme icke komme til nogen anden herre end till Koning Erich wdj Suerrig i hans liffstid, och effter hans død till hans rette liffsarffuinger paa Suersiden in linea descendente[1]): eller ochsaa, om de vaare iche til, da skulle samme stifft komme til Koning Ericks effterkommere, Konger til Suergis Rige, in linea collaterali[2]). Och derfor ville nu ochsaa Konning Erich hannem beskøtte och beskerme imod huer mand, baade herrer och førster, ingen vndertagen, ihuem det helst were kunde, och derhuos skencke hannem xl tusinde Daler.

Huilcket altsammens saa at verre i sandhed kand mand klarligen mercke och noch beuise med det rette Original och Instrument, som hertug Magnus haffuer endnu tilstede, vnder Konning Erichs egen Zegell och haandskrifft. Huor vdinden Konning Frederich meente sig at vere skied meget for kort, fordj at langt førend Konning Erich fich saaledis noget herredømme eller mact vdj Liffland, da haffde samme Biscopsstifft, Curland och Reffuell, velvilligen giffuet sig vnder Koning Frederichs æd och beskermelse aff Danmarch, och

---

[1]) Ordene: in linea descendente, mangle i flere gode Hdskr.

[2]) Ordene: in linea collaterali, mangle i flere Hdskr.

hannem igien andtuordet det rette Ius patronatus, som de andre fremfarne Konger i Danmarch pleyde der tilforne att haffue till samme Biscopsstifft, huilcket da nu ochsaa skeede med Hermesterens gode villie och samtyche i Liffland; foruden det stifft Øsell, det haffuer stedtze ligged och bleffuet vnder Kongens herredømme och protection i Danmarch.

Och det skede ydermere, at den tid Hertug Magnus ville nu icke disse Konning Erichs fremsett och begieringer indgange och samtycke, da bleff Koning Erich meget vred, och loed strax sitt Krigsfolch drage mit igiennem hertug Magni Biscopsstifft Øsell, endog at di kunde vell haffue draget der vden omkring, och giorde der stor skade. Huor vdaff alle kunde vel formerchê, at her vor da iche stort haab til fred. Dog loed Koning Frederich flitteligen handle med Koning Erichs sendebud, Her Steen Ericksøn friherre, Her Bentt Gylte och Lauridtz Knudsøn Secretario, den tid de kom til Kiøbenhaffn Anno 1562 vdj Januario, at ded gamle forbund maatte holdis oc bliffue ved mact. Och vor det saa, at der vor noget, som baade rigerne kunde verre skadeligt, da ville hans Naade gierne samtycke, at begge Rigernis raad maatte det forvandle till det beste. Men de sendebud vor endda saa stiffue, at de da aldelis inted herom actede, men haffuer modvilligen denne handell affslaget, saa en aff dennem, ved naffn Her Steen Erichsøn, sagde da obenbare med vdtrøgte ord, at ald den gamle forbund vor Koning Erich skadelig, och derfor ville de den iche ydermere holde. Och begynte nu saaledis at foreslaa en anden ny fredstand paa 30 Aar, och sagde sig at haffne dertill fuldmact aff Koning Erich den at samtycke. Wdj

Quinta causa belli.

Legati Sueci in Dania.

Fredstand paa 30 Aars tid.

huilcken ny fredstand da fantis saa mange vnderlige Artickeler, at naar mand ville dennem rettelige ansee och beskue, da haffde de saa mange exceptiones och vilckor wdj sig, och alle paa de Suenskis wildt och Danmarch til skade, at ingen kunde sig der effter rette.

Articuli Suecorum suspecti.

Och vor da samme Artichle saa listige och behendelige giort, at naar de Suenske ville, da haffde de fred, och ville de iche, da haffde de aarsag till at feide ind paa Danmarch, naar dennem lystede.

Och derfor loed Koning Frederich sige de Suenske sendebud alle disse aarsager, huorfore hand da icke kunde indgaa samme 30 Aars fredstand, och besønderlig effterdj at samme freds Artichle vor da saa behendelig giort, och med saa mange Vilckor och Reseruatzer begrebne.

Articuli a R. Daniæ propositi.

Huor faare Koning Frederich lod siden forholde de suenske sendebud nogle andre freds Articheler, som lidelige vore paa baade sider. Iblant huilcke vor det ene, at begge disse Konge Rigers ret och rettighed, som huer mente sig att haffue enten om Liffland, Skaane, Gulland eller Suerrig, och ald anden wenighed och trette, som verridt haffuer, eller her effter sig begiffue kunde imellum begge Rigerne, skulle forhandlis paa en venlig handell, och de Dommere der om dømme, som begge parter dertill beuilgede och samtygte. Och at vnder samme 30 Aars fredstand skulle och hertug Magnus och hans Vndersaatte vere begrebne. Och disligeste saameget som Danmarchis Rigis Vaaben anrørendis vor och Norgis, da begierede Koning Frederich, at Konning Erich ville rette sig selff och samme Vaaben afflegge, och viste vell selff, at hand der till ingen rett haffde.

Men de Suenske sendebud vilde dog her med inted lade sig beuege, vden alleniste sagde sig her paa ingen befalning at haffue videre herom at handle, end deris Instructio indholder. Och da de. saaledis ingen fortrøstning ville giffue till fred, da ilede de hiem, och lod saa alting bliffue bestaaendis. Och sagde sig dog at ville til det beste giffue deris herre och Konning det tilkiende. Och dermed bleff nu dette altsammens saa staaendis.

Vdj Majo maanet da sende Konning Erich en skrifft neder aff Suerrig till Koning Frederich, men ingen Legater eller sendebud der huos, wdj huilcken skrifft hand tillkiende gaff alle de Artichle, som hand ville da giøre fred med paa 30 Aar. Vdj huilcke Koning Erich haffde da enten aldelis inted forandrid om de wbillige vilkor, som Konning Frederich mente sig tilforne at vere besuerlige, och meer kunde giffue Aarsag till Krig end till frid, eller ochsaa at der vor da fast flere till sette, som altid kunde verre Danmarch till skade och Suerrig stedse til gaffn. Nuncius Regis Sueciæ ad R. Daniæ

For huis sags skyld Koning Frederich skreff strax tillbage med samme breffdrager til Koning Erich, siden at hand da flitteligen haffde offuerseet alle de wbillige Vilkor och Artichle, som den Suenske Konge foregaff, at hand da iche i nogen maade kunde forstaa eller formerche, huorlunde at der kunde bliffue nogen tryg och stadig fred imellom Danmarch och Suerrig, vden saa vor, att all deris tuilactige trette da tillforne giordis till ende, eller ochsaa att de derom beskickede nogen vis maade och middel ved dommere och herrer, som dennem kunde adskille. Huilcket Konning Frederich da ochsaa tilkiende gaff, at best kunde skee ved begge deris Raad, om di da paa begge sider maatte hin anden

møde paa en bequemelig sted. Och vor det saa, att dette vor saalunde Konning Erich vell behageligt, da skulle hans raad och gode mend strax did komme med det første.

Och fordi Konning Erich tog nu denne sag lenge i beraad, och her til inted suarede, da sende hand alligeuell sine legater frem paa det sidste till Kiøbenhaffn, som vor Her Thure Bielche, Her Dionisius Burgius, en Frandsøske, och Lauridtz Olsen sin Secretarium, vdi Augusti maanidt dette samme Aar 1562, hart imod den tid som det ene Aars forbund vor till ende.

Aduenerunt Haffniam legati Sueci.

Huorfore Koning Frederich och hans raad vor da meget glade, och mente nu saaledis, at samme sendebud skulle haffue fuldmact en stadig fred att giøre med lidelige vilckor paa baade sider. Men paa det sidste fantis det saa, at de da aldelis ingen mact haffde noget at forandre till nogen fredstand, anderledis end som de andre Suenske sendebud tilforne foregaffue, och som den sidste Koning Erichs skriffuelse och forklaring wdviste.

For huis sags skyld Konning Frederich loed endda samme legater venligen tilbiude, effterdj at der end da foregaffuis mange ny article, at vor det saa, at Konning Erich ville det samtycke, at gode mend och herrer maatte sige och dømme dennem imellum om Gulland, som de Suenske da meente sig at haffue rett till, saa ville hand ochsaa tilstede, at samme dommere maatte dømme om de steder, kloster och stifft, som Koning Erich haffde occuperet och indtaget i Liffland. Och endog at nu till denne Dag haffde aldrig noget Klagemaal verit giort aff de Suenske om Skaane eller Halland, och der paa heller [iche] verit nogen Reservationes Iuris forbeholdne hoes de Suenske och vndertagne:

Rex Daniæ ad arbitros prouocat.

saa vor dog alligevel Koning Frederich well til fredtz, paa det at hand dermed saalunde iche skulle siunis at giøre forhindrelse paa nogen frid, at samme herrer, gode mend och dommere ochsaa da dømpte her paa, om de Suenske kunde haffue nogen rett till samme land Skaane och Halland. Och om det saa vaar, atter der imod at Koning Frederichs rett och rettighed iche dermed heller skulle verre hannem forhindret at tale om det hele Suerrigs Rige, at det och skulle høre till Danmarch, och iligemaade ochsaa lade de samme Dommere der paa dømme.

Och endog at de Suenske nu fuld vell viste, att foruden disse middell kunde der ingen tryg och stadig fred bliffue aff, saa ville de alligeuell inted lade sig deraff beuege, men aldelis sagde sig at haffue ingen befalning at samtyche der nogen Dommer till, eller giøre nogen fred, vden med alle de Vilckor och forbeneffnte Artichle, som de da førde med sig, vdj huilcke alle Koning Frederichs Actiones, Rett och Rettighed, som hand kunde haffue att tale imod Koning Erich i Suerrig och hans Rige, skulle aldelis verre vdelugt och aldrig omtalis. Och dermed skulle nu al deris trette och rettergang, som aldrig vor tilforne foregiffuen, men nyligen optenckt, were nu de Suenske fri fore att indskriffue iblandt alle deris freds Artichle, at tale om och klage, naar de ville, endog att fred skulle siunis at werre.

Huor vdaff nochsommeligen vor at formercke, huad den Suenske Koning haffde i sinde, effterdj att hand nu aldelis inted ville affslaa eller effterlade aff de vbillige wilckor, som hand foregaff, men at hand dermed kunde saaledis altid haffue Aarsag till at feide paa Danmarch, naar hand ville.

Rex Daniæ cupit renouari articulos veteres.

Och fordj at Koning Frederich loed de Suenske sendebud endda foreholde den gamle forbund, som begge deris herre Fædre haffde dennem saa høyligen forplicted at holde, som endda skulle vare i 30 Aar der effter: at wor det saa, at der end da fandtis noget iblant, som wbilligt wor, da maatte de det forandre. Men de sagde sig nu iche befalning att haffue dertill.

Dog samtycte de paa det sidste dette och beuilgede, att Her Dionisius Burgius skulle fare hiem till Suerrig der om at forfare Koning Erichs villge, och føre suar tilbage, och des imellum ville de stille bliffue i Kiøbenhaffn. Huilcket da vaar baade Koning Frederich och Danmarchis Raad saare behageligt. Och derfor bad och strax Koning Frederich samme Dionisius saalunde sige till Koning Erich, at vor det saa, at hand da ville giøre fred, och hand den retsindelig ville bevilge och samtycke aff hierted, da skulle hand aldelis befinde hannem tryg, huld och trou, wden all suig och argelist. Och fordj dette ene Aars forbund och fredstand vor da hart ad ende, da sagde Koning Frederich nu ydermere til samme Burgio, at det storligen behoff giordis, effter saameget wrett, som hannem da skied vor, att Koning Erich ville da beskiedeligen med vdtrøckte ord, foruden ald omslag, lade hannem faa att vide, huor vidt hand skulle sig da til hannem forlade.

Dionysius Burgius redit in Sueciam.

Dermed foer nu Dionisius Burgius bort, och de andre fortøffuede hannem siden i Kiøbenhaffn til halff Octobris, saa kom der hastelig Kong Erichs skriffuelse till dennem, det ingen haffde tenckt, at de da hastereligen skulle giffue sig hiem igien till Suerrig, och der huos vor ingen skriffuelse, huor faare det skiede, och

Legati Sueci reuocantur.

iche heller, huor vidt Koning Frederich skulle sig da till hannem forlade.

Huor vdaff mand letteligen kunde formercke, huad Koning Erich da i sinde haffde, fordj strax en føye tid der effter, spurde Koning Frederich saadanne tidinger fra Liffland, at middelertid som denne forhandling om fred nu saalunde skiede i Kiøbenhaffn imellum Koning Frederich och samme Koning Erichs sendebud, da loed Kong Erich med hans Krigsfolch giøre Indfald i hertug Magni, Koning Frederichs broders Land j Liffland, och dennem røffuede, och tog hannem det Claaster Padis med mact fra, som hertug Magnus haffde da inde med Hermesterens samtyche, och meget andet godtz med, som da hørde baade hertug Magnus och Hermesteren till, enddog att det ene Aars forbund vor iche endnu till ende.

Sexta causa belli.

Suecus inuadit D. Magnum in Liuonia.

Och sammeledis loed Koning Erich da ochsaa optage alle de danske Kiøbmands skib, som fore deris rette reyse til Naruen, vdj samme Aar som det ny forbund vor giort, och loed dennem anholde som fanger i lang tiid, dennem til stoer skade, enddog at de ingen Vare førde til Naruen, som de Ryssers mact kunde bestyrche. Saa loed Koning Erich ochsaa hans fogeder och Embedsmend allesteds huos grændtzerne indtage skouff och march offuer Landemerchet fra de skonske bønder, Loug wfordeelt, huilcket da ochsaa vor imod dett ene Aars ny forbund. Och naar nogen aff de Danske Kiøbmend foer ind vdj Suerrige och der solde deris gode Vare, och der saa kiøbte sig andre Vare igien, da bleff det dennem strax fratagen, for denne aarsag at fougderne sagde, at de maatte icke saadanne forbødne Vare vdføre, dog det ene Aars ny

Septima causa belli.

Suecus naues Naruiam ituras spoliat.

Sueci limites Regni S. violenter ampliant.

forbund vor iche endda til ende, och des imellum vor det alle mand frit faare baade at handle och vandle med hin anden, som Naboer och goede Venner burde, och ingen den andens Vndersaatte at wforrette i nogen maade.

Huorfor Koning Frederich wor nu saaledis alt formeget aarsaget at gribe till Verge, saadant ont at affverge, men hand wille enddog hellere tilforn endnu en gang besøge Kong Erich med sine egne sendebud, om der end da kunde staa nogen raad till at giøre fred foruden blodstyrtning. Och derfor loed hand nu strax forskiche tuende aff sit Raad op till Stochholm, som vor Korfidtz Vlffeld och Jacob Brockenhus, som da opdrog till Koning Erich vdj Januario Anno 1563 der at faa hans wilie och sind att vide, om hand endda noget kunde beuegis til fred. Huilcke der da foregaffue Kong Erich alle lidelige middell och vilckor, huorlunde at der kunde bliffue en trøg och stadig fred, med enten at bevilge det gamle forbund, eller der vdj forandre, huis behoff giordis, eller ochsaa oprette it nyt. Da gaff Kong Erich ingen endelige eller visse suar, men loed dennem saalunde fare hiem, at de ingen visse beskeden haffde med sig, huor effter Koning Frederich kunde sig noget rette, eller vide, om hand ville giøre fred och offergiffue Danmarckis och Norgis Vaabener eller ey.

Och det skede, at i midler tid som dette nu saalunde bleff handlet i Suerrig, och tilforne, da lod Koning Erich ochsaa optage alle de Lybske Kiøbmendtz skib, som løb till Naruen, och begynte da ingen at spare vdj Østersøen, huad heller de kom aff Vestfart eller andensteds, och førde dennem till Suerrig, for huis sags skyld alle Kiøbmend befryctede sig da storligen

at segle aff Vestersøe igiennem Øresund, och dette nu saalunde beklagede for Kong Frederich, att di nu icke maatte fare secker, och der vd offuer nødis till at bliffue hiemme, baade Kongen och dennem til stor skade. Vdaff huilcke Aarsager Kong Frederich kunde nu vel formerche, att hannem stoed en aabenbare feyde for, och dette kunde iche anderledis vorde, da betenckte hand sig videre, at hannem da høyligen behoff giordis at haffue alting i god opsiun och act, och loed saa dette saa bestille huos alle sine Krigs høffuidsmend, som hand da haffde wdj sin bestilning vdj Tyskland, och naar behoff giordis, skulle de verre til rede och komme til hannem.

Och fordj at Koning Erich haffde da noget tillforne forskicket sin Candtzeler, Her Niels Gyldenstierne, och nogle flere igiennem Danmarch thill Tyskland, vdj midlertid som Korfidtz Vlffeld och Jacob Brochenhus wor i Stochholm, och Kong Frederich loed giøre dennem alt got, huor som de drog frem igiennem Danmarch. Och loed Koning Erich siden atter forskicke nogen aff sit Raad, som vor Her Steen Ericksøn, Her Gabriel Christensøn och Her Jørgen Fincke, at drage endnu ochsaa igiennem Danmarck till Tyskland, der at giøre videre forbund med nogle aff de Tyske første, och forsamle Krigs folch at føre ind i Suerrig, och dertil ville hand siden vdsende nogle orloff skib att hente dennem ind vdj Suerrig fra Rostoch eller andenstedtz der huos vdj Pommeren. Dermed drog nu disse Kong Erichs Raad igiennem Halland och Skaane och genisten thill Kiøbenhaffn, wansett de ingen leyde haffde, och viste vell, at det ene Aars forbund vor wde, och att Koning Frederichs sendebud haffde da icke heller fanget

nogen sønderlig goed beskeden huos Koning Erich paa dęris Huerff och Erinde om fred.

Och effterdj att dett vor da saa bestillit, at naar Koning Frederich vor iche tilstede vdj Kiøbenhaffn, och der kom nogen fremmede sendebud, att di skulle fortøffue der, till hand kom der tilstede, saa bad da Kong Frederichs stadtholdere, Johan Fris, samme sendebud venligen, att de ville fortøffue, till Kongen kom, som da iche vor langt borte.

Men Her Steen haffde hiemelig forskicket it bud till Kong Frederich fra Kiøbenhaffn om leyde at drage igiennem riget, och befalde samme sit bud at møde hannem paa Veyen wden for Byen, naar hand formerchte, at hand vor wddragen. Och sagde saa Cantzeler Johan Fris inted her aff; och des imellum beredte sig at drage aff Byen. Huilcket da Cantzeler fich att wide, loed hand skiche Aruid[1]) Wgerup med nogle andre till Her Steen och venligen bad hannem der fortøffue, til Kongen kom tilstede, som da snarligen vor foruentendis, eller ochsaa till saalenge Cantzeler fich bud fra Kongen, huad hand giøre skulle; och paa det dennem icke paa veyen skulle nogen spaat wederfaris, huilcket hand viste at Kongen icke gierne haffue vilde.

Da haffuer Her Steen for ingen deel vilt bliffue, men med sit folch giorde sig rede at fare aff byen profos[2]). Huorfor at Cantzeler da atter vdsende Aruid[1]) Wgerup till hannem och loed hannem endda wenligen bede paa ny, att hand da icke wille giøre Kongen den spott at drage aff byen foruden pasbord.

---

[1]) Flere Hdskr. have: Arild.

[2]) D. e. par force.

Men Her Steen skøtte her inted om, men sette sig strax paa sin hest at ride aff Byen, och loed nogle aff sine tienere ride for, och der de kom til Stadsporten, kiende wecterne iche dennem och viste iche, huad de vor for folch, och spurde dennem, huort de ville. Och de suarede, att de wille wd, och gaff ingen anden beskeed. Da sagde vecterne, at de kom iche vd, inden de haffde beskeed fra Borgemester och Raad. Och dermed vende de suenne[1]) strax om til Her Steen. Och da de sagde hannem, at de icke kunde komme vd, loed Her Steen sig høre med mange vnyttelige och wbequeme skendsord, och kalde dennem alle prackere och Danske forredere, och sagde sig da at wille wd i 7000 Dieffle naffn, och greb strax till sit fyrrør och lagde hanen paa, och holt vecteren[2]) det paa liffuet, som stod ret for hannem, huorfor vecteren slog strax Her Steens hest offuer næsen med it spiud, at hesten maatte vige aff, at Her Steen skulle da icke skiude hannem. Och Her Steen brugte siden mange haarde ord, truede och sagde, at da for dette stycke skulle mange tusind pander bløde[3]); och red saa hiem till sit herberge.

Och siden dette vor skeed, kom Her Steens bud tilbage med Koning Frederichs pasbord.

Men den tid Koning Frederich kom i forfaring, huorledis Her Steen, førend hand fich sitt pasbord, med tradtz ville ride aff byen, vanseendis at Cantzeler paa Kongens vegne venligen hannem loed bede, at hand ville fortøffue, till hand fick bud fra Kongen, och i hans vdtog icke alleniste ville offuerfalde och sla Kongens Vact och

[1]) Flere Hdskr. have: Suenske.
[2]) Flere Hdskr. have: Vacten.
[3]) Flere Hdskr. have: skulle mange thusinde blodige pander bliffue.

Vndersaatte, men sig imod dennem med haarde wbequemme skeltzord høre loed, truede och wndsagde, och meente, at der skulle følge blodige pander effter, kunde da Kongen iche andet end tage sig deraff en mistancke, at Kong Erich aff Suerrig skulle da noget fiendtlig haffue i sinde imod hannem. Derfor skreff och Koning Frederich strax till sit Raad i Kiøbenhaffn, at Her Steen icke skulle drage aff Byen, før end de derom finge videre besked. Och fordj Her Sten icke gaff dennem siden et gott ord, anderledis end stedse puckede och vndsagde, bleff hand der anholden och de andre, som med hannem vaare.

Och paa det at Kong Frederich skulle iche endda siunis hermed at giffue Aarsag til feide, och formerckte, at Her Steen haffde da och forskicket till Koning Erich i Suerrig det pasbord, som Koning Frederich gaff hannem, och der huos beklaget, at Kong Frederich haffde da der imod samme pasbord anholt hannem fengslig: da skreff nu Koning Frederich strax til Kong Erich sin vndskyldning, och huorlunde det vor tilgangen.

Och fordj at Koning Sigismundus aff Polen haffde da ochsaa fanget stor skade aff de Suenske, idet at strax som Kong Erichs Krigsfolch fulde ind i Liffland i fiendevis, da tog de ochsaa Kongen aff Polen nogen Slotte fra och plyndrede hans wndersaatte, och disligeste effterdj Kong Erich haffde da ochsaa taget mange aff de lybske skib i Østersøen, dennem till wbødelig skade, och de nu actede det veder att giøre och heffne, da loed nu baade Koning Sigismundus och di Lybske forskicke deris sendebud till Koning Frederich at giøre forbund med hannem imod Kong Erich aff Suerrig.

Och endog at Koning Frederich vor da noch foraarsaget til Krig imod de Suenske, som haffde giort hannem och hans wndersaatte saa megen offuerlast och skade, saa ville hand icke endnu giøre forbund med disse, fordi Koning Erich holt dennem for sine fiender.

Saa kom der da breffue til Koning Frederich fra Koning Erich aff Suerrig, anrørendis de fanger, Her Steen och de andere, som bleff anholden i Kiøbenhaffn for deris egen modtuilligheds skyld, som tilforn sagt er. Till huilcke breffue Koning Frederich suarede da saaledis[1]), att for deris skyld skulle ingen vlyst eller feide bliffue, di skulle well komme løs, dersom Koning Erich vilde ellers lade sig venlige forhandle.

Och da paa samme tid skreff Koning Frederich denne hans meening och forsætt obenbare til Koning Erich, at hand da forsamlede Krigs folch, baade Ryttere och Knecte, at sende dennem ind vdi Skaane, der at ligge paa nogen tid, om behoff giordis, om hand endda icke ville giffue sig til freds och giøre fred. Och disligeste skreff Koning Frederich, huorlunde at hand da var høyligen foraarsaget her till, for den store offuerlast, som de Suenske giorde vdi Østersøen imod de Kiøbmend, som kom aff Vester, at giøre nogen orloffs skib wd, som dennem kunde fremfølge och ledsage wden skade. Saa at Koning Erich skulle det da ochsaa vide, at dette vor iche giort for anden sag skyld, dermed at føre Krig imod Suerrig, men aldelis at forsuare och ledsage di Kiøbmend igennem Rigens Strømme.

Och paa det at Koning Erich skulle endda wide, at Koning Frederich stundede icke endda effter krig

[1]) Flere Hdskr. have: enfoldelig.

och blodstyrtning, da skreff Koning Frederich ochsaa endnu sin vndskyldning, och begierede endnu, som hand offte haffde giort tilforne, at begge Rigers Raad maatte komme tilsammens paa Grendserne at fordrage den wenighed, saa wille hand gierne lade sine legater och Raad komme did, paa en bequem sted, huor den Suenske ville.

Thill huilcke breffue Kong Erich suarede, den 29 Aprilis, och samme suar kom da ochsaa till Kiøbenhaffn den 22 Maij, att hand da ville tilstede paa sin side, at begge deris Raad kom tilsammens. Och begierede saa aff Koning Frederich leyde, at alle hans gode mend och Raad skulle were sicker och fri paa samme møde. Huilcken leyde Koning Frederich da strax tilbage skickede med samme Koning Erichs sendebud, och skreff saa derhuos, at Kong Erich skulle her wdi sig fuldkommeligen til hannem forlade, at alle de billige wilckor, huilcke fred, enighed och gott naboskaff, som burde at være imellem gode naboer, slect och biurd, er anrørendis, ville hand gierne indgaa.

Men see, huad der skeede, at strax som dette sendebud vor nu saaledis bort faren, da finge Koning Frederich visse Kundskab, at Koning Erich aff Suerrig haffde ladet 22 store skibbe løbe vnder Boringholm i Rigens strømme, och der i orloffswis taget hannem tre af hans beste skib fra med deris Admiral, som der laa for deris Ancker.

Och gich dette saalunde til, at Koning Frederich haffde da nyligen ladet nogen hans Orloffs skib løbe vdi Rigens strømme, effter danske Kongers gamle sedwane, at ledsage och forsuare de søefarne Kiøbmend for søerøffuere; och viste sig da ingen fare eller feyde

aff nogen, fordi sagen emellum Kongen aff Danmarch och den Suenske wor endda paa gode weye, at begge deris Raad skulle samlis, och der vor heller ingen feyde eller nogen vndsigelse forkyndet eller vdraabt. Och da disse Kong Erichs orloffs skib vor løbne for deris fulde seyl ind vnder Boringholm, och di Danske viste endda iche, huem de vor, da lod den danske Admiral, wed naffn Jacob Brockenhus, de andre hans skib stille ligge, och selffuer løb haud med de tre aff de beste hans skib imod de Suenske, och kaste da strax Ancker hart huos de andre, och skiød saa thre skud, som da var Danmarchis skibs løsen, at forsøge saaledis, om det vor Suenske eller ey, och om de da ville lade deris topseyl falde effter søe rettens vis och seduane, den Herre, som vor Konge aff Danmarch, till ære, som strømmene tilhørde.

Men de Suenske ville da huercken lade deris topseyl falde, Kongen af Danmarck till ære, eller andre Venligheds tegn giffue fra sig, vden strax offuerfulde samme tre danske skib, førend de vel finge ripped deris Ancker, och lod saa gaa løs paa dennem med al deris skyt, baade hele Cartoffuer och andre, saa at den danske Admirals mast bleff strax for borde skudt, saa at di Suenske tog samme tre skib ind med en hast[1]), och løb saa hen for Rostock med deris hele flode, och tog saa disse tre skib med dennem til pris, och lode sig da iche anderledis merche, end at landgreffuens datter skulle haffue mødt dennem der. Och da hun vor der iche, da satte de Kong Erichs Ambasatere der i Land,

[1]) I Ejler Brockenhuses haandskrevne Kalender-Antegnelser staar ved den 30 Maj: Anno 1563 Pintsedag blev min Fader fangen under Bornholm af de Svenske, og var Jacob Bagge Admiral.

som da fore strax till landgreffuen, videre der at handle med hannem om hans datter till Kong Erich att komme till Suerrig. Men de finge der ingen goed suar paa. Saa seglede da nu de Suenske strax hiem igien till Stochholm, och førde de tre danske skib med sig, huor vdaff Kong Erich bleff da saa meget glad, at hand da aldelis forgiette och forglempte al den venlige skriffuelse och beuilning, som der da vor gangen och samtøgt imellum Kong Frederich och hannem om det venlige møde och fordrag, som da forhaabendis[1]) vaar paa grendserne.

Saalunde er nu ald denne feyde først begynt her vdi Danmarch och i Koning Frederichs egne strømme, aff alle disse Aarsager, som nu sagt er. Och effterat alle disse gode middeler och vilkor, som saa tit och offte bleffue foregiffne om fred, vor nu aldelis vdslagne, och baade det ny och det gamle forbund brudt, och inted nyt kunde nu heller oprettis, da mente Koning Frederich ochsaa, at hand icke heller vor plictig at holde samme gamle forbund, huilcket hand da saa tit och offte haffde bødet sig till gierne at holde ville, och att hand nu icke lenger her fore kunde forhindres, att hand io maatte forbinde sig wdi venskab och forbund med Kongen aff Polen och de Lybske. Huilcket hand da ochsaa giorde. Och endog att Koning Frederich vor nu fiendlig angreben aff Koning Erich, baade i Liffland och Danmarch, och nu til søes, saa att hand nu vell maatte haffue anfallet den suenske Koning, foruden nogen feides atuarsell eller vndsigelse, da ville hand dog alligeuell, sig och hans kongelig naffn till ære, lade den Suenske

Forbund med K. aff Polen oc de Lybsker.

---

[1]) Flere Hdskr. have: beslutted (eller: foregaaendes).

her aff fange atvarsel. Och derfor loed Koning Frederich forskicke sin herold op till Stockholm till Kong Erich med vndsigelse breffue, at lade hannem da aabenbare feyde forkynde, och der huos beskreffuit de aarsager, huorfor hand da obenbare vor nød till det, hand giorde. Och vor det saa, att Kong Erich vor end anderledis till sinds och ville endda heller begiere fred end blodstyrtning och rigens forderffuelse, da haffde och samme herold alle de gode vilkor och middel med sig beskreffuen, huorlunde at fred kunde bliffue.

Men Kong Erich giorde sig icke vden aleniste en hiemelig latter her aff, och suarede saa meget spotteligen, menendis sig at ville well holde den feide vd till enden. Dermed haffuer nu ochsaa samme Krig och feyde sig saa begiffued, baade til land och vand, som her efterfølger.

Aar effter Guds biurd MDLxiij strax paa forarit loed Kong Frederich forsamle saa meget fremmed Krigsfolch, baade Rytter og Knecte, aff den hele Tydske Nation, at aldrig tilforn var der nogen sinde saadan store Krigsmact forsamled paa en tid i Danmarch och saa vel berysted, som vor da iij Regimenter knecte, vel lx fennicker aff de beste, som Jørgen van Holle, Helmer Mønnichhuszen och Daniel Randtzou vor Øffuerste for; ix Suader Ryttere, som Greff Gynther aff Suartzborig førde her ind wdi Riget, fordi Koning Frederich ville iche da besuerge rigens adel eller indbygger med nogen Rystning eller Krigs folch att vdgiøre. Och der iblant alt dette Krigs folch vor der mange Greffuer, wed naffn Greffue Gynther, Greffue Christian, Greffue Albret och Greffue Vilhelm aff Suartzborig, Greffue Joest och Greffue Gynther van Barby, Greffue Christopher aff Copiæ Regis Daniæ.

Nygaard, Greffue Albert aff Nassou, Greffue Hendrich aff Isenborig, Greffue Johan van der Høye, Biskop zu Ossenbryggen, Koning Ericks frende aff Suerrig, Greffue Christian och Greffue Johan van Oldenborig, och Her Frederich Burgraff van Dohna med sine tuende brødre, Her Christopher och Her Hans, Friherrer, med mange andre flere.

Och da nu Koning Frederich haffde saa forsamlet alt dette Krigs folch, foruden sin egen hoff fane, och der vd offuer giort Greffue Gynther aff Suartzborig till sin øffuerste felt herre, och Helmer van Mønnichhuszen til felt marschalch, drog hand selffuer personlig aff Skaane igiennem Halland och ind i Suerrig[1]), och belagde Elsborig Løffuerdagen for Bartholomei dag, som vor den 21 Augusti. Huilcket da borgerne der i byen formerchede hans komme, brende de selff byen aff, och rygte saa ind paa Slottid. Och Kong Frederich skreff strax breffue vd der allesteds i landet, at huilcke bønder, som da ville gange hannem till hande och suerge hannem lydelse, da ville hand strax tage dennem wnder hans kongeligværn och beskermelse, saa at hans Krigs folch skulle da ingen offuerlast giøre dennem. Dermed foer der mange til hannem och suor hannem lydighed, endog de holde der icke lenge noget aff, siden Kong Frederich drog fra dennem.

Och fordi at Koning Frederich haffde der da meget Krigs folch paa en hob liggendis, vor der mange, som gaff Kongen disse raad, at hand da skulle skille folcket, och lade da en part eller thu drage frem bedre ind

---

[1]) Af B·eve i Tegnelser og Registre ser man, at Kongen d. 7 og 8 Avgust 1563 var i Halmstad, d. 10—14. i Lejren for Varbjerg. og d. 16.—19. Avgust i Lejren paa Hammerø

vdi Suerrig, och somme bliffue der liggendis for slotted, och icke saa mange paa en sted. Huilcket vel Kongen haffde verid tilfridz att saa skeed haffde. Men efterdi feldtøffuersten, Greffuen af Suartzborig, raader der fra, dermed bleffue de endda alle der liggendis, wdi iij vger, och disimellom altid stormede och skiød saa hart till Slotted, at Slotzherren ved naffn Erich Kagge[1]), mistrøstede sig da lenger at holde Slottet, som det och skede, och da Kong Frederich haffde nu aldelis beskudt Slotted til storm, och Daniel Randtzon med sit Regimente Knecte wor beskicked at haffue den første storm, och alting vor bered till anfald, da sende Slotsherren sin trommetter wdaff Slottid med breff at giffue Slottid op paa Naade och Vnaade. Der med gaff hand och nu strax Slottid op den 4 dag Septembris[2]), och Konning Frederich benaade dennem saa alle deris liff, som paa Slottid waare, och lod dennem løbe ad Suerrige, foruden de øffuerste Capteyner, dennem sende hand til Danmarch, som vor Erich Kagge[3]), Lauridtz Madtzøn och Niels Pedersøn paa Roe. Og Konning Frederich gaff strax Greffue Gynther alt det godtz och bytte, som vor paa Slottid, vndertagen skyttet och huis till Slodtz Munition tilhørde. Och fordi dette godtz och bytte vor meget, baade sølff og guld, thi alle de lands indbyggere haffde der da alt deris beste ting indført, saa vor der och meget klede inde paa Slottid, salt och andet, da bleffue

Elsburgum captum.

Er dette sandt, da kand det staa eller vdslettis epther Kongens willie.

---

1) Hdskr. have Bagge eller Gagge, hvilket dog er urigtigt (se Tegel, S. 100).

2) Kongens Brev af 5te September 1563 til de hjemmeladte Raad giver nogle nærmere Oplysninger om Overgivelsen og om den Livsfare, han under Belejringen havde været i (Tegn o. a. Lande. VII, 533).

3) Her have Hdskr. atter det urigtige Navn Bagge eller Gagge.

de andre øffuerster iche vell tilfridtz med Greffuen, att hand det allene skulle beholde, och de andre ingen part der iblandt haffue, men Kongen forligte dennem dog saaledis, at paa det sidste Greffuen beholt det altsammen.

Saa bleff Koning Frederich end siden der beliggende vden for Slottid paa Guldbierig hede i iij Vger der effter, till saa lenge at slottid bleff vell bespisett och besat med ny Krigsfolch, tho Fennicher vnder en ny Slotzherre ved naffn Jørgen Kraamon[1]), som Slotted skulle beuare. Och fordi at det led hart mod Mickelmisse, och Vinteren da tilstundede, da bleff det saa atter foregiffuen, huad heller Kongen skulle lade sit Krigsfolch røche fremdelis ind wdi Suerrige eller ochsaa drage neder wdi Skaane, der at ligge wdi Vinterleye. Endog at der vor da mange, som gierne ville, at toget skulle widere haffue ganget for sig ind wdi Suerrig, eller ochsaa at Kongen skulle da heller lade sit folch ligge allesteds paa Grendserne, paa det at de Suenske da icke skulle giøre Indfald offuer Landmerchet, och paa det hans egne Krigsfolch skulle da icke komme saa langt neder wdi Søestederne, at forderffue Kongens eged land[2]); och naar som Kongen wille da helst haffue dennem op paa noget tog, da skulle de iche verre saa snart til rede at fare wd paa noget tog aff di faste steder.

Men fordi at Greffuen och Jørgen van Holle, huis raad Kongen da altiid efflerfulde, wille da for ingen deel andet, end at Krigsfolchet skulle drage neder i

---

1) Navnet skrives i Haandskrifterne paa de forskjelligste Maader: Kraahmohn, Kraamon, Krømon, Kromon, Krumandt, Krame osv. Resen har (S. 93) Jørgen Crummendick.

2) Om de tydske Lejetroppers Plyndringer se foran S. 67.

Skaane till vinterleye, och foregaff, at Knectene waare da meste parten aff den store blodsott krancke, som der da saa lenge haffde regerid iblant Krigsfolchene, och en part haffde da icke beskicket sig med Kleder paa noget Vintertog, och mange iblant Rytterne vor deris rustning forderffuit, derfor drog de nu alle neder i Skaane, och laa der alle veyne omkring i seestederne, der at staffere sig bedre till thoget paa foraarit. Milites deducti in hyberna.

Saa var der och mange, som dette gierne samtyckte at drage saalunde neder i Skaane i vinterleye, besynderlig de, som store besoldinger haffde, och gierne ville, at Krigen skulle sig lenge fordrage. Och sommelode sig oc høre, at de saalunde vilde lere de vnge Herrer och Konger at føre Krig, och sagde aabenbare, at det vor alt for meget saalunde at vinde ett Konge Rige saa hasteligen paa ett aars tid. Om dette er sant eller ey, och om dette skal staa eller ey, lader iegKongen raade for eller andre.

Och fordi at thet bleff nu Koning Frederich foregiffuet, at det giordis iche behoff, att der skulle bliffue saa megit Krigsfolck i Riget: de vilde vel tvinge Suerrig med mindre magt; derfore bleff och strax Helmer van Mønnichhuszen afftacket med alle sine Knechte; och saa disligeste Helmer van Quern fich och forloff med iij Faner Ryttere; och finge alle deris besoldning[1]). Om greffuen gaff Kongen dette raad eller ey, ved ieg iche: och skal rettis.

Och strax som Krigsfolchet wor nu saaledis draget neder i Skaane, och di vor lagt i Borge leye, da parterede de och skiffte det hele land wnder sig, i saà maader at huer Rittmester och huer Capteyn och befalningsmand wiste da, huor mange bønder, som

---

[1]) Af flere Kongebreve fremgaar, at der kun beholdtes 2000 Ryttere og 30 Fænniker Knegte tilbage.

dennem och alle deris folch skulle giøre tillførsell. Och endog att det vor Kongens willie, at baade bynder och borger skulle fange deris betalning aff Krigs folcket for huis de førde til dennem, saa finge alligeuell somme lidet, och somme slett inted,, och ingen torde sig beklage, ihuad nød och last den fattige almue offuergich, thi der fulde ingen straff effter.

Res mari gestæ. Anno 63. Des imellum da vor det saaledis tillganget till søes vdi samme Aar, at den tid Jacob Brockenhus, Koning Fredericks Admiral, bleff fangen af de Suenske, med iij skib wnder Boringholm, som tilforn sagt er, och førend Koning Frederich drog thill Suerrig at belegge Elsborig, da giorde hand xx orloffs skib wd, vel berystede, och satte der en Admiral paa, ved naffn Herr Peder Skram. Her Peder Skram, paa Fortuna[1]). Hand løb vdi Østersø med samme skibs flode och sex andre vel berystede skib, som de Lybske haffde da ochsaa wdgiort effter deris forbund, med deris Admiral Her Frederich Knebell.

Och der disse vor nu saaledis kommen vnder Øland, Oelandia depopulata. och vor der i landt och brende der nogle kirchesogener och brandskattede landet, och laa saa vnder den Norde Odde och formerckede, at de Suenske vor da ochsaa vdløben aff de Suenske skier, och laa vnder den sønder Odde ved Øland, da loed strax den danske Admiral forskicke bud till alle sine skibs hoffuidtzmend och skippere, och formanede dennem alle ved deris ord och ære, som de da loffued och soret haffde Kongen aff Danmarch, och bad dennem alle giøre rede, och søge deris fiender, och følge hannem effter; hand villde sig holde, som en tro mand och en ret Admiral burde.

---

[1]) Se hans Søbrev af 23. Juli 1563, der er aftrykt foran S. 93—4.

Dermed giorde de nu alle rede och gaff sig hart imod den Suenske, som da vor xviij vel berystede Orloffs skib, och slogis med dennem i ij timer, till saa lenge de Suenske vende om och løb ind vdi skieren. Sueca classis at fugam. Saa prisede da di Danske och Vinden, och meente, att det da icke behoff giordis lenger at forfølge dennem; foruden Admiralen Her Peder Skram, hand forfulde dennem lenger, och ij andre aff de danske skib, som Frands Bilde och Hans Lauridtzøn[1]) vor høffuidtzmend paa, och en Pincke af di Lybske, till saa lenge at et aff di Suenske skib vende sig till side, och da skiød Frands Bilde ihiell, som da stod øffuerst paa skibet, och Her Peder Skram formerckede da, at alle di andre hans prisede Vinden, saa vigte hand der aff, løb saa till Gulland med den hele flode, och laa der saa stille vdi viij Vger.

Och da hand formerchede, at de Suenske ville da icke meere giffue sig vd till søes i dette Aar; thi Kong Erich haffde da send bud effter dennem, at de skulle løbe til Stochholm; da seylede de Danske ochsaa hiem til Danmarch, och de Lybske med, och der giordis da inted meere til søes det Aar.

Dog skal mand her vide, at den tid Koning Erichs broder, Hertug Johan aff Findland, haffde nu fanget Koning Sigismundi Søster aff Polen till Hustru, da befrøctede Koning Erich sig, at hand ochsaa med tiden skulle stunde effter Riget och fordriffue hannem. Derfor skreff Koning Erich mange breffue effter Hertug Johan, at hand da skulle komme till hannem till Stockholm,

[1]) I Hdskr. Nr. 10 findes med en senere Haand ved dette Navn i Randen tilføjet: Jernskeg.

och fordi Hertug Johan reddis for Kong Erich, om hand haffde kommed till hannem, at hand da skulle giøre hannem ondt, da ville hand icke till hannem komme.
Hertug Johan fangis. Derfor sende nu Kong Erich meget Krigs folch hen till Findland, och loed da belegge hertug Johan paa Aaboe slott, och loed siden der storme Slottid, och tog hertug Johan och hans Førstinde til fange och førde dennem saa til Gribsholm, och satte dennem der vdi fengsell.

Men det skeede ydermere, imeden Koning Frederich laa for Elsborig, att da Kong Erich haffde nu saalunde fanget alle sine skib hiem till Stochholm, och haffde hentet sit Krigs folch hiem fra Liffland och Findland, da giorde hand sig rede med ald den største mact, hand kunde affsted komme, saa at hand haffde sig forsamblit xx fennicher fodfolch och xiij faner Ryttere, baade Suenske och Tydske, at drage neder i Halland. Och da Greffue Gynther aff Suartzborig, Jørgen van Holle och de andre Koning Frederichs øffuerste Capteyner haffde nu meent, at de vor allermeest secker for di Suenske, och tenckte nu rolig at ligge i Winterleye, da spurde de saadanne Tiender, at Koning Erich vor selff personligen dragen neder aff Suerrig med alt sit Krigs folch och meget grofft skødt, och vor da kommen for Halmsted wdi Halland, den 21 dag Octobris[1]), som

---

[1]) Nogle Hdskr. have (ligesom Resen, S. 100): den 2. Oktober. Men det kan ikke være rigtigt; thi i Tegnelser o. a. Lande, VII, 482—3, findes et Kongebrev, dat. Kjøbenhavn 18. Oktober 1563, til Povl Hvitfeldt, Høvedsmand paa Halmstad, hvori omtales de derværende Fæstningsværkers slette Tilstand, og at Borgerne skulde hjælpe til at udbedre dem; men intet Ord findes om nogen Belejring. — Et Brev om Belejringen og Undsætningen af Halmstad, dat. S. Mortensdag 1563, til Embedsmanden paa Varbjerg findes i Tegn. VII, 563—4.

haffde da hart belagt byen paa alle sider, och skreff strax ind wdi byen til høffuidsmendene, at ville de giffue hannem byen op, da ville hand giffue dennem og deris Ryttere och Knecte ij^m 1) Ducater inden tho Maaneder. Men da hand fich suar tilbage igien fra høffuidsmendene der i byen, at de icke till tenckte at giøre sig till skelmer och forredere for pengis skyld, da lod hand aldrig aff at skyde till byen, dag och natt; och vndertiden loed xxviij 2) støcker feldtskyt gaa løs paa dennem tillige, och kunde dog ingen synderlig skade giøre dennem i byen, thi at Krigsfolchet, som i byen laa, och borgerne arbeydet saa suarlige baade dag och natt att befeste byen. Men da Kong Erich hørde, att Kong Frederich berøstede sig da och vor paa togget, at fare op och vndsette Halmsted, da begynte hand at storme haardeligen till byen, den 5 dag Nouembris 3), fra morgen til afften, och taffte stormen. Thi bleff hand meget vred, och skreff atter ind i byen, at huor som de ikke wille giffue byen op med gode, da skulle hand icke spare det barn vdi vuggen laa; och sagde, att hand ville dog vel vinde byen, om hand end hengde imellum Himmel och Jord i Jernlencker. Och da de icke ville opgiffue byen, begynte hand atter den 6 dag Nouembris 4) at storme to gange, och taffte da atter samme storme, och miste der meget folch, meer end it halfft tusind mand. Halmstad beleyres.

For huis sags skyld da Koning Frederich haffde nu skreffuet sine feltøffuerster til, Greffue Gynter och Jørgen van Holle, at de skulle hastelige forsamle Krigs-

1) Nogle Hdskr. have xxij^m eller 22000.
2) Flere Hdskr. have ligesom Resen xxv (eller 25); et har: 26.
3) Nogle Hdskr. have: 5. Octobris, andre: 25. Octobris
4) Nogle Hdskr. have 6. Octobr., andre 26. Octobris.

folchet och ryche op imod fienderne och møde hannem selff vdi Laugholm, huilcket och skede. Och da de alle vor did kommen foruden Daniel Randtzons Knecte, som laa vdi Ydsted och icke saa hasteligen kunde komme frem, thi deris vey var lenger, da ville icke Greffuen eller Jørgen van Holle røche op fra Laugholm imod fienderne, førend samme Knecte kom frem. Derfore laa de der stille wdi fem dage; och des imellum berede Kong Erich sig till flucten, och stedse haffde sin Kundskab wde och fich tiender, naar Koning Frederich wille drage op fra Laugholm, och naar de Knecte komme fra Ydsted. Saa røgte da Kong Erich hastelig op, Søndag ad Nat for Martini, fra Halmsted med 8 Suadder Ryttere och 3 fennicher Knecte, som hannem skulle følge och ledsage ind vdi Suerrig i sit behold. Och da torde hand iche drage den samme vey tilbage, som hand drog vd aff Suerrig. Och førend hand foer aff fra Halmsted, da befoel hand sin feldtherre Her Carolus Mornay, som vor en Frandsøske, at der som hand formerckte, at Koning Frederich vor hannem offuersterch, da skulle hand ochsaa rømme effter i tide, och alting saa forskaffe, att ald hans Skytt och Archeli kunde føris med en hast ind offuer Landemercket. Huilcket och skede, at Koning Frederich røgte saa op fra Laugholm om Mandagen ad Midnatt. Och fordi att det vor saare langsomt, førend Krigsfolchet kunde alsammens komme offuer broen, thi Greffuen och Jørgen van Holle ville icke tilforne tilstede, at folchet maatte røche offuer broen[1]), vor det och saare langsomt, siden at de vor kommen offuer broen, førend de da finge slaget deris

---

[1]) Nogle Hdskr. tilføje: førend de var alle tilstede.

slagtordning. Derfore komme de och iche heller frem till Halmsted ferend hart imod Afftenen. Saa vor alle de Suenske, som paa den ene side Aaen haffde deris leyer, røgt offuer Aaen till de andre Suenske, och kastet broen och ophugget alle flagefloder[1]), som laa offuer Aaen, saa at de Danske kunde da iche offuerkomme och ind i byen. Men maatte saa derfor ligge der wden for om Natten, och alle Rytterne hulde paa deris heste, och haffde de huercken fodring eller fitalle. Men Kong Frederich kom dog selffuer offuer Aaen, och loed sig forarbeide ind igiennem porten, som da vor opfylt med Jord, och befoel strax at bygge broen om Natten och rense porten.

Huilcket da de Suenske dette formerckede, satte de strax ild i ald deris leyer ved Midnats tide, och røgte strax paa veyen til Suerrig, och greb icke stade, førend de kom til Marikier[2]), som ligger halffanden Miil fra Halmsted, huorfor Koning Frederich bleff meget vred, at de Suenske ville icke da bie. Och fordi at Koning Frederich ilede da strax om Morgenen hastelig effter dennem, som hand haffde fanget alt sit Krigsfolch offuer Aaen til sig och igiennem Halmsted, da loed hand alt sit Skytt och alt foedfolchet ligge tilbage huos Halmsted, wden 3 fennicker hageskøtter, som hand tog med sig, och alle Rytterne rende saa strax effter de Suenske, och Knectene efterfulde, och naade[3]) dennem saa wed Marikier, huor de Suenske Ryttere hulde da hart til haabe, Knectene paa it høyt bierg, och Rytterne wnder bierget,

---

[1]) Mange Hdskr. have blot: floder.
[2]) Navnet skrives ogsaa i Haandskrifterne: Mariekier, Marekier, Markier osv. Hos Resen S. 102: Marckerød.
[3]) En Del Hdskr. have: hinde (hinte).

och stillede sig der strax med det første, ligeruis som de vilde holdet och dræbt med de Danske. Och dermed loed de och nogle skøtt affgange imod dennem; men strax de fornumme, att det ville gielde, vende de alle deris heste tilbage, och forloed saa alle deris feldtskøtt, och rømte saa alle sammen, och rende ad skoffuen

Sueci fugerunt.

ind imod Landemercket, huor som da en part aff Koning Frederichs Ryttere forfulde dennem strax paa denne side bierget, och somme gaff sig op aff bierget effter dennem och sloge der mange ihiell. Och der Her Carolus dette saa och formerckede, att de Suenske Ryttere flyede, och haffde da forlorit al deris feldtskøt, da gaff hand sig hasteligen neder fra sin hest till fodfolchet och førde dennem saa ind paa en stor moradtz i Marikier i deris fordeel, paa det de skulle iche alle bliffue slagne. Endog at der dog nogle hundrede bleffue slagne, førend de komme i moesen[1]). Saa gich da Natten paa, att huercken Koning Frederichs Ryttere eller Knecte kunde da lenger forfølge fienderne, derfor nødis de endda alle till at ligge paa Marcken, och holde end den Nat vdoffuer paa deris heste, som da vor den tredie Nat, foruden fodring och fitalle. Och mente saa om Morgenen att ville berende samme suenske knecte og foedfolch omkring mosen, saa at ingen aff dennem skulle vndkomme. Och derfor haffde och Koning Frederich strax bud om Afftenen til Halmsted effter de andre hans Knecte, som der tilbage vor, at de ochsaa komme frem samme natt. Men om Morgenen langt for dag vor de Suenske alle bortrømde aff mosen i deris behold.

[1]) I Hdskr. Nr. 1 findes følgende Randbemærkning, der ikke er skreven med Vedels Haand og derfor mulig stammer fra Originalen: »Haffde mand der dog taget fodfolcket med, haffde alle det Suenske fodfolck bleffuet nedlagt«.

Och fordi at Koning Erich och alt hans Krigsfolch vor da saa langt indkommen i Suerrig, och alle adsprede, och mange hiemløbne till deris eget, da meente nu Greffue Gynter och Jørgen van Holle, at det iche behoff giordis dennem lenger at effterfølge. Saa haffde de iche heller deris foeder vogne med sig och aldelis ingen prouiant. Derfor drog de och strax neder i Skaane igien i deris borgeleye, som de laa tilforn; foruden Daniel Randtzou, hand bleff liggende med alle sine Knecte i Halmsted, och somme wdi Varbierg till landevern. Och der Koning Frederich haffde forøffret[1]) der paa pladtzen alt Koning Erichs feltskøtt, som hand da haffde for Halmsted, och vor beregnit it och haltredesindstiuge, foruden nogen aff de største, som de Suenske haffde forladt paa Veyen imellum Halmsted, den tid de saa hastlige rømde, och samme skøtt førdis siden till Kiøbenhaffn[2]).

Och det skeede ydermeere, paa det at de Suenske skulle icke da forsamle sig igien och giøre indfald vdi Skaane eller Blegind, da Kong Fredericks Krigsfolch wille icke andensteds ligge paa grendserne end vdi Søestederne, da befoel Koning Frederich, att alle bønder i Skaane skulle da giøre huer tiende bunde vd med gode harnisk och verge, som stedse skulle ligge paa grendserne till landevern imod de Suenske. Saa bleff Landværn aff Skoninger.

---

[1]) Nogle Hdskr. have: forøbrit (eller: forøbit).

[2]) Jvfr. Kong Frederik II's Brev, dat. Halmstad 13de Novbr. 1563, til Biskop Hans Albretsen om Bededage, i Anledning af »at Gud almægtigste nu haver givet os Sejrvinding over vore Fjender, saa at nu i Tirsdags sidst forleden vi sloges med dennem, blev paa deres Side ved 2500 og mere; de andre toge Flugten, og vi afjagede dennem deres bedste Skyts, de her havde, og vi beholdt Marken«. (Ny kirkehist. Saml. II. 478).

der ochsaa paa samme tid opsend till Rotneby wdi Blegind fire fennicker aff samme bønder knecte, som Peder Stinger, en borger aff Malmøe, vor Høffuidsmand for. Men huor meget disse Knecte toge vaare paa Grendzerne och hulde mange skiermøssel med de Suenske, da giorde de Suenske alligewell mange indfald offuer landemercket wdi Blegind och brende Affskier, Elleholm, Lyckebye och mange andre Landsbyer, och giorde der stor skade, och thuinged saa de Bleginds bønder till wdi Østerherridt at suerge Konning Erich lydelse till Suerig. For huis sag skyld Landsherren Her Werner Parsberg, som da haffde Sølffuitsborg Slott, loed da strax reyse Almuen der neder i landet, och tog saa de andre Kneckte med sig, som vor i Rotneby, och drog saa op till Lyckeby, och loed did steffne Almuen aff Østerherridt till sig och tuingde dennem saa till at suerge sig paa Koning Fredericks Vegne igien, och drog saa strax neder till Sølffuitsborg med en baad, och gaff de andre forloff.

Suecorum in Scaniam irruptiones.

Dermed bleff di Suenske her wdaff meget dristige, och strax nogen føye tid der effter førsamlede sig to[1]) faner Ryttere strax offuen for landemerchet, som Niels Børgesen[2]) vor høffuidsmand fore, med nogle fribyttere, som drog strax neder for Rotneby, och der brende byen och hulde der nogle skermyssell med borgerne den dag til imod afftenen, saa vigte de aff till neste byer, och strax om morgenen gaff sig op i Nørre herred i Blegind, och brende der mange Kircke Sogener aff, fordi at Knectene, som i Byen laa, wor iche saa sterche, att de torde giffue sig aff Byen effter dennem.

Rothneby brend.

[1]) Nogle Hdskr. have: tre. [2]) Hdskr. Nr. 3: Brodersøn.

For huis sag skyld, dette at heffne, samme Her Werner Parsberg lod saa atter forsamle Almuen i Blegind med Borgerne och di Knecte i Rotneby waare, och drog saa op imod samme folch offuer landemerchet och ind i Kongeherridt ved ij mille veys och brende der nogle byer, thill saalenge hand formerckede, at de Suenske haffde sig da forsamblit och wor hannem offuersterche, saa drog hand tilbage, och gaff saa folchet hiemloff. Dog paa det Gud allermectigste wille da paaminde dennem alle, som i Rotneby vaare och andensteds der wdi landet, huad mere ondt dennem forestod, och paa det at de da skulle haffue deris sag wdi god act, da skede der mange store forskrechelige himmeltegn ret offuer byen och mange andensteds der paa landet, saa at der vndertiden siuntis i Lufften, ligeruis som der haffde tuende Krigshere draget tilsammens, baade till hest och foed, och søgte[1]) hefftelige huer anden med glaffuind, spidtze och blodige suerd. Och hørdis vndertiden mange ynckelige skraal oppe i lufften, och stoer Ild siuntis ochsaa, ligesom hele byer haffde brend, med mange flere saadanne himmeltegn, som Gud loed der betee, mennisken till paamindelse. Ostenta ante excidium Rothnebyense.

Ligeruis som der och skede mange steds vdi Halland, at der vor ochsaa mange himmeltegn seet alleuegne wdi lufften, baade offuer Kiøbstæderne och Landsbyerne, førend de Suenske komme der ochsaa ind i landet och brende der Falckenberig, Kongsbacken och mange andre Landsbyer och hele kircke sogener i Nørre Halland. Falckenbierg Kongbach affbrend.

Och disligeste Anno 1564 den 23 Februarij haffde da ochsaa de Suenske och deris høffuidsmand Her

[1]) Flere Hdskr. have: saarede (eller dræbte).

Aage Bendtzen verit hen inde wdi Norge, och en tidlang belagt Baahus, och da de foruentede sig iche at vinde Slottet, da droge de der fra och brende Oddevall och Kongelff och meste parten aff Baahus leen, dog at de først brandskattede och siden brende. Och alt laa da Koning Frederichs krigsfolch stille der neder vdi Skaane vdi Kiøbstederne, och skøtte der inted om, huad stor skade de Suenske giorde da ind paa riget baade wdi Halland och Blegind och Norge[1]).

Comes Guntherus notatus.

Saasom det och siuntis, at der Greffue Gynther feldtherren och Jørgen van Holle haffde nu ligget saa lenge wdi Malmøe wdi deris borgeleye, och dagligen hørde, huor ynckeligen det gich till wdi Halland och Blegind med de arme Rigens Vndersaatte, da sende Greffuen strax sin Broder Greffue Albridt hiem til Suardtzborig med en stor skat, som hand haffde da forsamlit wdi Danmarch, och med denne befalning, at hans Greffinde skulle da hasteligen komme till hannem her ind vdi Danmarch. Huilcket hun ochsaa giorde, och kom saa til Malmøe wed Kyndelmistide Anno 1564. Och samme Greffinde bleff siden der liggendis i Malmø huos Greffuen till langt vd paa Sommeren, och Greffuen loed hinde saa forskicke hiem igien till Suardtzborrig, der Koning Frederich haffde da giffuet hinde stoer skenck och gaffue[2]).

Forte misit post conjugem.

Och det begaff sig samme Aar hart imod Pindzedag, at effterdi de Suenske haffde da giort saa stor skade wdi Nørre Halland och vdi Norge offuer ald Baahus leen,

---

[1]) Om Indfaldet i Baahus Len se de hos Nicolaysen, Norske Mag. I, 158—9, meddelte Henvisninger.

[2]) Grev Gynthers Gemalinde var Catharina af Nassov, en Søster til Prinds Vilhelm I af Oranien.

och vor endnu forsamlede strax inden landemercket at giøre indfald ind wdi Sønder Halland, da skreff Daniel Randtzou fra Halmsted till Koning Frederich, huad hannem da siuntis got at verre, att hand da loed forskicke noget aff hans Krigsfolch ind wdi Suerig offuer Grendzerne, at skille den forsamling ad, och dersom hand wille sende hannem en fane Ryttere, da wille hand der till lade sig bruge med sine Knecte paa samme tog. Men den tid Greffuen fich det at vide, ville hand iche raade till saalunde at skille Krigsfolcket ad, wden de droge alle tillsammens; men ellers at der skulle nogle faa Ryttere opskichis at ligge paa Grendzerne imod de Suenske, ville hand icke affraade. Consilium Danielis Rantzouij.

Saa bestillede da Greffuen denne sag saa huos Kongen, att Her Frederich van Dohna, som da vor Ritmester offuer Kongens hofffane, fick befalning at drage op till Halland och ligge der ved Grendzerne med 20 eller 30 heste och vare paa de Suenske, till hand finge videre beskeden. Och des imellum meente Greffuen at ville sette en anden Ritmester wdi hans fraverrelse. Men Her Frederich van Dohna ville da iche drage op med saa faa heste, derfor beuilgede hand selff sin Broder Her Christopher och nogle flere edelmend, som hand da haffde vnder sin fane, at de fulde hannem op med hundrede heste till Daniel Randtzou. Och der de komme till sammens, bleff de saa till ens, at de ville røcke ind wdi Suerig, saa langt som dennem mugligt vor, at forstyrre den forsamling. Huilcket och skede, att Pindze Afften[1]) foer Daniel Randtzou fra Halmsted, med 7 fennicher Knecte och nogle Ryttere, som hand Simultas inter Comitem et Dominum de Dohna. Daniel Rantzo oc Herr von Dona drage offuer Grentzerne.

---

[1]) Den 20de Maj.

selff haffde, och hans Capeteyner, och Her Frederich med sine, och drog saa gieasten ind offuer landemerchet thill Langerid[1]), och laa der stille Pindzedag. Och strax om morgenen drog saa fremdelis hen imod Kong Erichs Lystgaard, som kaldis Hammer, och finge der godt Bytte, och brende gaarden. Och fordi at de da fornumme, at Koning Erichs Gubernator wdi Smaalandene, Her Carolus Mornay, laa der icke langt fra med it tusinde bønder och 200 fribyttere och en fane Ryttere, da tog Daniel Randtzou och Her Frederich van Dohna fire hundrede hageskøttere och it halff hundrede heste med sig, och røckte strax hen imod dennem, och meente saa at ville med dennem holde nogen skiermøssell, saalunde at forsøge huor sterche de vore.

Men det begaff sig, at ret som Daniel Randzou och Her van Dohna med hans broder mente, at de wille dragedt omkring en stor skow och bag paa de Suenske, da kom de rett for till dennem for Dannes, at de da enten skulle haanligen rømme tillbage eller mandelig giffue sig till dennem, och da vor der icke thre aff Her van Dohnas Ryttere, som haffde harnisk paa. Der med nødis de nu til at giffue sig frimodeligen imod fienderne, huilcket de ochsaa giorde. Och slog saa strax alle de Suenske paa fluct, och mange ihiell, saa at Her Carolus maatte da och selff vndrende wdi en stor moradz, och gaff sig der aff hesten at vndløbe; der som Her Frederich van Dohna tog da hans Lackei till fange[2]).

Sueci fugati a Danielo Rantzouio.

---

[1]) I nogle Hdskr. staar: Longerilt, Laagaret eller Langewid. Hos Resen (S. 106): Udgaard.

[2]) Den 23de Maj 1564 bleve de hallandske Bønder beordrede til under Anførsel af Landsdommeren i Sønder-Halland, Knud Jonsen, at rykke ind over Sverigs Grændse, men som det synes nærmest som et Slags Observationskorps. (Tegn o. a. Lande VIII, 27.)

Der med skildis nu alle de Suenske Knecte ad, och huer løb hiem til sit, och Daniel Randtzou drog siden alle steds der omkring i Smaalandene baade med mord och brand, forúden ald modstand, och gaff sig saa vd igien aff Suerrig ved Vlffsbeck. Och sende strax Her van Dohna till Koning Frederich at giffue hannem det till kiende. Och fordi at denne reyse lyckedis nu saare vell, da loed Kongen med saa ringe folch sig iche nøye effter Her van Dohnas raad, førend feldtøffuersten maatte det beuilge, at der skulle strax giøris et andet tog ind vdi Suerrig paa to sider, i saa maade at feldtøffuersten med thre faner Ryttere och alle Jørgen van Holles Knecte skulle da drage op imod Calmar, och Her Frederich van Dohna med andre thre faner Ryttere, och Daniel Randtzou med alle sine Knecte skulle da drage ochsaa ind igien ved Vlffsbeck, och strøffue saa alle Smaalandene igiennem paa alle sider, och møde saa Greffuen for Calmar och der belegge byen.

Men det skede, at den tid Her Frederich van Dohna foer fra Kiøbenhaffn med denne bestilling wdi en liden ferge, och skipperen saa sig icke wel fore, der hand kom hart imod Malmøe, och løb saa fergen paa en blind Bondgarnspæl, som der stod wnder vandet, saa at fergen bleff fuld med vand, och Her van Dohna med skipperen och mange flere bleffue der strax drucknede. Der med gich och strax al den bestilning tilbage.

Men til søes begaff det sig saalunde i samme Aar 1564, at Her Herloff Trolle bleff Admiral paa Fortuna, och der skibs floden vor ferdig, som vor da 28 vel berøstede orloffs skibe, foruden de Lybske och andre pincker, løb de vd fra Kiøbenhaffn strax først wdi Majo, och laa siden vnder Boringholm at fortøffue Res mari gestæ ab Hermolao Trolde.

effter de Suenske, och finge strax Kundskab, att de Suenske skib laa da wdi Nydyb for Stralsund. Der for sende strax den Lybske Admiral Her Frederich Knebbel bud til Herloff Trolle, om hannem siuntis gaat at verre, at de da hasteligen recte hen imod fienderne. Och endog att Herloff Trolle ville da icke tro det, att de Suenske laa der wdi Nydyb, saa fulde hand dog den lybske Admiral och seylede strax hen for Stralsund med den hele flode[1]).

Ond Kundskaff.

Men see huad der skeede, att samme dag ad afften som de Danske och Lybske wor nu saalunde bort løbne, da kom de Suenske indseylende for Boringholm med 18 store skib, och lagde sig der paa samme sted, som de Danske laa tillforn. Och om Morgenen strax der effter kom der 14 store Kiøbmends skib løbendis fra Narffuen, som de Lybske haffde hafft der liggendis wdi nogle Aar, med megen dyrebar Vare, och fordi at disse skib haffde faaet Kundskab wdi Østerseen, at di Danske och Lybske Orloffs skib laa der for Boringholm, derfor løb di alle des dristigere der ind, och viste iche andet, end det vor de Danske, der laa for dennem, thill saa lenge de fornumme, att de Suenske lod alle deris Skøtt gange løs paa dennem, och toge saa alle skibene till pris, saa neer som 2, huilcke der landløb, det ene for Skaane det andet for Boringholm.

Sueci potiuntur nauibus Lubecensium oneratis.

Och da de Suenske haffde hugget saa mange for borde wdi skibene aff de Tydske Kiøbmend och skippere, som de ville, och somme hengt oppe i Bouspredene, saa haffde di da it gammelt Kofart skib[2]) med sig, der lod

[1]) I mange Hdskr. staar: halffue. Hdskr. Nr. 2 har: Lybske. Resen har (S. 108): halfve.

[2]) Hdskr. Nr. 2 har: haffaris skiib. Nr. 16 har: før skib.

da den Suenske Admiral Jacob Bagge indføre de andre Kiøbmend och skippere, och bunde saa alle deris hender och been till sammen, at de skulle iche springe for borde, och satte saa ild vdi samme skib och brende det vdi grund, och alle som der wdi vaare, och løb saa hiem till Stochholm med alle skibbene och det store bytte. Huilcket der den danske Admiral och de Lybske det hørde, vore de iche vel tilfridtz, och løb saa ind wdi Calmarsund och brende der ladegaarden aff och siden otte Kiercke Sogener paa Øland, som icke vaar tilforne affbrend, och sende strax nogen pincker indt wdi Østerseen at tage vare, naar de Suenske komme vd igien fra Stochholm. Huilcket da Her Herloff Trolle fich at vide, at de paa det sidste vaar vdløbne fra Elffsnabben och løbe imod Øland, da loed hand strax forsamle alle skibs høffuedsmend til sig med alle skipperne och formanidt dennem alle deris æd och ære att ihukomme, som de Kongen aff Danmarch loffued haffde, och de deris fæderne land plictige vaare, och der offuer bad dennem alle søge deris fiender med it fritt moed; hand ville ochsaa der imod skicke sig, som en tro mand och rett Admiral burde. Dermed gaff hand sig ochsaa strax om Pindze Afften imod den hele Suenske skibsflode, som da vor mere end 50 store skib. Och hand da besønderligen med 2 andre skib, kaldes Byes løffue och Archen, som Otte Rud och Jørgen Brade da vor høffuidsmend offuer, anfectede meest den Suenske Admirals skib, som kaldis Mageløs. Huilcken Suenske Admiral da ochsaa hasteligen gaff sig imod Her Herloff Trolle, den Danske Admiral, med 7 andre store skib, och haffde wdi sinde først at skiude Fortunen i sench och siden driffue de andre Danske skib paa landet;

Crudelitas.

Oelandia denuo depopulata.

Sueci redeunt post abductam prædam Lub.

Mageloss.

thi hand da altid vor vnder vinden och haffde solen med sig, och di Danske vor wdi le. Och samme tuende Admiraler skiød da och stride saa heffteligen imod huer andre och giorde huer andre stor skade, saa alle mand forundrede sig och meente da visseligen, att ingen aff dennem skulle komme der fra med lempe vskadt. Och des imellum vor nu de andre skib alle sammens baade Danske, Tydske och Suenske hart i vending med huer andre offuer alt, och giorde huer andre stoer skade, saa at it aff de Lybske, som kaldis Barcken, sanch da der i grunden, fordi samme skib skiød da saa hart fra sig, att det reffnede aff sig selff, och folchet bleff reddet. Saa haffde da ochsaa de Suenske lagt saa mange granbielcker vd om borde paa alle deris skib, at ingen kunde imod dennem borde. Saa gich da natten paa, och Herloff Trollis skib Fortuna vor da saa hart forskut, och haffde der mist sitt Roer, at hand ingensteds kunde komme videre imod fienderne, och de Suenske kunde da icke heller bruge sig lenger for Natten. Dermed løb de nu alle effter hin anden offuer side, baade Danske och Suenske, och Her Herloff Trolle loed bøde sit Roer, som sønder vor skut, och samme nat haffde hand och bud till alle sine skippere och høffuidsmend och dennem formanede, at ingen skulle da fra huer andre wige, wden veyer og storm trengte dennem fra huer andre.

Primus conflictus.

Lybske Barch bleff.

Secundus conflictus.

Och det skede ydermere, at strax om morgenen solen gich op, Pindzedag, da kom de atter till slags, baade Danske, Suenske och de Lybske, och slogis saa med huer andre indtil om middagen, och ingen ville den anden vige. Och fordi at Her Herloff Trollis skib vor da saa meget forskudt, at hand kunde det icke

meget besønderlig bruge imod finderne, och hand formerchede den anden dag tilforne, at Otte Rud och Jørgen Brade brugte sig da mandelige, saa befalet hand nu atter dennem baade at giffue sig i vendinge imod den Suenske Admiral, huilcket de ochsaa giorde, och holt skud med hannem den halffue dag, till saa lenge Otte Rud skød Rorit ito paa Mageløs, och løb saa atter ind vnder hannem med Byes løffue och kaste der sin dreg om borde, och dreff saa alt effter, huor den anden dreff fore. Och der den Suenske Admiral wilde da haffue lagt offuer staff och løbet i hans flode igien, saa kom der to aff de lybske skib, Engelen och Foxen, løbendis om borde med Mageløss, it paa huer side, och tog skibet ind, saa at Admiralen Jacob Bagge och hans Vnder Admiral Arffuid Trolle med de andre deris Capiteiner maatte da giffue sig fangne.

Otto Rud oc JørgenBrade.

Mageløss forofrit.

Saa vor der da en Landsknect paa it aff de lybske skib, som kaste en fyrboldt aller nederst ind vdi Mageløss paa Arkeliet, huilcket da begynte strax at brende nederst i skibet, før de andre det viste, som offuentil vor, saa at det allersnariste som de nu saaledis kunde komme aff skibet med fangerne i deris Behold, kom der ild vdj de 13 lester krud, som paa skibet vor. Saa gich da skøtten aff, och skibet sprengedis, saa at der da forgickis meere end 800 mand aff de Suenske, och ingen bleff reddet paa samme skib vden 19 personer aff 800 mand, der vor paa, med Admiralen och di øffuerste Capiteiner. Och de andre omkom alle sammen med mange aff de lybske og danske Knecte, som allesteds søgte omkring i skibet om bytte, ligervis som det skeede med Henrich Snider[1]), som vor

Ild kastis paa Mageløs vforseendis.

[1]) Nogle Hdskr. have: Sinder, Sindel o. s. v.

den første mand, som tog Jacob Bagge fangen, at der Jacob Bagge haffde faaet hannem nøglen til sit skrin, och hand søgte hen at maatte see wdj skrinet, da bleff hand der ochsaa, der ilden gick an.

Saa bleff da ochsaa nedsunket paa haffsens bund alt det skiønne skøt, som vor paa skibet, som vaar ved halff anden hundrede och fire och tiuge skøt foruden Cartoffuer och Slanger, som da vor 26.

Och fordj at der vaar da mange andre aff di Suenske skib meget forskudt, baade tackel och master, och deris Admiral wor fangen, da tog Claus Fleming sig alt Regimented an offuer alle de Suenske skib, och løb siden ad skieren och op till Stochholm, och de klagede da meste parten alle Suenske for Kong Erich, at Mageløs vor tagen for deris forsømmelse skyld, at de icke ville da troligen staa hinanden bi.

Dermed seylede nu de Danske med de Lybske hiem och lagde sig vnder Boringholm, och førde der fangerne i land till Hammershuus, huor som di och bleff en tid lang, till saa lenge att Koning Frederich loed dennem siden hente och satte dennem andersteds wdj fengsell.

Och det skeede ydermere, at da de Danske och de Lybske haffde nu saaledis ligged vnder Boringholm en Maanedstid och ferdet paa deris skib, huor breck vaar, løb di atter hen wdi Østersøen vnder Karlsøen. Och strax som de fornumme, at de Suenske vor och i søen, gaff de sig hart imod dennem, och foriaget dennem heden vnder Jomfruen, til saa lenge at natten skilde dennem ad. Saa løb de Danske vnder Øland, och strax om Morgenen gaff dennem i land och brende der atter meget wd ved søsiden, som icke vaar brend tilforne, och ginge saa til skibs igien. Huilcket da den

Oelandia tertio deuastata.

anden Suenske Admiral wed naffn Her Claus Christensøn det fornam, at de Danske och de Lybske laa da saa nær vnder landet for Ancker, och Vinden vaar dennem saa hart imod, at de da iche kunde rømme landet, vden huis de da haffde ripped deris Ancker, da haffde de strax dreffuen ind paa grunden. Derfore løb den Suenske Admiral strax til dennem med hele sin skibsflode och fulde seyl, och siden offte baade frem och tilbage, alt offuen for dennem i Vinden, och altid stormede och skiød saa veldelige ind paa dennem, at de Danske lide da stor skade, och de kunde da aldelis inted skiude igien dennem til fordeel fra Morgenen indtill Middag. Saa finge de da en halff wind, och ginge strax til seyls allesammen och søgte fienderne, och siden slogis de med dennem, indtill afftenen och natten skilde dennem ad. Och da haffde de ochsaa foriaget den Suenske Admirals skib, kaldis Elephanten, ind paa en blind steenklippe huos Birckenes[1]) Reff i Calmarsund, huor som hand och forgich, och folchene bleff reddet. Och to aff di andre Suenske skib maatte landløbe vnder Vestervigs skier, och de och forginge baade med folch och andet. Saa kom der saa stor storm paa om Natten, at alle skibene mesteparten da skildis ad, och forvildis huer fra anden, och de Danske søgte ad Gulland. Huilcket da de Suenske formerckede, den tid de nu selff haffde sig forsamlidt, saa løb de vnder Ølands Nørre Odde, och skiød de der strax 3 skud, Danmarchis løsen, ligeruis som de Danske och Lybske pleyede at giøre, och meente nu saalunde, at

Amerallus nauis Sueticae perit.

Tempestas.

Suecorum astus.

---

[1]) Hdskr. have ligesom Resen: Kirckenes, hvilket vistnok er en Afskriverfejl. Tegel har (S. 131): Biörckenäs.

huor som da vaar nogle Danske forvild vdi Søen, da skulle de strax løbe till dennem der och da icke andet vide, end det haffde verit den danske flode. Dermed kom der och strax samme nat fire aff de danske skibe løbendis midt ind vdi deris flode, som Erich Rud, Arffuid Vgerup, Peder Daa och Torben Daa waar høffuids mend paa, och kaste der deris Ancker och da iche andet viste, end det vor di Danske, der laa for dennem, huorfor de Suenske da icke glempte, huad de skulle giøre, och strax om Morgenen ripped deris Ancker saare tillig, och tog saa strax thre aff disse fire skib, kaldis Morian, Dauid och Byes løffue, som Arffuid Wgerup, Peder Daa och Torben Daa vor høffuidsmend paa; foruden Erich Rud, hand saa sin fordeel med det første och vndkom med den Suenske Jomfru. Och fordi den Suenske Admiral løb strax hiem til Stockholm med disse 3 skibe och kom iche meere vd i dette Aar, da seglede nu ochsaa di Danske hiem och di Lybske hart imod Michelmisse[1]).

Greffuens Tog ind vdi Suerig.

Saa begaff det sig och videre samme Aar, at den tid Her van Dohna vaar død, for huis sags skyld ald den største Bestilning gich tilbage, som tilforn sagt er, och sommeren vaar da skøtt forgangen, saa ville dog

---

[1]) Om Krigsbegivenhederne til Søs i Aaret 1564 se den vigtige Samling af Herluf Trolles Breve til Kong Frederik II i Danske Mag. III, 188 flg. og IV, 249 flg. Den 22de September 1564 skrev Kongen fra Antvorskov til Trolle, at han skulde søge om muligt at blive i Søen til S. Mortensdag, og at han i al Fald, naar han gik hjem med Flaaden, først skulde skaffe sig Vished om, hvor de svenske Skibe vare, og om muligt se at udføre et eller andet Anslag, saasom at opbrænde en Del af dem; endelig skulde han lade nogle af de mindste Skibe blive tilbage under Peder Hvitfeldts Anførsel, for at have Opsyn med alt (Tegn. o. a. L. VIII, 136).

Koning Frederich, att Greffuen med hans Krigsfolch skulle dog giøre it tog ind vdj Suerig, huilcket da Greffuens egne Ryttere det fornumme, som vaar da 3 faner, giorde de sig meget vpstødtzig och foregaff, at de haffde da iche faaet ald deris besoldning, och begierede strax forloff aff landet, endog de haffde dog ingen tog giort ind vdj Suerrig, siden de kom fra Halmsted[1]). Saa vor der och lige slig en handel med Jørgen van Holles Knecte, at de iche heller ville lade sig bruge, førend de finge ald deris besoldning. Mens Kongens Commissarij handlede dog denne sag saa vidt, at Greffuens Ryttere loffued endda at bliffue vdj landet vdj thre Maaneder och der lade sig bruge imod fienderne, ihuort mand ville, och Jørgen van Holles Knecte med. Och fordj Koning Frederich da forstod, at samme Krig da iche gich for sig, som hand ville, da bevilget hand Danmarchis Rigis Adel der till at giøre hannem bistand med heste och harniske, och strax forsamlede fire faner danske Ryttere, at drage med paa samme tog. Rex Daniæ Danorum nobilium accipit equitatum.

Der med giorde nu Greffuen sig reede och Jørgen van Holle med alt Krigsfolchet och drog ind vdj Suerig imod Enekiøbing, fordj at ordet gich saa, at Kongen aff Suerrig haffde da alt sit skøtt och Arckelie der wdj Enekiøbing[2]). Saa fich da ochsaa Daniel Randtzou breff fra Kongen, som da laa wdj Halmsted, at hand da ochsaa skulle møde Greffuen med alle sine Knecte paa

[1]) I Hdskr. Nr. 1 findes følgende Randbemærkning, der ikke er med Vedels Haand og derfor mulig stammer fra Originalen: »Her maa mand see, huad det er at forlade sig paa fremmet folck oc icke bruge sine egne«.

[2]) Toget var bestemt til at gaa lige til Stokholm, hvor den danske Flaade forventedes at kunne indtræffe til samme Tid (se et Brev af 29de Juli 1564 i Tegn. o. a. Lande VIII, 85—6).

grendzerne for Vlffsbech. Saa drog da Greffuen der ind vdj Suerrig der for Vlffsbech, som Daniel Randzou haffde tilforne vddragett, och drog saa alt op vdi Suerrig, lige saa langt och saa vidt op imod Enekiøbing, som de andre, Daniel Randzou och Her van Dohna, haffde draget tilforn, och brende saa alt huis de andre haffde skaanet tilforn, och finge der meget bytte. Och fordj at der ginge tiender, at huos Tofftholm, Her Giøste Olsens gaard, laa en fane Ryttere och nogle Knecte aff de Suenske, da befallede Greffuen, at Daniel Randzou med sine Knecte och thre faner Ryttere skulle drage derhen och nederlegge samme Ryttere, huilcket hand ochsaa giorde, och greb deris Ritmester, vid naffn Anders Olssen, och brende der mange Landsbyer trint omkring.

Sueci cæsi ad Tofftholmiam.

Och det begaff sig meget vnderlige en dag, som Greffuen drog saaledis frem wdj Suerrig, och de Danske, som vor fire faner Ryttere, haffde bagtoget med deris foeder vogne, och der effter vor 300 bønder vogne, vdgiorde aff Skaaue, med Prouiant, saa haffde nu Greffue Gynther skicket 10 eller 15 Roder Landsknecte, som disse Prouiant vogne skulle følge paa alle sider, somme bag och somme for. Och fordj der ginge tiender iblant Krigsfolchet, at der da skulle verre penninge forhanden til deris besoldning, da giordis der et Anskrig, att de Suenske vaar forhanden. Dermed løb nu meste parten alle de Danske Vogndriffuere fra prouiandts vognene. Strax kom der nogle Knecte, som plyndrede samme Vogne och hugge saa alle øltønder och brødtønder synder och søgte effter pendinge. Saa kom der ochsaa 400 Ryttere rendendis ret tuert ind paa de Danske foer vogne vdj Skoffuen, och de strax røffuede och tog alt,

Vis illata Danicis curribus a Germanis.

huad der vor, och hug haserne vd paa alle Vognhestene, och slog Vogndriffuerne ihiell och alle de Bønderkarle med, som prouiantsvognene dreffue, saa at der da iche mange vndkomme, och de, som gierningen giorde, rende i deris behold igien, och ingen viste, huem det giorde, vden Anskriget och Ordet vor saadant, at det skulle verrit de Suenske. Huorfore der Koning Frederichs Rentemester[1]) fich dette at vide, som da tilbage vor med penningene, da drog hand tilbage i sit behold. Men dog vor der ligevell mange aff de Danske Herremend, som siden kiende deris egne guldkieder och deris Kleder och meget andet tøy iblandt deris egne Tyske, och mange aff deris hæste, som ginge for deris Foeder vogne. *Sueci aurigas et currus nostros dissipant ac perdunt.*

Och fordj at denne prouiant vor nu saaledis forstørret och tagen, och besoldningen kom icke frem, och det leed nu ochsaa hart imod den tid, som de thre Maaneder vor till ende, och Krigsfolchet fattedis prouiant, da sagde Greffuen til Kongens Commissarier[2]), att Krigsfolchet kunde icke drage lenger frem. Men hand loed strax allesteds strøffue wd omkring landet, baade med Knecter och Ryttere, och tog bytte, baade øxen och kiør, huis de kunde offuerkomme. Och naar som de nu vor indkommen i Leyren med samme øxen och queg, da maatte der ingen der aff noget tage eller beholde, førend Greffuen haffde taget sig till pris, huad hannem løstede aff det beste, och end siden haffde det første kiøb, om noget skulle selgis. Och alle Klocher

[1]) Det var ikke Rentemesteren, men Axel Urne, der var sendt med 32,000 Daler.

[2]) Disse vare Rigsraaderne Hr. Jørgen Lykke, Hr. Lauge Brade, Peder Bilde og Sten Rosensparre.

Spolia, quæ comiti cessērunt. beholt hand ochsaa allene. Och da hand nu haffde fanget saa mange Øxne och saa meget Bytte, som hand ville, drog hand strax vdaff Suerrig med alt Krigsfolchet huos Langeridt imod Halmsted, der som Daniel Randtzou och Her van Dohna vor tilforne inddraget.

Och der Greffuen kom neder i Skaane, da lagde hand sig allene med sine thre faner Ryttere mit imellem Engelhollm och Helsingborg, och tenckte da iche lenger at bliffue her i Landet, wden strax begierid forloff aff Kongen. Och derfore loed han strax forskicke nogle aff sine tienere offuer til Sielland med 300 Øxen,, som da skulle driffuis igiennem Danmarch hen til Suardtzborrig[1]). Och huis andet gods och bytte, som hand haffde da fanget, baade tilforne paa Elsborig och nu wdj Suerrig, sende han da aff landet til skibs. Och de andre Krigsfolch finge strax aff Greffuen saadan beskeed, at de skulle drage neder wdj Skaane i Borgeleye, som de laa tilforn, huilcket de ochsaa giorde. Men see huad der skeede, at der dette Krigsfolch nu vor saaledis paa veyen at drage hen bort i sit borgeleye, och vor nyligen fremkommen, fich Koning Frederich visse bud, at Koning Erich vaar da indfalden vdj Blegind med ald sin macht och haffde da belagt

Comes petit dimissionem. (margin note beside "lenger at bliffue")

Sueci irrumpunt in Blekingiam. (margin note beside "Frederich visse bud")

[1]) Den 29de Avgust 1564 udgik der Kongebreve til en Del Lensmænd, Borgmestere o. a. i Korsør, Skjelskør o. fl. St., at Kongen havde erfaret, at en Del af det aftakkede Krigsfolk havde en Del Fæ, som de vilde drive ud af Landet. Derfor befales, at de ikke maatte tilstede nogen at faa sligt Fæ ud igjennem Færgestederne, uden vedkommende havde Kongens Pasbord, underskrevet med hans egen Haand. Og skulde ogsaa de, som havde Pasbord, ældre end dette Brev, anholdes indtil videre Besked fra Kongen. Aarsagen hertil var, at en Del undervejs toge de Danskes Fæ med sig. Ogsaa Grevens blev anholdt, men igjen løsgivet (se Kgbr. af 13de Okt. 1564).

Lyckeby och Slotted, och acted sig da videre ned till Rotneby[1]). Derfor bleff Koning Frederich icke vel tilfrids, och besønderligen at Greffuen ville da drage aff landet med sine thre faner Ryttere, da fienderne vor allermeest forhanden. Der med skreff nu Kongen til Jørgen van Holle och Daniel Randtzou, som da laa vdj Halmsted, at de strax med alle deris Knecte och di andre Ryttere, baade Danske og Tyske, skulle drage hasteligen op til Blegind och giøre fienderne modstand.

Och fordj at der vaar da ingen Feltherre, thi Greffuen haffde visseligen actet sig aff landet, da skreff Koning Frederich Jørgen van Holle till, som da vor kommen til Malmø, at hand da skulle verre feltherre. Men hand ville dog iche tage sig denne bestilning till, men skreff strax til Greffuen, som da laa vden for Helsingborg, at hand hasteligen skulle giffue sig op till hannem med sine Ryttere imod fienderne, efflterdj den Suenske vor da saa sterch for haanden, at huis hand det iche giorde, da ville det iche staa hannem vell i fremmede land at høre, saalunde at forlade sin herre, naar som hand allermeest trengde. Comitis Guntheri infidelitas.

Dermed nødis nu ochsaa Kongen till atter at handle denne sag saa vidt med Greffuen, at hans Ryttere skulle endda fare denne reyse op til Blegind imod de Suenske och siden fare aff Riget, naar hand ville. Huilcket Greffuen loffuede ochsaa at giøre ville. Men fordj at hand vor saa lenge paa reysen och stod saa lenge i beraad, førend hans Ryttere ville samtyche dette tog,

[1]) Af Kongebreve, dat. 9de Juli 1564 (Tegn. o. a. L. VIII, 62–3), ses, at Svenskerne da allerede havde gjort Indfald i Østerherred i Bleking. Men de ere vistnok siden gaaede tilbage igjen. Det her omhandlede Indfald fandt Sted ved Midten af Avgust s. A.

Lyckeby, Rothneby, Sylleshorg affbrent. da bleff Lyckeby och Slottid och Rotneby vundet aff di Suenske och Søllidzborig affbrend, førend Greffuen kom frem til Aahus[1]).

Och gich dette saalunde till, at den tid de Suenske haffde nu saaledis ligget vid en Maanedstid for Lyckeaa och Slottid, och det hialp inted, at Slodtzherren, ved naffn Knud Hardenberg, skreff tit och offte neder til Koning Frederich och til Greffuen och Jørgen van Holle om hielp til vndsetning, da vunde de Suenske Slottid, och Knud Hardenberg bleff fangen och ført till Suerig och satt der hart i fengsell, der som hand ochsaa døde om it Aar der effter. Knud Hardenberg fangen. Lyckesborg capta.

Och dis imellum som Koning Erich laa nu saalunde for Lyckeby Slott, skreff hand stedze ind i Rotneby, om borgerne ville da giffue hannem Brandskat, da ville hand dennem benaade, och huor som iche saa skeede, da ville hand ingen spare, huerchen mand eller quinde, icke barnet i vuggen.

Rothneby Derfor sende nu ochsaa Borgerne aff Rotneby hasteligen breffue til Koning Frederich och till Greffuen om hielp och bistand, och disligeste sende det ene bud effter det andet till Jørgen van Holle, som da vor kommen til Aahuus, och til Her Verner Parsbierg paa Søllidtzborrig, at de skulle reyse Landet och komme dennem til vndsetning. Men de fich huerchen hielp eller

[1]) Som Undskyldning for denne Sendrægtighed anførtes Mangel paa Proviant. Tillige var der Uenighed eller dog Usikkerhed, om hvor det var hensigtsmæssigt at drage hen ad. Kongen, som da var i Sjæland, skyndede hvert Øjeblik paa Toget ved Breve til Kommissærerne. — I et Kongebrev af 31te Avgust 1564 siges Otte Krumpem at være befalet at være »vor Feltøverste for vort Krigsfolk«, og at han dermed skulde rykke mod Fjenden, som var falden ind i Bleking (Tegn. o. a. Lande VIII, 113).

vndsetning, wden løs fortrøstning. Fordi att Jørgen van Holle lod da omsider forskicke tuende sine befalingsmend, Anders Bing och Packe Mauritzen, till Rotneby med postheste, huor de komme Søndag for Bartholomæi[1]). Huilcke da hasteligen loed kalde alle borgerne och den Danske høffuidsmand Peder Stinger tilsammen paa Kierckegaarden och da formanede dennem alle at bevise sig mandeligen som Kongens tro mend, at holde deris by for fienderne, som de haffde soren Kongen deris æd, och loffuede saa dennem der huos vnder høy beplictelse, at inden Tirsdag eller Onsdag Middag i det sidste skulle de vist faa vndsetning. Huorfore da alle borgerne bleff meget glade och besoer sig tilsammens at leffue och dø med huer andre och holde deris by fast; och de da ydermere forpligtede sig, at ingen skulle føre sit gods aff Byen, paa det at de skulle holde des bedre tilsammens, och ingen paa den anden tuile. Och strax som disse friborne mend haffde nu saaledis formanit borgerne at holde deris by,

Fortrøstning fra J. von Holle.

[1]) Saaledes Hdskr. Nr. 1, 3, 7, 10, 18, 20 o. fl. (Kun i Navnet Packe Mauritzen er Forskjelligheder. Nr. 1 har: Pake Mortzen; Nr. 3: Packemoer; Nr. 10 o. fl.: Parckemord, hvilket Resen ogsaa har). I Nr. 4 mangler Navnene. — I Nr. 2 findes derimod følgende: »Men the finge huerchen hielp eller vndsetning, wdj (!) en løs fortrøstning Kongen sende fra Helsingborg om Søndagenn. Fordi at Jørgenn vann Hoell loed tha omsier forskicke Truend Andersberg, Packe Mauritzenn, Claus Wttermarck, Jørgenn Skiellinck och Hans Baptist sine befalling mett (!) thill Røttneby, met Postheste, huor the komme Sønndagenn for Bartholomæj, Anno 1568« (!). I Nr. 16 findes: »Men de fich huerchen hielp eller vndsetning wden løs fortrøstning, fordj att Jørgen van Hoell lod da omsider forschiche Anders Bing, Claus Vtermarch, Jørgen Skellinge och Hans Baptist och Pochmær, och Kongen sende fra Helsingborg om Søndagen Anno 1568 (!) sine Befalningsmend til Rotneby med Posthestene, huor de komme søndagen for Bartholomæj dag.«

da foer de strax aff byen hasteligen samme dag och loed sig roe ned ad Aaen paa baade till Søllitzborig och icke da ville drage den samme vey tilbage offuer landet, som de komme, for de Suenske.

Men det begaff sig, at strax om Morgenen loed Koning Erich forskicke 600 heste fra Lyckeaa til Rotneby at berende[1]) byen, huilcket de ochsaa giorde, och tog saa alt deris Queg, som da ginge vden byen, och dreff det strax op til Leyeren for Lyckeaa, for huis sags skyld Borgemester skreff strax breff til Her Verner Parsbierg paa Søllitzborrig och till Jørgen van Holle, som da laa wdj Aahuus med alle sine Knecte, at de da ville sende dennem mere folch ind wdj Byen till vndsetning. Men ihuor mange breffue och bud de vdsende, da finge de ingen suar tilbage.

Saa kom da de Suenske dragendis for Rotneby om fredagen med ald macht, och giorde strax en Bro offuer Aaen, der som ingen haffde meent, at der skulle nogensinde nogen komme offuer. Och Koning Erich skreff strax ind wdj Byen, om Borgerne endda ville giffue byen op och brandskatte, da ville hand tage dennem til naade. Men Borgerne ville det iche giøre, forhaabendis, at de endda skulle fanget vudsettning, effterdj Jørgen van Holle laa saa neer vdj Aahus med saa mange Knecte, och meste parten alle de danske Ryttere vaar der ochsaa da kommen tilstede, foruden Greffuens. Saa torde borgerne iche hellèr tro de Suenske, fordj att allesteds som de tilforn haffde brandskatted der wdj landet, da brende de alligevel der och ihielslog folchet, naar som de siden drog deden.

---

[1]) Mange Hdskr. have: brende.

Dermed begynte nu strax Koning Erich att storme til byen samme dag, och om Morgenen, desligeste ochsaa om Søndagen, och tabte da alle tre storme, endog att der vor da iche mere folch wdj byen end borgerne och to fennicher danske knecte, som Peder Stinger waar høffuidsmand fore. Och strax om Søndagen, da den thredie storm vor vunden, bleff borgerne och de danske knecte saa till eens, att om Morgenen saa tidlig som dag vor, ville de alle giffue sig aff Byen och slaget ind vdj den Suenskis leyer, huad heller det da skulle gange dennem vell eller ilde, fordj at de saa, at de vor forraade, och at døden stod dennem for, effterdj de finge ingen vndsetning. Men Peder Stinger och Borgemester ville det iche tilstede, wden satte laase for porterne, att borgerne skulle der icke vdkomme, endog at borgerne vaare endda det samme til sinds om Morgenen, for de forskreckelige ting, som der da skeede samme Natt tilforne, att det da siuntis skinbarligen, ligervis som der da haffde faldet Ild aff himmelen offuer byen som halffue huuse, och ligesom der haffde ochsaa kommen hele olkar fulde aff blod styrtendes ned aff himmelen wdj byen, saa at borgerne och knectene maatte giffue sig neder aff Voldene och løbe ind vdj husene vnder skugge, och viste da iche andet, end Ilden skulle brende dennem op. Och der faldt alligevell ingen Ild neder, men blod siuntis paa gaden.

Tre storm til Rothneby.

Ostenta.

Och wed 8 Dage førend byen bleff belagt, da siuntis der ochsaa ligervis som der haffde da to eller lige thre hundrede mend och quinder gangen wden omkring byen i huide skiorter, och alle stønnede och vænede och gaff sig ynckelig, att alle mand sig forundrede.

Saa begynte da de Suenske langt for dag at skiude Ild paa Byen med store fyrmøser, och aldrig holt op eller loed aff at skiude Ild, førend meste parten aff byen stod ald i lius lue. Och da di Suenske fornumme, at mange aff Borgerne gaffue sig ind fra Voldene at slycke Ilden, da giorde de strax Anfald til byen med ald deris mact och vunde byen hasteligen, der Klocken vor ved 7 om Morgenen, och giorde der saa stort it Mord baade paa mend och quinder, piger och børn, och sparede ingen huercken vnge eller gamle, med Sognepresten, huilcken de sloge ihiell midt i Kirckedøren. Och quinderne, som de løbe paa gaderne och haffde deris spede børn paa armene, och de, som laa wdj Barselseng, toge de Suenske børnene och kaste dennem paa ilden, och Quinderne sloge de ihiel, till saa lenge at de tydske Knecte saae døtte ynkelige Mord. Saa ginge de strax til Felt Øffuersten och talde hannem haardeligen till och sagde, at de tilforne haffde værit wdj mange Krige, baade huos Hedninge och Christne, och aldrig seet saa vchristeligt it mord, som der da skeede. Dermed bleff och strax trommerne omslagen, at ingen skulle slaa ihiel quinde eller børn. Saa bleff da strax byen plyndret och forbrent wdj grunde, och alle borgerne ihielslague, och Peder Stinger med høffuidsmanden och alle hans Knecte, wden Borgemester Madtz Hansen och Henrich Hoffmand med hans sønner och nogle faa aff de beste borgere, di bleff fangne ochført til Suerrig, och bleff der meste parten satte paa steyler vden for Calmer, och somme slog de Suenske ihiell paa Veyen.

Rothneby stormet oc indtaget.

Crudelitas Suetica.

Och det skeede ydermere vid Middagstide, der byen vor plyndret, och alt det beste bytte vdført aff Byen, och Ild vor sat i alle huse, da bleff alle quinder, piger

och børn vdkiørt aff byen til leyeren, och aldrig en aff dennem haffde da meere til kleder paa sig, end en serch foruden skou och hoser, och inted paa deris hoffueder, och da di kom ind i leyeren, och ingen viste andet, end de skulle affliffuis, da gich der bøn for Kong Erich aff nogen aff hans Raad, saa hand gaff dennem deris liff. Dermed bleff da strax trommen omslagen, at Kongen haffde dennem benaadet, och bleff vdraabt, at ingen skulle giøre dennem nogen skam, dog med disse vilckor, at di skulle alle, baade quinder, piger och børn, indføris wdj Suerrig, der at tiene och trelle for deris fengsell alle deris dage. Der nest loed Koning Erich mønstre alt sit folch, och da hand fornam, at hand haffde mist fast meere end halff anden tusind mand baade wdj byen och vdenfor, thi borgerne haffde nedergraffued nogle tønder vden byen alle vegne i Marchen med en lang peell wdj; huor aff de Suenske och finge stor skade, saa loed Koning Erich beskicke nogle, som dennem skulle begraffue, huilcket och skeede, och mange bleff da kastede vdi Aaen, saa mand icke da kunde see vandet for døde kroppe, foruden de Danske, dennem loed de alle ligge wbegraffuene och kaste dennem paa ilden. Saa befallid da Koning Erich ydermere, der mønstringen vor holden, at halffparten aff hans folch skulle rycke op om morgenen efter hannem och drage til Calmer, och den part, som N.[1]) vor høffuidsmand for, skulle drage neder i Blegindt til Søllitzborig och brende landet, och drage strax op igien til Suerrig, om de fornam, at de Danske ville sette effter dennem.

[1]) Forfatteren har ikke kjendt Navnet, men hos Tegel (S. 137) ses, at det var Claes Christerson (Horn).

Dermed foer och Koning Erich strax wdaff Leyeren till Lyckaa Slot samme Afften, och strax om Morgenen, som vor Tirsdag, saare tilig, da den ene part aff folchit skulle rycke op til Calmer, da loed feltøffuersten forsamle alle danske fanger, piger och vnge quinder, wdj een haab for sig, och de som vare gamle och siugelig vdj en anden haab, och beskickede strax tuende profoser der till, huer til sin haab, som dennem skulle vare paa, at ingen vndkom, och følge dennem ind wdj Suerrig. Saa skulle och de vnge drage for och de gamle effter. Men paa veyen tog de Suenske Ryttere meste parten alle Pigerne och de vnge Quinder, som de behagede, op paa deris hæste och førde dennem ihuort de lysted, effter deris wilge, och somme aff de vnge Quinders børn kaste de paa marken och loed dennem der ligge.

Captini.

Och da den anden profos nu dette saa och hørde det ynckelige raab, som alle disse børn och quinder haffde for hunger och tørst, loed hand dennem løbe, huort de ville, naar som hand kom ind i skowen och kunde giøre det med lempe. For huis sags skyld Koning Erich bleff da meget vred och vilde da siden lade rette samme profos. Saa loed da Koning Erich beskicke der en høffuidsmand paa Lyckaa Slott och lagde der en stor part aff sit folch, at beskøtte Slottit, och foer saa op till Calmer och siden till Stochholm.

Och det begaff sig, at strax som Her Verner Parsbierg formerckede, at Rotneby vaar vunden, och de Suenske, som bleffue tilbage huos Rotneby, vaar nu dragen neder i Bleginde och brende der alt for fode, och hand der ey heller kunde faa nogen vndsettning at bestærcke Slottid med wdj tide, da loed hand selff sette

Syllisborg sættis ild paa.

ild paa Søllitzborrigs Slott. Saa vor der och mange aff borgerne der vdj byen, som giorde det samme och toge deris gods vdi tide och forsaae sig. Men Borgerne ville icke selff brende Byen, forhaabendis det skulle ingen nød haffue, och at de skulle haffue fanget wndsettning, efftterdi at Jørgen van Holle och meget aff Koning Frederichs Krigsfolch laa der saa ner i Aahus och der omkring med sine Knecte och de danske Ryttere[1]). Men dette hialp aldelis inted, fordi strax som de Suenske vaar dragne fra Rotneby och langt neder wdi Blegind, och fornam, at Jørgen van Holle och de andre laa der alt stille wdi Aahus[2]), da droge de och strax till Søllitsborg och brende byen aff i Jørgen van Hollis aasiun, da baade hand og alle hans Knecte stode strax wden for Aahus och saa der paa, och giorde der inted mere ved at Byen brende. Thi Greffuen vor icke endda fremkommen til Aahus. Dermed drog nu de Suenske allesteds omkring i landet baade med mord och med brand for vden ald modstand. Och siden gaff sig genisten ind offuer landemercket i Kongherrid med meget bytte, och somme foer op til Rotneby igien och laa der nogen tid och i Lyckeby.

Her maa och indsettis, huorledis Her Werner schreff ingen (!) til om vndsettning.

Nota. Om Knegtenes besolding førde vilde op.

---

1) I Hdskr. Nr. 10 findes her en Notits, der aabenbart stammer fra Randbemærkningen i Nr. 1 (se ovenfor), men som det synes med Bemærkningen i en rigtigere Form end det sidstnævnte Haandskrift. I Nr. 10 læses nemlig: »Och Her Wernner Parsbierg schreff Jørgenn van Holl thill thidt och offte om vndsettning att besette slottid medt.« Hos Resen (S. 119) er benyttet et Hdskr. med samme Bemærkning, som der findes i Nr. 10.

2) Nr. 1, 10 og 16 har følgende Bemærkning i Randen: »Nota: Jørgen von Holl sende Claus Wttermarck med iij[c] skøtter til Her Verner at vndsette slottit, men the wende om paa veygen, der de saae slottet brende.

Saa kom da Greffuen op till Aahus den 10[1]) dag Septembris. Och da haffde Koning Frederich ochsaa afferdiget Michel Gønge med 6 fennicker Jydske Knegte och de Skotter, som Capitein Clerck vor høffuidsmand for, at drage fra Halmsted och ind wdj Marck och Kindt, der at giøre Rumor och oppeholde Almuen, emeden att Greffuen skulle nu paa denne Reyse op mod Calmer, huilcket Michel Gønge nu ochsaa giorde, och brende der mange Kirckesogner.

Och fordj at det hele land Skaane giorde giengerd och prouiandt op til Greffue Gynther til Aahus, da laa hand der endda vid en Maanedz tid stille, thil saa lenge at alt prouianten vaar fortærid, och det lackede hart imod Vinteren, at Krigsfolchet vilde da tilbage igien wdj deris borgeleye: saa gich Greffuen til raads med Kongens Commissarier Her Jørgen Løcke, Her Lauge Brade, Steen Rosenspar och Jacob Vlfeld, huad de da giøre skulle. Och bleff besluttid at drage op imod Calmer och foriage de Suenske aff Blegind.

Det Tog op for Calmarn. Dermed drog nu Greffuen op fra Aahus med ald Krigsfolchet fire Dage for Michelsdag, och drog saa meget sagte, icke mange mile om dagen, derfor vaar de Suenske iche meget redde for hannem, men drog end saa sagte fore, som hand drog effter, och altid skeede det gierne saa, at wdj huilcken Leyer Greffuen kom om Afftenen, da haffde de Suenske røgt deden om Morgenen. Ligervis som det och skeede ved Broe, at Greffuen vaar da hart huos de Suenske och kunde vel

[1]) Saaledes Hdskr. Nr. 7. De fleste Hdskr. have ellers aaben Plads til Dagen. Nr. 16 har: den 23 Sept. Hos Resen (S. 120) staar »den 3. Septembris imod Sankt Mickelsdag« (hvor 3 synes at være en Trykfejl for: 23.)

haffue kommet til dennem hasteligen och lagt dennem neder allesammen, dersom hand haffde icke befallidt Krigsfolchet at ligge stille och giøre broen ferdig, som de Suenske haffde vdkast. Och der laa dog it Vad strax huos, som de kunde vell haffue redet offuer, dersom ellers forsiun haffde verit god.

Men der de Suenske det fornumme, som laa paa Lyckeaa Slott och haffde der beskandset sig baade med Volde och Graffuer, at Greffuen kom med de Danske, da satte de selff ild paa Slottid och gaff den befestning op, och foer saa ind wdj Suerig vdj deris behold. Dermed drog nu ochsaa Greffuen frem effter dennem ind om Landemercket ved Bremsebroe for vden ald modstand.

Och der hand kom paa fire mile veys neer Calmer, till den Kirche Surager, och fornam da inted meere til de Suenske, da befalled hand, at alle foer vognene och alle lands knectene och trossen med to faner Ryttere skulle der bliffue liggendis tillbage. Och tog saa alle de andre Ryttere och halffandet tusind hageskøttere med sig och drog saa frem til Calmer den 11 Octobris, och kom der saare tiligen om Morgenen, rett som Slotzherren Joen Karlsøn vor nyligen vdreden aff Byen med it halfft hundrede heste och viste her inted aff. Men strax som hand fornam, at fienderne vaar forhanden, rende hand ad Byen och loed strax lucke portene till.

Saa reed da Greffuen och Jørgen van Holle med alle Rytterne engang hart omkring Byen, och de Suenske skiød da iche meere til dennem end to skud, och strax som det vaar giort, holdt Greffuen raad med Kongens Commissarier och med de andre Capteiner och Øffuerster, om de der lenger skulle bliffue liggendis at beleyre byen

eller strax drage neder tilbage. Och fordj de haffde der inted feldtskøtt med sig, vden fem smaa Støcher, och der vor da ingen prouiandt bestildt, och vinteren stundede till, at der inted kunde da tilføris dennem til søes, och ingen vilde besinde, at de haffde der it godt fedt land aldt vden omkring Calmeren, och Greffuens ryttere ochsaa foregaff, at de da aldelis ville drage aff Riget, da bleff det saa besluttet at drage strax tilbage. Dermed ville Greffuen iche lenger bliffue der for Byen, men brende Ladegaarden och drog saa der fra strax samme dag och neder til Surager, som Knegtene och Trodset laa, och brende saa alt for fode, alle landsbyerne, som der da laa imellum Calmer och Landemercket. Och kom saa neder til Aahus strax fire dage der effter, saa at de da haffde draget i fire dage neder alt det, som de tilforne drog op wdj sex Vger. Och alt huad som Krigsfolchet fandt wdj veyen for dennem, saa vell wdj Bleginde som wdj Suerig, enten queg eller andet, det tog de altsammens. Och de da alle holde S. Mortens Afften, somme wdj Aahus och somme der vden omkring. Fordj at der Greffuen drog neder fra Calmer, da haffde hand agted sig ned igiennem Giøngeherridt offuer Thaasbro, men Bønderne løb tilsammens och kaste broen for dennem, saa at de da kunne der iche offuerkomme, for huis sags skyld Greffuen bleff meget vred och vndsagde dennem høyligen, dersom hand ellers haffde bleffuen lenger i Landet.

Her skall mand widere sperre sig fore oc sette dagen klarligen, naar de droge fraa Aahus oc naar de komme igien.

Men der huercken Greffuen eller Jørgen van Holle ville da lenger bliffue, dermed loed Greffuen sine fire fauer Ryttere strax drage giennisten til Helsingborg och strax offuer til Sielland, och fich der strax forloff aff Kongen paa Frederiksborg at drage aff Landet, och

Comes discedit ex Regno.

bleff begaffuit med megen skenck och gaffue. Liger-
vis Jørgen van Holle bleff och høyligen begaffuit aff
Kongen paa samme tid, der hand ochsaa drog vd aff Si hoc verum, at
riget, och loffuede da Kongen, at hand da med det hand det loffuede.
allersnariste ville komme igien och lade sig bruge, saa Georgius Hollenius
lenge krigen varede, och dis imellum haffde hand be- discedit, neque, quod
skicket sin Lutenant Lazarus Strechfod[1]) til Øffuerste promisit, reuertitur.
offuer alle sine Knecte vdi sin fraverrelse. Men Jørgen
van Holle kom dog iche igien, wden alleniste skreff sin
vndskyldning till Kongen, at hand iche kunde komme.
Dermed bleff nu alle hans Knecte stedtze wlydige, naar
som Kongen skulle dennem bruge paa noget tog, som
her effter skall beskriffuis.

Och fordj Koning Frederich haffde da iche meere
end thre faner tydske Ryttere igien vdi Riget huos sig,
bleff de forlagt hen i deris gamle borgeleye, och Jørgen
van Holles Knecte, som tilforne laa wdj Malmøe, bleff
nu beskicket hen till Ydsted, der at haffue deris vinter-
leye. Och Daniel Randtzou med sine Knecte drog
imod Malmøe, och lagde dennem der huos bønderne
wden omkring byen vdj 14 Vger. Saa fich hand da
forloff aff Kongen at føre dennem ind wdj Malmø,
huilcket hand siden angrede, och loffuede der huos, at
fich hand dennem en sinde der vd igien, da skulle hand
icke raade till at legge dennem tiere saalunde ind vdi
faste steder, aff den aarsag at strax som det lackede
paa foraaritt, och de da iche hasteligen kunde faa deris
besoldning, da giorde samme Knecte it stoert Mytteri
der wdj Byen i Øffuerstens nerværrelse, i saa maade at

[1]) I nogle Hdskr. kaldes han som hos Resen (S. 123): Lauritz Strichfort. Det rette Navn er dog: Streckfuss.

Mytteri vdi Malmø aff Knectene. de bestrichte alle høffuidtzmendene, saa at ingen aff dennem torde da gange wd paa gaden sicker, och icke heller Daniel Randtzou, och tuingede saa fennicke dragerne til at bere deris fenicker paa Raadhuset, och hengte dennem der vd ad vinduerne och lod dennem der beuare med nogle roder Knecte. Thi det vor sagt for dennem, at Øffuersten ville forskicke fennickerne hiemeligen vd aff staden, och siden dermed tuinge Knectene, som hand[1]) ville. Saa vor da Knectene kommen wdj forfaring, at høffuidsmendene haffde penge aff Kongen paa deris besoldning, och de da finge der inted aff thil deris termin, som dennem loffuet vaar. Dermed haffde nu Knectene det wdj sinde, at kunde de iche faa deris besoldning anderledis, da vilde de plyndre byen, naar som deris profos tog stadsnøglen till sig om afftenen till Sønderport. Och om dagen loed hand beuare[2]) alle portene, saa ingen maatte enten komme der vd eller ind foruden hans vidskab. Huorfor att Borgerne vaare da ochsaa høyligen befrøgtendes, at de andre Knecte, vdj Ydsted laa, skulle da ochsaa giort forbund med disse och giffuet sig der ind wdj Byen til dennem och taget Staden ind, thi der gich altid baade bud och skriffuelse dennem imellum. For huis sags skyld Daniel Randtzou loed da paa det sidste tilsige alle Knectene, at de skulle møde paa pladsen, huilcket de ochsaa giorde, och da de vaar forsamblit, da trode[3]) hand alligevell iche ind vdi Ringen til dennem, førend hand fich leyde; och handlede siden denne sag saa vidt, och

Laus et effectus armorum mercenariorum.

---

[1]) Mange Hdskr. have: de. [2]) Flere Hdskr. have: beuoge.

[3]) De fleste Hdskr. have: torde (men uden at der saa senere følger: træde — som man skulde vente, hvis denne Læsemaade var rigtig).

saa viseligen, at hand paa det sidste stilde dennem alle vell tillfrids med lidelige vilckor och paa visse terminer, at de skulle faa deris besoldning, huor som da Borgemester och Raad och menigheden der wdj Byen maatte strax forstrecke samme Daniel Randtzou nogle tusinde Daler, at giffue Knectene paa haanden, før de wille lade sig sige.

Och det begaff sig da videre, att Kong Erich wdj Suerrig loed da forskicke nogle Krigsfolch, wed 6 tusind mand, ind wdj Norge i Jempteland, at tage landet ind, *Sueci irrumpunt in Norvegiam.* som Claudius Gallus vaar høffuidsmand fore[1]). For *Claudius Gallus.* huis sags skyld Effuert Bild, som da haffde Trundhiems Biscopsstifft wdj befalning, loed strax reyse Almuen, och drog ind wdj Jempteland imod de Suenske och foriagede dennem aff landet allesammen, och satte saa en foget paa landet, ved naffn Tømme Abeldgaard, med to fennicker Knecte, som landet skulle beskytte. Och som de nu haffde ligget der vdj landet nogen føye tid, da besuerede Indbyggerne sig at holde samme Knecte, och skreff saa Effuert Bild till, at hand ville lade hente de Knecte fra dennem, de ville selffuer vell forsuare deris land, saa det skulle ingen nød haffue, huilcket och skeede.

Men strax som Knectene och denne lands fougit Tømme Abeldgaard vaar fra dennem draget, da kom Claudius igien fast sterckere, end hand vaar tilforn. Dermed loed nu Effuert Bild atter forsamle det meste

[1]) Hos Resen (S. 126 ff.) henføres Indfaldet i Norge urigtig til Aaret 1565. Se forøvrigt: L. Daae, En Episode af den nordiske Syvaarskrig. Lund 1867. (Særtryk fra Hamiltons Nordisk Tidsskrift). — Det efterfølgende Afsnit om Indfaldet i Norge er aftrykt i Norske Magasin I, 159—62 med Anmærkninger af N. Nicolaysen.

folch offuer ald Trundhiem stifft, hand kunde affstedkomme, och drog saa atter imod de Suenske. Saa kom der da blodsoet paa folchet, och fordj hand kom icke saa snart frem, førend landet vor borte, drog hand tilbage, och Claudius forfulde hannem till Trundhiem. Dermed nødis nu Effuert Bild till at giffue sig ind paa Steenwicksholm slott, som Axel Gyntersberg vor høffuidsmand paa, och Claudius belagde strax Slottid. Och fordi Effuert Bild viste da Slottets leylighed, att det stod icke till att holde lenge, thi der vor icke fersk Vand, da dagtingede hand med Claudio i goed tid, saa att hand da foer vd aff Slottid med hustru cch børn och holden Reyse, och seylet saa til Bergen med sit eget skib och folch, och viste da vell, at Claudius skulle ligesaa wdj fremtiden nødis till at giffue Slottid op for hannem igien, naar hand kom tilbage igien, och end med videre vilckor och beskeed.

[...]rick [...]krantz. Och fordi at Erich Rosenkrantz Slodtzherre i Bergen haffde da hørt, at Trundhiem och Steenwicksholm vor borte, loed hand strax forsamle noget Krigsfolch der aff landet, som hand ville sende der op at fordriffue de Suenske, som da vor ochsaa aldelis rede, der Effuert Bild kom til Bergen. Huorfor at samme Effuert Bild bød sig till strax at ville lade sig bruge paa samme Reyse. Men Erich Rosenkrantz ville det selff wdrette, och beskickede saa en anden høffuidsmand der till, ved Munck. naffn Erich Munck, at fare der op til Trundhiem at tage landet ind igien. Huilcket da Effuert Bild fornam, at hand skulle inted dertil brugis, och tenckte da saa, at efferdj hand haffde selff mist Slottid och skulle nu inted hielpe til at tage det ind igien, da stod det hannem iche vell.

Derfor loed hand och strax slaa trommen om paa Garpe Brøggen och andensteds, och tog saa Knecte an, alle dem hand kunde offuerkomme, for huis sags skyld Erich Rosenkrantz bleff da iche vell tillfrids, och meente, at Effuert Bild skulle da meere holde med de Suenske, thi ingen pleyede saa gierne at tage Knecte an, vden hand først viste sig en herre, som dennem kunde besolde. Derfore loed och Effuert Bild strax alle di Knecte suerge sig i samme Erich Rosenkrantzis nerverrelse paa Kongens Vegne i Danmarch. Och endog at Erich Rosenkrantzis folch vor lenge tilforne vddragen, saa kom Effuert Bild alligevell saa snart op till Trundhiem som de andre. Dermed bleff och Almuen glad ved hans komme, thi de andre vore fremmede, och gaffue sig strax till hannem, och de da allesammens gaffue sig hart imod de Suenske och dennem ihielslog baade i Trundhiem och andensteds paa landet, saa at der icke mange vndkom. Och Claudius maatte da rømme ind paa Slottid, och bleff der belagt, thill saalenge at hand da ochsaa nødis till at giffue Slottid op, fordi hannem och da fattedis Vand, och gaff sig saa fangen i Koning Frederichs hender paa naade och wnaade och førdis siden til Danmarck. Claudius fangen.

Och fordi at Koning Frederich wiste da inted her aff, att Steenvicksholm wor igien forøbredt, da forskickede hand femb skibe igien op til Norge med Krigsfolch, som Herloff Skaffue vor høffuidsmand fore, at foriage de Suenske, huilcket da alt skeed vaar, der de komme frem, och Herloff Skaffue beholt siden Slottid och Trundhiems stifft effter Kongens befalning nogen tid lang.

Och det begaff sig, at Kong Erich lod atter beskicke it stort tal folch ind vdj Norge hos Baahus den 18 dag

Irruptio Suecorum in inferiorem Norvegiam.

Februarij Anno 1565, som Her Geste Olssen, Her Aage Bendtsen och Her Jens Bonde vaar høffuidsmend fore, och da de nu saalunde haffde belagt Baahus och ligget derfor i en Maanedstid, och des imellom skudt heffteligen til Slottid, saa at de en tid skiød tuert igiennem Muren och igiennem Borgestuen tre Karle ihiell aff it skud, saa skreff da Koning Erich till alle Baahus leens Indbyggere och till Hisingen[1]) med, den 15 dag Martij, at de skulle giffue sig vnder Suerig och skicke hannem tolff mand til Gisell, och huor som de det iche giorde, da finge de Suenske høffuidsmend befalning at plyndre landet, huilcket de ochsaa giorde, endog de tilforne tuingede Almuen at føre dennem giengerd[2]) til och proviant. Och da de Suenske haffde da ligget endda siden en tidlang for Slottid och skiøt der to gange til storm och kunde det iche faa, droge di der fra.

Och fordi at Her Niels Boye kom da ochsaa til dennem paa veyen med meget folch, dennem at besterche, da droge nu de Suenske allesammen for Elsborig och

Elsborg belagd.

belagde Slottid haardeligen[3]). Och loed saa de Bønder vdi Nørre Halland och de vdi Vigen boede och paa Hisingen føre dennem giengierd till. Der med skreff Jens Kaas, Slodtzherren paa Elsborig, strax Koning

---

[1]) Nr. 2 har: Hellsinge. [2]) En Del Hdskr. have: gerd.

[3]) De Svenske laa endnu for Bahus i April Maaned, som det ses af et Kongebrev af 20de April 1565, hvorved der loves Slotsherren Jens Holgersen Ulfstand Undsætning, »saa det med Guds Hjælp ingen Nød skal have, og Fjenderne dig ikke med længere Belejring skulle bekymre« (Tegn o. a. L. VIII, 272). Allerede i Midten af Februar s. A. belejrede Svenskerne Elfsborg. Det synes tilmed, at de stadig belejrede denne Fæstning og ikke først, efter at de havde forladt Bahus (P. V Jacobsen). Allerede den 10de Januar 1565 skrev Fru Elsebe Krabbe, at Svenskerne laa for Elfsborg (se foran S. 68).

Frederich till om hielp och vndsetning. For huis sags skyld Koning Frederich lod da strax atter forsamle fire faner Ryttere aff Kronens leen och den danske Adell, till de fire faner tydske Ryttere, som hand da haffde vdj Riget. Och fordj at der vaar icke heller da mange landsknecte wdj landet, da loed nu Kongen ochsaa forsamle fire fennicker danske Knecte aff Rigens Indbyggere, som Frandtz Brockenhus bleff høffuidsmand fore[1]). Och fordj at Her Otte Krumpen, som da vaar vdkaarit at verre den øffuerste Feltherre offuer alt Kongens Krigsfolch, effter at Greffuen och Jørgen van Holle vor bortfaren aff landet, vor nu en gammel mand[2]), da handlede Koning Frederich denne sag saa vidt huos Daniell Randtzou, at hand da paa det sidste tog sig denne befalning offuer, at bliffue feldtherre[3]). Och strax befoel hannem hasteligen at giøre sig rede och vndsette Elsborig. Saa loed och Kongen fire aff hans Raad fare hen til Ydsted at handle der med Jørgen van Holles Knecte, at de och skulle drage med paa

Otte Krumpen feldtøffuerste.

Daniel Rantzow feldherre.

---

[1]) Over de danske Knegte beskikkedes Rigsraad Frants Brockenhus til Øverste, se Breve af 10de Dcbr. 1564 i Tegn. o. a. L. VIII, 171—2.

[2]) Hr. Jørgen Lykke blev derfor Otte Krumpens »Lieutenant«. Hr. Lauge Brade, Peder Bilde og Sten Rosensparre bleve efter Krumpens Ønske beskikkede til at følge ham og beraadslaa med ham (Kongebrev af 28de Januar 1565 i Tegn. VIII, 218). Kommissærer behøvede han ikke (se Seddel til et Brev af 21de Jan. 1565 i Tegn. VIII, 215); imidlertid kaldtes dog de nævnte Raader senere nu og da Kommissærer. Holger Rosenkrands kom endnu til, som det synes i Begyndelsen af 1565; dog findes længere hen i samme Aar kun de fire ovennævnte (Jvfr. Hist Tidsskrift V, 430—1).

[3]) Noget Brev desangaaende findes ikke; sikkert er Daniel Rantzov ej heller udnævnt til Felt-Øverste, skjønt han vel har været Oberst paa dette Tog (P. V. Jacobsen).

samme tog. Men Knectene giorde sig atter igien opsetzige och bestrichte strax samme Kongens Raad vdj deris herberger och førde dennem saa op paa Raadhuset och loed dennem der beuare ligervis som fanger, till saa lenge at Kongen skreff da Knectene megit hart till, at de da loed dennem løs[1]. Och Knectene laa der endda siden lenge stille och iche ville med paa samme tog, huor vdaff Koning Frederich fich siden stoer skade, thi baade Varberig by och Slottid bleff siden vunden aff de Suenske for deris skyld, at de icke da ville rycke op igien i tide, som her effter skal beskriffuis.

Dermed drog nu Daniel Randtzou med sine Knecte och de andre Krigsfolch, baade tydske och danske, noget for Pindsdag Aar 1565[2]. Men strax som hand kom for Elsborig, røckte de Suenske i deris fordeel imellum to stenklipper, saa at it stoert Vand vaar da imellum dennem och de Danske, och fordj at de Suenske ville icke aff deris fordeel, saa drog siden Daniel Randtzou och de Danske wden omkring dennem och videre op wdj Suerig och brende der en Kiøbsted, kaldis gamble Løsse, med mange Landsbyer der omkring, och der tog it megtigt stort skib, som Koning Erich

Gamle Løse affbrendt.

[1] Se Michel Skrivers Brev til Peder Oxe, dat. Lybek 4de Juni 1565, hvori fortælles, at de kongelige Kommissærer maatte love Knegtene 100,000 Gylden (Rørdam, Om den hist. Kritik, S. 405).

[2] I et Brev, dat. 16de Maj 1565, siges, at Daniel Rantzov »paa Løverdag førstkommendes« (ɔ: den 19de Maj) skulde rykke op med sine Knegte. Pintse faldt i det Aar d. 10de Juni. Onsdag d. 13de Juni brød Rantzov med sine Folk op fra Varbjerg, hvor de havde ligget nogle Dage, mod Elfsborg (se Danske Saml. 2. Række II, 191; og Kgbr. af 16de Juni 1565 i Tegn. VIII, 312–3). I et Kgbr. af 21de Juni (smst 317) omtales en Skrivelse fra Lensmanden paa Elfsborg, Jens Kaas, hvorefter Slottet da var undsat, og Kaas endog tænkte paa at rejse ned til Kongen (til Sjæland), hvilket denne dog befaler ham at lade fare.

haffde der nyligen ladet bygge, huilcket hand och kallede de Danske til spot Trods Danmarck. Och ryckte saa neder atter for Elsborig igien, och siden dagligen skiermysseled med di Suenske, til saa lenge at di formerckte, at de Danske vaar dennem for offuerstercke, saa røckte de allesammens op och gaffue sig videre ind wdj Suerig, dennem ydermere at bestercke. Derfor loed nu Daniell Randtzou besette Elsborig med mere Krigsfolch, och strax som hand haffde det vell bespiset med proviandt, drog han neder med alt sit Krigsfolch och lagde sig der omkring Vaarbierg, och haffde da tenckt at ligge der nogen tidlang, till saa lenge Hans Holck Slotsherren bad hannem wige der fra, at hand da icke skulle forarme bønderne; thi hand da icke saa vell kunde holde Slottid, naar bønderne vaare forarmede. Dermed røckte nu Daniell Randzou neder for Halmsted, och skreff strax Koning Frederich till, at di Knecte i Ydsted vor, skulle hasteligen røcke op till hannem, thi de Suenske vor da igien foruentendis ind wdj Halland, for huis sags skyld de borgere vdj Vaarbierg vaar da saa begierendis aff feldtøffuersten Daniel Randtzou, att hand da ville indlegge der wdj byen thre eller fire fennicker Knecte, at bevare byen. Men Daniel Randtzou wille da icke skille sine Knecte adt, vden sende dennem 200 Skotter[1]), och mente, at det skulle ingen nød haffue saa hasteligen, endog at der vor iche da tilsammens mere Krigsfolch i byen end 200 Jydske[2]) Knecte och

Nauis Traads Danmarck. Bleff siden kaldet Jomfruen.

---

[1]) En Del af de ringere Hdskr. have: Skøtter, hvilken urigtige Læsemaade gaar igjen hos Resen, hvis Krønike i det hele støtter sig til et maadeligt Hdskr. af nærværende Historie.

[2]) Hdskr. Nr. 2 har (ligesom Resen S. 130): Tydske — hvilken Læsemaade dog i Henhold til de fleste og bedste Hdskr. bør forkastes.

250 Skotter, huilcke da borgerne mere befrøgted sig fore, at de skulle snarere forraade byen end den beskytte, aff den aarsag at der vor noget ved et halfft Aar tilforne en aff samme Skotter ved naffn Thomas Weck, deris forreddere, som it halfft Aar tilforne bleff fangen til Suerig och bleff løs giffuen med dette vilckor, at hand da loffued de Suenske, at hand ville forraade byen, och gaff dennem it tegn paa en vis beneffnet nat, naar som hand bar en optend løgte paa en høy stang paa volden vesten for byen, da skulle de Suenske strax falde der an[1]) och tage byen ind. Huilcket och skeede, att paa samme natt, som hand loffuede, da optende hand en løckte och bar hinde paa en lang stang paa Volden den hele natt offuer, huis alle mand sig da forundrede, och da hand tilspurdis aff borgemester, huorfor hand dette giorde, gaff hand ingen beskeden fra sig anderledis, end det haffde inted paa sig, och de andre Skotter aarsagede hannem saa, at hand altid løb fuld och galen. Men de Suenske kom iche for byen samme Natt, fordj at di trode icke samme Skotte och vaar befryctendis, at der skulle være nogen anden suig vnder. Och fordj at borgerne vdi Varbierig finge nu iche nogre flere Knecte ind till dennem, da giorde de den ene deris borgemester, ved naffn Peder Skriffuer, strax neder til Koning Frederich om vndsettning, och da at giffue hannem sagen tilkiende, huorlunde at byen vilde da staa en stor fare, och besønderlig effterdj den skotske øffuerste Capiteyn, som byen haffde wdj befalning, Johan Clerck, vaar da nyligen tilforne dragen aff Byen til Halmsted med de fornemste andre Skotter;

Scoti produntat Varbergam hostibus.

---

[1]) Nogle Hdskr. have: fatte der an; andre: rycke til.

och strax som hans Lutenant Dauid Stuart fornam de Suenskis vndsigelse breff, da forsaa hand sig strax aff byen. Men det begaff sig kort der effter, at de Suenske kom dragendis meget sterch for Vaarbierg by Onsdagen Varberga obsessa. for Bartholomei, som vor den 22 Augusti, med 2 Regimenter, som Tønne Olsen och Iffuer Mogensen vaare Øffuerster fore, och Her Niels Boye feldtherre, neruerrendis hertug Karll, Koning Erichs broder, och hertug Magnus aff Saxen. Och de beskandzede strax byen rundt omkring och sloge deris leyer paa tre steder, saa at de Suenske laa østen for byen imod Borgerne, och de Tydske laa synden imod de Jydske Knecte, och de Suenske Skotter laa vesten till imod de andre Skotter, som da vdj byen vaare, ligervis som de Suenske da tilforne haffde kundskab, huorlunde att folcket vor parterit vdj byen, fordi at Skotterne, som wdj byen vor, ville da tilforne for ingen deel vere fordeelt iblant borgerne eller di Jydske Knecte, men de tog dennem selff den vestre part ind aff byen och sagde, at de ville dennem selffuer forsuare, och ingen tid ville de heller tilstede, at Borgerne eller de Jydske Knecte maatte komme eller vere huos dennem paa Volden ved den vestre side. Och de Suenske skreffue strax ind i byen, at borgerne skulle da enten strax opgiffue byen, eller de ville storme foruden ald naade. Der fore lod och Borgerne strax forskicke bud til feltøffuersten, som da laa for Halmsted, om hielp och vndsettning, och kunde dog ingen faa. Dermed stormede nu de Suenske till byen femb storme wdj femb dage, och bleffue tilbageslagne, och taffte saalunde alle de femb storme och miste der meget folch. Men om Mandagen imod Afften, da den sidste storm vaar skeed, da kastis der en steen

Hæc possunt omitti, si placet, vel veritas inquirenda.

wd offuer volden aff en Skotte, som paa volden stod, och vor it breff ombunden, huilcket en anden Skotte, som vdenfor stod, løb strax till och tog och bar det strax hen till den Suenske Feltherre och fich suar tilbage ved midnatstide med et andet breff, som samme Skotte bar da tilbage.

Och det skeede strax samme natt, att det siuntis borgerne wdj byen och Almuen, ligervis som alle husene och gaderne haffde ligget fulde med ild och brende op vdj lufften och vden omkring voldene. Och stod paa vdj 2 timer; endog att der vor dog ingen ild. Och der da hørdis it ynckelig skraal, saa alle mand bleff da meget forskreckede.

Certe istatredie scribere est mihi valde periculosum[1]).

Saa begynte da di Suenske noget før dag at skiude ild paa byen med store skud, saa at byen begynte da tredie parten at brende. Der fore loed och borgemester strax slaa trommen om, at ingen borger skulle giffue sig fra voldene, noget at redde aff sit gods eller at hielpe at vdslycke ilden, men de skulle alle vere tilstede paa voldene och giøre fienderne modstand, som da ochsaa begynte at storme, strax som dagen liusnede.

Och da de Suenske haffde nu saaledis stormit til byen wdj fire timer, och borgerne sloge mandelig fra sig, da komme de Suenske Skotter først offuer volden der nederst ved aaen[2]), som det breff kastedis vd om afftenen tilforne, och de toge strax de andre Skotter till fange, som wdj byen vaare, och løb saa hen til volden och gaffue de Suenske kundskab, at di vore indkomne. Dermed fulde nu de Suenske saa hasteligen till, at de vunde byen om morgenen ved syv slett. Och

[1]) Denne Bemærkning synes at staa paa en urigtig Plads.
[2]) Hdskr. Nr 1 tilføjer: hos de andre Skotter.

de borgere bleffue strax forskreckede, da de fornam, att Skotterne vaare indkomne och slog bag paa dennem i byen. Och alle borgerne bleffue strax ihielslagne, saa ingen bleff sparett, huercken vng eller gamell, vden nogle faa Tydske och to Skotter, som ochsaa vaare borgere, och togis tilfange med byfougeden och fire andre borgere. Och sognepresten halshuggede de Suenske i kircken for høyalteret. Da bleff byen plyndret och alt forbrend i falaske. Och fordj at den anden dag tilforne loed den Suenske feltherre omslaa trommen iblant alt Krigsfolchet, at naar som byen bleff vunden, da skulle de icke ihielslaa quinder, piger eller børn, men alle borgerne och de danske Knecte, dermed bleff nu alle quinder och børn vdført aff byen i leyeren samme dag, och strax om Morgenen bleff somme løsgiffne och somme førdis ind wdj Suerrig, och en part bleff iblandt Krigsfolcket, huilcke de behagede. Crudelitas Suecica

Och fordj at de Suenske haffde da mist meer end 2500 mand baade i graffuene och andensteds der omkring byen wdj alle disse sex storme, som de Suenske selffuer bekiende[1]), der Mynstringen vaar nu holden, da befoel strax den Suenske feltherre, at alle de Finder, som hand haffde aff Findland, skulle tilsammen bere alle de døde kroppe och kaste dennem alle tilhobe wdj Graffuen, och loed siden skiude voldene neder paa dennēm och saalunde dennem begraffuede. Och de Suenske loed siden opgraffue alle graffuene i kircken och slogė de dødis kister synder effter bytte, och i

[1]) Ifølge et Brev fra Kong Frederik til de i Kjøbenhavn værende Raader, dat. 31te Avgust 1565, udsagde de Svenske, der vare tagne til Fange, selv, at deres Tab var 2500 Mand (Tegn. o. a. L. VIII, 372).

Tresløff Kircke opgroffue de Hans Holcks børn, som da haffde ligget der begraffne i thre Aar, och kaste beenene alle vegne omkring i kircken.

Saa kom der da tiender iblant de Suenske, at Daniel Randtzou med de Danske vaare da paa veyen fra Halmsted at drage op imod Vaarbierig, och at de Knecte aff Ydsted vaare da ochsaa komne til de andre for Halmsted med hver tiende bunde aff Skaane. Da bleff der strax beraadslaget huos de Suenske, hvad heller de skulle drage neder imod di Danske och møde dennem paa veyen, eller strax belegge Varbierig Slott. Och bleff beslutted at drage først imod fienderne. Och dermed røckte de strax op om Morgenen och droge saa fremb ad till Kongsbachen[1]). Der møtte strax Daniel Randtzou dennem med 2 faner ryttere och nogle hageskiøtter, och strax begynte at holde nogen skiermysell med dennem, saalunde at formeene dennem at komme offuer Aaen. Dermed røchte nu de Suenske strax tilbage och gaff sig strax til Vaarbierig Slott och belagde det. Och fordi Slodtzherren Hans Holck suarede dennem trodtzeligen, der de begierede, at hand skulle giffue dennem Slottid op, da berede sig feltherren strax till storm, och førde saa nogle store feltskøtte och hele Cartouer op paa en høy klippe, som der laa strax vesten Slottid, och strax begynte at storme, fordj hand befrycted sig storligen, at de Danske skulle da Hasteligen komme effter dennem.

Men Koning Frederich, som da vor nyligen kommen til Halmsted, kunde dog iche bringe Krigsfolchit saa hasteligen op, som behoff giordis, fordj Jørgen van Hollis

[1]) Nogle Hdskr. have: Falckenbierg.

Knecte komme langsom frem, och icke førend Varbierg vor vunden. Och Daniel Rantzous Knecte ville da saa vell haffue deris besoldning, førend de ville op, som Jørgen van Hollis Knecte haffde fangit. Och det hialp aldelis inted, at Kongen och Daniel Randtzou med alt Krigsfolchet hørde vel dagligen paa volden i Halmsted, huor veldeligen de Suenske skiød och stormede till Vaarbierig Slott, och ingen loed sig det vorde[1]). Der med føreffrede nu di Suenske Slottid med stormende hand den 15 Septembris, fordj at der vor da saa lidet folch paa Slottid, och Slodtzherren forlod sig intet paa vndsetning. Endog at feltherren Daniel Randtzou wille tilforne fanget hannem en fennicke Knecte ind paa Slottid, och hand ville dennem icke haffue. Dermed bleff hand och fangen med sin Frue och nogle Jomfruer och Claus Thot med Her Christopher van Dohna, som der laa paa Slottid forbunden vnder Badskers hand, och holt sig dog dog mectig vel paa Slodtsmuren imod fienderne. Och fordj de Suenske pleyede altid gierne at sette deris danske fanger der, som Pestilentze meest regierede, bleff Hans Holch der ochsaa sat, och hand da strax døde. Effter hans død bleff hans frue løsgiffuen och fører neder till Danmarch. Men Her Christopher van Dohna bleff sidendis der i feugsell, til saalenge hand bleff løsgiffuen imod nogle andre Suenske fanger, som her sad neder i Danmarch.

Arx Varbergensis dedita.

Och fordj at de Suenske haffde da meget Bytte fanget, baade i Vaarbierig by och paa Slottid och andensteds paa landet, huilcket de da gierne ville haffue i deris behold, och formerckte, at de Danske vaar da

1) Hdskr. Nr. 4: gaa till hiertet. Nr. 10: beuege.

ventendis fra Halmsted, da bespisede de Slottid och satte der en Høffuidsmand paa, Her Carolus Mornay, som Slottid skulle bevare med fire fennicker Knecte, och røchte saa alle derfra op ind vdj Suerig, der at bestørche sig ydermere, och med en hast igien at komme.

Och fordj at de Suenske bønder i Smaalandene med deris fribytteri giorde da altid stor skade ind vdj Bleginde, da loed nu Jørgen Bilde, Slodtzherren paa Søllidtzborig, forsamle sig en fane Ryttere aff Kiøbstederne i Skaane och fire fennicker foedfolch och drog ind vdj Smaalandene, der at heffne det, som de tilforn haffde giort i Bleginde. Och der hand vaar reede, drog hand ind offuer landemercket i Kongeherridt och brende der alt for foede ved halffanden mill veys, till saalenge de Suenske bønder bleff da samlede med deris høffuidsmand Las Skare, och komme saa paa de Danske vdj en tych Skouff, och sloge der mange ihiell, huor som di danske miste da ochsaa deris fire fennicker, saa Jørgen Bilde nødis da till at giffue flugten och drage tilbage, endog han tre gange vende sit folch imod de Suenske.

Jørgen Bilde affslagen.

Och det begaff sig ydermeere, at den tid Vaarbierig Slott vor saaledis vunden, och de Suenske hiem droge med deris bytte, och Daniel Randzous Knecte vaare nu ochsaa tilfridsstillet, drog Koning Frederich fra Halmsted til Kiøbenhaffn, och Daniel Randzous ryttere strax op till Vaarbierig Slott och belagde det, och førde strax 6 Kartouer op paa samme Klippe, som de andre haffde ligget tilforne, och meente nu saaledis at fange Slottet igien. Men det kunde iche skee, fordj de Suenske haffde da saa meget forbygget paa Slottid, och

Daniel R. obsedit arcem Varbergensem.

der vaar meget Krigsfolch inde. Dermed finge nu alle de skaanske bønder hiemloff, fordj at dennem fattedis fetalie, och deris egne Landsknecte tog ochsaa fra dennem med mact, huad de haffde med dennem.

Der Daniel Randtzou nu saaledis haffde ligget i denne bestolning for Slottid videre end en Maanidz tid, och formerckte, at de Suenske forsamlede sig atter paa ny meget sterckere inden landemercket, fordj Her Carolus Mornay haffde da nyligen skreffuet Koning Erich till, som da laa i Ennekiøbing, at dersom hand icke snarlig fich vndsettning til Vaarbierig Slott, da nødis hand til at giffue Slottid op, thi hand fattedis fitalie; och Daniel Randtzou formerckede da ochsaa, at Koning Erich ville da vndsette Slottid, saa befrøgtede hand sig storligen, at dersom hand ville da lenger ligge for Slottid, da maatte de Suenske strax fare imod dennem, och de fire fennicher, som paa Slottid vor, komme bag paa dennem; och paa baade sider haffde de to store aaer och vand, baade huos Varbierig och Falckenbierig, der som de Suenske och nyligen haffde sendt deris bud neder fra Suerrig at kaste broen for Falckenbierig, at di Danske skulle der iche offuer komme, saa ville de nu saaledis lenger bliffue liggendis i samme bestolning for Slottid, da maatte de bliffue indklemmede och forødde. Derfor gaff nu Daniel Randtzou den bestolning op och drog fra Slottid. Och fordj at de Suenske haffde da nyligen kastet broen for Falckenbierig, da haffde hand nu i sinde at drage en andensteds omkring till Wedske wad at vige saalunde fienderne forbi paa nogen tid, fordj at de vaare hannem for meget offuersterckе, och hand da viste sig ingen vndsettning.

Men det begaff sig meget vnderlig, at den tid Daniel Randtzou vaar nu saaledis dragen fra Vaarbierig Slott och kom saa neder til Suarter huos Wedske wad, da loed hand alt sit Krigsfolch leyre sig strax paa Falckenbierig hede. Och der hand nu strax om Morgenen finge Kundskab, at di Suenske vaare da rechte ind om landemercket och ind vdi Halland, och vaar da icke langt derfra, da bleffue de alle glade, baade Danske och Tydske, at di da it sinde haffde hørt, at de Suenske vaare komne i den mening, at de ville bie, och de da alle besluttede det saa, at de for ingen Deel ville rømme eller drage offuer vandet i deris fordeel, paa det at de Suenske skulle icke siden sig saa høyt berømme, at de haffde dennem foriaget. Derfor bleffue de och stille der liggendis. Och strax anden dagen vdsende Feltøffuersten Peder Gyldenstierne med Rendefanen vd att besee, huor ner de Suenske vaare och huad Anslag de haffde. Och da han fornam, at de vaare hart der huos, holt hand nogen skiermøssel med dennem den dag offuer, och kom saa til Øffuersten imod afftenen, och sagde haunem da visse tiender, huor mange de Suenske vare och huad de i sinde haffde. Derfor loed Feltøffuersten Daniel Randzou saare tidligen om morgenen langt før dag, som vaar den 20 dag Octobris 1565, omblæse, at alle mand skulle giøre sig rede och da alting haffue i god act och forraad. Och strax dagen vaar kommen, som vor den 20 dag Octobris, reed hand alle vegne wd omkring pladzen, som hand ville bie paa och kunde da tencke, at slagtningen wille staa, denne grandgiffueligen at besigte. Och da hand formerckte, at der da stod it steengierde i veyen, som hannem kunde vere til forhindrelse, da loed hand strax

Pugna Falkenbergensis.

tilhobe kalde alle sine skandzgraffuere, och da hasteligen loed dennem samme gierde omkaste och ieffne, huilcket och siden kom hannem til stoer gaffn och fordeell, da slagtningen gich paa.

Och samme Daniel Randtzou red siden bort med nogle aff Kongens Raad och Commissarier till alt sit Krigsfolch, baade Danske och Tydske, och dennem da høyligen formanede allesammen ved deris store och hellige æd, som de Kongen aff Danmarch giort haffde, och bad dennem saa frimodeligen stride, och sagde der huos den store fare, som Danmarchis Rige paahengte, om de da taffte det slag och sig icke erligen holte, huilcket da ochsaa ville bliffue baade dennem och alle deris børn til euig spot. Och vaar det saa, at de nu erligen ville holde sig, om de endskiønt der offuer skulle alle døe for deris rette herre och federneland, da vaar det dennem och alle deris børn en æuig ære at høre; och icke nu derfore skulle forsage, at de nu vaare saa ringe en hob imod saa mange, thi offte er hørt, at faa haffue mange offuervunden, naar som Gud haffuer verit der huos. Och de da alle suarede endrecteligen, baade Danske och Tydske, edle och wedle, at de da alle retteligen ville holde sig, som erlige mend burde. Dermed giorde de alle 3 gange knefald, och bade saa Gud allermectigste om en lycksalig Seyervinding. Och da nu dette giort vor, loed feldtøffuersten wdskicke femb trommetter till de Suenske, och loed dennem da obenbare tilsige, at hand ville bie och dennem vdeske till en erlig slagtning. Huilcket da den Suenske feltherre Jacob Christensøn dett hørde, holte hand det storligen for spott, och loed strax omblæse iblant alle hans Krigsfolch, at de da mandelig skulle stride, och icke

sønderlig behoff giordis att slaaes med de Danske, thi de vaare vel ellers saa mange, at de aldelis ville nedtræde dennem vnder deris hestis fødder. Och loed disligiste vdraabe, at de da skulle ingen tage tilfange, enten Danske eller Tydske[1]). Och derfor lod hand och strax forskicke femb aff sine trommetter vd imod de Danske, och loed dennem da det samme tilbiude. Och dermed kom nu de Suenske strax dragendis, en stoer vsigelig hob, som da vor flere end tiuge och femb tusind mand, och loed strax alt sit feltskøtt gaa løs ind paa de Danske, endog de giorde dennem ingen sønderlig skade. Och fordj at den suenske Feltherre[2]) haffde da beskicket alle sine Ryttere wdj thre hobe, saalunde at anfalde de danske siuff faner Ryttere, paa det at de saalunde skulle dennem beringe och indeklemme, baade bag och for och paa siderne, da loed nu ochsaa Daniel Randtzou beskicke och ordinere alle sine 7 faner Ryttere vdj 3 hobe, i saa maade at hand selff vaar wdj første drebning med forvagten, och Mauridtz Podebusk med sin fane drebte mandelig imod femb aff di Suenske faner; och vor der en fane tydske Ryttere vnder Hach Holgersøn, Josva van Qualen och Frands Banner, drebte imod sex andre aff di Suenske faner, med Tydske och Suenske beblandet. Och Peder Gyldenstierne med Hendrich Tornow och Musefanen drebte imod 5 faner baade Suenske och Findske, och holte det saa lenge med hver andre och erligen stride, ind till de Suenske vigte.

---

[1]) Hdskr. Nr. 2 tilføjer i Parenthes: Men acht kommer icke alt y pung.

[2]) Alle de Haandskrifter, jeg har haft Lejlighed til at efterse, have istedenfor »den suenske Feltherre«: Daniel Rantzou, hvilket jo ingen Mening giver.

Dis imellum stride nu ochsaa de danske fodfolch, som Frands Brockenhus vaar øffuerst fore, saare mandeligen, men fordj at de Suenske fodfolch vor saare mange, ved 36 fennicker, at di Danske kunde da iche drebe paa dennem, der med fulde de och alle paa Jørgen van Hollis Knecte, saa at de da kom vdj nød, till saa lenge at den danske drenge fane och nogle andre danske Ryttere komme dennem till vndsettning. Saa slog de alle de Suenske fodfolch til rygge, saa at de da allesammens maatte romme aff marcken, wden de som slagen bleff, ligervis som deris Ryttere giorde och tilforne, at strax som den første drebning vaar giort, vigte de alle aff marchen, forvden fire faner. Da di vaar kommen offuer Aaen, da vende de sig tilbage och stillede sig da, som de ville bie. Mens strax som Daniel Randzou loed da sit skiøtt affgaa tuert ind paa dennem och giorde dennem stor skade, da rende de strax ad skoffuen saa fast som de andre, och icke lendede siden eller greb stade den Nat offuer, førend de om Morgenen kom halffierde Mile ind i Suerig til Freelund, der slog de først deris leyer, och fodfolchet skildis ad strax huos waldsteden, saa huer løb sin vey, huor di først kunde komme ind offuer Landemercket, och loed saa alt deris feltskiøtt staa paa waldsteden. Suecl cæci ad Falkenbergam.

Och gich dette slaug saa behendelige till forvden ald ærgelist och fordeel, at i nogle hundrede Aar haffde mand icke hørt saa ringe it tall folch saa erligen at haffue nederlagt och foriaget saa mange tusinde, endog løcken siuntis med det første at verre de Danske imod, fordj at med det første de Suenske komme dragendis, da haffde de baade en stor regn och veyret med sig; men strax som drebningen gielde skulde, da vendis

veyret, saa at de Danske finge baade veyret och regnen med sig. Och fordj at der da vaare saamange aff de Danske, som forrende sig selffue, der de forfulde de Suenske, saa bleff der da nogle fangne, och somme slagne, ligervis som det skede Steen Rosenspar Commissarius, Lauge Broch och nogle flere, som sig forrende[1]).

Dermed loed nu feltøffuersten Daniel Randtzou omblese, der natten gich paa, at alle mand skulle sig da forsamle paa waldsteden, och ingen vige der aff den nat, huilcket de ochsaa giorde. Och strax om Morgenen funde de Danske der paa Pladzen 50 Kaaberstycker, huilcke de Suenske der haffde forlat och fra rømpt. Huor som de Danske bleff end siden liggendis stille vdj 3 dage der effter, at lade de døde begraffue, baade de Danske och Tydske, som da paa deris side slagne vaare. Och endog att de Suenske haffde aldrig tilforne villet nogen aff de Danske begraffue, huor som de haffde ligget ihiellslagne, saa loed alligevell feltherren tillhobe slebe alle de Suenske, som der paa waldsteden fundis, och loed dennem saa begraffue i store kuler, forvden di som der da alle vegne fantis døde paa veyene imellom landemerchet, och nogle hundrede, som da selff haffde forløbet sig i senck wdj den store Aa, der huos laa.

Men effterdj at den Suenske skendsdictere skriffuer nu saa precteligen vdj sin skendsskrifft, som prented er Anno 1565, huorlunde at de Suenske skulle haffue det slag vundet, och at de der finge saa stort bytte, baade Guldringe och andet[2]), saa kand nu en huer Christen

[1]) Jvfr. Danske Mag. 3 R. II, 86—100.
[2]) Det er det ovenfor S. 119 omtalte Skrift, hvortil Forfatteren hentyder.

lesere dette vell besinde, huad sandt er, efterdj de Suenske da iche torde bie paa valdsteden om natten och tage deris feltskøtte med sig och deris døde begraffue. Men dog er det sant, at den tid de Suenske komme nu saaledis till Koning Erich i Ennekiøbing, da slagtningen vor standen, at de sig da høyligen berømpte aff den store seyer och vindning. Da gaff de stor skyld paa alle deris tydske Ryttere, och sagde, at de rømpte haanligen aff Marcken, der striden gich paa, och at de den anden dag tilforne giorde forbund med de Danske och forrodde de Suenske, huilcket dog iche vor sandt, fordj haffde iche de Tydske Ryttere der veridt paa samme tid huos de Suenske, da haffde de iche kommet saa vell der fra, som de giorde. Men Kong Erich trode det altsammens och bleff derfor meget vred paa alle sine Tydske, och dermed lagde dennem stor marter och pine paa, ligervis som hand ochsaa giorde med den gode mand Jost van Dragsted[1]), en hans Ritmester, huilcken hand skiellede for Rigens forreddere och loed hannem affsige fra ære, liff och gods; och befoel saa Rigens profos at pine hannem haardeligen, saa at hand først loed tage hans skiorte aff hannem och dypte hende ald offuer vdj brendevin, och førde hannem saa der wdj, och bandt hannem saa paa en stie wdj en heed badstue, och satte saa ild wdj skiorten och brende hinde paa liffuet, och lod hannem saa henge paa stien meere end wdj 3 timer, och bleff siden tilspurdt, om de Tydske Ryttere haffde giort forbund med de Danske eller noget forræderj mod Kong Erich, och om hand vaar en aff dennem; och wilde hand det iche bekiende, da skulle

Alt dette maa staa eller wdslettis ad placitum regis.

Crudelitas R. Sueciæ in Magistros Equitum Germanorum.

1) Enkelte Hdskr. have: Jochim; andre: Johan Dragsted.

hand henge och dø paa stien. Och den tid hand intet ville bekiende, haffuer di Suenske siden ladet hannem strecke, och førde hannem vd siden paa en bro offuer en Aa, och sengte hannem, och siden slebte hannem derfra Aaen meget ynckelig paa en anden sted, och loed hannem der ligge i fire timer i den store vinters kuld, saa at hand da vaar saa meget formartret, at hand raabte for Guds skyld, at de skulle slaa hannem ihiell och stecke hans pine. Och da hand bleff atter tilspurd som tilforne, vaar hand endda saa standhafftig, at hand aldelis inted wille bestaa, det hand icke giort haffde, och i lige maade giorde alle de andris vndskyldning, at de icke haffde giort nogen suig imod Kongen i samme slagtning, vden alleniste hans egne Suenske at haffue største skyld, och vaar de første, som rende aff Marcken och slemmeligen forloed Kongens feltskøtt.

Dernest loed nu Koning Erich ochsaa halshugge en anden Ritmester wed naffn Christopher Ickelberg[1]), som da haffde tient hannem och hans herre Fader i mange aar, och gaff hannem sag, at hand haffde slaget en bunde paa munden, den tid hand sig och vndskylte, at hand icke haffde giort forbund med de Danske, at de Suenske tabte det slag for Falchenberig.

Ligesom hand ochsaa giorde ved Samson Meitzner, en Quarteermester, huilcken hand ochsaa lod affhugge, fordj hans Suend skiød en Suensk bunde ihiell och rømpte der fra; och tog saa hans hustru och børn baade deris gods och biering fra. Huilcket Koning Erich actede ochsaa at giøre ved flere. Och sende saa hans

---

1) Navnet skrives temmelig forskjelligt: Ickebergh, Ilckedberg, Ingkellbierg osv. Resen har (S. 139): Jesselberg.

Commissarius Her Abraham Giøstesen, kaldis Steenbuchen, med Rigens profos Peder Gad till de andre hans tydske Ryttere med it Register, huor vdi vaar tholff aff di beste Edelmend och den Ritmester Oluff Kallenbach anteignede, som vnder fanen vaar, huilcke Abraham Stenbuch da begierede paa Kong Erichs vegne, at di skulle dennem andtvorde Rigens profos vdj hender, som Kongen ville rette offuer. Och da di andre Ryttere det icke giøre ville, och sende saa en deris Ritmester ved naffn Jost van Anfeldt till Kong Erich at giøre deris wndskyldning och beklage denne deris nød oc wret, loed Koning Erich strax sette hannem i fengsell, och stilled hannem siden for Retten, huor som hand da bleff sagt fra ære och redelighed, liff och godtz; huilcken da paa det sidste, alleniste at hand sit liff kunde beholde, maatte sig forskriffue huos Kongen och bekiende, at hand da aabenbare haffde handlet sig imod Kong Erich och ald Suerrigis Rige som en forredere, och dermed sig forplicted at tiene Kong Erich paa naade och wnaade, saalenge hand leffuede. Och Kong Erich loed siden forskicke Rigens profos med nogle baade Ryttere och Knecte der hen, som den anden Ritmester Oluff Kallenbach laa, och loed hannem der offuerfalde och alle hans Ryttere om nattetide vdj nogle torpe, som de laa i søffne, som ochsaa grebe hannem och mange andre, huilcke de ville, som de icke ihielslog, och tog saa alle deris harniske och heste till pris, och slebte dennem siden offuer bierge och dale till Kong Erich. Der bleff de sat i torned paa Upsalla Slott, der som och mange døde i fengsel, saa neer som Ritmesteren och 8 eller 9 med hannem, de bleff alle parteridt och huer aff dennem lagt paa fire steiler och hengdis paa

fire landstratter. Och alle deris tienere bleffue henførdte i Bierguerchet, der at trælle, saa lenge de leffuede.

Och fordj at Kong Erich loed siden foreholde de andre hans tydske Ryttere nogle besønderlige Artichle, som de skulle indgaa, huilcke de Ryttere da alle besuerede sig at samtycke, fordj at de vaar da imod Krigsbrug, da loed nu Kong Erich først berende den Ritmester Claus Kursell for Skare med femb faner Suenske Ryttere, och tuingte hannem saa till och alle hans Ryttere at suerge hannem och bevillge di allersuariste Artickler, som hand da foregaff, eller hand vilde halshugget dennem alle mit vdi Ringen.

Claus Kurssel.

For huis sags skyld di andre Tydske Ryttere, som der da vaar vdi Landet, befryctede sig høyligen, at det skulle och gange dennem sammeledis, och viste da iche, huor lenge de haffde deris liff secker eller ey. Dermed begynte nu och en anden Ritmester, ved naffn Frands Bredenbach[1]), och hans Luttenant Erich Gris med deris fendrich Hans Eisenhut at beraade sig med alle deris Ryttere, huad de da giøre skulle, efftersdj Koning Erich haffde da brugt saa stort mord och tyranj imod de andre Ritmestere och deris Ryttere, och handlede sig saa meget wbarmhiertig mod dennem foruden ald skyld och brøde, och der vdoffuer ochsaa begynte at tuinge de andre, som igien vaare, at beuilge hannem och suerge de allersuareste Artichle imod ald Krigsbrug; och det kunde slet inted hielpe, att de saa titt och offte haffde besøgt Koning Erich her om baade skrifftligen

Frantz Bredenbach remmer aff Suerige met sine Rytter.

[1]) I Randen af nogle Hdskr. staar som Rettelse: Hans v. Kiedenborg (eller: Kedenberg). Hdskr. Nr. 10 har ligesom Resen: Hans Bredenback.

och mundtligen med deris Ambassater, vden alleniste at de stedze finge onde suar. Da bleff det nu saa beslutted, at de ville drage aff landet fra hannem, och strax skriffue Koning Erich det aabenbare till, huorfore och aff huis aarsager de da nødis dette att giøre, och alle vor rede til sig at vndskylde och forsuare, huor som Kongen ville dennem anklage. Dermed droge de strax ind i Halland offuer landemercket med flyende fennicker, och sende strax bud til Koning Frederich om leyde, huilcken de ochsaa finge, och bleff der siden i landet huos hannem och lod sig bruge imod de Suenske, huorfore Kong Erich bleff da siden meget vred och loed saa altid tage saa nøye vare paa alle de andre Tydske Ryttere, som hand igien haffde, at de ingensteds siden kunde komme aff landet, som de gierne haffde villet, om de der til haffde fanget lempe.

Och da vaar det saalunde tilganget i Norge, at da Vaarbierig vaar vunden, da om effter høsten indfalt Madtz Thorne, en suensk høffuidsmand, med it stort tal folch ind i Sollør, och de acted sig ind til Hammer, och da hand kom ind till Elffuerum, møtte hannem der Mogens Suale med indbyggerne aff Hedemarchen, och formente hannem Elffuen, saa hand kunde da iche der offuer komme. Dermed drog hand tillbage och brende benved halffanden Kirckesogen, och drog saa tolff Mile skoff vd och ind i Dalerne igien.

Derfor bleff nu Christen Munch, Høffuidsmand paa Aggerhus, foraarsaget at samle et tal folch, ved sex Fennicker Bønderknecte, och nogle Ryttere, och drog ind paa Dalene, och der stormede de Suenske en bro aff, och brende der siden mange landsbyer. Och Mogens Suale drog samme tid offuer ni Mile skoff med tolff

hundrede Knecte till Friissdall i Suerig och brende mange Kirche Sogener rundt omkring, och drog saa vd om Maglebro[1]), och der thre gange skiermysled med de Suenske.

Res mari gesta.

Och da vor det saalunde ganget till søes wdj samme aar 1565, att Koning Frederich loed wdberede femb[2]) store orloffskib, som Peder Hnitfeld vaar Admiral for paa Archen[3]), Claus Skeel paa Nactegallen, Lauge Wenstermand paa Biørnen och Peder Stygge paa Hamborg Jegeren. Och Kongen befoel dennem at løbe vdj Østersøen paa Nydyb, om nogen ville fare fra Stralsund til Suerig eller aff. Och som di nu vor kommen langt wdj søen, kom de Suenske paa dennem med 26 skibe aarlig om morgenen[4]), och disse viste nu icke andet end det vaar Kofarte, derfor holte de och hart bi imod dennem, saalunde at forsøge huad skibe det vaar, endog at det vaar dennem nochsommeligen sagt aff en deris skipper, at det vaar de Suenske; och kunde saa vel haffue dennem vndløben, om de ellers haffde seet sig

Peder Huitfeld met fem skib trengis aff de Suenske at sette ild paa dem.

---

[1]) I Randen af Hdskr. Nr. 1 staar: Magnus Broe. Stedets rette Navn er Magnorbro.

[2]) Nogle Hdskr. have: fire; — og flere Skibe ere jo heller ikke nævnte i det følgende.

[3]) I Randen af Hdskr. Nr. 1 tilføjer Vedel: med Anders Friis oc Dirich Høken.

[4]) Det var ingenlunde paa den egentlige Udrejse, at de Svenske mødte dem. Dette ses af et Kongebrev af 1ste Maj 1565 til Peder Hvitfeldt (Tegn. VIII, 277—8), hvilket er Svar paa et Brev fra ham, der var dateret 28de April. Han laa da for Stralsund, ligesom hele hans Tog skulde gaa ud paa med det gode eller onde at faa nogle svenske Skibe i sin Magt, som nok havde ligget der Vinteren over. I hint Kongebrev siges blandt andet, at da Hvitfeldt ansaa det for farligt at blive længer liggende der, kunde han afsejle derfra, men skulde af og til igjen gaa ind under den pommerske Kyst (P. V. Jacobsen).

viseligen for vdj tide. Saa forskiød Vinden sig, at de da enten skulle tuert ind paa landet eller i fiendernis hender, och vor da icke andre kaar. Saa tycktes dennem da bedre at verre, at skibene omkomme, end stercke fienderne med dennem. Derfore landløbe di strax skibene vnder Jesmund, hart for Gribswald, och de Suenske satte flugs effter dennem med deris hele flode, och vaar da saa neer huos dennem, at de kunde skiude til huer andre med smaa Rør. Och holte saa en heel dags skiermysell med dennem, til Natten gich dennem paa, saa førde da di Danske skøttet i land fra skibene, paa det de om natten och om morgenen kunde bierge det meste mugligt vaar. Men om morgenen giorde de Suenske sig reede med nogle smaa skibe at ville da lagt om borde med di Danske och taget skibene ind. Saa ginge da høffuidsmendene til raads med skipperne, huad de skulle giøre, och bleff beslutted bedre at vere at brende skibene, end at fienderne skulle tage dennem. Dermed satte de och strax ild paa skibene, och førde Folchet i land, som vaar da 600 mand, och beskickede dennem siden til Danmarch, som skipper Lauridtz fich befalning paa at offuerføre til Kiøbenhaffn. Saa gaffue de sig der til søes paa nogle smaa skuder, som dennem førde i land paa Møen huos Brandehøg. Och høffuidsmendene, som paa skibene vaar, gaff sig offuer land til Rostoch, och foer saa hiem til deris gaarde, till saa lenge de finge leyde aff Kongen at kunde sig wndskylde. Men skiøttet, som vaar 140 stycker, giorde Landzherren Hertug Hans Frederich aff Pommern siden forbud paa, at det icke maatte føris aff landet til Danmarck, aff den aarsag at hand da meente, at hand det selff ville beholde til priis. Men der feyden haffde

ende, och Danmarch och Suerig bleff forligt, da fich Koning Frederich samme sit skiøt igien.

Och det begaff sig, at strax som dette skibs folch och knecte vaar nu saaledis kommen i land paa Møen, saa kom och di Suenske skibe løbendis der vnder landet. Derfor tilbød Skipper Lauridtz Borgemester och Raad vdj Stege dette vilkaar, at ville de beholde folchet der wdj byen at giøre landevern imod fienderne, da skulle de gierne bliffue huos dennem. Men Borgemester suarede da saa, at de haffde dennem inted behoff. Dermed drog de och strax aff landet til Kiøbenhaffn, och de Suenske brende siden thre Kirckesogner der paa landet, førend Almuen kom der da tilsammens och giorde fienderne modstand, huilcket da icke haffde skeet, dersom de Knecte ellers haffde bleffuet der paa landet.

Sueci Monam depopulantur.

Och fordj at de Suenske bleffue da icke der lenger liggendis vdj Øresund for Dragøer och Steffuens klint, men løb strax bort vnder Femern[1]), da løb nu in Junio Koning Frederichs Admiral Her Herloff Trolle med Jegeren och den hele Koning Frederichs skibsflode och med de Lybske effter dennem och møtte dennem saa ved Rødsand imellem Femeren och Rostoch, och Her Herloff Trolle begynte strax hasteligen at giffue sig hart imod fienderne och søgte strax it aff di Suenskis skib, kaldis Trøgeløs. Och fordj at alle de Suenske skibe haffde da lagt store och lange master wd for borde paa alle deris skib, at de Danske da iche skulle legge om borde med dennem, da loed Her Herloff Trolle falde sin dreg i den Suenskis Misan, och vilde da strax verrid omborde mod hannem. Men den Suenske høffuids-

HerluffTrolle slais til sees med de Suenske vden for Rostock.

1) Nogle Hdskr. have: Pommern.

mand paa samme Trøgeløs ville der icke till. Dermed hug hand strax sin Misan, saa at to aff hans bodsmend, som der sade i Misanen, fulde for borde, saa han vndkom med skibet. Dermed løb Her Herloff Trolle thre gange igiennem den hele Suenske flode, baade frem och tilbage, och ingen enten Danske eller Tydske giorde hannem nogen sønderlig bistand eller efflterfulde de Suenske, wden allene Jørgen Brade paa Mercurius, hans Luttenant, och Hans Lauridtzøn paa den Lybske Christopher, Erich Rud paa den Suenske Jomfru, Peder Munck paa Achilles och Otte Rud paa Krabaten. Disse femb skib vaar meget i vending med de Suenske skib paa samme tid och sloes med dennem fra it slet effter middag och till otte slet om afftenen. Saa falt der saa stort it stille paa dennem, at huerken Danske eller Suenske kunde sig da lenger bruge. Dermed nødis de nu alle till at ligge stille den natt offuer, och dreff saa hen i søen, huort de kunde, endog at de Suenske vor saa forsictige, at de om natten haffde deris baade wde och Espinger, och lode saa deris skib roe fra de Danske i deris behold, saa at om morgenen, før dag kom, vaar de Suenske dennem aff sigte, saa ingen viste, huort de bleffue, førend Jørgen Brade kom till den danske Admiral och sagde, huorlunde hand vaar vildet fra floden om natten, ved thre vggesøes, och der haffde da femb aff di Suenskis skib werrit effter hannem i søen, och der ibland vaar den store Sancte Erich. Och fordi det vor stille, da satte di Suenske alle deris Espinger vd och baade, och ville saa med tou och kabbel ladet deris skib roe op till samme Jørgen Brades skib och verit hannem om borde; men han skiød da saa hart fra sig, baade bag och for, samme baade och folch i sench, Jørgen Brahe.

t de kunde da iche komme til hannem. Dermed fich ørgen Brade strax lempe till at vige noget fra dennem, il saa lenge at vinden gich hannem med, saa vende and om och forfulde siden de Suenske saa langt tilage, som de tilforne vaar effter hannem, och haffde a alt saa neer fanget den store Sancte Erich fra di ›uenske, dersom de iche haffde hastelige fanget sex ›spinger vd fulde med Baadsmend, som roede hannem ff fra vinden. Och di Suenske skib løb strax for ›tralsund och finge der syv fennicker Knecte ind.)erfor lagde de strax alle deris master ind, som de ilforne haffde lagt wden borde paa skibene.

Och det begaff sig videre om morgenen, der Jørgen ›rade vaar nu saaledis kommen och sagt, huor de ›uenske vaar i deris behold, da satte Her Herloff Trolle or Gietzør, och loed forsamle alle høffuidsmendene och kipperne till sig, och formaned dennem strax att søge eris fiender och icke forsage, derfor at hand vaar oget skudt och saargiort, huilcket de andre alle iche ndnu viste. Dermed ginge nu høffuidsmendene och kipperne saa til raads, och bleff beslutted, at efterdj eris Admiral vor da saa meget skut, at hand iche enger kunde følge dennem, och de icke da selff ville nderstaa sig at sette nogen ny Admiral offuer Kongens kibe, derfor ville de alle løbe tilbage for Kiøbenhaffn. Iuilcket de ochsaa giorde, der som de ochsaa førde Ier Herloff Trolle i land, och leffuede end siden i thre ᶠger och ligger begraffuen i Herloffsholm, der som hand ilforne haffde stiffted en skole aff sit eget Arffuegods.

Dog skall mand dette vide, at samme Herloff Trolle or icke end saa haardelig skutt, at hand der wdaff unde fange sin død, men det vaar ellers saa vlyckeligt

it aar, att aldrig bleff it menneske saa ringe saargiort, slaget eller hugget, dersom der ginge blod vd, da vaar det strax den visse død och iche stod till at læge.

Saa bleff Otte Rud Admiral paa Jegeren offuer alle Koning Frederichs skibe, och Erich Rud Vnder-Admiral paa den Suenske Jomfru, och løbe saa atter wdj Østerseen, och de Lybske med dennem den 7 Julij Anno 1565, och møtte saa der di Suenske imellom Bordingholm och Konigsbierig, da de Suenske løb fra Stralsund med de syv fennicher Knecte. Och Otte Rud søgte strax fienderne med stor flid och gaff sig mit ind wdj deris flode til den Suenske Admiral, Her Claus Christensøn, och strax hullskiød hans skib, S. Erich, saa hand da maatte strax vige aff. Och der kom strax siuff andre aff de store Suenske skib løbendis Jegeren om borde, huer effter anden, som vaar da Gribben, Byes løffue, Danske Hiorten, Suanen, S. Jørgen och tho andre, och Otte Rud paa Jegeren slogis med dennem alle mandelig. Saa giorde och den lybske Admiral Joswold[1]) och hans Vnder-Admiral Morian, de slogis och saalenge med den Suenske, at alt deris folch vaar dennem slaget, saa at de da maatte vige aff, och ingen flere aff de Lybske søgte fienderne. Otte Rud Amiral.

Saa vaar och Erich Rud paa den Suenske Jomfru och Niels Trolle hart wdj vending med thre aff de Suenske skib, och skiød dennem alle thre wdj senck med folch, top och tagell. Saa kom der da it andet Suensk skib Erich Rud om borde, kaldis den Forgyldte løffue, och slogis hart med hannem, till saalenge den Suenske høffuidsmand wdskickede da en baad, som vaar

[1]) Navnet skrives forskjelligt: Jossualdt, Jostwoldt, Josua osv.

fuld med tiereballer och andre fyerbolder, med nogle Baadsmend, som da skulle roed agter ind wnder Erich Ruds skib och der sette ild paa hannem. Men Erich Rud loed strax sine hageskøtter skiude saa hart bag wd, alle baadsmendene ihiell, som i baadene vaare, saa at baadene dreff selff tilbage till det Suenske skib igien och satte saa ild i hans eget skib, saa det brende strax i grunde baade med top och tagell och folch altsammens. Och fordi Erich Rud vaar da fraskut alt sit folch, saa hand neppelig kunde bierge skibet, vigte hand der fra, wden hand ellers wille lade sig tage aff di Suenske. Och fordi at Niels Trolle formerchede da, huorledis at Otte Rud vaar meget suag till allene at storme de 7 Suenske skib, och hand da ingen vndsettning fich aff de andre, saa løb da samme Niels Trolle hart ind til Jegeren wdj sine fulde seyll, och fordi at der vaar da saa stor en røg aff de mange skøtte, som løs ginge paa alle sider, at Otte Rud da icke kiende Niels Trollis skib, och viste da icke andet, end det haffde verrit en Suensk, da loed hand strax fire Kartoffuer gange løs paa samme skib, saa att det nu strax sanch neder wdj grunde hart op til Jegeren. Och Otte Rud raabte strax paa folchet, da hand dennem kiende, at de skulle hasteligen giffue sig wdj Jegeren, huilcket de ochsaa giorde, endog at de da vor iche mange, thi Niels Trolle vaar skut tilforne baade hans been aff, och mesteparten alt hans folch affslagne. Och Otte Rud slogis endda siden saa lenge med de 7 Suenske skib, som da haffde lagt omborde med hannnm, saa at hand da aldelis vandt dennem offuer och tøg dennem ind allesammens[1]), saa

[1]) I en Del af de yngre Hdskr. (men ikke i de ældste) findes enten som Randnote eller indskudt i Texten følgende Stykke: »Der

hand da friligen gich aff det ene skib i det andet, thi folchet vaar aldelis affslaget. Men Otte Rud vor da iche saa sterch, at hand kunde bierge skibene eller dennem besette med folch, vden it, som kaldis S. Jørgen, dette besatte hand med folch, och loed det saa løbe hen till di andre danske skib, fordi at Syluester Franch vor da nyligen kommen til hannem, strax som hand nu saalunde haffde indtaget samme siuff skib, och ville da gierne bleffuen huos hannem, men Otte Rud wille iche da haffue samme Sylnester Franch huos sig, baade fordj at hand haffde it saare lidet skib, och Otte Rud befallede hannem at løbe fra sig och hen til de andre Danske skib, som vaar icke saare langt fra hannem, somme en vggesøes och somme en halff, at formane dennem høyligen paa æd och ære, att di skulle da komme til hannem och giøre hannem wndsettning och lade besette skibene. Saa tog hand nogle aff Sylnesters folch fra hannem och satte dennem ind paa Jegeren, och bad hannem strax skynde sig hen til de Danske effter vndsettning, och loed dennem saa sige, at seyren stod i deris hender, dersom de ellers wille staa hin anden mandelig bi. Och fordj Otte Rud formerckte da vell, at de Danske skiøtte inted om Sylnesters formaning, da sende hand atter en Esping vd med nogle baadsmend, baade til de Danske och Lybske, at de skulle komme til hannem och holde saaledis deris æd och ære, thi Vinden vaar god, saa at de det vell kunde haffue giort. Men hand fich da aldelis ingen vndsettning

vaar och 7 aff de andre Suenske skib, som forskutt vaar, och folchet vaar aff dennem affslaget, at di der offuer dreff i søen for dennem selff tuert for Vinden, til saa lenge at de Suenske bemandede dennem siden».

huercken fra di Lybske eller Danske[1]). Huilcket da di Suenske formerckte, da giorde de reede med alle deris skib, och løb saa neder huer effter anden vd med Jegeren, baade frem och tilbage, och alle skiød och stormede ind paa hannem med åld deris skøtte, til saa lenge hand vaar da saameget hulskutt, at der vaar da fire alen vand i skibet, och alle hans tre pomper sønderskut. Och baadsmendene raabte da alle, at skibet ville siuncke, saa maatte hand da giffue sig fangen, och med hannem Claus Skeel och Johan Skouffgaard, som och vaar paa Jegeren. Och de Suenske toge saa Jegeren ind och deris egne sex skib med, och nødde saa alle fangerne til at øse och tømme Jegeren med balger, ellers den haffde siuncket. Och derfore loffuede hand ochsaa Fangerne et Christeligt fengsel, huilcket dennem icke bleff huldet. Saa sende ochsaa strax den Suenske Admiral noget aff hans folch baade til Jegeren och de andre skib, dennem at bemande. Och vaar de Suenske iche endda saa sterche paa samme skibe, da di skulle

[1]) I den Anledning udgik der den 17de Juli 1565 kgl. Befaling til Erik Rud (der var bleven udnævnt til Admiral for den danske Flaade, strax efter at Otte Rud var bleven taget til Fange) angaaende Tiltale til de Skibshøvedsmænd, der i Slaget ikke havde forholdt sig, som de burde (Tegn. VIII, 334). Jvfr. Danske Mag. 3 R. II., 83 flg. Garde, Den dansk-norske Sømagts Hist. 1535—1700, S. 78 flg. — Erik Rud var, som ovenfor bemærket, den 12te Juli 1565 bleven udnævnt til Admiral og havde faaet Befaling at holde sig i Søen. Den 23de Juli var han dog tillige med den lybske Admiral i Kjøbenhavn (maaske i Anledning af den ovenomtalte Undersøgelse). Men den 30te Juli »fik Erik Rud, Admiral, Bestilling at skulle begive sig med Flaaden i Øster- og Vestersøen, hvor sig Lejlighed kan begive, der af hans største Magt Fjenderne at gjøre Afbræk og Nederlag« (Tegn. VIII, 344). Senere ses Erik Rud at have været hjemme, hvorimod Hans Lavritsen endnu i September 1565 var i Østersøen med nogle Skibe, formodentlig paa Observation.

gaa tilseyls, at de kunde hisse deris segell, wden de skulle fare aff det ene skib och i det andet, och saa huer anden hielpe, fordi de Suenske, som de selff bekiende, haffde da mist 3000 mand och 1500 baadsmend, foruden siuge och saare, som hiemkomme. Och der iblant bleff greffue Steen Suantesen, Her Steen Sture och Peder Banner slagene paa Suanen aff Jegeren. Och Otte Rud haffde iche flere leffuendis, der hand bleff fangen, end 100 mand aff halffellufte hundrede, som hand haffde paa Jegeren, och 600 mand, som vaar paa det skib, Niels Trolle førde. Och den Suenske Admiral loed siden alle skibene løbe ind ad skieren, och da de kom til Dalle haffuen fire mile fra Stochholm, bleff Otte Rud derført i land til Stochholm, och siden ført der fra den 28 Julij til Kong Erich, som da vaar vdj Vadstene, och Claus Skeel, Johan Skouffgaard och Oluff Iffuersen med.

Och da ville Koning Erich stucket Otte Rud ihiell med sit Suerd, dersom Her Claus Christensen haffde det icke affverget, och sagde, at Otte Rud haffde holdet sig erligen och verrit sin herre baade huld och troe och stridt mandelig. Dermed bleff nu atter Otte Rudført til Stochholm, och siden kom til Suartesøe, der som hand sad hart i fengsell, til saa lenge hand der døde aff pestilentze, och ligger der begraffuit wdj Suartesøe kircke[1]), fordj at det vaar altid de Suenskis sed, at huor som pestilentz mest regierit, da sende de

[1]) Da Otte Ruds Lig efter Freden blev ført til Danmark og den 18de Juli 1571 jordedes i Vor Frue Kirke i Kjøbenhavn, have vi her et Vidnesbyrd om, at nærværende Historie er skrevet før dette Tidspunkt, da Forfatteren vistnok ellers her vilde have omtalt denne Flytning af Liget. (Jvfr. Vedel Simonsen, De danske Ruder II, 104).

gierne deris fanger did, ligervis som det och skeede Mads Steensøn, som ochsaa døde i Aabo aff pestilentz, och mange flere.

Och det skeede videre, at da de Suenske skib vaare nu allesammens kommen til Stochholm, och alle fangerne i land førte, da bleff dennem iche holdet det, som dennem tilforne loffuet vor; men dennem bleff strax alle deris haar affraget, och en Muncke Krands bleff sidendis offuen for ørnene som paa narrer; och til et tegn, at de vaar danske fanger, och Kongen af Danmarch til spott lod de Suenske sy en gull klud paa deris ermer, paa huilchen tho Bogstaffue vaar vdhuggen, F och E, och skulle betyde begge Kongernis naffne, saa vaar och det E sat offuen for dett F, bemerckendis dette, at Kong Erich haffde overvundett och vndertrøgt Koning Frederich. Och paa det sidste der samme klude vore affslitt, bleff dennem en kaaberring sat wdj deris ørne. Saa bleff och samme fanger der wdj Stochholm fra S. Oluffs dag och til Kyndelmisse.

Der Koning Erich ville fare fra Vadstene till Stochholm, da Vaarbierig Slot vaar vunden, och den Slagtning skied for Falckenbierig, och da Koning Erich waar nu saalunde kommen hart imod Stochholm, och haffde da alle de fanger med sig, som fangne vaare paa Vaarbierig Slot och i Slagtningen, och de som sad i Vpsall och andensteds der wdj riget, och ville nu saaledis giøre it stateligt Indridende i Stochholm, haffde hand ochsaa bud effter alle disse fanger, som vaare tagne paa Jegeren, at de ochsaa ginge en stoer miill veys wdaff Stockholm imod hannem. Och der fangerne vore der alle forsamlede, lod Rigens profos koble och binde 2 och 2 tilsammens om deris arme och hender

Ridiculus Sueci triumphus.

med merlinger, de som wedle waare. Men de som fribaarne vaare och aff adell, bleff deris hender tilsammen bunden huer for sig om kaars med huit silcke, och samme profos lod dennem siden skicke i orden wnder fire danske fennicker med fire trommer och trommetter, som for ginge. Disse danske Herremend ginge med i proces: Her van Dohna, Gregers Wlffstand, Johan Skouffgaard, Christopher Vrne, Eyler Krause, Henning Thornow, Claus Thot, Claus Skeel, Coruidtz Lauridtzøn[1]). Saa red da Kong Erich først selffuer wdj Byen, baade med Ryttere och Knecte wdj stoer Stat baade for och bag sig, och allerbagest komme saa disse fire fennicker fanger strax effter. Och paa det denne hans stat och triumph skulle siunis des stateligere, da red hand lengst igiennem byen til Slottid, och gich saa strax op i sit Kammer, der at besigte de fanger, naar som de komme offuer. Och da de nu komme frem, loed hand dennem gange tuert igiennem Slottid, och haffde der da bestillet alle sine trommetter och kiedeltrommer, som der for dennem spillet, dennem til spott. Och samme fanger førdis saa atter tilbage igiennem slottid och langs igiennem byen, och op ad en gade och neder paa en anden, och ind paa Søndermalm, der løsedis di allesammen och bleffue forskicket, somme i fengsel, som vore friborne, och somme til Sølffbierget at trelle alle deris dage, och somme i smiddehus och tegelgaarde, huor som verst vor, at trelle om dagen och sidde i tornit om natten baade med hunger och tørst.

---

[1]) I nogle af de ældre Hdskr. savnes denne Liste over danske fangne Herremænd, der vistnok stammer fra den ovenfor S. 119 omtalte svenske Beretning om Begivenhederne 1565, hvor netop de samme Navne findes.

Och førend Kong Erich nu saaledis foer op fra Vadstene och till Stockholm, haffde hand lagt noget aff sit Krigsfolch der neder imod landemercket til landevern och at vndsette Vaarbierig Slott, om det ydermere behoff giordis. Och der nu deris høffuidsmand Anders Jonsen[1]) fich at vide, huorledis Koning Fredericks Krigsfolch, baade Danske och Tydske, vaare da farne hiem, huer till sit, eller ochsaa våare henlagt i deris gamle borgeleye omkring i Kiøbstederne i Skaane, och laa der aldelis stille, da røchte nu denne Anders Jonsen hasteligen neder i Skaane och Halland vid Valden och brende der mange Kierche Sogener aff, och drog saa til Laugholm, Baadsted, Engelholm och mangesteds der omkring, och giorde der stoer skade baade med mord och brand, forvden ald modstand, och drog saa hiem igien till Suerig med meget bytte[2]).

Sueci irrumpunt in Scaniam.

Och det begaff sig ydermere Anno 1566, 8 dage effter Fastelaffwen, at Koning Erich loed sit Krigsfolch inddrage wdj Norge at giøre der stoer skade och brende saa mange byer och kierckesogener. Och strax paa samme tog lod hand belegge Bahus slott, først paa Funthin[3])

Baghuss obsessa.

---

[1]) Enkelte Hdskr. have (som Resen, S. 148): Anders Jensen.

[2]) P. V. Jacobsen bemærker: »Som det i det hele af dette og de andre Aars Felttog kan formodes, at de Svenske havde gode og de Danske maadelige Spejdere — man ser endog disse næsten slet ikke omtalte i Tegnelserne — saaledes kan navnligen mærkes et Brev af 2den Oktober 1565 (Tegn. VIII, 605—6) til Povl Hvitfeldt, at der var en Frue i Halland, Arild Griis's Enke, som meget skulde skaffe de Svenske deres Kundskab, og som ogsaa havde to Sønner hos dem. Denne Frue befales han at lade føre til Kjøbenhavn, og overtage Gaarden og sætte der tro Folk, og registrere Inventarium, Klenodier osv. der«. — Af Peder Skrams Breve (se ovenfor S. 75 flg.) ses dog, at han stadig har haft Spejdere inde i Sverig.

[3]) Istedenfor »først i Funthin« har Hdskr. Nr. 2: for y wethidt.

och siden paa Hisingen wdj en Ellemose, och slog der for tre leyer med fiorten fennicker Knecte och fire faner Ryttere, som Her Niels Boye, Her Niels Suantesen och Her Niels Bertelsen vaare høffuidsmend fore, och laa saa der for Slottid en tidlang och stedse hulde mange skiermysseler med dennem paa Slottid vaare, och tuingde saa bønderne til der paa landet och paa Hisingen, som til forne haffde giffuet brandskat, at giøre dennem tilførsel och føre dennem proviandt, och dagligen baade skiød och stormede til Slottid, saa lenge hand der for laa. Men paa det sidste, der de Suenske meente da aldelis at tage Slottid ind, da førde de 15 Muerbrecker och 8 halffue Kartouer forwden alt andet feldtskøtte for Slottid, och skiød saa Slottid til storm wdj thre dage, och aldrig loed aff at skiude baade dag och natt, saa at de da skiød tuert igiennem Muren, huor de ville, och tuert igiennem borgestuen, at ingen kunde sidde der secker, eller gaa paa borgegaarden, endog at Slodtzherren Jens Holgersøn loed der strax fylde iord, grud och tømmer i hullene.

Och fordj der laa en stoer elffue imellem slottid och leyeren, saa loed da Feltherren Her Niels Boye giøre en broe der oppe i Suerig, saa bred och sterch, at den kunde naa landet paa baade sider, och loed den saa flyde och stage neder ad Elffuen, til saalenge den kom da tuert wnder Slottid, da lod Feltherren den befeste paa baade sider med Jern lencker, saa at mand kunde da gaa der offuer forwden ald fare. Derfore begynte di Suenske nu at storme til Slottid med samme 14 fennicker Knecte, och Rytterne stode och aff deris heste och gaffue sig der til med; och

tabte saa thre storme, och miste der meget folch[1]). Men i den fierde storm finge de Suenske tornit ind, som stod i det norderste[2]) hiørne, den tid de haffde da skudt saa stoert et hull paa samme torn, at de friligen kunde gaa der ind forwden modstand, och hengde strax thre fennicker wd øffuerst paa tornit, och strax begynte at skiude och storme neder vdi borgegaarden, saa ingen kunde da bare sig der for skiøtt och skud, till saa lenge der vaar nogle gamle Landsknecte[3]) inde paa slottid, som gaff Slotzherren Jens Holgersøn dette raad, at hand hasteligen loed føre en halff lest Krud allernederst ind wdj tornidt, och sette saa ild der wdj, och sprengde saa alle de Suenske, som offuen for vaare, op i Lufften, saa der iche bleff en igien leffuendis, men saalunde foer til himmels alle sammen. Endog at Slotzherren haffde ochsaa tilforn i gaat beraad ladet slaa blochhuse[4]) inden paa slottid for alle dørre, saa at de iche komme dennem nermere aff tornet.

Derfore begynte nu de Suenske atter om morgenen at giffue sig op paa muren med stormstiger allevegne omkring Slottid, och strax kaste samme stiger ind offuer muren paa borgegaarden. Huilcket da Jens Holgersøn fornam, befoel hand strax alt sit folch, som hand da haffde, icke mere end halff andet hundrede

---

[1]) I Nr. 1 er her i Randen tilføjet: Hans van Sunde, Jørgen Meckelborg. Disse Navne staa i Nr. 2 i Texten uden Forbindelse med det øvrige (se nedenfor Anm. 3).

[2]) Flere Hdskr. have: nordveste; andre: nordoste.

[3]) I Hdskr. Nr. 10 findes i Randen tilføjet: »Same landsknecte hede Hans van Sund och Jørgen Mickelborg«. Her synes disse Navne bedre at have deres Plads, end ovenfor (se næstforrige Note).

[4]) Nogle Hdskr. have: Blocke.

mand, at kaste och drage de stiger neder aff muren paa gaarden, huilcket de ochsaa giorde, saa at de Suenske, som da paa muren vor, maatte da springe tilbage igien aff muren til de andre, som nedenfore vaare, och slog dennem selffue ihiell. Dermed bleff nu alle de andre Suenske forsagede, och gaffue saa offuer at storme den dag til om morgenen, saa befoel atter deris Feltherre Her Niels Boye at storme det paa ny, och forhaabede sig endda at fange Slottid. Der sigis, at di Suenske haffde da der forskutt 50 lester Krud i samme bestoldning. Men de Suenske ville da icke mere storme paa den tid, fordj at de da saa der saamange døde mennisker ligge allesteds wden omkring Slottid, att de da allesammen bleffue forskrechede. Saa foer da Her Niels Boye strax fra Leyeren och ind i Suerrig, och haffde da acted sig op til Koning Erich, videre at forfare, huad haud giøre skulle. Och Her Carolus Mornay kom strax igien samme bestoldning at forfølge, och haffde da bestillet femb lester Krud at komme effter sig, der med at bestorme Slottid. Men det skeede, at førend Krudet kom, da sende Koning Frederich to fennicker Knecte ind paa Hisingen, som Valentin Manstein och N. Blanchenborg. vaare høffuidsmend fore, at vndsette Slottid[1]). Da røchte di Suenske strax op fra Hisingen offuer Elffuen och ind til den store Løyer, och hugge saa broen op, at Knectene kunde da icke

[1]) Om denne Undsætning tales i et Kongebrev af 8de Maj 1566 til Jens Holgersen Ulfstand (Tegn. VIII, 556—7). Iøvrigt fik denne under samme Dato en meget forbindtlig Taksigelse fra Kongen for hans hidtil udviste Forhold (ib. 557—8). Under 11te Maj s. A. udgik der Befaling til Dr. Hans Albretsen, Superintendent i Sjælands Stift, om at lade anordne Taksigelse i Kirkerne for Bahus's Befrielse (ib. 559).

komme ind paa Slottid. Dermed bleff de och der beliggende paa Hisingen och sig beskandtzet, till saa lenge at Lauritz Olsen, laugmand vdi Baahus len[1]), forsamlede nogle hundrede bønder der paa landet, och kom saa Knectene til vndsettning, at de Suenske kunde da inted giøre dennem.

Saa lod och Arued Olsøn Koning Frederichs Admiral, som da laa wdj Marstrand, giffue Jens Holgersøn Kundskab, at hand fich vndsetning, med tho drenge, som hand leyede at roe neder ad Elffuen offuer Bommen, som de Suenske haffde der slaget for Slottid. Huorfor alle de paa Slottid vore bleffue och meget glade, fordj at de Suenske haffde da ochsaa nyligen taget dennem Vandkonsten fraa, saa at der døde mange paa Slottid for Vand skyld aff skørbug. Och fordj de Suenske spurde da tiender, att de femb lester Krud, som Kong Erich sende dennem, forginge och bleffue nedersunckne paa Vandet, och fordj de Knecte besterckede sig dagligen aff Norge, och de selffuer vaar nu meget suage, fordj, som de selff bekiende, da haffde de mist paa samme tog och i den bestoldning for Baahus 2300 mand, der med røchte de strax fra Baahus och tuert offuer Elffuen och ind wdj Suerrig, 8 dage for Pindzdag, der de da haffde ligget for Baahus i 14 vgger[2]). Och de slog strax deris

---

[1]) Mange Hdskr. have (som Resen, S. 154): Laugmendene vdj Norge.

[2]) Pindsedag var 1566 den 2den Juni. P. V. Jacobsen ytrer nogen Tvivl om Rigtigheden af den ovenfor givne Tidsbestemmelse, »idetmindste tales i et Kongebrev af 27de Maj 1566 (Tegn. VIII, 571) om at Manstein var kaldet ned til de øvrige Tropper, uden at der meldes et Ord om, at hans Tjeneste hidtil havde været haardt fornøden i Bahus, og at den nu kunde undværes«. — Med Hensyn til Efterretningerne om Bahus's Belejring kunde forøvrigt bemærkes, at Høvedsmanden paa Slottet, den tapre

leyer paa Skardall, och laa der stille wdj 8 vgger, wden huis de des imellom giorde mange skiermyseller med de tho fennicker Knecte och de andre Norske, som paa Hisingen vaare, och gaffue saa deris leyer op om Johannis dag, och droge saa ind wdj Kind och March, fordj at de haffde da hørd, at de Danske vaare da nyligen dragne til Halmsted, och haffde da wdj sinde at giøre it tog ind wdj Suerig imod Skare, huilcket de ochsaa giorde[1]). Thi der den Danske feltherre Daniel Randtzou haffde forsamblit alt sit Krigsfolch, baade Danske och Tydske, wed 7 faner Ryttere och 11 fennicker Knecte, da drog hand ind offuer landemerchet till Edesiø den 6 dag Julij[2]), och siden til Frølund, Amerup och Torstad, Her Gøstaff Olsens gaard, och der brende och røffuede alt for foede, och kom saa til Boesund den 13 Julij. Men Borgerne vaare da alle bortrømde. Dermed plyndrede de Danske strax byen och brende hende aff, och droge strax till Fallkiøbing och brende den med, thi Borgerne vaar der ochsaa bortrømde.

Daniel Ranzouius ingreditur Sueciam.

Boesund.

Falckiøbing affbrendt.

Dernest droge di och til Skare den 16 Julij. Der vor ey heller nogen folch tilstede, men de Danske finge der it stort bytte, och satte saa ild wdj Staden och brende den aff. Da di haffde da ligget der i 8 Dage,

Skare affbrend.

Jens Holgersen Ulfstand, var en Svoger til Axel Gyldenstjerne (se foran S. 204 Not.). Han døde ikke længe efter. Den 21de September 1566 udnævntes nemlig Vincens Juel til hans Efterfølger som Embedsmand paa Bahus. I Forleningsbrevet opmuntres han til at ligne sin afdøde Formand, der roses særdeles meget (Tegn. IX. 50—1).

[1]) Episoden om Belejringen af Bahus er efter Hdskr. Nr. 7 aftrykt i Norske Magasin I, 162—5.

[2]) Som Kommissærer medfulgte Peder Bilde, Jakob Ulfeldt og Erik Rud.

och endog Feltherren haffde da forbudet ved liff och hals, at ingen skulle sette ild wdj Domkircken, saa kom der dog alligevell ild i Kircken aff de andre huse. Saa funde och de Danske der vdj Skare nogre feltskøtte och 3000 store Jern kuler, som de Suenske haffde der rømpt fra, och icke kunde føre med sig, huilcke de Danske der nedsiuncket i store Søer[1]). Saa vaar der och en fersk brønd wdj Skare Kircke, huilcken de Suenske haffde da tilforne forgiffuet med døde aadtzell, och saa mange Knecte, som der aff drucke, bleffue strax forgiffne. Derfor maatte Krigsfolchet røcke des snarere døden.

Lykiøbing affbrendt.

Och droge saa frem til Lykiøbing, der laa tilforne Her Erich Hendrichsen med tho faner Ryttere, och der hand fornam, at de Danske komme, satte hand selff ild paa Byen, och rømpte saa der fra den 19 Julij. Men den 23 Julij rycke de Danske til Lykiøbing och slog der deris leyer. Och Daniel Randtzou beskickede strax tho faner Ryttere, som Hack Holgersen och Ulrick Bher waar Ritmester fore, med nogre Knecte, som Frandtz Brockenhus wdsende, at fare til Lyckø Slott och brende det aff, och alt huis der omkring laa, huilcket de ochsaa giorde, baade paa Kalsøen och andensteds, och brende der saa xi herregaarde aff och mange Kirckesogner paa thre dags rum.

Och fordj at der kom da saa stor en pestilentze iblandt Krigsfolchet, at de iche kunde da bliffue der lenger til sammens, eller giøre noget lenger thoug ind wdj Suerrig, ligervis som der haffde ochsaa verit tilforne

[1]) Af den samtidige Beretning i Danske Saml. 2 R. II, 194 ses, at det kun var Kuglerne, som de Danske sænkede, men at de tog Skytset med sig.

allevegne iblandt Kong Erichs Krigsfolch en stoer pestilentz, da Her Claus Christensøn døde och mange andre flere aff hans øffuerste Capteiner, derfor maatte nu Daniel Randzou lade Krigsfolchet drage vd aff landet igien, och rychte saa op fra Lykiøbing den 26 Julij till Etzuendrop, huor som de Suenske holte nogen skiermyssel med de Danske, fordj Her Carolus laa der strax huos wdj Grydeskouff[1]) med 15 fennicker baade Ryttere och Knecte, och haffde da hugget en stor brøde for sig, och altid tilforne røgte tilbage, huor som de Danske drog frem. Dermed drog nu ochsaa de Danske til Larffue, och funde der mange tusind Kartoue lodt paa kierckegaarden, och bleff alle forsunkede. Och komme saa till Hallandtz Aas den 3 Augusti och laa der nogle dage, fordj at de Suenske haffde da hugget en stor brøde i veyen for dennem, och store Moradtzer och høye steenklipper laa der alle vegne omkring, saa ingen kunde der igiennem komme wden en vogn allene, huer effter anden. Saa maatte nu di Danske der igiennem alligevell, och drog saa til Øsie den 7 Augustj. Men det skeede, at den tid Daniel Randtzou vaar nu kommen igiennem brøden med meste parten alt Krigsfolcket, baade Ryttere och Knecte, forvden foervogner och trodtzet, som da vaar mit paa brøden, och fire faner Ryttere bag dennem, som vaare Mouridtz Podebusk, Frandtz Banner, Johan van Allen och Henrich Plato[2]), saa kom der da nogle hundrede aff de Suenskis skiøtter och nogle aff deris Ryttere, som da haffde giffuet sig fra hestene, løbendis her neder aff steenklipperne, och satte strax ind paa de Danskis trodtz och alle foer-

[1]) Hdskr. Nr. 3 har: Gyndeskouff.

[2]) Navnet skrives forskjelligt i Hdskr., saasom: Plette, Platt.

vognene, och der pløndrede dennem allesammen och slog ihiell alt for foede baade trodtzen och vogndriffuerne, och hugge haserne vd paa meste parten alle vognhestene, och finge der da saa stort it bytte, at wnder vor. Thi alt det, som de Danske och Tydske haffde da fanget der wdj Suerig tilforne, det miste de nu her altsammen, wden huis som Knectene och Rytterne haffde da selff paa sig, fordj alle de, som tilforn vaar fremkommen igiennem brøden, och de som tilbage vaar, de fire faner Ryttere, kunde da ingen aff de andre komme til hielp, som i brøden vaar[1]).

Dermed maatte de nu alle holde, och strax som de Suenske haffde nu saaledis plyndret alle disse foervogne, da gaffue de strax flucten ind at skoffuen och paa steenklipperne, och strax forsvunde, saa ingen viste, huort de bleffue. Och endog at Her Carolus laa strax der huos med it stoert tal folch, då torde hand alligevell icke anfalde de fire faner Ryttere, som tilbage waar, huilcket de da letteligen kunde haffue giort, fordj at samme fire faner haffde da stoer nød at komme igiennem brøden, førend de finge kasted alle de brødne foervogne til side, och de, som fremmest vaar, kunde icke kommet de bagerste til hielp.

Men da di Danske vaare nu saaledis alle komne igiennem brøden, drog Daniel Randtzou til Sterkier[2]) och

---

[1]) Af en Skrivelse fra Kongen til Kommissærerne (dat. Kbhvn. 22. Avgust 1566) tildels som Svar paa en Skrivelse fra dem af 5te Avgust, ses bl. a., at de danske Ryttere havde sat sig op mod Daniel Rantzov. Kongen sendte derfor et Brev til dem, som han befalede Kommissærerne at forelæse for de danske Ritmestere og Herremænd, og siden at beraadslaa med Rantzov, om samme Brev skulde læses for alle de andre danske Ryttere (Tegn. o. a. Lande. IX, 13—5).

[2]) Navnet skrives i mange Hdskr.: Starkier. I Nr. 2: Sterckiort.

fienderne grebe dennem der an paa weyen och giorde huer anden stoer skade paa baade sider. Och der de Suenske vigte aff, drog de Danske fra Sterkier och til Naffue[1]) den 11 Augusti, och leyrede sig der paa Skardale hede i Suerige, tuert offuer paa denne side Baahuus, och laa der i 14 Dage, och droge saa til Guldbierig Enge for Elsborrig, och laa der saa nogen tidlang[2]), till saa lenge at Daniel Randtzou formerckte, at der vaar da en stoer forsamling aff de Suenske for Lyroms kircke 3 Mile fra Elsborig, som Her Carolus vaar høffuidsmand faare, med sex faner Ryttere, som Hertug Magnus aff Saxen til forne førde, baade Suenske och Tydske och Skotske och mange bønderknecte, som til forne vaare med at plyndre de foeder vogne. Derfor drog nu Daniel Randtzou frem til samme Kiercke, och laa der wdi tho Dage, och den ene dag skiermysled hand hart med de Suenske, saa at der bleff da mange slagne paa baade sider, och nogle Ritmestere. Dermed vigte nu atter de Suenske aff, och Daniel Randtzou drog saa til Guldbierg Enge igien.

Och det begaff sig, at Her Carolus besterckede sig endda videre och kom saa atter igien och lagde sig strax der huos, icke langt fra di Danske, vdj sin fordeel. Och laa der wdj 8 dage, och huer dag holt skiermyssel med de Danske, till saa lenge at Her Carolus och hans Luttenant Jacob Hendrichsøn och nogle andre Capiteiner tog saa om Morgenen tilig nogle faa Ryttere med sig, wed 300 heste, och reed saa vd aff deris leyer imod en bro, och

---

[1]) Skrives i Hdskr. ogsaa: Nam, Narue, Naus.

[2]) Her bleve de oftere ved kongelige Skrivelser manede om atter at begive sig op i Fjendens Land, da det var saa »aarlig« paa Aaret.

meente der at forraske nogle aff di Danske, som rede paa foering. Men det hende sig, at en dansk Ritmester, ved naffn Frands Banner, vaar vdreden noget til forne, och vaar saa kommen offuer broen. Och ret som Her Carolus vaar da ochsaa kommen neder vnder it bierg och holte der stille, da kom Frands Banner och de andre Danske, som med hannem waar, rett tuert ind paa hannem och gaff der de Suenske store hug, och sloge der mange ihiell, saa at Jacob Hendrichsøn bleff der skudt och fangen, och Her Carolus med, hannem greb Fra Juttis karll. en dansk staaldreng. Och fordj at de Suenskis Øffuerster bleff da fangne, saa rygte da de Suenske alle op ad Suerig, och fangerne førdis til Kiøbenhaffn, der di Danske droge siden neder, och huer da søgte sit borgeleye.

Och fordj at Daniel Randtzous Knecte, som tilforne waar indlagt i Malmøe, giorde der det store Mytteri tilforne, thi Byen vaar fast, och haffde da alt saa neer taget byen ind, haffde da icke Feltherren listeligen stillet samme oprør:, da ville nu Koning Frederich for ingen deel tilstede, at der skulle tiere noged Krigsfolch indleggis enten der i Malmøe eller andensteds der wdj de faste steder, fordj at Kongen haffde nu ochsaa dette forsøgt tilforne, at naar mand saaledis wille giøre noget thog, saa fich mand icke Krigsfolchet saa hasteligen op, som behoff giordis. Dermed bleffue nu alle disse Knecte henlagde til Aahus, Wæ, Sømmershaffn och Ydsted, huor som de endda giorde stoer mytteri och oprør imod Kongen, førend noget ydermere thog gich for haanden, som her effter skal beskriffuis.

Och da waar det saalunde tilganget vdi samme Aar 1566 til søes, at Koning Frederich haffde da giort

36[1]) vel berustede skibe vd, som Hans Lauridtzøn vaar øffuerst Admiral fore paa Samson, och Jens Trudsøn[2]) Vnder Admiral paa Hannibal, forwden de Lybske, som da ochsaa vaare komne for Kiøbenhaffn med deris skib och laa der længe at fortøffue effter vinden[3]).

Och fordj at der vaar da saa mange skippere och kiøbmend iblandt di Engelske, Frandsøske och Skotske, item Hollendiske, som tilforne i de fremfarne aar haffde hiemmeligen løbet ind vdi Suerig, naar som de vaar kommen vdi Østersøen, och haffde der sold deris vare, baade skib och gods, och der med styrcked Danmarchis fiender, imod den forplictelse, som de haffde giort i Øresund, da di wdløbe tilforne; och der nu vaar mange vdlendiske kiøbmends skib komne for Helsingør, da lod nu Koning Frederich arrestere och opholde samme skib der[4]), och befallede, at de icke før skulle løbe fra Helsingør och heden i Østersøen, førend de fornumme, at Kongens orloffs skib vaar tilforne ochsaa vdløbne. Och det begaff sig noget der effter, at de Suenske orloffs skib, som ochsaa vaare wdj søen, och Her Claus Christensøn vaar Admiral fore, finge da en god vind, och løb ind wdj Øresund. Och fordj at de wiste well,

[1]) Mange Hdskr. have: 30. I Tilfælde af at dette Tal er rigtigt, ere de lybske Skibe ikke medregnede. (Jvfr. Garde, Efterretninger om den danske og norske Sømagt. I, 59—61).

[2]) Naar Resen (S. 159) og efter ham Garde (a. Skr. S. 59) anfører Jens Christensøn som Vice-Admiral paa Hannibal, er det vel kun en Vildfarelse, som en utydelig Skrivemaade af Navnet Trudsen har givet Anledning til. — Jens Trudsen Ulfstand havde tidligere i flere Aar været Hofmarskal.

[3]) Aarsagen, hvorfor Erik Rud, der forrige Aar sidst var Admiral, ej blev Anfører over denne Flaade, var uden Tvivl, at han i April 1566 var bleven beskikket til Commissarius for Krigsfolket (Tegn. VIII, 526).

[4]) Dette var forøvrigt ogsaa sket i Aaret 1565.

at saalenge den vind stod, kunde de Danske skib icke komme eller giffue sig imod dennem, dermed løb och den Suenske Admiral ind wnder Amager, och satte der paa Kiøge Vig med 40 skib, och laa der saa i 8 dage, endog at Koning Frederichs skib laa der hart huos. Men da Vinden kom, och di Suenske formerckte, at de Danske och Lybske wille søge dennem, ginge de alle til seyls bort wnder Steffuens. Och fordj at de wiste icke kaasen, da løb der sex aff de allerbeste Suenske skib ind paa grunden, som kaldis Kaasund, och stode der vell en halff natt, saa at de maatte wdkaste ald deris Baglast, och huad de haffde, och satte deris Espinger och Baade vd med meget folch, som kunde dennem roe, at de kunde komme fra grunden igien, och det vaarede da lenge, saa at de Danske kunde well samme nat haffue søgt dennem, thi winden vaar goed och lius veder, dersom der ellers haffde wærit nogen god forsiun huos, och dette hinder haffde icke paakommed, at Vnder Admirals skib Hannibal waar da iche ret beskicket med sit Skiøt och Baglast, som det sig burde, och løb paa siden, at mand da nødis til att sette med samme skib och besee, huad der fattedis, och beskicke det bedre. Och derfor ville nu den Danske Admiral Hans Lauridtzøn iche vdløbe eller tilstede, at de andre skib maatte vdløbe och søge deris fiender, førend dette skib Hannibal bleff ferdig med, och skiød sin løsen, at ingen skulle rippe. For huis sags skyld de andre Danske høffuidsmend och di Lybske waar icke well till freds, och sende strax bud med deris baader till samme Admiral, huorfor de saalenge fortøffuede, och tillbød sig, baade Lybske och Danske, at søge deris fiender, och sagde, at de haffde god lempe der till

och stoer fordeell. Men Admiralen forbød dennem det och bad dennem aldelis ligge stille, til saalenge hand bleff reede och dennem tilsagde. Dermed kom nu de Suenske fra grunden och i strømmen och vd omkring Falsterbo vdi deris behold, meden de andre laa nu saaledis forhindret och forlosset och beskickede Vnder Admiralens skib anderledis.

Och fordj at alle de wdlendiske skib, som da laa for Helsingøer, haffde saadan beskeden, at naar som de saa och formerckte, at de Danske skib giorde sig reede och løb aff fra Kiøbenhaffn och aff Sundet, da skulle de ochsaa gaa til seyls och følge dennem strax effter, och da de haffde nu saalunde seet och forfaret, at de Danske haffde rippet och till seyls ganget, endog at de her aff inted wiste, at Admiralen haffde befallet dennem strax at stryge och ligge stille, til Vnder Admiralen bleff ferdig: derfor ginge nu alle de wdlendiske skib ochsaa tilseyls, som vaar da wed 200, och vaar glade, at forløsening vaar giffuen. Och det skeede, den tid at samme kiøbmends skib waare løbne de Danske och Lybske forbi, och vaar kommen ned omkring Falsterboe reff, da kom de mit iblant den hele Suenske flode, hart huos Bordingholm, huor som di Suenske fulde dennem strax an och mønstrede dennem och tog aff dennem told. Och huilcke aff deris skib, som de allermeest behagede, eller deris Kiøbmandsskab, da nøde de dennem till at følge sig ind wdj Suerig til Stochholm och selge deris ware der, en part, som gierne ville, och somme, der iche ville, och lode saa de andre løbe, huort dennem lystede; och selff droge de strax hiem til Stochholm.

Men det vor iche lenge der effter, da Vnder Admiralens skib vor ferdig giort, fulde de Danske och Lybske effter. Och der de komme for Øland, och laa der nogen tid lang och fortøffuede effter de Suenske, och spurde da paa det sidste, at de vaar wdløbne igien aff skieren, och laa der wnder den Nørre Odde for Øland, dermed giorde de alle reede, baade Lybske och Danske, och gaffue sig der til fienderne med gandske stoer mact, saa at der da ingen holte sig tilbage, huercken liden eller stor. Och de slogis da med de Suenske den hele dag, fra solen gich op och til nedergang, och da bleff den lybske Admirals mast skudt for borde rett i Soelbieringen, och Christopher Mogensøn bleff och skutt samme tid. Och de Suenske finge der stoer skade wdj samme strid, fordi ingen ville den anden vige. Och det skeede, at da natten gick paa, løbe de Danske och Lybske bort imod Guldland. Men di Suenske søgte ad skieren, endog at langt om Afftenen tilforne rømpte sex aff de Suenske skib fra floden till skieren, fordj at de vaar saa meget forskutt, at de da iche lenger holde kunde paa vandet. Men ihuorlunde de Suenske bar sig ad, da ville de iche borde med de Danske.

Saa forsamblede sig da baade Danske och Lybske om Morgenen, och satte for Visby, och Admiralen Hans Lauridtzøn lod strax forskicke bud til Slodtzherren paa Guldland Jens Bilde, at hand der da ville begraffue Christopher Mogensøns liig, huilcket da Slodtzherren icke kunde necte hannem. Och da Admiralen kom i land, spurde hannem Jens Bilde, huorfor hand haffde sat med Kongens skib paa saadan ort och haffn, som ingen kunde nogensinde ligge wden merckelig skade, och raade hannem da at wige der fra och legge

sig andensteds wnder landet, och Admiralen suarede, at der vaar baade ancker och thoug paa skibene, som holde kunde. Och da Jens Bilde suarede atter, at der vaar saare ond grund, som huercken kunde holde ancker eller thoug, och at hand icke ville voge det mindste skib, hand haffde, end siden Kongens gandske hele skibs flode, suarede hand atter[1]), at kunde der huercken holde ancker eller thoug, da maatte di andre holde, och neffnede saa den verste, hand kunde. Och Slodtzherren bad hannem endda see sig well fore. Och Admiralen suarede da lige saa alle de andre skippere, som tilforne affraade hannem at sette paa samme grund. Dermed bleff och alle skibene der beliggendis den nat offuer. Och fordi at i samme natt kom der it hart veder paa dennem, saa de maatte hugge deris stenger, och reed der baade ancker och thoug fra dennem, saa att der vor inted skib saa lidet eller stoert, huercken Danske eller Tydske, at de haffde io mist ancker eller thoug och fanget skade, somme mindere och somme mere. Och den anden dag om morgenen haffde de en goed vind fra landet, da foer alle skipperne hen till Admiralen Hans Lauridtzøn aff di andre skibe, och hannem høyligen formaned, at de måatte løbe fra landet med skibene, fordi at Kongen haffde fanget stor skade paa skibene i den forgangene natt, och vaar befrøctendis, at dersom de laa der lenger, da maatte alle skibene forgaa, Kongen och Dannemarcks rige til en wbodelig skade. Huilcket Admiralen formeente dennem och sagde, at huem det giorde och sig fordristede att løbe vd aff haffnen, da skulle det kaaste hans hals. Och skipperne

[1]) Hdskr Nr. 2 tilføjer: med stor thraatzighed.

formanede hannem høyligen, at hand skulle sig endda rettelig besinde, paa det Kongen skulle da ikke fange meere skade. Men det hialp aldelis inted, fordj at Admiralen haffde da endelig taget sig fore at fare i land med liget och det begraffue, huilcket och skeede. Och der begraffuelsen vaar giort, bleff da alle høffuidsmendene der paa landet till hart imod afftenen, en time eller to før soel gich neder, saa ginge alle høffuidsmendene til skibs, och vaar endda gaat veder och alt fra landet en stund eller to der effter. Saa begynte da Veyret at blæse paa landet igien med stoer storm, och da ville alle mand til segels, och kunde dog icke komme imod Veyret. Och da kom der saa vnderlig ett Guds Veyrlig med storm, regn, hagell och blest, at Gud maatte sig deroffuer forbarme, och stoed icke lenger paa end i 6 timer, saa at der forginge 12 aff de beste Kongens skib, och 3 af de Lybske, och den lybske Admirals skib med. Och bleff der samme Hans Lauridtzøn, den danske Admiral, och Jens Trudsøn Vnder Admiral med mange andre friborne mend, mere end N., som høffuidsmend vaare paa skibbene, med alle skipperne, alt forgangen med skib, skiøtt och folch, mere end 7000 mand aff det allerbeste Krigsfolch, Kongen haffde, saa at der ingen skib komme i deris Behold, meere end Krabaten, som Hendrich Gyldenstierne vaar høffuidsmand paa, och Gabriell, som Michel Seestede vaar høffuidsmand paa, och skipper Laurids vaar hans skipper, som tog deris fordeel med det første, och søgte ad søen om dagen vden Admiralens Befalning, huilcket alle de andre maatte well haffue giort, och gierne wille, dersom skipperne selff maatte haffue raadt. Dog bleff alligevell nogle aff di lybske och nogle af di danske

skib reddede samme natt offuer, som da rede for top och tagell med ancker och thoug, och hasteligen finge kast deris baglast och en part aff skiøtten och hugget masterne for Borde, saa at de om morgenen kom derfra med stor nød. Och da maatte mand see saa stor ynk, iammer och elendighed paa landet med mange tusinde døde mend, som da vaar dreffne i landet, och saa ynckelig slagne, at mand icke kunde dennem kiende, och alle skibbene slagne i hundrede stycker. Huilcket de Danske well maatte haffue tenckt tilforne, fordi at den samme nat tilforn hørde de saa ynckeligt et rob och skraal vnder skibbene paa haffsens Bunde, at alle mand det forvundrede. Och en time eller to førend stormen kom, da foruanledis Soelen, saa at hun bleff baade gul och grøn, och hørdis da ochsaa mange ynkelige liud i luften. Och endog det vaar da aldelis stille, da brusede alligeuell Vandet saa vnderligen och regierede neden vnder skibbene, som der haffde verit en stoer storm. Saa kom da stormen siden saa hasteligen paa, som det haffde styrt vd aff en sech, och stod oppaa vdi sex timer[1]).

Och fordj at de Suenske finge ochsaa da nogen skade paa deris skib, endog at den vaar iche lignendes imod denne, saa løb de ochsaa hiem til Stochholm, och inted meere bleff giort till Søes wdj dette Aar wden

[1]) Nogle Hdskr. have: 5 timer. Ulykken skete Natten mellem Søndag og Mandag den 28de og 29de Juli 1566 (se Brev fra Kong Frederik til Krigskommissærerne, Tegn. IX, 13—15). Under 27de Avgust 1566 udgik der kgl. Befaling til Peder Hvitfeldt »at løbe udi Østersøen og der af hans yderste Magt og Formue vore Undersaatter, Rigernes Indbyggere og andre vore Bundsforvandte at beskytte og haandhæve, og vore og Rigernes Fjender at giøre Afbræk og Nederlag« (Tegn. IX, 30).

allene Koning Erich lod strax tage alt sit folch aff skibbene och sende dennem saa neder till Vadsteen at giøre de Danske modstand, som da vor paa den reyse och tog til Skare. Hr. Claus Christensøn, deris Øffuerste, bleff da ochsaa død aff Pestilendtz i Suerrig.

Anno 1567 bleff Effuert Bild Admiral paa den ny Fortune, och Peder Munch Luttenant. Men skibbene kom dog iche aff Sundet i dette Aar, fordj at der kom saa stor en storm paa dennem, at di da rede baade ancker och thoug fra dennem, och slede deris mers och stenger, at de da icke meere kunde wdkomme i dette Aar. Saa bleff da ochsaa Admiralen Effuert Bild død. Och Peder Munch bleff strax Admiral i hans sted. Saa giordis der da inted meere til søes i det Aar. — Fordj at de Suenske skib finge ochsaa stor skade wnder Øland paa samme tid, och maatte da ochsaa løbe hiem, och deris Admiral Peder Bagge.

Men Anno 1568 løb Peder Munch Koning Frederichs Admiral wd med alle Kongens skib vnder Øland, och løb saa to gange igiennem Calmersund, och søgte effter di Suenske. Men di vaar iche wde dette Aar, wden alleneste en fribytter, wed naffn Peder Lauridtzøn, løb wd med 6 pincker, och vaar i Liffland och tog der et Slott fra Hertug Magnus och løb saa strax hiem igien.

Men Anno 1569 foer Peder Munch atter wd i Østersøen paa Fortun, och hans Luttenant Hendrich Gyldenstierne paa N., och de Lybsker med, och vaar da henved 30 skib til sammens. Och der di kom hen imod Naruen och fornumme da inted till de Suenske, da gaffue de sig hen imod Reffuell, och kom da strax ind for Staden op wnder Muren en Søndag ad morgen,

och skiød strax saa hart ind paa byen med alt deris skøtt, at ingen kunde da well gaa paa Gaden. Derfore sende Borgemester strax en Karll vd til dennem med en thrommet och it breff wdj en huid Kiep. Och da breffuet waar lest, befoel strax Admiralen, at alle mand skulle werre stille til hart imod Afften. Da kom der 2 eller 3 graaskegede mend vd till Admiralen. Och da de haffde en føye tid lang taled med hannem, da foer de strax i byen igien, och Admiralen vigte saa lidet der fra, och icke wille skiude meere till byen, wden strax om Morgenen tog hand well 80 baade Kiøbmends skibbe och fribyttere, som der laa i haffnen, och førde dennem hiem till Danmarch, saa neer som hart ved 40 skib baade smaa och store, som de brende der strax for byen, siden de haffde dennem plyndret. Der med giordis der och inted meere til søes dette Aar.

Och det skeede widere Anno 1567 paa foraarit, at Koning Erich lod skicke Johan Siggesøn[1]) med it stort tal folch baade til hest och til fod igiennem Vermeland, offuer Guldspangebroe, och ind wdj Østerdal i Norge och til Hammer, och finge der strax Hammers biscopsgaard ind. Och da hand der haffde besat gaarden med Suenske, drog hand der fra til Opslo och Aggershus, thi de Norske kunde da iche saa hasteligen opbringe den mact at staa hannem imod. Dog brende Christen Munch Opslo By, førénd Johan Siggesøn kom frem, paa det at de Suenske skulle iche slaa deris leyr der wdj byen saa neer Slottid. Och da de Suenske komme, belagde de strax Aggershus och laa der for wdj 14 Dage. Saa gaff da Johan Siggesøn samme bestaald-

[1]) I Hdskr. staar her og i det følgende: Stissøn, Steensøn osv.

ning op, och gaff sig op ad Hammer igien at brandskatte och indkreffue landet, och tuingte saa bønderne till at suerge. Men da hand kom till Hammer igien, da spurde hand en tiende, at lille Thomas[1]) vaar ochsaa inddragen i Norge igiennem Marchen imod Aggershus. Dermed vende hand sig och strax tilbage igien, saa de møttis for Aggershus, och da tilsammen belagde Slottid haardeligen, och alt brandskattede landet och tuang saa bønderne at giøre dennem tilførsell for wden ald modstand. Och da de Suenske haffde ligget for Aggershus 18 vger, och altid stormet och skut till Slottid med hele Kartouffuer och andet mere groff skøtt, for huis sags skyld Christen Munch haffde da ochsaa sendt bud till Koning Frederich om vndsettning, då sende Koning Frederich til Norge 7 fennicker Knecte, som Frands Brochenhus och Biørn Kaas vaar høffuidsmend fore, och vndsatte Aggershus och foriaget de Suenske. Huilcke[2]) da komme der for landet 8 Dage for Pindzdag, och da de vaare iland komne, begynte de at holde tuende skiermyssel med de Suenske. Den første, Pindzedag om Morgenen paa Eegebierget, der miste de paa baade sider 300 mand. Och den anden vor om Mandagen strax wden wed Slottid paa engene, der bleff Timme[3]) Abeldgaard Danske och Her Niels Bertelsen Suenske slagne och mange andre. Derfore droge nu de Suenske bort fra

---

[1]) Rettere: Tønles (se Handl. rør. Skandinaviens Hist. XXI., 21).

[2]) D e. Frants Brockenhus og Bjørn Kaas med de syv Fænniker. — Om Forberedelserne til Toget se Hist. Tidsskrift V., 432—3. I Danske Saml. 2 R. II., 195 ff. findes gode Oplysninger om Toget, som det synes af en af Deltagerne i samme.

[3]) Adskillige Hdskr. have: Tønne. I Danske Saml. a. St. kaldes han Tym Appelgordt (Abbelgordt). Ovenfor S 305 skrives Navnet Tømme.

Aggershus om Tirsdagen ad morgen med alt deris feldtskøtt offuer 7 store Elffue, som de da haffde paa veyen, och allesteds kaste de broer bag efter dennem, och brende saa alt for foede, huad i veyen vaar for dennem, och slog ihiell baade mand och quinde, och sparede ingen, till saa lenge de komme saa op imod Dalen, der toge de ind vdi Suerrig offuer Magle bro i deris behold, fordj at de Danske haffde aldelis ingen Rytter huos sig, som dennem kunde effterfølge[1]).

Der med seglede de och strax hiem igien till Danmarch, huor som mand da hørde saare vnderlig tiender om Koning Erich vi Suerig, at hand da haffde meget ynckelig ladet handle med sine egne blodsforuante och vndersaatte i Suerig, wdj saa maader, at samme Aar 1567 wdj Pindze vge holt Koning Erich en Herredag i Opsal, och haffde da paa samme tid ladet indsette i fengsell paa Opsal Slott Greff Suante Sture, Her Erich Sture, Her Steen Erichsøn, Her Abraham Gøstesøn, Her Iffuer Iffuersøn och Steen Banner for en Mistancke, som Koning Erich da haffde til dennem och till nogle flere aff Adelen, som vaar Greffue Peder Brade, Her Ture Bielche, Hr. Giøste Olssøn, Her Erich Giøstesøn och nogle flere, at de skulle haffue conspireret med Her Niels Sture, Greffue Suantes søn, som da vaar vdj Tyskland, och sagdes at ville der lade tilhobe skriffue baade Rytter och Knecte och dennem forskicke ind wdj Suerig til Calmeren, dermed at offuerfalde Koning Erich, endog at det icke sandt vaar. Thi samme Her Niels Sture haffde tilforne Koning Erichs forloff och pasbord

---

[1]) Afsnittet om Indfaldet i Norge er aftrykt i Norske Mag. I., 165—9, forsynet med gode Anmærkninger af N. Nicolaysen.

till Tyskland, som tilforne omtalet er. Och det videre, at i samme Pindze vge, den 26 Junij[1]), agen mod Afften, kom Her Niels Sture till Opsal yskland, och bleff strax antasted, och aff Jørgen ersøns befalning taget fra hannem huis breffue och sning, som hand haffde med sig baade fra Lottringen Tyskland, och bleff hand strax indsat der paa ottid till de andre fanger. Och Løffuerdagen nest for llig Threfoldigheds Søndag gik Koning Erich aff Kongsgaarden i Opsal till Slottid, och haffde med sig Rigens profos Peder Gad och nogle aff hans Drauanter och gaardsknecte, och bad saa Peder Gad obne Døren, som Her Niels Sture sad inde, och strax som Koning Erich gich ind till hannem, skelde hand hannem for en skelm och forreder, och strax med sin egen hand stack Her Niels Sture med en Daggert i brystet. Huilcken Daggert Her Niels Sture tog straxen selffuer aff brystet paa sig och kyste med sin mund, saa blodig som hand vaar, och finge saa Kongen samme Daggert i sin haand igien, och bad saa for Guds skyld, hans Naade wille skaane hannem liffuet, thi hand vaar wskyldig, men Koning Erich lod sig inted der aff beuege, men stack hannem med sin egen haand till døde.

Dernest gich Koning Erich i ligemaade ind till samme Her Niels Sturis fader, Greffue Suante Sture, och falt paa sine Kne for hannem, bad hannem for Guds skyld, at hand da ville forlade hannem det, at hand haffde hannem saa ilde tracterit och wden ald aarsag indsat hannem i fengsell, och da tilsagde Koning Erich samme Greffue Suante al kongelig gunst och naade, och gich

---

1) Skal være den 22de Maj.

fra hannem till Her Sten Erichsøn och saa til de andre huer i sønderlighed, och tilsagde dennem ald gunst och naade.

Men disimellem som Koning Erich wille da gange neder aff Slottid, och kom paa broen, møtte hannem der Christen Pedersøn, Stadsholder, och Bispen aff Calmeren. Och da Koning Erich haffde beret for dennem, huorlunde hand da haffde slaget Her Niels Sture ihiel med sin egen Haand, da suarede en aff dennem: saa motte vel eders Kongl. Mayestet haffue slaget alle de andre ihiel med, thi det bliffuer eders Kongl. May. aldrig forgiet eller forladt. Och Koning Erich suarede dennem strax saa, at det wor vel troligt, och befoel saa strax Peder Gad, at hand skulle lade dennem ihiel slaa alle saa ner som Steen. Och Peder Gad vdsende strax dennem, som skulle ihiel slaa Greffue Suante Sture. Den ene vaar en Drauanter, hed Olger Danske, den anden en gaards knect, hed Hagen Lencke. Den ene skulle holde Greffuen, den anden sticke hannem ihiel. Men den tid disse to vaar kommen ind i Kammeret til Greffuen, och hand forstod, der waar da inted andet paa ferde end Døden, pegte hand paa sit brøst paa den venstre side, och begierede, at de der wille sticke till, och lade hannem saa ligge at dø paa sengen. Olger Danske stack til Greffuen med sin hellebarde, saa hand strax falt op til sengen, och effter at hand haffde stucket hannem mange sting, och hand icke strax kunde dø, vddrog hand en sabel och hug saa Greffuens strube igiennem neder i halsen och gich saa fra hannem. Och disimellem der saa handlis med Greffuen, da vaar der ochsaa wdskicket til huer aff de andre, saa neer som til Her Steen Erichsøn och Steen Banner, fordj de

wiste icke, huilcken aff dennem Kongen ville haffue sparit, och icke heller turde de sporge hannem ad. Och bleff saa paa samme tid ynckeligen ihielslagne disse, Her Erick Sture, Greffue Suantis søn, Her Iffuer Iffuersøn, Her Abraham Giøstesøn, Dronning Catharines broder.

Och Koning Erich gich siden hasteligen neder aff Slottid, der møtte hannem Her Dionisius, Ridder, en Frandsøske mand, som tilforne waar och Koning Erichs tuctemester wdj mange Aar, och hannem tiente i 25 Aar. Denne Her Dionysius, effterdj at hand haffde forstandet aff Koning Erich, at hand haffde slaget Her Niels Sture ihiel, och torde nu derfor icke giffue sig ind vdj byen, och vaar red for Ridderskabet, och gaff sig nu derfor vd ad marcken til skouffs, da fulde nu samme Her Dionysius effter Kongen och bad hannem gierne och raade hannem, at hand skulle sig icke befrycte, men giffue sig til byen till sin vndersaatte, och giøre der en endelig Affskeed med dennem, om huis hand haffde foregiffuet i forledene dage. Men Kong Erich skiøtte der inted om, wden bad hannem gange fra sig. Och fordj at Her Dionysius fulde endda flugs effter hannem, och bad hannem gaa tilbage, bleff Koning Erich wred och tog saa en hellebarde och wille haffue stucket hannem ihiel. Derfor gaff da Her Dionysius sig hasteligen tilbage offuer it gierde, och Koning Erich befoel strax en aff hans Drauanter, wid naffn Peder Willomsen, at slaa hannem ihiell. Och som Her Dionisius vaar nu paa gierdet, kom Peder Willomsen løbendis och hug it støcke aff hans høyre been, saa det hengte neder til hans foed. Och siden Her Dionisius vaar kommen neder aff gierdet, falt hand neder paa sine kne och bad om sit liff, men Peder Willomsen hug hannem halff hoffuedet aff, saa at saaret

strackte sig neder i munden, och hand døde strax, och bleff der ynckelig beliggendes wdj 3 netter wnder nogle granne ris, och førdis siden til Slottid till de andre døde Herrer, och lagde de dennem alle sex i en kielder, en effter anden langs bort paa et bord vdi deris blodige kleder.

Och strax om anden dagen der effter, som vaar da hellig Threfoldigheds Søndag, kom Koning Erich till Stockholm och vaar forkledet, at meenige mand wiste her inted aff. Och samme dag vdj Stockholm Kiercke, som Presten stod paa predickestolen, kom en forferdelse offuer Almuen i Kiercken, och ingen wiste da, huor aff den kom, saa at alle mand gaff sig op och trengdis haardeligen i Kierckedøren, saa at der offuer bleffue mange siugelig quinder och børn saa hart trengt, saa at de effter faa dage bleffue døde, och mange komme wdaff Kircke Vinduerne, och somme stunge sig ynckelig paa vddragne Verier, saa de strax døde. Huilcket och skede i lige maade wdj samme Aar och paa samme Dag wdj S. Nicolaj Kiercke wdj Kiøbenhaffn, at ret som presten stod mit i predicken, kom der lige slig en forskreckelse iblandt Almuen, saa at de allesammen trengdis wdaff døren. Och ingen wiste, huor vd aff det kom, eller huad paa ferde vaar, och presten bleff allene staaendis paa predickestolen och maatte saa giffue ald Kiercketieniste offuer.

Men Mandagen nest effter Trinitatis Søndag drog Koning Erich hiemelig wd aff Stockholm, och kom saa nogle faa Dage der effter stadselig igien indridendis, och lod saa skriffue effter Greffue Peder Brade, Her Giøste Olssøn, at giffue dennem til kiende den store wlycke, som hannem vaar wederfaren. Och Koning

Erich tilsagde dennem huer i sønderlighed gunst och naade, och vaar begierendis, de skulle bebreffue hannem venskab, och sig bepligte at aldrig heffne eller lade heffne saadan gierning; huilcket de ochsaa giorde. Dis ligeste maatte de giffue Koning Erich breff paa, at de wille were tilfridts, at hans Naade maatte lade sig wie till Karine Mogensdatter, at de wille kiende hende for Suerigs Dronning, och om hun føde børn med hannem, at de skulle ochsaa bekiende dennem for Suerigs Herrer och rette Arffuinger, liger vis som i herredagene vaar foregiffuen, och aff meenige mand och almue[1]) sambtøckt.

Saa lod da Koning Erich siden begraffue wdj Opsal Domkircke alle de døde herrers lig, som hand da saaledis haffde ladet ombringe, och komme alle wdj en graff, och bleff paa samme tid lest der wdj Kiercken en Kongelig Breff aff Kongens herold, saa lydendis, at ingen skulle sig fordriste at tale anderledis om de ihielslagne herrer, end det som erligt vaar, fordj de haffde sig icke werligen holdet i nogen maade, men ellers at denne wlycke haffde sig tildragen aff hastighed. Och vaar der saa ynckelig graad wdj Kiercken, at ingen kunde høre wel presten tale. Och strax effter Begraffuelsen vaar giort, och Koning Erich haffde da ladet sig forlige med de dødis arffuinger och slect, drog hand til Suartesø, och gaff da sit sambtøcke till, at Her Steen Erichsøn och de andre effterleffuende herrer, som da Jørgen Pedersøn mistenckte, at hand woldte det, at de andre bleffue ihielslagne, maatte forfølge Jørgen Pedersøn med dom och rett, for huis sager de kunde hannem skelligen offuer beuise. Dermed bleff Jørgen Pedersøn

---

[1]) Mange Hdskr. have: Adel.

indsat paa Stockholms Raadhus, anklaget och der dømt till en forredder och skielm, och icke hand kunde sig wndskylde, men alleniste bad Kongen derom, at hand maatte komme Kongen til ords.

Men dette skeede siden Anno 1568, om Kyndelmisse, at Koning Erich lod siden med trommeter wdraabe Jørgen Pedersøn at vere en erlig mand, och forbød vnder liffsstraff at tale anderledis om hannem end om en erlig mand. Och strax noget der effter, at Koning Erich vor kommen til Suartesiø, bleff hand meget suag, och i sin suaghed gaff hand hertug Johan løs aff sit fengsell, for Rigens Raads bøn skyld[1]).

Och det skeede ydermere wdj Danmarck Anno 1567, at Koning Frederich wilde da icke andet, end hans Krigsfolch skulle giøre et thoug vdj Suerig, derfor lod hand nu forsamble och mønstre alt det Krigsfolch, som hand da haffde liggendis wdj Skaane, och besicte, huor sterche de vaare, och dennem betale[2]). Men Knectene, som da laa vdi Ydsted, giorde sig atter opstøtske, och wille icke lade sig mønstre, førend de Mytteri vnder Knectene.

[1]) I Hdskr. Nr. 1 findes herefter indført tvende tydske Stykker, der ikke staa i nogen Forbindelse med det øvrige og derfor her forbigaaes, nemlig en trøstelig Formaning for Forældre, hvis Børn dø uden Daab, og »Ein nies lied« om Varbjergs Erobring af Svenskerne 1565. Over det sidste Stykke er skrevet: »Item dette er vdskreffne aff enn Skendtz dicht, som prentet er i Stockholm, och en landsknecte haffde y Kiøbenhaffn«. Samme »Lied« findes ogsaa, men som Tillæg, indført i Hdskr. Nr. 11. I flere Hdskr., saasom Nr. 18 og 20, findes den ovenanførte Bemærkning: Item dette vdskreffne osv., hvortil er føjet: »Som var en Skiendz Wise, huilcken icke bør her att wdskriffues«.

[2]) I et Brev af 28de Marts 1567 fra Kong Frederik til Johan Friis, Otte Krumpen, Daniel Rantzov og andre af Rigens Raad (i hvilket Rantzov dog ikke var) beder Kongen dem at foretage Afregningen med Krigsfolket snarest mulig, og melder dem, at

haffde fanget deris Besoldning och det, som tilbage stod. Der Kongen meente, at hand vaar dennem icke saa meget skyldig, da gaffue Knectene ald skyld ind paa deris høffuidsmend, huilcket da och siden bleff befunden, at høffuidsmendene och de andre øffuerste Capiteiner haffde oppebaaret och taget i stor Summa meste delen aff deris besoldning, och Knectene haffde da fanget minste parten deraff.

Och fordj at høffuidsmendene haffde da høyligen forført samme Knecte for Kongen, saa ginge Knectene da tilsammen huer wnder sin fennicke och mønstrede dennem selffuer, och giorde saa der it klart register paa huer fennicke, huor stercke de vaare, och der huos optegnede de ochsaa, huormange blinde zedeler och blinde naffne høffuidsmendene haffde tilforne wnder huer fennicke, och dermed bedrog Kongen. Huilcke register och zedeler samme Knecte da ochsaa henskickede til Koug Frederich med en rode Knecte, for huis sags skyld nogle deris høffuidsmend komme da i stor wgunst huos Kongen, och finge dog venskab paa det sidste och komme aff landet. Men Knectene i Ydsted bleffue dog alligevell opstøtske, som di haffde altid verit tilforne, naar nogen thoug skulle were for haanden. Derfor befoel Kongen, at ald den skaanske Adel skulle giøre sig reede och rycke hen for Ydsted hasteligen, och Johan van Allen med, som da laa med sine Rytter wdj Trelborig. Och Bønderne disligeste der omkring Ydsted haffde da ochsaa giffuet stor Klagemaal

han selv ikke vil have noget dermed at bestille, men at dersom der forefalder nogen Irring eller Brøst, at de da samtligen skulde overveje det, beraadslaa og tilendebringe Sagen (Tegn. IX, 259).

offuer samme Knecte, at de da haffde meget taget fra dennem med vold. Hand[1]) drog och did med effter Kongens villie. Saa vaar der ochsaa opbødet nogle herreder der omkring Ydsted, som der da forsamledis vden omkring Byen, och nogle bønder Knecte. For huis sag skyld da Knectene befryctede sig, och tog sig en fordeel ind wdj byen, paa torffuet och kierckegaarden, och der beskandset alle steder med baader, skuder, tømmer och vogne och andet, och fylte dennem med iord, sand och grud, och holde sterck vact paa alle veye baade natt och dag, och toge saa alle skiøtt i byen vaar, och lagde det for alle streder. Endog at Kongens Commissarier Daniel Rantzou och Johan van Allen da lagde sig høyligen her iblant at fordrage det oprør med det beste, da ville dog Knectene icke lade sig sige, thi deris Øffuerster vaar da fra dennem rømt och laa da wdj Malmøe, som dennem forført haffde, och derfor viste de nu inted Daniel Randzou till villie, ihuor tit hand tog leyde aff dennem och reed i byen till dennem, och stedse holt sprog med dennem, till saa lenge Kongen skreff dennem till, at hand da inted haffde deris tieneste behoff: men huilcke som da ville haffue forloff at drage vdaff riget, da laa der strax skib til rede vden for byen, som dennem skulle føre paa Tysk bund. Och huilcke vdaff samme Knecte, som Kongen ville tiene, de skulle rycke till Lund och der lade sig mønstre, och giøre et nyt regiment. Huilcket da och skeede, at fennicherne reffues

---

[1]) Her menes vel den ovennævnte Johan von Allen, hvis Navn i Hdskr. skrives paa flere Maader, saasom: Alen, Aall, Aallenn osv. Resen kalder ham S. 172: Johan von Qualen, og S. 173: Josva von Qualen, og længere nede paa samme Side: Jørgen von Allen.

strax aff paa torffuet, och somme aff Knectene gaffue sig strax til søes ad Tyskland, och finge ingen Besoldning for deris mytterij och oprør skyld, och somme droge till Lund. Der bleff strax 4 ny fennicker opretted, som da paa ny suoer Daniel Randzou paa Kongens vegne, vnder ny Øffuerster. Och da alt Krigsfolchet vaar nu saalunde affmønstret och betaldt, vaare de da 3 faner Tyske rytter, som Fritz Capel, [der] rende fanen førde, Henrich Plato och Johan van Allen vaar Ritmestere for, och 4 faner Danske rytter, som Hach Holgersen, Peder Gyldenstierne, Frands Banner och Emiche[1]) Kaas vor Ritmestere fore, foruden forvachten, som Her Christopher van Dohna haffde wdj befalning. Och Frands Brockenhus vaar Øffuerste baade for Danske, Tydske och Skotske knecte[2]), saa at alt det Krigsfolch vaar da beregnit 7[3]) faner Rytter och Knecte baade til hest och fods.

Dermed drog nu Daniel Randzou Feldtøffuerste[4]) vdj Suerig, fra Halmsted den 20 Octobris vdj samme Aar 1567, och da actede sig først till Ennekiøbing, fordj at hand da hørde, at der vor mange Suenske forhaanden[5]). Men huor som de drog frem, saa vaar

Daniel Rantzouius ingreditur Suetiam.

---

[1]) Mange Hdskr. have ligesom Resen (S. 173): Erick.

[2]) I et Kongebrev af 7de September 1567 og siden oftere omtales Frants Brockenhus som Rigens Marsk (Tegn. IX., 398—9).

[3]) I de samtidige Optegnelser om Krigen i Danske Saml. 2 R. II, 197—8 angives Tallet paa Fanerne som det synes noget højere.

[4]) Om et mindre behageligt Ordskifte mellem Kongen og Daniel Rantzov, der havde fundet Sted ikke længe før og nær havde berøvet Hæren denne udmærkede Anfører, se Nye Danske Mag. VI, 151—2.

[5]) Et Tog til Jønkjøping havde allerede været paatænkt lige i Begyndelsen af Aaret 1567, men synes da ene at skulle have gaaet ud paa at afbrænde denne By (P. V. Jacobsen).

der alle vegne wdj skoffuene Knecker[1]) wdj veyen for dennem, at de derfor haffde stor hinder, førend de saalunde kunde hugge sig der igiennem. Och mangesteds vaar der ochsaa hugget store blochhuse. Men strax som de Suenske fornam, at de Danske komme, saa løbe de derfra[2]).

Och det skeede, at den tid de Danske komme nu saalunde frem imod Ennekiøbing, da vdsende Feltøffuersten Her van Dohna med 200 heste aff forvagten och 3 faner rytter och 1200 skiøtter, baade Tydske och Skotske, som da hasteligen skulle fare frem och med 3 falkenetter imod Ennekiøbing, och provianteret dennem da paa tho dagis tid, at besichte och forfare, huad de Suenske giorde. Och des imellem skulle nu alle de andre ligge stille til videre kundskab. Och som de nu saaledis komme flugs frem paa en god mile veys ner Ennekiøbing, komme de ind wdj en stor grane skouff. Der vor bygget it stort blockhus paa en stor høy klippe, som de Danske skulle aldelis igiennem, och samme blockhus vaar besat med 2 fennicker foedfolch och en fane Suenske rytter, som da haffde giffuet sig fra deris heste och ind wdj blockhuset och vnder klipperne. Allevegne wdj skouffuen haffde de Suenske knecket saa mange treer och kast offuer huer andre, at ingen kunde der offuer komme, huercken gaaendis eller ridendis, førend de skøtter med stor arbeyde komme der offuer,

---

[1]) De fleste Hdskr. have: Knechte. Formodentlig er det tydske Ord: Knicke (levende Hegn); altsaa vel det samme, som andensteds kaldes Brøder (eller Braater).

[2]) Om Svenskernes Planer og Forhaabninger se den mærkelige Spejderberetning, som Hr. Peder Skram den 27de Oktober 1567 sendte Kongen, foran S. 81—2.

och strax hasteligen gaffue sig til blockhuset, somme for och somme bag och ved alle sider, endog at de Suenske skiød heffteligen fra sig baade med bøsser och piiell, men det kunde inted hielpe, fordj at strax som skiøtterne kom først vdi blockhuset, och de Suenske haffde da mist 70 mand, da rømpte de alle fra blockhuset, saa at foedfolchet gaff sig ind ad skoffuen paa høye steenklipper, och rytterne løb till deris heste, och røckte[1]) strax offuer en bulbro, som der laa strax paa hin side blockhuset, och vor da en god fierding veys langt paa baade sider idell moradts. Och alt som de nu saaledis foer fremb, brende de samme broe aff effter dennem, at de Danske skulle der icke offuer komme. Och samme Suenske rytter holde paa den anden ende broen med 400 heste wdj deris slagtordning. Men strax som feltherren fich tiender, at blockhuset vaar vunden, och fienderne vaare forhaanden, kom hand hasteligen til broen imod afften. Saa brende hun endda saa meget, at der kunde ingen offuerkomme. Derfor maatte nu de Danske holde paa denne side broen paa deris heste den natt offuer, och alle skiøtterne, foruden[2]) foring och fitalie, och da regnede det saare meget den dag och natt offuer. Och feldtherren lod strax saa meget ferde paa broen, at hand kunde vell offuerride om morgenen, och gaff sig strax bort imod Ennekiøbing med de 3 faner rytter och forvacten, som hand da haffde huos sig, och de tholff hundrede skiøtter. Och Frands Brockenhus bleff saa igien tilbage liggendis for broen i 2

---

[1]) Nogle Hdskr.: rede; andre (ligesom Resen S. 174): rende.

[2]) Dette Ord mangler i flere Hdskr., hvorved Stedet bliver meningsløst. Nogle have vilkaarlige Suppleringer af det manglende Ord, saasom: droge effter — finge osv.

dage med alt det andet Krigsfolch at ferde broen, saa at mand kunde da vell offuer fare med foer vognene, och da lod hand huert menniske aff throtzen och alle Knectene bere et stycke granne træ frem och kaste paa broen, och drog saa der offuer Allehelgens dag. Men den tid feltherren kom frem til Ennekiøbing, da haffde de Suenske selff brend byen och Kircken och Slottid med alle de andre landsbyer der omkring i samme natt tilforne, och rømbte saa aff. Dog fich krigs folchet alligevel stor bytte, som der vaar nedergraffuet i Jorden och kast i brønde. Och fordj at feltøffuersten formerckte da, at de Suenske haffde bygget it stort blockhus en mill veys der fra imod Huolveyen och besatt med halffandet tusind skøtter och nogle rytter, da drog feltøffuersten did med 3 faner rytter och it tusind skiøtter at tage samme blockhus ind, fordj at de Danske skulle da aldelis der igiennem, och kunde da icke drage deromkring, fordj at paa denne side blockhusit laa en stor søe, kaldis Venner, som er 16 mille lang, och paa den anden side laa en stoer lang steenklippe. Men strax som de Suenske fornumme, at Øffuersten kom och haffde beskicket sine skiøtter, saa at halffparten skulle stie paa steenklippen och skiude ind i blockhuset offuen neder, och dj andre falde for till landet, da rømbte de Suenske strax allesammen aff blockhuset, och gaff sig op ad Huolveyen. Saa brende da feltøffuersten samme blockhus, saa at de Danske kunde der vell igiennem komme, och droge op imod Huolveyen och kom saa ind i et gaat fet land, som mange bondebyer laa omkring, huilcket de Suenske icke endda haffde opbrend, och leyrede sig der ved en kircke, kaldis Skedestad. Der funde de fitali noch for dennem,

men folchet vaar bortrømpt alt frem ad, och haffde det andet deris gods vndrøgt. Och som dj Danske nu siden ville drage der fra och bedre op imod Huolveyen, bleffue de vaar, at der vaar da 3 faner rytter i veyen for dennem, som vaar Hertug Magni aff Østergyllands fane och den Skotske och Oplendiske fane, och der til med 2 fennicker Knecte, och stillede sig da med det første, ligervis som de ville haffue drept med di Danske. Men der de fornumme, at Daniel Randtzou, feltøffuersten, kom saa hasteligen imod dennem med forvacten och fire faner rytter, vende de om, och de Danske forfulde dennem siden 1½ store mille veys indtil Huolveyen, och sloge der mange ihiell aff dennem, saa at de finge der halffandet hundrede heste til bytte, som rytterne vor da slagne fra eller och forløben hestene, och 30 fanger, iblant huilcke vor den skotske Ritmester Willem Kahund[1]), och drog saa tilbage och leyrede sig der huos en herlig kircke, som haffde 2 torne, wdj en stoer skouff, som haffde baade eeg och gran. Och strax om morgenen, efflerdj alle mand haffde sagt, at Huolveyen vaar saa ond och vmuelig at drage offuer, da lod feltherren wdsende Her Christopher van Dohna med forvacten och 400 heste at besichte Huolveyen, om hand vor saa farlig eller ond at komme offuer eller ey. Och det skede om Løffuerdagen, som vor den 8 Nouembris. Huilcket da Her van Dohna haffde nu saaledis forsøgt och reden baade frem och tilbage paa Huolveyen den hele dag, och kom tilbage med god fortrøstning, och

[1]) Skrivemaaden er meget forskjellig i Hdskr., saasom: Kunht, Kosundt, Kohunndt, Kerhundt osv. Resen har (S. 175): Koham. Danske Saml. 2 R. II, 198: Kahun. Vedel kalder ham (foran S. 188): Catho.

sagde, at samme Huolvey vor icke saa ond eller farlig, at mand kunde io der letteligen offuerkomme, om mand ellers frimodeligen wille giffue sig dertill. Dermed drog nu Feldtøffuersten strax op om morgenen hart ind til Huolveyen, som vor den 9 Nouembris. Och der vor en stoer ieffn pladz, der bestillede Feldtherren marchen, och giorde der saa en slagtorden och tilsammen kallede alle ritmestere och befalningsmend, och holte saa raad med dennem, huad heller de wille da drage fremdelis offuer Huolveyen eller tilbage. Och da tilspurde Frandtz Brockenhus alle sine Knecte, om de wille fremrøcke, och da de først beuilgede at drage frem, saa tilspurde ochsaa Ritmesterne alle deris rytter, baade Junckere och Herremend, Tydske och Danske, huorledis de och tilsinds vaar, och om de wille med eller ey. Och da di alle vor der till noch frimodige, da gaffue alle Ritmesterne Feldtøffuersten Daniel Randzou saadanne suar, at effterdj at de nocksommelige haffde seet och formercket tilforne, huor erligen hand sig stedtze haffde skicket huos dennem baade i marcken och andensteds for deris fiender, och hand vell selff wiste, huad æd hand Kong. May. aff Danmarch suoret haffde, saa vell som di: saa vilde de nu gierne følge hannem och røcke frem imod deris fiender, saa langt som hand, och saa langt som de kunde komme, Kongen aff Danmarch till gaffns. For huis sags skyld feltherren tackede dennem allesammens och sagde, at hand da ville saaledis føre dennem an och skicke sig imod dennem i alle maade, som hand burde och ville vere kiendt for alles deris Herre och Koning. Och der raadet vaar holdet, och feldtherren haffde da befallet alle mand at haffue god act och opsiun paa alle deris ting, saa droge de da op allesammen samme

tid mitt ind paa Huolveyen, en mile veys, och sloge der deris leyer den natt offuer. Och det skeede, at den tid den Suenske feldtherre ved naffn Her Hogenskild formerckte, at de Danske wille da alvorlig giffue sig ind offuer Huolveyen, da betenckte hand sig saa, at hand da ville lade anfalde de Danske paa 3 orter, baade bag och for och paa siden, och derfor adskilde hand strax och deelte alt sit Krigsfolch vdj 3 parter, och lod dennem da saa forordinere med den beskeden, och skickede saa, at Bendt Børgesøn, øffuersten offuer det Vestergyllandske folch, Niels Pedersøn paa Holm, øffuersten offuer det Smaalendiske folch, och Erich Henrichsøn feldt marschalck med 4 faner rytter och 6 faner aff de beste baade Tydske, Suenske och Skotske, som (!) Peder Christensøn, Gubernator i Smaalandene, Esbern Pedersøn, Gubernator i Øster Gylland, med hofffanen, hertug Magni fane, den Oplendiske fane och Skotske fane med 2000 skiøtter skulle da angribe di Danske for til paa Huolveyen. Och andre 4 faner, som Bernt Saxe, Oluff Giordsøn[1]), Effuert Fyrhacke och Suend Andersøn vaar ritmestere føre, och baade Suenske och Tydske formengit, skulle anfalde den bageste trop aff di Danske, med 3 fennicker aff skiøtterne. Och di Suenske bønder skulle saa giffue sig neder aff klipperne och vd aff skouffuen och tuert ind paa throdtzen och alle fodervognene.

Men den Danske Feldtherre, endog at hand nu aldelis wiste inted her aff, at di Suenske haffde det anslag saalunde bestillet dennem at angribe och offuerfalde, haffde hand alligevel saalunde beskicket sit krigs-

¹) En Del Hdskr. have (som Resen): Giertsøn. Men formodentlig burde der staa: Tordsøn (se S. 188 og 383).

folch: allerfremmerst haffde hand 5 faner rytter, baade Danske och Tydske, med 800 skiøtter der omkring løbendis, och allerbagist effter fodervognene och throdtzen haffde hand 2 faner danske Ryttere, som Hach Holgersøn och Frands Banner vore Ritmestere fore, med 300 Knecte och 2 fennicker dobbelt Soldener, och mit omkring vognene haffde hand beskicket nogle skiøtter, som dennem skulle ochsaa vogte, och foedfolchet det andet vaar altsammens mit wdj toget.

Men see huad der skeede, at som de Danske saaledis laa mit paa Huolveyen i deris leyer, vdsende den Suenske feldtherre sin trommeter med breff, anrørendis di fanger, som de da haffde fanget paa baade sider. Och fordi at Daniel Randtzou formercket da vell, at samme trommeter vaar alleniste kommen for speyderi, da beholt hand hannem huos sig i 2 dage, och røgte strax frem offuer Huolveyen den anden dag, wanseendis at trommeteren sagde, at de Suenske waar der i veyen for dennem och ville tage imod dennem, naar som de komme offuer Huolveyen. Och bleff bestilled, at strax som de fremmerste aff de Danske vor saaledis fremkommen offuer Huolveyen och bleffue de Suenske var, som da iche holte langt der fra, mere end 10,000 mand, da lod feltherren Daniel Randtzou alle Rytterne giøre deris slagtordning, och wore befallede der at holde stille wnder ett bierg med nogle skiøtter huos dennem, och Frandtz Brockenhus, Øffuersten for alle Knectene, holt saa paa den anden side bierget, ochsaa i deris slagtordning, och alle ting haffde saa i god agt, om de Suenske haffde villet anfalde. Men strax som de fornumme, at Daniel Randtzou selffuer med nogle Ryttere och forvacten drog flugs frem imod dennem, och suebede

Daniel kommer offuer Hulweyen.

herom allesteds omkring dennem, saalunde at beuege och operre dennem til slags med sig, och de Suenske fornumme, at det vor deris aluor, da rømpte de bort aff marcken, saa at ingen aff de Danske viste, huor de bleffue. Derfor sloge de Danske der strax deris feldtleyer, och bleff der liggendis vdi 2 dage.

Men de andre fire faner Ryttere aff de Suenske, som vaare beskickede at falde bag paa de Danske paa Huolveyen, de holte sig bedre effter deris befalning och beskeed. Som de kunde formerche, at de Danske vor langt ind paa Huolveyen, da fulde de hasteligen ind paa de 2 faner danske Ryttere, førend de der aff noget wiste, saa at de da trengte dennem hart ind paa deris egne Knecte och spilde deris orden, saa at de neer haffde fanget stor skade aff Frandz Banners egne Ryttere, dersom Hach Holgersøn haffde da icke robt dennem tilbage, fordi at deris Ritmester Frandtz Banner vor der iche selffuer tilstede, men allerfremmest iblant de andre Danske, och samme Hach Holgersøn formanede dennem alt paa deris æd och ære, och bad dennem ærligen, at de ville vende sig tilbage och med hannem søge deris fiender, hand ville dennem da saa ærligen føre, at de da skulle alle baade legge ære och pris ind. Der med vende de alle tilbage och hannem effterfulde och suore at staa hannem mandelig bi, huilcket de ochsaa giorde, och drebte saa 3 gange med de Suenske 4 faner veldelig paa pladtzen, och fangede saa en aff deris Ritmestere ved naffn Suend Andersøn och deris fennickefører Gabriel med mange andre aff de beste, forvden 300, som da bleffue slagne i samme skiermyssel.

Hack Holgerssen holder sig mandelig paa Hulweyen.

Nota, Erick Henricksen feltmarskalck bleff fangen paa Huolveyen.

Peder Knabstob bleff fangen, & nota huor hand vndkom[1]).

---

[1]) Disse Randnoter, hvoraf ialfald den første ikke staar paa rette Sted (se S. 384), findes i nogle Hdskr. optagne i Texten.

Der med rømpte nu de andre Suenske allesammen och gaffue sig hen ad skoffuen, huor de kunde, siden at de Danske haffde da foriaget dennem mere end en halff mill veys tilbage. Och det skeede videre, at imiddelertid kom der och mange aff de Suenske bønder och skiøtter neder aff steenklipperne och gaffue sig da ind paa de danske och tydske foervogne, saa at der da bleffue vell 800 vognheste lemmede, och nogle vogne baade store och smaa sønderhugne, huilcket deris egne baade danske och tydske skiøtter haffde vell kunde varit, dersom de iche haffde meere søgt effter bytte och museri paa vognene, end at søge och løbe imod fienderne. Och de andre baade Ryttere och Knecte, som da vaar enten bag eller fore, kunde da icke komme dennem til hielp och vndsetning for den sneffre vey. Dog komme de andre siden vell frem offuer Huolveyen samme dag, forvden en suanger Landsknects quinde, hun maatte bliffue och holde paa skouffuen om natten, och føde der hindis foster paa Huolveyen, huilcket hun siden om morgenen bar frem til feldtleyeren vdj hindis kiortell. Och fordi at Daniel Randtzou och Frandtz Brochenhus begge Øffuersterne vaar hindis faddere til samme barn, bleff det kaldet Franciscus Daniel van Huolveyen. Mira res.

Och som de Danske nu saaledis haffde ligget der vdj samme leyer tho dage stille, droge de da till Alvaster kloster, en mile veys der fra, och sloge saa leyer wdj en Egeskou och laa der stille wdj 3 dage, saa fich da feldtøffuersten kundskab, at der skulle ligge en fane Suenske Ryttere i Vadsteen 2 mile weys derfra. Derfore tog hand strax 3 faner Tydske Ryttere med sig och forvacten med 1000 hageskiøtter, och rycke saa op Aluaster Closter.

Vadsteen vastata et incensa. om Midnadtz tide imod Vadsteen, och meente nu saaledis der at forraske samme Ryttere. Men strax som de komme frem saare tidligen den 15 dag Novembris, vaar de Suenske rømpt ind paa Slottid med borgerne, och fordi at Slottid vaar da saa sterch, at det stod iche til at vinde, da gaff feldtøffuersten priis offuer byen, och strax forbød, at ingen skulde ihielslaa børn eller quinder, och Slodtzherren skiød strax 2 skud, den Suenske løsen, at alle de, som i byen vaare, skulle komme ind paa Slottid. Och fordi at Slodtzherren da ochsaa formerckte, at Krigsfolchene plyndrede byen heffteligen, da skiød hand veldeligen ind vdj byen til dennem, och som de da gaffue sig ind vdj Byekirken, som da laa fuld aff fitalie, da skiød hand ochsaa tuert igiennem kiercken med halffue Slanger, och giorde dog ingen sønderlig skade. Saa plyndrede de ochsaa S. Birgittis Kloster. Der vor meget godz indført; men Nonnerne giorde di inted. Och da staden vor plyndret, och feldtøffuersten befryctede sig, at Slodtzherren skulle da giøre hans Krigsfolch nogen skade, om de der haffde bleffuen om natten, da befoel hand, at Knectene skulle da alleuegne sette ild vdi byen, huilcket de ochsaa giorde. Saa bleff och det herlige Kloster affbrend med, dog icke med Øffuerstens vilge. Och de drog saa tilbage imod afftenen vdj deris leyer til de andre[2]).

Clericus id fecit[1]).

Och fordi at Frandtz Brockenhus haffde da fanget wisse Kundskab, at de Suenske da ville forsamle sig

[1]) Se foran S. 189.

[2]) Af Peder Oxes Brev af 24de November 1567, foran S. 83, ses, at Efterretningen om Begivenhederne i Vadstena da vare naaede til Kjøbenhavn.

huos en by, kaldis Mølleby, 3 mile der fra, bleff Feltøffnersten och hand saa til ens, at drage did denne forsambling at forstyrre. Der med røgte de strax op om midnatz tide, och som de nu vaar komne paa veyen, fich Feltøffnersten visse tiender aff en bunde, at der skulle strax halff anden mile veys fra dennem ligge den Suenske hoffane wdj en torp, kaldis Thureby. Derfor tog strax Feltøffuersten Her van Dohna til sig med forvacten, rendefanen, Hendrich Plato och Peder Gyldenstierne, med deris faner och 400 skiøtter, och droge saa hen affsides fraa hoben, i den meening at forraske fienderne och legge den fane neder. Men det begaff sig, at wdj samme natt da kom der 4 andre faner Ryttere til dennem, som Bendt Børgesøn[1]), Erich Hendrichsøn och Her Erich Giøstesøn vaare øffuerste fore, [nemlig] 2 faner Tydske Ryttere och den Vester Gyllandske Adels fane och Oluff Tordsens[2]) fane, med 10[3]) fennicker knecte. Huilcke da de fornumme, at de Danske komme, røgte de strax i deris fordeel, saa de da haffde en stoer Moradtz for sig, och fordi at Daniel Randzou kom saare tilig did om Morgenen strax wdj dagningen, och icke endda andet wiste, end at der iche haffde verit mere end en fane Ryttere, som hannem vor sagt, och hand da saa den Suenske vagt vende

[1]) I nogle af de ringere Hdskr. kaldes han ligesom hos Resen Bent Søffrensøn.

[2]) I nogle Hdskr. staar her, ligesom hos Resen: Oluf Trodz. Hele Omtalen af de fire Faner og deres Befalingsmænd er i de fleste Hdskr. uklar (omtrent ligesom hos Resen S. 179—80), saa at det kommer til at se ud, som om der var kommet flere end fire Faner til. Jeg har derfor ovenfor indskudt »nemlig«, hvorved Misforstaaelsen fjernes.

[3]) Resen har: to — af hvilken Læsemaade der ogsaa findes Spor i enkelte af de ringere Hdskr.

strax tilbage offuer en bulbro, som de saa disse komme, da rende hand strax effter dennem med ald sin hob, och som hand da vor kommen mit vd paa broen och fornam, at fienderne waare da der saa mange, och kunde dog iche vende tilbage, fordi at der vaar da saa stoer moradtz paa baade sider broen, da satte hand frimodeligen ind paa dennem med ald magt. Huilcket da de Suenske fornumme, da vende de strax om och Sueci cæsi atque fugati rømpte; men de Danske iagede flux effter och sloge da 200 ihiell aff Rytterne och mange aff fodfolchet, och greff saa Feltmarskalcken Erich Henrichsøn, hand bleff Capti. fangen aff en Dreng, och Luttenanten offuer Hoffanen, Peder Olssøn, med den øffuerste Quartermester och mange andre. Huor som de Suenske ochsaa da forlorede tuende aff deris faner och deris fenricker slagne[1]. Och fordi at de Suenske wille nu icke lenger bie, men huer aff dennem baade løb och rende ad skoffuen, som de kunde best, dermed foer nu ochsaa Daniel Randzou tilbage til det andet hans Krigsfolch. Och strax om morgenen komme till Mølleby, der vor atter fienderne bortrømpt. Dermed droge de och strax om anden dagen effter dennem, och atter om afftenen komme i deris leyer huos Vedby, som de da ochsaa waar nyligen affrøgte. Och fordi at Feltøffuersten Daniel Randzou haffde da visse kundskab, at de Suenske droge til Linkiøbing, saa tog hand och strax om morgenen effter dennem 2 mile veys, och slog der sin leyer huos en granne skouff, der som Kongen aff Suerig haffde sit lysthus. Och strax aarlig om morgenen, 2 timer for

---

[1] Her er Uoverensstemmelse i Hdskr. Nogle have: fennicke stager; andre: fennicker flag; andre: fennicker slagen, osv. Resen har: een deris Fendrick bleff slagen.

dag, drog hand paa paa veyen till Lindkiøbing, som laa strax halffanden miill fra leyeren, och som de da vor komne offuer den lange dam til en granne skouff, lod fienderne sig see med nogle heste. Derfore loed Feldtherren giøre sit slagtorden, och beskickede saa en fane Ryttere affsides hen at forbiude fienderne at giøre noget anfald til rustvognene eller throdtzen. Och som de Danske nu saaledis droge hasteligen[1]) fremb, och vaar nu komne paa en halff miil veys neer Lindkiøbing, kom der en aff forvacten ridendis, som Her van Dohna haffde vdsend, och førde Feldtherren tiende, at di Suenske haffde selff sat ild i staden. Och som de Danske Lindkiøbing affbrent. komme nu saaledis for byen den 20 Novembris, stod byen i lius lue, och fienderne vaare da rømpt och røgte paa den anden side vandet, som ligger hart huos byen, och vaar iche vden en broe offuer, och lod sig der tilsiune paa it høyt bierg, huor som de ochsaa haffde bygt it stort blochhus och det veldig besat med folch och skiøtt. Saa lod atter Daniel Randzou giøre it slagtorden baade med Ryttere och Knecte, och lod saa blese i tromet och tilbød de Suenske ett obenbare feldtslag, endog at de Suenske haffde 10 faner Ryttere, och de allene 7 faner Ryttere, och deris fodfolch fire dobbelt mere end de Danskis. Och fordi de icke ville til slags, befoel Daniel Randzou den Skotske Capitein med sine skiøtter at giøre skiermyssel med fienderne; men de kunde ingen affbreck giøre dennem for vand skyld. Derfor lod nu feldtherren føre de halffue slanger och nogle smaa skiøtt neder til aaen, och skiød da saa hart til blochhusit, at fienderne, som paa bierget holte,

[1]) En Del Hdskr. have: sagteligen.

maatte wige bag bierget, och di i Blochhuset vor løbe der ochsaa fra, men Rytterne iog dennem strax tilbage igien i blochhuset, och dette spil hulde de saa till Afften. Saa lod da feldtherren slaa sin leyer hart imod byen. Och strax om Morgenen vaar de Suenske affdraget i deris behold, och ingen viste, huort de bleffue. Derfore lod feldtherren strax sla 2 skibs broer offuer Aaen, saa at krigsfolket kunde vell fare der offuer paa foring.

De Danske slais paa fodring.

Och fordj de Suenske sloge mange ihiell aff de Danske, naar de vaar paa foring, saa bleffue da ochsaa baade Danske och Tydske saare forbittrede paa dennem igien, saa at de da ingen ville spare, huor som de dennem offuerkomme. Dermed nødis nu de Suenske bønder at giffue sig til feltherren, wed 2000 mand, och suore hannem lydelse[1]), endog at de siden iche meget holte der aff, naar som de komme i deris behold. Och fordj at feldtherren da besindede sig, huorlunde hand vaar da mit wdj fiendeland, och haffde dog et ringe tall folch huos sig imod it Kongerige at stride, thi hand miste altid meget folch paa foring, derfore sende hand

Michel Gyding sendis ned til Danmarck.

strax Mickell Giønge med 30 Knecte paa veyen til Kiøbenhaffn, at føre Kongen tiende och begiere mere fodfolch, och lod hannem ledsage needer imod Huolveyen med 100 heste, 26 Novembris, saa at de wden fare kom till Huolveyen. Och siden brugde samme Michel Giønge sig saaledis, at allesteds huor hand fich nogen Suensk bunde, den tuingte hand da til at wise sig veyen, 3 eller 4 miil veys, och naar hand ville samme bunde forlade och haffde fanget en anden, som hannem skulle

---

[1]) Se foran S. 86.

videre ledsage, da lod hand strax en af sine hageskiøtter gaa offuerside med hannem och skiude hannem ihiell, paa det hand icke siden skulle giøre der aff ord, at hand vor der fremdragen. Huilchet som Michell Giønge da ochsaa giorde ved alle de andre Suenske bønder, som hannem ledsagede til landemerchet, saa hand da vell fremkom till Kiøbenhaffn den 11 dag som hand drog fra Øffuersten i Lindkiøbing. Och fordj at baade Otte Brade, Biørn Kaas och Jørgen Marsuin vaar da nylligen inddragen i Suerrig med huer 10 bunde aff Skaane och nogle heste, wdgiort aff Kiøbstederne, da lod nu Peder Oxe, Kongens stadtholdere, forsamle nogle Knecte i Kiøbenhaffn och andensteds wdj Kiøbstederne, och befoel Mickel Giønge strax at søge heden till Otte Brade med samme Knecte, og tage saa der den heele hob och rycke op imod Daniell Randtzou, hannem at bestercke. Men det skeede, at der Mickel Giønge vaar kommen til Helsingør, fich hand tiende, at Otte Brade med de andre vaar da nederdragen aff Suerig, och folchet vor adspred. Dermed ginge nu dette toug tilbage, och Mickel Giønge foer da hen till Kongen i Judland och førde hannem disse tiender och begierede vndsettning. Strategema darum.

Och det skeede videre wdj Suerig, at Daniell Randtzou och di Danske bleff siden liggendis for Lindkiøbing i fire dage, och allesteds musede och søgte effter bytte, och funde der store ting nedergraffuen och kast i brønde[1]. Lindkiøbing plundris.

[1] Her følger nu i en Del Hdskr. Beretningen om Toget til Vernemo, der i de bedste Hdskr. mere passende er indført paa et senere Sted (se nedenfor, S. 408 flg.).

Saa fandtis der ochsaa en skiøn kieller paa den søndre side i kircken, huald med steen och fuld med alt gotz, och mange anderstedtz i byen och paa Biscopsgaarden, huor som der och fandtis it saa herligt liberi, att vnder vaar. Och vaar stoer skade, at det skulle forkommis. Saa vaar och Lindkiøbing Domkircke en mectig herlig kircke aff huggen steen med ij spire paa den østre Ende, och en spir paa Tornet, och ij koer med ij skiøne taffler, en stoer och smuck messing liusestage, en herlig funt aff kobber mit paa Gulued, och ij orreverck. Saa vaar hun oc meget stor och bygt med piller, som de haffde veret vdhugne och skoren aff Træ. Gulued vaar offuerlagd med idel Mallmersteen, och kircken tagt med kober offuen alt, saa det Jammer skade vaar, at same kircke skulle bliffue brent. Men skodene giorde dog størst skade och brende det skiøne liberj imod feltherrens villie[1]).

Och det begaff sig ydermere Tiersdagen effter S. Andreæ dag, som vaar den 2 Decembris, da fich Feldtøffuersten och Frands Brockenhus kundskab, hvor de Suenske wor wid 2½ mill veys der fra, imod Norkiøbing. Derfore tog di nu alt Krigs folchet, baade Rytter och Knecte och skiøtter, vndertagen 400 skiøtter och 100 heste och nogle dobbelt soldener, som der skulle bliffue huos throdtzen i Leyeren paa en Kierckegaard i Lindkiøbing, som gich en Muer omkring, och haffde nogle smaa feldtskiøtte huos sig till vern, om behoff giordis. Och feldtherren drog saa hen, som fienderne skulle

---

[1]) Hele dette Stykke om Linkjøbing Kirke og om Bibliotheket savnes i de fleste Hdskr., men hører dog vistnok til, da vi finde det i Hdskr. Nr. 1.

verre, paa $2^1/_2$ miil veys der fraa. Men der hand kom did, fich hand nogle fanger, som da sagde, at de Suenske laa endda en miil frem bedre. Derfore droge de och flux frem, och som de kom hart imod en skouff om afftenen, och forvacten bleff saa 2 faner rytter vaar aff di Suenske, iagede de flux effter dennem ind vdi skoffuen, och formerckede da aff nogle fanger, at den Suenske heele hob laa paa hin side skoffuen. Derfor holte de Danske paa hestene den heele natt offuer i skoffuen, och strax om Midnat vaare de alle reede at drage frem, och meente nu saaledis at forraske de Suenske wdj deris leyer, før end di haffde kommet derfra.

Men det skeede, at strax som di Danske vaare nu saaledis fremkomne paa en liden fierding weys neer leyeren, och feldtherren haffde da giort sit slagtorden, da maatte de høre, huorledis de Suenske skiød deris løszen och satte saa ild wdj ald deris leyer och nogle gaarde, der huos laa, saa at det bleff saa klart wdj Marcken, ligeruis som det haffde verit om dagen. Dermed rørcte och di Suenske strax aff och drog til Norkiøbing, som laa en halff miil derfra och femb miil fra Lindkiøbing. Derfore droge och de Danske strax effter, da det dagedis. Och som de Suenske fornumme, at de Danske komme, da satte de ild wdj halffparten aff staden och gaff sig offuer Aaen, som ganger mit igiennem byen, och kaste de saa broen, och bleffue paa den anden side i byen, der de haffde saa nedersenkt ald deris groffue skiøtt wdj Aaen, paa det at det iche skulle komme de Danske til gode. Norkiøbing affbrendis.

Och fordj at de Suenske haffde och it veldigt blochhus strax huos byen, paa en stoer høy[1]), skiød de

[1]) Flere Hdskr. have: steen høy.

heffteligen til de Danske, som da holte wdj deris slagtorden och wdrobte fienderne til slags, till saa lenge at Daniel Randtzou lod føre nogle halffue slanger och andre skiøt neder imod blochhuset, och skiød flux til dennem igien och ind wdj byen, saa at di Suenske finge der aff skade paa deris side. Der med nødis och de Danske till at slaa deris leyer den natt offuer wden for byen, och lod saa deris drenge hente fitalie aff de huse, som endda brende wdj byen. Och strax om Morgenen giorde de atter deris slagtorden och tilbød de Suenske at slaas med dennem redeligen; men de ville iche, wden alleniste skiød saa heffteligen vd aff deris blochhus, at de spilte deris slagtorden. Och fordj at feldtherren Daniel Randtzou da formerckte, at hand kunde der inted meere bestille, och vaar hand lenger borte, da maatte de andre komme i Nød, som hand forlod huos Lindkiøbing; derfor giorde hand atter sin slagtorden, och drog derfra till Surkiøbing, som laa strax en miil veys der fra, och vaar en herlig, smuk och rig Kiøbsted, liggendis 2 miil fra stranden, och haffuer en god indsegling fra Rostock, Lybeck och andre steder, och bode der mange Tydske wdj. Och fordj at der laa da en Suensk fane rytter wdj Byen, huilcke der di fornumme, at de Danske komme, da dreffue de borgerne aff byen med spendte Surkiøbing affbrent. Røer och dragne Werge, och satte saa ild wdj byen, huilcket Jammerskade vaar for di smucke huuse, der stode i byen, och meget gods och fitalie, der fantis. Saa stode der ochsaa mange Kiøbmendtz boder wd med floden fulde med alle de gode vaarer, mand neffne kunde, dennem brende de Danske, och de store Koefart skibe, som der laa i Vinterleye.

Men strax som de Danske vaare nu saaledis kom-

men frem til Surkiøbing, da bleffue de fire faner Suenske Rytter vaar paa den anden side Byen. Der for rende nu Feldtherren[1]), Her van Dohna, Henrich Plato och Johan van Allen effter dennem $1^1/_2$ miil och sloge mange ihiell aff dennem, førend de komme i deris behold. Siden sloge di Danske deris leyer for Surkiøbing den natt offuer, och plyndrede saa Byen baade om Afftenen och om Morgenen, och finge der stor Bytte, fordj at Borgerne kunde iche faa stunder at føre noget aff weyen. Dermed bleff det altsammen enten røffued eller affbrend, och det hialp inted, at den tid Borgerne saa, at de Danske komme, att de ginge da til Ritmesteren och dj andre Suenske høffuidsmend, och begierede, at de maatte bliffue i Byen och giffue brandskat, saa haffde byen bleffuen bestaaendis, och de haffde beholdt deris gods. Och fordj at der fantis saa meget Vin baade i byen och andensteds i boederne, och Krigsfolchet, baade Rytter och Knecte, drucke da saa meget, at de nær vor bleffuen affsindig, saa at Offuersten da befryctede sig, at dersom hand da saalunde skulle lenger der bliffue liggendis, och fienderne komme i det samme, och Knectene vaare alle fulle, da maatte de dennem letteligen kunde nederlegge: derfor ville nu feldtherren och Frands Brockenhus iche lenger der bliffue, men røgte saa op och drog til Lindkiøbing, som deris vogne och trodtze laa, och haffde endda 5 mille veys did fra Surkiøbing. Som de nu vaare komne en halff miill veys der fra til en stoer skouff, finge de kundskab, at der laa 4 fennicker skøtter[2]) i skoffuen for dennem, och ville dennem offuer-

---

[1]) Hdskr. Nr. 2 tilføjer forklarende: Daniel Randtzou.
[2]) Nogle Hdskr. have: Skotter.

falde. Derfore holt och alle Rytterne stille vden for skouffuen, till saalenge at hageskiøtterne komme frem, saa beskickede feldtherren det saa, at meste parten alle skiøtterne komme fremmerst, och somme omkring rytterne paa alle sider, och droge saa frem. Och som de da vor kommen mit ind paa skouffuen, bleffue skiøtterne fienderne var, och skiøde strax saa hasteligen ind paa dennem, at de gaffue flugten. Och Rytterne kunde da inted søge effter dennem i den tycke skouff, som ochsaa vor allestedz Knecte[1]). Och dettė skede om fredagen, som vor den 5 dag Decembris, och siden drog de Danske frem ad for vden ald modstand til imod Afften, da besuerede Krigsfolchet sig at drage saa langt en dag, och foregaff, at natten vaar saare mørch; men feldtherren suarede at ville vell giøre hende lius noch, och lod brende alt forfode, i huor hand drog frem, paa en halff miill veys paa begge sider veyen. Och der bleff saa liust alle vegne wdj marcken, som det haffde verit dag. Och komme saa vell frem till throdsen ved Lindkiøbing samme afften ved midnatstide. Och fordj at der vor da langt at ride paa foring, effter at di nu saalunde haffde meget affbrend, da finge de Danske stoer skade aff fienderne wdj de 3 Dage der nest effter, naar som de droge vd eller rede paa foring. Derfor nødis nu feldtøffuersten till at søge sig om en anden leyer. Da hand nu saalunde haffde ligget for Lindkiøbing wdj 8[2]) Dage, der med droge de fra Lindkiøbing wed den 9 Decembris till et Kloster kaldis Wrede, en miill veys fra Lindkiøbing, och sloge saa der deris leyer, thi steden vaar der bedre at ligge.

Vrete kloster.

[1]) Hdskr. Nr. 2 tilføjer forklarende: forhaanden.
[2]) En Del Hdskr. have: 18.

Och om Morgenen da feldtøffuersten reed selff paa foering och formerckte, at de Suenske da haffde slaget deris leyer strax der huos vdj en stoer fordeell, saa at de haffde en stoer søe rundt om sig, och for till en stoer Aa, som de haffde da kasted broen for dennem, och slaget der it stort blochhus fore, lod hand strax om afftenen, der det mørckt vaar, føre nogle halffue slanger och andet skiøtte heden till sig, och skiød der da hart til fienderne, forhaabendis at ald den stund hand saaledis brugte skiøttet, da ville hand strax lade slaae en broe offuer Aaen. Men det ville icke paa den tid lyckis hannem, der for drog hand nu tilbage om morgenen i sin leyer. Da hand atter fich Kundskab, at de Suenske haffde meere end en leyer, thog hand 2 faner Rytter med sig och forvacten, och drog saa hen om Midnatz tide der effter och till den sted, som de andre laa, och vaar da 1½ miill fra sin leyer och till dennem, som laa da samme tid wdj 3 haabe, och haffde Vand trindt omkring sig. Och der nu disse waare saa-lunde kommen til en broe, som laa strax huos dennem, da wdsende den Suenske høffuidsmand 100 heste offuer broen imod dennem. Men de ville iche skiermysse med de Danske,.vden alleniste skiød tuert ind paa dennem, och rende saa tilbage och atter frem. Huilcke da feltøffuersten haffde nu to gange saalunde foriaget dennem tilbage offuer broen, och mange aff dennem ihiellslagen, och fich nogle fanger, och da de andre Suenske wille iche rycke till hannem, och hand vaar da icke heller saa sterck, och haffde inted foed folch huos sig, at hand torde fordriste sig till at drage offuer broen, paa det at broen skulle iche siden bliffue kast bag hannem, och hand dermed maatte bliffue forraadt,

da ville hand nu giffue sig tilbage til det andet hans Krigsfolch. Och som hand nu saaledis vaar kommen vd igien paa veyen, da møtte hannem 200 aff de Suenske Rytter, som til forne vaar wdsend aff den Suenske leyer at forraske de Danske paa foering, och som de nu saalunde komme imod disse, och viste icke andet, end det haffde verit deris egne Suenske, och skiød strax den Suenske løssen, och formerckede siden, at det vor de Danske, da dj ochsaa hørde den danske løssen, da rende de strax tilbage ad skoffuen och wdj store moser, och bleffue der meste parten.

Och det skeede ydermere, at den tid feldtherren vaar nu saaledis kommen tilbage i hans leyer, och haffde der da huilet wdj 3 Dage, och formerckte well, at de Suenske samlede sig da flux omkring hannem, saalunde at forraske hans Krigsfolch, naar som de droge paa foering, och huer dag giøre haaben mindre, endog at de ville iche aabenbare slaaes med dennem, som de offte vaar tilbudne, saa holt hand da Raad med Øffuersten for Knectene Frandtz Brockenhus och alle Ritmesterne, huad de da giøre skulle, och bleff beslutted, att de da wille drage neder igien imod Huolveyen, om saa vaar, at de da kunde faa nogen Vndsettning fra Danmarch, at di vaar der saa neer for haanden, den at vndfange med det første. Och fordj at feltherren agtede da at røcke op om midnatz tide imellem Mandag och Tiersdag, som vaar den 16 Decembris, paa det at de saalunde kunde da hiemmeligen komme derfra, och see ad paa Veyen, om de nogensteds kunde komme i ferd med de Suenske, da forbød feltøffuersten, at ingen skulle sette ild paa hytterne; men det skeede dog alligevell, at førend Knectene komme aff Leyeren, da haffde der

en forredere sat ild i leyeren, saa ingen wiste, hvem det giorde. Derfor nødis de nu till allesammens at drage aff leyeren aabenbare, baade med trommer och trometter, saa at de Suenske kunde dennem baade høre och see, huort de droge frem, ind til saa lenge att de Danske da komme till Skeninge, som der laa en miill veys fra Vadsteen, och 3 mile fra den anden leyer; der sloge de deris leyer paa ny. Rytterne allesammen i Byen och Knectene vden faare, och lode sig der beskandtze. Skeninge.

Saa finge da feldtherren kundskab samme dag, at der laa 2 faner Rytter ikke langt fra hannem. Derfor drog strax Her van Dohna med Forvacten, Rendefanen, och Johan van Allen hasteligen effter dennem, sloge mange ihiell, och foriagede dennem ind i Vadsteen. Derfor bleff och en aff di Suenske Ritmester wed naffn Niels Tordsøn, som drack offuer om natten, och strax om Morgenen aarle reed vd aff Vadsteen i Druckenskab med halffandet hundred heste, for haabendis at giøre de Danske skade paa foering, som de pleyede; och som hand vaar kommen i en skouff hart huos Skeninge, kom Her Christopher van Dohna ridendis med 30 Heste ret imod hannem, och da hand fornam, at der som hand haffde vendt tilbage, haffde de andre søgt saa hasteligen effter hannem, at hand icke vell haffde kommit der fra, derfor satte hand och frimodeligen ind paa fienderne, och skiød Ritmesteren ihiell och 80 Rytter med hannem, och nogle togis til fange, saa at der da icke mange vndkom. En Suenske Ritmester slagen.

Och samme dag vor Johan van Allens Rytter i ferd med nogle andre Suenske en anden steds, som de vaar paa foering, och sloge der mange ihiell, och finge saa 100 heste till Bytte, och fordj fangerne haffde alle

det danske felttegn i deris hatte, lod feltherren dennem alle henge. Men Ritmesteren Niels Tordsen, som bleff ihielslaaet, giorde feltherren den ære, at hand lod hannem begraffue i Kircken. Men siden att de besaa hans klæder och funde det Danske feldttegn ochsaa i hans hatt, lode de bødelen graffue hannem op och slebe hannem vnder galgen, der laa hand saa paa tredie dag och bleff saa der vnder begraffuit, och bødelen slog strax it breff paa galgen, huor for de vor hengde, at de da førde de Danskis felttegen.

Straff for falskt feldttegen.

Saa bleffue de och stille nogle dage, till tredie dag Jule, da tog Feltherren Rendefanen med sig och Her van Dohna med forvacten och nogle andre rytter, som da velvilligen ville ride med til Vadsteen, der skulle verre en stold huos Slottid, som di Suenske, der droge til Huolveyen, skulle haffue nogle heste staaendis. Och da disse da komme, finge de 20 heste aff dennem och meget smør, salt, meel och andet, som tilforne vaar forborgit och nu igien førd. Saa fantis der och en Kielder vnder Kiercken i S. Birgittæ Closter, alt offuerhualt med steen, och meget gods der vdi forborget, huilcket disse finge nu altsammens, och sloge saa mange ihiell wdaff Borgerne, som enten vaar tilforne rende ind paa Slottid eller och forskaanit i Kiercken; och huilche huse som icke tilforne waar affbrend, bleffue nu alle anstuckne. Och rede saa hiem i deris leyer samme afften.

Och fordj at Hach Holgersen och Peder Gyldenstierne vaar en dag wde paa foring den 6 dag Januarii, och finge fitalie och foring noch, derfor affbrende de Suenske 18 store veldige bunde byer, at de Danske skulle der ingen foring faa, och da haffde de Suenske ochsaa bespendt de Danske paa alle sider, saa de haffde

en leyer till Vadsteen en miill derfra, och til Nordby halffanden miill derfra en anden leyer, och till Modtall den tredie 2 miill der fra, saa vel som i begge Huolveyene baade den østre och den vestre, der haffde de ochsaa meget folch liggendis. Och meente nu saaledis, at de haffde de Danske ligervis som wdj en Seck, och aldelis meente, at der skulle aldrig nogen vndkomme til Danmarch.

Saa reed da engang Feltherren vd med Forvacten, Rendefanen, Hendrich Plato[1]) med nogle andre, som gierne ville ride med, imod den ene Suenske store Leyer. Derfor opbrød Johan van Allen Broen, och skiød mange ihiell paa Broen, och haffde de da hafft skiøtter huos sig, da haffde de faldet ind i Leyeren. Och da bleff der ochsaa mere end hundrede Suenske ihielslagne, som da vaar wdreden paa foring, och det giorde Drengene meste parten; och en ved naffn Erich Griis skiød allene 20 och red saa tilbage.

Dernest sende den Suenske feltherre Her Hogenskild sin trometer for Skeninge med breff til den danske feldtøffuerste, saa liudendis, at hand iche ville giffue fange imod fange, men hand ville giøre med dennem, huad hand lystede, och det samme maatte hand ochsaa giøre. Fordj att Daniel Randzou haffde skreffuet tilforne til hannem, och det begierid at giffue fange imod fange, huilcket den samme feltherre haffde offte selff begierit tilforne med hans trometer, och ville det nu iche holde.

Derfor kallede nu feldtøffuersten alle Ritmesterne til sig, der den samme Suenske trometer vor bortfaren, och gaff dennem til kiende, huorlunde Suensken haffde

---

[1]) I mange Hdskr.: Platte (eller Platt).

hannem tilskreffuen om di fanger, och fordj at de Suenske haffde da mange aff di Danske Knecte fangne, vaar det hannem raad, at dersom det vor hannem mueligt at skie kunde, da skulle hand lade tage dennem igien med magt, førend de bleff forskickede op til Stochholm. Derfore vilde hand strax tage med sig Her van Dohna med Forvacten, Rendefanen, Johan van Allen, Hendrich Plato, Hach Holgersen, Emmicke Kaas med deris faner och 1000 skiøtter och endnu den samme Afften falde ind i den Suenske store Leyer for Nordby. Och des imellem skulle da Frands Brockenhus med de dobbelt soldener, Frands Banner och Peder Gyldenstierne med deris faner bliffue i Leyeren, och denne forsuare. Och derfor skulle och alle verre reede, naar Klocken vaar 9, och sette huer 2 grannebuske i hatten, huer vid sit øre, til felttegen. Huilcket och skeede, och de droge ochsaa paa samme tid aff leyeren, och droge den gandske natt, och komme saa om Morgenen den 15 Januarij strax i Dagningen for den Suenske leyer. Der vaar først en stoer rindende Aa och veldig strøm och dyb, som vaar en Broe offuer, der haffde den Suenske 3 halffue slanger fore med andet meere feltskiøtte och mange skandtz kurffue, alt vd med Aaen, den ene huos den anden, och bag samme kurffue laa hans skiøtter. Men Daniel Randzou drog iche den vey, som løb til broen, men fandt en anden, som løb till it Vadsted, som vaar saa dybt, at det gich i sadelen, och kunde iche ride vden en tilhaabe, huilcket en Suensk bunde viste dennem. Der skiøtterne det fornumme, som bag skandze kurffuene laa, at de Danske komme, skiød de flux til dennem, och tog sig iche vaare, at de viste det waadsted, och trode iche heller, at de skulle vere saa

dristige, at de skulle torde sette offuer til dennem, thi Vandet vor baade vidt och bredt offuer. Men der de formerckede, at det vor deris Alvor, och saa, at de frimodeligen satte ind, den ene effter den anden, thi Her van Dohna med fornacten drog først offuer, der nest Feltherren och 5 Ritmestere, huer med 60 heste huos sig, och siden huer fane, den ene effter den anden, saa bleff de alle forskreckede och gaffue flugten; thi fenricker reffue strax fennickerne fra stangene loch løbe; de Rytter, som i hastighed komme til hest, wndrende, och de andre, som icke kunde komme til hest, løb fra hoser och skoe; mange bleffue skutt och mange fangede. Den samme feltherre Her Hogenskild løb til fods der fra, den Slodtzherre aff Calmer Slott ved naffn Joen Karlsøn[1]) bleff skutt med Fyrhacke[2]) och nogle andre Ritmestere, och end en anden Ritmester bleff fangen. De, som vaar paa husit och iche kunde wndløbe, bleffue alle skudt, mere end 300, och mange fangne. Och paa de Danskis side bleff iche wden 4 skudt, da de stormede til husit, och alle de Suenske rytter fenricker reffue ochsaa deris faner aff stangene och wndrende. Saa løb och alt foedfolchet bort, som iche bleff slagett. Och da haffde der ingen wndkommen aff di Suenske, dersom de Danske hageskiøtter haffde kommet offuer vadet[3]) med det første, men de maatte alle med magt giffue sig til broen: der skiød den Suenske alle 3 halffue slanger

Sueci caesi atque castris exuti.

---

[1]) Hdskr. have: Børgesøn. Den rigtige Navneform findes dog foran S. 301.

[2]) Hdskr. Nr. 1 har: fyrehackel; Nr. 2: Fyr hackell; Nr 3: liij hager, osv. Hvis Ewert Fyrhake er bleven »skudt«, er han dog ikke død af sine Saar, da han findes nævnt blandt de Fanger, som Daniel Rantzov førte hiem med fra Toget (Tegel S. 273).

[3]) De fleste Hdskr. have: Vandet.

aff paa dennem. Dog giorde de dennem ingen sønderlig skade, och som di komme offuer broen, da haffde di Danske rytter skudt byssemesteren ihiell och forøffrit skiøtted, som vor da 9 stycker groff skiøtt, 3 halffue feltslanger, en Skerbrecker[1]), it dobbelt falchenett och fire andre falcheneter, halfftredie Øltønder Krud och alt deris Archelie, som da baade fantis paa slottid och wden faare, med alle de fanger, som de tilforne haffde fanget fra de Danske, som vor 130. Dennem finge de ochsaa igien allesammen, huilcke den Suenske haffde da i sinde at ville anden dagen effter sendt dennem til Stochholm. Och der vaar anden dagen tilforn Hertug Karl och Her Steen Erichsøn draget aff Slottid, och nu samme dag ad morgenen vaar endda Greffue Peder Brade der tilstede paa Slottid, och strax vndrende ad skouffuen paa en hest foruden sadel, da hand fornam, at di Danske komme. Och Krigsfolchet plundrede siden och toge alt det, der vaar baade paa Slottid och i Leyeren, och finge der wdj rede penge 40000 march orter, och meget sølff med andet bytte, och ald den Kundskab, som Koning Erich haffde da skreffuit feldtøffuersten til wdj lang tid och Rigens Raad wdj Suerig, fantis der paa samme Slott. Och der alting vaar der nu bestillet effter alle deris ønske, lodt feltherren sette ild paa Slottid och brende det slett aff, och des ligeste i Leyeren, och drog saa derfra baade med skiøtte och andet den samme dag, och kom i sin leyer igien, der Klocken vor 3 om Afftenen. Och strax om Morgenen vdsende Feltøffuersten med sin trommeter 16 arme bønder til den samme Feltherre, som hand da ville skencke

[1]) En Del Hdskr. have: Steenbrecker.

hannem til en Bytte pending, och lod hannem sige, at hand inted meere kunde giøre med dennem, end lade dennem æde Brød[1]). Men der trommeteren kom til Leyeren i Modtal[2]), da vor Feltherren icke tilstede. Dermed lod trommeteren fangerne løbe, huort de ville, och hand reed hiem.

Saa bleff da Her van Dohna vdsend med Hendrich Plato och Frands Banner och Hach Holgersøn med deris faner, och halffparten aff skiøtterne och halffparten aff alle dobbelt Soldener imod den Østre Huolvey 5 miil fra Skeninge, som brende der meere end hundrede skiønne bonde byer aff, och finge der stoer Bytte; ochsaa brende de en herregaard, hedde Broe, 4 miil fra Skeninge, och kom saa den 3 dag der effter i deris leyer igien, huilcket de andre Rytter ochsaa giorde de andre dage der effter med de andre skiøtter, och brende alt for foede paa den anden side, i huad de offuer kom, imod den Vestre[3]) Huolvey. *Multæ villæ incensæ prope Scheninge. Broe.*

Och fordj at feldtøffuersten fich da kundskab paa den rette forreder, som stach Ild paa deris leyer och gaff de Suenske tegn, naar som de Danske ville røcke op, huor som de laa, och vaar en tydsk. landsknect, ved naffn Jørgen Krop, som altid giorde Mytteri blant Krigsfolchet, och gierne ville forrode feldtøffuersten, da bleff hand lagt paa 4 steyler. Och en Dreng, huilcken *En forræder i den Danske leyre settis paa fire steiler.*

---

[1]) En, som det synes, bedre Gjengivelse af Feltøverstens Ord findes hos Resen S. 194.

[2]) Dette Navn (som hos Resen er blevet til Mandal) er atter udslettet i Hdskr. Nr. 1. I nogle Hdskr. mangler det i Texten, men staar i Randen. I flere Hdskr. er Navnet misforstaaet paa underlige Maader (saaledes er i Nr. 2 »i Modtal» blevet til »imod Dal«)

[3]) De fleste Hdskr. have: venstre.

Caspar van Wedell fenrich for Rendefanen haffde tilforne taget fangen fra di Suenske, och hannem nu vel betroede, thi hand vaar fød i Liffland, da hand nu saa sit fram om Nattetide, reff hand Rendefanen aff stagen och rømpde til de Suenske med samme fane, huor vdaff de Suenske sig siden høyt berømpte at de haffde taget samme fane fra de Danske i Marcken. Och fordj at Feltøffuersten och Frands Brockenhus med di andre Ritmestere och øffuerste befalningsmend sig da retteligen besindede, huor ringe et tal folch de vaar imod it heelt Kongerige at bestride, och huor farlig de da laa der mit vdj landet och alle vegne vaare omspendt med fiender och krigsfolch, och viste sig da ingen vndsettning, och ey finge bud fra Kongen aff Danmarch, saa at de der offuer siden maatte komme i ald som største nød, om de lenger bleff der liggendis, derfor bleff de nu alle saa tilsinds, at de ville oprycke den 20 Januarij, da di haffde der ligget i Skeninge i 5 vger, och ville saa drage offuer den Østre Huolvey, och iche den anden, som de tilforne offuerkomme. Och besønderlig fordj at de nu ochsaa haffde fanget viss Kundskab, at de 3000 skiøtter, som da laa for dend Østre Huolvey, haffde nu fanget hiemloff at hente sig fitalie, och skulle da komme igien om Søndagen, och den anden Huolvey vaar da ochsaa besatt med 6 faner Rytter och tho thusind skiøtter, saa at det haffde da verit vmueligt at komme der den vey tilbage. Der med droge de nu op samme Dag om Løffuerdagen saare tilig imod den Østre Huolvey, och actede saa deris første natleye wdj Seby, huor som de haffde 6 store miil veys til. Och lode saa Skeninge By staa wbrendt och hytterne med for kundskab skyld, och haffde da beskicket deris tog saaledis,

En skelm aff Liffland stielerrendfanen.

Skeninge icke affbrent.

at Her van Dohna med Forvacten, Rendefanen, Hach Holgersøn och Emiche Kaas med halffparten aff skiøtterne haffde fortogit, dernest skiøtted med alle dobbelt soldener, och siden rostvognene och throdtzen. Der effter fulde saa de andre Ritmestere, Peder Gyldenstierne, Hendrich Plato och Johan van Allen med halffparten skiøtterne. Och som de da vaare komne paa Huolveyen, som vaar da 3 miile veys offuer, haffde de iche throet, at di skulle der offuer komme wfristed, men di fornumme dog ingen Suenske, fordj de vaare da heden effter fitalie, wden alleniste at der vaar da saa meget ond vey, at feltherren vor tilsinds en tid at hugge alle fodervogne sønder, eller och draget tilbage, fordj at der vor ochsaa en sted saa høy en small steenvey offuer en Klippe, och meget hael aff Is, at det siuntis da wmuligt, at mand der nogensinde skulle offuerkomme. Men de finge dog alligeuel baade vogne och skiøtt der offuer med stoer Arbeyde. Och som de nu vaar dragen igiennem 5 store brøder knecke, huilcke de med stoer wmag maatte ophugge, førend de kunde der igiennem komme, och kom saa til den 6 brøde, som da vaar allerverst, och der vaar endda fire andre brøder i veyen for dennem, saa at deris kundskaber sagde, at de da neppeligen skulle der offuerkomme, thi veyen vaar smal och skouffuen vor tych, da mistrøstede de atter, huad de giøre skulle, och haffde da gierne verit tilbage.

Daniel R. redit ex Suecia.

Hulweyen.

Men de saa da paa den venstre haand en søe, och endog at det haffde da regnit den hele dag tillforne om løffuerdagen indtil midnatt, och det da begynte bitterlig at fryse, at vnder vaar: saa fordristede de sig till at giffue sig frimodeligen vd paa søen baade med

26*

heste och vogne, endog at Isen vaar saare tynd och bognede vnder dennem, som de rede, och komme dog vell frem wden ald skade, alleneste at der da sanch 3 halffue Slanger neder wdj Søen; de 2 finge de op, den tredie bleff liggendis paa 20 faffne dyb baade med heste och vogne, och nogle faa Rystvogne, som droge sist offuer Isen. Alt saalunde komme de nu frem till Seeby om Søndagen ad Afften, somme om Midnat. Och haffde da saalunde siddet paa deris heste forwden foring och spisning i 2 hele dage och halffanden natt, och laa der saa wdj 5 dage, brende Byen, och droge til Egesø fire miill der fra, som vaar it lidet fleck, huor som de Suenske vor da atter i veyen for dennem. Och strax som de formerckte de Danskis komme, satte de ild i Byen, och rømpde derfra, men dog paa veyen, som de Danske saaledis droge, imellem Seeby och Egesø, vdj en stoer tych skouff, falt den Suenske med sine hageskiøtter allerbagerst ind paa deris Røstvogne og throdtz, och giorde der stoer skade, och sloge mange ihiell, baade Vogndriffuere, Landsknecters Quinder och andre, som fulde Vognene, och finge der stoer Bytte, fordj at skouffuen vaar der saa meget tyck, at Frandtz Banner och Emicke Kaas, som da med deris faner haffde hindertoget, kunde dog iche komme saa snart frem, at de kunde dennem vndsette, och det vaar Natt. Dog bleff Frands Banners fane der forloren, och hans fenrich Jens Wogensen med nogle flere herremend, som vaar Christen Sandbierg, Jost Mouridtzen, Lauridtz Rostrup, och Caspar Berger[1]) med andre flere gode Rytter, vel 30 personer, bleffue slagne, huilcke feltherren lod siden

Seeby affbrent.

Byen ved Engesø.

Frantz Banners fane hannem fratagen.

---

[1]) Mange Hdskr. have: Beyer.

begraffue anden dagen i Egesø Kircke, och drog saa der fra till Vitting; der finge de Kundskab paa veyen, at der vaar da atten hundrede skiøtter och Suenske bønder forhaanden, som ochsaa ville anfaldede Danske om afftenen. Huorfore at feltøffnersten sende strax bud tilbage, baade til Landsknectene och til Rytterne, at de da skulle holde alle deris ting i god act och opsiun, huilcket och skiede. Och da di Suenske wille giøre Anfald ind paa Knectene, och wille saa trenge dennem deris fennicker aff wdj den tycke skouff, da bleffue de affuiste med hageskiøtterne, som ginge der huos och der til vor forordinerit at vogte paa anfald. Huilcket da di bagerste baade Vogndriffuere och andre, som fulde throdtzen, hørde, at der skiødes saa meget iblant de fremmerste, och da formerckte, at fienderne vaar forhaanden, da haffde de neer forløben baade throdtzen och vogne, dersom det da iche hasteligen haffde bleffuid affstillet. Och da om Midnatztide wndrende den Skotske Capitein Villom Kahund selff anden fra de Danske, som tilforn bleff fangen ved Huolveyen, da de Danske drog op. Scotus Capitaneus se subducit a Danis.

Och det skeede ydermeere, at Feldtherren Daniel Randtzou fich Kundskab den 6 dag Februarij, da hand laa i Myresøe, huorlunde at den Suenske feldtherre Her Hogenskild Bielche vaar da kommen til den Suenske leyer, som da laa huos en stoer søe, en halff miil veys der fra, och haffde tilforne wdsendt en aff sine høffuidsmend wed naffn Hendrich van Minden, med halffandet tusind[1]) hageskiøtter, som altid skulle drage i veyen for de Danske, ihuor som de droge frem, och Her Hogenskild wille saa altid effterfølge med de andre skiøtter,

---

[1]) Hdskr. Nr. 1 har iijm (ɔ: 2500).

och stedse, naar som de saa deris hold, skulle de alle tillige falde paa de Danske og giøre dennem Affbrech, ihuor de kunde. Derfor drog nu feldtøffuersten selff op wdj sin egen person med nogle hundrede skiøtter, Rendefanen och Emiche Kaasis fane, och nogle andre, som ellers gierne ville med imod de Suenske, at falde wdj deris leyer. Och fordj skouffuen vor der saa tych, at mand det icke letteligen giøre kunde, saa strøffuede da feltherren alle vegne der omkring, och slog der mange allesteds wdj skouffuen, och des imellem reede ochsaa mange aff Rytterne baade frem och tilbage effter bytte och muserie huos bønderne, och brende mange Landsbyer.

Saa begaff det sig, at i samme stund som nogen aff staaldrengene reede da ochsaa paa deris egen haand omkring en herregaard, som Her Hogenskild, den Suenske feltherre, vaar giest om afftenen, och haffde der drucket offuer om Natten, och gich saa vd om morgenen med Herremanden at spadtzere med deris tienere, da kom der nogle staaldrenge paa dennem saa hasteligen, at de da icke kunde vndkomme. Dermed bleffue der och mange slagne aff feldtherrens tienere, och mange bleffue fangne. Men Christopher Krabbis dreng allene tog Her Hogenskild till fange och Her Steen Banner, endog at de haffde huer it langt Røer baade ladt och spendt, och icke torde det affskiude. Men Anders Griis, gubernator i Smaalandene, vor ner vndkommen och bleff dog fangen paa det sidste aff Hendrich Harlings[1]) staalddreng. Huilcke fanger Hach Holgersen førde siden til leyeren en[2]) stund eller 2, førend feldtøffuersten kom, fordj at

Feltøffuersten fangis oc Herr Sten Bannere.

Anders Griis.

[1]) I nogle Hdskr.: Harlig. [2]) En Del Hdskr. tilføje: halff.

feldtøffuersten haffde da verit i vending med nogle
Suenske bønder och skiøtter, och dermed nederlagt 500
aff dennem, som icke wille vige. Men med det første
sloge de mandelig fra dennem. Och fordj Her Hogen-
skild haffde tillforne wdrobt iblant de Suenske Krigs-
folch, at de Danske haffde da inted meere Krud, och
derfor wille de nu rømme aff Suerrig, da lod Daniel
Randtzou det saa bestille, at Her Hogenskild førdis
med de andre fanger mit igiennem leyeren, huor som
Daniel Randtzou lod saa alt sit Krigsfolch skiude it
skud aff, hannem till ære, och til it tegn at di endda
haffde Krud. Dernest droge de siden frem bedre igien- Fra Myre-see och til
nem Liunge och Vadsted, huor deris drenge toge da Liunge ij mile[1]).
atter en Ritmester fangen, wed naffn Søffren Nielsøn,
och hans trommeter och mange andre. Och fordj at
Daniel Randtzou fich da Kundskab aff disse fanger, at
der vaar atter 2 faner Rytter forhaanden, som Bendt
Børgesøn førde aff Smaalandene, bleff Her van Dohna
afferdiget med 400 heste imod dennem; men da de for-
numme deris komme, rømte de ad skouffuen, och mange
aff dennem bleffue slagne. Huilcket da och skeede wdj
lige maade, at da de Danske reede tilbage, lod fien-
derne sig atter see wdj en anden haab icke langt der-
fra, huos en herregaard kaldis Frolinge, en miil veys
fra den anden leyer, som Jon Thuresøn[2]) vaar Rit-
mester for. Derfor gaff och Her van Dohna sig strax
effter dennem, och trengte dennem saa hart, at meste-
parten bleffue slagne, och somme vndløbe deris heste
och søgte skouffuen.

---

[1]) Denne Randnote er i en Del Hdskr. optagen i Texten.
[2]) Navnet skrives ogsaa Joen Thuesøn, og paa andre Maader.

Och[1]) des imellem vaar det nu saalunde tilganget wdj Skaane, at siden Mickel Giønge vaar kommen fra Suerrig, som til forn sagt er, och da begierede Vndsettning, saa lod da strax Koning Frederich forsamble 2 faner Rytter aff Rigens Indbyggere, och siuff fennicker Knecte, som Mickel Giønge føre skulle. Och da nu alle disse bleffue mønstrede for Engelholm, den 11 dag Januarij, och Jørgen Marsuin beskicket til feldtøffuerst, da finge de befalning at drage ind wdj Suerrig, och der strax med en hast søge op, huor de allersnariste kunde spørge Daniel Randtzou och de andre Danske, och bestercke den haab. Huilcket och skeede, at samme dag som Daniel Randtzou nu saalunde vor dragen fra Suerig offuer Huolveyen till Seeby, da drog och Jørgen Marsuin ind wdj Suerig offuer landemercket ved Faffuerolt til Marckeryd, och drog saa frem ind till Vernemo, och allesteds brende paa Veyen, huor de fremdroge. Och fordj at samme Jørgen Marsuin och Mickel Giønge kunde da ingen visse Kundskab fange, da de vor komne til Vernemo, huor Daniel Randtzou vor, endog at der vaar icke meere end 4 miille veys imellem dennem, och der vaar da ochsaa mange wtalige Suenske bønder i veyen for dennem och fire faner Suenske Rytter, med huilcke Jørgen Marsuin och de andre holte nogen skiermysell baade ved Tofftholm, Liunge och andensteds, och Jørgen Marsuin da formerckte, at de Suenske besterckede sig huer dag mere, och haffde i sinde dennem at nederlegge, naar som de haffde seet deris fordeel, fordj at strax som Her Hogenskild for-

Jøren Marsuins Tog.

[1]) Den efterfølgende Beretning om Toget til Vernemo (eller Varnemo, som flere Hdskr. have) findes i adskillige Hdskr. indført paa et tidligere Sted (se foran S. 387).

merckede, at Daniell Randtzou vor kommen offuer Huolveyen, och hand da ochsaa haffde fanget visse Kundskab, at Mickel Giønge vaar paa veyen at vndsette de Danske, da lod hand strax halffparten aff alt sit Krigsfolch, baade Rytter och Knecte, drage neder fra Huolveyen imod Mickel Giønge, at forhindre hannem dette optog, saa at Daniel Randtzou och hand skulle iche tilsammen komme, och sèlff ville hand giffue sig i Vending med Daniel Randtzou och dé andre Danske, och giøre dennem Affbreck, huor hand kunde. Dermed nødis nu ochsaa Jørgen Marsuin at giffue sig tilbage igien, Jørgen Marsuin drager tilbage. och vor vndertiden i stoer fare, fordj at de Suenske forfulde hannem altid paa Bagtoget ind til landemercket, der som de droge vd ved Knerød imod Halmsted och Lagholm.

Och det begaff sig ydermere, at strax som Jørgen Marsuin vaar nu saaledis dragen tilbage fra Vernemo, da kom strax Daniel Randtzou did til samme Vernemo den tredie dag effter, som vaar den 10 Februarij. Och da hand fornam, at Jørgen Marsuin och Michel Giønge haffde da nyligen verit der tilforn och brend Byen, och nu ingensteds kunde spørge til visse, huort de siden dragne vaar, da holt han Raad med Frantz Brockenhus øffuersten for alle Knectene och med de andre Ritmestere, huad de da giøre skulle, enten at drage ind wdj Skaane, eller at tage den anden vey op imod Vexøe och Calmer. Och fordj at ordet gich saa, huilcket ochsaa nogle aff di Suenske fanger sagde, at Jørgen Marsuin med sin hær vor dragen hen imod Vexøe, bleff det saa beslutted, at de wille drage neder i Skaane, aff den aarsag, at dersom Jørgen Marsuin vaar da den vey hendragen om Vexøe, och de ville nu saaledis drage

hen effter, da vaar det alt foruestet och brendt i veyen for dennem, saa at de finge ingen vnderholdning enten foring eller fitalie. Dermed drog de giensten fra Varnemo och till Tofftholm, och siden alt frem ad och ind i Skaane, huos Ørckelunge, saa at de komme offuer landemercket den 19 dag Februarij Anno 1568.

Der lagdis Krigsfolchet omkring landet paa nogen føye tid, forwden de Jydske och Fynske Ritmestere och de Rytter aff Sielandt, de droge da giensten ad Helsingborg, och huer foer hiem till sit. Dermed finge nu ochsaa de andre tydske Rytter deris bestilling saa aff feltherren, at de maatte drage i deris gamle borgeleye, fordj at de da forvented sig ingen fare aff de Suenske.

Men see huad der skeede hasteligen, at strax som de Jydske och Fynske och Sielandske Rytter vor nu dragne aff Skaane till Sieland och hiemb ad, och de Tydske vor da mesteparten kommen i deris borgeleye, och en part vaar endda paa Veyen, da spurde de saadan tiender, at Koning Erich haffde da forsamlit paa en haab alt det Krigsfolch, som hand da alle vegne haffde vdspred i Landet, och tog saa baade hans brødere, hertug Johan och hertug Karl, och hertug Mogens aff Saxen med sig, och drog saa ind wdj Giønge herrid i Skaane huos Glimager och brende der 4 kircke sogener indtill Hellie Aae, och haffde saa agted sig videre neder i Skaane, fordj hand viste da vell, at Koning Frederichs Krigsfolch vor da meste parten kommen offuer til Sieland, och de andre adspreede och henfarne huer i sit borgeleye.

Rex Ericus irrumpit in Gyngherrit.

Men Daniell Randtzou, Her van Dohna och Frands Brockenhus forsamlid sig da hasteligen med nogle Rytter och Knecte, och droge saa giensten op imod Giønge

Daniel R. it Regi Suecico obuiam.

herrid och lagde sig der for Hellie Aaen at formeene de Suenske at komme der videre neder i landet, och holte der saa nogen skiermyssel med de Suenske alt vd med Aaen. Der med laa nu Koning Erich stille wdj 3 dage, och haffde der ladet sig beskandtze wdj en Kierckelund. Och fordj at hand da formerckede, at Daniel Randtzou bleff da huer dag jo sterckere, och landet reyste sig op at drage imod de Suenske, da røgte nu Koning Erich ochsaa op, och drog tilbage igien ind wdj Suerrig, huor som hand da hørde, at di Norske haffde da nylligen verit wdj Vester Gylland, och der inde giort stoer skade. Fordj at strax som de Norske finge at vide, at Daniel Randtzou och de Danske waare komne op offuer Huolveyen, da forsamlede Christen Munch meget folch offuer alt Aggershus leen i Norge, och røgte saa ind wdj Vermeland och langs neder ad Dalen til Vener See. Der møtte hannem Vincentius Juel aff Bahus och Jens Kaas aff Elsborig med mange Knecte och nogle hundrede Rytter, huilcke da tilsammen droge saa vitt omkring vdj Vester Gylland och huos Venereu och brende der mange Kirche sogener, til saa lenge at de da spurde tiender aff Erich Brinch[1]), at Daniel Randtzou vaar da nederdragen aff Suerig, och Koning Erich vaar da wdj Giønge herrid, saa droge de och strax hiem igien, at bestercke sig ydermere, wden Mogens Suale och Oluff Kalips giorde strax it andet tog ind wdj Vermeland och brende der alt for fode, huis tilforen vaar forskaanit. Huilcket de Suenske da heffnede[2]) atter siden, da Bendt Børgesøn haffde[3])

Christiern Munckis Tog ind i Suerig i Vester Gylland.

Erich Brinck.

Mogens Suale.

---

[1]) I nogle Hdskr. kaldes han: Erich Bing.
[2]) Hdskr. have: haffde.
[3]) For: Huilcket . . . haffde — har Hdskr. Nr. 2: Thessemellum haffde thend Suenske Berndt Børgessenn.

Sueci in Noruagia. Offuerost, Tiørn.

brendt meget i Nørre Halland, och vaar da ochsaa opdragen til Norge, da lagde hand sig for Offuerost och Tiørn, och da indbyggerne bleff forsmectede och fich ingen vndsetning, siden de lenge haffde holdet och heffteligen giort de Suenske modstand, saa foreffrede da de Suenske landet, och sloge der da ihiell huer mand, de offuerkom, och finge der stoer bytte, och brende landet[1]).

Men see, huad der skeede, at da Koning Erich vor nu saaledis hiemkommen fra Skaane aff Giønge herred, och lod sig nu tycke at ville da allermest vere baade secher och trøg for de Danske, hans aabenbare fiender, da fich hand allermest at skiøde der hieme i sit eget Rige, vdaff hans egne, saa att hand bleff siden der vd offuer en fangen mand och affskildt baade med land och rige, som her effter skall beskriffues.

Rex Suetiæ vadit ad casum.

Saa begaff det sig ochsaa Anno 1568 sist vdj Februario, at Koning Erich sende bud til Stockholm till Her Gabriel Christensøn, at hand skulle strax forskicke Jørgen Pedersøn fra Stockholm til sig, som da vaar i Smaalandene, huilcket och skede. Och den tid hand kom, bleff hand gunstig anammett, och Koning Erich lod hannem med trometer wdraabe for en tro och erlig mand, och lod forbiude wnder liffs straff, at nogen skulle tordriste sig till at tale anderledis om hannem, end om en erlig mand. Och samme tid och maanit fødde Karen

---

[1]) I Randen af Hdskr. Nr. 1 findes ved foranstaaende Beretning om Svenskernes Indfald i Norge bemærket: »Dette skal settis effter det andet her effter kommer Anno 69 om Faste i Kong Johans tid«. Maaske det er efter denne Anvisning, at nogle Hdskr. have Beretningen paa en senere Plads, hvor den dog er meget uheldig anbragt.

Mogensdatter, Koning Erichs troloffuede hustru, en søn. Derfor vdsende Koning Erich Greffue Peder Brade och Her Steen Erichsøn till Stochholm, at were fadder, och kaldis barnit effter Koning Gøstaff Her Gøstaff Erichsøn.

Men imod Paaske gaff Koning Erich sig op imod Stochholm fra grendserne til Eckelsund, som hertug Johan vaar och hans førstinde och hertug Karl, och saa der fra til it Closter kaldis Judtlea[1]), huilcket Koning Erich haffde da giffuet Jørgen Pedersøn, och nu vaar hannem fra taget; och siden til Suartesøe och op till Stockholm, der at berede alting, som behoff giordis till Brølluped, som hand da acted snarligen at giøre med Karen Mogensdatter. Och det begaff sig, den tid Hertug Johan, Hertug Karl och Her Steen Erichsøn, Her Ture Bielcke och andre aff adelen forstod, at det vor da Koning Erichs alvorlige wilie at lade sig ecte vie med Karen Mogensdatter, den fattige wedels quinde, och at Jørgen Pedersøn, den aabenbare forredere, waar da kommen i lige stoer gunst huos Kongen, som hand nogen tid vor tilforne, da holde de sig fra Kongen och huer wdj sin sted, tenckende da till, huorledis at de kunde finde goede middell till at wndgaa denne tyranniske væsen, hand baade haffde beuist imod de døde, och nu befrøgtendis waar, at hand ochsaa i fremtiden skulle bruge imod de efferleffuendis, och besønderlig imod alle dennem, som paa hannem haffde klaget paa Stockholms Raadhus, da hand bleff dømpt til en forredere. Her Steen Erichsøn, som holte sig neder wdj Wester Gylland, gaff raadet at giøre oprør imod Kongen, och soliciterede formedelst sin hustru fru Ebba, at hertug

Nuptiæ Erici R.

[1]) Navnet skrives ogsaa: Juttler, Juttlaa og paa andre Maader.

Conspiratio in Regem Ericum.

Johan och hertug Karl samtøckte och at giøre oprør imod Koning Erich.

Oc om dette saa er, skal mand vdsperge tilvisse.

Saa vor der ochsaa en ved naffn Pontius, en Fransøske mand, som tilforne haffde giffuet sig wnder de Skotter, som tiente Koning Frederich wdj Danmarch, och da tilforne vor fangen i Varbierg, der byen bleff vunden aff de Suenske, och haffde nu sagt Kong Erich tieniste; denne Pontius der hand fornam, at hertug Johan vaar kommen løs aff sit fengsell, och Koning Erich ville da iche holde saa meget aff hannem, som hand wille, da gaff hand sig fra Stochholm och till hertug Johan, och gaff hannem ochsaa Raad, at hand aldelis skulle sette sig op imod Kong Erich, och tage Riget fra hannem. Huorfor hertug Johan begønte da ochsaa at holde meget aff denne Pontio och gaff hannem altid stoer skenck och gaffue, och stedze effterfulde hans Raad. Dermed begønte nu ochsaa hertug Johan och hertug Karll at tage wdj tieneste alle dem, som de kunde offuerkomme, baade Tydske, Danske och Suenske, och saa forbunde sig hiemelig med alle de fornemmeste, som i landet vaar aff Adelen, som vor da Greffue Peder Brade, Her Gustaff Olssøn, Her Ture Bielche, Her Erich Gøstesøn, Her Claus Ottesøn, Gøste Banner och andre flere, Greffue Suantis Arffuinger, som da ochsaa loffuede at giøre bistand imod Koning Erich.

Och fordj att Koning Erich wiste en føye ting her aff, och icke trode, huad hannem foresagdis om hertug Johan och hertug Karll, da skreff hand dennem wenligen till, at de skulle komme til hans Brøllup. Och da dagen vor kommen, som Koning Erich haffde bestillet, at Brølluped skulle holdis, som vor den 4 Julij, lod Koning Erich sig wie till Karen Mogensdatter i

Stochholms Kircke aff Biscop Lauridtz Pedersøn i Opsall, och Greffue Peder Brade lede hinde wnder en forgylt himmell, som baris aff 4 Riddermendsmend, och da baris der ochsaa for hinde aff 4 andre Ridder en gylden Krone, et gylden Eble och en gylden Spiir; och bleff hun samme dag aabenbarlige wdj Chorit i meenige mands neruerrelse kroned och wdraabt til en kronidt Suergis Dronning, och hindis børn at were Suergis rette indføde Arffuinger och Herrer.

Connubium R. Sueciæ cum Catharina Magni.

Och haffde da denne Karen Mogensdatter verrid Koning Erichs Boelskab wdj 4 eller 5 Aar, och haffde hand med hinde 3 døtere och en søn, som sagt er. Och hun vaar født i Stochholm, hindis fader vaar en tidlang en Landsknect och siden en Stockknect, hindis moder vaar en høggerske, som solde eble och nødder och naale paa Stochholms gade, hindis morbrødre vaare 3 bønder, och de bleffue klede i suort fløyell, ligesom 3 herremend, och komme saa til Kong Erichs Brøllup, och finge store forleninger.

Och anden dagen strax der effter bleff hertug Mogens aff Saxen ochsaa wiet i Stochholms Kircke med Koning Erichs søster, frøcken Sophie, som da ochsaa finge store forleninger aff Koning Erich der wdj Suerig.

Och det skeede samme dage, lidet før Brølluped, da pyntede hertug Johan och hertug Karll sig till paa Eskeldskouff med alle deris lifftienere, och loed saa at de wille drage op till Koning Erichs Brøllup. Men den 1 Julij, som vaar Taarsdagen førend Brølluped stoed, da drøgte hertug Johan och hertug Karll op fra Eskeldskouff, och gaffue sig paa weyen til Østre Gydtland, och komme saa den 2 dag Julij till Jutlea, och foer saa der fra langt igiennem Østre Gydtland, indtil de komme 3

mile neer Vadsteen, den 10de dag Julij. Saa reed da hertug Karl frem til Vadsteen slott med 6 heste och kom inden porten och holt der stille, indtill de andre 24 heste, som holte i Byen effter hans befalning, komme effter hannem ind paa slottid, och sende strax bud effter hertug Johan, huorlunde hand da vor kommen ind paa Slottid. Dermed giorde nu hertug Johan sig ferdig med 2 faner Rytter, och kom saa til Vadsteen anden dagen strax der effter, och drog saa ind paa slottid, och der effter nødde dem till, som waar paa Slottid, at suerge hannem en æd och liudelse, och satte strax ny Befalningsmend der paa slottid effter sin willie.

Och strax nogle faa dage der effter, at Her Steen Erichsøn och Her Thure Bielcke waar kommen til Vadsteen aff Vester Gydtland, reede hertug Johan och hertug Karll med dennem till Fordal vden for Slottid, och holte der Bursprog med Bønderne, som hertugerne haffde did beskicket aff Vester Gydtland, och hertug Johan gaff da tilkiende, huorledis Suerig vor da formedelst Koning Erichs wforstandige regiment och vanvittige Raad paakommit ald wlycke och stor skade, efterdj Koning Erich wille ingenlunde handle eller forhandle lade om fred, men krigede saa lenge med Kongen aff Danmarch, som der vaar en leffuendis mand i Suerig, och vaar befryctendis, at de skulle da allesammen med tiden komme vnder de Danskes hender och tyranni, som de tilforne achtendis vaar. Och den 17 Julij drog hertug Karll och Her Steen Erichsøn fra Vadsteen med 60 heste hen imod Stegborig, och paa veyen i Kongens gaard finge de 40 hoffmend och heste, som Koning Erich haffde der beliggendis i borgeleye, och tog dennem med sig till Stegborig, huilcket Slot de och indtoge med Listighed,

som de tilforne haffde fangid Vadsteen. Och hertug Johan sende strax sine breffue wd til Smaalandene och til Vester Gydtland, och gaff dennem tilkiende, huorledis at den meenige mand i Øster Gydtland haffde suorit hannem liudelse imod Koning Erich, huilcket hand ochsaa vaar aff dennem begierendis med samme vilkor, som de andre suorit haffde, at hand wille fly dennem fred aff Kongen aff Danmarch. Och de suore hannem huldskab, endog at der vor mange, som icke suerge ville, men holte paa Koning Erichs haand. Saa wdsende ochsaa hertug Johan Her Giøste Banner til Vester Gydtland, at handle der med de tydske Rytter, och der tillsagde dennem obenbare, ligeruis som hertug Johan haffde ochsaa tilforen hiemeligen tilsagt dennem, at førsterne wille dennem besolde och reedelig betale vdj gode daller, huis Koning Erich wor dennem skyldig. Huor fore at de och strax suore hertug Johan. Och samme Her Giøste Banner beuilgede ochsaa paa hertug Johans vegne de thuenne Skotske faner Rytter[1]), at de och suore och gaff sig fra Kong Erich.

Och det begaff sig ydermeere wdj disse dage, at Kong Erich fich visse kundskab, huorledis Hertug Johan, Hertug Karll, Her Steen Erichsøn, Her Thure Bielcke, Giøste Banner, Anders Pedersøn med andre flere aff Adelen haffde da opsatt sig imod hannem och foretaged sig it oprør och krig wdj Riget indbiurdis. Och derfor forsamlede hand nu saa mange, som i Stockholm vaar, aff Adelen och andre flere aff Koning Erichs øffuerster, och lod saa lese huis breffue och contracter och forligelser, som hannem och hertug Johan waar gangen

[1]) Her maa underforstaas: de samme Vilkaar.

imellem, den tid hertug Johan kom løs aff sit fengsell, som Koning Erich haffde hannem wdj. Saa beklagede och Koning Erich, huorledis at hertug Johan och hertug Karl med deris Anhengere haffde da giort imod deris æd och forplictelse, och nu saalunde sat sig op imod hannem, deris rette Herre och Koning, giort hannem Rigens indbyggere affspendige. Och Koning Erich vaar da begierendis aff alle dennem, som forsamblit vaare, at de ville derpaa sige, huad rett vaar och dennem siuntis Christeligt att were. Och da effter beretning, breffue och forhandling, som imellem Kong Erich och hertug Johan ganget waar, och Kong Erich lod i Rette legge, bleff hertug Johan och hertug Karll, Her Steen Erichsøn, Her Thure Bielcke och de andre deris Anhenger dømpt till Kongens wtromend. Och samme dom bleff da affsagt och beseglit aff Hertug Magnus aff Saxen[1], Greffue Peder Brade, Her Gabriel Christensøn, Her Jørgen Holgersøn, Her Jørgen Fincke, Her Bendt Gylte, Her Niels Gyldenstierne, Her Claus Aagesøn, Her Hans Kiøle, Her Aage Bendtsøn, Ridder, Jacob Nielsøn, Siuffuert Jensøn, Christen Gabrielsøn, lille Thønnis[2]), Isaach Nielsøn, Jesper Nielsøn, Thønnis Olsøn, Erich Kruse, Webner, och gamle Oluff Lauridtzøn, Erich Madtzøn Secretarius, och andre flere.

Kongens brødre aff Suerige dømde till wtromend.

Och Koning Erich wdsende strax Her Aage Bendtsøn och lille Thønnis, at de skulle forsamle Knectene och folchet dermed at belegge Vadsten, saa bleff da lille Thønnis skudt aff en aff hertug Karls tienere, och Her Aage Bendtsøn bleff soret, och kunde saa ingen

[1]) Magnus III, Hertug af Sachsen-Lauenburg.
[2]) De fleste Hdskr. have ligesom ovenfor S. 362: Thomas (lidel Tomis).

Knecte faa, derfor gaff hand sig hiem til Stockholm. Och fordj at hand da inted haffde bestillet, huis Koning Erich hannem befallede, bleff hand kast wdj thornit.

Och den 10 Augustj drog Hertug Johan fra Vadsten hen imod Hertug Karl och Her Steen med en fane tydske Rytter och en fane Skotske Rytter, som hand da haffde giort Koning Erich affspendig med pendinge, och med sin egen Lifffane, och 2 Wester Gyllandske faner och fire fennicker Knecte. Och da vid dette pas vor Hertug Karl och Her Steen Erichsøn i Nykiøbing med 2 faner Rytter och 2 fennicher Knecte, och bleff derfra affiagen aff Thorkild Jensøn, Kong Erichs øffuerste, som haffde der huos sig 9 faner baade Rytter och Knecte, och Kong Erichs folch affbrende saa Byen selffuer. Men Nykiøbing affbrent.
den 16 Augusti kom hertug Johan hertug Karl til hielp, och droge saa tilhobe effter Kong Erichs folch och for- Kongens folch slaget
fulde dennem 7 miile indtil Horningsholm. Der greb aff Hertugens.
Kong Erichs folch stade paa en slet eng wdj deris slagtordning, och drebte saa med huer andre, och de blancke hengste[1]) rytter bleffue mesteparten slagne, och de andre gaffue sig fangen och soer hertug Johan och hertug Karl. Dermed bleff nu ochsaa Koning Erichs folch forskrecket, och Koning Erich miste der och alt sit feldtskiøtte.

Och hertug Johan drog saa till Tellie och siden till Strengenes och Vlffuesund, som da vaar Dronning Karine Mogensdatters Morgengaffue, och siden til Vester Aas, och tog saa Slottid ind, och holte der Bursprog med Almuen den 8 Septembris, och de soer hannem liudelse.

Och da forsamlede sig siden baade hertug Johan

---

[1]) Nogle Hdskr. have: harnskede.

och Hertug Karl och Her Steen Erichsøn med alt Krigsfolchet till Opsall, da Hertug Johan och Her Steen haffde werit vdi Dalen och ladet dennem der suerge sig och hylde. Och strax haffde Hertug Johan alle de danske fanger til giest wdj Opsall och loffuede dennem meget gott. Och fordj at Koning Erich haffde tilforne loffued de Ryssers sendebud, som endda laa i Stockholm, at hand ville sende Grottførsten i Muskouff den vnge Droning, Kong Giøstaus effterleffuerske, Droning Karine Her Giøstes Olsøns datter, den vnge frøechen sin søster Elisabeth[1]), och Hertug Magnus aff Saxen viste vell dette, som nu ochsaa haffde nyllig fanget samme Elisabetz søster til egte, och waar nu befryctendis, at det wille gange vnderligt vdi Suerig, effterdj at førsterne haffde da mesteparten landet fra Koning Erich, da bestillede hand dette saalunde, at hans førstinde Sophie och Droning Karine, Kong Giøstes effterleffuerske, och den wnge frøecken och deris Jomfruer skulle gange vd aff Stockholm paa den Nørre Malm, ligeruis som de ville gange at spadtzere, och dis imellem giorde saa Hertug Magnus sig rede med en fane Rytter, som hand stedze haffde paa sin egen besoldning, och reed saa wd aff Byen til den ortt Monckeleyet, som hans Førstinde och Droningen med de andre skulle møde hannem, och tog saa dennem alle sammen paa sine heste, och reed saa hen til Opsall till Hertug Johan och Hertug Karl, och der strax giorde forbund med dennem. Och det skeede, at strax som Hertug Karl och Hertug

[1]) Selve Hdskr. lade Læseren i Uvished, om »den unge Frøken, sin (ɔ: Kongens) Søster Elisabet« skal henføres til det foregaaende eller til det efterfølgende, men Vedel har (ligesom Resen) forstaaet Stedet paa førstnævnte Maade.

Johan haffde da bestillet alleting effter deris wilge, droge de fra Opsall imod Stockholm. Och som de komme paa veyen, da kom ochsaa Her Claus Aagesøn til dennem, som da vaar rømpt fra Koning Erich. Men Hertug Johan och Hertug Karl skielde hannem strax for en tre dobbelt skelm och forredere, och sende hannem strax fangen till Øreby, och droge saa frem til Stockholm den 16 Septembris och belagde Byen[1]), och altid skiermysled med Koning Erichs folch, som rede aff byen imod dennem. Och disimellem skreffue hertugerne ind i byen, stundum wenligen och stundum med trudsell till borgerne, at de skulle tenche till at giffue byen op. Och skiød saa vndertiden hart til byen och Slottid, och Kong Erich desligeste til dennem igien. Stockholm belagd.

Och fordj at hertugernis Krigsfolch spaattede altid Kong Erichs folch, naar som de rede aff byen paa skiermysel eller talede med huer andre offuer muren, och stedze kallede dennem inted andet end Jørgen Pedersøns hoffmend och knecte, da bleffue de alle meget wrede, saa hengste riderne fulde da engang til Jørgen Pedersøns huus och sloge alle hans winduffuer vd, och haffde neer taget hannem fangen, dersom hand da icke lønligen haffde vndkommen, och gaff sig op paa Slottid. Derfor lod Kong Erich Rigens profos gange neder i byen och forkiønde med trometter, at ingen skulle offuerfalde Jørgen Pedersøn vnder liffs straff; men det hialp inted, wden Krigsfolchet lod sig stedze høre, at de wille haffue Jørgen Pedersøn fangen. Derfor lod Koningen trommen omslaa offuer ald byen, at aldt krigsfolchet skulle sig forsamle paa Slottid, huilcket och

[1]) Nogle Hdskr. tilføje: och laa saa en maaned for byen.

skeede, och da Konningen haffde da foreholdt dennem ald sin begiering och vilge, at de da alle skulle staa hannem bie imod sine fiender, huilcket de ochsaa loff-

Joren Pedersen.

uede, alleniste om hand ville da lade dennem faa Jergen Pedersen fangen, da stod Koning Erich ochsaa i Ringen och giorde Jergen Pedersens vndskyldning i saa maade, at huis hand giorde i saa maade, det waar hans befallning, och bad dennem saa alle werre hannem vbenarit. Men det hialp aldelis inted, thi Krigsfolchet raabte da allesammen, at hand vaar Rigens forreddere, och skulle hand lenger regiere, da skilde hand Kongen med Riget, wden de finge hannem fangen, da skulle der bliffue ont vdaff, de wille da iche længer hedde eller kaldis Jergen Pedersens hoffmend och knecte. Och Kongen gich wd aff Ringen, och Jergen Pedersen gich ind i sit Kammer, och kom ind offuen paa tagit, och tog 3 fyerrer med sig, men Krigsfolchet segte da effter hannem, saa hand bleff forskreckit, och gich saa med dennem neder aff Slottid i Kong Erichs Aasiun. Och de reffue siden alle hans Kleder aff, och finge hannem saa en Kneffuel i munden och lod hannem saa føre trint omkring i staden paa alle gader med en tromme, alle mand til it spechtackell. Och ginge saa till hans Moders huus, och toge saa moderen med, och bunde saa en Kneffuell i munden paa hinde och it Klede for Øynene, och lod saa en Rode Knecte følge dennem wdaff staden till Hertug Johan i leyeren, och bleffue da saare welkomne, thi fulen vor da fangen, som de lenge haffde

Joren Pedersen straffis.

søgt effter, och Jergen Pedersen bleff strax andvordet i profosses hender och beddelens, och nogle faa dage der effter bleff hand pintt och forherdt. Och strax 22 Septembris bleff hand rettid och affliffuit i saa maader, at

hand først bleff bunden till gallien, och der affskaarne baade hans øren[1]) langt ind i hoffuedet, saa bandt bødelen it reb om hans liff wnder armene, och hengde hannem saa op i gallien en halff time, och togis hand da neder och fuldis hen paa en slet pladtz i leyeren, der lagdis hand neder paa Jorden och bleff bunden och vdstrackt med hender och føder till 4 pelle, och der slog først Bødelen baade hans been i sønder, siden baade laarene 2 slag till huer, dernest begge armene. Och gaff sig iche endda engang, och ey heller tilforne. Och siden løste bødelen hender och føder, och lod hannem saa ligge en halff time, ind till saalenge at profos bad bødelen slaa paa brøstid. Saa slog bødelen 2 slag, saa raabte da Jørgen Pedersøn: Noch nu, noch nu. Och i det kom Hertug Karl ridendis, och Jørgen Pedersøn robte saa til hannem: Ach naadigste herre, forbarme dig offuer mig, och forkort min pine, paa det ieg icke skall falde wdj fortuilelse om min salighed for denne store pine. Dermed bad Hertug Karl hugge hoffuedet aff hannem, ellers skulde hand haffue vorit lagtt leffuendis paa hiulit. Och bleff siden parterit och lagt paa fire steyler, som da bleffue satt om natten allerfremmest paa Bruncke-bergid tuert offuer [for] slottid, saa Kong Erich kunde da vell see hannem for sine Øyne, saa tiitt hand ville.

Saa befallede da Hertug Johan, at Jørgen Peder-søns moder skulle føris till Opsall, men fordj at hun bad saa gierne, at hun engang maatte see sin søn, huor hand sad steglit, førend hun skulle føris bort, bleff det hinde wndt, och strax som bødelen haffde ført hinde bort til steglen, och som hand da wende hesten om at ride der fra, faldt hun baglænds aff hesten och stort

[1]) Hdskr. Nr. 1 har: øyne.

sin hals sønder, och bleff der siden nederlagt huos steglerne.

Och det skeede ydermere, at des imellem som Stockholm waar nu saa belagt, da dagtingede de offte emellem Koning Erich och hertugerne, och rettedis dog intid wd. Men paa det sidste da Her Bendt Gylte, Anders Sigfredtsøn och Oluff Lauridtzøn med nogle flere war kommen i leyeren, St. Michels afften, bleff det saa beslutted, at hertugerne skulle strax om morgenen, saa tilig som dag waar, sende Her Steen Erichsøn med nogle aff deris folch baade Rytter och Knecte offuer wid Langholmen och ind paa Søndermalmen for den sønder port, der skulle porten aabnis for dennem, huilchet och skeede. Och strax om morgenen reed Anders Sigfredtsøn wd aff porten med nogle heste till Her Steen Erichsøn, och bad saa portholderen lade porten staa oben. Denne Anders Sigfredtsøn waar en høffuidsmand, som Kong Erich satte stedze ald sin største lid och loffue till. Saa kom der da ochsaa Her Bendt Gylte och Jørgen Fincke och wille ganget wd, men portholderen ville det icke tilstede, och da Anders Sigfredtsøn haffde nu en føye stund talet med Her Steen, reed hand ind i byen, och holte strax inden porten, och fordj at Stadsvacten kom da ridendis ind wdj byen, och Her Steen fulde strax effter, som dett waar nu oplagt aff Anders Sigfredsøn, at naar vacten kom ret i porten, skulle Her Steen røcke effter. Huilcket da di paa muren stode formerckede, at der waar falskhed vnder och forrederj, da lagde de strax til att skiude och robte saa neder til de andre, at de skulle strax slaa porten i. Men Anders Sigfredsøn robte strax, at denn skulle staa aaben i tusind Dieffle naffn, och forbød at nogen skulle

skiude. Dermed red nu Her Steen, Her Giøstaff Olsøn och Her Pontius i byen med ald deris folch for wden ald giensigellse, saa ingen wiste noget der aff, førend torgit waar alt fuldt aff Rytter och Knecte. Och Her Steen lod strax 4 thrometter omblæse i staden, at ingen skulle ihiellslaa, røffue eller tage noget fra borgerne, och at alle mand skulle bliffue i deris huuse. Stockholm opgiffues S. Michelsdag.

Men strax som Koning Erich dette fornam, gich hand neder aff Slottid til Her Steen, som hand holte paa torgit, och wredeligen da tilspurde hannem, huor faare hand da saadan suig och forrederj giorde hannem. Och da Her Steen suarede hannem saa, at der stod da icke anden raad til, end hand da strax skulle giffue sig fangen och legge werget fra sig. Huilcket da Koning Erich nu formerckede, at dette nu icke anderledis were wille, thi hand waar da alt omkring beringet, da ragte hand Her Steen sin haand, och som Her Steen nu wille taget haanden aff hannem, stach en aff Koning Erichs Drauanter Her Steen igiennem liffuet med en hellebarde, saa hand døde der aff, siuff dage der effter. Och dis imellem som Her Steens tienere och de andre waar nu saaledis forhindret huos Her Steen, da wndkom Koning Erich och søgte Slottid, endog att Her Steen och Pontius rende endda effter hannem och skiød løs effter hannem. Och Slotsporten bleff strax islagen. Her Steen Erichssøn slagen.

Och des imellem kom Hertug Karl og Greffue Peder Brade ochsaa indridendis wdj byen och søgte strax Kiercken, och haffde da bud, at Kong Erich strax skulle komme did och tale med dennem. Och fordj at Kongen haffde da slagit porten i, da stoed hand op paa muren och gaff suar. Da robte Her Claus Flemming till Kongen och sagde, at huor som Koning Erich wille icke da

strax lade porten op och gange i Kiercken till Hertug Karl, da wille de strax wende de 7 Kartouer, som stoed paa Kirckegaarden, imod porten, och skiude Slottid neder. Huilcket der Koning Erich dette fornam, at det ville nu icke anderledis vere, lod hand porten op, och Hertug Karl och Greffue Peder Brade gaff saa Kongen en Christelig leyde, at komme wdj Kiercken til dennem, fredelig til och fredelig fra[1]). Dermed gick nu Koning Erich neder i Kiercken, och de handlede siden saalenge med huer andre, baade wenlig och wredelig, at Koning Erich nødis da till paa det sidste at giffue sig fangen och bede om liffuet. Saa fulde da Hertug Karl och Greffue Peder Brade, Her Giøste Olsen, Pontius och andre flere Koning Erich op paa Slottid, och satte hannem saa i fengsell, paa Her Eskis Kammer, och lod hannem der beuoge, thil saalenge at Hertug Johan kom da anden dagen indridendis i Byen och paa Slottid, och lod saa videre forware Koning Erich, saa at hand ingen anden maatte haffue huos sig end Karine Mogensdatter allene, och bleff siden anderledis indmurett och haardeligen fengslet, saa hand skulle icke wndkomme.

Kong Erich fangis.

Och Hertug Johan lod siden Borgerne wdj Stockholm och den gandske Adell suerge hannem huldskab, och sig forplicte at wille da aldrig mere haffue Koning Erich til Konge offuer Suerig. Huilcket hertug Johan lod siden giøre offuer alt i Riget, saa alle mand suor hannem da liudelse, och samteckte hannem till Suerigs Koning at bliffue och fly dennem fred aff Koningen aff Danmarch. Huilcket da alle mand sig storligen for-

---

[1]) Hdskr. Nr. 1 har: feilig til oc feilig fra; andre Hdskr. have: feldig.

undrede, at slig en omuendelse kunde der da skee saa hasteligen, och slig en Koning saa mectig kunde da saa letteligen bliffue affsett och fangen, och at hans eget krigsfolch och beste tromend fulde hannem saa snarligen fra.

Och saa disligeste waar det it stoert wnder, dog hertug Johan til en stoer Lyche, at Koning Frederichs Krigsfolch laa da saa stille wdj Borgeleye wdj Skaane den hele sommer och høst offuer, och aldelis da inted anfectede Suerig, och ey heller haffde da bestillet kundskabere, som dennem kunde sige, huorlunde det gich da til wdj Suerig med denne oprør, førend langt omsider, da Stockholm waar indtagen och Koning Erich waar fangen, saa fich mand det først at wide altsammens, naar som de Danske da letteligen kunde haffue draget ind wdj Suerig foruden ald modstand, och da taget fred imellum Koning Erich och Hertugerne, da landet vaar oprørisk och Stockholm belagt. Men Gud wille det anderledis haffue[1]).

Och fordj at der wor endda feide imellum Danmarch och Suerig, och hertug Johan formerckte well, at Suergis indbyggere ville da icke andet, end hand skulle fly dennem frid aff Kongen aff Danmarch, huilcket hertug Johan haffde da stedse och alleuegne ladet forkiønde

¹) I de fleste Afskrifter findes herefter indført en kort Dagbog over en Belejring af Bahus. Da denne ikke hører herhen, har den opvakt Forestilling om en væsentlig Lakune i Beretningen, hvorfor der i de fleste Haandskrifter findes følgende Bemærkning foran den omtalte Dagbog: »Propter defectum historiæ plurimum interualli relictum est«. Jeg skjønner dog ikke, at der er nogen virkelig Lakune. Dagbogen, som venteligt paa et Par løse Blade har været indlagt i Originalen, er meddelt nedenfor ved Slutningen af Historien.

omkring Riget, at hand skiønt[1]) haffde giort frid med Koning Frederich, och at dette skiede nu altsammens med Kong Frederichs wilge, at hand nu saaledis haffde satt sig op imod hans Broder och tagett Rigett fra hannem.

Derfor lod nu Hertug Johan forskicke sendebud ind wdj Danmarch med Breffue til Koning Frederich, och vaar begierendis stillestand wdj 3 Maaneder och leyde til nogen sine Ambasater, som hand da loffuede at sende ind wdj Danmarch, at giøre en enig fred med lidelig Wilckor. Och da skreff och sammeledis hertug Johan wdj samme breff, huorlunde Koning Erich haffde da begiønt den feide med Kong Frederich icke med Suergis Rigis wilge eller samtøcke, men ellers effter nogen wadels[2]) Raad. Och hertug Johan bekiende der ochsaa vdj samme breff, at Koning Erich haffde selffuer giffuet aarsag til ald denne feide och ingen anden, och skielder hannem saa der offuer for stoer tyranni och skade, som hand da haffde ladet bruge baade vdj Suerig och vdj Danmarch. Saa skreff ochsaa hertug Johan breffue baade till Daniel Randtzou Feldtherre och Frands Brockenhus Øffuerste for alle Koning Frederichs landsknecte, at de ochsaa wille lade alting staa vdj stillestand, och giffue Koning Frederich gode raad, at hand icke ville da giøre nogen tog ind vdj Suerig, som hand da haffde vdj sinde, och alt hans Krigsfolch waar da ochsaa dertill beskicket at drage derind, och gierne wille.

Quæren-dum quo tempore legati missi.

Men effterdj feiden haffde da lenge standet, och

[1]) Saaledes have alle de bedste Hdskr.; alligevel er det vistnok en Fejl for: skjødt (ɔ: snart).

[2]) Nogle Hdskr. have: Adelsmends.

Koning Frederich haffde da ochsaa stoer medønch offuer sine fattige vndersaatter, och wille da gierne, at alle ting kunde da komme til fred och enighed, och at det skulle icke siunis hans skyld allene, om den feide skulle waare lenger, och wiste da icke andet, end det haffde weritt hertug Johans och de Suenskis aluore, da bewilged Koning Frederich en stillestand vdj 3 maaneders tid, och deroffuer gaff di Suenske Ambasater leyde, och dermed lod endda sit Krigsfolch ligge stille vdj Skaane i deris borgeleye, Indbyggerne til stoer skade.

Men effterdj at de Suenske haffde nu noget andet wdj sinde, end de lod dennem merche, da fordroge dj tiden saare lenge, och icke sende deris Ambasater frem wdj tide, som loffued vor, vden da di 3 maaneder vaar endet, skreffue de deris vndskyldning, och loffuede endda, at deris sendebud skulle komme frem med det første. Och endog di Suenske haffde nu denne deris dag och termin forsømmit, och deris leyde vaar nu ad ende, och Kong Frederich endda iche andet forstod, end de Suenske haffde meenitt sagen ret, at giøre fred, saa gaff hand dennem endda videre leyde. Och des imellem lod hertug Johan sig krone til Konge, wdj Opsal[1]), och da lod ochsaa wdrobe hans søn Sigismundus at bliffue Koning wdj Suerig effter hannem. Och da nu dette giort vor, saa kom da Kong Johans Ambasater frem til Koning Frederich hart imod Enden[2]) i samme Aar 1568[3]). Och waare disse Her Jørgen Gyldenstierne, Her Thure Bielcke

---

[1]) I nogle Hdskr. er her tilføjet: den —, og ladet Plads til Dagen.

[2]) Nogle Hdskr. have: Closteret; andre: N.

[3]) Hdskr. have 1569, hvilken aabenbare Fejl, der vistnok stammer fra en Uagtsomhed i Grundskriftet, jeg ikke har taget i Betænkning at rette.

och Niels Joensen Secretarius, som da haffde fuldmacht aff Kong Johan och alt Suerigs Raad at handle och wandle, giøre och lade paa alle deris wegne med Koning Frederich aff Danmarch alt det, som fred och enighed kunde belange, som deris Instructio dette widere indholt. Och fordj der haffde da regierit Pestilendtz i nogen tid tilforne vdj Kiøbenhaffn, da bleff samme Mode bestillet at bliffue wdj Roeskilde, och fordj at de Lybske waar ochsaa wdj forbund imod de Suenske, da wille Kongen nu icke heller giøre fred med di Suenske, wden de Lybske waar der huos, och med samptøchte der vdj. Huilcket och skede, och de Lybske sende did Her Christopher Tode Borgemester, Her Frederich Kneffuel Raadmand och D. Calixtus Schein, som och paa deris side haffde fuldmact, en euig fred att giøre imellem de Lybske och Suenske. Saa beskickede ochsaa Kong Frederich nogle aff sit Raad, som vor Peder Oxe, Danmarchis hoffmester, Johan Friis Candtzeler, Holger Rosenkrands, Peder Bilde, med Niels Kaas Secretario, som paa Kongens och Danmarchis Rigis wegne skulle da giffue sig i forhandling med dj Suenske, at handle och giøre en euig fred imellem Danmarch och Suerig. Och warede saa denne forhandling i . . .[1]). Och fordj at det vaar da høye och drabelige Artickler, som der da foregaffuis paa baade sider, da besuerrede sig di Suenske Legater allesammens dette at indrømme, før end de finge send deris bud till Koning Johan och Rigens Raad wdj Suerig, huilcket bleff da dennem gierne vndt och tilstedt. Och da deris sendebud kom tilbage med fuld befalning at giøre en

[1]) Aabent Rum i Hdskr.

endelig fred, och icke skulle drage til Suerig igien, førend fred vaar giort, da gaffue de sig alvorligen till at giøre fred, och som de da lod merche, wden ald argelist och suig begge Rigerne till det beste. Och bleff da paa det sidste fred saalunde giort med alle de wilckor, som her effter følger. Articuli pacis hic sunt inserendi.

Huilcken Contract och freds forhandling Koning Frederich mod ald Rigens Raad da gierne samtøgte, beuilgede och beseglede, disligeste ochsaa de Lybsker paa deris side. Och sammeledis giorde och lige disse forne Suerigs Ambasater, Her Jørgen Gyldenstierne, Her Ture Bielche och Niels Joensøn Secretarius, paa Koning Johans wegne och alt Suerigs Rige, dette saa wbrødeligen at holde paa ære och redelighed och ald Christelig tro och loffue. Och samme Suenske Ambasater loffuede ochsaa paa samme deris Christelig tro och loffue och ald deris ære och redelighed, at fare til Suerig, och da saaledis alt dette forhandle huos deris herre, Koning Johan och ald Suergis Raad, at denne Contract och freds forhandling skulle da aff dennem bliffue beseglit och til æuig tid wbrødelig holdis med alle de puncter, som samme Contract och fred giort waar. Och loffuede saa atter der huos och dertil høyligen forplictede, at till neste Nyt Aars Dag skulle denne forsegling komme till Kiøbenhaffn, och alle de wdloffuede pendinge och geld der huos, som forne Ambasater der haffde wdloffuet, did at komme til Koning Frederichs Krigsfolch, och dennem dermed at besolde. Och paa det at de Suenskis Ambasater skulle nu saaledes siunis at mene Koning Frederich med troskab, och alvorligen haffde handlit och giort denne fred och forligelse, och den skulle saa wbrødelig holdis, da waare

de ochsaa begierendis aff Koning Frederich it klart Register paa alt det Krigsfolch, hand haffde i Danmarch och besoldning haffue skulle, for huis sags skyld di tønder guld waar da vdloffuit. Huilcket Koning Frederich icke wille negte, men lod dennem faa it klart Register paa alt sit Krigsfolch, huilcket hand da i Landet haffde, och tog sig icke her wdj ware, den tredsked her huos waar, at waar det saa, at di Suenske vdi fremtiden icke wille holle denne freds forbund, da wiste de strax, huor sterch Koning Frederich waar paa fremmede Krigsfolch.

Suecum stratagema.

Och sammeledis paa det at Koning Frederich skulle endda dis ydermere sette tro och loffue till dennem, da wor nu samme Ambasater widere begierendis, at Koning Frederich skulle beskicke en aff sine gode mend op til Stockholm med dennem, som der skulle da ligge til foraarit, och were til rede at føre och følge Koning Frederichs skib och skøtte till Danmarch, som da waar en aff de freds Artickler. Huilcket da altsammens Koning Frederich trode saa at werre, och derfore lod strax beskicke en fribaaren mand wed naffn Erich Munch, som dennem skulle følge til Stockholm, samme skib och skiøtte at hente, huilcken och strax fulde såmme Ambasater til Suerig. Och fordj at Koning Johan wille da saa gierne haffue Her Hogenskild løs wd aff sit fengsell, som tilforne waar Koning Erichs feldtøffuerst wdj Suerig och bleff saa fangen till Danmarch, da sende hand nu strax Aruid Wggerup[1]) neder til Danmarch, som Her Hogenskild skulle randzonere och løsgiøre, huilchet Koning Frederich och gierne samtøckte, och helst fordj at de

Erich Munch sendis til Stockholm.

Herr Hogenskild kommer løss.

---

[1]) Flere Hdskr. have: Arffued Wrup; andre: Arild Wggerup.

Suenske Ambasater och hand waar nu kommen til en god fordrag, och fred vor samtøgt imellem begge rigerne. Dermed bleff och Her Hogenskild løsgiffuen och fulde de Suenske Ambasater til Suerig, da de hiemfoere.

Och da nu dette alt sammens giort waar, och ingen tuilede, at der skulle io bliffue en stadig fred, da bød Koning Frederich dennem alle till giest, baade de Lybske och Suenske, och giorde dennem it stort giestebud. Huilcket da skeede, at som di alle sad mit wdj deris lyst och glede, tilspurde Koning Frederich di Suenske Ambasater, om det saa waar, naar de komme hiem till Suerig, och Koning[1]) Johan och de andre Suenske wille icke holde denne freds contract, huad de da der effter giøre wille, och da suarede de Kongen saaledis allè, att om saa skeede, da wille de aldrig boe eller bliffue wdj Suecorum fides.
Suerig lenger wdj alle deris dage. Dermed skildis di och alle wenner, och samme Ambasater fore siden til Suerig, och Koning Frederich lod dennem saa ledsage offuer landemerckit.

Men det skeede, at den tid samme Erich Munch kom till Stockholm, bleff hand strax indlagt wdj sit herberg och forbødet at gaa wdaff husitt offuer Rendestenen, och stedtze stod der da nogle Stadsknecte wden døren, som hannem skulle wogte, at hand icke maatte gaa wd paa gaden, eller nogen anden komme til hannem, och hand da bleff bortsend aff Byen till N.

Och des imellom tøffuede nu Koning Frederich och forwentede de Suenskis tilkommelse til Nytaars dag, som loffuet vaar. Men der Nytaars dag kom och Kyndelmisse med, da hørde Koning Frederich icke it ord till

[1]) Adskillige Hdskr. have: Hertug.

de Suenske, och iche heller skreff de deris Vndskyldning eller Aarsagen, huorfor de iche komme ville. Och endog at Koning Frederich haffde alt sit Krigsfolch liggendis thillstede, som gierne haffde willet dragett ind wdj Suerig, och haffde da ochsaa en haard[1]) Winter der till, och Kongen haffde ochsaa adskillig aarsag der till, effterdj att de Suenske haffde da icke holdet deris ord och ey heller skreffuit deris vndskyldning, saa wille dog Koning Frederich icke tilstede, att hans Krigsfolch skulle falde ind wdj Suerig, paa det at hand skulle icke siunis først att opbryde den fred, som giort waar. Och der for lod hand strax forskicke en friboren mand wed naffn . . .[2]) ind wdj Suerig med breffue til Koning Johan, huad hand da i sinde haffde, eller huorfor hand iche lod sine sendebud komme till Nytaarsdag, som loffuet vaar. Och fich saadant suar.

Her skall nu Suarit indsettis. Saa skall der och settis, huorlunde der bleff berammit et mode paa Grendzerne, Anno 1569 den 28 Julij, och huad der bleff sluttid, thi feyden begøntis da paa ny strax der effter[3]).

Och fordj at Koning Johan och de Suenske ville da for ingen deell samtycke nogen fred och forligelse, effterdj de haffde nu hafft saa lang tid at berede sig til krig, wdj midlertid som denne stillestand haffde nu saa lenge standet, och de wiste nu ochsaa, huor sterch

---

[1]) Nogle Hdskr. have: herlig.

[2]) Her er aabent Rum i Hdskr.

[3]) Instruxen for de danske Sendemænd, Johan Friis, Peder Bilde, Jørgen Rosenkrands og den kgl. Sekretær Niels Kaas, dat. Kjøbenhavn 25de Juli 1569, findes i Tegn. o. a. Lande X, 383—6. Den gaar ud paa, at de skulde tilkjendegive, at Kong Frederik nu aldeles ingen Indrømmelser vilde gjøre, navnlig med Hensyn til Eftergivelse af Pengene, men at hvad der ved Forliget i Roskilde var fastsat, skulde opretholdes

at de Danske vaar paa fremmede Krigsfolch, och Koning Frederich kunde da formerche, at der stoed da ingen anden Raad till, end at der maatte io begiendis en ny feyde, effter saa mange gode middel och raad, som Koning Frederich haffde da de Suenske tilbødet. Saa giorde nu Koning Frederich sig reede med alt sit Krigsfolch, hart imod Mickelmisse, och drog saa selff personlig for Varbierig slott, och belagde det haardeligen, och skreff Kong Johan till, vdaff huad Aarsag hand det giorde, och vaar det saa, at Koning Johan och de Suenske ville da komme til hannem, der at vndsette sine egne, som da paa Slottid waar, eller ochsaa redeligen at slaas med hannem til marchen, da ville hand der vente hans komme.

Och fordj att Koning Frederich viste vell, och haffde da ochsaa fanged wisse Kundskab, at Koning Johan haffde da bestercket sig med ald Suerigs macht, och haffde da meget Krigsfolch, baade Engelske, Skotter och Tydske, och laa saa neden for Huolweyen, at angribe dennem, som haffde belagt Varbierig, eller ochsaa att giøre anfald paa Skaane i hans fraverelse, derfor beskickede Koning Frederich disse hans gode mend, Otte Brade, Jørgen Bilde och Steen Bilde, till Lands Regenter wdj Skaane, som da skulle haffue fuldmagt ligesom Kongen selff, och goed act och opsiun med alting, och samle baade borger och bønder och reyse landett imod de Suenske, och møde dennem paa Grendserne, naar som de formerckte, at de Suenske ville giøre nogen Indfald ind wdj Skaane. For huis Sags skyld samme Lands Regenter lod da tilsige det hele land at giøre rystning. Och da de waar forsamlede paa veyen op imod Grendserne, da finge de strax hiemloff, fordj att der waar da

wisse tiender, at de Suenske waar opdragne igien fra grendserne; och meente nu saalunde, det skulle ingen nød haffue, thi bønderne sagde selffuer i Giønge herret, at de ville selffuer vogte broen och foruare deris herrid. Men det skeede, att strax de Suenske spurde, at de Skaaninger vaare adskild, och ingen forsamling forhanden, da gaffue de sig hasteligen neder igien imod grendserne for Giønge herrit med fem[1]) faner Rytter och thi fennicker Knecte, som Pontius och Peder Arffuidsøn vaare da høffuidsmend faare, och hertug Karll wor der selffuer med. Och fordj at de Giønger holte da icke saa sterck vact der huos broen och grendserne, som de pleyede och selffuer da ochsaa loffuede, da gaffue de Suenske sig hasteligen offuer Veroms brou, och ihielsloge wacten, och droge saa til Kieragers brou, och vaare mussen[2]) inde wdj Giønge herrid, før nogen det sønderlig wiste. Dermed bleff Almuen meget forskreckit, saa huem først kunde løbe fra huus och hiem och søge skouffuen, da vaar det hans beste, wden de wille lade sig myrde som hunde, thi offuermacten vaar da saa stoer, at de aldelis ingen modstand kunde giøre dennem. Saa droge nu de Suenske ind wdj Giønge herrid om Mandagen saare tillig, och droge strax giennisten till Vee den dag, och leyrede sig strax den natt offuer der wden for Byen, och deelte strax deris folch i tuende parter, saa halffparten drog hen till Thosbro och thog den ind, paa det at de da saalunde kunde komme der offuer och ind wdj Villandtz herrid. Och halffparten bleff huos Vee, och drog saa ind vdj Byen

Sueci ingressi Scaniam.

Vehe.

[1]) Flere Hdskr. have: sex.
[2]) Mange Hdskr. have: midt.

Thirsdagen ad middag, och hertug Karll med. och plyndrede Byen saa atter igien imod afftenen, och beskickede saa meste parten alle deris Rytter vd omkring landet i Gienge herrid, med mange hageskøtter, som da plyndrede meste parten alle landsbyerne och kiercke-sogener, och brende dennem. Och strax om Onsdagen droge di saa atter wdj Vee, wid 9 eller 10 slett, och plyndrede saa atter byen, och satte saa ild allesteds wdj byen och brende hannem aff, och strax beskickede 2 faner Rytter, som da giennisten skulle drage til Ydsted, der at plyndre och brende. Och de andre, som igien vaare, foer omkring i Giers herrid baade med Mord och Brand och giorde der stoer skade. Och strax som dette vaar giort, droge de alle til Thosbroe och ind wdj Villandtz herrid, och de kaste strax broen effter sig. Och de, som da til Ydsted vaare forskickede, forhandlede sig saa paa Veyen, at ihuor som de droge fremb, haffde di de Danskis feldttegen paa sig, och alle vegne sagde di at vere Koning Frederichs egne folch, som da skulle drage til Ydsted, der at ligge, byen til beskermelse, och derfor betalede di allesteds wdj herberget, saa lenge som de droge frem till imod Ydsted, och kom saa did om Torsdagen saare tiligen imellem 4 och 5. Och ingen aff Borgerne viste der noget aff, førend de vaare mit paa torffuet wdj byen, vden alleniste en aff borgerne kom hiem om Afftenen och sagde, at de Suenske vaar for handen, endog at der vaar mange, som trode dennem[1]) icke well, och lode saa om Natten bære deris beste kister neder paa bryggen, och meente

Vehe affbrendt.

Ydsted.

---

[1]) Enkelte nyere Hdskr. have som en Rettelse for at forbedre det uklare i Stilen: hannem.

saa om Morgenen at faa dennem vd paa stranden i skuder och baade. Och de Suenske funde dennem der strax om Morgenen, och toge dennem alle til priis, och plyndrede saa byen, satte saa mange steds ild der wdj, och giorde der store skade. Saa kunde nu ochsaa borgerne kiende mange aff Jørgen van Holles Knecte, som der tilforne laa vdj byen och bleffue foruist aff Riget for det Mytteri, di der giorde. Och da di nu haffde tagit och plyndret der wdj byen, saa meget de wille och kunde føre, enten paa deris egne heste eller paa borgernis vogne, huilcke de allesammen toge med sig fulde aff godtz, och nøde saa borgerne och deris fanger til at driffue dennem, saa fore de aff byen hart imod middag och brende saa for fode, huad som forekom och i veyen vaar, imellem Ydsted och Aahus, och torde da icke ligge nogen natt paa weyen, fordj bønderne der omkring alleuegne forsamlede sig och ville da giort de Suenske affbreck, dersom de ellers haffde kommit i vending med dennem, fordj at der vor da och saa stoer en toge vdj alle dage, som de Suenske vaare vdj Skaane, at ingen kunde mindis slig en toge nogensinde tilforne. Och dermed bleff der mange bunde byer forskaanet och icke brendt. Saa vaare och nu di Suenske saa megitt dis reddere, att de skulle bliffue forraskede, thi de hørde allesteds klempte, endog de ingen saa. Och dermed kunde nu icke heller bønderne møde de Suenske, men di droge alle, och ingen viste, huor di andre vor. Liger viis som da ochsaa gich wdj Thrannes, at da de Suenske vor did kommen, och haffde der tenckt at ligge om Natten, och der vor da en liden by liggendis strax huos, wdj huilcken en galen Karll løb och slog paa tromen, och der de Suenske hørde det, da bleffue de strax saa

Ydstadium incensum.

Sueci timidi.

forferdit, at de neppelig kunde komme paa deris heste samme tid, och rende saa fra alle deris wogne, som de haffde med sig fulde aff gods, huor som och Borgemester aff Ydsted fich sin wogen igien med got Engelsk klede och 12 tønder Krud, huilcket de Suenske ochsaa fra rende och fich icke tid til at tage det med sig. Och det begaff sig, at da nu disse vaare komne hart imod Aahus, da haffde de andre Suenske, som tilforn gaffue sig ind ad Villandtz herrid, werit wdj Aahus och der kasted broen, saa at disse kunde nu icke der offuer komme, vden alleniste maatte lade suømme offuer Aaen, och somme kom offuer med baade. Saa bleff da Hertug Karll och di Suenske der liggendis vdj Villands herrid wdj 3 dage, och der røffuede och plyndrede alle landsbyerne vdj det hele herridt, wden 3 Kirckesogener allene, som gaff brandskat, och brende saa Aahus om Fredagen, som vaar Simonis och Judæ dag. Och Hertug Karll befallede saa, at naar hand ville fare aff herredet, at alle Suenske skulle da paa en tiid sette ild vdj alle byer, saa at der waar da saa stoer en damp och røg, da alt herredet brende, at ingen viste, huad heller det vaar dag eller nat. Och da toge de Suenske mesteparten alt det Queg, baade Øxen, Kiøer och Heste, med sig der aff herredet och lagde deris Bytte paa, och nøde saa bønderne til, huilcke de icke ihiellsloge, quinder, piger och drenge, at driffue och bere samme deris bytte med dennem ind wdj Suerig. Och droge saa den vey fraa Villandtz herrit igiennem Lyster och Bleginde, och brende der alt for foede, huis icke waar brend tilforne. Och da de kom til Søllidtzborig, skiød Slodtzherren[1]) Villantz herrit plundris.

---

[1]) Enkelte Hdskr. have ligesom Resen (S. 228): Slotzfogden.

saa hart wd aff Slottid, att de Suenske torde icke der
Sylsborg by affbrent. giøre nogen Anfald til, vden alleniste at de gaffue dennem ind wdj Byen och brende den aff altsammen. Och droge saa op om Morarps broe, och droge saa tuert ind vdj Suerig, fordj at de spurde, att de Bleginds Bønder forsamlede sig da hasteligen och gaffue sig hart imod dennem, och finge da en stoer part aff deris Bytte fra dennem, som baggerst vaar. Och da haffde Hertug Karll selffuer skreffuet paa nogle Kiercke døre, huor som hand drog frem, alt saaledis:

Carolus divi Gustavi Regis filius
vindice fato.

Skall mand her nu ochsaa vide, at førend denne forstøring och ødeleggelse paakom, da lod Gud betee wnderlig tegen her om iblandt Almuen, at folchet och regenterne maatte vel vist, at der ville da noget andet effter komme. Der ringede klockerne wdj Giønge her-
Ostenta. rid i nogle Kircker mit om Middagen, och ingen kunde see, huem dennem ringede; wdj Aahus och Vee fald der Ild neder aff himmelen mit wdj Byen och brende der lenge paa gaden, och løb saa hen ad strederne och gaff sig op i lufften igien. Liger vis som det skeede ochsaa i Ydsted.

Och det skeede videre, at der Koning Frederich
Res Varbergicæ. haffde nu saaledis ligget for Varbierig vdj 6 Vger, och suarlig beskandsit slottid, och haffde hart beskudt det til storm, och deris høffuidsmend, som paa Slottid vaar, wed naffn Bo Grib, vaar da ochsaa ihiellskudt, ligervis som de aff Slottid haffde der ochsaa noget tilforn skudt Frands Brockenhus, øffuersten for Knectene, vdj sitt been, och der slog siden febris til, saa at hand døde, och Koning Frederichs øffuerste feldtherre Daniell Rand-

zou vor da ochsaa nylligen skudt i samme dage, da hand lod beskiude Slottid til storm; och Koning Frederich da aldelis haffde i sinde at storme til Slottid, da vdsende de øffuerste paa Slottid vor, Hans Krafft och Anders Biørnsen, deris sendebud wd til Koning Frederich, och gaff hannem Slottid op med vilkor, at de maatte fritt passere aff Slottid, huor de ville. Huilcket Koning Frederich da ochsaa wndte dennem, wden di, som hannem ville suerge, tog hand i tieneste, och de andre lod hand løbe ad Suerig[1]).

Och da Koning Frederich haffde nu saaledis fanget Slottid ind igien, da laa hand endda der for i nogle dage, til saalenge at hand da fich wel bespiset Slottid, och fich des en ny høffuidsmand wed naffn Hach Holgersen med 2 fennicker knecte. Och fordj Daniell Randzou hans øffuerste feldtherre vaar da skudt, da beskickede nu Koning Frederich Her Christopher van Dohna till øffuerste feldtherre eller Luttenant offuer alt sit Krigsfolch, och Jens Kaas [till] øffuerste offuer alle Knectene, och befoel dennem saa at drage ind wdj Suerig och søge Koning Johan. Herr van Dohna feldherre.

Dermed foer nu Koning Frederich ned till Kiøbenhaffn, och Her van Dohna drog saa der ind i Suerig igiennem March och ind i Kind til Brøndskouff hart imod Boesund, som Kong Johan vaar. Och brende der mange Byer aff, ihuor som hand drog frem, till saalenge at de Danske sloge deris leyer wdj Langom Juledag[2]), Drager ind i Suerige.

---

[1]) Om Gjenerobringen af Varbjerg se Hertug Hans den ældres Brev til Henrik Rantzov, dat. Hansburg 23. Novbr. 1569 (Epist. consolatoriæ ad H. Rantzouium, ed. Frobenius Francof. 1595, p. 51—2).

[2]) Hdskr. Nr. 3 har: Lang om Juledag. Nr. 2 har: Løngoe Juledag.

icke langt derfra som Kong Johans Krigsfolch laa. Och da wille Her van Dohna och Jens Kaas gierne slaget ind paa den Suenske leyer och søgt fienderne, och derfor til haabe samlede de alle Ritmestere, Capiteiner och Befalningsmend, och holte dennem det allvorlig fore paa Kongens vegne, baade med onde och gode. Men de ville da det thog icke samtycke, wden foregaff, at somme aff dennem haffde ingen harniske, och somme vor deris Røstning forderffuit, och meente nu saaledis, at dersom de finge nogen affbrech eller bleffue nederlagde, da kom det Kongen wdj stoer skade. Dermed bleff nu det anfald anderledis affslaget[1]).

Men det begaff sig lidet der effter i samme dage, at Her Pontius, Kong Johans øffuerste feldtherre, vaar reden vd med nogle hundrede heste paa kundskab at bespeyde de Danske. Och som hand da vaar kommen vd om skoffuen, kom der ochsaa nogle aff de Danske Rytter om hannem och sloge mange aff de Suenske ihiell och fangede da Her Pontius och mange flere Suenske. Der med bleff da alle de andre meget forskrecket och holte sig altid stille vdj deris leyer. Och da Her Christopher van Dohna feltøffuerst kunde da icke lenger komme med sit Krigsfolch, drog hand noget omkring der i landet, och brende der neder ad nogle Kirckesogener, till saalenge at de da komme hart imod landemercket mod Halmsted, der droge de saa vd aff Suerig och neder i Skaane i deris gamle borgeleye. For huis sags skyld Koning Frederich vaar da icke vell tilfrids, at de haffde da inted mere vdretted wdj Suerig paa samme thog; men da Kongen hørde deris vndskyld-

Her Pontius fangis.

[1]) Hdskr. Nr. 2 har: ahnnslagit.

ning, bleff hand tillfrids. Och Her Pontius bleff indsatt paa Kiøbenhaffns Slott wdj et erligt fengsell. Naar som[1]) de Suenske skildis ad, saa huer drog till sitt, vden di, som Kong Johan beskickede at drage neder i Smaalandene, der at ligge till Landevern.

Och det skeede videre, fordj Hertug Karll haffde ochsaa verit der inde wdj Giønge herridt och brend baade Ydsted, Aahus och Vee, och giort skade, da befoel nu Koning Frederich, at Her van Dohna och Jens Kaas skulle da thage nogle hundrede Rytter och Knecte med sig at drage ind vdj Suerig imod Vexøe, der at pløndre och brende, och saalunde heffne det hertug Karll haffde giort tillforne. Huilcket de ochsaa giorde, och droge saa der ind hart imod fastelaffuen, och brende Vexøe och mange Kirckesogener der omkring i Alboe herridt och Konge herrit, och droge saa strax der wd igien, da di der haffde brend och pløndrett i 14 dage. Huorfor at Koning Frederich bleff icke vell tillfrids, fordj att de bleffue der icke lenger i landett. Alter introitus Dnj de Dona in Sueciam cum Iohanne Kaass. Wexøe afbrent.

Och fordj att den Danske Koning och den Suenske med alle deris Vndersaatter vaar da aldelis kæde ved den langvaarendis feyde, da bleff nu dette saalunde staaende indtill N. N.

Da sende Koning Johan sine sendebud til Koning Frederich anno & die etc., att begge deris Raad motthe da møde wed Grendserne.

---

[1]) Enkelte nyere Hdskr. have istedenfor »Naar som«: Men.

Then[1]) 18 Februarij, som vaar Søndagen for S. Peders dag, da komme de Suenske tor Bahus, och Her Aage Bentsøn vaar deris øffuerste, oc strax sloge de deris leyre vdj Funten[2]) oc paa Hyssingen.

Løffuerdagen der effter imellem vj oc vij begynte hand at skyde paa Muren, oc der hand haffde skuddet xxxv skud, sende hand sin Trometer for Slottet oc loed eske Slottet op, der klocken vaar ix.

Samme dag til ende skød hand paa Muren, oc skød igiennem hannem, oc den dag skød hand vj^c oc xiij skud.

Mandagen der effter skød hand den indre Mur igiennem oc igiennem Borgestuen, oc bleff der skøtt iij karle i Borgestuen, oc de ij bleffue strax døde.

---

1) Efterfølgende Beretning om en Beléjring af Bahus er i de fleste Hdskr. indført paa et ganske upassende Sted, nærmest under Aaret 1568 (se foran S. 427). I nogle aabnes den dog udtrykkelig med Aarstallet 1569 (saasom i Nr. 2; jvfr. ogsaa ovenfor S. 429 Note 3), og til dette Aar er den ogsaa henført i Norske Magasin I, 170. Kun enkelte Hdskr. (som Nr. 4 og 17), der henføre Begivenheden til 1564, have den som Appendix bag efter Historien, hvilket jeg ogsaa har anset for den mest passende Plads, da jeg antager, at Beretningen — der synes at være Dagbogsoptegnelser af en Deltager, og da rimeligvis af Slotsherren Jens Holgersen Ulfstand, Axel Gyldenstjernes Svoger — paa et Par løse Blade har været indlagt paa et urigtigt Sted i Originalen, og at de fleste Afskrivere have indført den netop der, hvor den laa, uden at agte paa, om den passede ind i Sammenhængen eller ikke. Den bedste Forklaring er vistnok den, at vi her have en udførligere Beretning — et Stykke historisk Materiale bestemt til at indarbejdes i Texten — om den Belejring af Bahus i Februar 1565, der kortelig er omtalt ovenfor S. 307—8. Hermed passer det fortræffelig, at den 18de Februar i Aaret 1565 (men hverken 1564, 1568 eller 1569) var Søndagen før S. Peders Dag i Faste. — Ved Udgivelsen er Hdskr. Nr 1 nærmest lagt til Grund.

2) Hdskr. Nr 1 har: Furten

Samme dag der klocken vaar iiij om afften, loed hand storme til Slottet med iij fennicker knechte oc bleff til rygge slagen. Saa loed hand atter eske Slottet op met en sine Hermend oc Trometen, oc Jacop Pedersen fick leide.

Summa vngeferlig xv[c] Skudt met det store Skødt, foruden de hand skød met feltskøtten.

Der effter om Natten imellem Onsdag oc Torsdag førde hand alle sine store Skøtte bort.

Onsdagen effter S. Gregorij, som vaar den xiiij Martij, droge de Suenske fra Slottet offuer Liusskoff ind i Veyen.

Den xv Aprilis komme de same for Slottet igen oc sloge deres leyre i Funtin[1]) oc paa Hysingen, oc da vaar Greffue Peder Brade deris øffuerste, oc Her Aage Bentsøn vaar opdragen.

Denne bestollning varde i iij vgger, oc brugde da ingen anden beskøttning end met deris fyrmysse.

---

[1]) Hdskr. Nr 1 har her: Futin.

Tillæg.

Foruden de i Indledningen omtalte Bidrag til Axel Gyldenstjernes Historie skal nedenfor meddeles nogle Stykker til Oplysning om den Krig, som er skildret i den foranstaaende Historie, dog kun en meget ringe Del af det overvættes rige arkivalske Materiale, som er for Haanden og visselig fortjener en omhyggeligere Benyttelse og Drøftelse, end der endnu er blevet det til Del.

1.

Bidrag til Axel Gyldenstjernes Historie.

i.

Axel Gyldenstjerne fæster en Gaard til Præsten i Stadil.

Jeg Axell Gildenstiernn till Hiegardtt kiendis for alle och giør witterliigtt mett thette mytt obne breff, att ieg haffuer stedt och fest Her Hans i Stael enn aff myn gorde ligindis i Stael sogenn i Fogellbierre bye, sinn egenn tiidt och hans høstruis tiidt, saa handt skall mett hans høstru nyde, bruge och beholde samme gordtt, som for skreffne staar, for mig och miine arffuinge, wdenn all ydermere indfesteningh, ind som ieg haffuer nu opborne; och skall Her Hans eller hans høstruu icke giøre aff samme gordtt nogen langechtt, daglig treldom eller ander arbedtt, och huiss samme gordtt worder mig nogen tiidt fraa skifftt eller aff hendiitt, thaa bepliicter

ieg mig eller myne arffuinge att holde Her Hans och hans hostruu samme gordtt wdenn all inndfesteningh och ander wdgifftt, ind som denne myn forskreffne breff indholder och wduiser. Och skall Her Hans eller hans hostruu giffue mig eller mine arffuinge nie enkind daller xxi ß[e] orliigenn for all wdgifftt, till guode rede, nar hand eller hans hostruu tiillsigindis worder, och skal hand och hans hostruu holde samme gordtt wiid machtt mett eyndom och bygening, som thett sig bør wstraffelig att holde. Att saa er [i] sandhet . . .

Kgl Bibl., Saml. til Adelens Hist Fasc. 25. Udkastet er udateret, men er i ethvert Tilfælde ældre end 1575

ii.

Kierre Hellias, maij wiidde, att wj haffwer skreffwit min broder Axell till, att hanndt wiille mett thed allerførste komme hiidtt till mig her vdj Lwndtt: attj ther for flyer hanom post klipper eller wogen, saa hanndtt wiist er her Langfredag eller Paaskeafftenn vdj thet synneste. Tisligste haffwer ieg skriiffwit hanom till om nogen harer, attj ther for lader swenen drage wdtt och giøre deris beste, om ieg kwnde faa nogenn; men dog wiill ieg icke, att Axell skall tøffwe ther epter, vdenn saa er, atthj kandtt bekomme nogenn then første dag, thj drager wdtt; men attj ellers sender meg thenom mett eth wist bwdtt mett thet allerførste, om saa er at thj bekomer nogen, och attj sender mig saa mange peell, som Las Somer haffuer giort, atthj wist ere her i medt Paaske, thj ieg wille lade thenom strax beslaa. Giører nw her vdj, som ieg ether till troer, att min broder wist komer hiidtt medt thet allerførste. Her mett ether Gudt beffallindis. Datum Lwndtt mett hast then 25 Martj aar etc. 1564. Peder Gyldenstierne til Helias Staphensen 1564, 25 Marts

Peder Gyldenstiern.

Udskrift: Tiill Hellias Staphensen, fogiitt paa Løngbygaardtt, sendendis thette breiiff.

Orig. i Kgl. Bibl., Saml. til Adelens Hist. Fasc. 25.

iii.

Axel Gyldenstjerne til Broderen Peder. 1565, 8 Maj.

Broderlig kierlig helsenn nu och alttidt for senndt medt Gudt wor herre. Aller kierist broder, maa thu wiide, adt meg liidter well, Gudt alsomechtigste vnde meg thedt samme till deg adt spøre. Aller kierist broder, som deg well vortencker, adt jeg schreff deg till medt jeth sunderligt bodt, paa huilcke breffue jeg haffuer jngenn schuar faatt, saa kandt jeg jcke wiide, om sligt er effther bleffuenn vdaff wrede eller jcke. Saa mathu wiide, aller kierist broder, adt jeg jcke wedt, huor medt ieg haffuer fortørnit deg, vden adt jeg haffuer bleffuen vde offuer mynn tiidt, som jeg haffuede loffuit deg. Thedt wedt Gudt almechtigste, adt jeg jcke kandt wennde thedt heller beyridt, och hues du befinder skyldenn huos meg, will jeg, saa sancht hielpe meg Gudt, aldrig haffue got aff deg heller nogenn aff mynn wenner. Och haffuer jeg schreffuit deg till alle mynn leylighedt, huor for jeg haffuer liigedtt her, thi die Schuenske die liger her saa stercke, thedt huis jeg haffuede draffuit adt stedt, haffuede ieg draffuit denem y hennder, och er jeg paa mynn siell salighedt warith adt well 6 heller 8 gange, adt jeg jcke schulde gaa vdenn porthenn. Och huis du befinder andit, endt som jeg haffuer schreffuen deg till, schalltu aldrig kiende meg for din broder, och will jeg aldrig haffue got aff Gudt eller nogenn mynn slecht och wenner. Disligist maa thu wiide aller kieryst broder, adt denn 28. dag Aprillis kam her jenn greffue y herbergit, som gaff seg vdt for jenn hermandt, och ellers ein andenn hermandt medt hanom, och haffde die bode 8 heste, och denn 29. Aprillis droff die borth jgienn, da sporde denom werthindenn adt, huort die wilde, da sagde die, die wilde henn adt Brunschuig och hente deris besoldung aff kongl. M., thi die haffde thient hanom. Da gaff wor werthinde denom for schuar, adt thi icke bleffue betallit paa thenne gang, thi der haffuer mange weridt, som haffuer draget till bage igienn. Da

schuarde die saa, adt huis die jcke fick deris besoldung nu paa Paasche, som deris bestellung formeldit, da wilde die jcke schone die Dansche mehr endt hunde, och huor die wiste, thedt enn Dansche war vdenn landit, da wilde die well komme hannom saa sterck, adt handt jcke schulde vndt løbe denom, die wilde well sehe, huor die kunde komme deris schade effther. Och haffde die sagt, adt huis her loo Dansche y byenn, wilde die jcke raade denom adt draffue for langt fraa byen, vdenn die wilde were slagit och fangit. Ther for beder jeg deg, allerkierist broder, athu jcke wilt fortencke meg der vdi, bedenndis deg, du wilde giøre som mynn aller kierist broder och tage meg vndt schuldit, och hues du andit fornimer, endt som jeg haffuer schreffuit deg till, schalthu aldrig kiennde meg for din broder, och will jeg gerne liide, huis du est begerindis aff meg, huor du anderledis befinder. Och weedt Gudt paa mynn siell salighedt, som jeg wilde saare vnødig haffue din vuenschab, och will jeg heller liide straff endt haffue din vuenschab, och saa kanthu well tencke, adt jeg wilde helder were huos mynn schlegt och wenner endt her j frembde landt, och beder deg, hiert aller kierist broder, du wilde jcke bere wrede paa meg, mens giøre som mynn aller kierist broder och were mynn wenn, thi wedt Gudt adt schulden icke schall findis huos meg, och kandt jeg jcke were enn tyme gladt, naar jeg weedt, adt jeg haffuer dynn vuenskab, saa haffuer jeg well vormerckit aff bodit, adt du icke erst well till friedts medt meg, bedenndis deg der for gernne, du wilde giøre som mynn aller kierist broder, och jcke berre wrede paa meg, mens forlade meg som mynn hiert aller kierist broder; haffuer jeg schiildt, so will jeg liide dynn straff. Disligist kiere broder maa thu wiide for wist, adt alle die ryther, som haffuer schulle aname deris besoldung till Brunsuich, haffuer samlit denom till haabe, och huor die jcke fanger deris besoldung, so will die falde greffuenn j hans landt och komme deris schade effther, huor die kandt, och maa

thu wiide. adt y West Fryeslandt sider 3 Suensche fribytter fangenn medt schib och gotz, som haffuer forbrøt seg offuer dieris bestelung. Aller kierist broder, wedt jeg icke andit adt schriffne deg till paa denne tiidt, andit endt befalendis deg Gudt, bedendis deg, adt du wilth giøre som mynn kiere broder, och jcke bere wrede jmodt meg, thi findis schiilden huos meg, will jeg gernne lide, hues du wilth. Her medt deg Gudt befalendis. Datum Bremen denn 8 dag Maii anno domini 1565.

Din kiere broder
Axell Gyldennsternn.

Udskrift: Erllig och welbiirdig mandt Peder Gyldennsternn till Tym, mynn hiert allerkierist broder, kome denne breff till eigenn handt.

Orig. i Kongl. Bibl., Saml. til Adelens Hist. Fasc. 27.

iv.

Axel Gyldenstjerne til sin Moder. 1567, 16. Februar.

Sønnlliig kierlliig helssenn nu och altiidt forsendt medt Gudt wor herre. M. h. a. k. moder, maa y wyde, adt meg liider well, Gudt allmechtiigste vnde mig thedt samme till eder adt spøre. M. h. a. k. moder, maa y wiide, adt ieg fick edders schriffuelse medt mynn dreng Klemendt, y huilckenn y er begerindiis, adt ieg wille lade eder wiidett om denn Suenske, naar handt komer y søenn. Saa maa y wyde, h. a. k. moder, adt wy endnu jnthedt fornimer till hanom till wandts, mens till landts vij miille fraa Elsboriig da lader handt seg well she medt styndenn ttiidt vndter nedtenn slottiidt om dagenn ij eller iij gángenn medt x, styndenn medt xv, styndenn medt xx fenlein, och haffuer fanor noch, mens folckiidt er faa; mein jeg thror wist, adt handt medt denne thø jcke bliffuer lenge paa dett stedt, som handt nu er, mens hans miening haffuer saa weriidt, adt hadde denne frost bleffuidt standenn, da hadde handt well

giortt, huadt handt hadde kundt, menn nu hobiis jeg medt Gudts hielp, adt dett skall ingenn nødt haffue. Och er der jenn karll komenn neder aff Sueriig, som er enn Tydtsch, som sig foruilckorer der paa adt ladte sette sig och haffue forbrott synn halls och all synn wellffertt, huis Kongen aff Sueriig faar flere skiib y søenn y aar endt xxv smaa och store, thi handt haffuer well skiib noch, mens hanom fattiis paa folck. Och ieg siiger edder foruist, adt kong. May. medt Gudts hielp faar xxiiij smucke wellriistedt skiib y søenn foruden pincker och jagtt och forudenn die Lybske, och maa y wyde h. k. moder, adt die Lybske jnuoner die haffuer forplichtedt denom adt, dett Gudt forbiude, adt denom skulle fattis folck paa deriis skib, adt die jcke skulle kunde komme saa sterck y søenn, da wille die førstrecke deriis amirall al t huis die hadde, penge och, godts, jnttill die hadde icke mere, so endrechtiig er die der om etc. M. h. a. k. moder, wedt ieg paa denne tiidt ingenn synderlliig ny tynder adt schriffue edder till paa denne tiidt. H. k. moder, sender jeg eder ii breffue, denn enne fick ieg y gaar, saa sender ieg eder denom bode ij medt ditte mitt budt. Beder jeg edder giernne, y wyllde paa mynne wegne giffue boditt driicke pennge och tacke hanom for hans vmage etc. M. h. a. k. moder, berettedt mynn dreng Klemendt for mig, adt y er begierendis nogenn stenger och mundtstycker, saa haffuer ieg bestillt nogenn huos myn herriis smedt. Dett første ieg fanger denom ferdiig, da skall y fange dem medt enn wiist bodt; men dette er jcke dette bodt, ieg kandt sende sliig ware adt stedt medt etc. M. h. a. k. moder, maa y wyde, adt Kristoffer Byørnsenn haffuer begieriidt enn klipper aff mig, som ieg vdenn landts haffuer loffuidt hanom for gamell well gierning, saa haffuer handt nu effther hans notturft begerdt enn aff mig, so haffuer ieg nu jngenn, der ieg kandt well ombere, thj wy skall nu y morgenn otthe dage munstriis,

bode hoffsynderns heste och andre, saa haffuer ieg sagt hanom, adt ieg will fly ham jenn, saa er mynn sønnllig bønn till edder, adt effthrerdj edders karll Jacob handt hadde enn sortt kliper y Heyinsky, som handt wille well weriidt aff medt, adt y wiille beuilge samme karll, adt naar Kristoffers bodt komer till edder, adt handt da motthe bekomme denn kliper, om denn er till fangs endnu. Menn der som denn er icke till fangs, adt y da wille haffue handlett medt Peder Bring om enn lempelliig kliiper; ieg will betalle ham denn. H. k. moder, beder ieg eder, adt y will siige mynn søster Karenn mange thusindt gode natt, och y wille giøre mynn vndtskylling huos hinde, adt ieg icke skriffuer hende till medt dette bodt; menn dett første bodt, mig stedtis her imellom effther dette, da skall hun wist faa mitth bodt. H. k. moder, will ieg her medt haffue eder Gudt befallindis till liiff och siell medt alt, huis edder kiertt er etc. Datum Fridrichsboriig denn 16 dag Februarij 1567. Axell Gyldennsterne.

M. h. a. k. moder, maa y wyde, adt Biørn Andersenn er affue medt slottiidt, och Per Oxe er bode slott och statz halter y Kiøbinghaun.

Udskrift: Erlliig och wellbyrdiig fru, fru Citzell Vlffstandt till Lyngbygaardt, myn h. a. k. moder, gantz sønnlligen tillskreffuidt.

Orig. i Kgl. Bibl., Saml. til Adelens Hist. Fasc. 27.

V.

Axel Gyldenstjerne til sin Moder. 1567, 28 Februar.

Sønnlliig kierlliig helsseun nu och altiidt forsendt medt Gudt wor herre. H. a. k. moder, maa y wiide, adt mig liider well, Gudt vnde mig dett samme till eder adt spøre. M. h. a. k. moder, beder ieg eder, der som y haffuer enn hall hunder daller eller 60 daller, der y kunde ombere, adt y da wille sennde mig dem medt denne mynn dreng, thi ieg thror mynn herre

handt achter sig offuer till Skonne, och wedt ieg icke, naar handt komer her offuer igienn. M. h. a. k. moder, er her ingenn ny tynder, der mandt kandt skriffue om, anditt endt her er komenn ij af keyserens sende budt hiidt till byen for v dage sydenn, och strax die kom hiidt, da droff denn enne flux indt y Sueriig, thj kandt ieg thro dett er om fredt, dett Gudt giffue; och er her och enn aff Kongenn aff Pollenn hans sendebudt. Huadt denn skall, dett kandt ieg jcke wiide. M. h. a. k. moder, hadde ieg well nogiidt adt talle medt edder, som mig well stor macht paa liiger, huilckiidt jeg for tydens kortthedt skyldt icke kandt skriffue, will ieg dog sehe, om ieg kandt faa forloff adt kome till edder till Falster. M. h. a. k. moder, hør wy endt nu jnthet till die Suenske skiib y søenn, menn jeg reis hartt, adt wore skiib die bliffuer sildiig fere. M. h. a. k. moder, wedt ieg paa denne tiidt jnthet mere at skriffue eder till, menn will her medt haffue eder Gudt almechtigste beffallindis bode till siell och liiff. Datum Fridrichsboriig denn 28 dag Februarij 1567.

Axell Gyldensterne.

H. k. moder, først ieg wedt, [huor] mange penge ieg faar, so skall ieg fly eder quitansenn.

Udskrift: Erlliig och welbiirdiig fru, fru Citzell Vlffsstandt till Beniidt, mynn hiertt aller kieriist moder, gantz sønnliig tiill skreffuit y egenn handt.

Orig. i Kgl. Bibl., Saml. til Adelens Hist. Fasc. 27.

vi.

Axel Gyldenstjerne til sin Moder. 1567, 6. Juni.

Sønnlliig kierlliig hellssenn nu och altiidt forsendt medt Gudt wor herre. M. h. a. k. moder, sender ieg edder enn quitantz paa die hundrett daller, som y sende mig medt mynn dreng Andres Køge, och som y schriffuer om edders hest, denn liidenn fox, saa sender ieg edder denn medt samme budt, och wilde ieg wist haffue sendt

edder denn medt denne quitants; menn dett ieg skulle sende edder denn igienn, strax wy kom aff Schonne, och icke skulle ladett ham huille sig enn dag eller thou først, da hadde ieg vrett. M. h. a. k. moder, paa dett y skall icke tencke, adt ieg wille forøde mynne pennge vnøttelig, som y schriffuer y eders breff, da will ieg giffue edder reyenskaff for huer huidt, thi der som ieg giøriidt, da er thett inthett mynn gaffnn adt forøde dem vnøttelliig. H. a. k. moder, som y och schriffuer om salliig Hillebrandts gieldt, saa kandt ieg well thro dett, adt der wist staar enn godt sum tilbage enndnu, Gudt forlade dem, der haffuer skylldt der y, adt dett er icke lenge siidenn schifft och bettalt. M. h. a. k. moder, som y och schriffuer, adt dett giør edder rettelliig ontth, adt ieg haffuer schreffuit edder-till, adt denn karll och jeg er vuenner, saa giffuer ieg edder siell adt bettencke, huem der haffuer vrett eller icke, effther die jeg, sancht hielp mig Gudt, aller haffuer wist, tencht eller hørt talle der om, eller och siell taldt omidt, møgiidt mynder skulle siige dett om hanom, och ieg alder hørde talle der om, før aff ham siell, denn tiidt handt spurde mig adt, och ieg skall liigeuell haffue skylldt der for, dett giffuer ieg edder siell adt bettencke, huem vrett haffuer eller och jcke.

Kiere hiertte moder, jeg haffuer och beditt hanom, adt jeg maatthe wiide, fraa huem dett war først komenn, dog wille handt icke siige meg dett, men handt sagde, handt hadde forglemt dett; menn naar handt faar spurdt seg om rettelliig, da skall handt wist forneme, adt thett er icke komenn fraa mig eller sagdt aff mig, om thett er sagt; wille handt da jo wfforskyllt were meg wredt, kandt ieg icke nøde ham till adt were mynn wenn, menn er der nogiidt taldt om, och handt formercker, adt dett er icke komenn fraa mig, tror ieg icke retter, endt handt betencker sig jo siell, adt haffue mig vndtskylliidt. H. a. k. moder, saa kandt jeg och jngenn stor vuenskab

haffue formerckiidt, siiden den tiidt jeg schreff eder till, thi huor ieg møder ham, biuder handt mig godt affthenn och godt, saa well som før; thj forhobiis mig, det er icke stor vuenskab paa ferde, thj jeg thror och well, adt handt well forspør sig bedre, førendt handt thror dett saa letteliig. M. h. a. k. moder, thror ieg icke, adt mynn dreng er komen offuer y die første iiij dage, thj det war altiidt imodt; menn thett første handt komer jgienn, skall y wiist faa huis breffue handt haffuer till edder. M. h. a. k. moder, ieg sennder edder och die samme stenger och mundtstycker, som ieg fick medt edders hest, och denn gamlle sadell, som ieg fick medt mynn, och der som y haffuer mynn hest behoff y Heinsky lagordts woffuenn, kandt y well faa denn for dett kiøb, enn andenn icke skall faa, for ieg will och vnde edder xx daller beyre kiøb jndt enn andenn, der som handt behaffuer edder, thj handt er vng endnu. M. h. a. k. moder, sender ieg edder enn staldreng till togiidt, som jeg loffuidt eder, och haffuer ieg ingenn beschiening giort medt hanom, thj kandt y siell handlle medt hanom, och tror jeg icke retter, endt handt skall were fromb, dog staar thett adt forsøge, och haffuer handt weriidt ij gang paa togiidt medt Jenuoldt Jensens sønner och haffuer tyent dem y iij eller iiij aar, som handt siiger for mig. M. a. k. moder, y morgenn draffuet wy till Friidtrichsboriig, wedt icke, huor lenge wy bliffuer der. M. a. k. moder, wedt ieg paa denne tiidt inthett mere adt skriffue edder till, menn will nu och altiidt haffue edder denn euige Gudt befallindis bodde till siell och liiff, handt beuare edder fraa alt ont. Datum Kiøbinghaun denn 6 Junii 1567.

Axell Gylldensternn.

Udskrift: Erllig och welbiirdiig fruu, fru Citzell Wlffstandt till Lyngbygaardt, mynn hiert aller kierist moder, gantz sønlliig tillschreffuit y egenn handt.

Orig. i Kgl. Bibl., Saml. til Adelens Hist. Fasc. 25.

vii.

Axel Gyldenstjerne til sin Moder. 1567, 19. August.

Sønnllig kierlliig helssenn nu och altiidt forsendt medt Gudt wor herre. M. h. a. k. moder, maa y wiide, adt mig liider well, Gudt almechtiigste vnde mig thedt same altiidt till eder adt spøre. M. h. a. k. moder, beder ieg eder for Gudt skyldt, adt y icke will fortencke mig, adt ieg icke talde medt eder y dag, førenndt ieg droff aff by; thj so sancht hielp mig Gudt, som ieg war paa weyenn och wille haffue gaadt till eder, da kom der ij aff marschalckenns budt, adt wy jlendiis skulle rycke aff byenn, saa mange som skulle for henn. Disliigist och, mynn a. k. moder, maa y wiide, adt om denn beskermelse breff till eders fogiidt, saa maa y wiide, mynn aller kieriiste moder, adt y gaar denn tiidt ieg giick fraa eder, da war mynn herre gaandiis indt paa dreyer kameriidt, och der var Hans Schougaardt till bordts medt mynn herre, och kom der icke nedt, førendt y afftthiis klochenn war imellom iiij och v, sho ieg icke kunde komme y talle medt hanom; menn thedt første ieg komer hanom till ordt, da skall ieg rette eders erinde sho well vdt, adt y skall tacke mig gott, och der som ieg faar breffuidt, da will ieg sende fogedenn dett medt thedt første, ieg sender budt effther mynn hest, som gaar der aape, eller och ieg will schriffue eder siell till, om ieg faar thedt eller icke[1]). M. h. a. k. moder, beder ieg eder, adt y wille well giøre, som mynn kiere moder, om y icke skulle haffue der vmage vdaff, och lade fru Jytthe kome till eder enn dag till giest, och y wille giøriidt for mynn skyldt och giffue hende ett ordt eller thu adt forstaa om denn

---

[1]) I Randen er skrevet: M. h. a. k. moder, denn liidenn ganger, som jeg sende y eders staldt, beder jeg eder giernne, adt y wille giffue mig for tillenn (ɔ: Foder til den), eller och om enn behaffuer eder, da vnder ieg eder denn gierne.

handell, som Karen och mig er anrørendiis, paa thedt, m. h. moder, adt hun maa wiide, adt ieg jho haffuer før taldt medt eder der om endt hende, thj jeg haffuer dog siell taldt bode medt hende siell och medt hendiis sønn Hendriick Gyldennsternn, och haffuer die suariidt rettelliig well, som well fru Jytthe skall siige edder syell, om y will giøre for mynn skyldt och talle medt hende der om; och wille jeg haffue syell taldt wiidere medt eder der om y dag, hadde jeg kundt komenn edder till ordts; och effther dj, mynn hiert allerkieriist moder, jeg endtnu icke haffuer talliidt medt mynn broder Peder saa witth der om, saa beder ieg eder och, mynn h. a. k. moder, adt om y komer mynn broder Peder till ordts, adt y wille talle medt hanom dør om paa mynne wegnne; menn dog beder ieg eder, mynn hiert aller kieriist moder, adt y wille talle medt fru Jythe der om paa mynne wegnne, och icke lade eder mercke der medt, adt y wedt, adt ieg allerediis haffuer talliidt medt hende. Och m. h. a. k. moder, y wille icke forttencke mig, adt ieg bemøyer eder saa møgiidt medt denne mynn ringe schriffuelse. Mynn h. a. k. moder, maa y wiide, adt y morgis som jeg war y mith herberg, kom der enn aff fru Jythiis karlle, medt huilckenn hun sende mig ett hundert enckindt daller, som hun wille giffue mig, och sende ieg hende dem iij gang igienn, och hun icke anditt wille, endt jeg skulle tage dem, saa frambt som jeg wille were hendiis wenn, och beffoll hindiis karll adt sette dem paa borditt och gaa fraa dem och icke tage dem aff meg, huilckiidt karllenn och giorde, och ieg som Gudt icke siidenn kunde komme hende till ordt, anthenn adt tacke hende eller andre; for huilckiidt bode dett och anditt mere ere och gott, som hun mig thusindt foldt beuist haffuer, y wylle, mynn hiert aller kierist moder, tacke hende paa mynne wegne och giøre mynn vndtskylling huos hende, adt ieg icke siell kundte komme hende till ordt. Mynn hiert aller kieriist moder, giører

her vdj, som mynn hierttelig gode thro er till eder, wedt Gudt, adt y alle die maade, mig mugligt er, will ieg som jeg dog des forudenn plichtiig er, findiis eder och hende disliigiist for saa williig och lydachtiig enn sønn, som nogenn denn sønn y haffuer, endog denn forlorenn sønn bleff och tagiidt till naade, alligeuell handt hadde forbrott sig. Mynn h. a. k. moder, ieg will nu paa denne tiidt icke lenger opholde eder medt denne mynn ringe schriffuelse, menn will nu och altiidt haffue eder denn almechtiigste Gudt befallendiis bode till liiff och siell, amenn. Ex Helsyngør denn 19 Augustj 1567.

Axell Gyldennsternn.

Udskrift: Leseridt siell. Erlliig och welbyrdiig fru, fru Citzell Wlffstandt till Lyngbygaardt, mynn hiert aller kieriist moder, gantz sønlig tillschreffuit.

Orig. i Kgl. Bibl., Saml til Adelens Hist. Fasc. 25.

viii.

Axel Gyldenstjerne til sin Moder. 1567, 21. September.

Sønnlliig kierlliig helssenn nu och altiidt forsendt medt Gudt wor herre. Kiere moder, maa y wiide, adt y dag fick ieg først thett breff, som y skulle haffue, och beder ieg eder, adt y icke will forttencke mig, adt y icke fiick thett før, thj ieg kunde icke sell faa thett før endt y dag, som eders karll well schall syge eder. Kiere moder, maa y och wiide, adt jeg haffuer taldt medt Jahann Friis om denn handell, som y well wedt[1]), och maa y wiide, adt handt sagde liige som y, adt thett war raadeliigt adt lade mynn herre till talle der om, och loffuidt handt, adt der som ieg wille, da wille handt talle ham till paa mynne wegnne, huilckit ieg och badt ham om, och handt loffuit mig. Huadt ende dett will tagge, maa Gudt wiide. Kiere moder, maa y och wiide,

---

[1]) Formodentlig Axel Gyldenstjernes Forbindelse med Karine Gyldenstjerne.

adt y gaar fiick ieg mynn broders breff, adt handt icke wedt adt bekomme dett, som kantzellerenn skall haffue[1]), och handt beder mig, adt ieg wille fly ham dem; saa wedt ieg icke, huor ieg skulle faa dem, menn handt haffuer schreffuit mig till, adt Eriick Rudt er ham ij^c^ hundrett daller skylliig, dem skulle ieg kreffue indt och bettalle med; saa sende ieg mynn dreng till Eriick y dag, och Gudt maa wiide, om wy for dem eller icke. Kiere moder, will ieg nu icke lenger forhindre eder medt denne mynn schriffuelse, men huadt ieg haffuer loffuidt eder paa denn same tiidt, vdenn ieg for andenn forfaldt, indt ieg wedt endt. Her medt eder Gudt befallindis bode till liiff och syell. Datum Kiøbinghaun denn 21 dag Septembrij (!) 1567.

Axell Gyldennsternn.

Udskrift: Till mynn hiertte kiere moder, Citzell Vlffstanndt till Lyngbygaardt, gantz sønnlliig tillschreffuit y egenn handt.

Orig. i Kgl. Bibl., Saml. til Adelens Hist. Fasc. 25.

ix.

Sønnlliig kierlliig helssenn nu och altiidt forsendt medt Gudt wor herre. Mynn hiert aller kieriist moder, tacker ieg eder saa gantz giernne for alt megiidt ere och goft, som y mig altiidt giort och beuist haffuer, for huis y altiidt schall finde mig saa wellnilliig dett till adt forschylle y alle die maade, mig muglliigt er, som noggenn dett barnn, y haffuer. Mynn hiert allerkieriist moder, maa y wiide, adt ieg y gaar fiick eders schriffuelse, som y schreff mig till medt Kresten Schriffuer; saa formercker ieg y eders schriffuelse, adt y er forternidt paa mig, for ieg wor paa Gaffuene, och ieg icke

Axel Gyldenstjerne til sin Moder. 1568. 16. Januar.

[1]) Vistnok de Penge, der omtales i Fru Sidsel Ulfstands Regnskab under 20de Avgust 1566 (se nedenfor).

war huos eder; saa beder ieg eder, mynn aller kierist moder, for Gudts schyldt, adt y icke will were wredt paa mig, for saa sancht hielp mig Gudt, ieg icke kunde komme till eder, thj ieg kom endog ij daffue forsyldiig tiil Kiøbinghaun, och der som Kongenn hadde weriidt her y Kiøbinghaun, da hadde ieg fott stor vnaade, som dog lettelliig er adt bekomme; dog wedt handt icke retter, endt ieg kom ny aars dag till byenn, som mynn beschiening lyde. Der for beder ieg eder, mynn aller kieriist moder, adt y for Gudts schyldt icke will were wredt paa mig, for saa sancht hielp mig Gudt, som ieg ick kunde kome; der som ieg hadde tordt giørth, da hadde ieg hafft møgiidt bere adt draffue till eder endt hiidt, for herr er som Gudt icke stor baade paa ferde till hoffue, huem der kandt were fraa. Mynn hiert aller kieriist moder, maa y wiide, adt y dag droff Kongenn aff och till Helsyngør paa weyenn til Engelholm, och y morgen draffuer jeg her aff och effther Kongenn, och thj ieg icke kunde bliffue ferdiig medt mynn rustnung. Mynn hiert aller kieriist moder, maay wiide, adt nu ieg war y Jullandt, da schreff mynn broder mig till, adt handt war hundret och xxxx gamble daller bort schyldiig till omslagenn till renthe peng, och der som die icke bleff vdlagtt, da bleff der støre skade vdaff, adt ieg wille well giøre och fly Karneliu[s] saa mange paa hans wegne, till handt kom her nedt igien; saa lonthe fru Jytthe mig saa mange. Mynn hiert allerkieriist moder, saa er nu mynn gantzsch wennlliig bønn till eder for alt dett gode, ieg nogenn tiidt kandt forskylde medt eder, adt y wille well giøre och sende hinde forneffnte sum penge paa myne wegne medt enn wiist budt, adt hun maatte komme till hindiis betalling, thj ieg wille icke giernne, adt hun skulle haffue der noggenn [skade] aff for hindis gode willge, indtiill Gudt wyll, ieg komer aff togiidt, saa schall y wist faa dem igienn medt Gudts hielp, thj y kandt well siell tenck, mynn hiert aller

kieriist moder, adt ieg icke giernne [vill] bliffue ordt løss der. Thj beder ieg eder, mynn allerkieriist moder, adt y will were mig behielpelliig her vdj Huor ieg thet y nogenn maade y alle myne dage kandt forskylle eller fortiene, will ieg altiidt findis der gantz williig till, som nogenn denn barnn, y haffuer, och beder ieg eder, mynn hiert allerkieriist moder, adt y will icke were wredt paa mig, for ieg icke wor huos eder, for sancht hielpe mig Gudt, ieg icke kunde gioriidt. Disliigiist, mynn hiert aller kieriist moder, beder ieg eder och giernne, adt om y hadde noggenn penge, adt y wille sende mig nogenn anthenn y markstycker eller smaa peng, heller huor dan y hadde dem, for saa sancht hielp mig Gudt, ieg wor aldriig saa arm paa penge y mynn dage som nu, som Kresten Schriffuer well schall siige eder, och wy draffuer nu denn wey, der som mandt haffuer well penge behoff, och beder ieg eder, mynn hiert aller kieriist moder, adt om y hadde guldt, adt y wille vndsette mig medt nogiidt, for guldt kandt mandt besye y kleder och er lett at føre. Der som Gudt will sende mig well nedt igienn, da skall y faa liige de same stycker igienn, som y for mig. Mynn hiert aller kieriist moder, huem der saa schal ryste sig op aff nye, da will der icke faa penge till, som Chresten Schriffuer well skall siige eder, huadt ieg nu haffuer sath till, siidenn ieg kom hiidt till byenn. Mynn hiert aller kieriist moder, sender ieg eder ij heste till Bønidt, och beder ieg eder, myn hierthe moder, adt y wille giffue mig for till dem, till Gudt will, ieg komer nedt igienn; denn enne, denn brune, maa y well lade riide heller draffue der paa gaardenn, indtiill ieg komer igienn, menn adt denn andenn maathe bliffue noggiidt forschonidt. Mynn hiert aller kieriist moder, maa y wiide, adt om Jahan Friis hans penge die liiger alle samenn till Markus Hess hans saa ner till die iij[c] daller paa mynn broders weggnne, dem kandt ieg ingenlunde faa aff Axell Vrne. Nu

will ieg handle medt kantzlernn y Skone, om ieg kandt beuillge ham till adt tagge nye daller och opgielth paa, saa haffuer Markus Heess loffuidt mig, at handt will legge dem vdt paa Axell Vrnis weggne. Mynn aller kieriist moder, om die hollender fehe, som Gregers skulle fly edder, dem for y nu paa foraariidt. Mynn hierthe moder, sender ieg eder j armbondt och ij guldstiffther och enn guldsmucke, och beder ieg eder, adt y will foruare mig dett, indtill Gudt will, ieg komer her nedt igienn. Mynn hiertte allerkieriist moder, beder ieg eder, adt y nu will giøre, som mynn gode thro er till eder, for altedt gode, ieg nogen tiidt kandt fortyenne medt eder, och hielpe mig medt die penge till fru Jytthe; y schall wist were dem wisse, naar Gudt will, ieg komer aff Sueriig. Och beder ieg eder, myn allerkieriist moder, adt y will icke were wredt paa mig, for ieg wor icke huos eder, thij der som ieg hadde thøffuidt j dag lenger, da hadde Kongen komidt hiidt till byenn før endt ieg, saa hadde handt nu weriidt wredt paa mig, som saare letteliig kandt sche. Mynn hiert aller kieriist moder, sender ieg eder och iij gulderinge, om y will foruare mig denem. Mynn hiert aller kieriist moder, maa y wiide, adt mynn sag medt K.[1]) er nu komenn, Gudt were loff, till enn godt ende, och fiick ieg suar nu, wy war paa Restrup. Kiere moder, der som y hadde noggenn flere gamble oste och noggem spegaall eller spege lax, adt y will vndsette mig medt noggenn, thj ieg kandt inthedt aff sliigt faa till kiøbs her y byenn. Hiert aller kieriist moder, der som ieg icke besuarede eder formøgiidt, da wille ieg gierne bede eder om eders ladgaars woffuenn maathe følge mynn dreng till Engellholm, thj ieg beffrychter mig, adt handt ellers icke skall faa wogne saa snart, som handt skulle, och handt der offuer skulle icke kunde komme till mig, før endt wy

---

[1]) Karine Gyldenstjerne.

wor opdraffuenn; och maa y wiide, mynn hiertthe moder, adt her er slet ingenn komenn aff die Jyder. Mynn hiert allerkieriist moder, naar mynn dreng Anders Køgge komer till mig, saa will ieg sende ham till Jullandt, naar ieg draffuer op, saa skall handt først kome till eder, der som y will haffue noggenn budt medt ham til Jullandt. Mynn h. a. k. moder, wedt ieg nu jngenn synderlliig ny tynder adt schriffue eder till, thj her er slett ingenn, och maa y wiide, adt Kong. May. draffuer siell medt till Engelholm, och saa her nedt igienn, och bliffuer ther ingenn huos ham vden Eggert, Adam, Anders Bing; marschalchenn, køgemester och Anders Baner, Jacob Seffelt etc.

Saa will ieg nu icke lenger forhindre eder medt denne mynn schriffuelse, menn huor mig mugligt er adt were, der y kandt haffue gode och gaffnn aff, will ieg thedt saa giernne fyndis williig adt giøre som noggenn dett barnn, y haffuer, thedt Gudt kiende, ham ieg nu och euindelliig will haffue eder beffallindis, bode till siell och liiff. Handt vnde mig for sinn kiere sønn skyldt, adt ieg maa alti spøre gode tinder till eder och alle gode wenner, och vnde mig adt finde eder gladt. Datum Kiøbinghaun denn 16 Januarij 1568.

Axell Gyldensternn
medt egenn handt.

Mynn hiert aller kierist moder, beder ieg eder for alt denn sønlliig kierlliighedt, ieg haffuer till eder, adt y nu icke wille were wredt paa mig, for ieg droff eder forbie, och y will were mig behielpelliig, adt fru Jytthe kunde kome till sine penge; ieg skall som Gudt aldrig merhe tagge mig sliig bestiilling till enthenn for mynn broder heller andre. Gudt almechtig beffaller ieg eder etc.

Udskrift: Erlliig och wellbyrdiig fru, fru Citzsell Wlffstandt till Lyngbygaardt, mynn hiert aller kieriist moder, gantzsche sønnlliig tillschreffuit y eggenn handt.

Paaskrevet, men overstreget: Paa thette breff sennde ieg Axill met Anders Kiøge xx enncke daller, oc xxx daller rundmøntt. Tisligiste xx enncke daller till mynne karlle y Suerig er paa togitt.

Disse penge fick ieg igenn, saa Axill fick ingenn penge paa thette breff.

Orig. i Kgl. Bibl., Saml. til Adelens Hist. Fasc. 25.

x.

Axel Gyldenstjerne til sin Moder. 1568, 22. Februar.

Sønnlliig kierlliig hellssenn nu och altiidt forsendt medt Gudt wor herre. Mynn h. a. k. moder, maa y wiide, adt mynn broder och mig liider well, Gudt vnde oss altiidt thet samme till eder adt spøre. Mynn h. a. k. moder, maa y wiide, adt y fredags kom wy her nedt till Hellssingborig och skulle haffue weridt offuer till Kiøbinghaffn: nu y dag finge wy die tinder och denn beschienn, adt wy strax schulle vffortøffuidt draffue liige op adt Gyngheriidt imodt die Schuenske, som haffuer forsamlledt dem der, och om Gudt giffuer oss lyckenn, adt wy faar dem paa flucht, adt forfølge dem indt y Sueriig och der adt bliffue wedt Landemerckenn, indtiil thett bliffuer beyre- wey, adt wy da kandt drage op adt. Huor for beder ieg eder, mynn h. a. k. moder, adt y will giøre, som mynn a. k. moder och sende mig medt mynn dreng, Anders Køgge, noggenn penge och nogiidt fettallge, flesch eller røgidt kiødt, eller huadt y kunde best ombere, thj der som wy komer, der finder wy slett inthet for oss anditt endt thomme hender, och beder ieg eder, mynn h. a. k. moder, adt y wille sende mig nogenn penge, thj saa sancht hielpe mig Gudt, ieg haffuer icke en penge huos mig vdenn 30 daller, Fru Beatthe haffuer lonth mig, dem haffuer ieg schifft rett och reylliig medt mynn broder, halparten aff dem. Och beder ieg eder, mynn h. a. k moder, om y hadde nogiidt guldt, adt y wille lone mig thedt meste, y kunde

ombere, thj thedt er lett adt føre och adt giemme, och kandt mandt forsettedt, naar mandt haffuer dett y behoff, och naar mandt komer her nedt igienn, kandt mandt løsse dett igienn, saa y schall medt Guds hielp fange dett liige saa godt iigienn, naar Gudt will wy komer nedt igienn, och dere som enn bleff fangenn, kunde mandt lettelliig foruare dett huos sig, adt ingenn wistidt. Och beder ieg eder, mynn hiert aller kieriist moder, adt y wille befalle drengenn, adt handt illiig dag och natt draffuer till mig, thj der som handt icke komer till mig indenn fredag eller løurdag, da er ieg reidt, handt naar oss inthet. Och beder ieg eder, mynn h. a. k. moder for Guds skyldt, adt y icke will bliffue fortørnidt, for ieg nu saa hart bemøyer edder, thj Suenschenn haffuer tagiidt saa well fraa mig som die andre althedt wy haffde saa gott, vdenn wore kleder, ellers wille ieg icke giøre eder denn vmage. Mynn h. a. k. moder, beder ieg eder, adt y och icke will forttencke mig, adt ieg icke haffuer schreffuidt eder till før, thj ieg er noggiidt jlle till pas y denn enne handt, adt ieg icke haffuer kundt schreffuidt; dog haabiis mig nu, adt thedt schall schnart bliffue gott. Mynn h. a. k. moder, haffuer ieg och sendt mynn søster Riigiitz enn hoppe, som y schall haffue, och beder eder, m. a. k. moder, adt y will tage denn till tacke for enn bytt penge, thj naar hun bliffuer nogiidt opforiidt igienn, hobiis ieg, adt hun icke schall were slim. Naar Gudt will wy komer nedt igienn, schall y faa enn hell kobbell. M. h. a. k. moder, beder ieg eder, adt y wille lade schriffue mig enn ordt till, huorledis dett er om die penge, fru Jytthe schulle haffue, om hun haffuer faatt dem, och adt y wille giøre mynn vndschylling bode modt hende och Karhenn, naar de kommer till Holgers brøllup, adt ieg icke haffuer schreffuidt dem till, sidenn wy kom hiem igienn, thj thedt haffuer icke weriidt mig mugligt adt schriffue medt denn høyre handt, och icke endnu well

er, som paa kiender; dog bliffuer dett snart gott medt Gudts hielp. Mynn h. a. k. moder, beder ieg eder, adt Peder Bring maa lade rechte och beriide die ij vnge hesthe, som ieg sende hiem till eder, menn der som dett er saa, adt denn brune behaffuer eder, da will ieg gierne vnde eder denn. Mynn h. a. k. moder, beder ieg eder, adt y will vndtsetthe mig medt thedt mieste mynthedt guldt, y kandt ombere, thj paa wor wogne ellér thros thør wy icke lege andit, endt wy will giernne were aff medt. Medt Gudts hielp, om ieg komer siell nedt igienn, da schall y faa thedt liige saa godt igienn. Mynn h. a. k. moder, saa will ieg nu icke lenger forhindre eder medt denne mynn ringe schriffuellse, menn will nu och altiidt haffue eder denn euige herre och Gudt euindelliig beffallindis bode till liiff och siell, amenn. Datum Hellsyngboriig denn 22 dag Februarij 1568. Axell Gyldensternn.

Orig. i Kgl. Bibl., Saml. til Adelens Hist. Fasc. 25.

xi.

Axel Gyldenstjerne til sin Moder. 1568, 24 Marts.

Sønnlliig kierlliig helssenn nu och altiidt forsendt medt Gudt wor herre. M. h. a. k. moder, maa y wyde, adt meg liider well, Gudt vnde mig altiidt thedt samme till eder adt spøre. M. h. a. k. moder, maa y wiide, adt y gaar fick mynn broder breffue, adt handt schulle [till] Halmstedt, som handt och giordte; saa haffuer jeg hørt, adt mieste parthenn er och der, thj kandt ieg thro, ieg for adt draffue och der henn. Saa maa y wiide, adt her er, Gudt haffue loff, ingenn schade schiedt paa eders godts, dett stundt jeg haffuer legidt her. Huadt handt will nu giøre, naar handt spør, ieg er bort draffuenn, dett maa Gudt wiide, menn dog haffuer Peder Jonssenn altiidt, siidenn ieg kom her op, leyenn paa enn liiden fiiering weys ner landemerkenn y enn (!) heder Bieldreholt, och thøør dog icke her nedt; huadt handt will nu giøre, maa Gudt wiide. Naar Gudt will, wy

komer fraa Halmstedt, er thedt saa ieg kandt forneme, handt haffuer [veret] her nedre, will jeg drage her op igienn; eders suenne haffuer mynn broder schreffuidt eder beschiening till om. M. h. a. k. moder, beder jeg eder for Gudts [schyld], adt y icke fortencker mig, adt ieg icke haffuer schreffuidt edder till till fornne, thj alt mith folck er siug, saa ner som Anders Køge och en aff mine karlle; saa kandt jeg nu icke wiidere schriffue eder till for tiidens korthedt, menn will nu och altiid haffue eder Gudt beffallindis bode till liiff och siell, amenn. Datum Lyngby denn 24 dag Martij 1568. E. k. S.

Axell Gyldensternn.

Kiere moder maa y wiide, att den onge folle, som staar paa Bønett, stor meg sielff xlv enkede daller, gamell daller, men der som [y] kunde fly meg j^c gamell daller eller miere y gien, daa maa y selle honum, eller y kunde fly mig min penge y gien y guld, da er ieg och tell fretz, att y maa selle honum.

Kiere moder, sender ieg eder en copij aff nogen breffue, som konning aff Suerriige haffuer schreffuidt Blegindis faar och Liister boen tell och Wester herriidt.

Udskrift: Erllig och welbyrdiig fru, fru Citzell Wlffstandt till Lyngbygaardt, mynn hiert aller kierist moder, gantz sønlliig tillschreffuit y egenn handt.

Orig. i Kgl. Bibl., Saml. til Adelens Hist. Fasc. 25. Efterskriften er ikke skreven med Axel Gyldenstjernes egen Haand.

xii.

Sønnlliig kierlliig helssenn nu och altiidt forsendt medt Gudt wor herre. Mynn h. a. k. moder, maa y wiide, adt mig liider wæll, och ieg haffuer well soffuidt y natt, thj kongenn er y Freyrichs boriig, och haffuer nu ij lang tiidt icke weriidt inde till mith: och war ieg huos fru Inger Oxe y affthis till klochenn war vi: Gudt vnde mig altiidt thett samme till eder adt spøre. Mynn

Axel Gyldenstjerne til sin Moder. 1568, 22. Maj.

hiert allerkierist moder, maa y wiide, adt ieg fick eders breff, som y schreff mig till medt eders dræng, och som y schriffuer, adt y will faa mig enn aff eders boder till adt hengge mith tyngist inde, saa tacker ieg eder mynn hiert aller kieriste moder; dog schall y icke bemøye eder der medt, thj ieg tror icke retter, endt ieg for min kamer der, som mynne hesthe stor: och tacker ieg eder mynn allerkierist moder for eders gode tilbudt och wille. Mynn h. a. k. moder, beder ieg eder saa gantz giernne, adt y nu medt thette budt wille sende mig 60 daller y mynth [elle]r andit, om y haffuer dem y kandt misthe, sho will ieg medt Guds hielp komme till eder och giffue eder enn handschrifft paa saa mange, som y nu sende mig, anthenn paa mandag eller tisdag. Mynn hiert aller kierist moder, maa y wiide, adt her er ingenn tinde om die Schuensche schib: och maa y wiide, adt herredaggenn haffuer nu enn ende. Die tøy[1]) stenger och mundtstycker, som ieg loffuidt eder, dem wiill ieg tagge medt mig, naar jeg kommer till eder, mynn hiert a. k. moder. Saa wedt ieg nu paa denne tiidt icke widere adt schriffue eder till, thj will ieg icke lenger bemøye eder medt denne mynn schriffuelse, men will nu och altiidt haffue eder Gudt almechtiigiste beffallindis bode till siell och liiff. Datum Kiøbinghaffn denn 22 dag Maji 1568.

Axell Gyldennsternn.

Udskrift: Erlliig och welburdiig fru, fru Citzell Vlffstandt till Lyngbygaardt, mynn hierte aller kierist moder, gantzsche sønlliig till schreffuidt etc.

Paaskrift: Dette breff feck Axel ecki vden ix æncketh daler pa och x daler y m. marckstycker.

Orig. i Kgl. Bibl., Saml. til Adelens Hist. Fasc. 25.

---

[1]) Tøy, sml. Rejsetøj ɔ: Hestfolk.

xiii.

Axel Gyldenstjerne til sin Moder. 1568, 2. Juni.

Sønlliig kierlliig helssenn nu och altiidt forsendt medt Gudt wor herre. Mynn aller kierist moder, maa y wiide, adt mig liider well, Gudt almechtiigste vnde mig thedt samme till eder adt spøre. Mynn h. a. k. moder, fiick jeg eders breff y dag och saa dett breff, som Jørgenn Billde denn gode mandt hadde schreffuenn eder till, vdj huillckiidt jeg fornemer, adt handt haffuer taggiidt sinne ordt igienn, som handt hadde loffuidt mig, saa sancht hielpe mig Gudt bode till liiff och siell, som handt loffuidt mig ditt well saa høgt och formalledidit sig, adt handt icke wille tencke eller talle der paa, førendt y kom siell der op; menn thedt handt icke will holde, huadt handt loffuer, da haffuer handt well før holt seg y lige maade modt eder. Thj kandt ieg icke thedt beyre, førendt handt och jeg komer huer andre siell till ordt, och der som handt nu hadde weriidt y by, schulle ieg som Gudt haffue taldt medt ham, saa eders eggidt budt schulle haffue seett der paa. Mynn hiert aller kierist moder, saa haffuer nu hoffsynderne alle samenn faatt forloff enn och huer enn, och haffuer tuende gang ladit talle mynn herre till om forloff, da syger handt korth om ney, adt handt icke will giffue mig forloff. Der som ieg hade kundt faath forloff adt komidt der op, da wille ieg well haffue handellidit saa, adt dett schulle haffue faat enn ende; nu er thedt vmugligt, adt jeg maa faa forloff. Mynn hiert aller kieriist moder, maa y wiide, adt kongenn er paa Freyrichsborig, och wenther sig icke hiidt førendt om Sancht Hans dag, och will handt paa Løffuerdag till Helsyngør eller och paa Mandag. M. h. a. kierist moder, will ieg kome wisth till eder indenn Søndag, thj ieg haffuer slett inthedt andit her y byenn adt bestiille, endt jeg schall tagge ware paa diese gesanther. Mynn h. a. k. moder, maa y wide, adt die Schuensche schib er 32 y

søenn och gaar her for tiiding, adt die schulle liige vnder Steffns heridt, thedt wedt ieg icke wist, menn y søenn er die, dett er wist. Mynn h. a. k. moder, saa wedt ieg paa denne tiidt icke wiidere adt schriffue eder till, menn will nu och altiidt haffue eder Gudt euindelliig beffallindis bode till Liff och Siell. Datum Kiøbing haffnn denn j onsdag effther wor heriis himellfarths dag 1568 etc.

M. h. a. k. moder, beder jeg eder, adt y will well giøre och siige bode mynne søstre c^m gode nath paa mynne wegnne. Gudt beuare eder alle.

Udskrift: Erlliig och wellbyrdiig fru, fru Citzell Wlffstandt till Lyngbygaardt, mynn hiert aller kieriist moder, gandts sønlliig tillschreffuit y egenn handt etc.

Orig. i Kgl. Bibl., Saml. til Adelens Hist. Fasc. 27.

XIV.

Axel Gyldenstjerne til sin Moder. 1568, 16. September.

Sønnlliig kierlliig hellssenn nu och altiidt forsendt. Mynn hiert aller kierist moder, maa y wiide, adt mig liider well, Gudt vnde mig dett samme till eder adt spøre. Mynn hiertt aller kieristh moder, beder ieg eder giernne, adt y medt dette budt wille sende meg 60 eller 50 daller, enthenn m𝔨 stycker eller enckindt daller, intill ieg for mynne penge fraa Gregers Thamssenn, saa will ieg vndsette eder igienn, om eder trenger, och haffuer Gregers schreffuidt mig till, adt ieg schall faa dem indenn S. Michels dag. Mynn h. a. k. moder, her er ingenn tiiding, andre endt die Schuensche sendebudt er paa weyen och her nedt, och komer inden vj dage her nedt. Mynn h. a. k. moder, giører nu her y, som ieg thror eder till. Gudt almechtiigste befaller ieg eder altiidt iuoldt. Datum Kiøbinghaffn denn 16 dag Septembris 1568.

Axell Gyldensternn.

Och lader fru Jythe och hindis jomffruer siige eder mange thusindt go nath, och beder eder, m. h. moder, adt y will were dem godt, bode for deriis egenn schyldth och mynn schyldt.

Udskrift: Till mynn hiertt allerkierist moder, fru Citzell Vlffstandt till Lyngbygaardt, gantz sønlliig tillschreffuit y eggenn handt.

Orig. i Kgl. Bibl., Saml. til Adelens Hist. Fasc. 25.

XV.

Sønnlliig kierlliig helssenn nu och altiidt forsendt medt Gudt wor herre etc. H. k. moder, maa y wiide, adt mig liider well, Gudt almectiiste vnde mig altidh det samme till etther att spørge. H. k. moder, som etther well forthenckis, attj loffuitt miigh enn gangh, attj wiille laade schriffue miig en jorde bog vd, magenn viidh thenn, minn søsther Karinne haffuer, och ther som samme jordbog er vd schreffuenn, attj thaa wiille well giøre och sende mig thenn mett thette mitt bud, mend ther som att thend er icke vd schreffuenn, attj thaa wiille lade Chresthenn Schriffuer schriffue miig itt riigiisther vd, paa huor manghe thiennere jeg haffuer y Synderthiisiin[1]) soggenn, som Hiegordh liiger y, thij jeg wiille see, om jeg kunde fly thenom frij for skatt, thii jeg haffuer begyndt att handle ther om, och haffuer Hans Skuoffgordt forthrøst mig, att jeg faaer guode suar mett Guds hielp, och kand jeg icke handle viidre ther om, førrenn jeg faaer riigestherrit, att jeg kand wiide, huore mange ther er y thenn soggenn. Kiere moder, schreff jeg etther tiill y siistinn mett min broder Peder om thenn graa klipper, som y fiick aff mig, och haffuer jeg jngenn suar fatt end nu, thij beder jeg eder, h. k. moder, attj wiille nu schriffue mig itt gott suar till bage jgenn mett thette mitt budh. Kiere moder, maa y

Axel Gyldenstjerne til sin Moder. 1568, 23. Oktober.

[1]) Det er Tise Sogn i Salling.

wiide, att her er jngenn synderliigh ny thiender, ther mand kand schriffue om nu, andett end the Suenske kom hiid y gord, och haffuer min herre hørtt thenom y dagh, och schall the haffue suar nu y dag effther mydtt dagh, och kand ther jngen viide, huad suar thee faaer, mend thett første mand faeritt att wiide, thaa skall y faa wiidre beskien fraa miigh. Kiere moder, maa y och saa wiide, att Kongenn aff Poollenn hans gesandtther war her hoss minn herre, och kom her y onsdagh, och haffuer the fatt theris beskening, och skall aff y morgenn. Kiere moder, saa snartt som the Suenske haffuer faatt theris beskening, wiill jeg komme till etther, och maa y wiide, atthenn Falsthers rese er aff slaagenn mett minn herre, att hand jcke kommer ther paa thenne thiid. Kiere moder, sender jeg etther itt breff och enn liidell byldtt ther hos, och seer y well sielff, huor fraa thett er kommen. Kiere moder, ther som min broder er end nu paa Bønitt, will[1]) y well giøre och syge ham go nath paa mynne wegnne. Mynn h. a. k. moder, beder ieg eder, adt y will strax ferdiige dethe budt aff, adt handt maathe kome till mig igienn etc., saa vil ieg nu icke lenger forhindre eder medt denne mynn ringe schr[iffuelse], menn will nu och altiidt haffue eder Gudt almechtiigste beffal[lindes] bode till liiff och syell och huis eder kierth er. Datum Roschilde denn 23 dag Ochtobriis 1568.

Axell Gyldenstheruu.

M. a. k. moder, beder ieg eder, adt y will schriffue mig till medt dethe budt, om y icke kandt fly mig enn v eller vj gode hiort huder, der beredt war. Gudt befall ieg eder altiidt etc.

Udskrift: Erlliig och welbyrdiig fru, fru Citzell Wlffstandt till Lyngbygaardt, mynn hiert allerkieriist moder, gantz sønnlliig tillschreffuit y eggenn handh.

Orig. i Kongl. Bibl., Saml. til Adelens Hist. Fasc. 25.

---

1) Herfra og Resten er A. G.'s Haand, det foregaaende en anden.

XVI.

Sønnlliig kierlliig helssenn nu och altiidt forsendt medt Gudt wor herre. Mynn hiert aller kieriist moder, Gudt were altiidt huoss eder och beuare eder fra alth onth. Mynn h. k. moder, som y schriffuer, adt rentteschriffuerenn haffuer jcke wille anamidt denn Willands heriids schaht, for deth war jcke halff sølff och menth, saa thror jeg jcke rether, endt wille y schriffue Per Oxe eth goth ordt till medt thett budt, som schall op till Lyngby medt peningenne igienn, och handt kunde faa Per Oxe breff, naar handt droff jgienom Kiøbinghaffnn, adt y icke kunde faa deller aff dem, heller huorledis y wille nu giøre eders vnschyllyng, adt handt jo lodt renthescbriffuerenn anamme denn, thj som jeg kandt formercke aff enn mynn søsthers budt, som er komidt fra Kiøbinghaffnn, da er die Schuensche nedt komenn, och der som saa er, da haffuer die penge medt dem, medt huilcke rythernne schulle betallis, saa adt handt føyer eder well der y, dog kandt der jnthet bliffue forsømth y, om y schriffuer ham till, thj buditt, som schall till Lyngby, schall dog enn natt bliffue y Kiøbinghaffnn, och mandt kandt icke faa mindre, endt mandt haffuer; for y ney, da haffuer y [icke] mindre, endt y hadde till fornn, huor till duffuer vforsøgt. Kiere hierthe moder, som y och schriffuer, adt y befrøchter eder, adt y schall kome y noggenn wuilliig for samme schath, saa er icke heller stor hasth paa ferde, som ieg kunde formercke paa Albret Oxe, och er hans schath icke heller fremkomenn end[n]u, och boer handt møgiidt nermer endt y och kandt beyre bekomme hans och snarer endt y; ther for thør y icke tagge eder noggenn tancke till der offuer. Mynn hierth allerkieristh moder, som y schriffuer, adt y icke der for thør bliffue saa lenge paa Bønidt, som y ellers hadde achtedt, saa maa y ther for well bliffue, huor y will, thj y schall

Axel Gyldenstjerne til sin Moder. 1569, 11. Januar.

wisth thro, adt der som die schulle alle kome y wuilliig, som icke førde dieris schath fremb endnu y enn moniidt, da frøchter jeg, adt der schulle jcke bliffue mange aff die Jyder, som schulle bliffue widt naade, och y Schone liige saa well. Thj beder jeg eder, mynn allerkieriisth moder, adt y jcke will hasthe for schnarth der fraa Bønidth y denn schuare kulde och føre, thj jeg haffuer adt talle endnu medt eder, mynn hierthe moder, som mig liiger stor macht paa, och beder ieg eder der for giernne, mynn aller kieristh moder, adt y icke will hasthe for snarth henn, thj for denn orsage schyldt, y schriffuer her y breffuett, tør y icke wedt ath hasthe, och der som y haffuer nogiidt andith adt bestiille der op, da tror jeg icke retter, endt Hans Holsth er jo wisse noch, vdenn der liiger jo disthøre macht paa; och der till medt huadt eders schath belanger, wedt huer mandt well, adt die stackarlle er yderme[re] forarmiidt, bode medt schath och aff finderne, endt noggenn andensted y Danmarck. Disliigisth, mynn aller kieristh moder, som y schriffuer om mynn hesthe, som staar paa Lyngby, saa beder ieg eder, mynn allerkieriisthe moder, adt y will beffalle Hans Holsth paa myne wegnne, adt handt will sellge denom paa mynne wegnne, die ij brune, gangerenn och denn Adam Plath schulle haffue, och handt wille kiøbe mig gode bucke schindt till mynn schuene kledning y somer for gangerenn, och handt wille foruare pengene for den andenn; och som handt well syell wedt, adt der er enn mandt, som boer y Wardbiere, som giøre noggenn schindt till for mig y somer, syden jeg kom nedt, och fiick der jngenn bettalling for, adt hanndt och wille bettalle samme karll y Wardebierig, och belløber seg viij m℔, som handt schall haffue. Denn schimeldt hesth beder jeg eder, adt y will giffue mig hackells till, indtill jeg komer till Kiøbinghaffnn, saa will jeg strax lade henthe ham neder till mig, thij y Kiøbinghaffn for jngen aff

hermendt foer eller maall, udenn die komer siell medt till byenn. Jeg will medt Gudts hielp indenn enn stackiidt stundt draffue der henn till Kiøbinghaffn, saa snarth som Gudt will mynn herre komer offuer till Siellindt igenn, saa will jeg lade henthe bode denn schimmelth hesth och drengenne. Mynn hierth aller kieristhe moder, som y schriffuer, adt jeg schall syge Albrecht Oxe och fruenn gode nath paa eders wegnne, saa maa y wiide, adt jeg haffuer schreffuett dem till, thj ieg fiick breffuett her, och kunde jeg icke retter formercke, denn tiidt jeg wor huos dem, endt die wor jo eder wenn.

Hierth allerkieristh moder, beder jeg eder saa gantz gierne, adt y wille schriffue Hans Schinnchell till, adt handt wille fly ether die iiij recker, y haffuer loffuidt mig, om thett kandt were ether vdenn schade. Mynn aller kieriisth moder, jeg formerckthe aff Albrecht Oxe, adt handt hadde enn karll offuer huos hans thiener y Schonne och lader for fare, huadt die Thysche bliffuer hans bønder schylliig, naar die schall aff tackis, da kandt handt beslaa aff dieriis besoldung saa møgiidt, som die bliffuer bøndernne schylliig; thj tøckiis mig jcke onth were, om Hans Schinnckell kunde fly eder adt wiide huos eders bønder, huadt dem till stodt, saa wille jeg førdere huos Per Oxe och rentmesterenn, adt die fathiige mendt kunde faa nogiidt for dieriis. Mynn aller kieristh moder, maa y wiide, adt jeg fiick jngenn budt fraa mynn broder, thj handt war y Kolling till brøllup. Kiere hierthe moder, saa will jeg nu och altiidt haffue eder denn allmechtiigsth Gudt beffallindis bode till liiff och siell och alt huis eder kiertt er. Lader Albreth Oxe och syge eder mange gode nath. Datum Nørgaardt den xi dag Januarij 1569.

Axell Gyldenstherno.

Minn hierth aller kieristh moder, huadt kiøbiidt bellanger paa die ij hesthe, er jeg till fredt, huadt

handt kandt faa for denn enne y pengê, Gudt giffue huor lith eller huor møgit dett er, menn for gangerenn wille jeg, adt handt wille fly mig die flesthe gode bucke schindt, handt kunde faa till mig och mitt folch, om y er till fredts, thj jeg schall ellers kiøbe dem dobbelltt saa dyre her nedre, och er jeg till fredt, huadt eller die er till giorth eller ey, menn der som thj icke . .[1])

Udskrift: Erlliig och wellbyrdiig fru, fru Citzell Vlffstandt till Lyngbygaardt, myn h. a. k. moder, gantz søunlligen tillskreffuidt.

Orig. i Kgl. Bibl., Saml. til Adelens Hist. Fasc. 25.

xvii.

Axel Gyldenstjerne til sin Moder. 1569, 6. Marts.

Sønnlliig kierlliig hellssenn nu och altiidt forssendt medt Gudt wor herre. Mynn hierthe kiere moder, Gudt were alltiidt huoss eder och beuare eder fraa altt onth. Mynn hierthe kiere moder, saa formercker jeg, adt wy er Stygij Rossenkrantz noggenn penge schyldiig paa mynn salliig broder Hildebrands wegnne, och y er nu begierindes adt wiide, huadt suar y schall schriffue hanom till paa same penge eschning. Der som eder saa tyckiis, hierthe kiere moder, da wedt jeg ingenn beyre raadt, endt om y wille giøre som enn godt moder och schriffue hanom till paa alliis wor wegnne, efftherdj eder nu stediis budt der henn, adt handt wille giøre som enn godt slecht och byrdt och fortteffue medt samme penge, efftherdij adt die jcke er flyere, jnttiill wy kunde kome till enn ennde medt worth schiffthe, huilckiidt medt Guds hielp jcke lenge schall ware ttill, endog handt icke kunde haffue stor aff saffuenn aff samme penge, om handt endt jcke storth begierde dem aff oss, endog adt handt schall were sinn penge wisse medt Guds hielp. Mynn allerkieriisth moder, som y och schriffuer om mynn broder Peder, adt handt will vdt aff

[1]) Efterskriften er ufuldendt.

landith, saa wedt jeg der icke miere aff, endt som jeg haffuer hørth aff andre; dog thror ieg icke retther, endt handt følger jo eders raadt, huadt y raader ham y die maade och andre. Hierthe kiere moder, maa y och wiide, adt jeg haffuer spurth foruisth, adt die breffue, som kom effter Laffue Wenstermandt, adt handt schulle komme till Kiøbinghaffuen, er giorth paa jnthedt andith, endt Kongl. May. achter adt handlle medt saa mange heremendt och fruer, som boer y Falster, om dieriis gods, som thj haffuer der y landith: och er Laffue der nu, adt die will først handle medt ham[1]), thj de tencker adt handt thj første fanghe jndgang medt nogle, siidenn schulle de andre icke tøre sige ney. Om sliigt er eder beuisth eller och ey, deth wedt jeg icke. Dog wille jeg icke lade adt jo schriffue eder thett till, adt om y icke wisthe thet, adt y da kunde wiide thet y tiide, och er mig sliigt adt wariidt y tromaall. Mynn aller kieristh moder, jeg will nu jcke lenger bemøye eder medt denne mynn korthe schriffuelse, menn will nu och altiidt haffue eder Gudt almechtiigste befallindis bode till liiff och siell, handt beuare eder fraa alth onth, Amenn. Datum Nørgordt denn 6 dag Martij 1569.

Axell Gyldenstiernne.

Mynn allerkieriisthe moder, beder jeg eder, adt om eder stediis hiidt, førendt jeg komer till eder, adt y da will biude mig till om wore Schuensche, om y jnthedt haffuer hørth till dem. Gudt beuare eder fra allth onth, Amenn.

Udskrift: Erlliig och welbyrdiig fru, fru Citzell Wlffstandt till Lyngbygaardt, mynn allerkieriisth moder, gantz sønlliig till schreffuidt y eggenn handt.

y eggenn hanndt.

Orig. i Kgl. Bibl., Saml. til Adelens Historie. Fasc. 26.

---

[1]) Han ejede Stadagergaard.

xviii.

Jeg Axell Gyldensternn till Tym kiendis och giør witterlliigt medt denne mynn eggenn handschrifft, adt Aar 1569 iiij Paasche dag da anāmidt ieg aff mynn kiere moder, fru Citzell Wlffstandt till Lyngby, paa fru Jythiis wegnne aff hindis landgilde y Falster, femthenn gode gamble daller och enn nye, och thre mk och thre schill., thj quitterer jeg førneffnthe mynn kiere moder for for^{ne} penge. Till ydermere windisbyrdt thrycker jeg mith singneth nedenn for thette mith obnne breff. Datum Bønidt denn fierde dag Paasche 1569. Axell Gyldensternn medt eggenn handt.

Orig. i Kgl. Bibl., Saml. til Adelens Hist. Fasc. 25.

xix.

Jhs:

Fru Sidsel Ulfstands Udlæg for hendes Søn, Axel Gyldenstjerne. 1563—69

Thisse eptthersch^{nne} pennge haffuer ieg vdlantt paa myn sønn Axiill Gyllenstiærnis wegnnæ thiill hanns egitt behoff.

Item thet første Axiill bleff forskickitt her wdaff Danmarch thiill denn greuue aff Barby, tha anntuorde ieg Per Gyllennstiernne till Axiils behoff xl daller.

Item denn tidtt Per Gyllenstiernne drog wdtt till Dresell till kiesserenns kroningh, tha antuorde ieg ham till Axiill l daller.

Item denn tidt Erig Bøllis brøllup stod, tha anntuorde ieg Per Gyllennstiernne till Axiill lx daller.

Summa lateris ij^{c} daller.

Anno lxiii tha wor Korffes Tønissen y Frannckeriige, och thaa forstrackte hanndt Axiill, som ieg sidenn betalde Korffes igienn, der handt kom hiid hiem till Danmarch, xx enche daller.

Item ther nest skreff ieg Axiill ett breff till met Korffes Tønissen, och anntuorde Korffes met breffuit, som hanndt schulle fly Axiill, xxx wecktige rennsgyllenn,

oc y dett samme giænnæ tha kom Axiill her y landitt, saa anntuorde Korffes ham bode gulditt och breffuit met.

Anno lxiiii thenn xiiii dag Aprillis anntuorde ieg Axiill y Kiøbinghaffn, att kiøbe klede for, vii ennche daller.

Samme tidt gaff ieg for groffklede till foer vi march rundpenge.

Item thenn søndag nest epther Roschiilde marckitt lxiiii anntuorde ieg Axiill xv rosenn nobell, regnit for lx enncke daller. Och derforwdenn fich ieg Axiill samme tidtt iii rynsgyllenn, och x ennche daller, oc x daller y rundmøntt.

Summa lateris i^c^xlii dallær.

Item ennd fick Axiill aff Annders Gaadske, borgemester y Kiøbinghaffn, som ieg haffuer Axiils breff paa, xx ennche daller.

Anno lxiiii sancti Lauritz affthenn tha betalde ieg Per Bring paa Axiills wegnne en brun hest, som Axill fick, den tidtt hannd drog wdt, oc kongen schreff met ham till Rynngreffuenn, gaff ieg for samme hesth xvi daller y møntt.

Anno lxv torsdagenn nest for sancti Woldborig dag, tha wor Per Gyllennstiernne hoes meg paa Skabersøø, och tha fick ieg ham till Axiill xx wecktiige Rynsgyllen och xx enncke daller.

Samme tidtt fick ieg Per till den karls therring, som kom wdenn lanndtz epther Axiill, x ennche daller, och x daller y kliping.

Summa lateris lxxxvi daller oc x daller klipping.

Item nogitt till forn sennde Axiill en manndt till meg, wor hiemme till Bremen, wedt naffn Jahan Skiæffær, den gaff ieg paa Axils wegnne i daller, och anntuorde sammæ manndt Annders Gaadsche y Kiøbinghaffuenn ett breff, som Axiil hade schreffuit meg till.

Thenn xix dag Junij anntuorde ieg Axiill y Kiø-

binghaffn, som hannd sennde till Bremen met Giertt vann Deuennther, i^c^xvi ennche dr.

Anno lxv tisdagen nest for sti. Hanns dag medsommer tha antuorde ieg Axiill y Kiøbinghaffn, att betalle Kanillis[1]) skindtt, saynn oc sardug for, xii daller y runde march.

Samme tidt anntuorde ieg Axiill, som hannd fich Jørenn Bhim till therre penge op till leyritt till Per Gyllenstiærnnæ, iii daller kliping.

Item thorsdagen nest epther sti. Hans dagh tha drog Axiill fra meg y Kiøbinghaffnn och till hans søsther Litzebætt, men hun laa paa Mogennstrup, oc anntuorde ieg Axiill same ganng xxx m℔ kliping.

Summa lateris i^c^xxix dr. oc xiii dr. klipping.

Thenn ij dag Julij tha kiøptte ieg y Kiøbiinghaffn till en kappe till Axiill iiii allen sort Enggelst, och gaff for allen ij enche daller, er vj daller.

Samme tidt gaff ieg for v allen klede till foer till samme kappe iij m℔ for allen, er xiij m℔ rundpennge.

Gaff ieg en mandt y Kiøbinghaffn, for hanndt laude beenn y Axiills bøsse, i rund march.

Gaff ieg for det klede att offuerskiere, som kom y Axils kappe, ii m℔ iiii ß klippinngh.

Thenn v Jullij gaff ieg Kanillis paa Axils wegnne thisse eptherschreffnne pennge:

For iiij all. sardug j encke daller.

For xiiii lodt sorte border, som kom paa Axils huser, trøye och kappe, iiij enche daller.

For ii lod silcke j enche daler.

For remer i m℔ kliping.

For leritt till lin viii ß kliping.

For Axiils kleder att giøre xxvii m℔ kliping.

Summa lateris xv daller oc x daller xii ß kliping.

---

[1]) D. e Kornelius (se ovenfor Brevet af 16de Januar 1568).

Item sti. Margrette dag drog Axiill fraa meg y Kiøbinghaffnn oc paa weyn att Fyen till Annthønis Bryske, och tha fick ieg ham j° m℔ klipingh oc xxx m℔ rundmøntt.

Anno lxv tisdagen nest epther sti. Morthenns dag tha fick ieg Axill att kiøbe bøser for vii ennche daller oc iii runde march.

Item onsdagen nest epther tha anntuorde ieg Axill y Kiøbinghaffn x daller y rundem℔.

Item søndagenn nest epther tha gaff ieg Jackop Støfflemager y Per Oxis boder for ett par støffle paa Axils wegnne ii enche daller.

Item fick ieg Jørgenn guldsmedt monndagenn nest for vor frue dag, att giøre hecktther aff till Axils kleder, vi ennche daller, oc till arbeydzlønn ij enche dr. i ortt.

Item sti. Litzebetz dag anntuorde ieg Axiill att holle paa xxvi enche dr.

Item thenn xxix Nouembris lxv tha betalde ieg Giertt van Dempter paa Axils wegnne for tøye, som Axill hade vdtagitt, xlij enche daller x ß.

Summa lateris i° v daller xxvii ß oc xxxiii daller i ℔ kliping.

Anno lxv tisdagen nest for sti. Anndrææ dagh tha fick ieg Axiill xl ennche daller oc xx daller y runde m℔ oc lx daller y smaa klipping.

Onnsdagenn nest epther, thær Axiill wor aff dragenn epther Ko. Ma. att Jøllanndt, tha fick ieg Søffrenn Jude paa Axiills wegnne for en klipper, Axiill schall haffue, xvi enche daller.

Samme tidtt fick ieg Søffren Jude, som hand skulle haffue att foruare, till Axiill kom till stede, dog om han trængde till høø och haffre, att hannd iche kannd faa paa slothet, schulle hand bruge dem till Axils gaffn, vi dr. y runde march.

Item løffuerdagen nest epther gaff ieg Lauritzs

bonntmager, for hannd foritt Axiils lille kiortell, ii runde march.

Item sti. Karinæ dag tha gaff ieg Jenns Skreder paa slotthet for Axiils kleyning att giøre iii dr. runde penge.

Summa lateris lxxxv daller ii m℔ och lx daller klipping.

Item før end Axiill drog aff Kiøbinghaffenn met konngen, tha gaff ieg en smedt for Axiils heste at besla ix m℔ klipingh.

Torsdagen nest for fastelauenn lxvi tha sende ieg Axill till Kiøbinghaffnn med Jenns Jeyre j^c^ enche dr.

Thenn torsdag nest epther paaske 66 tha senndæ ieg Axiill till Kiøbinghaffn met hanns søsther Karinæ Gyllenstiernnæ lx enche daller.

Item sti. Woldborig dag tha anntuorde ieg Axiill y Kiøbinghaffn j^c^ ennche daller.

Item sti. Hanns affthenn medsommer tha anntuorde ieg Axiill y Kiøbinghaffn j^c^ xl ennchæ daller.

Item fredagen nest for sti. Hanns dag medsommer lxvi tha anntuorde ieg Axiill y Kiøbinghaffn, som hanndt schulle føre fru Citzelle Bryske till Fyen, oc er dett Axils anpartt aff den renthe, som fru Citzelle schulle haffue y dett aar 66 aff iii^c^ daller, iiij dr. i ortt.

Summa lateris iiij^c^ iiij daller i ortt oc iii daller kliping.

Item thenn xxviii Junij tha anntuorde ieg Axiill y Kiøbinghaffnn, som hanndt gaff en brøger for en graa hest, xxix enche daller.

Item thenn xxix Jullij tha fick Axiils wert y Kiøbinghaffnn paa Axiils wegnne j t^e^ smør for xii ennche daller.

Thenn xvii dag Augusti lxvi tha sennde ieg Axiill till Kiøbinghaffnn fraa Hiennschy met Clemmidt lx enche dr. gamell oc ny.

Thenn xx dag Augusti tha anntuorde ieg Rigitzæ

Gyllennstiernnæ y Hiennschy j^c ennche daller, som hun schall anntuorde Jahann Friis, oc er dett Axils anpartt aff fire aars renthe pennge aff ett tusind daller, sallig Hillebranndt wor Jahan Fris schyllig.

Thorsdagenn nest epther sti. Michels dagh tha anntuorde ieg Axiill y Hiennschy xl enche daller.

Then i Nouembris tha betalde ieg Giertt vann Deuenther paa Axiils wegnne xii enche daller, som ieg haffuer Giertz quitanntz paa, oc tog Axill selff teye wdt for samme tolff daller.

Summa lateris ii^c iii daller.

Thenn xi dag Nouembris 66 tha antuorde ieg Axiill y Hiennschy i^c ennche daller.

Thenn xx Nouembris tha anntuorde ieg Axiill y Kiøbinghaffnn lxxx daller y rundmønt.

Fredagenn nest for sti. Pouils dag lxvii tha anntuorde ieg Axiill y Hiennschy lx enche daller.

Then xxix dag Januarij 67 tha betalde iegh Hanns Olsenn Axiils wertt y Kiøbinghaffnn l ennche daller, som Axiill oc hans folck haffuer fortherritt till Hans Olsenns, oc haffuer ieg anntuordit Axill selff Hans Olsens regennschaff der paa. Disse l daller gaff min frue Axill quitt, siden denne bog wor sumeritt.

Thenn vi dag Martii 67 tha sennde ieg fraa Bønitt oc till Kiøbinghaffnn till Axill met Clemmidt, Axils dreng, xl enche daller.

Thenn vii dag Martii 67 tha antuorde ieg Christofer Biørnsen paa Axels wegnne for en klipper, som hanndt schulle hafft aff Axell, xvi enche daller.

Summa lateris iij^c xlvi daller.

Thenn vii dag Aprillis 67 tha anntuorde ieg Axill y Kiøbinghaffnn xl enche daller.

Thenn ix dag Maij tha anntuorde ieg Axiill y Kiøbinghaffnn li ennche daller.

Thenn iiij dag Junij tha anntuorde ieg Axiils dreng Anders Kiøge y Hiennschy paa Axiils wegnne i^c enche daller.

Item om alle helgenn dags tidtt lxvii wdlaude ieg paa Axills wegne for xv rosen nobell, som Axiill hade satt Per Hannsen renntemesther schriffuer y paanntt, lx gamell daller.

Thenn xxiii Januarij 68 tha anntuorde ieg Anders Kiøge, Axils dreng, till therrepenge fraa Bønitt och till Engelholm, der hannd schulle weritt epther Axill met penge, iiii dr. y mynt, oc den tidtt Anders Kiøge kom frem, tha wor Axiill dragen ind y Suerig, saa førde hand meg de penge igienn, Axill schulle hafftt den tidt, men de iiii daller y mønt fich ieg iche igienn.

Summa lateris iijᶜ v daller.

Item fleske søndag lxviii, som Axiill wor kommenn nedt aff Suerigh, saa sennde ieg ham fraa Bønitt mett hanns dreng Anders Kiøge oc op till Giøngherrit lxxx ennche daller.

Thisligste anntuorde ieg Anders Kiøge samme tidt thiill therre penge viij runde m℔.

Item mondagen nest efther palme sønndagh 68 tha betalde ieg Hylleseus guldsmedt y Kiøbbinghaffnn paa Axiils wegnne for en ring jᶜ gammell daller.

Tisligiste betalde ieg forschⁿⁿᵉ guldsmedt paa Axils wegnne samme ganngh for v sider flesk, som Axill hade loffuidt ham, iij gammell daller.

Item fredagenn nest epther wor herre himmelsfars dag 68 tha sennde ieg Axiill till Kiøbinghaffnn met Christenn Matzen och Hanns Tydsk, Axiils karll, x ennche daller oc xxx dr. y runde m℔.

Summa lateris ijᶜ xxvj daller.

Item sønndagen nest for sti. Michels dag 68 tha sennde ieg Axiill fraa Bønitt oc till Roskille met hanns karll wed naffn Hanns Tysk xxx gammel daller.

Anno lxviii wedtt iii wger for jull tha betalde ieg Giertt vann Dempther paa Axils wegnne, som Axill selff beffalliit meg, iᶜ enche daller.

Item julle dag lxviii tha anntuorde ieg Axiill her paa Benitt xiiii daller y runde m℔.

Summa lateris i^{c}xliiii daller.

Thiisse eptherschr^{ne} penge haffuer iegh wdlautt paa Axiils wegnne y salligh Hiillebranndz gieldt.

Item sennde ieg wdtt till omsla till lanthe Holstenn helletrekonnger dag lxiiii ij^{c} daller rente penge.

Item sennde ieg wdt till omsla till lannthe Holsten helletrekonnger dag lxv ii^{m} ij^{c} xxxjx daller i ortt, inndregnitt dett aars renntthe penngge, som er i^{c} xxiiii dr.

Summa lateris ii^{m} iiij^{c}xxxjx daller i ortt.

Item betalde ieg Skyrmanndtt paa Hillebranndz wegnnæ, som Skyrmanndz registher wduiser, i^{c} daller rundemarch.

Item betallitt ieg en remsnider paa Hyllebrandz wegnne, som hanns registher wduiser, xxxiii dr. klippingh xx ß.

Item betallitt ieg en guldsmedt paa Hyllebranndz wegnne, som Hyllebrannds breff formeylder, xxvi daller y klipping.

Summa lateris i^{c} daller rundem℔ oc j^{c} ix dr. xx ß klipping.

Item betalde ieg Hanns Lannge paa Hillebranndz wegnne xvi daller y rundemarch.

Item betalde ieg Giertt vann Deuennther paa Hyllebranndz wegnne lxxxviii dr. xlii ß^{e}.

Item betalde ieg Erich Rosenkranntz paa Hyllebranndz wegnne, som Hyllebranndz breff formeylder, xl enche daller.

Item betalde ieg Her Otthe Kromphenn paa Hyllebranndz wegnne i^{c} ennche daller, som ieg haffuer Her Otthis quitantze paa, oc hannd haffuer loffuitt att sende meg Hillebranndz breff, som quitanssen formeylder.

Item betalde ieg Christoffer buntmager y Kiøbbing-

haffnn paa Hillebranndts wegnne, som hans breff formeylder, lxi enche daller.

Summa lateris iii^{c} vj daller xviii ß.

Item tiill sti. Michels dag lxvii wdlaude ieg paa Axils wegnnæ ij^{c} xvij ennche daller i ort, som er Axils anpartt aff houidstollenn aff ett tusindt daller, som sallig Hillebranndt wor Jahan Fris skyllig.

Tisligiste wdlaude ieg samme tidt paa Axils wegnne xiij daller rente pennge, som er Axils annpartt aff siisthe aars rennthe penge, som Jahann Fris schulle haffue till forsch^{nne} sti. Michels dag lxvii aff for^{ne} tusindt daller.

Summa lateris ij^{c} xxix daller i ortt.

Summa summarum paa ald myn wdgifft, som ieg paa Axils wegnne thiill thenne dag wdgiffuitt haffuer, som er monndagenn nest epther palm søndag 69, er in summa v^{m} ij^{c} xiiij daller xii ß, bode ennche daller oc runde pennge, oc ij^{c} xxxix daller klipping.

Thenne forsch^{nne} opbørsell och wdgiifftt till hobe legnitt oc lautt, opbørsell imod wdgifftth, tha bliffuer ieg Axiill schyllig iiij^{c} xiij daller iiij ß ennche daller och runde pennghe, och ther ymodtt er Axill meg schyllig iii^{c} xxiij march klipping, och er forsch^{nne} kliipping aff regnitt aff for^{ne} sum, som ieg bliffuer Axill schyllig, ix mk for huer daller, beløffuer segh xxxv daller, som er bleffuen Axill aff regnitt oc nu bliffuer ieg hannom iiij^{c} xxviij daller iiij ß skyllig y dag, som er monndagenn nest for paaske aar &c. 69.

Detthe beckiender jeg Axell Gyldensternne medt eggenn handt.

A. G.s Haand.

1569 iij paasche dag da fiick mynn moder mig j^{c} daller gamblle och ny till hobbe.

Thenn xii dag Jullii 69 sennde ieg Axiill fraa Liungby och till Sellindt met hans karl Hanns Tydsk lxxx gammell daller, och xx ny enche dr., er ett hunder till hobe.

Thenn xxxi dag Jullij 69 giorde ieg Axill regennschaff y Kiøbinghaffnn, oc fich hanns ennddigtt quitannsse, tha betalde ieg ham ij^{c} encke gammell daller, oc xvij ß i alb., som ieg bleff ham schyllig y samme regenschaff.

Orig. i Kgl Bibl., Saml. til Adelens Hist. Fasc. 25.

XX.

Mynn ganntz wennlliig kierlliig hellssenn nu och altiidt fors[endt] medt Gudt. Kiere fru Bereti synnderliig goude ve[nn], thacker jeg ether giernne for altt godt, huilckitt att forskylde y skall altiidt finnde mig gandske weluilliig. Kiere fru Beretti, giiffuer jeg ether ganndske wennlliig thill kiennde, att Gudt almectiste haffuer naadelliig forløst mynn kiere høstru och vndt oss enn vng sønn, saa acther jeg vdj die helliig treffoldiigheds naffnn att giøre henndis kierckeganngh och lade christnne samme voriis vnge sønn thenn søndag Jubilathe, som er thenn xij dag Appriilliis, her vdj Ø klosterkiercke, huor for er thill ether mynn ganndske venliig bønn, at y wille vellgiøre och vmaage ether hiidt thill oss paa samme thidt och hiellppe samme voris vnge sønn thill sinn crestenndom och giøre ether glade medt oss och flere voriis goude venner, som mig forhobiis nest Guds hiellp her thaa paa samme thiidt forsameliitt vorder. Ther som jeg vdj saadanne eller anndre maade kand thienne ether igenn eller giøre thet y kand haffue godt aff, skall y finnde mig ganndske veluilliig, thet kiende Gudt, then jeg nu och altidt vell haffue ether beffaliindis. Datum Ø kloster thenn 13 Februarij anno 1573. Axell Gyldennstiernne.

Axel Gyldenstjerne til Fru Birgitte Gøye. 1573, 13. Februar.

Udskrift: Erlliig och welbiurdiig frue, fru Berettj Gyøe thill Schoukloster, mynn kiere fenncke och synnderliig goude wenn, ganndske wennlliig thill skreffuidt.

Orig. i Kgl. Bibl., Saml. til Adelens Hist. Fasc. 26.

xxi.

lden-
e til
sten
. 1590.
ebruar.

Min ganndtz vennlig helsenn nu och altid forsenndt met Gud wor herre. Kierre Chrestenn Holck, synnderlige gode wenn, thacker ieg ether ganntz gierne for alt ære och gott, som j mig altid giortt och bewiist haffuer, huilckett att forskylde ieg altid will findis gantz goeduillig met huis j kannd haffue ære och gott aff etc.

Kierre Christenn Holck, giffuer ieg ether ganntz vennligenn tillkiennde, att thend thid ieg første gang drog hiid op till Norge, vnte och beuilgede the fiire regierindis raadt mig een expectantt thill enn personn, er hoes mig, wedt naffn Peder Jacopsenn, liudendis paa thet første canonij, som bleff leddig vdj Roskyld cappittell. Nu er forne Peder Jacopsenn befrychtendis, att eptherdj hannd er saa langt fra haanndenn, skulle ther komme enn andenn vdj weyenn for hannom, ther som ther bleff nogitt leddigt. Haffuer fordj werritt enn forschrifftt thill ether begierindis, att ther som ther bleff nogitt leddigtt, att ther tha icke skulle komme enn andenn y weyenn for hannom etc.

Kierre Christenn, saa er min gandtz wennlig bønn till ether, att om saa er, att ther bliffuer nogitt leddigt vdj forne Roskyld capittell, førennd Gud will ieg kommer neder thill Danmarck, attj tha wille haffue samme personn vdj ether jhukommelse, att ther icke nogenn anden skulle komme vdj weyen for hannom. Ther som ieg vdj nogenn maader kannd thienne ether igienn, skalij altid finnde miig ther till ganndtz guodwilligh: thet Gudt kiennde, thenndt ieg nu och altid will haffue ether thill liiff och siell befallenndis. Actum Aggershuus thenndt 14 Februarij Anno 1590.

Axell Gyldennstiernn.

Kierre Christenn giffuer ieg ether ochsaa ganndtz vennligenn tilkiennde, att ieg haffuer schreffuitt raaditt thill om nogenn vrichtighet, som begiffuer sig vdj Nord-

landenn, och ther huos senndt thennom siuff suplicatzer, som mig er tilschreffuenn vd aff Nordlandenn, huor vdaff the widere kunde forfare leilighedenn, huor om ieg haffuer schreffuit thennom thill. Kierre Chrestenn, saa er [min] ganntz wennlig bønn till ether, att naar raaditt haffuer hørtt same Supplicatzer, att ieg tha motte bekomme thennom igienn met thette budt, om mueligt war. Och beder ieg ether gierne, att ther som y wedt nogitt, ieg kannd bestille for ether her oppe y thenne lanndtz eigenn, j tha wille raade och biude offuer mig som offuer ethers egenn broder och wenn, j ingenn thuiffuell paa haffuer. Och will ieg her met haffue ether Gud almechtigste till liiff och siell befallenndis. Datum vt supra.

Udskrift: Erlig och velbyrdige mannd Chrestenn Holck thill N., Konng. May[ts] minn allernaadigste herris secreter, minn synnderlige guode wenn, ganndtz vennligenn tillschreffuitt.

Orig. i Geh.-Ark., Danske Kong. Hist. Fasc. 68.

xxii.

Axel Gyldenstjerne glæder sig meget over de gode Efterretninger om Tyge Brahes Forhold i Bøhmen. »Sammeledes, kjære Morsøstersøn, som samme din Skrivelse ogsaa formelder om de Penge, jeg dig skyldig er, at du dennem til denne Omslag maatte bekomme, saa skal Gud vide, at jeg heller end gjerne, som og billigt var, vilde samme din Begjæring efterkomme, dersom det var mig muligt, men nu kan jeg dem ikke saa hastig og snart tilvejebringe, af den Aarsag jeg nu udi denne tilkommende Uge skal give Kgl. Maj. 6000 Daler paa min salig Broder Peders Vegne«. Havde ikke denne Omstændighed været, skulde T. Brahe nok have faaet Pengene, men nu bedes han at have »Gedult« til Jul nu førstkommende et Aar; til den Tid skal Eske Bilde faa Pengene paa T. Brahes Vegne. Renten er betalt, ogsaa for dette Aar.

Axel Gyldenstjerne til Tyge Brahe. 1599, 3. December.

Af Nyheder vides ikke sønderligt, da alle vore »Pentzionierer« og andre, som vi skulde have Kundskab af, ere aftakkede. — Hertug Karl af Sverig tyranniserer grusomt; han har nu faaet Finland ind og ombragt og ladet henrette al Adelen i Landet. »Jeg frygter Erik Sparre og hans Parti ville snart følge efter, hvilket Gud afvende«.

»Kongen af Polen sendte 8 Skibe med 800 Mand her igiennem Sundet for at indtage Elsborg, paa hvilke Johan Gyldenstjerne var Admiral; Hovedskibet, som Admiral var paa, blev under Hallands Side med meste Parten skudt, hvilket vi nu lade optage og bjerge, os til bedste. Det andet Skib, næst Admiralen, blev og med Top og Tagel, de andre ere komne tilbage hid til Kjøbenhavn, ville gierne blive her udi Vinterleje.« — De have intet at leve af.

Jakob Seefeld er død for en 14 Dages Tid siden, efter at have giort sine to Døtres Bryllup med Niels Skram og Hans Lindenov til Gavne. — Dat. Kjøbenhavn den 3. December 1599.

Axel Gyldenstjerne.

Dette Udtog er meddelt af Hr. F. R. Friis efter Originalen, der findes i Basel, hvor ogsaa T. Brahes Svar gjemmes.

xxiii.

Knudt Gyldenstiern fick quithantiarum paa hans affgangne faders regennschaber.

Wij Christiann etc. Giøre alle witterligtt, adt os elschlg. Knudt Gyldenstiernn thill Thim, wor mandt och thiener, haffuer nu endeligen ladett giøre Oss gode rede och regenschab paa hans affgangnne faders Axell Gyldenstierns wegne for hans regenschaber aff wortt oc Norgis kronis slott och lhenn Aggershus, som handt enn thid langh naadigst haffuer wehridt medt forlehntt fra Philippi Jacobi dagh Anno 1583, thill huilkenn dagh

och thidt handt først derudj er bleffuen forlehntt, och thill Philippi Jacobi dagh 1601, handt samme slott och lehnne igen er quitt bleffuen, och medt klar inventario fra sigh leffueridt, saa well som oc giortt regenschab och beschedt for hues almindelig Landtschatt saa och bøgnings schatter som thill Aggershusis befestningh emidlerthidt der sammestedz er paabøden och oppeboren. Vdj lige maade och giortt beschedt for dendt goedz Syndenfieldz vdj Norge, som wi aff oss elschelig Fru Giørffuell Faders datter bekommedt haffuer fra Phil. 1599, wi dedt først bekom, och thill Phill. 1601. Disligiste giortt beschedt for for[de] hans faders affgifft och regenschab aff wohre och kronens lehnne Christianopell och Sølffuidzborrigs lehne, som handt och naadigst haffuer wehridt medt forlehntt fraa Phil. Jac. dag 1601 och thill Phil. sidzt forleden vdj neruerendis aar 1604, for[ne] Knudt Gyldenstiernn effter hans faders dødeligh affgangh forsch[ne] lehne er quitt bleffuen och dedt medt klar inventario fraa sigh leffueridt; vdj lige maade och giortt klartt for hues pendinge schatter midlerthidt der sammestedz er oppebaaren. Sammeledis haffuer handt oc giortt forklaringh for affgifft och regenschab aff Landzkrones slott och lehnen fraa Phil. Jac. dag A° 1576 och aff Fersherridt fraa Phil. 1577 och thill Phil. Jac. dagh 1588, emidlerthidt for[ne] hans fader samme slott och herridt haffuer hafft i forlehnningh och forsuar, oc sidenn medt klar inventario fra sig leffwehridt, samptt och giortt beschedt for hues madschatter och pendinge schatter midler thidt forsch[dt] staar, der samme stedz er oppebornne. J lige maade och giortt regenschab for affgifft for dendt wisse indkomst aff Willandz herridt och regenschab for dedt vuisse samptt stigtens indkomst, saawell som och for pendinge schatter och madschatter i for[ne] herrether er oppeboren fra S. Michaelis dagh 1581 och thill Phil. Jac. dagh A° 1597, midler thidt for[ne] hans fader medt samme herredt forlehntt

war. Saa och giortt beschedt for forne hans faders aff-gifft aff Hing herridt och Vlborrigh herridt for dendt wisse indkombst, samptt regenschab for dedt vuisse och for thuende pendinge schatter, der i forne herrether er oppeborrenn, emidlerthidt hand denom j befahlingh och forsuar haffde fra Phil. Jac. dagh 1594 thill Phil. Jac. dag Anno 1597. Och befindis, adt forne Knudt Gyldenstiernn oss paa forne hans affgangne faders wegne offuer altt er schyldigh bleffuenn tho thusindt siu hundridt halffembsends thiffue threi daller xiij sch., før gick, huilke handt nu indt vdj worth renthekammer haffuer ladedt erlegge och affbethalle, effter dj regenschaber, quithantzer, beuiser, inventarij och mandthals registers lindelse, som handt nu i lige maade ind vdj wortt renthekammer thill wore renthemestere, oss elschelig Enuoldt Kruse thill Hiermidzløffgaardt och Siguardt Beck thill Føersløff, indlagdt, leffueridt och offueranthuordedt haffuer. Thi lade wi nu hermedt forne Knudt Gyldenstierne, hans hostrue, børnn och arffuinger aldielis quith, frij och kraffuitzløss aff os och wohris eptherkommere konninger udj Danmark for aldt ydermehre kraff, thillthale och efftermaningh for forne hans faders oppebørsell, indthegtt och vdgifft aff forne slotthe, lhene och herrether, fra de dage handt dennom først i forlehningh bekommidt haffuer och thill dj dage handt dennom igien er quitt bleffuen, effthersom forschdt staar i alle maade. Giffuedt Hafniæ 23 Septembris A° 1605.

Jydske Registre Nr. 6, Fol. 294—5.

xxiv.

Knudt Gylldenstiernn fick quithantziarum paa hans affgangne farbroders Peder Gyldenstierns wegne.

Wii Christiann thendt fierde etc. Giøre alle witterligth, adt oss elschelig Knudt Gyldenstiern thill Thimb, wor mandt och thienere, haffuer nu paa hans affgangne

faders Axell Gyldenstierns wegne ladedt giøre oss gode rede och regenschab ffor vij^{m}lx daller xvj *ß* j alb., nu gaar, som for^{ne} hans fader och fader søster fru Karenn Gyldenstiern thill Nørrgaardt os endeligenn er schyldigh bleffuen paa dieris affgangne broders Peder Gyldenstierns wegne paa hans regenschaffuer och inventarier aff Hing herridt och Vldborrig herridt, Westeruigh kloster, och aff Bahus slott och lehenn. Dislīgeste aff pendingh schatther och madschatter vdj for^{ne} lehnne er opborrenn, fra dedt første handt thiil adschillige thider medt for^{ne} lehenne er bleffuen forlehnett, och thill de dage och thider handt dennom igien er quitt bleffuen, effter den affregnings liudelse, som medt forsch^{ne} Axell Gyldenstiern er bleffuenn giortt dendt 28. Septembris Anno 1598. Och befindis, adt de sidenn der aff paa regenschaff leffueridt haffuer indt vdj wohris renthe kammer thendt 4 Januarij, thendt 8, 13 och 17 Julij Ao. 1600, iiij^{m}iij^{c}xx daller xvj *ß* j alb., nu gaar, effter wohris renthemesters der paa vdgiffne quithantziers liudelse, huilke quithantzier for^{ne} Knudt Gyldenstiern nu indt vdj wortt renthecammer igien leffueridt och offueranthuordidt haffuer. Och befanthes endaa, adt for^{ne} Knudt Gyldenstiernn paa sin affgangne faders Axell Gyldenstierns wegne oss offuer altt der paa schyldigh bleff threi thusindt thou hundridt førgethiffue gamble daller, huilke handt nu indt vdj worth renthecammer wohre renthemestere thill hende leffueridt och offueranthuordedt haffuer. Thj lade wi nu hermedt for^{ne} Knudt Gylldenstiern och hans fadersøster for^{ne} f. Karene Gyldenstiern samptt alle dieris arffuinger aldielis quitt, fri och kraffuidtzløs aff oss och wohre eptherkommere konninger vdj Danmark for aldt ydermehre kraff, thillthalle, efftermahningh for for^{ne} Peder Gyldenstierns affgifft, regenschaber, inventarier, mandthals register och aldt indthegtt och vdgifft aff for^{ne} lhene, midlerthidt

handt dermedt naadigst forlehntt wor, effter som forsch[dt] staar i alle maade. Hafniæ 23 Septembris Anno 1605.

Jydske Registre Nr. 6, Fol. 296.

2.

Fru Karine Gyldenstjernes Personalia[1]).

Denne Erlige Velbyrdige oc salige Frue, Fru Karine Gyldenstiern, vaar fød paa Estrup i Julland, aff Erlige, Velbyrdige oc Gudfryctige Forældre, det Aar der mand skreff effter Christi Fødsel 1542. den Fredag nest effter Quasi modo geniti Søndag, som vaar den 21. Aprilis, der Klocken vaar 7. formiddag.

Hendis Fader vaar Erlig Velbyrdig oc salig Knud Gyldenstiern til Aagaard.

Hendis Farfader vaar Erlig Velbyrdig oc salig Her Henrick Gyldenstiern til Iffuersnæss.

Hendis Farmoder vaar Erlig Velbyrdig og salig Fru Karine Bilde, Erlig Velbyrdig oc salig Her Bent Bildis Daatter til Søholm.

Hendis Faders Mormoder vaar Erlig Velbyrdig oc salig Fru Ermegaard, som vaar Erlig Velbyrdig oc salig Her Eggert Fridles Daatter til Egidde.

---

1) Af »En Predicken, som i Erlige Velbyrdige oc Salige Fru Karine Gyldenstierns Liigs Begraffuelse bleff forhandlit i Oslo Domkircke i Norge, Quasi modo geniti Søndag, som vaar den 18. Aprilis Aar etc. M. D. XCVI. Vdi mange Ædel oc Naffnkundige Folckis oc den gantske Menigheds nærueerelse der sammesteds. Aff Jens Nielsøn, Superintendent offuer Oslo oc Hammers Sticter. Prentet i Kiøbenhaffn aff Matz Wingaard. 1596«. (8vo.) Tilegnelsen til Axel Gyldenstjerne er dat. Oslo den 14 Maij Aar 1596.

Hendis Farfaders Moder vaar Erlig Velbyrdig oc salig Fru Margrete Skinckel, Erlig velbyrdig oc salig Her Bernicke Skinckels Daatter.

Salig Fru Karine Gyldenstierns Moder vaar Erlig Velbyrdig oc salig Fru Jutte Podebusk, Erlig Velbyrdig oc salig Predbernn Podebuskis Daatter til Bistrup.

Hendis Mormoder vaar Erlig Velbyrdig oc salig Fru Anne Gyldenstiern, som vaar Erlig Velbyrdig oc salig Her Mouritz Gyldenstierns daatter til Aagaard.

Hendis Morfaders Fader vaar Erlig Velbyrdig oc salig Her Claus Podebusk til Kiørup, en Friherre aff Lante Ryen.

Hendis Morfaders Moder vaar Erlig Velbyrdig oc salig Fru Ingeborg, som vaar Erlig Velbyrdig oc salig Her Vendelboe Møltichers (!) daatter til Wosborg.

Aff disse forneffnde ædele oc ypperlige Forældre vaar denne salige Frue født oc baaren, oc aff saadan god Slect oc Byrd haffuer hun sin Hærkomst, hues Loff oc Berømmelse er dyruerdig, oc skal vare i en euig Hukommelse.

Vdi sin Barndom oc Jomfrudom bleff hun Christelige oc vel optuctet, oc holden til Guds fryct, til Dyd oc fromhed oc all Erlighed.

Thi der hun vaar 7. Aar oc paa det Ottende, haffue hendis kiære Fader oc Moder, som da haffde Økloster i Julland, antuordet hende en aff Kloster Jomfruerne vdi samme Kloster, ved Naffn Jomfru Birgitte Munckes Daatter, hos huilcken hun lærde at læse oc schriffue, endog hun kunde det oc tilforn, saa oc at knytte, kniple, sprange oc andet saadant, som Vngdommen pleyer at tilholdis.

Der hun haffde lærdt saa megit som hendis Fader oc Moder tycte gaat være, toge de hende til sig igen. Thi de holt icke megit Huss paa forneffnde Økloster, men vaare meste parten paa Aagaard oc Wosborg, som

dem tilhørde, oc i Vesteruig, som de met Øekloster haffde i forlæning.

Oc der vaar hun siden hiemme hos dem nogen tid lang.

Oc vdi det Aar, der mand schreff 1559. vdi Augusti Maanit, bleff hun vdi Kiøbenhaffn tilsagt Erlig Velbyrdig oc salig Mand Hillebrand Gyldenstiern til Thim.

Om det samme pass bleff hendis kiære Syster, Erlig oc Velbyrdig Fru Anne Gyldenstiern tilsagt Erlig oc Velbyrdig Holger Thønnissøn til Næss, nu salig met Gud, som vaar Erlig oc Velbyrdig Mand Coruitz Thønnissøn til Næss, hans kiære Broder.

Men fire Aar der effter, som vaar det Aar 1563. den 30. Nouembris, døde forneffnde gode Mand Hillebrand Gyldenstiern i Lund, oc ligger der begraffuen i Domkircken.

Oc strax der effter som vaar om Kyndelmissen i det Aar 1564. døde oc forneffnde Holger Thønnissøn vdi lige maade i Lund, oc ligger ocsaa der i Domkircken begraffuen.

Siden haffuer Gud effter sin gode Guddommelige Forsiun oc Visdoms raad forckickit hende til Ecteskaff met Erlig Velbyrdig oc Gudfryctig Mand Axel Gyldenstiern till Liungbygaard, saa at hun bleff hannom tilsagt i det Aar 1567. den 14. Nouemb. paa Restrup i Julland.

Oc nogle Aar der effter der mand schreff 1571. den Søndag nest for S. Lauritz dag, som vaar den 5. Augusti, stod deris Bryllup paa Restrup.

Paa huilcken tid Erlig oc Velbyrdig Mand Coruitz Thønnissøn ocsaa haffde sit Bryllup der sammested met hendis kiære Syster Fru Anne Gyldenstiern, som vaar født det Aar 1544. den 7. Aprilis om Natten imellom Ti oc Elluffue.

Oc er nu ocsaa nylige hensoffuit i HERREN den

16. Octobris i det nest forgangne Aar 1595. paa Manstrup. Gud giffue hende met alle tro Christne en Glædelige Opstandelse.

Huorledis denne Salige Frue, Fru Karine Gyldenstiern, hues Ligs Begraffuelse wi nu begaa, haffuer leffuit met sin kiære Husbonde for^{ne} gode Mand Axel Gyldenstiern, oc hand met hende, i en retsindig oc wforfalsket Kierlighed oc god forligelse, Christelige oc vel i alle maade, fra det første deris Ecteskaff begyntis, oc indtil det sidste, at Gud kallede hende aff denne Verden, er mangen vitterligt.

Oc huorledis Gud haffuer velsignit deris Ecteskaffs Stat med en Søn, som er Erlig oc Velbyrdig Knud Gyldenstiern, som vaar født imellem den fierde oc femte dag Februarii, om Natten der Klocken vaar it quarter offuer Tolff, i det Aar 73. vdi Øekloster. Gud vnde hannom lenge at leffue, oc at lide vel vdi HErrens fryct.

Huor rigelig den Salige Frue vaar begaffuit aff Gud met alle gode Dyder oc Vilkaar, kand mand icke lettelige fortelle oc vdsige.

Hun vaar Gudfryctig, oc aff Naturen Ydmyg, Dannis oc god, Barmhiertig, oc der til met Taalmodig vnder Kaarsit.

Sin Gudfryctighed bethede hun, i det hun gierne hørde Guds Ord, oc brugte de høyuerdige Sacramenter, oc haffde Lyst oc Behagelighed til at vere der tilstede, som Guds Ord bleff Predicket, oc Sacramenterne vd deelt: der som ocsaa skede Bøn til Gud, met Tacksigelse for Guds Velgierninger, oc anden Gudfryctig øffuelse.

Sin Godhed oc Fromhed oc Ydmyghed beuiste hun imod alle, icke alleniste imod Slect oc Byrd oc Blods foruante Venner: men ocsaa imod andre baade Ædel oc wædel, Fattig og Rig.

Sin Christelige Kiærligheds oc Barmhiertigheds beuisning gaff hun fra sig i mange maade, oc besynderlige i det, hun lod de Fattigis Nød oc trang gaa sig til

Hiertit, oc hialp dem gierne, oc lagde huer Mands maal til det beste.

Sin Taalmodighed beuiste hun i Kaars oc Modgangs tid, oc allermest i denne hendis languarende Siugdom oc Kranckhed, met huilcken den gode Gud hende besøgte.

Hun vaar stille oc from, oc gaff sig vel tilfreds: Hun forlod sig paa Guds Godhed, oc sin Frelseris Jesu Christi Fortieniste, oc sette alt sit Haab oc Trøst til hannom, oc offte glædde sig met stor Frimodighed, saa vel i Modgang, som i sin Velmact, Oc besynderlig der hun nu sidst reiste fra Danmarck, oc kom hid igien til Aggershus, met sin kiære Hosbonde, den gode Mand Statholderen (huilcket skede den 29. Februarij nest forleden Dominica Inuocauit), da vaar hun helbrede oc temmelige vel til pass, ja end ocsaa glad, ved denne sin igienkomst.

Huilcken Glæde oc Trøst Gud gaff hende ind i Hiertet vden tuil, Oc hendis Hu oc Sind kunde vel sige hende det, at hendis Vdlendighed skulde her komme til en god ende, formedelst en salig Affsked oc bortskillelse fra denne Verden.

Thi det er vist oc fast, at ligesom den Allmectigste Gud haffuer beskickit huert Menniske sin Fødsels tid oc sted: Saa haffuer hand oc beskickit sted oc stund huor oc naar hand vil kalde it Menniske fra dette Elende til det euige Liffs Glæde: Huilckit denne salige Frue er vederfarit.

Thi Tisdagen effter hun vaar kommen hiem bleff hun nogit suag oc skrøbelig. Oc om Onsdagen greb Siugen hende hart an, at hun maatte strax til Seng, oc hun kunde da vel føle oc fornemme, at hendis tid vaar icke lang.

Huorfor hun wfortøffuit beredde sig til en salig Affgang: Lod kalde Slotz Predicant til sig, oc formedelst Guds Ord aff hannom annamede Trøst oc Vnderuisning,

oc lod høre sin Aluorlige oc Christelige Tro oc Bekiendelse, at hun trode oc gaff det mact i Hiertit, at Gud er naadig oc barmhiertig, der tilgiffuer oc forlader synden for sin kiere Søns JEsu Christi skyld, oc giffuer Glæde oc Trøst, effter Sorg oc Bedrøffuelse, oc effter denne timelige Død, det euige Liff.

Hun bad Gud offte trolige aff Hiertet om Hielp oc Bistand.

Der skede ocsaa Bøn for hende i almindelighed, effter hendis Begiering, baade paa Slottet oc her vdi Byen, at Gud vilde trøste hende met sin Aand oc Naade, oc styrcke oc beuare hende i Troen oc i Haabit, Oc giffue hende en god Taalmodighed, at hun der vdi kunde bliffue bestandig oc varafftig indtil enden.

Gud ocsaa naadelige bønhørde hende oc gaff hende met Tro oc trøst saadan Taalmodighed, at all den stund hun laa paa sin Siugeseng, baade Torsdag, Fredag, Løuerdag oc den Søndag, som kaldis Dominica Reminiscere, Disligist ocsaa om Natten til Mandag, oc end om Mandags Morgen, da talede hun trøstelige oc frimodelige, saa gaat som ind i det yderste Aandfang.

Oc endog hun vaar Dødsiug, saa vilde hun dog alligeuel icke lade ved gaa, at hun vaar saa megit suag oc skrøbelig som hun vaar, paa det at hendis Venner, Synderlige hendis Elskelige oc kiere Hosbonde, den gode Mand Axel Gyldenstiern, som da vaar megit sorgefuld, bange oc bedrøffuit, icke skulde foraarsagis til at sørge oc gremme sig offuermaade for hendis skyld.

Thi ligesom hun det hos sig selff vel kunde befinde oc formercke, at der vaar intet andet end Døden paa ferde: saa viste hun oc vel, at slig skilsmisse skulde icke gaa aff, vden forneffnde gode Mands store Hiertens Sorg oc Bedrøffuelse, som det oc skede allermest effter hendis Dødelige Affgang: Huor offuer de haffde stor Medynck, som da der hos vaare, oc saae oc hørde hans Suck oc Graad oc jammerlige Klage.

Derfor effter at hun haffde talit trøstelige met forneffnde gode Mand, sin kiere Hosbonde oc andre Venner, som tilstede vaare, Oc der hun haffde forligt sig met Gud, trøstit sig met Guds Ord, oc annamet JEsu Christi Legom oc Blods Sacramente, da befalede hun sin Siæl i Guds Haand, oc soff sactelig hen i HErren, om Mandagen, som vaar den 8. Martij der Klocken vaar imellom 8. oc 9. formiddag, i dette næruerendis Aar 1596. efter at hun haffde leffuit her i Verden hen ved fire oc halfftrediesinds tiue Aar.

3.

Aktstykker til den nordiske Syvaarskrigs Historie

1.

Herluf Trolle til Korfits Ulfeldt. 1559, 29. Decbr.

Wennligh kierliigh hiilssenn forsentt mett wor Herre. Kiere Korffiitz, gode.wenn, huadt som thu kanntt haffue thiennisthe oc gott aff giør iegh altiid gierne, oc giiffuer tiig venligen tiill kiende, atth iegh formercker, att thenne besp[1]) er ett megett practeker hoffuitt y all behendiighedt oc lestiighedt. Oc ther for vor iegh y sinde att draghe tiill myn alder naadigste herre oc koningh oc vnder retthe hans kong. matt., huess som iegh haffuer hørtt aff bespenn. Oc epther att koug. matt. er nu dragen tiill lantthe Holsten, tør iegh icke nu draghe offuer, mens viill schriffue tiig thett tiill, att thu viilt sighe hanns kong. matt. thett. Dogh viille iegh icke, att thedt skulle kome for flere, endt for kong. matt.

---

[1]) Johan von der Hoya, Biskop af Münster, Osnabrück og Paderborn, en Søstersøn af Kong Gustav Vasa.

oc raadiitt. Item førsthe affthen ther bespen kom tiill Kiøbenhaffnn, gick høgborne førsthe hertugh Magnus tiill bespen y hans herberghe. Ther the vore nogett drucken oc vore opstanden fran boriitt, tha gick bespen tiill hertugh Magnus; iegh holtt migh saa ner, att iegh hørde, huadt the talde. Bespenn sagde, att kong Gøstaff viille selffuer haffue altt thett ther y landett vorre, oc att ingen motthe haffue ther nogett aff for k. G., oc sagde siigh att wiille, att k. G. haffde then 4 dagis kaalde singhe, oc att then skulle stinghe hannum hiertiitt aff. H. Magnus sagde: ethers kierliighedt vedt vell, att ther komer saa manghe kalff skiindt tiill torffuitt som oxe huder, myn broder kongenn oc iegh vnder k. Gøstaff gierne att leffue lenghe mett fredt. Thette hørde ingen vdenn the selffuer oc iegh. Item en bespens thiennere, som staar hannum for bordt, en frandssos, kalliis Pecardt, som handt stodt hoss Eriick Rossenkrands, oc ingen talede tiill hannom, tha sagde hanndt till Eriick: kong Gøstaff haffuer suariitt, att handt skall riiffue the iij kroner aff thett danske vabenn. Eriick sporde, huor handt kom ther tiill, att handt viille sligtt siige; oc handt suariitt huerckenn mer eller mindre. Then tiidt att hertugh Magnus badt bespenn gode natt, begeredt bespenn, att handt motthe kome hertugh Magnus tiill ordts om morgenen. Huess tha bleff taliitt, haffuer her Magnus vell schreffuitt kong. matt. tiill om. Iegh vor ther icke hoss, thy iegh drogh aff by. Bespen vor y Roskilde y Jull oc drogh ther icke aff før y onsdagh oc drack hartt y ij daghe, oc y adskiillige tiider tha haffde handtt thene tale tiill migh. Anden Julle dagh att morgen haffde bespen budt epther migh oc begynthe att siighe, att kong. matt. myn alder naadigste herre torffthe intiit gott forsee siigh tiill kong Gøstaff, dogh torffthe kong. matt. myn aller naadigste herre ingen fryckt haffue for k. G. y nogen maade, thy att handt begynder aldriigh intiitt modt Danmarck, oc thett allene

aff then orsaghe, att handt er saa kariigh, att handt icke viill spiilde eller voge penninge; mens huor handt ellers kunde giøre nogett, tha lader handt thett icke. Iegh sagde, att thett forsaa myn naadige herre kong. matt. eller vy Danske oss icke tiill k. G., icke heller haffuer giiffuett ther orsaghe. Bespen sagde, att wy Danske motthe tro thett, om wy wiille, oc swordt, att thett vor vesselige santt. Oc sagde, att ther som att kong. matt. viille kiende bespen for then handt ville verre hans kong. matt., tha viille hans naade siige kong. matt. aldt then handell oc leyliighedtt mett megen anden handell oc pracktheker, som same besp vedt att haffue veriit lenghe vthy handell vden landtts, oc huor aldt tingisth staar oc siider samens; oc sagde siigh att kunde thiene kong. matt. ydermere her y endt nogen anden. Bespen lodt siigh oc høre, att handt vesthe the venner att for skaffe kong. matt. myn naadigste herre y Suerriighe, ther hans kong. matt. skall haffue gaffnn aff, oc att handt viille thienne kong. matt. myn naadigste herre, y huor handt kunde. Iegh suarede oc sagde, att ther som hans naade beuisthe kong[e] matt. myn naadigste herre nogen viilghe eller thieniste, tha bleffue thett well tiill tacke, oc hans kong. matt. kandt oc vell skiøn paa velgerningher. Mens att bespen skulle verre saa ondt kong Gøstaff, kunde iegh icke tro, epther att k. G. er hans naadis moder broder, oc her Peder Brade bespens broder mett flere hans n. blodtts foruanther ther y Suerriighe. Oc sagde, att iegh haffde hørtt, att kong Gøstaff gaff hannum lx[m] daller; ther tiill suarede bespen, att thett vor sanden, att handt vor lx[m] daller tiill sagdt, for handt kom nu ther y landett, oc att ther wor borne ij t[r] ther aff y hans herberghe, nu handt vor y Suerighe, oc kong Gøstaff lodt taghe thenum ther vdt igen, bespen vuittherliigtt. Siden gaff k. G. hanum ij[m] daller for hans kaasth oc theringh, hans naade giorde ther indt y landett. Bespen sagde

oc, att hanns n. haffuer nøtt k. G. mer ontt att endt gott, thy att bespen haffuer intiidt faadt aff kong Gøstaff for siitt mødernne, oc huatt vrett ko. Gø. haffuer giortt hanns naade oc hans n. fader greffuen van der Høw, thett viille hans n. befalle Gudt oc en gangh viisseliigen tencke ther paa, nar then tiidt komer. Bespen sagde, att ther som h. n. fader greffue van der Høw haffde tagett en andenn endt k. Gøstaffs søsther oc icke fornedriitt siig, tha haffde bespenn thenne dagh veriitt kiørførsthe oc bescop y Kolnne, ther viisthe hans naade godtt oc stor beskedt om.

Ther h. n. haffde taldt thette mett migh, badt hans n., att iegh wiille haaldett hoss migh selffuer oc motthe bliiffue ther vedtt. Dogh badt hans naade, att iegh ville siighe kong. matt. mynn naadigste herre hans naadis viilliigh thiennisthe, mett huess gott h. n. formotthe, nar iegh kom tiill kong. matt. Bespenn talede oc om y blantt anden talle, huor vbestamptt ett regementthe ther er y Suerriighe. Landett skall deliis y iiij førsthedømer. Hertugh Erick konghe tiitthell oc erff, førsthe y Suerriighe oc hertugh y Oplandenn. Hertugh Johann erff førsthe y Suerriighe, hertugh y Aaboo oc Nordlanden. Then 3 erff førsthe y Suerriighe oc hertugh y Fyndlandt. Then 4 førsthe oc hertugh y Smaalandenn. Bespen tallede oc om andenn vbestondh, som iegh icke kandt skriiffue. Oc lodt handt altiidt, som handt wedt[1]) saae siigh for the Suenske, som handt haffde mett siigh; mens huess aluorre vor eller icke, kandt iegh icke wiide. Nar de Suenske hørdett, tha loffuett handt Suerriighe megett. Kiere Korffiitz, thette viilthw giffue kong. matt. myn alder naadigste herre oc raadiit tiill kiennde, oc iegh wiille raadett, att kong. matt. myn aller naadigste herre giffuer siigh selffuer y tall mett bespen, oc att hans kong. matt. beuisser hans naade

[1]) Er vel en Skrivfejl for: wndt.

ighedt, dogh skall kong. matt. mynn alder
re icke tro formegett. Desligisth vare sigh
ıar hans kong. matt. taler mett hans naade,
ıde er lestiigh oc giffuer achtt paa ens an-
mandt mener, huess mandt taler mett hanum.
fiitz, huor iegh kandt thienne tiigh, giør iegh
ierne. Kiere Korffiitz, tale fliitteligen mett
om thene besp, thy handt kiender slighe be-
actesserde folck fasth bedre endt baade thw oc
r nogenn anden. Oc iegh viille, att kong^{e} matt.
er naadigste herre lader cantzeleren giiffue siigh
ell mett bespen, thett skall well giøriis behoff.
ell oc siigh cantzeleren oc alle gode venner manghe
netther paa mine vegne. Ex Korssør fredagen
29. Decemb. Mdlix. Herloff Trolle
tiill Hyllerytzholm.

Paaskrift: Her Mangnus Gyldenstierne ritther.
Med Magnus Gyldenstjernes Haand: Korffytz er tyl-
kryffuet om byspen af Ossenbrüg.

Samt. Afskr. i Geh.-Arkivet, Danske Kongers Hist. Fasc. 27.

ii.

Wir Magnus vonn Gots gnaden bischoff der stiffte Osel, Wieck vnnd Churlannt, administrator des stifftes Reuel, erb zu Norwegen, hertzog zu Schleszwieck, Holstein, Stormarnn vnnd der Ditmarschen, graff zu Oldennburg vnnd Delmanhorst, bekennen vnd thun kundt krafft dieses vnsers versiegelten volmacht brieues fur allermenniglich, denenn derselb zuhören, sehen oder zuuerlesen furbracht wirt, offenbar betzeugende, nachdem wir fur diszmal vnd jn verlauff etzlicher langest erstrecklicher verweilender zeit, vmb allerhant sorgfeltigkeit, jtziger geschwinder schwerer vnuersehenlichen gelegenheiten, jn welcher wir vnnsz zu keiner zeit einiges gewissen vertrauwens jegen vnns, vnsere armen stifften,

landen, leuten, vnd sonderlich Churlant, darinnen wir derohalber personlichen zuuerharren geursacht, vergewisset, dadurch wir jn vnser stifft Osel zuuerreisen notwendiglichen abgehalten, dass derwegenn wir abwesens vnser, vff damit daselbst allerlei beschwerliche gebreuche vnd vnrichtige ordnung, dauon wir dasz solches jm schwang vbig eigentlichen bericht bekomen, bei jderm part der vnsern abgeschafft, da kegenn hinwiderumb gute christliche lobliche erbare pollicei vnd sonderlich vnder alle vnd jede personen vnderschait, als von Got selbst geordenet, allenthalb gestifft vnnd angericht; so setzen, ordenen vnd velen wir krafft diesz brieues an vnsere stadt zu vnd fur vnsere volmechtige befelchabere vnnd stathalter die erenuesten vnnd erbare vnsere liebe getrewenn, itzige vnsere semptliche anwesende hinderlassene befelchabere zur Arnnspurg, mit gebung bester vnd bundigster weisz, wie es jmmer am krefftigsten beschehen mag, follennkomene macht vnd gewalt allerseitz vngeburliche vnrichtigkeit abtzuthun, gebuerliche, redliche, pilliche ordnung, so vns, vnserm stifft, landen, leuten vnd vndertanen zu nutz, gedei, rohm vnd wolphart gereichen mucht, antzurichten, vnnd alles was also gedachte vnsere obgesetzte verordente volmechtige befelchabere vnserent wegen setzen, belieben, ausrichten, thun lassen, gebieten, verbietenn, verhandeln vnd beschaffenn, dasselb sol von vns angenehm stedt fest vnnd vnwiderrufflichen, gleichs wan wirs selbst jn vnser jegenwertigkeit beliebet, verhandelt vnd jngegangen sein vnd bleiben. Fur das erst vnnd furnemblichen schulde eintzulösen, vnd da vnser gelegenheit nach die nottrufft erfördert gelt vf zubringen, diener, so vnns nicht nutz vnd treglich, zuerlauben, vnd andere da kegen, die vns dienlichen, widerumb antzunemen, die haushaltung an allem und jedem ort nach erheischender nottrufft eintzuziehen, vnd widerumb gebuerliche vnns leitliche gute ordnunng antzusetzenn, jn sonderheit weiln wir glaub-

, das daselbst das gemeine weiber folck,
schen als andere losen gesynde, sich mit
en krallen schuören guldene vnd silbern
h anderer geschmueck, fur die adelichen
sten burger erlichen frawen vnd junckfraven
d trotz herfur thun, darinne vns auch ge-
einsehens zuthun geziemen wollen: Also ge-
gerurten vnsern gewalthabern hiruber einen
igentlichen befelch, das sie furan mit allem
d ernst darob sehen vnnd verschaffen, das sich
eder der vngebuerlichen vntzimblichenn dracht
hen entschla, vnd seines standes gemes verhalte.
aber hiruber einer oder mehr zu widdern vnser
schreiten, vnd sich hirkegen vorsetzlichen stel-
die oder dieselben sollen mit allem, was man bei
beschlagen thut, preis gemacht, vnd gleichwol nach
ntnusz jn vnsere straff genomen werden. — Darfur
ein jeder fur schaden zu hueten, vnd wir meynens
hogstem ernst. Zu vrkunt haben wir diesen brief
nd volmacht mit eigener handt vnnderschriebenn, vnnd
nser furstlich secret wissentlich hiefur druckenn las-
en. Geben auff vnserm haus Piltenn donnerstags nach
Bartolomej nach Cristi geburt der ringer zal jm zwei-
undsechtzigstenn.

Magnus manu ppa.

Bagpaa: Oselische Commission etc.

Orig. med afrevet Segl i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 608 d. Fol.

iii.

Ich George von Holle thue kundt vnd bekenne
jegenwertigh jn crafft dieses meines offenen reuersall,
nach dem den durchleuchtigst (etc.) herre Friederich der
ander (etc.), mein gnedigster koningh vnd herre, mir
jtzo alls dersel[ben] bestelltenn Obristenn vfferlegt vnd be-
uolen einen regimenth lantzknecht vnd kriegsleüth, zwent-
zig fendlein, vnd jder fendlein vierhunderdt starcke,

ier- olles ved An- i den e Kon- eneste. 33, 4. Maj.

vermüge Irer Konn. Mat. vbergegeben stadt vorzeichnussen zalblats vnd bestellungh jn derselben dienste vnd verwantenissen zubestellenn vnd anzunemen, vnd dieselben jnwenndigh achte wochenn von dato oder soballdt es jmmer muglich vff den munsterplatze jn Sehelandt lifferen, darauff mir dann allsballdt von Irer Mat. wegen achte tausendt taler zum lauffgelldt entrichtedt vnd bezaledt worden: So vorpflichte vnd versage jch mich demnach, alls obgemelldt, crafft dietz Iren Konn. Mat. jn dem midt vntertenigstem getreuhen vleisz zugewortten, vnd die beuolene anzall kriegsvolk von guten redelichen leutten zu bewerben, vnd jegenn berampten munsterplätze zu lifferende, neben dem auch ferner bey meinen haupt wnnd beuelichsleuthen verschaffungh zuthunde, das sie vff die vbergebene verzeichenissen des zalblats sich guthwil'ich sollen musteren lassen, vnnd Irer Mat. daruber nicht stegeren, sondern an dem allen ersädigedt sein, vnd dem artikells brieue vollge thun sollenn. Da jch auch vber zuuorsicht das bestimpte regemente jn bestellter anzalle nicht zuwegen bringen würde, soll Ir Konn. Mat. muster comissarius, oder were darzu verordenth, macht haben zur zeit der ersten munsterunge des vbrigen lauffgellds halben bescheidt von mir zuforderende vnd dasselbigh wiederumb abzukürtzende. In dem allenn will jch den vbergebenen bestallungh, stadt verzeichnissen vnd zalblats, vnd was mir sunsten ferner Iren Mat. bestallungh geben vnd weisen wirdt, allso erzeigen vnd verhallten, wie einen erlichen Obristenn ehren halbe woll anstehedt, vnd jn alles keine geuerde gebrauchen. Vrkundtlich habe jch George von Holle obgemelldt diesz mein gegeben reuersall midt meynem angebornen pietzier beuestigedt. Actum Segebergh den iiij monats tagh May Anno etc. Lxiij.

Gorgen uan Holle
oberster, meyn eigen handt.

Bagpaa: Georg von Holl reuers.

Orig. med paatrykt Segl i Kgl. Bibl, Ny kgl. Saml. 608 d. Fol.

iv.

Den skotske Kaptejn Jams Barrys Revers ved hans Antagelse i den danske Konges Tjeneste. 1563, 30. Oktober.

Ego Jacobus Baar singulis has uel lecturis uel audituris notum facio ac coram illis testor, serenissimæ Danorum Regiæ Maiestati etc., domino meo clementissimo, me recepisse, obstringo quoque hisce eiusdem Maiestati meam fidem, me eius Regiæ Maiestati vexillum trecentorum ex Scotica natione militum collecturum, eoque stipendio, quod eius Regiæ Maiestatis mihi traditæ literæ obligatoriæ atque aduersaria repræsentant, in ipsius regnum contra regem Suetiæ deducturum. Ex eadem hac obligatione tenebor quoque, quacunque in re eius Regiæ Maiestatis emolumentum inquirere, promouere ac custodire, incommodo uero resistere potero, me nihil uirium unquam prætermissurum, et ut strenuum ac fidelem militem decet, laudeque dignum est, exhibiturum. In cuius rei maiorem noticiam euidensque testimonium has meo sigillo firmaui ac meam infra scriptam manum addidi. Actum Haffniæ iij° Calend. Nouemb. anno etc. M°d°lxiii°.

Captain Jams Barry.

Paaskrift: Des Schottischen hauptmans Jacob Baarn Reuers. 3 Kal. Nou. 1563. Ist von konige zu Dennem. bestellet.

Orig. i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 608 d. Fol. Kun Underskriften er egenhændig.

v.

Kong Frederik II's Kaperbrev for Jørgen Busch. 1564, 31. Marts.

Wir Friderich der annder (etc.), Thuen kundt vnnd bekennen hiemit offenntlich vor jeder meniglich, nachdeme wir durch vnnsers vettern des könings zu Schwedenn veindllichen vberfall vnd mehr annder vnleidtliche zuenottigunge zu vnuorbeygencklicher notdurfft der gegenwhör gedrungen, vnnd vnns also in offenntliche kriegs rustung setzenn vnd begebenn muessen, das wir derhalbenn gegenwirdigen Jörgen Busch bestelt vnd ange-

nommen, jme auch beuelch gegebenn, thuen auch solches chrafft dits, das ehr mit gegenwirdigenn disem, oder dennen schiffenn, die ehr ausrusstenn, jnn die Osst vnnd Wesstsehe, wie solches jme die gelegenheit gebenn vnd weisen wirdt, lauffenn, den Schwedenn, dessen vnnderthonen, lanndten vnnd leütten, auch allen dero anhengigen, zuefuer vnnd pass zuuerlegen, vf jr leib, haab vnnd guetter, wor sie anzutreffenn, zu wasser oder lanndte, veindlichen anzugreiffenn, lesstlich auch mit jnen als vnnsern vnnd vnnserer reichen vnnderthonen vheindten (jn jetz werendem vnnsenn krieg vnnd lennger nicht) jn alwege soll verfahrenn. Er soll aber vnnsern ernnsten verbott vnnd beuelch zu volge, vnnderm schein solches vnnserer reiche vnnd furstenthumb vnnderthonen, jn gleichnus annderer vnserer bundtsverwondten, auch sonnst aller derjhennigen, so dem Schweden nicht anhengig oder sunst thadlich hulff vnnd zueschub erzeigenn, angehorige, bey vermeidung vnnser schweren straffen vnd vngnad, mit nichten beschweren, beschedigen, noch durch sein beyhabenndt volck beschweren lassen. Wann ehr auch durch hulff des almechtigen etwas guetter von den veindten erobert, sol dasselbig anhero nach Koppenhagen gebracht, vnd dasselbig gebeuttet werden, dauon vnns auch der zehende phening für vnnser antheil als gebreuchlig zue steen vnnd geburen soll, vnd soll sich sonnsten gedachter Jorg Busch, mit seinem schiff wie anndere vnnsere schiff, vf erfordern vnnsers admirals, gehorsam vnnd gewerttig ertzeigen. — Bittenn, gesynnen vnd begeren darauff an jede nach stanndts gebur, freundtlich, guettlich vnnd mit besondern gnaden, jnen vor den vnnsern vnd kheinen seherauber zuhalten, vnd jne mit allem guetten zubefurdern. Das seindt wir jn gleichnusz freundtlich mit gunsten vnd besonndern gnaden vmb einen jeden nach erheischung standts gebur zuuerschuldenn vnd zuerkennen willig vnd geneigt. Vrkundt-

lich mit vnnserm secret verferttigt. Geben vf vnnserm schlosz Koppenhagen den lessten Martis, anno etc. jm vierundsechtziggisten.

Friderich.

Orig. med Segl i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 608 d. Fol.

vi.

Skibsartikler for den danske Flaade. 1564, 1. Maj.

Vij Friderich then anden mett Gudz Naade Danmarchis, Norgis, Vendis och Gottis Konning, Herthug wdj Slesswiigh, Holsten, Stormarn och Ditmerschen, Grefue y Oldenborgh och Delmenhorst, giøre alle witterligtt, att wij haffue forordineret oss elskelige ehrlige och velbyrdighe Her Herlauff Trolle thill Herlauffsholm, wor Mand oc Raad, att werre wor Amirall, och oss elskelige Christopher Mogensen, wor Mand och thiennere, att werre hans Lutenant offuer woris Aarlouffs Skiib och Kriigsfolch, som wij wdj wore bestillinge y Østre och Westre søø haffuer wdskickett. Och therfore haffuer ladett schrifftligen forfatte thesse artickell, huor epther wor Kriigsfolch alle och huer serdelis, thett werre sig wor Amirals Lutenant, Høffuitzmendt, Landtzknecte och Bodtzmend, y huad nation the erre, thennum skulle wiide att rette, huilchett wij och allwarligen wille holdtt haffue.

Først skall alle wor Skiibs och Kriigsfolch loffue och sverge thilsamen oss och Danmarchis Riige huldskab, mandskab och throe thienniste, och thesse epther[ne] Skiibs artickle, alle och huer besønderlig, fast och wbrødelig att holde, som erlige kriigsmend bør at giøre.

2. Skulle the och werre Amirallen hørige och lydige och føllachtige, lige som oss selff y egen person.

3. Sammeledis skulle the holde god Regimente och god enighedt, och komme huerandre thill hielp och vndsetning wdj all nød emodt wore och Riigens fiender.

4. Skall och Amirall haffue fuldmacht att forloffue och affsette Høffuitzmendt, Skiper och andre, som wlydige

erre, eller och findis wwillige, och igien sette eller forordinere andre wdi theris stedt, saa som belroff gioris.

5. Epther gammell Skiibs brug skall huer høffuitzmandt paa huertt skiib kortyr (!) epther Amiralens befalling, och sette guod Kortyrmester baade paa wore och paa menige mandtz wegne, epther huertt Skiibs leylighedt.

6. Skall wor Amirall, Høffuitzmendt, Skipper och Korthyrmester paa huertt Skiib haffue guod opsiun mett Kock och Kiellersuendt, och skall icke holdis wden tho maalthiidt om dagen, och tha giffuis øll, mad thill skiellighed. Och skall Korthyrmester werre thillstæde och ware paa Embeden, nar maalthidt holdis, och see ther paa, att ther holdis guode Bordseder, och att der inthet spildis. Men epther Maalthiidt skall Køcken och Kielderen thilluckis, och inthet thappis eller skienckis wden Høffuitzmandens willie och befalling. Dog skulle Bodtzmendt, epther gamell sædwane, haffue theris froekost och øll thill skiellighedt emellum maalthiidt for theris arbeyde, och ingen andre. Och wille wij, att her epther icke skall giffuis øll wdj thønner paa mandtall, som her thill skeedt er, wden wdj thrang och nødt.

7. Nar the giør maallthiidt, skall ingen thage for sig meer, end hand gider æett, icke heller thage nogit mett sig, nar hand ganger fraa borditt. Huo thett findis att giøre, hand straffis epther skiibs retten.

8. Ingen skall suerge, bande, bespotte eller skiende offuer borde. Huo thett giør, straffis epther skiibs retten.

9. Huo der spilder øll eller madt, hand straffis derfor thill masten af mestermanden.

10. Huo som kaster mad eller fetalie ofuer borde, straffis derfor epter skiibs retten.

11. Huo sønder slaaer eller kaster for borde noget drichekar, handt straffis och epther skiibs retten.

12. Ther som thett sig begiiffuer, att wore Skiibe

opholdis y søen eller y fremmede landt (thett Gud forbiude) aff storm eller weir, och brøst worder for øll och fetallie, saa att mand icke kand saa rundeligen spiise som thillforne, tha skall huer Skiibs Høffuitzmand mett huer Skiibs Kortyrmester haffue fuldmacht att skicke och sette, huorledis spises skall y saadan nødt, paa wore och thend menige mandtz wegne. Och hues the tha sette och giøre aff Amirallens raadt, sambtøcke, skall huer mett lade sig nøyge.

13. Skall ingen giffuis warm øll om Morgenen, ey heller bløtt brød y øll, wnder thagit thennum, der siuge erre.

14. Skall alle bolthe och jern hengis paa Steen (!), och alle skiibsfolch, kriigsfolch och bø(sse)skøtter werre wnder theris Skiibs høffuitzmandtz Regimente och en rett, epther Artickelens liudelse.

15. Huer Mandag epther Skiibs brug, nar Skibe ligger for ancker, skall rett holdis; huilchen som haffuer nogen anden thill att thale, tha wederfaris hannum saa megitt, som rett er epther artickelen.

16. Huilche som raadslaa eller forbinde thennum thillhobe, thre, fire eller flere, imod Amirall, Høffuitzmand, Skipper, Korthyrmester, Kock och Kiellersuend, Mestermand eller hans Suen: eller och nogen findis, der giør oprør, møtterij, tha straffis hand vid liffuit och kastis for borde, wden all naade.

17. Huer mand skall were forplictige wid sinære[1] och eed att giøre wor Amirall, Høffuitzmend, Quartermester och alle andre, som befalling haffuer, hielp och bistand y alle maade, om oprør eller møtterij paakommer.

18. Ingen skal thale eller handle mett fienderne, mundtlige eller schrifftlige, wden Amiralens forlouff. Huo thett giør, hand straffis therfor wid liiffuit, wden all naade.

---

[1]) Dette Ord er indesluttet i Parenthes.

19. Skall ingen fordriste sig thil at ligge vdi land eller fare vdi landit, epther att Skiibe erre vdlagde paa strømmene eller paa nogen thog, werre sig Kriigsmendt, Bø(sse)skøtter eller andre; huilcke thet giør, straffis wed halsen wden all naade.

20. Wille wij och, att ingen Høffuitzmand skall fare thill landtz wden Amiralens forlouff, och ingen skall fare fraa Skiibsborde och thill andre Skiib eller thill landit vden høffuitzmandens forlouff; huem thett giør, skall straffis wid halsen epther retten wden all naade.

21. Huilchen som anden slaaer pust eller neffuehug inden Skiibs borde, tha straffis hand thre gange wnder kølen.

22. Drager mand suerd eller kniiff adt anden inden Skiibs borde, tha skall hans hand igiennem stingis thill masten, och selffuer riffue hannem der wdt.

23. Slaaer mand anden saar inden Skiibs borde, tha miste hand haanden, der gierningen giorde.

24. Men slaar mand anden ihiell inden skiibs borde, tha bindis thend leffuendis thill thend døde, och kastis saa bode thillsammen for borde.

25. Huo som stiel fraa anden fire skillings werd, hand hengis derfor y Bogsprøen.

26. Huo som røffuer eller raner anden inden skiibs borde, hand strafis vnder kølen.

27. Huo som randsager eller bespeider nogit y Skiibet, nar man ligger for ancker, hand skall straffis [thill] masten aff Mestermanden vden all naade.

28. Huo som suerger eller bander eller neffner Diefflen, den stund Skiibet er vnder segell, hand straffis y lige maade thill masten.

29. Forsømmer nogen sin vagt, ehuo hand er, tha strafis hand mett liiffsens straff, wden all naade.

30. Lader mand anden waage for sig, vden hand haffuer Høffuitzmandens forlouff ther thill, oc for

siugdom iche selff kand vaage, tha straffis hand mett liifs straff.

31. Kommer mand druchen paa wagt, nar wagten hannum thilfalder, tha straffis hand mett liiffs straff.

32. Huo som icke gaar thill sin Lossementh, nar wagten er sett, tha straffis hand mett liiffs straff.

33. Skall ingen komme paa Kobrøggen, vden the seglatzen regierer, vden Amirals eller Høfuitzmandtz befalling, nar Skiiben er vnder segellen.

34. Huo som giør bulder eller skriig och rob inden skiibs borde, epther wagten er satt, och iche will werre stille, men giør skiipper, bodtzmendt eller styremendt och thenum, som seiglatzen regerer, wliud, nar Skiiben er vnder Seylen, tha skulle the straffis ther epther mett liiffs straff.

35. Skall och ingen gaa y Kabytzen vden Quartermesters och Kiellersuendtz willie: och huo som offuerfalder Kocken eller Kieldersuend enthen met ordt eller gierninger, tha straffis hand der vnder Kiøllen epther Skiibs retten.

36. Ingen, som pocker eller onde saar haffuer, skulle gaa paa hiemmeligheden, icke skall heller wreen giøre hiemmeligheden eller nogen skiibs redskab eller skøtt; huo thett findis att giøre, hand straffis epther skiibs rett.

37. Huo som iche størcker retten och thillhielper Mestermanden och hans Suenne och [thenum, som] giør ham sin rett, eller och ancker, arger eller offuerfalder mestermanden eller hans suenne, nar reysen er offuerstanden, for den orsag att the haffuer straffit hannum och giort hannum sin rett paa skiibit, tha skall hand skieldis och straffis som en ærløs, troløs skielmer och bøssuigh.

Item naar Amiralen gaar thil segls och lader it støcke affgaa, skall en huer rette sig att gaa thill segls

och bliffue wdi sin ordning, epther som Amiralen haffuer hannum ordineret.

Ther som Amiralen will gaa thill segls om natter thiide, tha skiude ett støcke løss och henge tho landtherner wdj hoffuit togen.

Om nogit Skiib kommer thend anden aff sighte, naar som hand kommer wdj sighte igien, tha skall hand lade sitt mers skiød flyge och holde paa skotting, att seiglet stanger for weyrit; lige saa skulle the andre giøre, hannum i sightet faar, at mand der paa kand kiende, huilchett freuntt eller fiender ere.

Item skall huer føre wden Skiibs paa sin Missan Raa en liden Boltzan, paa det mand kand kiende wore Skiib fraa andre, om mand skiellies adt y søen.

Der Amiralen ligger offuer eller wender, tha skall ingen y Floden wende, førend hand kommer bag y thend andens Køllewand, der som dend wender, der for hannum seigler, saa mand holder allthiidt sin ordningh.

Item, nar Amiralen will segle, besønderlig om natte thiide, tha skall hand skiude ett støcke løss och henge en Landtherne y hoffuit togen.

Ingen skall sette Amiralen for nær, och ingen thend anden for nær, att Skiibene haffuer god suenge rom at gaa thill segls wbehindrett.

Skall huer Høffuitzmandt ordinere sit folch thill werge, huer paa sitt quarter, och en gang huer wge opstillit, sette sit folck thill werghe, lige som the wilde giiffue och thage, paa thett att folchit kand øffuis, och huer thesbedre kand wiide, huad hand skal giøre, nar hand kommer til fienderne.

Thersom nogit Skiib komme wdj nød och begierede hielp, tha skall hand skiude ett Skud och steecke fennicken wd aff store merss; tha skall thend hannum nest er werre pligtig at komme hannum thill hielp.

Thersom mand icke kunde komme epther løssen for

storm eller wæer, tha skall mand bruge thend løssen, giffuen war thend nat thillforn.

Dersom wij skillies adt paa thenne siide Gulland, tha skall findingen werre wnder Borringholm.

Dersom Amiralen will wende om Natten, tha skiude handt tho stæcker løss, och sticke tho Landtherner wdt.

Ingen skall føre flag paa sin store mast wden wor Amiral, och ingen paa sin fuck mast, wden wor Vnder Amirall; men nar mand søger fienderne, tha opsetter saa mange, som mand haffuer, och will lade sig kiende att søge sin fiende, tho flage lige wid Amiralen.

Nar waar Amirall opsetter thett thegn, hand haffuer føer affskeidt for wore høffuitzmendt, thett hand will søge och borde mett Vore och Riigens fiender, tha skall huer och en y Floden er, werre hannum følactige, och huer søge sin fiende, och komme der thill mett thett første mugeligt er, wnder liiffs straff.

Nar som mand border och mangler (!) mett fienderne, tha skulle alle inden Skiibsborde, ehuem the erre, werre willige och rede att mangle och indfalde y thett andett Skiib, wnder liiffs straff. Och huem thett icke giøre will, skall mand strax moe ihielstinge som sin fiende. Skall och Bøsseskøtterne werre plictige at offuerfalde mett, dessligeste thilhielpe at regiere seglatzen, saa offte som høffuitzmanden thennum thillsiger.

Huor som nogen bliffuer forordinerit op eller neder, tha skall hand icke wiige therfraa, før hand bliffuer forlossit mett andre, vnder liiffs straff.

Thersom nogen bliffuer saar eller forderffuitt y thenne handell, for wore och Riigens fiender, saa at hand icke kannd ther epther forthienne sitt brød, tha skall hand forsørgis aff oss och Kronen mett liiffs brødt och wnderholdning epther hans persons leylighedt, saa at hans throe thienniste skall bliffue hannum naadigst beløndtt.

Bliffuer nogen saar inden Skiibs borde y wor arbeyde eller for wore fiender, tha skall hand holdis paa

wor omkost. Men anden saar och skade bethale huer for sig selff.

Bliffuer nogen fangen, tha wille wii hannom rantzune inden aar och dag mett andre fanger eller y andre maade.

Naar Gudt Allermectigste mett sin magt giiffuer wor Amirall och Høffuitzmend løcke at nederlegge wore fiender, och it Bytte bliffuer wunden fraa wore fiender, tha skall all Skøtte, Lod och Krud och Arckelie och alt fethalie, best ancker, best tog komme oss allene thill aff huert Aarloffs Skiib, som wunden bliffuer. Men Skiib och alt andet guodtz, som findis inden Skiibs borde, thett skall komme oss halffparten thill och anden halffue partt wor Kriigsfolch, wnderthagen wor Amirals, Høffuitzmendtz, Predicanters, Skippers, Styremendtz, (Schrifuers) Rettighedtt, som er, att huer aff thennum beholder thend andens farende haffue, som offuerwunden bliffuer, som lige er vdj befalningh och bestillningh.

Ingen skall opslaa eller opbryde breffuekiister, thønner, packit guodtz eller andit, som er thill hob bunden; men thett skall holdis heelt och thillstæde, saa lenge thett føris thill Amiralen, eller hand befaller thett att opbryde. Huo som her imod giøre, hand straffis therfor som meeneeder.

Worder der nogen Skiib thagen, som er ladith mett Skiøtte, Krud, Lodt och andit munition, thett komme oss halffparthen thill, och anden halffue partt wor Kriigsfolck.

Worder och nogen Skiib wunden, som ladith er allene mett fetallie, tha komme y ligemaade oss halffparthen thill aff Skiib och guodtz, och anden halffue part wor Kriigsfolch.

Naar som noget wor skiib bliffuer wdsendt mett Amirals Skiibe, førend all (!) Amirall kommer paa reeden, och the forøffre nogen bytthe, tha skifftis thett thennum allene imellum, som før wdløben er, och komme

icke thill menige mandtz bytte, dog wor Amirals rettighedt wforkrencket.

Allt huad som wunden eller thagen bliffuer inden sicht eller vden sight (!), siiden wor Amirall er paa reden, thet kommer thill menige mandtz bytte.

Huad som wundit eller thagit bliiffuer thill priiss eller bytte y sicht eller wden sicht, ther aff skall Amirall haffue thend thiende pending bode aff wortt och aff menige mandtz bytte, huor dett thagis, thill land eller wandt.

Skall huer Skiibs høfuitzmand haffue tuende bytte aff wor part, och thuende bytte aff menige mandtz part, enthen thet thagis thill land eller wandt.

Prædicanterne, Secretarius, Øfuerste Schriffuere, Skiipper, Styremand, Quartermester, Baskier, Trombeter, Piibere, Trombslaaer och Tembermendt skulle haffue tho bytte, en aff wor part, och dend ene aff menige mandtz bytte.

Allt bytte, saa ofte som nogit bliffuer wundit, skall føris thill Kiøpnehaffn wforrøcht, och skal der thill forordineris och thillskickis fire Byttemestere, Wij en, wor Amirall en, Høfuitzmend en, och dend menige mand en; och skall giøre rede och regenskaff der for, saa huer part bekommer sin ahnpart.

All brandskat skall wor Amiral lade giøre rede och regenskab for, saa meget der blifuer opbaarit, bode thil landtz och vandtz, och thend komme oss allene thill beste.

Huer Skiibs Høffuitzmand skall bliffue huos hans Skiib, thill saa lenge at hans befalings mend, Skiipper och Arckeliemester hafuer giort rede och regenskab for theris inventarium, och Skiiben er wdj haffuit.

Skiipper skall haffue inuentharium paa huert Skiibs redskab, Køcken och Jernfang och Tembermendtz behoff. Archeliemester skall haffue Inventarium paa sit Arckelie, och skall hand epther sit Inventarium giøre der

reede och regenskab for, før hand skiellies ther fraa, och antworde thet ind y wort thøffuehus mett klart register och guod regenskap, huor huert bleffuit er.

Eptherdj the Lybscher erre deelactige mett oss y thenne kriig och giøre ett mett oss mett theris Aarloffs Skiibe, tha skulle the och werre ahntagen wdj alle thisse forschreffne Artickle, wore mett thennum och theris mett wore, epther thend Contractz liudelse oss och thennum emellum giort er.

Skall och wor Amirall y alle Raadslag thillkalde the Lybsche och theris Høffuitzmendt, liige wid wore och som wor egne, wdi alle merckelighe handell och Raadslagh.

Skall och wor Amirall och wore høffuitzmendt thennum forholde endrecteligen mett the Lybsche y alle maade, som mett thennum selffuer indbyrdis, aff wor folck y nogen (!) maade att wforrettis.

Thesse forschreffne Artickle wid alle theris ordt och puncter wille wij aff alle och huer besønderligen hafue holden wid thend peen och straff, som før er rørdt. Giiffuet paa wort Slott Kiøbnehaffn Sanctorum Philippi et Jacobi dagh, Aar M.D.Lxiiij.

Wnder wort Signet.

Afskrift bag i den ledreborgske Kodex af Syvaarskrigens Historie. Garde har ikke kjendt denne Søret (se Den dansk-norske Sømagts Historie 1535—1700, S. 78), og det er ikke lykkedes mig andensteds at finde nogen Original eller Afskrift af samme.

vii.

Beretning til Kong Frederik II om Forhandlinger med de fremmede Lejetropper. 1565, 30. Juli.

Durchleuchtigster groszmechtiger koning, E. kon. May. seindt vnsere gehorsame pflicht schuldige dienste vnderthenigstes vleisses jeder zeidt zuuor. Allergnedigster koning vnd herr, auff E. kon. May. gnedigsten beuhelich haben wir jn kegenwertigkeit des rentthemeisters die Hollischen abgesandtenn haubtleutte fur-

bescheiden vnd derselbigen anbringen gehört. Sie haben aber erstlich des schreibens, so sie nechst an E. kon. May. getahen, gedacht, vnd sich entschuldigt, das, do es jhrer ehrenn hohe notturft nicht erfurdert, wollen sie des schreiben lieber vndterwegen gelassen haben. Darnach haben sie erinnert, ob wol etzliche von den haubtleutten jungst zu Friderichsburgk bey E. kon. May. vmb leihung angehalten, auch den bescheidt erlangt, das jn wenig tagen die leihung dem kriegsvolcke vberschickt werden solte, sei doch demselbigen biszdaher keine volge geleistet worden, vnd nachdem nhun jn die funfte woche dem kriegsvolcke kein geldt gebenn, dasselbig aber nichts zuuerzeren habe, vnnd dardurch geursachet werde, das sie den armen leutten jn dieser ärn zeidt nhemen, was sie konnen, sehen sie vors beste an vnd bitten, E. May. wolte vors erste vnd vnuerzuglichst die leihung an deuthschen vnd dennischen gelde volgen lassen; hierauff von vns erklerung begerett, mit dem erbieten, wan die leihung gefolgt, wurden alsdan andere puncten jhres beuhelichs vmb so viel fueglicher auch furgenhomen werden konnen. Als wir aber angehalten, das sie die vbrigen puncten jhres beuhelichs zugleich auch furtragen wolten, damit man sich auf eins so wol als das ander zu resoluiren, haben sie anfangs protestirtt, da mit der leihung verzogen, vnd den armen leuthen schaden daruber widerfhuere, das sie wolten entschuldigt sein. Darnach weitter angezeigt, sie hetten von E. May. rhentmeistern vernhomen, wie das er die leihung allein an klippingenn thuen wolte, darneben auch, weil kein obrister lauttenambt von E. kon. May. gehalten werden wolte, solte ein jeder hauptman seine leihung besonders furdern, entpfangen vnnd dorauff quietirn lassen. Befragt, ob solchs E. kon. May. beuhelich sej oder nicht, vnd als der rhentmeister dorauff angezeigt, das es E. May. beuhelich wehre, haben sie sich dessen beschweret vnd vermeldet, das es kegen

allen kriegs gebrauch sej, sonderlich aber angetzogen, das sie bisz daher der leihung halber auss jhren eignen kosten herschicken, vnd oftmals lang liggen, auch jn die ein oder zwei hundert thaler verzeren mussen, bitten, nachdem vnbillich, das sie den kosten tragen sollen, die widerstattung des kostens zu thuen, vnd da sie jhr vorthan die leihung selbst holen lassen sollen, das alssdan dieselbig einem oder zwen, so sie schicken wurdenn, von jhrer aller wegen geliefert, wurde aber die leihung auf des rhentmeisters kosten an den hauffen verordnett, muchte dan wol ein jeder haubtman besonders seine leihung entphahen vnd quietirn lassen. Des muste auch bei der leihung deuthsch geldt sein, vermuege des Nyburgischen abschiedts, sonst stehe mit dem kriegs volcke gar nichtt zu handlen. Das E. May. jhnen keinen obristen lauttenambt halten wollen, wusten sie nicht, wie es zuuerstehen, dan wor kein obrister oder lauttenambt wehre, konte das regiment, wie meninglich zuermessen, nicht bestehen, vnd wurden also, jn mangel des haubts, die andern hohen embter auch vast eodem facto erloschen sein. Erinnerten was fur vnrichtigkeit dardurch zuentstehen, vnd schlossen, da es die meinung haben solte, das sie jhres theils leiden konten, so fern sie das kriegs volck verlassen wolte, das E. kon. May. an jhre statt etzliche andere verordnete, wo sie aber das kriegsvolck nicht verlassen wolte, musten sie bei demselbigen, wie billich, halten vnnd leib vnd leben aufsetzen.

Solchs alles haben wir jn bedencken genhomen vnd sie widerumb zur gelegenheitt furzubescheiden erbotten, gleichwol aber, wie wir diesen sachen nachgedacht, fur nottwendig angesehen, E. kon. May. der gelegenheitt zuberichtenn, vnd vnderthenigst zu bitten, nachdem, wie sich die sachen anlassen, durch vns, wo E. kon. May. selbst nicht kegenwertig, hier jn schwerlig ettwas fruchtbarlichs zu handlen, E. kon. May. wolten gnedigst ge-

ruhen sich anhero auff ein tag etzlich zuuerfuegenn, dan, nachdem die puncten vnderschiedtlich, auch vermerckt wirdt, das sie sonst noch mehre furderung bej sich haben, wollen E. kon. May. beuhelich auff alle vorfelle vonnötenn sein will, weil dan auch E. ko. May. vnd der lübischen schiffe vndter Castorp Kne ankhomen, vnnd sich dorauf mit den knechten, welche sich auf andere schiffe nicht gebrauchenn lassen wollen, auch der klipping halber allerhandt schwerheitt zutregt, solchs aber alles jn E. May. gegenwertigkeitt, wils Godt, leichtlich wirdt verrichtett werden konnen. Mussen wir bitten, wie obgedacht, E. kon. May. wollen sich anhero verfuegen, vnd diese vnsere wolgemeindte vnderthenigste suchung zu keinen vngnaden vermercken. Erkennen vns E. kon. May. zu allen vnderthenigen trewen vnd gehorsam pflicht willig vnnd schuldig, dar zu wir vns dan auch vnderthenigst erbieten thuen. Datum Coppenhagenn den 30 Julij anno 65.

E. kon. May.
vnderthenigste gehorsame
Magnus Güldenstern zu Sternholm, ritter.
Johan Friese zu Heselager, cantzler.
Birge Troll zu Lillø, ritter.
Erich Rutte zu Vollsangk.
Hieronimus Thenner, doctor.

Udskrift til Kong Frederik den Anden.

Orig. med D. Hieronymus Thenners Haand og kun egenhændig underskrevet af denne i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 608 d. Fol.

VIII.

Beretning til Kong Frederik om det skotske Sendebud og om de tydske Lejetroppers Misfornøjelse med Daniel Rantzov. 1565, 22. Oktober.

E. kon. mtt. wor gantzke willige, plichtige, tro, wnderdanige thieneste altiid tilforn. Stormechtigste hogborne første, aldernaadigste herre och konning, wij haffue bekommitt E. Mtts. schriuelse, och ther hoss itt breff, som kongen och drotningen aff Scotland E. Mtt. til-

schreuitt haffuer, huorwdj formeldes om theris sendebud, som the haffue afferdigitt ind wdj Suerig om nogen skiib och gotzs, som theris wndersotte frantagitt er, och E. Mtt. ther fore er wortt raad begerendis, om E. kon. Matt. skall lade samme scotzke sendebud ther ind passere. Tha giffue wij E. Mtt. wnderdanigst tilkende, att wij haffue talitt mett samme scotzke sendebud, och beretter hand, att nu hand er kommen her wdj sunditt, forfarer hand, att samme skiibe skulle were komne tilbage igien aff Suerig, och lobitt egiennom sunditt, och ther fore icke achter for nøden, samme hans reigsse ther ind att fuldkomme; thij haffue wij laditt hannom passere tilbage egien, och skicke wij E. Mtt. her hoss thett scotzke breff, som E. Mtt. oss tilskickitt haffuer. Sammeledis som E. Mtt. giffuer tilkende, att Pouel Wobitzer haffuer berett E. Mtt., att Daniel Rantzou icke kand fordragis mett E. Mtts. tydske kriigsfolck, och E. Mtt. therfore er wortt raad begerendis, huem E. Mtt. wdj hans sted till feltoffuerste skall forordinere, tha kunde wy E. Mtt. wnderdanigst icke forholde, att thett tydske kriigsfolck er oss aldelis wbekendt, och wy icke wiide, huilcke eblant thennom som ere E. kon. Mtt. willige eller wuillige, och sienis oss ther fore raadeligt, att E. kon. Mtt. tilschriuer E. Mtts. commissarier, Peder Bilde och Steen Rosensparre, som haffue hafft omgiengelsse mett folckitt och kende theris wilkoer, huem E. Mtt. best till samme befalinge kunde betroe, och E. Mtt. och riigett kand were thientt mett. Och wille wy haffue E. kon. mtt. her mett till itt sundt liff, lycksalegt och languarende regimentt, thend aldmechtigste Gud befalendis. Schreuitt paa E. Mtts. slott Kiøpnehaffn, thend xxij Octobris, aar etc. Mdlxv.

E. kon. Mtts willige plichtige tro thiennere
Magnus Guldenstierne, ridder. Johan Friiss.
Otte Krompen, ridder. Byrge Trolde.
Erich Rud.

Udskrift til Kong Frederik den Anden.

Orig. med fem Segl i Geh.-Ark., Danske Kongers Hist. Fasc. 51. Den sidste Del af Brevet er Svar paa det Kongebrev af 19. Oktober 1565, som er trykt i Nye Danske Mag. VI, 150—1.

ix.

Magnus von Gotts gnaden bischof der stiefft Osell, Wick, Churlanndt vnd Reuell, erb zu Norwegen, hertzog zu Schleszwick, Holstein etc.

Fuldmagt udstedt af Hertug Magnus med Hensyn til Ordningen af Forholdene paa Øsel. 1566, 16. April.

Vnnsern gnedigen grusz, geneigten willen zuuorn. Wirdige., ernueste, erbare, liebe, andechtige rethe vnd getrewen, wir wollen euch jnn gnaden nicht bergen, nachdem wir fast allerlei zwistige vnordenung der regierung etc. vnsers armen trost verlassenen lendleins Osels erspuerenn vnd vermercken, wilcher vnrichtigkeit wir dann jn die lenge zuzusehenn vns beschwerlich befinden: Derwegenn die wirdigen, ernuesten vnd erbaren, vnsern Churischenn thumbdechant, rethe, hoffmarschalck vnd landtschreibern, lieben, andechtigen vnd getrewen, Ern Jacobus Baras, Ernst von Sachen dem eltern, Johan Goien zu Erbstuern, Thomis Wrangelln, Mattias Wilken vnd Steffanam Vettern, neben des erleuchten fursten hern Gotthart zu Churlandt hertzogen etc., vnsers freuntlichen lieben schwager, nachbarn vnd bruders, dartzu vorordenten rethen, vnsernt wegen von euch sembtlich vnd sonderlichen, alle nodtthurfftige vmbstende vnd gelegenheit vermuge ewer vns gethanen eides pflicht zuerforschen vnd zuuerkundigenn, sambt andern muentlichen schrifftlichen werbungen vnd beuelich vnsernt halben euch dieselbigen in gnaden furtzutragen vforlegt vnd beuolenn, abgefertigt, mitt gnedigstem beuelich, vnsernt wegen, als ob wir selbst personlichen entjegenn wheren, jnen vollnkomligenn glauben zustellen vnd beimessen, auch alle vmstendigkeit vnnd gelegenheit der regierung vnd sonsten, von Walckendorffs oder andern

einem jeden beschwer vnd gewaltsamliches ahn derselben narungen oder sonsten, nichts aussbescheiden, beiegnet vnd widerfaren, ohne einige scheu vnd zuruck dencken, jnen frei herausz vermelden vnd antzeigen wollet, damit wir alle vnordenung vnd gewalth schleunigst haben abzuschaffen. Aller gebuer als die gehorsamen vnd getrewen vnderthanen, ertzeigen vnd verhalten, das von euch bei erinnerung derselben eide zugescheen, wollen wir vns gentzlich verlassen, vnd sindt euch sambt vnd sonderlichenn mit gnaden vnd allem guten gewogenn. Datum vff vnserm hausz Piltenn, dingstags jn den heiligenn Ostern, anno etc. lxvj.

Magnus manu pp[a].

Udskrift: Den wirdigen ernuesten vnd erbarn vnserm thumcapittell, geistlichenn vnd welthlichen rethen, ritterschafften vnnd gemeinen landtsessenn, lieben andechtigen vnd getrewenn, vnsers stiefft Osell, sambt vnd sonderlichen.

Orig. med Segl i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 608 d. Fol.

x.

Birge Trolle tiill Liillø, Peder Biilldhe thill Suannholm kienndis, att wj paa kong[e] Ma. wor allernodigste herris wegnne haffuer anamit aff erlig welbyrdiig mand Frandtz Brockenhus till Bramstrup sexhundredhe tredinge siuff daller vj ß, som handt haffuer vdgiffuitt wied sin eedth aff hans egiid jordegodtz och aff huess godtz hand y forlenning haffuer aff kong[e] may[tt], som ligger till wor Froue closter vdj Roskiilde. Tiill windisbyrd trøcker wj woriss siignetther her nedenn for. Datum Kiøbnehaffn thend xvij Februarij a[o] lxvij.

Kvittering given Frants Brockenhus for den af ham betalt Skat af hans Jordegods og Forlening. 1567, 17. Februar.

Orig. med to Segl i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 608 d. Fol.

xi.

Frederich thennd anden mett Guds naade
Danmarckis och Norgis konning etc.

Kgl. Befaling om Undersøgelse af Skibshøvedsmand Arild Olsens Forhold. 1567, 3 Maj.

Wor synderlig gunst tilfornn. Wiider, att wij ere komne wtj forfaringe, huorledis ther er mangefoldige klagemaal offuer wor skiibshøffuidzmandt Arild Olssen, att hand haffuer liggitt wthj Marstrandt och saltit sildt, och wthj andre maade brugtt hans egen fordeel, och besuerrit wore wndersotthe, huor offuer the aff Wardberg haffue efftherkommitt thieris leylighedt, sterckitt thenom med skiibe och tagit frann wore wndersotthe. Thij bede wij etther och begere, attj grandgiiffueligen ther om forfarer aldt leylighedenn, och ther som hand saa haffuer handlitt sigh, som offuer hannom klagis, attj tha lader foruare hannom, och forschicke hannom hiidt neder, och siiden forordinerer enn anden wthj hans stedt, offuer hues skiibe och pincker, som bliffue egienn wthj Wester søen. Och efftherthij wij formercke, att oss elsk[e] Jens Kaas, wor mand, thienner och embidzmandt paa wort slott Elffsborgh, er begerendis, att Otthe Galskiøtt motte tilschickes till samme befalinge, attj tha forordinerer hannom wthj hans stedt, och befaler hannom, att hand haffuer flittigh opseende mett altingist, att the aff Wardberg icke her effther, som her till dages skeedt er, schulle stercke thennom mett skiibe, eller tilføye wore wndersotthe schade, och j wille her med bestille, effther som j kunde tencke, oss och riiget machtt paaligger. Ther med skeer oss synderligen till wilge, och forlade oss ther wisseligenn till. Schreffuitt paa wort slott Frederichsborgh thennd iij dag Mai aar etc. Mdlxvij. Wnder wortt signett.

Friderich.

Udskrift: Oss elsk[e] erliige och welbyrdige Frantz Brockenhus till Bramstrup och Biørn Kaas till Starupgaard, wore mendt och raadt.

Orig. i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 608 d. Fol.

xii.

Frederich etc.

Kgl. Befaling til Slotherren paa Aggershus om at indfinde sig hos Kongen. 1567, 3. Juni.

Vor gunst tilforn. Wiid, att wij haffue mett tig att tale, som machtt paa ligger, thij bede wij tig oc wille, att thu thig strax till oss hiid neder begiffuer, oc medler tiid befaler oss elsk^{e} Biørn Kaas, wor mand oc raad, slotzloffuen, till thu egien tilbage kommendis worder. Ther mett skeer wor wilge, thij lad thet jngelunde. Schreffuet paa wortt slott Kiøpnehaffn then 3. Junij aar etc. Mdlxvij.

Udenpaa: Copie aff ko. Ms. schriuelse till Christiern Munck.

Samtidig Afskrift i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 608 d. Fol.

xiii.

Frederich thennd anden met Guds naade Danmarckis och Norgis konning etc.

Kgl. Befaling til Frants Brockenhus og Bjørn Kaas om at indfinde sig hos Kongen 1567, 4. Juli.

Vor synderliig gunst tilfornn. Wiider, att wij ere komne wdtj forfaring, huorledis attj skulle were paa weyen hiidt neder mett wore skiibe och kriigis folck, tha efftherthij wij icke lenge her fortøffue, menn nu strax acthe att begiffue oss her frann, bede wij etther och begiere, att ther som windenn icke will føye etther, attj tha strax tiill landtzs begiffuer etther hiid tiill oss, saa i dag och natt wspardt kunde were her tilstede, och allt folcket lader bliffue wdtj skiibene, wdenn hues i mett etther tagendis worder. Ther mett skier wor wilge. Schreuitt paa wortt slott Kiøpnehaffnn thennd iiij dag Julij aar Mdlxvij. Wnder wort signet.

Friderich.

Udskrift: Oss elsk^{e} erliig och welbiurdiig Frandtz Brochenhus till Brangstrup och Biørnn Kaas till Starupgaardt, wore mendt och raadt.

Paa en vedhæftet Seddel:

Sameledis bede wij etther och begiere, attj bestiller thett saa, att inthett aff folchett begiffuer sig fran skiibene wdj landt, føre endt the komme her jndt for byenn. Datum vt in literis.

Friderich.

Orig. med Segl i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 608 d Fol.

XIV.

Kgl. aabent Brev om Frantz Brockenhus's Beskikkelse til Krigsoberst. 1567, 14. Oktober.

Wir Friderich der ander etc. Entbietten euch, den manhaftigen, vnsern lieben, getrewen, haupt vnd beuhelichs leutten, auch dem gemeinen krigsman zu fusz, Deutsch vnd Denisch, sambt vnd besondern, so hiebeuor vntter des ehrnuhesten vnsers rhats vnnd veldtobristen Daniell Rantzowen regimendt gehörig gewest, vnd vber das in neulicheitt von vns bestelt worden, vnser gnadt vnd dabej zuwissen. Nachdem verschiener zeit obgedachter Daniell Rantzow sich in vnderthenigkeit an vns beclagt, der hohen beschwertten vnd sorgfeltigkeit, so jme ein zeitlang daher furnhemlich obgelegen, dasz ehr beide embtter oder beuhelich des veldtt vnd regiments obristen mit grosser muhe vnd vnstatten versehen mussen, vnd daruf mit vleis angehalten vnd gebetten, jnen des einen beuhelichs, nemblich vber das regiment, in gnaden zuerlassen, an seine stadt eine andere tuchtige personen zuordnen, vnd jnen also bei des veldtobristen ambtt allein pleiben zulassen, vnd wir dan nhun seine suchung vnd bit der pilligkeit gemes erspurt, dabei auch zu erhaltung gutter ordnung vnd regiments nicht vnthunlich sein erwogen, das solcher beuhell des obristen einer andern tuchtigen person vfgetragen vnd zugestelt werde, darzu wir dan des ernuhesten vnd manhaften vnsers raths, reichs marschalchs vnd lieben getreuen Frantz Brockenhauses zu Brangstorp person, als eines geubten, erfarnen vnd euch selbst hieuor jm veld be-

kanten kriegsmans, bequem erachten, als haben wir vns gefallen lassen, euch denselbigen bei dieser verenderung widerumb vor euern obristen anzuzeigen vnd furzusetzen. Begern daruff an euch mit gnaden vnd ernst, das jr denselbigen vff die artickell vnd bestallung, wie euch dieselbigen hieuor abgelesen worden, jn jtzigen zugk nach Schweden, vnd sonst vff alle vorfell weitter, jn sachen so er vnsernt wegen als einer vorgesatzter obrister mit euch ordnen, thun vnd schaffen wirtt, vff zug vnd wacht, zu vnd von dem feindt, gutte gehör vnd volge gebet, euer aufsehen vnd gehorsam vff jnen richtet, vnd jnen allermassen erkennet vnd eheret, wie frommen redlichen kriegsleutten gegen jr haupt vnd obristen zuthun geburtt; des wirtt er sich hinwider mit darstreckung leibs, guts vnd blutt mit vnd neben euch also anstellen vnnd finden lassen, das jr darob gnuge zuhabenn. Daran geschieht vnser will vnd beuhell, vnd seindt euch mit gnaden gewogen. Vrkundtlich mit vnserm khoniglichen secret besiegeltt. Gegeben vff vnnserm schlosz Koppenhagen, den 14 monats tagk Octobris, anno etc. jm 67.

Orig. med Segl i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 608 d. Fol.

XV.

Kgl. aabent Brev angaaende Betalingen af resterende Sold til nogle af de tydske Høvedsmænd. 1567, 17. Oktober.

Wir Friderich der annder (etc.) Bekennenn vnnd thun kunt hirmit offentlich vor jedermenniglichenn, nach dem vonn vnns die edlenn vnnd ehrentuestenn vnnser lieben besonndern Gorg Gans herr zu Podlitz etc., Christoffer zu Pappenheim, des heiligenn Romischenn reichs erbmarschalck, vnnd Hans Kalballe, haubtleuthe, jrer bey vnns jnn dieser gegenwertigenn expedition wider Schwedenn verdientenn besoldung halber, bis auff zweytausent vier hundert vnnd sieben thaler, die wir jhnenn nach beschehener abrechnung vnnd vergleichung noch schuldig vnnd nachstendig bleibenn, gantz vnnd gar ver-

gnugt vnnd bezalt wordenn: habenn sie vnns hinwider die guttwilligkeit vnderthenigst erzeigt, das sie der erlegung halber solchs rests, vonn negstkunfftigenn trium regum des angehendenn acht vnnd sechtzigstenn jars anzurechnenn, noch einn jahr lang, vnnd also bis auff denn vmbschlag zum Kiel des kunfftigenn neun vnnd sechtzigstenn jares mit vnns zugeduldenn eingereumbt vnnd bewilligt, welchs wir vonn jnenn zu gnedigstem danck nemen gefallenn vermercken. Demnach versprechenn wir vnns bey vnnsernn konniglichenn wurdenn vnnd guttenn glaubenn gedachtenn haubtleuthenn, jrenn erbenn oder getrewenn jnhaber dieses brieffs obgesetzte summa der zweytausent vier hundert vnnd sieben thaler auff erwente zeitt vnnd ortt ann guttenn gangbarenn altenn thalernn ohne verner seumnis vnnd aufftzug ablegenn vnnd befriedigenn zulassen, treulich vnd ohne gefehrde. Vrkundtlich mit vnserm secret besiegelt vnd geben zu Sulemarcken auff Samsoe denn 17 Octobris anno etc. jm 67.

Friderich.

Orig. med Segl i Kgl. Bibl., Ny kgl Saml. 608 d. Fol.

XVI.

Frederich thenndt anden met Guds naade Danmarckis och Norgis konning etc.

Kongen paalægger Jakob Ulfeld at betale en Sum, hans afdøde Broder Korfits Ulfeld var bleven Kongen skyldig. 1568, 2. Januar.

Wor gunst tilfornn. Wij bede theg och wille, at thu anseenndes thenne wor schriffuelse strax wfortøffuit retther thig effter at bethale oss thett tusennde daler, som thin broder Corwitz Wlffeldt oss skyldig war, och same eth twsinnde daler medt thit wisse budt forschicker til Kiil och thennom lader offuerantworde oss elsk[e] Eiler Grubbe, wor renthemester, och ther paa annammer hans quitantze; saa frembt att ther som same pendinge icke tiid fremkommer, och wij ther offuer liide nogenn

skade, thu ther for icke wil stannde oss til retthe. Ther medt skeer wor wilge, thj ladt thett jngennlunde. Schreffuit paa wort slott Frederichsborig thend ij Januarij aar etc. Mdlxviij. Vnder wort signett.

Friderich.

Udskrift: Oss elsk[e] erlig och welbyrdig Jacob Wlffeldt til Koxbølle, wor manndt och thienner.

Paaskrift: Thette breff kom mig tilhende dend 6 dag Januarij wdj Boslund 1568.

Orig. i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 608 d. Fol.

xvii.

Mynn ganntze wennliigh kie[rlig hilsen] forsenndt medtt wor herre (etc.). Kiere her Mogens och kiere farbroder, saa att eptherdi her stedis nu buudt emellom, kunde ieg iche forholde andett endt schriffue eder tiill, och giffuer ether ganntze wenlig tilkiennde, att woris aamirall och alle woris skibe er endnu (Gudt skie loff) beholdnne, och haffuer wij werett innde for Reffuell och haffuer wdtagnne alle theris skiibe fraa thennom, saa thij iche haffuer beholdnne enn bodtt ygenn; och saa mannge skiibe, som iche haffuer duett och iche haffuer werett godz paa, thennom haffuer wij brenndt, och lagde wij oss thett ind vnder festningenn medtt woris skibe, och skodtt flux indtt y byenn och paa slottet, och thj skodt ygenn, menns dogh (Gudt skie loff) giorde thj oss iche skade aff byenn paa enn manndt, och ther som wij haffde hafft folch, wij kunde haffue besatt byenn medtt, saa wij kunde haffue beholtt thenn, wille wij well haffue fannghett thenn indtt. Tiisligeste haffuer wij bekommitt enn skude, som war enn suennske rittmesther paa och nogenn anndre suennske hermenndtt, som haffde pendinge och wille indtt for Reffuell y Lifflanndtt och betalle thj knecte aff, som thenn Suennske haffdhe ther liiggindis. Och [wij haffue] ocsaa bekomitt

Henrik Gyldenstjerne til Mogens Gyldenstjerne. 1569, 29. Juli.

enn, som nyllige [er kom]mitt fraa Stockholm medtt enn skuude, och haffuer hafftt offuer xx^{m} marck ørt y ny suenske klippingh, och flere anndre, som wy haffuer fanngett, som haffuer hafftt penndinge medtt thennom. Och hobis mig medtt Gudz hielp, att ther som Gudtt wiill naadeliige sennde oss hiem, schall wy inthet haffue tabtt paa thenne reysse. Och war samme skiibe, som wij wdtog fra Reffuell, baade thj wij brennde och anndre, nogett offuer halffanndett hundre. Tiisligiste haffuer wij ocsaa, thet stundtt wij laae for Reffuell, afferdett nogenn aff woris skiibe medtt thj Lybske ind for Narffuenn att ledsage nogenn aff woris skiibe wdt, som iche torde wdt for thj Dansker fribytter; och thaa woris skiibe ere ther kommen, thaa haffuer thj Dansker stilt siig tiill verge modtt woris skiibe och slagnne woris folch y hiell och tagnne woris captener fangne indt paa theris skiib, och saa haffuer wy kommitt epther thj Danndsker och fanngett thennom ygenn; saa mannge som saa haffuer stilt siigh tiill verge och slagnne woris folch y hiell thennom haffuer wij anholdnne och will føre ind for Kiøbnnehaffnn. Tiisligeste haffuer ther ocsaa werett nogenn, som war indløbnne for Reffuell, aff thj Danndsker, och ward thennom adt, thet wij war for haanndenn, och ther stiltt thennom tiil verge modt oss, och haffuer ocsaa soret aff mine suenne, thennom haffuer wij ocsaa ladet anholde. Menns dog haffuer ther . . . . hoss oss, som ingenn oprør [haffuer giort, thennom] haffuer wij ladett passie[re] . . . . ij eller iij skib, och haffuer thj anndre weret thj eller elluffue, som wij haffuer anholdnne, som er thj frijbytter theris omirall och wnder aamirall medtt theris ånhennger. Huadt heller kong. matt. (nar Gudtt wille sennde oss tiill Kiøpnnehaffnn) will giffue thennom løes eller iche, thet fannger wij nu att befinnde. Tiisligeste kiere farbroder er wij nu, Gudtt skie loff, kommitt saa lanngtt tiilbage ygenn paa hiemwegenn, saa wij ligger nu her

wnnder Gullanndz Sandør medtt meste [parten] aff flodenn, och haffde wij y andenn dags gaar enn suar storm offuer thenn ryske bodum, saa att ieg, saa sannt mig Gud hielp, iche haffuer werett wde y enn større storm, och thaa er some aff woris skiibe wilt fraa oss y samme storm. Dogh haffuer wij spuordtt, att somme aff thennom skulle were wnder Gullannd och skulle were behiolpnne huer enn. Och haffuer wy ocsaa fanngett wisse kundskab medtt fannger aff Finndlannd, som wij haffuer fangne, att thenn Suennske haffuer inthet lade vdrøste paa sine skiibe, och thj wiste aff ingenn wfredtt, thj thenn Suennske haffde ladet vdrobe fredtt. Saa kiere farbroder wiid ieg nu inthet andett att kanndtt schriffue ether tiill for tiidsenss korthedtt skyldtt, menns thet allerførste Gud wiill wij kommer wnder Boringholm, saa schall y fange . . . . schriffuelse. Tiisligeste meenn disse . . . . som wij haffuer fanngnne, att thet suen-[ske] . . . . skulle enndeliige were forsamlett at wille haffue fredtt; thj beder ieg ether, att nar her stedis buudt emellom, kiere farbroder, att y thaa wille schriffue mig tiill, huad fortrøstning her war om fredtt. Tiisligeste haffuer thj Suenske fanger ocsaa sagtt, huilchenn elenndiighedt ther nu er y Sueriig, saa ther er wnnder adtt, tisligeste oc saa for saltt, saa att huare thj kanndt bekomme enn t• saltt annthen y Stockholm eller anndre stedz, thaa schall thenn gielle hundre m℔ ørt. Kiere her Mogenns och kiere farbroder, will iegh nu iche lennger bemøye eder medt mynn schriffuelse, menns alle mine dage finndis som ethers egnne kiødeliige sønn (saa sannt mig Gudt hielp), huilchenn ieg nu och alle tiidt will haffue ether befalindis. Datum vnder Gullands Sandør Sanct Olluffs dagh, som er then 29 dag Julij aar 1569.

Henndriick Gylldensthiern
Knudzøn, m. e. hanndt.

Orig. uden Udskrift i Geh.-Ark., Danske Kongers Historie, Fasc. 56. Et Hjørne af Brevet er afslidt.

xviii.

Kgl. Gjældsbevis til Christoffer Krabbe. 1569, 20. Novbr.

Wir Friderich der ander (etc.). Bekennen vnd thun kundt hiermitt offentlichen, fur vnss, vnsere erben vnd jedermenniglichen, das wir dem erbarn vnserm lieben getrewen Christoffer Krabben drej tausent thaler rechter schuldt anheissig vnd schuldig worden sein, welche summa thaler wir jhme oder seinem erben kunfftigenn vmbschlagk des ein vnd siebentzigsten jars zubezalen, hiermit bej vnsern koniglichen wurden vnd guten glauben versprechen, jn krafft dieses brieffes, welchen wir zu mehrer vorsicheruug vnd vhester haltung mit eigen henden vnterschreiben vnd mitt vnsserm secret beuhestigen lassen. Gegeben in vnserm koniglichen feldtlager vor Wardtbergk den 20. monatstag Nouembris, nach Christi vnsers herrn vnd seligmachers geburtt im funffzehen hundertt neun vnd sechsigsten jhare.

Hirauff ist von der k. maitt. bezalt vnd durch den rittmeister Casper von Weddeln angenomen worden drej hundert thaler in marckstucken, so Carl Sechelow widerumb zu seinen henden empfangen vnd darauff quitirtt in die renterey.

Bagpaa: Copia der koniglichen Vorschreibung.

Samtidig Afskr. i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml., 608 d. Fol.

4.

Aarbogsoptegnelser især vedrørende Syvaarskrigen.

For et Aarstid siden blev af Prokurator Olsen i Randers afleveret til det kgl. Gehejmearkiv en Afskrift af den i nærværende Værks 1ste Bind, S. 557—70, meddelte danske Aarbog fra 1158 til 1560. Afskriften, der for-

øvrigt er yderst fejlfuld, indeholder en Fortsættelse af Aarbogsnotitserne, som ikke findes i de andre nu opbevarede Afskrifter, og da disse Optegnelser især angaa Syvaarskrigen og synes at hidrøre fra en Deltager i Svarteraa-Slaget, benytter jeg Lejligheden til her at meddele dem som Supplement.

Samme aar [1560] tisdagen [før] alle helligenn dag kom enn stor thordenn slag y S. Necollay kiercke y Kiøbennhaffnn, och slog thordenn tha[ff]llenn sønnder, som stod paa høye allteret, och alltheret medt, och giorde stor skade paa kiercken. Item thenn samme nath ther epther vaar sammested ith sorre høyt wanndt, som y lanng thid thillforne icke haffde weret. Thette samme thordenn slag, som slo neder y S. Necollay kiercke, faldt och saa y Mallmøes thornn och affbrende enn stor paart aff spirenn.

Anno 1565 bleff den lybske Omerall brenndt wed Falsterbou reff thenn 25 dag Maaij aff [ond] thillsynn[1]).

Item den 27 dag Maaii kom dy suennske skib y Dragøør sundt och lod denum ther thill siunne thillig om denn sønndags morgenn nest for wor herriis himmellfardtz dag. Fredagenn nest epther drog woerre skib imod dy Suennske.

Ithem then xvj (!) dag Juni sloes thi Suennske thill søøs. Samme thid fick Dannske Christoffer stor skaade aff thieris vnnde forsiunn. Och ther gick ild y krudet och brennde och skennde halffandet hunderit menndt och giorde stor skade paa skibbet. Samme tid bleff presten her Jenns, badskierenn, arckellimesteren brendt med mange flere.

Samme dag bleff her Herlo Throlle, som dy Dann-

---

[1]) Afskriften har det meningsløse: aff thillsynn. Begivenheden, der saavidt vides ellers ikke omtales i danske Kilder, stadfæstes af en svensk Beretning (se Garde, Den dansk-norske Sømagts Hist. 1535—1700, S. 70 Not.).

skis høffuitzmannd och omerall waar paa Jegeren, skodt aff thi suennske mend y saa maade, ther epther bleff død her y Kiøbennhaffnn paa sinn egenn gaard.

Anno domini 1565 andenn dag epther wor fruffue besøgelses dag lod[1]) thenn Dannske skibs flode vd med ganndske macht mod rigenns fiennder.

Anno domini 1565 Marie besøgellses dag bleff Meckell Skriffuer fangenn och sat paa Kiøbenhaffnns slott, der klocken var wed ij slett epther meddag, och same dag bleff allt hanns godtz beskreffuen och offuersiett epther kongens beffallinng[2]).

Aar 1565 den xviii dag [Octobris] kom wor folck och dy Suenske thill hobe, ther klockenn slog ij effter middag, och ther klocken waar iiij, waar thet slet aff giort, och waar ther en stor storm, før end slagtinggen gick paa imod worre, menn y meddell thid, som waar emellom ij och iij, gaff Gud løcke thill, att thett klarredes op, och bleff saa smucht weder. Menn huad leg thi legthe vdi samme ij thimmer, skall all verden epther thenne dag wide aff at sige, Gud werre loff euinndellig. Thi Suennske waare xxiiij finnecker lanndtz knegte, ryternne waare xvj fauffner, menn her emod waare dy Dannske lanndtz knegte xvij fennicker och ryternne vj fauner, saa huer faunne dog alligeuell aff dij Suenske (!). Huorledes Daniell Rannsaug, cuius sit[3]) celebre in eternum nomen, haffuer thallet for worre folck, baade Dannske och Tyske, kann ieg icke sige wden stor grad och glede, wij haffue alldrig hørt mandellig[er] och bedere. Huad aff anndre fennicker oc[4]) lanndtz knegt er bleffuen, wid[5]) ieg icke. Aff Moris Pude-

---

[1]) Er formodentlig en Fejlskrift for: stod.

[2]) Jvfr. Rørdam, Bemærkninger om den hist. Kritik (Vidensk. Selsk. Skr. 5 R. Hist.-philos. Afd. IV, 404—6. 410).

[3]) »Cuius sit« er en Rettelse for Afskriftens meningsløse: ccauisit.

[4]) For »oc« har Afskriften: er fennicker.

[5]) Afskriften har: wid menn.

buskes faune er bleffuen ix heremend døde och sidenn saaer giort viij eller ix; menn thill hobbe, baade heremenndt och fattige kalle, bleff wdj thenn faune xlvj; Morredtz bleff siellff ilde saaer giort, och aff hanns karlle bleff vij. Item bleff Bendt Norby, en frimodig herllig manndt, Christoffer Wrne, Poffuell Skennckell, Loduig Munck, Peder Krase[1]), Wiferth Laursen, alle frimodige och thrøstellig knegte och hellthe; Effert Billde bleff illde skott, paa stedet siger ieg (!) att were bleffuenn viij; somme bleff trengede aff thenum siellffuer mange (!) vdi thenn mose ther hoes, och bleff ther en ganntze hob, som war aff woris folck. Sidenn bleff wore leggenndis paa wallsted y ij dage: 1 och iij kober sticker finnge och worre, iij helle korthoffuer och iij halffue, sidenn anndre skønne skytte. Huad kierlighed ther er nu iblanndt Thyske och Dannske, kannd ieg icke full sige. Saadannth ith slag er icke skeed y Norlanndt y ij (!) aar, oss thill glede och gaffnn, Christo in gloriam.

Thisse gode mennd er bleffuenn vnnder Franndtz Banners faune: Christoffer Lunge, Hanns Skeell, Jesper Munnck, Peder Suennsenn, Wiffert Kruse[2]), Jørgenn Moridtzenn, menn Gregers Trudsønn[3]), Christoffer Munck, thise gode menndt er saaer giort[4]) wnnder Franndtz Banners faune, [och] Erick Rosennkranndtz, Christen Skiell, Niells Kraabe, Jonn Bing[5]), Hanns Jahannsenn, Joest Moensenn[6]), Ollnff Brackennhus.

Sumen paa thi gode mennd, som er [døde] vnnder

---

[1]) Nedenfor S. 538 staar rigtigere: Kaas. Jvfr. Danske Mag. 3. R. II, 89. 94.

[2]) Afskriften har: Bruse.

[3]) Afskriften har: Strudsønn. D. Mag. 3 R. II, 96: Trundtzenn.

[4]) Afskriften tilføjer: och giort.

[5]) Afskriften har: Brus Rettelsen er foretagen efter D. Mag. 3 R. II, 89. 96.

[6]) D. Mag. 3 R. II, 89 har: Mauritzen.

thenn tyske faunne, ere xv. Disse er døde wnnder Moritz Pudebuskes faunne, Pouell Skennckell, Benndt Norby, Wiffert Lauredtzenn, Moridt[z] Brenndtzenn[1]), Yffuer Niellsen, Olluff Basi[2]), Peder Kaas. Ithem dise ere skodnne wnnder samme Moritzis faune: Effuert Bille, Axell Walckendorff, Loduig Munck, Gaabriell Skennckell, Hennrick Brackennhus, Lauredtz Grønn, Christoffer Wrnne, menn dog wed mannd icke, huad hannd er fanngenn eller død. Thisse ere døde wnnder Hack Hollgiersens faune: Lauredtz Rosennkrandtz, Jenns Mier[3]), Jørgenn Falck, ennd en vnng kall, som hiede Wiffert. Ithem thise fiech thørre hug: Jacob Grubbe, Niells Rosenngaardt, Lauredts Hannsenn, Jesper Krase waar fangenn, kom dog om natthenn løs igienn, eller Kraase bleff fanngenn och inndførdt y Suerig[4]).

---

[1]) D. Mag. 3 R. II, 90 har: Mouritz Jennsenn.

[2]) D. Mag. 3 R. II, 90 har: Thorloff Bassij.

[3]) Myre (D. Mag. 3 R. II, 95).

[4]) Foruden de i Danske Mag. 3. R. II, 88 flg. aftrykte Fortegnelser over faldne og saarede Adelsmænd findes ogsaa i Kgl. Bibl., Saml. til Adelens Hist. Fasc. 47 under Familien Munck en gammel Optegnelse om »Herremænd, som ere døde og slagne af Danmarks Adel 1563—66«. Jvfr. en lignende Fortegnelse i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 2995. 4to.

Kritisk Bedømmelse

af

Saxes Danmarkshistorie,

af

Mester Anders Fos.

Man har kaldt Hans Gram den historiske Kritiks Fader her til Lands, og det vil neppe kunne nægtes, at denne Betegnelse af Grams historiske Fortjenester i det hele er meget træffende [1]). Imidlertid maa Sagen jo dog ikke opfattes saaledes, som om ingen før Gram skulde have haft nogen Forestilling om historisk Kritik og dennes Krav. Thi selv om vi ville lade Th. Thorfæus som Islænding ude af Betragtning, vil man dog vistnok indrømme, at allerede den yngre Stephanius paa flere Punkter lagde en kritisk Sands for Dagen, der giver ham gyldigt Krav paa vor Opmærksomhed. Det samme gjælder de endnu ældre Forfattere Jon Venusin og Anders Fos. Kun med den sidstnævnte skulle vi dog her beskjæftige os, idet jeg som Indledning til Udgaven af hans ret mærkelige, i sin Helhed hidtil utrykte Forsøg i den historiske Kritik skal meddele nogle samlede Oplysninger om hans Levned, saa vidt det kjendes.

Anders Fos var født i Aaret 1543; han var en nær Slægtning af M. Niels Andersen Fos, Prior i Antvorskov Kloster († 26 Februar 1568), og dennes Broder M. Hans Fos († 8 Januar 1559), der var Sognepræst ved Graabrødre Kirke i Odense [2]). Da Anders Fos imidlertid i sit Segl førte Bogstaverne A. C., var han neppe en

[1]) C. Molbech, Det kgl. Danske Videnskab. Selskabs Hist. S. 43—4.
[2]) Ny kirkehist. Saml. III, 490. IV, 248. Kjøbenhavns Univ. Hist. 1537—1621. II, 645, og de der anførte Kilder.

Søn af nogen af dem, men maaske en Brodersøn[1]). Om hans Studeringer berettes, at han begyndte dem i Danmark og fortsatte dem i Rostok, Nederlandene og Frankrig. At han med en overordentlig Iver har kastet sig over Historiens Studium, fremgaar af hans egne Ytringer. Efter Hjemkomsten blev han Rektor ved Klosterskolen i Antvorskov[2]). Her finde vi ham 1565[3]). I Juli 1566 tog han Magistergraden ved Kjøbenhavns Universitet under Professor Hans Mogensens Dekanat[4]). Senere blev han Sognepræst i Stege paa Møen, formodentlig 1567 efter den bekjendte M. Iver Bertelsens Afsættelse[5]). Omtrent ved samme Tid ægtede han Marine Rubbertsdatter, vistnok en Datter af den kongelige Kirurg Rubbert Geiszpuscher[6]).

Om M. Anders Fos's Virksomhed i Stege er forøvrigt kun lidet bekjendt. Jeg har truffet følgende Kongebrev vedrørende en Strid, han som Præst her havde med den som Rigsadmiral, men just ikke som Præsteven, bekjendte Peder Munk til Estvadgaard.

Tiill Peder Munck om nogen Schouffhug, hand mener Mester Annders Foss, Sogneprest y Stege, at bruge wlougligen, vt sequitur.

Wor synnderlig gunst tilfornn. Wiider, epther som wij forfare, att ther schall begiffue sig nogen thrette emellom ether och oss elsk[e] hederlig och hoglerdt Mannd Mester

---

1) Hans Navn bør paa Dansk hellere skrives Fos end Foss (paa Latin derimod: Fossius).

2) Edvardsens Beskriv. af Bergen i Norske Mag. II, 609. Om Fos's Studium af Historien se efterfølgende »Censura de Saxone«.

3) Magaz. til den danske Adels Hist. S. 80.

4) Rørdam, Kbhvns. Univ. Hist. 1537—1621. II, 506.

5) Paludan, Beskrivelse over Møen. I, 479.

6) Der gives hende nemlig (i Norske Saml. I, 222; Norske Mag. II, 610) det Tilnavn Geisaust, hvilket jeg antager for en Forvanskning af det besønderlige Navn Geiszpuscher (eller Geisputscher).

Annders Foss, Sogneprest wdi wor Kiøpsted Stege, for nogitt Skouffhugh wdj Dammeriis, och hand berober seg paa nogenn gamble breffue, formedelst huilcke kirckenn og presten schulle althiid till thiss vbehindrit haffue hafft ther samme brugning: Tha bede wij ether och begierer, attj ether ther wdinden om samme sags omstand och leilighed mett thett første oss wille forklare, och midtler thiidt hanom therfor lader werre wtilthalitt. Thermett skeer etc. Datum Frederichsborg thenn 22 Januarij Anno 1578[1]).

Da Regeringen i Avgust samme Aar forlangte, at Universitetet skulde foreslaa en Mand, der var skikket til at overtage det ledige Bispeembede i Trondhjem, var M. Anders Fos en af de tre Mænd, som kom i Forslag, og det blev med Hensyn til ham gjort gjældende, at han baade var en lærd Mand og i en yngre Alder, saa han var skikket til at udholde de besværlige Rejser, som dette Embede krævede[2]). Da han imidlertid ikke var den først indstillede, kom han dog ikke denne Gang i Betragtning, men i Aaret 1583 blev han, efter Forslag fra Biskop Povl Madsen i Kjøbenhavn, af Kongen beskikket til Biskop i Bergen, som følgende Brev viser:

Doctor Pouell Matzen Superintendens wdj Siellandtz Stigt fick breff, att Kong. Matt. naadigst haffuer beuilgett Mester Anders Foss att were Superintendent wdj Bergen stigt, vt sequitur.

Wor synderlig gunst tilforn. Wiider, att som j effther wor naadigst Befallinge och schriffuelse om en bequem och lerdt mand, som kunde tilskickis thill en Superintendent wdj Bergenstigt effther Doctor Jens Skiellerup, som død och affgangen er, haffue ether nogen thiid siden erkleritt, och ther till beneffnt och foregiffuit oss elsk° hederlig och hoglerdt mand Mester Anders Foss, Sogne-

---

[1]) Sjælandske Tegnelser. XIV, 12. [2]) Danske Mag. VI, 334.

prest wdj wor Kiøpstedt Stege, huilcken j mener bode effther Lerdom och Leffnett thill same kald att skulle were skickelig och thienlig: tha lade wij same ethers betenckende oss naadigst befalde, ere och tilbeneigett hannum ther till att forordne och bruge. Thi bede wij ether och begiere, attj strax med thett første thenne wor naadigste wilge och mening hannum tilkiende giffuer och foreholder, saa hand retter sig ther effther same kald att anthage och med thett første wforsømmeligen at begiffue sig till oss, att giøre oss hans Eedt och plicht, som thett ther wdinden er sømmeligt, och siiden att anamme hans Confirmatz och huis breff och anden beskeedt hand bør att haffue och hannum wdj same Bestillinge och Kald wille were fornøden och tienlige. Ther med etc. Befallendis ether Gud. Actum Hadersleffhuss 5 Maij Aar etc. 1583[1]).

Den 12te Juni 1583 fik M. Anders Fos kongeligt Stadfæstelsesbrev paa at være Superintendent i Bergens Stift, efterat han havde aflagt sin Embedsed til Kongen, der opholdt sig paa Haderslevhus, hvorhen han da vistnok i den Anledning har maattet rejse[2]). Samme Dag fik Rentemester Christoffer Valkendorf et Kongebrev af følgende Indhold: Kongen havde tilladt M. Anders Fos, der var tilskikket at være Superintendent i Bergen, at forblive hernede i Danmark indtil efter S. Olai Dag forat ordne sine Sager; naar han var færdig, skulde Valkendorf fragte et Skib, som kunde føre Bispens Gods og Boskab til Bergen. Udgiften til Fragt skulde Rentemesteren indskrive i sit Regnskab[3]).

Medens M. Anders Fos før sin Afrejse til Norge opholdt sig i Kjøbenhavn for at modtage Bispevielsen og paa anden Maade at berede sig til at overtage sin ny Embedsstilling, saa han hos sin Frænde M. Desiderius Fos, Sogne-

[1]) Sjælandske Tegnelser. XV, 215.
[2]) Norske Rigsregistranter. II, 527.
[3]) Sjælandske Tegnelser. XV, 226—7.

præst ved Vor Frue Kirke[1]), og hos den theologiske Professor D. Anders Lavritsen Dele af M. Hans Svanings udførlige, men utrykte Danmarkshistorie, som han efter kongelig Befaling havde maattet aflevere tillige med sine øvrige historiske Samlinger. Regjeringen ønskede en Erklæring fra Universitetet om, hvorvidt Værket fortjente at trykkes, og havde derfor sendt Professorerne det til Gjennemsyn. Man var, som det synes, tvivlraadig om, hvad man skulde gjøre, og da vel især med de første Dele af Værket, som mest var en Omskrivning af Saxes Historie. I den Anledning var det, at Anders Fos noget senere, efter at han var kommen til Norge, tilskrev Desiderius Fos en udførlig Erklæring om Sagen, der uden Tvivl er bleven af Betydning ved Spørgsmaalets Afgjørelse og har bidraget til, at Svanings Værk blev henlagt. Det er denne „Censura", som nedenfor skal meddeles. Den viser os Anders Fos som en Mand med en udbredt historisk Læsning og en for den Tid ualmindelig skarpt udviklet kritisk Sands, snarere tilbøjelig til at undervurdere end til at overvurdere de Kongesagn, Saxe i sin danske Historie har meddelt. Det samme fremtræder formentlig ogsaa i et andet, lidt tidligere historisk Arbejde af ham, nemlig i hans „Genealogia Regum Daniæ et Norvegiæ, Ducumque Oldenburgensium eorum, qui post sinceram religionem floruerunt". Hafniæ in 8vo. Trykkeaaret findes ikke angivet, men det maa være 1577, da Mester Anders Fos i dette Aar modtog 40 gamle Daler af det kongelige Rentekammer, „som Kgl. Majestæt skjænkede hannem som Honorarium for de danske Kongers Genealogiam, som han

[1]) Jeg har tidligere (Ny kirkehist. Saml. III, 357; Historieskrivningen i Danmark og Norge efter Reform. S. 95) udtalt mig for, at Anders Fos var en Broder til Desiderius Fos, men tør nu ikke fastholde det, af Hensyn til at Bogstavmærket i Anders Fos's Signet modsiger det. Desiderius Fos var en Søn af den tidligere nævnte M. Hans Fos i Odense (jvfr. Kjøbenhavns Univ. Hist. II, 645—8).

præsenterede Kgl. Majestæt“[1]). Dette Arbejde have vi rigtignok ikke mere, men der er delvis bevaret en Oversættelse deraf, hvorved vi kunne gjøre os en klar Forestilling derom. Den har følgende Titel:

Fire Taffler eller stam Register: Om Danmarckis oc Norgis Konger ordentlig som her efftерfølger beskreffne. Den første Taffle indeholder Danmarckis Kongers stam oc byrd, som regerede fra den tid den Christelige Religion bleff stadfest i dette Rige indtil Dronning Margrete, oc hendis Søsters Daatter Daatters Søn Christoffer aff Beyern, den sidste i denne Affkom. Den anden Taffle forteller Norgis Kongers herkomst, fra den tid samme Christelige Religion bleff stadfest. Beregnet indtil Kong Oluff forne Dronning Margretis Søn aff Kong Haagen, Vdi huilcken samme Kongers slect vdi lige maade endis. Men de sidste to Taffler indeholde de Kongers Affkom oc slect, som i denne næruerendis tid regere offuer baade forne tu Riger. — Tilsammenskreffne aff M. Anders Foss, Biscop i Bergen, Oc nu fordanskede Erlig, Velbyrdige oc Gudfryctige Mand Ditleff Holck til Høygaard, Kong. Maiest. Høffuitzmand paa Kiøbenhaffns Slot, til ære oc villie, aff Jacob Mattssøn. Aar 1592.

Denne Oversættelse har bestaaet af fire Blade i Folio; men kun de to første af dem ere bevarede i Kgl. Biblio-

---

[1]) Bruun, Danske Saml. I, 94. Ovenanførte Titel er hidsat efter Worms Lexicon I, 315. I Jens Bircherods hdskr. Dania illustrata (Univ.-Bibl. Addit. 138. 4to) anføres Titelen saaledes: »Genealogiæ Regum Daniæ et Norvegiæ, Ducum item familiæ Oldenburgensis eorum, qui post susceptam religionem sanctam floruerunt. Ms. in Bibl. Acad. Hafn.« — Værket har dog vistnok været trykt. Se forøvrigt min Udgave af Lyskanders Bog om danske Skribenter, S. 185. Formodentlig er det dette historiske Skrift af Fos, som den yngre Hamsfort har benyttet (se Scr. Rer. Dan. I, 34).

thek — ventelig det eneste Exemplar, der nu existerer. Af disse ser man, at Anders Fos med Forbigaaelse af Sagntiden begynder sine Kongerækker med den historiske Tid, for Danmarks Vedkommende med Gorm den gamle og for Norges med Harald Haarfagre. Men sligt fortjener at anmærkes paa en Tid, da de færreste forstod at gjøre Skjel mellem Sagn og Historie.

I Høsten 1583 tiltraadte M. Anders Fos Bispeembedet i Bergen[1]). Om hans Løn i denne Stilling indeholder følgende Kvittering Oplysning:

Kiendes ieg Andreas Fossius so, at welbyrdig Mand Peder Tot til Boltinggaard, høffuitzmand paa Bergenhuss, haffuer ladet leuere til mig hues genant, som ieg effter min naadige Herres oc vdualde konings beuilling pleier aarligen til Michaelis aff for[ne] Bergenhus at bekomme, som er thu hundrede g. daler, 24 sk[r] Malt, 18 sk[r] Meel, 24 løber Smør, 30 woger fisk[2]), 12 Slachtenød, 20 faar oc 20 gedder. Till witnisbyrd mit segel vnder thenne min egen hand tryckt. Actum Bergis 12 Octobris 1593[3]).

Da Fos's Formand D. Jens Skjelderup havde besiddet det saakaldte „Præbenda trinitatis" i Bergens Domkirke, paa hvilket Læsemesteren sammesteds, Jens Christensen, efter Skjelderups Død havde erhvervet kongeligt Forleningsbrev, saa betragtede Fos det som noget, der med

---

[1]) Norske Mag. II, 99. Et Kongebrev til ham om Afholdelse af Bededage i Bergens Stift er dat. 6. Sept. 1583 (Norske Rigsregistranter II, 541—2); paa den Tid har han da rimeligvis været i Bergen.

[2]) Af Norske Rigsregistranter IV, 232—3, ses, at Biskop Anders Fos i sin Embedstid har haft »den fjerde Fisk« af al den Toldfisk, der aarlig oppebares ved Bergenhus. Det var formodentlig foruden det ovenomtalte Fiskedeputat, at han har haft denne Extraindtægt, som efter hans Tid blev inddragen og ikke mere kom Bisperne tilgode.

[3]) Orig. i Kgl. Bibl., Saml. til Adelens Hist. Fasc. 12. I Seglet staar, som før er omtalt, Bogstaverne A. C.

Urette var ham unddraget, og udvirkede derfor et Kongebrev (af 18de December 1584), om at Præbendet skulde overgives til ham[1]).

Paa den Tid da den ny Biskop kom til Bergen, herskede der bitre Stridigheder mellem de to derværende tydske Præster, og disse Stridigheder vare vanskelige at faa jævnede, da de omtalte Præster gjorde Krav paa ikke at staa under den sædvanlige kirkelige Øvrighed og de i Norge gjældende Kirkelove, men alene at have Superintendenten i Lybek til deres Tilsynsmand. Dette abnorme Forhold maatte i lige Grad være den kongelige Lensmand og Biskoppen imod, hvorfor de benyttede sig af den uforsonlige indbyrdes Strid mellem de omtalte tydske Præster til at udvirke et Kongebrev (af 23de December 1584), hvorved det sloges fast, at Præsterne ved Bryggen i Bergen for Fremtiden skulde prøves og indvies af Biskoppen, og deres Stridigheder paakjendes af Kapitlet i Bergen[2]). Dog fik M. Anders Fos ogsaa under sin følgende Embedsvirksomhed adskilligt at gjøre med tydske Præster, som strængelig maatte sættes irette eller endog afsættes; men, da Regjeringen støttede ham, lykkedes det ham fremdeles at hævde sin Myndighed over dem[3]).

Aaret efter sin Ankomst holdt Biskop Fos en Stiftssynode (Præstemøde) i Bergen (6te Avgust 1584), ved hvilket han udstedte en Række kirkelige Monita og Bestemmelser, der tyde paa hans Dygtighed som Tilsynsmand. Blandt andet paabød han, at der i hvert Herred (Len eller Fogderi) skulde være en Provst, og at Præsterne dertil skulde vælge den dygtigste Mand, de havde i deres Kreds, en Mand „qui vitiis tam suis quam aliorum ex animo inimicus sit, carnique bellum indicere et spiritui militare serio studeat, quique assidue oret et laborét“.

---

[1]) Norske Rigsregistranter. II, 586.
[2]) Norske Mag. II, 98–108. Norske Rigsregistr. II, 588–9.
[3]) Norske Rigsregistr. III, 33. 454–5.

Alle disse Provster skulde ledsagede af to Præster af deres Provsti aarlig i Avgust Maaned samles i Bergen til Forhandlinger med Biskoppen[1]). I Aaret 1589 udstedte Biskop Anders Fos en ny Række Synodalmonita, der ligesom de tidligere ikke blot vidne om hans Dygtighed og Nidkjærhed i Bispeembedet, men ogsaa indeholde interessante Træk til Oplysning af Norges kirkelige Forhold paa hin Tid[2]).

Alt hvad der er levnet os til Kundskab om M. Anders Fos's Embedsgjerning, vidner i det hele om, at han i de første Aar han var i Bergen har nydt megen Anseelse hos Regjeringen og andre, og at han har udfoldet en fortjenstlig Virksomhed. Vi kunne saaledes endnu anføre, at Regjeringen den 19de Marts 1589 paalagde Lensmand Niels Bild i Bergen af Lenets Indkomster at erstatte Bispen, hvad han havde anvendt paa at forbedre sin Bispegaard, siden han tiltraadte Embedet[3]). Ligeledes kunde det nævnes, at M. Anders Fos modtog et Tegn paa Anerkjendelse udenlands fra, idet den bekjendte rostokske Professor David Chytræus's „In Psalmum CXVIII prælectiones“, ed. El. Euander, 1590, er tilegnet ham som en Ven af Chytræus og en Ynder af dennes Skrifter.

Men snart vendte Bladet sig, og en Tid lang finde vi Biskop Fos indviklet i den ene fortrædelige Sag efter den anden. Noget deraf synes at have staaet i Forbindelse

---

[1]) Dette Monitum maa dog ikke forstaas, som om der slet ingen Provster tidligere har været i Bergens Stift, da man bl. a. erfarer af Milzovs Presbyterologia Norvego Wos-Hardangriana p. 29, at allerede Fos's Formand, Biskop Jens Skjelderup, havde indsat en Provst i Vos og Hardanger.

[2]) Disse Synodalia ere udgivne af Nicolaysen i Norske Mag. II, 92—98. 237—47. I Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 277 g. 8vo, findes en Afskrift af samme Synodalier (med Oslo-Bispens M. Jens Nielsens Haand), der kan tjene til at rette adskillige af de Fejl, der findes i den af Nicolaysen udgivne Afskrift.

[3]) Norske Rigsregistr. II, 32—3. 178.

med Skiftet af Lensmand, i det den ovennævnte Niels Bild til Ravnholt i Foraaret 1589 afløstes af Peder Thott til Boltinggaard, i hvem den vistnok noget myndige Biskop fik en farlig Modstander[1]).

Den første, vi høre om Tvistemaalet mellem Lensmand og Biskop, findes i et Brev fra Norges Statholder Axel Gyldenstjerne til Regjeringsraadet i Christian IV's Mindreaarighed, hvilket havde paalagt ham at rejse op til Bergen for at bilægge de Stridigheder, der herskede her mellem den verdslige Øvrighed og Gejstligheden, i Anledning af at Lensmanden havde ladet den bergenske Læsemesters og fortjente historiske Forfatters, M. Absalon Pedersens, Enke Anna Pedersdatter brænde for en hende paasagt Trolddomssag, medens Præsterne ansaa hende for uskyldig. Til Striden mellem Lensmanden og Bispen var der desuden andre Grunde, som det fremgaar af Axel Gyldenstjernes Beretning, dat. 9de Oktober 1590, hvori han blandt andet skriver: „Jeg har nu været i Bergen og har fundet en stor Usamdrægtighed og Had imellem de verdslige paa den ene og de gejstlige paa den anden Side, og saavel blandt Hovederne for begge Parter som imellem de andre, og det ikke uden Aarsag, det mig tykkes. Thi det lader sig anse, hvilket og Peder Thott beklagede, at Bispen vilde understaa sig alene og Peder Thott uadspurgt og ubevidst at gjøre mange ny Forordninger baade udi gejstlige og verdslige Sager, i Byen og paa Landet, af hvilke Artikler mig synes han maatte vel have ganget en Part forbi. Og beklagede Peder Thott, at han af samme Forordning intet vidste, førend nogen kort Tid førend jeg kom derop, da blev det ham tilkjendegivet, og efterdi jeg var did op forventendes, lod han alting hvile, til jeg kom derop, ellers vilde han (have) skrevet til Raadet samtlig derom. Af hvilke Artikler jeg herhos sender

[1]) Den 28de April 1589 fik Peder Thott Forlening paa Bergenhus Len (N. Rigsregistr. III, 35).

Eder en Udskrift, at I kunne lade dem for Eder læse og deraf forfare Lejligheden. Og endog det er ikke uden to Punkter, som jeg støder mig paa, da lader jeg mig tykke, at han ikke burde af sig selv, Kgl. Majestæt med menige Danmarks Raad uadspurgt, nogen saadan Forandring gjøre. Saa var dem og nogle andre Irringer imellem, deres egen Person anrørendes, som dog ikke havde stort paa sig, men paa Eders gode Betænkende haver jeg med Jørgen Kaas og Anders Hvitfeldt taget dem hver udi Enlighed, og om forskrevne Irringer og Punkter dem forenet og fordragen, saa at Bispen forbad ham (ɔ: afbad for ham) paa vor naadigste Herres og Prindses Vegne, hvis han sig forset havde. Forpligtede og Bispen sig strax at tilskrive alle de Præster, som samme Artikler allerede bekommet havde, og lade igjen fordre dem". — Da den „Udskrift" af Bispens „Artikler", som Gyldenstjerne fremsendte, saa vidt vides ikke mere er bevaret, kunne vi ikke saa lige afgjøre, hvori Anders Fos's Overskridelse af hans Embedsmyndighed har bestaaet. Det er dog ikke usandsynligt, at der allerede i de ovennævnte Synodalmonita fandtes adskilligt, som en skinsyg verdslig Øvrighed maaske nok kunde anse for Indgreb i sine Rettigheder. I Regjeringsraadets Svar (af 16de Decbr. 1590) paa Axel Gyldenstjernes Skrivelse billiges hans Fremgangsmaade, idet der tillige udtales, at hvis der trængtes til saadanne Bestemmelser, som Bispen paa egen Haand havde truffet, skulde Statholderen efter nærmere Undersøgelse gjøre Indstilling derom, saa vilde Regjeringsraadet, efter at have ladet de højlærde ved Universitetet gjennemse det, i den udvalgte Konges Navn udstede en Forordning derom[1]).

En endnu ubehageligere Sag for Biskop Anders Fos kom omtrent samtidig op, idet en „Troldkarl" ved Navn Oluf Gausdal under Forhøret angav, at han havde staaet i Forbindelse med Bispens Hustru og haft Stevnemøder med

[1]) Norske Saml. I, 585 flg. N. Rigsregistr. III, 150.

hende, hvoraf skulde fremgaa, at hun havde taget Del i hans Trolddomskunster. Skjønt det var at tage og føle paa, at hans Angivelser vare løgnagtige, forlangte Lensmand Peder Thott dog, at Bispens Hustru personlig skulde møde i Retten og „staa til Vedermaalstale med Troldkarlen“, noget som Bispen ikke vilde gaa ind paa, men paastod, at der ikke kunde tillægges en Løgners hinanden modsigende Udsagn nogen Betydning, især da det var bevisligt, at hans Hustru havde været med ham paa en Visitationsrejse langt borte fra Bergen, paa den Tid da Troldkarlen paastod at have haft Sammenkomst med hende der ved Byen. Sagen var alvorlig nok, naar man betænker, at der paa den Tid synes at have fundet en hel Hexejagt Sted i Bergen, og at mange bleve brændte, deriblandt ogsaa Kvinder af de højere Stænder. Under disse Forhold rejste M. Anders Fos i Foraaret 1591 til Kjøbenhavn for at søge Bistand hos Regjeringen. Det lykkedes ham at faa udvirket et Beskjærmelsesbrev for sig og sit Hus mod løgnagtige Paasagn, og en Befaling til Peder Thott om „at haandhæve ham til al Rette ag tage ham i Forsvar“. Begge Breve ere daterede 17de Maj 1591[1]).

Otte Dage efter var han paa Hven hos Tyge Brahe, til hvem han synes at have staaet i et meget venskabeligt Forhold, da han altid besøgte ham, naar han var i Danmark. Da den unge Konge og en Del af Regjeringsraadet den 26de Maj sejlede til Norge, var M. Anders Fos uden Tvivl med paa Flaaden, der førte dem op til Oslo[2]). Flere Kongebreve vise nemlig, at han har opholdt sig her i den første Del af Juni Maaned, medens Kongen og Raadet var der. Nogle Sager, der ved den Lejlighed kom for og fandt Afgjørelse, kunne maaske fortjene Omtale her. Da Fos saaledes klagede over, at han ikke, efter-

---

[1]) Norske Saml. I, 222 flg. N. Rigsregistr. III, 175. Norske Mag. III, 279.

[2]) Tyge Brahes meteorlog.-historiske Dagbog ved F. R. Friis, S. 178.

det ham tidligere givne Tilsagn, havde faaet hele det Udlæg godtgjort, som han havde anvendt paa sin forfaldne Bisperesidens, fik Peder Thott Befaling til at undersøge Sagen og siden efter Dannemænds Vurdering erstatte Bispen, hvad der mulig endnu kunde tilkomme ham[1]). I en anden Sag havde Biskoppen tilsyneladende ogsaa Held med sig. Præsten i Vos i Bergen Stift var død, og Beboerne ønskede hans Søn, Mats Jensen (Landsgrav), til deres Præst; men Biskoppen paastod, at denne var for ung og uerfaren, og vilde have Rektoren ved Bergen Skole befordret til dette Embede. Da Regjeringen nu nødig uden tilstrækkelig Grund vilde gjøre Indgreb i Kirkeordinansens Bestemmelse om Menighedernes Kaldsret, befalede den de i Oslo forsamlede norske Bisper at overhøre Mats Jensen, „om han er saa skikkelig og udi boglige Kunster og den hellige Skrift opdragen, funderet og forfremmet, at han er dygtig og bekvem noget Præsteembede at forestaa". Ved denne Examen maa det være gaaet Kandidaten uheldigt, da Peder Thott og Bispen i Bergen nogle Dage efter fik kongelig Befaling om at indsætte Erik Olafsen, der en Tid lang havde tjent som Skolemester i Bergen, til Præst i Vos. Mats Jensen skulde derimod endnu studere et Par Aar udenlands, og naar han saa kom hjem bedre funderet, skulde Biskop Fos se at hjælpe ham til det første ledige Præstekald i Stiftet. Det var imidlertid vistnok en for den kirkelige Orden meget uheldig Afgjørelse, Biskoppen saaledes fremkaldte; thi vel rejste Mats Jensen til Rostok, hvor han alt tidligere havde været, og fortsatte sine Studeringer, og Erik Olafsen blev af Navn Præst i Vos; men Forholdet mellem ham og Beboerne var saa slet som muligt. Præsten havde det Mundheld, som længe efter huskedes ham: „Du skalt tro en Bonde, naar du ser, at der gror Haar inden i hans Haand", og Bønderne synes at have gjort ham det saa ubehageligt, at han opholdt sig

[1]) Norske Rigsregistranter. III, 178.

udenfor Sognet og lod Embedet besørge af Kapellaner, om hvilke man havde lige saa meget ondt at fortælle som om Præsten selv. Da Erik Olafsen imidlertid allerede døde 1594, sendte Sognefolkene øjeblikkelig Bud efter Mats Jensen, som endnu opholdt sig i Rostok. Han kom da ogsaa snart og blev modtaget med Glæde. Men atter skulde Lidenskaberne sættes i Bevægelse; thi rigtignok blev Mats Jensen Præst i Vos; men snart efter blev han ogsaa afsat — ventelig paa Grund af Strid med Biskoppen — og et Kongebrev af 7de Juni 1595 paalagde Lensmand Peder Thott og Biskop Anders Fos at undersøge, hvorvidt Lektor Jens Christensen i Bergen, der havde søgt om Embedet, var duelig dertil, da han i saa Tilfælde skulde befordres til Præst i Vos. Det er vel ikke rimeligt, at en Lektor i Theologien i Stiftsstaden skulde findes uduelig til et Landsbypræsteembede paa en Tid, da der visselig ikke fordredes meget for at blive Præst; men alligevel lykkedes det ham ikke at trænge igjennem, men Hr. Mats Jensen hævdede sig, uden Tvivl ved Beboernes Hjælp, i Præsteembedet, som han siden forestod indtil sin Død (1618), og det „non minus pie quam prudenter", som en af hans Eftermænd har vidnet om ham[1]).

I en anden Sag, der foretoges, medens Biskop Fos i Juni 1591 opholdt sig i Oslo, havde han endnu mere afgjort Uheld med sig. Hospitalsforstander Jakob Villumsen i Bergen klagede nemlig over, at Bispen havde beskikket en Mand ved Navn Niels Fos — maaske en Slægtning — til Præst ved Hospitalet og uden at raadføre sig med Lensmanden tillagt ham i Løn en større Del af Stiftelsens Rente og Indkomst, end nogen Præst der før ham

---

[1]) Milzov, Presbyterologia Norvego Woss-Hardangriana, p. 30—1. Norske Rigsregistranter. III, 181—2. 188—9. 368. Norske Saml. I, 88. Der siges, at Mats Jensens Fader var en Jyde; men da hans Sønner lod sig immatrikulere i Rostok under Navnet Landsgrav — et sjællandsk Bynavn —, har Faderen ventelig været derfra.

havde nydt. Dette paadrog Biskoppen en stræng Tilrettevisning, hvorhos Valget af Præsten blev kasseret, og Lensmanden fik Befaling til i Forening med Bispen at udnævne en anden, der skulde nøjes med en ringere Løn[1]).

Da M. Anders Fos efter dette Nederlag vendte tilbage til Bergen, ventede der ham ny Fortrædeligheder. Sagen mod Troldkarlen Olaf Gausdal var nemlig endnu ikke endt, og da han fastholdt sine Beskyldninger mod Bispinden, forlangte Peder Thott paany, uden som det synes at lægge nogen Vægt paa det ovenomtalte Beskjærmelsesbrev, at hun selv skulde møde i Retten for at forsvare sig. Hertil vilde Bispen lige saa lidt nu som tidligere give sit Samtykke; Sagen trak atter i Langdrag, og den blev som det synes næsten farligere end forhen, da ogsaa et Par Kvinder, der var anklagede for Trolddomskunster, sigtede Bispinden for Delagtighed — maaske have de haabet at redde sig selv paa den Maade. I Foraaret 1592 maatte hun da selv rejse til Kjøbenhavn; den 8de Maj var hun med tvende Døtre hos Tyge Brahe paa Hven, maaske for at faa Bistand af ham[2]); men først den 19de Juni 1592 lykkedes det hende at udvirke et Kongebrev til Peder Thott, Lagmanden, Borgmestere og Raadmænd i Bergen om med Hensyn til de nævnte Beskyldninger at hjælpe til, „at der maatte vederfares hende, hvad Lov og Ret er, saa at alting maatte gaa lovlig, kristelig og ret til“ — altsaa egentlig et Brev, der intet sagde; thi at Øvrigheden skulde dømme efter Loven fulgte vel af sig selv[3]). Sagen var da heller ikke til Ende dermed. Endnu i Oktober 1592 mødte Biskop Fos i Rette paa Bergens

---

[1]) Norske Rigsregistr. III, 189—90. I Februar 1589 havde Biskop Fos med Lensmand Niels Bild og flere truffet en Bestemmelse om Hospitalspræstens Løn (Norske Mag. I, 509), desto forunderligere er det, at han paa egen Haand havde gjort Forandring i denne Bestemmelse.

[2]) T. Brahes meteorol.-hist. Dagbog ved Friis, S. 195.

[3]) Norske Rigsregistr. III, 256.

Raadhus paa sin Hustrues Vegne og førte Vidnesbyrd, der ialfald for ikke forud indtagne Dommere maatte synes at godtgjøre hendes Uskyldighed[1]). Ikke længe efter er Sagen da vistnok ogsaa endt, og, som vi tør antage, uden at efterlade nogen blivende Plet paa Bispens eller hans Hustrues Ære — uden hvad ond Omtale og Mistanke kunde føre med sig. Men hvor pinlig og spændende hele denne Forhandling maa have været for de paagjældende, behøver ikke nærmere at paapeges.

Det har da heller ikke hørt til Behagelighederne, at Biskop Fos den 9de December 1594 fik et Paalæg af Regjeringsraadet om at tilfredsstille en af sine Kreditorer, en Kjøbmand i Helsingør, der havde betroet ham en Del Varer, da han drog op for at overtage Bispeembedet i Bergen, men hvem han endnu ikke, trods alle Maninger, havde betalt hans tilgodehavende[2]). Maaske var det denne Sag, der især bevirkede, at Fos opholdt sig hele Sommeren 1595 i Danmark, ved hvilken Lejlighed han gjentagne Gange besøgte Tyge Brahe og, som det synes, undertiden var hans Gjæst i længere Tid ad Gangen[3]). Ved denne eller en tidligere Lejlighed traf han her sammen med den unge Johannes Isaksen Pontanus, der mange Aar efter som kgl. dansk Historiograf mindedes dette Møde[4]).

Af alle de ubehagelige Forhold, hvori M. Anders Fos var stedt, er der intet, der efterlader et uhyggeligere Indtryk end hans Strid med hans egen Svigersøn, M. Jon Mogensen (Skanke), Rektor ved Bergens Skole. Bispens Datter Magdalene, der tidligere havde været gift og havde et Barn, ægtede nemlig til sin Ulykke den omtalte Jon Mogensen, en maaske velstuderet, men raa og ryggesløs

---

[1]) Norske Saml. I, 227—33.
[2]) Norske Rigsregistr. III, 365—6.
[3]) T. Brahes meteorol.-hist. Dagbog ved Friis, S. 236—9. Dansk Mag. 4. R. II, 22
[4]) Rørdam, Klavs Lyskanders Levned. S. 88.

Person. Da Forholdet imellem dem snart blev slet, mishandlede han sin Hustru paa en oprørende Maade; det gik endog saa vidt, at han ved nogle af Skolens Disciple lod hende og hendes Moder, Bispinden, overfalde og slæbe i Rendestenen, medens han „selv syvende gjorde Gaardgang i Bispens Residens i dennes Fraværelse“. At Forholdet til Svigerforældrene blev yderst slet under alt dette, kan jo ikke vække Forundring. Men jo mere Mester Jon kom paa Kant med Bispen, desto større Tilhold og Støtte fandt han hos dennes Fjende, Lensmanden Peder Thott. Dog lykkedes det Bispen at faa M. Jon afsat fra Rektorembedet; men han hævnede sig ved i et Testimonium for en Discipel at fremstille Sagen saaledes, at det var Biskoppen, der havde voldet Skolens Ruin. Dette foranledigede Fos til i Sommeren 1596 at indstevne M. Jon Mogensen for Universitetskonsistoriet i Kjøbenhavn. Vi skulle ikke her forfølge Sagens Gang i det enkelte, men kun holde os til Resultatet, som blev, at M. Jon Mogensen blev kjendt strafskyldig med Hensyn til det af ham udstedte ærerørige Testimonium. I Ægteskabssagen kom det derimod til et mindeligt Forlig, idet M. Jon endelig den 29de September 1596, i Overværelse af Norges Kansler Hans Pedersen, Sjælands Biskop D. Peder Vinstrup med Universitetets Professorer og flere, bekvemmede sig til at bede om Forladelse og love at leve skikkelig med sin Hustru, hvorpaa Biskop Anders Fos og dennes Hustru „begge gav ham deres Haand og forlod ham al Brøde, og lovede, at de aldrig vilde tænke paa den Forseelse, der var sket, forudsat at han for Fremtiden levede med deres Barn som en ærlig Mand, agtede hende, som han burde agte sin Dannekvinde, og ikke heller foragtede hendes Fader og Moder“. M. Jon Mogensen maatte derhos udstede en skriftlig Forpligtelse til at holde, hvad han her havde lovet Gud og gode Mænd, da i modsat Tilfælde Sagen skulde staa ham aaben for, og det sidste blive værre end det første[1]). —

[1]) Ny kirkehist. Saml. III, 631—5. V, 84—8. 92.

Rektorembedet fik han ikke igjen, derimod blev han nogle Aar efter Præst i Indvigen i Bergens Stift og Provst i Nordfjords Len, men da han her fortsatte Mishandlingen af sin Hustru og sit øvrige ryggesløse Liv, blev han endelig paany sat under Anklage (1617) og dømt fra sit Embede og fra Livet, og tilsidst henrettet[1]).

Medens M. Anders Fos i Anledning af denne Sag i over et Fjerdingaar opholdt sig i Kjøbenhavn, besøgte han som sædvanlig Tyge Brahe. I en efter dennes Befaling ført Dagbog findes anmærket, at den 12te Maj 1596 „kom Mester Anders Fos med Hustru og Datter og en vis Licentiat i Medicinen ved Navn Henrik til Hven“, hvor ialfald Biskoppen blev en Ugestid[2]). Den her omtalte Lic. Henrik var Lægen (senere Dr. med.) Henrik Høyer fra Bergen, der vistnok var eller senere blev gift med en af Anders Fos's Døtre[3]). Han er bekjendt som Naturforsker[4]), men var tillige en flittig Historiegransker, og det har vistnok været et af Lyspunkterne i Anders Fos's ellers ikke meget glæderige Tilværelse, at han havde denne Mand ved sin Side, hos hvem han fandt Sympathi for sine historiske Studier, som der ellers kun var saa liden Lejlighed for ham til at fremme, og som dog uden Tvivl have udgjort hans Livs Hovedinteresse[5]). — Ved et senere Be-

---

1) Ny kirkehist. Saml. III, 625. Norske Rigsregistr. V, 487—8. 674. L. Daae, Norske Bygdesagn. I, 33—4.

2) Tyge Brahes meteorol.-hist. Dagbog ved Friis. S. 249.

3) I et Kongebrev af 5. April 1611 nævnes D. Henrik Høyer som Repræsentant for M. Anders Fos's Arvinger (N. Rigsregistr. IV, 418).

4) J. C. Berg i Budstikken, 3die Aarg. Christiania 1821—2. S. 442.

5) Hvitfeldt nævner i Fortalen til sin Bispekrønike D. Henrik Høyer i Bergen som Forfatter til de norske Bispers Kronologi, og Lyskander omtaler ham blandt de Forfattere, hvis Skrifter eller Samlinger han havde benyttet (se mit Skrift, Kl. Lyskanders Levned, S. 171). En Fortegnelse over de historiske Haandskrifter, som efter Høyers Død afleveredes til Kancelliet og derfra til Universitetsbiblioteket i Kjøbenhavn 1617, er trykt i

søg paa Uranienborg (d. 27de Juli s. A.) var Biskop Fos tilstede, medens Tyge Brahe anstillede Observationer angaaende en Komet, som dengang var synlig[1]). — Da den store Astronom siden forlod Danmark, fulgte Anders Fos med Deltagelse hans Skjæbne, som man ser af et Brev fra ham (dat. 4de Februar 1602) til T. Brahes trofaste Ven og Discipel M. Christen Longomontanus, hvori han omtaler det Rygte, der gik, om at Tyge Brahe skulde være død af Gift, bibragt ham af Fjender og Misundere ved Kejser Rudolfs Hof[2]).

Den vigtigste Begivenhed for Biskop Anders Fos i Aaret 1596 var dog uden Tvivl den, at hans Avindsmand Peder Thott i dette Aar efter Regjeringsraadets Bestemmelse maatte afstaa Bergenhus Len[3]). Hans Eftermand Lavrits Kruse til Svenstrup var, som det synes, af en fredeligere Karakter; ialfald er der intet bekjendt om Stridigheder mellem ham og Bispen. De sidste Aar af dennes Liv henrandt derfor igjen roligere. Dog havde han endnu i Aaret 1597 en ubehagelig Sag i Anledning af sin Protection af den samme Hr. Niels Fos, som han tidligere havde villet sætte til Hospitalspræst i Bergen, og som han nu søgte at skaffe Storøens Præstegjæld. Vor Kundskab om Sagen have vi fra følgende tvende hidtil utrykte Aktstykker[4]).

Suhms Nye Saml. IV, 2, 73—5 (jvfr. N. Rigsregistr. IV, 662—3). Originalen findes i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 1071 Fol. Enkelte af de anførte historiske Stykker kunne maaske antages at være samlede af Anders Fos. — D. Henrik Høyer døde ikke 1627, som der siges i Norske Mag. II, 561, men i Slutningen af 1615 eller Begyndelsen af 1616 (se N. Rigsregistr. IV, 572).

[1]) Danske Mag. II, 308. T. Brahes meteorol.-hist. Dagbog. S. 253.

[2]) Dänische Bibliothek. IX, 261.

[3]) Norske Rigsregistr. III, 423.

[4]) De første meddeles efter Originalen i Geh.-Ark., Danske Saml. Nr. 368; det andet efter Orig. i Kgl. Bibl., Saml. til Adelens Hist. Fasc. 12.

a.

Gunstige w. her Secreteer, wilde eders welb. werdigis for Gudz skyld ath wide, huorledis hederlige och høilærde Mand M. Anders Fos wdi Bergen holder med en prestmand wid naffn her Niels Fos, som thilforn er kommen aff med sine Sogner, som hand loulige war kallid thil, for nogle groffue forseelser, hand haffuer werrid steffnid och anklagid for paa Bergen Raadstuffue, huilke forseelser hand icke endnu haffuer giort sig loulig frij for. Och der forne her Niels bleff siden effterlat ath tiene ein prestmand i Storøns prestegeld for ein Cappelan paa hans sote seng, haffuer hand effter samme prestis død, den tid hand tiente Enken i hendis naadens aar, bekommid eth falskt kaldzbreff paa forne sogner, imod sognemendenis wilie oc widskaff, for huilked breff de siden haffue klagid hannom aff sognerne. Och der hand wor affdragen, haffuer hand med samme kaldzbreff forhuerffuid tuende kongelige breffue, det ene vdi w. Peder Tottis tid, med huilked hand icke torde møde i rette, der hand wor indsteffnidt sampt med prousten oc sognemendene at skulle høres i rette. Det andre forhuerffuede hand i fiordt, wdi w. Lauridz Kruses tid, for huilked breff ieg motte rømme aff Storøns prestegeld, som ieg aff sognemendene wor kallid thil i den midler tid, som her Niels foer saa omkring. Men siden som ieg war affdragen, oc her Niels bleff i sognerne igen, huad heller bønderne wilde eller icke, da haffuer nogle aff dennom, hues indseigler hand for sitt kaldzbreff bekommid haffde, steffnid hannom thil Bergen Raadstuffue och talede hannom thil for slotzherren, bispen, lagmanden och menige raadet, oc der hoes eskede hans kaldzbreff i rette, endog hand icke wilde lade det thilsiune. Men der wilde ingen døme i sagen, men bispen raadde thil ein forligelse, huilken ieg icke samtycke wilde, thi ieg stod paa mit kaldzbreff, huilked w. Otte Thommesson thil Watne, som och er boendis i samme prestegeld, och forne bønder bestode

mig, och benechtede hannom sitt. Men nogen stund der effter, som bispen fornam, at ieg wilde fare thil Danmarck och giffue min sag thilkende for kong. Ma., haffuer hand mig wuitterligt stellid it forligelse breff mellom mig oc forne her Niels, wdi huilked hand wor begærendis for den presteligе rente, ieg haffde opborrid, it halt hundrede daler, effter som samme breff widere formelder. Och effterdi och ieg fattige mand, effter min ringe forstand, mener det wret at være, ath bispen holder med ein saadan person, som nu er omberørt, oc er imod mig oc forhindrer mig i mit kald, jeg som i tij eller elleffue aars tid haffuer tient i Bergens sticht, baade i Domkirken i Bergen och paa Landzbygden, oc wil der wdoffuer haffue it halfft hundrede daler fraa min quinde och hendis faderløse børn, er ieg høyelige fororsagid (det Gud kende) ath tage steffning paa bispen. Och derfore ydmygelige begærer, at ieg motte nu bekomme kong. Ma. steffning paa hannom for thette, som ieg nu haffuer skreffuid om, at hand motte møde mig her i rette thil første herredag i thilkommendis aar, wden saa er, ath hand i midlertid betenker sig oc lader mig niude min Rett. Desligest ath forne her Niels motte oc saa steffnis her neder thil samme tid, oc suare mig baade for forne falske kaldzbreff, hand i saa maade bekommid haffuer, saa och for hues andet ieg kunde haffue hannom med rette thil at tale i forne sager. Oc forseer mig nu thil E. W. ath ieg samme steffning wisseligen bekommer. Gud wil det i sin tid rigelige beløne.

E. W. plichtige wnderdanige tienere

Jacob Hanssøn Schaaning.

Bagpaa: Epther dene fortegnilse vdgick steffning thend 6 Augusti anno 97.

b.

Effterdj ath Jacob Hansøn, som wor Gudz Ordz tienere i Stordøns Prestegeld, er nu høielige fororsaged thil ath tage konge Matz. Steffning baade offuer hederlige och

høilerde Mand M. Anders Fos, Biscop i Bergen, desligest ocsaa offuer Her Niels Fos, forplichter ieg mig wdj thenne min Obligation ath skulle wdgiffue ett hundrede daler i kost thil dennom, dersom de winder samme sag, for huilken ieg haffuer begerid Steffning offuer dennom. Thil ytermere Sandhedz bekrefftelse trycker ieg mit Zignete her neder wnder thenne min forplicht. Skreffuen i Kiøbenhaffn den 5 dag Augusti, Aar 1597.

Sagens Udfald er os ikke bekjendt, men det er rimeligt, at Biskoppen atter har været nødt til at rejse til Kjøbenhavn for at forsvare sig mod dette Klagemaal. Af en Sag, der 1599 førtes mod en Præst i Bergen Stift ved Navn Hr. Jakob Hansen, ventelig den samme, som ovenfor er nævnt, turde imidlertid fremgaa, at Bispen ikke uden Føje har modsat sig hans Ansættelse[1]). Fra Biskop Anders Fos's sidste Leveaar have vi ikke sønderlig mange Efterretninger, thi mere almindelige Forretningssager skulle ikke her anføres[2]). Dog kunde fremhæves, at han i Aaret 1604 kaldtes til i Forening med Norges øvrige Bisper at gjøre Udkast til den norske Kirkeordinans. Den 22de April skulde de samles i Bergen til indbyrdes Forhandling, og siden skulde Bispen i Oslo paa alles Vegne overbringe Resultatet af deres Overvejelser til Kjøbenhavn[3]).

Et Brev fra Sjælands Biskop D. Peder Vinstrup til M. Anders Fos fra Foraaret 1606 kan her meddeles, da der ellers er os levnet saa lidt af hans Brevvexling, og da Brevet kaster noget Lys over hans personlige Forhold. Det findes i Professor Johannes Stephanius's Konceptbog (Kallske Saml. 512. 4), da Stephanius oftere forfattede de Breve, som hans Svigerfader Biskop Vinstrup i sit eget Navn udsendte.

---

[1]) Norske Rigsregistr. III, 568.

[2]) Se t. Ex. Norske Saml. I, 338. C. Frimann, Stiftelser i Bergen Stift II, 127.

[3]) Norske Rigsregistr. IV, 40—1.

Ad M. Andream Fossium
Episcopum Bergensem,
Soceri nomine.

Reverende et clarissime vir, Frater et Amice in Christo carissime. Cum abunde satis ex anteacti temporis officiis tuis et beneficiis mihi abs te præstitis quamplurimis non posset obscura mihi esse insignis illa benevolentia, qua me propemodum immerentem prosequendum semper judicasti: tum de eadem apud me vxor tua superiori æstate huc veniens verbis prolixe est contestata. Quæ quanquam hactenus ejusmodi sint, ut ea non possim non grata memoria conservanda existimare: gratissimum tamen et illud fuit donum, quod ad me ante aliquod tempus et tuo et venerandi capituli vestri nomine est abs te transmissum. Pro quo quidem nunc gratias ago, quantas possum maximas, reipsa hunc affectum declaraturus, si quando studium meum aliquod ad tuum aut reliquorum dominorum capitularium usum provehendum et dignitatem vestram atque existimationem tuendam utiliter me sensero collaturum. Quod negotium mihi tuo nomine uxor tua commendavit, de ruinosis Residentiæ tuæ ædibus reficiendis, id mihi tam fuit curæ quam quod maximè. Rem totam Magnifico Dn. Cancellario exposui iis verbis, quibus putavi me non solum non animum ejus velut postulationis indignitate offensurum, sed ipsi causæ promovendæ non nihil conciliaturum. Recepit ipsius Magnif[a] se facturum, ut Novo Præsidi Regio illic loci propediem constituendo inter alia in mandatis hoc quoque detur, ut et dispiciat, quibus mediis restauratio suscipi possit, et susceptam semel ad exitum procuret producendam.

Hæc tibi breviter duxi significanda per uxorem nunc tandem ad vos redeuntem. Quæ quod tanto temporis intervallo hic sit præter expectationem suam cum filia detenta, id omninò te spero, ab ipsa de absentiæ hujus tam diuturnæ causis edoctum, in eam partem accepturum, ut sini-

stri nihil velis de ejus voluntate suspicari. Res ipsi fuit interim cum hominibus non admodum probatæ fidei, qui quidem semper omnem movebant lapidem, ut quæ ad ipsam ex obitu sororis hæreditas esset devoluta, eadem quibuscumque possent artibus et clandestinis machinationibus ipsam defraudarent. Cum causa in forum etiam esset delata, haud parum temporis periit judicii protractione. Præterea media ferè hyeme in morbum incidit, quocum admodum diu conflictata est, sed tandem ope divina et medicorum opera pristinæ sanitati restituta; adque hæc multa insuper alia inciderunt, quæ ipsam sunt præter voluntatem hic diutius remorata. Quæ scio apud te virum cordatum et prudentem excusationem sunt facile inventura. Bene et feliciter vale, ex me et uxore mea peramanter salutatus. Hafniæ d. 26 Maji 1606.

P. W(instrupius).

Mester Anders Fos døde den 25de Januar 1607, 63 Aar gammel[1]). I sit Ægteskab med den oftere nævnte Marine Rubbertsdatter havde han ni Børn, to Sønner og syv Døtre[2]). Et Par af Døtrene ere tidligere omtalte; en ved Navn Dorothea blev gift med Dr. med. Villads Nielsen Adamius, Medicus ordinarius i Bergen[3]); om de øvrige Børns Skjæbne savne vi Efterretninger. Da Fos's Eftermand, M. Anders Michelsen Kolding, fremkom med Klage over, at Biskop Fos trods den Understøttelse, han havde modtaget til Forbedring af Bisperesidensen, dog havde efterladt den saa forfalden, at Eftermanden ikke engang selv havde kunnet bo i den, blev Enken forpligtet til at betale 600 Daler som Erstatning[4]).

---

[1]) Dødsdagen har jeg fra en Notits af afd. Prof. M. N. C. Kall-Rasmussen i hans Exemplar af Worms Lexicon. Det er urigtigt, naar flere Skrifter angive Aaret 1606 som Fos's Dødsaar.
[2]) Norske Mag. II, 610.
[3]) Norske Mag. II, 561. Jvfr. Tillæget nedenfor.
[4]) Norske Rigsregistr. IV, 220. 242. 256—7. 333. 449.

Et Liv saa fuldt af Bryderier, som det M. Anders Fos førte en Del af sin Tid, kunde naturligvis ikke være sønderlig gunstigt for litterær Virksomhed. Imidlertid vide vi dog, at han indtil sin Død arbejdede paa en „Catalogus Scriptorum variorum, qui rerum Danicarum mentionem faciunt“[1]), hvilket Skrift forlængst er sporløst forsvundet; ligeledes efterlod han i Haandskrift en historisk Aarbog, der i en Aflevering til Kjøbenhavns Universitet opføres paa følgende Maade: „Annalium M. And. Fossii partes IV i 4to, holoserico rubro, huc missæ cum uxore Petri Due et literis Doct. Nic. Paschasii, quæ tradebantur M. D. Cancellario, Cal. Jun. 1620“[2]). Haandskriftet er gaaet til Grunde ved Universitetsbibliothekets Brand 1728, og der existerer neppe nogen Afskrift deraf. Skulle vi derfor nu bedømme Fos's Betydning som Historiker, saa maa vi holde os til, hvad der er levnet af hans Kongestamtavler, og til hans „Censura de Saxone“, hvilket sidste Skrift af nogle med Urette er tillagt D. Niels Krag, som man ser af følgende Ytringer af Gram, der tillige indeholde denne grundige Historikers Dom om Anders Fos: „Inter istas chartas (ɔ: Nic. Cragii) cum nonnulli forte offendissent dissertationem admodum memorabilem, quam per epistolæ modum scripserat eadem ætate Andreas Fossius, Bergensis in Norvegia episcopus, vir insigniter doctus et admiranda historiæ omnis scientia conspicuus, eaque ipså de Saxone Grammatico peracre judicium fecerat, neque adscriptum veri esset auctoris nomen, in eam devenerunt opinionem, esse opus Cragianum; ita ut deinceps descripta a studiosis exempla sub hujus nomine spargerentur: Quale etiam unum ipse possideo. Sed non, ita qui opinati, diligenter epistolam perlegerunt“[3]). Naar man veed, hvor stræng

---

[1]) Lyskander, Scriptores Danici (min Udg. S. 185).
[2]) Suhms Nye Saml. IV, 2, 75.
[3]) Cragii Annal. Christiani III, ed. Gram. Præfat. p. 11. I Katalogen over von Asperns Bibliothek anføres II, 656 følgende

Gram var i sin Dom over mange andre Historikere, vil man tillægge hans rosende Bedømmelse af Fos saa meget desto større Værd. Og hertil kunde føjes Suhms Ytring, at Anders Fos som Historiker har lagt en bedre Smag for Dagen end de fleste af hans samtidige[1]). Under disse Forhold synes der at være Grund til at fremdrage det Skrift af Fos, hvortil disse Domme væsentlig støtte sig. Saa kort det end er, godtgjør det dog baade Forfatterens betydelige historiske Lærdom og skarpe kritiske Blik, om det end efter vor Mening gaar for vidt i at frakjende Saxes Beretninger historisk Værd, og maaske ogsaa gaar andre Historikere noget for nær[2]), ligesom Forfatteren i det hele savner Forestilling om Folkesagnets Betydning.

Af Anders Fos's Censura de Saxone kjendes følgende Afskrifter:

A. Hdskr. i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 2420. 4to. En særdeles tydelig og om end ikke fejlfri saa dog ret god Afskrift fra det 17de Aarhundrede. Haandskriftet indeholder desuden en Aarbog, hvoraf Uddrag ere meddelte i Ny kirkehist. Saml. V, 342 flg.

B. Hdskr. i Univ.-Bibl., Addit. 37. 8vo. En temmelig ukorrekt Afskrift, der stammer fra Sverig. Paa Foden staar nemlig: „scripsi Upsaliæ d. 10 Martii 1663". Denne Notits gjælder dog ikke nærværende Afskrift, men dens Forskrift; thi nedenunder læses videre: „Ego vero Joh. A. Bellmån ex apographo scripsi d. 9 Febr. 1706". Endvidere findes skrevet: „Köpt på Auction i Upsala, 1767. Johan Hinric Lidén", tilligemed et Par Henvisninger med samme Haand til Skrifter vedrørende Saxo.

Haandskrift: »Nic. Kragii de Saxone Grammatico eiusque interpretibus judicium et censura«.

[1]) Suhm, Saml. Skrifter. VII, 30.

[2]) Wegener har ialfald adskilligt at indvende mod Fos's temmelig skarpe Ytring om Vedel (se Hist. Efterretn. om A. S. Vedel, 2 Udg. S. 85. 130. 151. 173. 259).

Rimeligvis har Lidén foræret Haandskriftet til Langebek, med hvis Haand et Par Notitser ere tilføjede paa første Blad.

C. Hdskr. i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 817 Fol. En daarlig Afskrift, men forsynet med Arne Magnussens Rettelser.

Prøver af Skriftet ere tidligere meddelte i Steph. Joh. Stephanii Prolegomena ad Saxonen, p. 36—7; i Nyerups Historisk-statistiske Skildring af Tilstanden i Danmark og Norge i ældre Tid. II, 277—8; og i nærværende Udgivers Skrift, Historieskrivningen i Danmark og Norge efter Reformationen, S. 95—6 og 128.

Censura de Saxone Grammatico eiusque interpretibus, scoliastis et recapitulatoribus [1]).

Saxo noster exterarum historiarum authores scriptoresue, qui res Danicas conscripserint aut attigerint[2]), vel nullos, vel paucos admodum habuisse fideliterque legisse mihi videtur, licet Bedam Dudonemque atque Paulum Diaconum aliquoties citet. Verum si vel eosdem vel alios legit, eorum tamen historias inuersa narratione nimis corrumpit, vt cuiuis sagaci historiarumque[3]) variarum indagatori siue πολυίστωρι facile est videre. Quid autem Saxonem mouerit, vt id faceret, aliud haud video, nisi vt gentis suæ Danicæ gloriam, non autem rerum, temporum, personarumque et similium[4]) circumstantiarum historicas annotationes veritatemque venaretur. Finis enim scriptionis Saxoni propositus fuisse videtur, non vt veritatem delitescentem e tenebris in lucem erueret, aut vt Danicam nostram gentem eiusque res gestas simpliciter illustraret: sed et vt Danos suos rerum gestarum

---

[1]) Hdskr. B har: Magistri Andreæ Fossii, Episcopi Bergensis (ut videtur) censura (etc.).

[2]) Qui . . . attigerint, mgl. i B.

[3]) B har den maaske rigtigere Læsemaade: historiarum.

[4]) B: personarum similiumque.

magnitudine (a se tamen in antiquitatibus suis primis omnino conficta) gentibus atque nationibus omnibus alijs etiam illustrissimis vel pares, vel etiam superiores, imo meros heroas, et tantum non Deos faceret. At longe modestiores sunt plerique scriptores Germani, Galli, Hispani, Vngari, Boëmi, Poloni, Angli, mei quoque Noruegij. Ij enim veris vt plurimum contenti, quæ in regnorum suorum initijs incerta aut incognita sunt, intacta quoque relinquunt. At longe aliter fecisse mihi videtur noster Saxo. Et forte nihilo Saxone fideliores sunt in antiquitatibus suis historici Scotici. Saxonem etiam nuper Johannes Gothus cum fratre Olao æmulati imitatique[1]) sunt, si non longe supergressi (iuxta Mesterhemmerlinicam glossam hanc: Ich wils besser machen) in mendacijs comminiscendis fabulisque, sed per temporum, personarum, locorum, causarum, aliarumque circumstantiarum annotationes artificiose palliatis, sub historiarum Sueticarum titulo conscribendis. Solæ monarchiarum quatuor illarum gentes, populique trium politiorum linguarum, Latinæ, Græcæ et Hebraicæ siue Chaldaicæ, conseruationes continuationesque historiarum suarum inde vsque ab imperiorum apud ipsos fundatorum initijs habuere. At reliquæ omnes[2]), quæ et barbaræ vocatæ sunt nationes, vsque ad illuminationem verbi[3]) Dei apud ipsas, sicuti a religione vera, ita et a literis immunes exclusæque fuere. Literæ enim religionis esse consueuere pedissequæ. Quare eiusmodi Barbaræ gentes omnes (exceptis monarchijs) quamdiu a religione vera aberrarunt, tamdiu eas etiam a literis atque omni doctrina et simul ab historiarum omnimoda

[1]) Imitatique, mgl. i B. [2]) For »omnes« har B: gentes. [3]) B: veri.

fere conseruatione exclusas fuisse, inque tenebris religionis, literarum, historiarumque pariter sedisse atque ambulasse censeo. Et, si paucula quædam in cantilenis aut saxis (vt nonnulli obijciunt) conseruasse putandi sunt: ea tamen tum paucissima fuere, tum ita fabulis adobruta, confusaneeque annotata, vt nihil minus quam ordinariam, concinnam, temporibusque, personis, locis, alijsque similibus circumstantiarum verarum annotationibus constantem gignere queant historiam. Potissimum vero, quî fieri posset, vt a Dan Saxoniano[1]) vsque ad Saxonis ipsius seculum (quod tempus est fere sesquitrium millium annorum) in eiusmodi saxis aut cantilenis conseruata fuerit certa series successioque regum, rerumque gestarum etiam qualiscunque annotatio. Præterea, si conferantur imperij regum a Saxone positorum tempora, regumque numerus (qui saltem est 52 a Dan vsque ad Gotricum) cum effluxo interea tempore mundi, 2000 videlicet annorum et vltra, nonne cuique horum regum tribuendi sunt anni in imperio 40[2]) plus minus[3]). Quod quam esse queat verosimile, cuiuis non stupido æstimandum relinquo: maxime cum etiam non solum inter ethnicos et Dei ignaros, sed et inter ipsos Christianos reges atque monarchos consuetum fuisse comperiamus, vt per lanienas mutuas inter se inuicem haud raro grassati fuerint: adeo vt haud exiguus talium dynastarum numerus intra secundum vel tertium imperij ipsorum annum trucidati ad orcum transierint: vti poeta monet, dicens: Ad generum Cereris sine cæde et sang-

---

[1]) Dette Ord mgl. i B.

[2]) B har: 39.

[3]) B tilføjer: sive ut vernacula conferimus den ene bøde den anden.

mine pauci, Descendunt reges, et sicca morte tyranni[1]). Porro præter hæc etiam ipse Saxo[2]) vt plurimum regnorum tempora, siue terminos singulorum regum annotat, atque quantum a vera chronologia aberret, satis ipse de se prodit. Porro nulla vicinarum nobis gentium siue Germanicarum, siue Sarmaticarum, Britannicarum, Hispanicarum, aut etiam Gallicarum (licet luci propinquiorum quam nos) habuit, multo minus nos historiarum nostrarum inde vsque ab exordijs regnorum certas veritatique consonas habere potuimus conseruationes, antequam lux verbi Dei apud nos exoriretur. In summa, Barbari fuimus populique ambulantes in tenebris etc. Agnoscamus itaque fateamurque istas nostras tenebras tam in historijs quam in religione, potius quam vt de nobis dicatur simile, quale de Cretensibus etiam Paulus ipse citat, dicens: *Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται κακὰ θηρία γαστέρες ἀργαί.* Satis hactenus male audiuimus a Crantzio, Peucero, aliisque nonnullis, qui censuras tum alias tum hanc de nobis ferunt: Dani solis ciuilibus bellis feroces potentesque sunt, externis vero imbelles infælicesque. Quibus quid responderem, satis teneo, modo respondendum foret. Nam et (vt ad Saxonem redeam) est vbi suam is meretur laudem, veritatique ipsum satis consonare affirmauero. Verum idem pro parte tantum operis ipsius est, atque id in vltima sui parte, quantumque ad 150 circiter annorum suo seculo proximorum historias attinet, quas et dilucide et copiose atque vere conscripsit. At si 150 plus minus annorum antecedentium narrationes ab ipso conscriptas obserues, pleraque

[1]) Hele Stykket: maxime cum etiam . . . morte tyranni, mgl. i B.
[2]) For »Porro . . . Saxo« har B: Sed ne tantum temporis possit tribui cuivis, Saxo ipse.

etiam illic vera scripsisse, in nonnullis vero etiam hallucinatum fuisse deprehendo. Rursus 100 alios annos, qui dictos iam 300[1]) antecedunt (nempe ab 8C0 fere Christi vsque ad 900 circiter) partim historica, partim fabulosa siue commentitia[2]) falsaque narratione persequitur. Exempli loco legat, qui volet, regni Lodbrogij plus quam aniles fabulas[3]). Reliqua vero ipsius (quæ vocatur) historia (a principio nempe regni Dan vsque ad 800 Christi annum temporaque Gottrici regis) fabula mera fictaque poësis[4]) est, quam historia: Saxoque in ista sui[5]) parte fabulator magis est, quam historicus. Maxima enim ex parte (si non in vniuersum) poëticam atque a semetipso confictam conscripsit historiam (si tamen historia dicenda sit[6])) a Dan vsque ad Gottricum (quod tempus plusquam 2000 annorum complectitur) non aliter quam olim Vergilius Æneæ, Didonis, Turni, Nisi, Euriali, Mezentij, cæterorumque suæ Æneidos heroum confictas a se fabulas tanquam historias carmine celebrat. Quid enim quæso aliud est Saxonis Torkillus, per mare, per terras, per saxa, per ignes suum Vgartilokum quæritans, quam Æneas ad inferos descendens etc. Vt et innumera eiusmodi alia taceam, quæ Saxo nobis pro historijs venditat, cum tamen splendidissima sint mendacia, ipsiusque Saxonis saltem commenta atque somnia. Annon idem sentiendum est de eo, quod Anglos Saxo ab Angul fratre Dan ortos prodat, tempore videlicet Tholat iudicis Israelitici (vt Rithmicus

[1]) For »dictos iam 300«, har B: prædictos.
[2]) Ordene »siue commentitia« mgl. i B.
[3]) Exempli . . . fabulas, mgl. i B.
[4]) For »mera fictaque poësis« har B: potius poesisque.
[5]) B: sua.
[6]) De i Parenthes indsluttede Ord mgl. i B.

Saxonis interpres annotat) cum certissimis ijsque[1]) plurimis authoribus referentibus liquido constet, Anglorum nomen nunqam in Britannia auditum ante annum a Christo nato 446: quod et Crantzius Saxonis recapitulatorum vnus obseruauit. Quid de tempore dicam, quod Saxo egressioni Longobardorum e Dania tribuit, sub Snione (vt ipse vocat) rege tunc Daniæ, Gottrici abauo? Quod circa annum a Christo 700 factum fuisse (iuxta Saxonis commentum) colligitur. At secundum Paulum Diaconum aliosque probatos historicos egressi sunt Longobardi circa 383[2]) a Christo nato, sedemque aliquanto post fixere in Pannonia vsque ad 569, quo a Narsete euocati, Pannoniaque Hunnis relicta, Italiam intrarunt, regnumque et principatus alios[3]) illic de occupatis prouincijs constituerunt, possederuntque ad Caroli Magni vsque tempora. Quid de absurditatibus nauigationum, numerorum militum in exercitu Hunnorum nauali simul et terrestri, aduersus quos dimicasse Frothonem narrat Saxo; in cuius vita infinitas alias quoque hyberbolas seu potius euidentissimas fabulas contexit, vt interim taceam de tempore inundationis primæ Hunnornm ex Asia in Europam, quæ facta est 373[4]), vt historici probati annotant, aliquot seculis videlicet post Frothonis tempora. At quid exempla pauca recito, cum totus Saxonis contextus a principio sui ad Gottricum, h. e. spatio supra 2000 annorum, vel maxima ex parte, vel mera mihi sit fabula, neque certior multum[5]) habeatur, end voris Euentyrer om Per, Ponell och Espern Askefijs. Non enim saltem res gestas singulorum regum a Saxone confictas autumo, sed et ipsa regum nomina,

---

[1]) A: iisdem. [2]) B: 303. [3]) B: aliquot. [4]) B: fere 373. [5]) B: multo.

vel omnia, vel pleraque commentitia censeo. Cuius meæ sententiæ (nam opinionem non voco) ita euidentes possum (si necesse sit) in medium afferre rationes, vt neminem solide doctum, inque historijs non superficialiter versatum, atque[1]) quemuis, qui iudicio valeat, eiusmodi censorem futurum satis sciam, qui non meam sit approbaturus sententiam, vbi eam ad veritatis trutinam æstimauerit. Non enim leuiter de tanto vnicoque fere gentis nostræ historico iudicium hoc promo: sed cum inde vsque ab adolescentia mea studiorum meorum haud postremum fuerit historiarum cognitio, adeo vt mihi dies non suffecerint ad euoluendos varios in hoc scribendi genere authores, sed et nocturnis lucubrationibus plus satis (si videlicet sanitatis respectum habuissem) inuigilauerim: ne putet me quis temere vel oscitanter hanc censuram ferre ausum[2]). Euolui enim non tantum Danicas nostras Noruagicasque atque Sueticas historias, sed et Anglicas, Scoticas, Germanicas, Flandricas, Normannicas, Francicas, Hispanicas, Italicas, Siculas, Longobardicas, Gothicas, veteres et recentes, Pannonicas, Græcas, Constantinopolitanas, Turcicas, Polonicas, Prutenicas atque Moschouiticas. Atque singularum harum gentium non vnico historico contentus esse, eiusque authoritate statim niti atque stare volui, tantumue duxi: sed et singularum plures (vbi eos habere potui) scriptores consului, inuicemque non tantum illos contuli, sed et vicinarum omnium circumquaque nationum[3]) historicos, super singulis siue particularibus historijs rebusque gestis in consilium adhibui, atque ex eiusmodi colla-

---

[1]) B: sed potius.
[2]) ne putet . . . ausum, mgl. i B.
[3]) B tilføjer: (quot nactus sum).

tionibus veritatem (quantum ego pro mei ingenioli iudicijque tenuitate potui) anxie elicui, ita vt iudicium tandem de authoribus eiusmodi non vanum contemnendumue[1]) me prolaturum (si proferendum sit) sperem. Quare, Desideri mi, cum et tu tomum vnum aut alterum[2]) historicarum collectionum Suaningii, et Dn. Doctor Andreas similiter aliquot eiusdem authoris tomos mihi apud vos ante migrationem meam diuersanti commonstraueritis, atque ad D. Doctorem Andream ea de causa ab authore prædictos ipsius labores transmissos ostenderitis, vt iudicium censuramque vestram de ijsdem interponeretis, an videlicet editione vel suppressione digni forent: aut etiam an[3]) correctione aliqua indigerent, antequam ederentur: dicam et ego meam de ijsdem viri huius boni laboribus sententiam. Nam et vos haud grauate me coram tunc eadem de re pauca quædam in medium afferentem audistis. Cum autem ex præcedentibus de hisce similibusque lucubrationibus vobis facile sit, quale[4]) meum esse queat iudicium, colligere: de ijs hac vice plura non addam, maxime cum occupationes aliæ aliò pro ratione officij mei me vocent. Consilium vero meum vos celare nolui in permittenda in posterum editione harum similiumque, siue huius siue aliorum authorum, de historiis Danicis Noruagicisque elaboratarum lucubrationum. At de Sueticis nil monere necesse est, cum gens ista sine me aut quouis alio monitore satis sibi sapiat. De nostris vero rebus historica narratione pertexendis, vel de ijs, quæ iam conscripta

---

[1]) A: contemptumue.
[2] For »aut alterum« har B: alterumue.
[3]) »an« mgl. i B.
[4]) A: quam.

sunt, in publicum dandis, tale meum esto consilium. Si qui in posterum laborare velint in nostris historijs siue de nouo scribendis, siue de edendis ijs, quæ elaborata sunt, suasorem me præbebo, vt contenti esse velint, si appendicem Saxoni addere queant de ijs, quæ gesta sunt a tempore, quo desijt Saxo, ad nostra vsque tempora. Nequaquam enim eos probare possum, quicunque[1]) Saxonem recapitulant. Longe tutius esset, si Saxonem NOLI ME TANGERE appellarent[2]). Nam (vt et supra monui) Saxo in centenario vno atque fere altero historiæ suæ ætatis annorum proximorum magni est faciendus. At in duobus centenarijs antecedentibus vera falsis adeo permiscet, vt non sine graui maturoque iudicio legi recipique tuto possit ab ijs, qui in historia veritatem (quæ prima postremaque historiæ cuiusuis laus est) spectare velint. Quantum vero ad reliquam Saxonis primamque partem attinet, vellem amplius nihil diceret scriberetue quisquam, quam has voculas: Fides penes authorem[3]) esto. De Magnifico Dn. Cancellario Nicolao Kaasio narrari audiui, quod Regiæ Maiestati, historicorum vanitatem aliquoties ipsi obijcienti, ideoque reijciendos et non legendos esse asserenti, prudenter se opposuerit: neque idcirco Regiæ Maiestati concedere voluerit, historicos omnes vt reijciantur dignos esse, quod ipsorum nonnulli sint, qui legis historiarum (quæ est res vere gestas narratione vera ad posteros transmittere) obliti, fabulas historijs suis admisceant, mendaciaque historicis narrationibus interserere non erubescant; sed enim delectum potius historicorum[4]) esse

---

[1]) B: qui. [2]) Longe . . . appellarent, mgl. i B.
[3]) A: authores. [4]) A: historicum.

faciendum, atque exinde probatos tantum historicos tuto legendos, cumque magna tum voluptate tum vtilitate, omnibus qui prudentiam deque rebus solidum iudicium affectant, maximeque ijs, qui ad rerum gubernacula sedent, eosdem euoluendos, obseruandos, summoque in pretio habendos esse. Has itaque pagellas meas a me obiter raptimque conscriptas ad te, mi Desideri, mittere volui, vt ijs porro (si placet) Dn. Doctori Andreæ et pluribus, si necesse sit, sed cordatis tamen virisque bonis, commonstratis, atque ad legendum oblatis, hortator sis, vt (si nondum sub prælum venit) in publicum saltem detur commentariorum Suaningij portio tanta, eaque, quam contexuit de rebus in hisce regnis gestis, a Canuti VI regis, filij Valdemari primi, temporibus (vbi Saxo disinit) ad nostra vsque hodiernaque tempora. Antecedentia vero omnia propter incertitudinem supprimantur. Atque hæc ita libere de boni illius viri Suaningij laboribus profero, quoniam satis hactenus me puduerit, siue impudentiæ atque vanitatis, siue oscitantiæ aut imprudentiæ quorundam, qui Saxonem vt oraculum Delphicum suscipiunt, et eundem tanta cum authoritate recipiunt, ac si alter esset Moses, Biblicarumque historiarum reliqui scriptores, prophetæque. Andreæ Velleio censetur Saxo esse Lydius lapis, ad quem omnes alios, etiam graues veritatisque studiosissimos historicos examinare, corrigere, recipereque vel reijcere consueuit. Saxoni quoque apud ipsum ea videtur esse authoritas, quæ Socrati erat apud ceteros philosophos, cum ipsius[1]) sententias, hoc quasi epiphonemate adiuncto, allegarent *ἀυτὸς ἔφα*. Mihi vero (vt meum tandem de Saxone

[1]) A tilføjer: quoque.

iudicium concludam) amicus Plato, amicus Socrates, amicus Saxo: magis autem amica veritas. Atque breuiter: Saxo est oceanus fabularum mendaciorumque, imo mera continuaque fabula totus fere est a principio sui ad Gottricum vsque regem. Et in tanta sui parte, h. e. 2000 circiter annorum descriptione, non tantum vt poëtam et non historicum ipsum reputo, sed et poëtis fere vaniorem. Poëtæ enim vt plurimum veras historias suarum commentationum fundamentum habent, easque fabulosis inuolucris figmentisque suis ad delectandum interspergunt. At Saxo (meo iudicio) nullam fere habet veritati innitentem historiam ante annum Christi 800 aut circa id tempus. Id autem intelligi volo de regibus ipsis, quos in Dania regnasse his illisue temporibus asserit, deque rebus illis gestis, quas ipsis ex suis inuentis commentisque aut somnijs Saxo affingit. Nam alias, cum Christum filium Dei ac virginis natum scribit: quis non id veritatem immotam esse asseruerit, dummodo Christianus sit? At cum ipse nasceretur, præfuisse tunc hisce oris regem, Frothonem nomine, eundemque hæc et illa peregisse, quæ Saxo narrat: talia omnino figmenta vel saltem coniecturas esse asseuero. Och huo der gietter, hand enten lyffuer eller siger sandingen etc. Dispiciant itaque in posterum penitius in historiarum nostrarum penetralia, qui veritatem ex historijs venantur, et facturos spero iuxta Pauli regulam: Omnia probate, quod bonum est tenete[1]). Præterea huic meæ qualicunque censuræ subiungam aliquot annorum historicas summulas[2]), ex Annalibus meis

[1]) Her slutter Afskriften B,

[2]) Heraf findes nu intet i de os levnede Afskrifter.

vniuersalibus[1]) excerptas: vt ex collatione harum cum Saxonis narrationibus videant πολυιστωρες cauti iudicioque solido prædìti, quantum subinde recedat a veritate Saxo, etiam in historiarum suo seculo viciniorum descriptionibus.

---

[1]) Ventelig de ovenfor S. 565 omtalte Annaler.

Tillæg.

Da jeg har fundet nogle hidtil ubenyttede Breve vedkommende bergenske Forhold i M. Anders Fos's Tid, meddeles disse endnu her, saa meget mere som Biskoppen omtales i flere af dem, eller de angaa Personer, til hvilke han har staaet i nært Forhold.

1.

Lægen Villads Adamius i Bergen til D. Jonas Charisius. 1600, December.

S. Clar^{mo} Vir, amice optime, gaudeo vehementer animo, mihi jam tandem post diutinum hoc meum silentium oblatam occasionem scribendi ad te. Annus enim fere est, ex quo literas tuas accepi, amoris tui in me plenissimas. Ad eas autem non respondi hactenus. In caussa fuere obliqua responsa et incertæ promissiones nostri senatus, quibus dubium me in hunc usque diem suspensum tenuit. Utinam autem scires Reipublicæ hujus nostræ clandestina dissidia. Varii enim sunt inter Senatum sensus: benè, si non dissensus. Hinc adeo factum, ut ad litteras tuas intercessorias pro me nihil responderint, nisi exhaustum esse ærarium, majoresque se anno præterito fecisse sumtus, quam qui brevi temporis spatio resarciri possint. Tamen tibi pro singulari ea in me benevolentia gratias habeo maximas, eamque, quoad vixero, mecum in animo et oculis circumferre non de-

sinam. Verum quia hac ratione nihil nobis successit, nec de Senatus beneficio annuo mihi quidquam promittere, immo ne sperare quidem possim, ut rem video, et natas in hac urbe turbas, aliam ineundam censeo. Eam autem sic accipe. Lectorem hic habemus dominum Joannem Christierni, virum utcumque bonum, sed infirmum, et de cujus negligentia in docendo multos jam annos conquesti sunt boni quamplurimi; quod ipsum etiam ab aliis te inaudivisse non dubito, vel, si non audieris, audies à Mag. Domino Cancellario et Domino Winstrupio, ad quos querela illa jam dudum pervenit. Ei ex consensu Regio indultum est beneficium præbendæ Diuæ Annæ, idque non in perpetuum pro officio, sed ad gratiam pro persona. Exiguum quidem id est, sed tamen alicujus momenti, et πλέον ἥμισυ παντός. De isto solo beneficio obtinendo, quoniam nihil inde decedit fisco Regio, spes aliqua mihi superest: cetera omnia officiis ecclesiasticis sunt assignata, nec ab iis avelli facile possunt. Quoniam itaque semel meus esse coepisti, et studia ac officia tua mihi ultro tam humaniter obtulisti, oro amanter et obnixè, ut pro innata tua humanitate et solita in me benevolentia operam tuam in eo impetrando, una cum dimidia parte bonorum communium, quæ ipsi de capitulo annuatim numeratur, apud supremum magistratum mihi colloces. Non erit, scio, tibi grave nec difficile hoc ad effectum deducere. Habes enim in aula amicos summos, potentes, qui tibi operam suam non denegant, etiam in rebus magis arduis, dubiis. Libellum quoque supplicem ad Regiam Majestatem super hoc negotio vellem per te sub meo nomine confieri. Notior enim tibi stylus et tenor talium litterarum, quam mihi, nec desunt argumenta, quibus persuadeas. Festina itaque, mi Carisi, in meam promotionem, ne necopinanti mihi aliquis terræ filius interventu suo bolum veluti e faucibus præripiat. Scio enim ipsum cadauer expectare vulturem. Et est qui ad Lectoratum aspirat et omnibus

ejus reditibus inhiat, cujus tamen propositum hac ratione infregeris, et viam simul mihi ad meliora aliquando expectanda aperueris. Quod si me itaque in hoc negotio adjuveris, ut te facturum mihi polliceor, non est quod de gratitudine mea dubites: nec de sumtibus faciendis, quos cum omni promptitudine ita reddam, ne de tuo proprio factos dicas. Atque hæc unica illa ratio est, qua mihi in ea, qua constitutus sum, functione, subvenire poteris commodissimè. Nam de abdicandis aliis practicis, quod Lambertus statuerat, non placet, propter invidiam. Corruent autem desubito, etiam per seipsos. Alter enim (Hoierum puta) sua sponte omni ferè se abdicavit praxi medica, negotiis aliis satis occupatus. Alter, sine autoritate et æstimatione, omni prope decidit gratia, nec diu hic commoraturus dicitur. Neuter in hac pestifera lue ad ægrotos vocatus, quod ille, derelicta urbe, ruri: hic, sibi metuens, domi suæ deliteсceret. Non credis itaque, quot ego me periculis objecerim, ne ars nostra, ob inopiam medicorum in tanta copia, veniret in contemtum vulgo. Quantum autem præstiterim opera mea uti volentibus, non est meum inpræsentiarum referre, loquetur à se (præfiscine dixero) tota civitas et fama, quæ, nolit velit, virtutem, ceu corpus solidum umbra, consequitur. Sed ne te detineam, nec avocem diutius à rebus gerendis, finem scriptionis meæ facio in præsentia, daturus plura per primum quemque, committens interim tuæ prudentiæ me meamque caussam omnem. Unum me penè effugerat, quod tibi significatum volo. Lambertus noster ex meo consilio pharmacopolium suum integrum, unà cum privilegiis Regiis, cuidam Joanni Drabitio, artis ejus haud mediocriter perito, Nicolai de Freundt quondam famulo primario, divendidit. Non desunt, qui consilii hujus rationem valde approbant et Reipublicæ hoc modo bene consultum putant. Sed de his alias. Tu his vale et me tibi commendatum habe. Salutem tibi adscribit conjunx mea

cum parentibus, ac felix novi anni auspicium, faustaque cuncta comprecamur omnes. Dabantur Bergis Norvagorum penultimo die ipsius anni Da paCeM potius quam jubilæi, raptim.

T. T.

Wilhadus Adamius Nicolaides R.

Rescribas oro per præsentem.

Udskrift: Excellentissimo viro, Domino D. Jonæ Charisio, artis Medicæ peritissimo, Serenissimæ Reginæ Daniæ à consiliis, et oratori optimo, amico meo singulari.

Orig. i Kgl. Bibl., Ny kgl Saml. 1305 Fol. Nr. 61 b.

11.

Prof. Jon Jacobsen Venusin til M. Thomas Johannis, Lektor i Bergen[1]). 1602.

Ornatissime doctissimeque vir, ad prolixas illas tuas et eruditas sane literas, breviter et si possim Laconice respondebo, rogans, velis hoc ipsum benigne et amice interpretari. De negotio tuo, eadem ipsa jam dudum cl. D. Doct. H. Hojerus et verbis commemoravit et literis comprobavit. Atqve cum D. Olao Coccio velim bene, ipsum commonefeci, qvid faciundum censerem, ut si forte res aliter, qvam ipse animo concepisset, caderent, minus tum pateretur vel ignominiæ vel injuriæ. An vero mihi morem gesserit, havt scio. Qvod avtem suspicantur qvidam, alicujus me esse in avla avthoritatis, id demirari satis neqveo, nam crede mihi vir optime, non esse qvenqvam, qvi magis sibi ab avla caveat, qvam me ipsum. Interim sunt in avla, qvi mihi volunt bene, faxit Deus id sit diuturnum, neqve diffiteor, qvin Coccii cavssam juvarem, tum enim cum ille hic esset, de te mihi nil qvidqvam constabat. Igitur in tui gratiam vel odium nihil tum facere potui, verum enimvero

---

[1]) Thomas Johannis Russius Norvegianus Bergensis blev i Januar 1594 immatrikuleret i Rostok (Norske Saml. I, 89). I November 1599 blev Thomas Johannides Bergensis immatrikuleret i Padua (Suhms Saml. II, 3, 7).

si de tua voluntate, deqve tua eruditione et civium Bergensium erga te voluntate tum constitisset, aliter jam res haberet, non qvod qvidqvam in arce situm arbitrab[eris][1]) jactare velim avt possim, sed eos, qvi aliqvid possunt in avla, edocuissem, qvid facto foret opus. Scissem enim, qvid inter te et Coccium sit discriminis; qvomodo avtem jam isthoc vestrum, de qvo altercamini, negotium sit habiturum, non habeo dicere. Hoc vero fecisse me scito, nempe te tuamqve doctrinam etc. commendasse iis, qvi rerum potiuntur, existimavi rebus tuis commodare posse, qvibus si cordi erit salus Ecclesiæ, havt dubie tui aliqvam rationem habebunt. Qvod scribis de me retulisse cl. Hojerum, nempe verbotanicæ(!) non vulgari desiderio me detineri, id certum est, atqve icciroo donum abs te mihi tam fuit gratum, qvam qvod esse potuit gratissimum. Accepi avtem Cedrum Lyciam unicam, et duo etiam virgulta Rosacea, et Ficum, et hæc omnia maligne admodum habita sunt apud istum hortulanum neqvam; nulla Lavrus, nullum etiam Anemones tuber ad me missum, sed tria putrida tubera, cum vasa diligentissime scrutarer, repperi, qvæ tamen fuisse Anemones, vehementer dubito. Huic hortulano mandes, si qvid recte curatum velis. Verum æqve magna tibi, vir honorande, debetur gratia, atqve si omnia hæc recte procurata. Illud avtem qvam graviter accidit animo meo, qvod Anemones illum pulcerrimum florem nobis deperdiderit furcifer, mihi sane rari instar thesavri, ut sunt, habendæ fuerant. Sed mi M. Thoma nolim existimes, qvod gratis velim hoc qvicqvid est accipere. Nam qvi rependam, jam apud me definitum est. Tu velim tibi de me pollicearis, qvod de amico benemerito tibi polliceri debeas. Vale et ex me reverenter saluta reverendum et clariss. virum D. Andream Episcopum.

---

[1]) Her har Afskriveren, der forøvrigt var Venusius »domesticus«, ladet Rum staa, der altsaa viser, at han ikke ret har kunnet læse Brevet.

Udskrift: Virtute, doctrina et rerum usu ornatissimo viro Dn. Thomæ Johannis Bergensi, Philosophiæ et artium Magistro, amico suo honorando S.

Afskrift i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 271. 8. Brevet maa være skrevet før Juli 1602, paa hvilken Tid Oluf Kock tog Magistergraden.

iii.

Prof. Jon Venusin opfordrer en Søn af M. Desiderius Fos, som opholdt sig i Bergen, til at tage Magistergraden. 1602, 11. Maj.

Tibi mi Fossi nostra ope et opera nos adesse convenit, utpote cujus parens hujus Academiæ et Ecclesiæ demum docendo bonam navavit operam: a me avtem in primis ob insignem eruditionem et animi qvendam nudum et simplicem candorem amabatur et magni fiebat. Tum vero lectissima femina mater tua havt aliter me qvam fratrem germanum habebat. Non terrebit te sumptuum magnitudo, nam candidatos habebimus, opinor, qvatuordecim. Ita fiet, ut parvula singulis summa sit expendenda. Feliciter vale, vir optime doctissime, et reverendo clarissimoqve viro D. Andreæ Fossio, Episcopo Bergensi, ex me reverenter et honorifice salutem dicito. Scripsi Hafnia 11 Maji Anno 1602. Si comparueris intra vicesimum Junij etiam tum satis mature, sed maturandum tamen. Jonas Jacobi.

Afskrift i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 271. 8

iv.

Prof. Jon Jacobsen Venusin til Biskop Jørgen Eriksen i Stavanger. 1602, 10. August.

Reverende et amplissime vir, amice honorande. Cum meo rogatu ad nos accederet vir optimus, gener tuus, donum secum abs te mihi attulit; qvum avtem nullius mihi conscius essem vel officii vel beneficii R^æ Dignitati tuæ exhibiti, animum subiit recordatio eorum, qvæ de singulari tua etiam erga ignotos humanitate et liberalitate jamdudum communis amicus noster Magnus Bartolinus commemoravit. Tum vero me hocce honorario commonefieri suspicabor, ut genero tuo M. Olao Coccio, si qva possem, bene facerem. Igitur non invitus qvod misisti acceptavi. Nam nec a tali viro beneficium acci-

pere, indecorum duxi, nec illubenter me tibi tuoqve genero qvacunqve ratione devinciri sum passus, nempe cum nihil magis, qvam cum bonis amicitiam colere, mihi in votis sit. Qvid autem in ipsius gratiam et emolumentum fecerim, non convenit ut prolixe commemorem: ipse havt dubie de meo erga se animo testari qvam optime potest. Cæterum, Reverende vir, qvum non sim nescius, qvid tuo tuæqve dulcissimæ conjugis pectori hæc secessio filiæ tuæ importare qveat, existimavi mei esse officii R[dam] Dign[tem] tuam de qvibusdam commonefacere, ne isthoc, qvicqvid est, ægrius, qvam par est, feras. Noster hic Coccius non potuit sine maximo tumultu Bergensibus restitui. Non potuit sine periculo cum ipsis vivere. Perpetuo in metu ipsi isthic vivendum; semper sibi paratos haberet adversarios. Et ut est genus isthoc hominum irarum tenax, certe in aliqvod magnum malum tandem, id qvod monstri alunt, erupisset. Igitur ipsum commodius alibi, qvam isthic locari posse existimavimus. Demum qvando locus mutandus, qvi potuit commodius, honestius, non eqvidem video? Est me hercle digniore, opulentiore, commodiore, qvam pridem loco. Amatur ab omnibus, et ut propediem ametur ab optimis qvibusqve a me dabitur opera. Veniat tantum comitatus dulcissima filia tua. Non destituentur vicinia, consilio et ope paterna, qvam diu meæ vitæ et incolumitati Deus pepercerit. Nunqvam, scio, vos hujusce mutationis poenitebit. Et ut uno dicam verbo, hoc sedulo elaborabo, uterqve gener nempe et filia tua intelligant, se jam primum in patriam et ad novos venisse parentes. Feliciter vale, scripsi festinanter Hafniæ 10 Avgusti Anno 1602.

R[dæ] Dignitati tuæ addictiss.
J. J. V(enusinus).

Afskrift i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 271. 8. Udskriften savnes; men Indholdet viser, at Brevet er skrevet til Biskop Jørgen Eriksen i Stavanger, der var M. Oluf Kocks Svigerfader.

V.

Pro socero meo[1]) ad M. Thomam lectorem Bergensem.

Biskop Peder Vinstrup til M. Thomas, Lektor i Bergen. 1603, 12. Maj.

Miror equidem, reverende vir, tantam esse posse hominis istius præter humanam negligentiam, qua jam ab aliquam multis annis officium sibi commissum administravit, itemque vitæ profligatam illam ἀσωτίαν, in quam sese nunc præsertim dedita opera ita videtur præcipitasse, ut nulla ferè spes supersit amplius de eo ad sanam mentem revocando; miror, inquam, tantam ejus esse et tam impudentem audaciam, vel potius impudentiam plane refractariam, ut non solum regiæ majestatis clementi voluntati et mandato, sed et optimorum virorum amicis admonitionibus sese toties tam pertinaciter opponere haudquaquam vereatur. Nec videt interim, ita plane cæcutit, in quanta sese pericula conjiciat et quantam sibi perniciem ipse sciens volensque struat. De tota causa egi tuo nomine quanta potui cura et solicitudine maxima cum Magn. Domino Cancellario ipsiusque opera regias impetravi literas ad reverendum dominum episcopum vestrum, ad quarum præscriptum, si, quod non dubito, negotium legitimè cognoscatur primum, deinde executioni mandetur, futurum spero, ut et remotus ille, nihil tamen sit habiturus, de quo non multo secum benignius actum esse quam pro merito, queri possit; et tu pro tuis laboribus proque illa in officio diligentia mercedis tandem aliquid et præmii consequaris. Quod si adhuc parere recuset, ne ipsa quidem salus ipsum, si volet, in posterum servaverit. Deus ipsi donet meliorem mentem. Meum erga te animum hic prolixe declararem, nisi existimarem, illum tibi jam antea satis cognitum esse. Sanè si quid erit unquam, quod vel tua

---

[1]) Brevet er forfattet af M. Joh. Stephanius, som var en Svigersøn af Biskop Peder Vinstrup.

privatim causa, vel vestra omnium, publicè qui illic ecclesiæ Christi utilem et industriam navatis operam, præstare queam, pro dignitate vestra et incolumitate tuenda, ad id operam dabo, ut studium omne meum promptissima voluntate conferatur. Vale vir clarissime, amanter ex me salutatus. Hafniæ 12 Maji 1603.

P. W(instrupius).

Koncept i Joh. Stephanius's Brevbog i Kgl. Bibl., Kallske Saml. 512. 4to. Af Norske Rigsregistranter III, 8—9 ses, at Brevet handler om den hidtidige Læsemester i Bergen, Jens Christensen.

vi.

Dn. M. Thomæ Joh. Lectori Bergensi in Norvegia, soceri nomine.

Biskop Peder Vinstrup til M. Thomas Johannis, Lektor i Bergen. 1603, 29. December

Redditæ sunt mihi literæ tuæ, vir venerande et clarissime, in quibus meæ fidei committis negotium tuo nomine apud Magnif. Dn. Cancellarium agendum de Præbenda quadam capituli vestri, a Diva Anna cognominata, quam hactenus possideat speciali indultu Regio antecessor ille tuus, quam tibi cupias, novo mandato Regio præreptam illi, non officii nomine sed personæ intuitu assignatam. Hanc enim esse puto summam petitionis tuæ. Verum ut quod sentio scribam: res mihi perdifficilis futura videtur, quocunque tandem nomine acceperit ille, si ad Lectoratum non pertineat, præbendam illam tibi, ea qua petis conditione, impetrare. Scio enim, quod Magn. D. Cancellarius ejusmodi exempla haud temere censeat admittenda. Verumtamen causæ tuæ nequaquam paterer meam obstare fidem aut industriam, si præsens Magn. Dn. Cancell. conveniri posset. Nunc autem cum inde usque a festo Michaelis in Cimbria sit, ibidemque adhuc credatur cum Regia Maj. hybernaturus: non quidem habeo quod certi tibi ad literas tuas queam hoc tempore respondere. Scripturus autem ad Magn. Dn. Cancell. prima quaque occasione totam illi rem exponam, et si sperandum aliquid, aut quicun-

que tandem eventus nobis expectandus videatur, de eo te faciam, cum primum id fieri commode poterit, certiorem. Interim vale felicissime, Deo Opt. Max. commendatus. Hafniæ d. 29 Decembris Anni exeuntis 1603. P. W(instrupius).

Koncept i Joh. Stephanius's Brevbog, Kallske Saml. 512. 4.

vii.

Domino Doct. Vilhado Nicolai f. Med. Berg.
Soceri nomine.

Biskop Peder Vinstrup til Lægen D. Villads Adamius i Bergen. 1604, 30. Januar.

Triduum nunc est, cl. D. Doctor, ex quo tuas accepi literas, cumque iis una salmonum sale conditorum tonnam. Scriptæ autem 25. Octobris anni præcedentis literæ mirabar equidem, cur mihi prius non essent redditæ. Verum utut res habet, de salmone reverendo viro Domino Socero tuo, totique adeo venerabili capitulo vestro magnas ago gratias, reïpsa gratum vobis animum declaraturus tum, cum operam meam et studium ad aliquod vestrum commodum procurandum sive vos à me velitis aliquando flagitare, sive ego queam mea sponte vobis, pro re nata, accommodare.

De negotio vero tuo, quod mihi commendas, ita cum D. Resenio agam et transigam, ut cum D. V. redierit ad nos Magnif. Dominus Cancellarius, qui nunc cum Regia Majestate abest in Cimbria, ibidemque creditur usque ad initium veris hybernaturus, quantum id quidem ipsa causa permittat, nihil obstitisse tibi nostra videri possit fides et industria, quo minus ad nutum tuum et voluntatem ea sis, quæ postulas, consequuturus. Interea temporis tuum erit et moram aliquantulam patienter ferre et bene de re sperare. Nec enim quicquam est, quod de me tibi possim amplius hac quidem vice polliceri.

Bene et feliciter vale cum uxore, socero, socru et amicis communibus, quibus omnibus salutem ex me et

conjuge mea precare diligentem et officiosam. Perscriptum subito, festinante nuntio, Hafniæ d. 30. Jan. anni 1604. P. W(instrupius).

Koncept i Stephanius's Brevbog, Kallske Saml. 512. 4to.

viii.

Dn. M. Thomæ Joh. Bergensi Lectori,
Soceri nomine.

Bisp Peder Vinstrup til M. Thomas Johannis, Lektor i Bergen. 1604, 4. April.

Clarissime vir. Ex quo tempore ad me primum de negotio tuo perscripsisti, in omnem occasionem intentus fui, ut vel per literas vel coram Magnif. Dn. Cancellario rem totam aperirem, ejusque sententiam et voluntatem de successu cognoscerem, quo eam tibi, quam primum commode possem, significarem. Redeuntem ad nos igitur initio veris ipsius Magnificentiam adii, eique summam tuæ petitionis, quam potui fidelissime, exposui. Quod autem respondere tum voluit breviter, id tale est: Se nimirum haud ita diu post in Norvegiam ac Bergas quidem profecturum esse, atque ibi, monitum abs te et solicitatum, omnimodo facturum, quod et ex usu scholæ vestræ, ecclesiæ et è re tua fore arbitratur. In quo ipsius Magnificentiæ responso acquiescendum tibi esse judico, et causam omnem in ipsius Magnificentiæ adventum differendam. Faciet haud dubie (ut est propenso in te animo) ut non tam voluntati tuæ quam causæ æquitati in eo negotio curando facilem se præbuisse videri possit. Id solum igitur nunc restat, ut ipsius Magn. coram veris abs te documentis instruatur. De quo cum nihil dubitem, finem scribendi faciam teque Deo opt. max. commendo. Vale felicissime, salutatus plurimum et officiose. Hafniæ d. 4. April. 1604.
P. W(instrupius).

Koncept i Joh. Stephanius's Brevbog, Kgl. Bibl., Kallske Saml. 512. 4to.

ix.

Ad M. Nicolaum Mule, Pastorem in Samsoe.

Rev. et cl. vir, frater et amice summo semper studio colende. Primum omnium æquum est, ut de missa mihi et donata vestrate cerevisia[1]) tibi pariter ac uxori magnas agam gratias, quas quidem perpetuas etiam habebo, relaturus, ubi res sinet aliquando et occasio sese offeret aliqua tibi aut tuis quavis honesta ratione gratificandi. Jam quod proximum est de tuo in me studio, quod prolixe mihi commendas, etsi ea commemoratio non potuit non esse mihi valde jucunda, ut quæ de tua in amicitia nostra fovenda constantia luculenter admodum testaretur: tamen non plane necessariam fuisse, tibi omnino persuadebis, apud me præsertim, qui nunquam de tua voluntate dubitavi. Me quod attinet, faxo ego vicissim, ut par pari referre voluisse semper videri saltem possim. De M. Olao Coquo, vocato in locum M. Joh. Canutii, tam res est certa, quam adhuc incertum de M. Joh. Bangio: de quo quicquid erit, non solum nunc in Norvegia vacat Episcopatus Nidrosiensis[2]) sed et Bergensis, ipso die conversionis Pauli proxime elapso, ex hac vita evocato M. Andrea Fossio. Magister item Magnus Lundensis ad exemplum aliorum dimissionem nuper petiit, ut et illic desideretur successor idoneus. Sed et præterea, si oculos per universum hoc regnum circumferamus, intra paucos annos omnino videbimus futurum, ut plures desiderentur. Sed Deus providebit: et dabit propter nominis sui gloriam, qui cum fructu veræ doctrinæ apud nos conservandæ et ad posteros propagandæ præfici possint. De præfectura et

Prof. Joh. Stephanius til M. Niels Mule, Præst i Besser paa Samsø. 1607. 21. Marts.

---

[1]) I ældre Tid var der en bekjendt Sort Øl, som kaldtes Samsøs Fledie.

[2]) Det er urigtigt, naar der her siges, at Bispestolen i Trondhjem paa denne Tid var ledig.

administratione bonorum Regiæ Scholæ Sorensis nihil adhuc certi, quod sciam, in vulgus emanavit. Nam quod de me, uti audio, passim in ore est plerisque omnibus, id conjectura tantum est, nec præterea quicquam[1]). Quod si superioribus ita videatur, non recusabo. Sin secus evenerit, multo mecum rectius etiam actum putabo, qui hoc otium literarium amo, et molestissimo illi ac periculosissimo negotio ἀμούσῳ semper judicavi præferendum. Non dubito, quin quotidie ad te perferatur de Serenissimi Regis consilio, quod cepit de hac urbe amplianda muniendaque; et coeptum est adeo laborari, ut putetur omnino ipsius Maiestas non destitura, nisi prius rem ex sententia prorsus confecerit. Sed hæc inquam et alia similia non potes ignorare, cum præsertim raro desint hinc inde commeantes, qui sat scio aures tuas hujusmodi rumoribus soleant ad nauseam usque complere. Quocirca et ego tibi molestus esse desinam, ubi te cum uxore et liberis in tutelam et protectionem Dei opt. max. commendaro. Vale vir ornatissime (etc.). Hafniæ, ipso die Æquinoctii verni Anno 1607.

T. T.

Joh. Stephanius.

Koncept i Kgl. Bibl., Kallske Saml. 512. 4to.

x.

Lægen D. Villads Adamius i Bergen til D. Jonas Charisius. 1608, 25. Septbr.

S. Incolumem rediisse te e Legatione Belgica ex animo, mi Charisi, gaudeo; ac Deum precor, ut te in patria quoque talem servet. Filiolum quoque tibi absenti feliciter natum gratulor: oro etiam, ut vivat et crescat, hæres non opum magis quam animi et virtutum patris et avi materni[2]). Ego in hoc peregrino solo ad meum votum hactenus vixi, ubi olim et nunc tota civi-

---

[1]) Formodningen gik dog i Opfyldelse, idet M. Joh. Stephanius ikke længe efter beskikkedes til Forstander i Sorø.

[2]) Den bekjendte kgl. Livlæge Dr. med. Peder Sørensen.

tas prona et benigna in me. Sed hanc quietem fascinare jam conantur livor et invidia quorumdam, quorum Saturnini oculi tolerare nequeunt ædium nostrarum paulo nitidiorem structuram. O socerum male circumspectum, qui eâ occasionem dedit huic turbæ. Sed quid ipsum accuso, cum nihil quidquam tam bene factum aut dictum sit, quin male interpretando possit corrumpi? Nostrum est mandatis parere Regiis, et id ultro percupimus; obedientiam singulis offerentes, de damno restituendo, de veterum ædium restauratione, et de novarum æstimatione. Velit Regia Majestas quodcumque horum, volumus et nos; quamquam ad ultimum mandatum de æstimandis ac emendis novis ædibus in sedem episcopalem magis meus inclinat animus. Habuit etiam in mandatis præses noster regius, ut id curaret fieri, ac æstimatione facta rem nobis præsenti solveret pecunia. Expecto, ut id fiat, et ut fiat quæso nos adjuves. Nam hæc mihi jam non adeo placet sedes, de alia et magis commoda deliberandum censeo, et sub æstatem forte tecum coram communicem consilia, nisi tu interim litteris tua mecum communicaveris. Audio, socrum de toto hoc negotio diligenter ad te scripsisse. Ego quoque, rupto pudoris vinculo, nonnulla dedi ad Mag^cum^ Dominum Cancellarium, quas ego litteras ad te mitto, ut tu eas porro, etiam atque etiam rogo. Spero, te pro solita tua in me benignitate rebus hisce nostris dubiis et egenis non defuturum. Ego vicissim cum lubentia faciam, quæcumque tibi grata scivero. Vale, et uxori tuæ salutem dicito, pusionem etiam tuum a me suaviare. Bergis Norvagorum a. d. XXV Septembris Anni M. D. C. IIX.

T. T.

Wilhadus Adamius.

Jeg maa herhoss beklage, hor underlig dett gick till med denn besigtellsse paa denn gamle residentz.

De, som var tillnefnott censores deroffuer, hafde først afsagtt, att wy skulle giffue pro damno restituendo 500 daler, och dett skeede in præsentia Domini Præsidis et Episcopi. Och war Slotz-herren denn tiid dermed content, och begierid dett beskreffuitt. Men nogle dage dereffter motte de tage saggen op igienn, och da sagde de oss 600 till att giffue, metu ne alicujus an proprio errore. Hoc unum me male habet, quod qui nos loco Regis defendere debeat, magis prosequitur, quam quisquam alius. Alterum quoque, quod contra ordinationem Regiam videntur committere, quæ Superintendentibus libera domicilia pollicetur. Raptissimè, ut vides, scriptis ignosce ac iterum vale, ab uxore et filiolo meo salutatus.

Udskrift: Clar^mo et Excel^mo Viro Jonæ Charisio Juris utriusque ac Medicinæ Doctori, Legato et Oratori Regio, amico meo magno, semper colendo.

Orig. i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1305 Fol.

C. Erasmi Michaelii Laeti

de

Nato, Baptisatoque primo Friderici II

potentissimi Danorum Regis Filio

Christiano, Duce Holtzatiæ:

deque istius inaugurationis magnificentia, plausu et solennitate,

Historiarum Libri IIII.

1577.

Om nærværende Skrift har jeg i Kjøbenhavns Universitets Historie 1537—1621 II, 482, hvor der findes en Biografi af D. Rasmus Lætus, til hvilken jeg for Kortheds Skyld her henviser, ytret følgende: „I Anledning af Prinds Christians (IV) Fødsel og Daab forfattede han et udførligt historisk Skrift, der indeholder ikke faa interessante Træk til en Skildring af hin Tid, deriblandt adskillige, der siden ere benyttede af andre, uden at den rette Forfatter har faaet Æren derfor. Heri findes blandt andet D. Morten Børups Levned, der siden blev udgivet under Lyskanders Navn, men hvori denne dog ikke har nogen anden Del, end at han af sit eget har tilsat nogle Fejl, som siden ere blevne trolig forplantede[1]). I den af Resen udgivne Frederik II's Krønike finde vi ogsaa Stykker af Lætus's Værk. Heldigvis er Forfatterens eget Haandskrift blevet bevaret, og det fortjente endnu, ialfald delvis, at udgives. Det viser, at Lætus har staaet i Forbindelse med mange af Rigets første Mænd, der havde taget Del i Tidens historiske Begivenheder, hvorved de Efterretninger, han meddeler saa vel i dette Skrift som andensteds, faa en Paalidelighed, der hæver dem til virkelige historiske Kilder. Allertydeligst har Forfatteren dog i dette Skrift tegnet sit eget Billede, i hvilket en Del For-

[1]) Jvfr. Ny kirkehist. Saml. III, 460—2.

fængelighed og Lyst til at gjøre sig til af Bekjendtskabet med de store ikke var af de mindst fremtrædende Træk.“

Haandskriftet, der er Forfatterens egenhændige Udkast med ikke faa Rettelser, findes i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 2589. 4to. En lille Prøve af Lætus's Haandstil er derefter meddelt blandt de af mig udgivne Prøver af ældre danske Historikeres Haandskrifter i Videnskabernes Selskabs Skrifter, 5te Række, historisk og philosophisk Afdeling, 4de Bind, Tab. V.

Da vi i den kgl. Historieskriver Stephan Joh. Stephanius's Brevvexling med D. Oluf Worm finde adskillige Ytringer om Værket, skulle vi her hidsætte disse. I et Brev, dat. Hafniæ, prid. Cal. Febr. 1647, skriver Worm: „Dum nuper apud Serenissimum Principem[1]) Nycopiæ degerem, inter alia sermo incidit de Historia Friderici II. Avi sui, ac retulit, se accipisse in ea extare narrationem de Sirene qvadam juxta Samum in mari habitante, qvæ rusticum ad Regem ablegavit, secreta qvædam ut exponeret; cujus circumstantias cum ignoraverimus uterqve, petiit, ab Historico Regio scripto consignatas sibi ut procurarem. Qvocirca rogo, ut, qvam fieri potest maturrime, ad me mittas: Serenissimo Principi rem gratam qvin sis præstiturus, non est, qvod dubites.“ Hertil svarede Stephanius i et Brev, dat. Soræ 5 Martii 1647: „De Sirene illa, qvæ circa littora Sami Insulæ olim Rustico cuidam se conspiciendam exhibuit, luculenta extat Historia omnibusqve illustrata circumstantiis, a Claudio Lyschandro descripta, qvam invenies in Ms. Codice Bibliothecæ vestræ, insignito B*, qvi complectitur Historiam nati et renati Christiani IV. Daniæ Regis. Dictione certè eleganti totam narrationem istam expressit: unde excerpere eam licebit et cum Serenissimo Principe nostro communicare. Vel, si placet, transmittatur ad me Codex ille; et ego operam in eruenda fabulâ an verâ Historiâ, præstabo.

---

[1]) Den udvalgte Prinds Christian, der forøvrigt døde samme Aar.

Cæteroqvin penes me nihil plane est, qvo illustrissimi Principis voto in præsens obsecundare qveam. Liber est in Folio, et Latine conscriptus, et forte in Cistula oblonga, qvæ in medio pavimenti Bibliothecæ vestræ sita est, reperitur, nisi si Bibliothecarius in Capsa Monumentorum Historicorum reposuerit.“ Den Gang Stephanius skrev dette Brev, vidste han, som det synes, ikke, at Rasmus Lætus var Værkets Forfatter; herom maa han være bleven underrettet af Worm; thi den 16de Avgust 1647 skrev han: „Si ad tempus carere poteris Ms. illo autographo Er. Læti, vel aliud accurare exemplar, fac qvæso et hac in parte solitum amorem tuum et facilitatem experiar.“ Dagen efter sendte Worm et Exemplar af Skriftet med følgende Ord: „Mitto meum Erasmi Læti autographum, in qvo qvædam notavi, qvæ in altero offendi, qvod possidet Vir qvidam nobilissimus, qvi eo nullo modo carere vult, et hoc, qvod vides, indulsit mihi, tanqvam singulare ac rarum κειμήλιον. Ubi usus fueris, remittes.“ Da der i det ovenfor nævnte endnu bevarede egenhændige Hdskr. af Lætus's Værk ikke findes Bemærkninger med Worms eller nogen anden fremmed Haand, kan det ikke være det samme, som Worm sendte Stephanius, men rimeligvis det andet, som Adelsmanden havde, men ikke vilde ud med. Stephanius havde tidligere kun kjendt Universitetsbibliothekets (nu forlængst tabte) Exemplar af Lyskanders Afskrift eller rettere Plagiat. Ved Sammenligning lærte han nu Forholdet at kjende, og det er ikke uinteressant at læse følgende Dom i et Brev til Worm af 30te September 1647: „Ignoscas mihi, qvæso, qvod Historicum illud D. Erasmi Læti, De nato baptizatoque Christiano IV. tractatum (qvem nunc cum debita gratiarum actione restituo) tamdiu penes me detinuerim. Qvantum etenim temporis a gravioribus occupationibus suffurari licuit, id omne libro isti pervolvendo impendi. Certè dignissimum judico, qvi per te lucem aspiciat: sed omissis Præfationibus et digressionibus nonnullis, qvæ omnia ἀπροσδιόνυσα videntur. Verum demirari

satis neqveo, qva fronte Lyschander, qvi tantus haberi voluit Historicus, alienos labores sibi vendicare ausus fuerit. Eqvidem inter legendum deprehendi luculenta vestigia violati candoris et furtivi ac fraudulenti conatus; dum innumeras voces, qvæ alterius autoris hoc esse opus, abunde arguebant, eradendo et mutando, fucum facere Lectori voluerit, et plane persvadere, sibi soli illud ascribendum esse, non vero autori D. Læto. Ne dicam, qvod integras paginas, qvæ res continebant a sua ætate alienas et longe remotas, lineolis obduxerit. O impudentiam hominis[1])!"

Den af Stephanius antydede Udgivelsesmaade — nemlig med Bortskjæring af adskillige Indledninger og Digressioner, der kun indeholde Betragtninger, som for os have ringe Værd — har jeg ogsaa ment at burde følge, for at Læseren ikke ved altfor mange af Forfatterens hyppige og vidtløftige Betragtninger skulde trættes og derved gaa Glip af de virkelig interessante Partier, som Skriftet indeholder og som levende sætte os ind i Tiden. Vel fremkommer derved undertiden noget brudstykkeagtigt; men jeg haaber dog, at Læseren vil tro mig paa mit Ord, at intet er forbigaaet, som fortjente at bevares eller kunde tjene til Støtte for vor historiske Viden. Forbigaaelserne ere betegnede ved en Anmærkning eller ved — —. Til Bekvemmelighed, om nogen skulde ønske at sammenligne Udgaven med Originalen eller efterse de forbigaaede Stykker, ere Originalens Sidetal tilsatte i Randen.

---

[1]) Olai Wormii et ad eum doctorum virorum Epistolæ. Havn. 1751, p. 276—7. 280—2.

GEras. Michaelii Læti de primis vitæ initiis primi Friderici II regis filii, Christiani, deque iis, quæ circa ea tempora late contigerunt, historiarum liber I.

Inchoat. in prædio nostro Onrensi 6 Junij 12 Merid. An. 1577.

Recte istud ego Platonem dixisse arbitror: Ortus [p. 8] nostri partem sibi patriam, partem parentes, partem amicos vendicare[1]). — — Ego vero mihi domestica [p. 30.] semper exornanda statui. Etsi enim externis ita equidem afficiar, vt gratam prorsus habeam factorum rerumque in aliis gentibus narrationem: tamen cum nostrorum hominum et animos inuictos et expeditam promptamque ad virtutes alacritatem cum eximia profectò ac maxima gestarum rerum gloria extitisse cognouerim: equidem amplissima patriæ facinora, veterumque fortitudinem, vt [p. 31.] animo semper fauoreque complexus sum, ita quantum in me quidem est, quantumque liceat, intermori non sinam: nomenque maximorum hominum, et veram splendidamque præcipuorum in multis operum memoriam ab obliuionis iniuria vindicauero. Non quod omnia mihi ab [p. 32.] incunabulis ipsoque gentis nostri exordio ducenda pertexendaque esse censeam. Etenim id fieri nec patiun-

---

[1]) Dette udvikler Forfatteren udførligt og fremsætter sin Betragtning af Historiens Betydning, hvilken dog her forbigaas.

tur facultates, et plurima dignaque odiis ingratitudo
temporum auertit retardatque: sed cum elegantem plane
habeant præcipua maximaque ad confirmandum virtutis
[p. 33.] atque humanitatis vsum, rationem: equidem illa mihi commemoranda
literisque describenda duxi, quo et Maiorum
virtus, et sollicita Minorum imitatio in theatrum vitæ
actionisque prolata aliquam quoque e nostro labore industriaque
lucem capiat, veramque apud posteros laudem
consequatur. Eius generis haud pauca recens in rerum
[p. 34.] Danicarum libros congessimus ligato orationis genere,
cui tum quidem temporis indulsimus ob eam, quæ isti
rei institutoque nostro comparata fuit, occasionem. Præcipuam
verò narrationis eius farraginem ex Christiani
Tertii et Friderici Secundi historia contractam nobis ac
concinnatam esse putes. Hosce enim reges, patremque
[p. 35.] et filium, quod horum facta et inter nostros summa, et
comparatione aliorum amplissima, tum verò et ipso vitæ
vsu, et actionum solertia ac fælicitate multò gratissima
extitisse compererim: equidem sollicita scriptionis industria
præcipue commemorandos ornandosque mihi esse
existimaui. Nam cum hisce patriæ gubernatoribus vita
mihi potiri fruique contigit: eorumque et publica admini-
[p. 36.] strationis ratio et priuatæ domesticæque vitæ cura minime
obscura fuerit eis, qui mediocrem cognoscendis
spectandisque rebus industriam attulere: equidem lucere
vidimus exempla virtutum omnium, quæcunque aut summos
principes, aut viros optimos decere ornareque omnino
potuissent. Hæc nefas esse duximus silentio taci-
[p. 37.] turnitatisque vmbra tegi. Itaque publica scriptionis solertia
hæc ipsa in theatrum deduximus: tum vt gratum faceremus
hominibus nostris, tum vt externis nostrorum Regum
maximæ virtutes innotescerent: quæ tametsi ex se

fortasse cognitæ essent multis, sine literarum tamen adminiculo historicaque explicationis serie transmitti non poterant ad posteritatem. Christianus cum honesta fortunarum incrementa pollicitus fuisset, e claro gratoque [p. 38.]
vitæ cursu ereptus est, anno imperii tertio et vigesimo, factamque Soræ promissionem, quod morte prohiberetur, irritam mihi atque imperfectam reliquit. Fridericus decreto, ex electione procerum in regni paterni auitique administrationem subuectus, cum alia haud parum multa, quæ ad ordinum omnium incolumitatem attinerent, ex- [p. 39.]
pediuisset, etiam mei rationem sibi habendam censuit: cumque conditionem nostram fecisset meliorem, auctis facultatibus, et animi alacritatem, et studiorum cursum egregie confirmauit. Interea res sub his regibus aut [p. 40.]
gestæ fortiter aut prudenter administratæ ex ea mihi occasione sunt plerumque cognitæ, quod frequens mihi fuerit cum optimis iisque maxime illustribus aulæ regnique proceribus familiaritas et conuersatio, multaque et obseruarim ipse, et ab aliis exposita cognouerim, quæ ita mihi in rerum explicationisque farraginem contracta digestaque sunt, vt si de nostris aliquando mihi dicen- [p. 41.]
dum esset, materia suppeteret narrationi, quam non temeraria ieiunaque multorum coniectura garrulitasue, sed certa eaque publico præcipuorum testimonio approbata noticia peperisset. [Constat autem multis, quantum mihi Eskillus Bilde, Eylerusque Hardenbergius, milites aurati, sacrique regii palatii magistri et antecessores; [p. 42.]
Johannes Frisius, regius, Anthonius Bryske, regni cancellarius, viri ob virtutem elegantiamque morum, experientiæ ac disciplinarum incomparabiles; Otto Krumpen, Franciscusque Brochenhusius, mareschalci; Nicolaus Bilde, Magnusque Gyldenstiernius, milites; Holgerus Rosenkrantzius

et Corficius Wlffeldius, senatores, iudicio acerrimi humanissimique, deferebant, dum illis et potiri rerum et
[p. 43.] vita frui contigit. Hisce igitur et loco summis et authoritate præcipuis dum assidue conuersor, et geri multa vidimus, et narrari referrique audiuimus plura, quæ facta prius, recenti horum commemoratione ceu conseruata propagataque demirabamur[1])]. Inde factum est, relata in rerum Danicarum libros plurima a nobis esse, quæ certis subnixa authoribus haud dubia fide, posteritatis
[p. 44.] noticiæ aspirarint. Et nos quidem de istis Regibus deque hisce regni nostri rebus, eo quod notum probatumque eruditis est, ligatæ orationis genere ad eum locuti sumus modum.

Ad hanc autem, quæ nunc manus subit, scriptionem ardens quædam nos eaque solita in patriam affectio exsuscitat. Hanc enim cum benigna Dei manus seculis
[p. 45.] ita hisce postremis extulit: vt quanquam nullo non tempore inter summa præcipuaque orbis Christiani regna ditionesque constiterit: nostro tamen æuo et bellorum necessariorum gloria et honesto rerum pacisque vsu, ac nationum cæterarum commodo, hospitalitateque concordia
[p. 46.] ac Regis optimi maximique humanissima salutarique gubernatione cum sincera institutisque Christi congruente Euangelij ac bonarum literarum professione omnibus Europæ regnis antecellat: committere profecto non potui, quin quæ in illustri hoc et fælici florenteque Daniæ regno præcipua fuissent Heroum Regumque summorum facta, literis ita mihi inferenda duxerim: vt et gratitu-
[p. 47.] dinem Jesu Christo, æterno filio dei, solique ac vnico

---

[1]) Ved det indklamrede Stykke har Forf. sat i Randen: Hæc ad epistolam dedicatoriam reseruanda sunt.

mediatori, datori bonorum omnium, ac pacis donorumque et virtutum maximarum custodi ostenderemus: et quæ vel nostris conseruanda hominibus, vel externis suspicienda complectendaque aut imitanda profecto nepotibus essent eximia maiorum facinora, nostra equidem opera nostrique ingenij monumentis ad posteritatis noticiam [p. 48.] promouerentur[1]).

Igitur a nuptiis Friderici II integrum iam quadrien- [p. 56.] nium effluxerat: cum Sophia Mecklenburgica, Regina, nouam blando gratoque vteri tumore spem futuræ sobolis ostenderet, prolem quidem hanc deo propitio tertiam prioribus adiectura. Etsi autem in primo penè ætatis flore, annos vix septem et decem nata, legibus coniugij rituque patrio Regi iuncta sit: eamque copulationem et doctorum hominum sententiis, et regni plausu, hero- [p. 57.] umque præcipuorum maximorumque assensione comprobatam esse constet: quod minimè consueto peruulgatoque tum Ecclesiis nostris more, istis quidem, vt plures locuti sunt, gradibus solerent matrimonia consistere: cum vel limitum distantiis, vel friuola fucataque dispensationis licentia contrahendi modum Pontifex Romanus idque arbitrio vsuque suo definiuisset: cum bis interea mater facta, masculam tamen sobolem marito nullam reddi- [p. 58.] disset: dici mehercle nequit, quantis votis quantaque expectatione in hunc partum incubuerint omnium animi[2]).

At cum tertiò gestaret vterum, quanquam eo spec- [p. 88.] tare multi, vt filium nasci mirificè expetiuerint: inferre

[1]) En Fortsættelse af disse Indledende Bemærkninger, der ikke indeholder noget af Vigtighed, forbigaas her.

[2]) Forfatteren udbreder sig derpaa meget vidtløftig over, hvor vigtigt det er for et Rige at have en mandlig Thronarving, hvilket her forbigaas.

tamen nexum partui, deque sobole futura, quo illa sexu
89.] in auras prodiret vitæ, definire proclamareque ausi non
sunt. Signis interea nec paucis tamen, et plurimum
certè congruentibus de tanta re statui pronunciarique
ceptum est. Nam et Reginæ plurimus semper fuit
vigor, multaque alacritas: et egritudo penè nulla molestiam gestanti intulit: eratque et tumor præter solitum
maior, cum plena faciei artuumque cæterorum habitudine,
ita vt fætum cum voluptate amplecti gestareque omnino
[p. 90.] videretur. Tum vero ambulandi proficiscendique studium,
loquendi ac confabulandi sine anxietate facilitas: et quæ
circa ciborum somnique modum animaduersa ratio est,
cætera omnia egregie confirmauit. Quin et præsagia
erant patri mens ipsa, immota in id ceu defixa cogitatione, cum sobolem sibi hoc partu, nisi masculam, polliceri non potuisset. Sæpe et illud subiit animum, ita
sibi quoque successisse natiuitatem, vt qvamquam primus
[p. 91.] is inter filios esset patri, sororem tamen natu maiorem
habuerit: quæ vt ordine prior in lucem prodiisset, ita
nuptam Borusso amitam pari partus gradu vitalibus
auris aspirauisse. Id Daniæ Regibus vsu iam venisse
diu, vt patriæ dignitatis nomen filiarum primogenitura
adepti sint. Sibi duas serie continua esse natas, argumento esse insequuturum tandem masculum, qui veluti basis
[p. 92.] superiora fulciat. Huc colonorum voces crebraque veluti
auguria accessisse, qui quod factum postea constitit, iam
[p. 93.] multò ante vaticinati sunt. — — Eandem esse plebi
spem, quæ proceribus fiducia, nato Regi filio omnes quidem vt extraneis conatus, ita turbas incolis versum
interclusumque iri. Et hæc quidem sæpe multumque
inter varios audita sunt. Interea noua quædam prodigii
fama perculsis obstupescentibusque multorum animis

increbuit: cuius hoc quidem in loco operæ pretium est meminisse. — Insula est elegans fertilisque, quà e Sialandia plerumque in Chersonesum Cimbricam traiicitur, Samsonia, non pecoris modò diues, frugumque abundans, sed captura piscium ita celebris: vt cum solertes diligentesque colonos alat, piscatoribus maxime industriis nihilominus abundet. Horum opera conclusos duratosque vento pisces, scombros pectinesque asellos et raias, idque genus alios, quos copiose alluens circumfluumque mare præstat, in vicinas et nostras et Vandalorum vrbes transportari. Vna re vexari insulam, syluarum lignorumque penuria, quæ tamen ex proximo vel Arsnensi vel Hasensi littore non magno impensarum discrimine, aut pretio certe, aut mercium mutatione petunt. Huius Insulæ ratio hæc multò est antiquissima: vt quemadmodum in medio penè sita hinc è Sialandia Rosnense, inde è Chersoneso Helsnense promontoria paribus propemodum spaciis intuetur: ita diuidio Juris vetusti commodo, partim Kalundburgensi cedit præfecturæ: partim ad Arhusiensem Episcopatum pertinet: cui in iis quidem, quæ ad Ecclesiarum spectant curam, cum sit obligata, prædiorum rusticorum vsu pensionisque annuæ solutione ad Kalundburgum retracta est. Ita nexum vtrinque præstans, geminas et hasce quidem elegantissimas optimasque regni partes diuiso singulis iure copulat et coniungit. Magnam autem prioribus Regibus existimo ad hanc Insulam fuisse animorum affectionem: quod tres in ea aliquando extructas arces videam, quas vel habitandi commorandique dulcedine propter vicinam Chersonesum, Sialandiamque et Fioniam, in quas et iucundissimus prospectus est, et traiectus facilis: vel vt Piratis, quos hoc in sinu latè aliquando grassatos esse constat, im-

[p. 94.] [p. 95.] [p. 96.] [p. 97.] [p. 98.] [p. 99.]

pedimento terrorique essent, fortissimos olim Reges, studiososque patriæ libertatis, excitauisse putes. Quin et domestica ciuilique Regum discordia, cum plures simul
[p 100.] hoc in regno, idque maxima profectò subditorum calamitate imperium vel gessisse, vel affectauisse ex vetustatis historia compertum est: huiusmodi quidem munitiones nonnunquam exstructas esse arbitror: vt vel perfugia essent victis: vel insectantibus mora: quemque Insula principem non agnosceret, hisce equidem præsidiis terra progressuque omninò prohiberet. Sed de
[p. 101.] hac insula veterumque in ea studiis in rerum Danicarum explicatione a nobis antea relatum est.

Circa hanc igitur idque ad Kyholmenses penè angustias, quæ pars in Boream obuersa est, cum iam propemodum vrgeretur Reginæ partus, res accidit, quæ nouitate formaque animos eorum vehementer perculit, quibus narrari cæpta est. Rustico enim agenti pascentiue circa littus, è mari progressam narrant apparuisse Nympham, quæ quid de corruptis prauisque multorum moribus, quid de Reginæ quo tum grauabatur fructu, concionata sit, commodo in hac narratione loco, perspicue ac breuiter commemorabor.

De følgende 44 Sider i Haandskriftet (p. 102—46), der have indeholdt den Fortælling om en Havfrue, der spaaede en Kongesøns Fødsel, hvilken kortere læses paa Dansk hos Resen, Frederik II's Krønike, S. 308—10 (jvfr. Schlegels tydske Bearbejdelse af Slanges Christian IV's Hist. I, 59), ere overstregede Linie for Linie, saa de ere vanskelige at læse. Om Udstrygningen er foretagen af Forfatteren selv eller af en anden, er ikke godt at afgjøre.

[p. 146.] Rex Antuorskouio digressus per Soram Roskildiamque
[p. 147.] contendit Fridricksburgum: quo ille commoratus loci, et

venientium cognoscit causas, vt vxoris partum succrescente intumescenteque in dies vtero ita complexus est, vt et optimo maximoque commendare Deo: et quæ sibi in posterum agenda essent, diligenter solliciteque iam ante multo dispicere prouidereque visus sit. Prima ipsi inter multas cura fuit nouum Reginæ fructum precibus Ecclesiæ committere[1]).

Interea commorante Fridricksburgi rege alia atque [p. 151.] alia partim domi apud nos, partim foris gesta sunt, quorum extare seruarique memoriam honestum est. Militem præsidiarium cum in Liuonia iam multò ante imposuisset [p. 152.] arcibus, quas istic loci, data equitibus pecunia, qui eas sibi deserendas esse arbitrati sunt, in suam potestatem redegerat, noua sub hyemem Rex supplementa misit, eo nomine, vt si quid sibi mouendum Moscus putauisset, [p. 153.] eamque Liuoniæ partem, quæ iuris Danici erat, inducto per glaciem exercitu affligeret infestaretque, præsidiorum manu fideque submoueretur, aut si tolleranda fortassis obsidio esset, nullo equidem periculo munitiones militumque priorum fiducia atque alacritas conflictaretur. Missi autem Nobiles erant et nostrates et ex Liuonia Germaniaque peregrini quidam, qui militabant Dano. Eos elapsa hyeme incolumes recepimus: cum difficultate [p. 154.] temporis exclusus Moscus ducere exercitum in loca aquis fluminibusque obsita non tentauisset.

Vrbem Gedanum tentare hortarique, vt imperata faceret, Polonus cepit. Suadenti vrgentique cum res ex animo minimè succederet: parare bellum, minarique ob-

[1]) Forfatteren udbreder sig vidtløftig om disse Forbønner for Dronningen og den Inderlighed, hvormed de skete, hvilket dog her forbigaas.

[p. 155.] sidionem. Res in angustias ciuibus deducta est. Leuia
aliquot prælia interea commissa sunt, et quidem vno
alteroue è Dantiscanis haud pauci desiderati sunt, se-
quentibus cum se viresque collegissent, cumque fraudibus
depulsis præcautisque instaurauissent copias, egressi op-
pido recta in hostem illati sunt: cumque aperto honesto-
[p. 156.] que Marte conseruissent manus, bene gesserunt rem,
victisque hostibus superiores euaserunt.

Latè autem increbuit fama Turcici Imperii posci
proferrique clientelam. Orbis igitur Christiani interesse
non deseri ciuitatem: cuius salutem tutelamque expetere
conarique tam omnes velint: quam minimè nescire de-
beant, occupato loci eius portu, redactaque in seruitutem
[p. 157.] vrbe, vniuersæ protinus Europæ ita periculum imminere,
vt nec portus vspiam vllus, nec tuta libertas sit, nisi
quam aliena crudelitas, externaque Tyrannidis acerbæ
venditatio aut latis promulgatisque iussibus definiat:
aut potestatis immani vsu, tormentorum pœnarumque
atrocitate concedat. Hîc veluti sopore quodam longè
etiam altissimo indormiscere Christianos, dolendum est.
[p. 158]. Fuerit fortasse dies, qua, nisi quid profectò in medium
nunc consulatur, lacrymis miseriisque nihil consultum
esse, piandum sit.

Maximilianum secundum, Cæsarem, Imperatoremque
Romanorum, Mors circa hæc tempora absumpsit, Virum
prudentem certè et consiliis eximium: cuius moderatione
sapientiaque magnas publicæ rei vtilitates fuisse, mul-
[p. 159.] taque impedita depulsaque mala scimus. Solym[an]um
secundum, Turcam, eadem fortuna strauit.

Johannes Sueciæ rex, exactis dimissisue pastoribus
quibusdam Ecclesiarum, qui verbum Euangelij ex Augu-
stanæ confessionis formula, quam pridem Gostaus pater,

fraterque Ericus acceptarant probauerantque, sinceré professi sunt, Jesuitas, viros quidem doctos, sed Relligionis pontificiæ præcipuos hisce seculis propugnatores Doctoresque, in regnum patrium assciuit. Quid secutus [p. 160.] sit consilio, ipse equidem viderit. Alij in Vxoris, quam alterius relligionis professionisque duxit, obsequium et gratiam, alij, vt hoc pacto viaque sibi Romanum pontificem demereri fortasse posset, factum autumant: cum filio ex Polonica nato Barrensem in Italia Ducatum hereditaria quadam successione dari petiuisset: rem fama [p. 161.] sequens auxit. Cum enim missis Romam nunciis nihil impetratum sit: frustraque et durissimos viæ labores, et vim auri maximam insumptam perditamque esse videt, pastores veros restituit Ecclesiis: cassauitque decretum, quo vel abire loco illos, vel exulare iusserat. Tametsi, vt hoc faceret, non tam voluntate ductum multi putant, quam necessitate motum: ne quà rebus fortasse nouandis existeret occasio. Nam et fratri Carolo, qui [p. 162.] ex diuisione Westgotthiam adeptus est, displicuisse rem, et vicinorum animos abhorrere facto, idque execrari comperit. Sed et hæc hyems Ericum, qui se decimum et quartum Sueciæ regem scripserat, inter viuos videre desiit. Cum enim carceri mancipatus in eundem captiuitatis locum, quo Johannem fratrem paulo antea asseruatum custodierat in Finlandia, misera versaque vitæ ac fortunarum conditione duro fratris arbitrio successisset, equidem asperitatem non ita diu pertulit, quod [p. 163.] nec solatij penè quicquam habuerit conuersando, nec Vxorem habere secum, Liberosque nonnunquam aspicere complectique licuerit: cum id tamen humanitatis officiique mutui captiuo aliquando fratri non pernegauisset. Præstans vir Ericus fuit, et inter Reges præconio ingenij

fortunarumque celebris: cui eorum profectò, quæ decere
[p. 164.] potuissent summos, nihil penè defuit, preter animum
parendi hisce, qui meliora censuissent.

In Belgis calamitatum tempestates aliæ aliis vicibus et locis excitatæ sunt. Antuerpia, clara ciuitas, emporium frequens et amplissimo mercaturæ vsu summum maximumque, direpta incensaque est a militibus Hispanis, qui fraude occupatis ciuium animis, vel securitatem
[p. 165.] auxerant, vel gerendæ rei exercendæque crudelitatis occasionem prætextu compararant. Misera autem est Belgici status facies, horribilis confusio, ruina deploranda: quam si fulcire aliquando, si tot tantisque malis adhibere medicinam volunt: si pacem tranquillitatemque rebus vitæ huius restitui sarcirique expetunt, pacem primùm cum filio Dei Jesu Christo statuant, eaque è
[p. 166.] medio tollenda submouendaque sibi esse existimauerint, quæ ne restitui aliquando pax tranquillitasque iis locis possit, immani profecto ac effero scelerum vsu licentiaque efficiunt causamque furoribus ac sæuitiæ vel dedere pridem: vel mediis in luctibus confirmant. Luxum dixo,
[p. 167.] inuisumque Diis atque hominibus vsuræ morsum, lasciuiæ libidinumque proteruitatem atque audaciam, horrendam auidamque Nominis diuini prophanationem, Idolatriam manifestam, et ex his animi conscientiæque vulnera, quæ nisi resipiscentia commissique sceleris dolore, Christo ipso Medico ac condonante, obduci sanarique nullo modo possunt. — —

[p. 168.] In Galliis tumultuatum pugnatumque solito more
[p. 169.] esse constat: et tamen maiora Henrico regi ad concordiam vota, quam prioribus ad tollendas insidias suspici-
[p. 170.] onesque fuisse voluntatem, ab amplissimo Carolo Danzæo,

Franciæ regum in Dania Legato, viro optimo doctissimoque, nobis explicatum est.

Post direptam incensamque Antuerpiam et trucidatos ciues, Hispanorum copiæ mouentes loco Mastricum [p. 171.] deductæ sunt. Fama erat, in Hispaniam reuocatum militem discedere. Sed crudelitati fraus adiecta, vulgi tantum oculos auidumque libertatis animum perstrinxit, vt quæ fieri expetiuissent, fieri debere imaginati sint. At miles occupato Mastrico proximus incendio veteri consedit, et terrorem vicinis augens: et occasionem nactus transportandi disponendique ea, quorum accessione incrementisque è direptione locupletatus est. Ex- [p. 172.] cessisse vrbe oculisque eorum, quibus ob crudelitatem atque licentiam inuisus erat, anhelantes stupidique multi tota illum regione ac ditionibus Belgicis abiuisse interpretati sunt.

Motus fama fortassè crudelitatis Philippus Johannem Austriacum Caroli Quinti Imperatoris Notum, fratrem suum, paulo post misit, qui Belgico præsideret. Dux [p. 173.] Aurangiæ cum adeptus Selandiam esset, hoc tempore fortunam haud minimis præsidiis confirmauit.

Anglia et Scotia tranquillæ erant. Erat et paccata Germania. Casimirus Palatinus Rheni militem induxerat in Gallias: Hugenotisque, et id profectò magis vt paci concordiæque restituendæ operam daret, quam vt promoueret partes, constanter militauit.

Et hæc quidem commemoratione digna apud externos [p. 174.] hoc quidem tempore gesta sunt. Domi præter conuentum regni Kalundburgicum, cæterasque ad ornandum confirmandumque imperij nostri statum frequentatas actiones, nuncium in Sueciam bis Fridericus misit: qui ad seruandum pacta redimendamque è nexu fidem Suecum

adhortaretur. In Nortuegia Ferri mineras, exploratas
conscindique ceptas antea, impensis etiam maioribus
[p. 175.] vrgeri iussum est. Sed et istuc immissi sunt parandi
coquendique salis artifices, moto rege conspectu eius,
quem derasum collectumque rupibus obuersis mari, qui-
dam paulò antea attulerant. Feracis istud atque agen-
tis naturæ opus fuit, quod hoc quidem pacto vrgeri
perficique acceptum est. Æstatis medio altissimum
istis regionibus Solem esse. Itaque calorem istic sentiri
[p. 176.] penè intollerabilem: cuius immensa affusis è mari moto
lymphis atque impactis fluctibus Salem in petris ex
adhærente aspersaque maris aqua protinus concrescere
insidereque: eumque perpetua quadam nouæ appositionis
congerie indies adaugeri, ita deprehensa tandem re,
copia nec vulgari certè et plurimum diuite omnino colli-
gatur. Id factitatum quidem esse antea, sed hac æstate
eius prouentum multo certè vberrimum extitisse. Hac
[p. 177.] ergo occasione, quòd et naturam maris, et Salis boni-
tatem percepisset, mittendos istuc artifices putabat Rex,
qui naturæ vim solerti ingenio operumque industria
plurimum adiuuarent. Et hæc quidem hactenus ita
dicta sint.

Interea dilabi hyemem, gratasque veris auras ceu
nouam optatamque diu faciem infundi mundo, progredique
annum contigit, qui septimus a septuagesimo supra quin-
gentesimum et millesimum a nato Christo numeratus
[p. 178.] est: cum vrgente natura fructum haud procul abesse
pariendi tempus Regina suspicata est. Omnia marito
referre commemorareque. Ille vt animo solers inuic-
tusque semper ad res omnes fuit, ita alacritate maxima
id agere prouidereque, quodcunque aut solatium recrea-
tionemque vxori: aut partui facilitatem, aut reliquæ quæ

huc denique spectabat incubuitque necessitati, dignitatem adferre posse videretur. Ante omnia instare precibus, [p. 179.] totamque rem euentumque diuinæ gratiæ committere. — — De loco etsi deliberatum aliquando fuit, aliis alia [p. 181.] suadentibus hortantibusque, in eo tamen Rex cogitationes fixit, vt Sialandiam putauerit hac quidem vice deligendam esse: quam et instante honoraret partu: et gentilitiæ nuncupationis vinculo, si diis visum sit, filio obligaret. Sibi è Chersoneso ortum esse, duasque filias istic natas: commodum videri posse, si quid Sialandia quoque Regiæ stirpi adferat largiaturque, hoc tertio vxoris partu experiatur. — — Hæc agenti versantique [p. 182.] animo, delectum Fridricksburgum est: quo loci vt castro amænissimo, istique rei cumprimis oportuno adornari statuique thorus Reginæ parturienti ceptus est. Nec tamen vno isto Rex desidebat quietus loco. Sæpe Cronburgum, de quo dicam postea, et quidem Regina istuc comite [p. 183.] inuectaque molliter, profectus est: sæpius venit Hafniam, idque negociorum ac rerum necessariarum causa: quas istic perfici expedirique iusserat, euentum spectans, quem Christo commendatum placidus lætusque prestolabatur. At verò alia atque alia curante expediunteque Rege, vxor partum sibi interim accel[er]ari sentiit: cum Sol progressus cælo Arietis penè signum occupat, annumque [p. 184.] nonum hunc fælicibus piisque multorum votis auspicatus est: Rex minimè differendum ratus, continuò Reginæ Matrem Mecklenburgo accersiri curat, missis aliquot nobilibus, qui traiicientem exciperent, Gessoraque deducerent in Sialandiam, continuatoque itinere ea quam [p. 185.] ferre posset celeritate Fridricksburgum comitarentur. Martij mensis decimus et nonus fuit dies, quo a rege filiaque regina veniens excepta est. Recreatam confir-

matamque magnopere Reginam Matris aduentum ferunt. Itaque et delectatum coniunctione Regem esse plurimum: et è præsentia socrus spem gerendæ obeundæque feliciter rei, protinus auxisse: minusque curis postea conflictatum esse.

Nec hisce tantum occupari Regis animum: alia interim non minus profectò honesta sibi quàm vtilia necessariaque regno perficit. Magna quædam erat auri summa, quam durante protractoque arte bello recente Suetico, ab Electore Saxonum Augusto, cui nupta soror Anna fuit, cum diuturni atque difficilis belli ratio continuam grauemque stipendiorum solutionem exigeret, mutuo Rex acceperat. Hanc, quòd vsuris pacta esset, inque nexus eo nomine Lalandiam ac Falstriam claras fertilesque regni prouincias adduxerit, reddendam transmittendamque esse censuit. Rem autem ad Senatum iam multò antea retulerat: cuius consilio voluntateque summa cum subditis pecunia non admodum certè magna et id quidem tanto ante solutionem tempore, imperata, eiusque facti adiecta. explicataque causa esset: equidem nihil maiore vnquam voluptate exceptum probatumque esse comperit. Pecuniam igitur conflari stiparique indies est visum, idque nullo prætextu alio: et id quidem ea profectò alacritate animique studiis, vt voluntaria potius donatio quam mandatum exactumue subsidium videri existimaretur. Biennio penè integro denunciatum est antea: ne quem vel subita inopinataue exactio, vel solutionis molestia affligeret: cum quisque et quibus liberet rebus comparare, et quo vellet tempore pecuniam Quæstoribus annumerare, ærarioque inferre posset. Amica autem et perhumana est Regi erga subditos voluntas: summaque clementiæ ac bonitatis declaratio, ita mehercle

etiam, vt vix alia patrem liberos, quàm hunc ciues agricolosque et omnes denique regnorum ditionumque incolas ac ordines aut cura suscipere, aut animi beneuolentia [p 190.] facilitateque amplecti videas ac iudices. Nusquam congressus vitare subditorum: neminem repellere prohibereque colloquio, nisi quem fortasse sua prius improbitas vsusque vitæ malus colloquio prohibuisset: respondere ipse libellosque supplices acceptare: nosse compellareque nominibus suos, benigne dimittere est solitus: vicia scelerumque licentiam, impudentiam ac mendacia execrari et fugere: odisse vanitatem omnem. Nullos maiore [p. 191.] animi auersione ferre spectareque, quàm fastu atque superbia infames. Judex morum acerrimus tranquillos rectosque et constantes mirificè complecti laudareque: susurrones ac delatores referre et prodere: eaque virtus maxima in illo rege fuit. Ea enim ratione factum est, vt cum multi in omnibus penò sint aulis, qui deferre riminarique impune alios student: hac moderata æquaque iusticia regis a furtiua delationum maleuolentia sæpius [p. 192.] depellerentur. Quod ad tributa attinet, vt raró ista quidem decerni voluit: ita summa in decernendis imperandisque æquitas et gratia. Largiri potius: cumque necessitas videri interdum posset, clementer tamen et absque ferocitate exigere. —

Cum proximè elapsum Natalis Christi festum celebraret Fridricksburgi, eumque diem cum Regina proceri- [p. 193.] busque regni, qui tum quidem temporis aulam secuti sunt, honesta amicorum alacritate pro veteri regum regnorumque more transegisset: pridie eius diei quo anni huius a natiuitate salutaris Christi emersit inicium, Hafniam celeriter excurrit, isticque Calendis Januarijs inter suos exhilaratus est. A prandio cum multa inter-

rogaret multos, vocatum fortè fortuna ad se Christiernum
Vindum Henrici F., cui non ita pridem arcis Hafniensis
[p. 194.] præfecturam concrediderat, ita est allocutus: De te meos
queri, inquit, rusticos non audio[1]): macte animo virtu-
teque, eamque consectare ex officio laudem, vt cum
iussa tibi expediueris, ita administres rem, vt nullus
voluntate tua se iniuria affectum esse putet. Christier-
nus cum modesto placidoque admodum ingenio vir esset,
eum sibi esse respondit constitutum in agendo modum,
[p. 195.] qui Regis imperio voluntateque definitus sit: id agere
quod iure legibusque agi posse sciat: compendia se
nulla rusticorum damno consectari. In eo sibi rationes
omnes acquiescere, si quæ Regi grata norit, sedulo dili-
genterque cum Agricolarum vtilitate perfecerit. In aliis
nihil sibi prorsus vendicare. Rex delectatus oratione
collaudat virum, additque: Et tamen restare ex annuis
meorum pensionibus inter Hafniensis præfecturæ rusticos
[p. 196.] haud pauca ferunt, quæ nondum persoluta sunt. Et
restare, Vindus inquit, fateor. Recens mea hanc in
rem cura, recensque mandatum est. Scis enim Rex
Serenissime, non ita pridem mihi huius rei præfecturæ-
que commendatam esse curam. Et cum ætate hac
iuuenili tantas negociorum moles subeam, benignius
agendum mihi esse duco, ne quid sibi Agricolæ ex primi
[p. 197.] aditus conspectu terrorem contrahant: duroque inicio
asperiora in posterum imaginentur. Operam dabo tamen,
vt quod iure exigendum ab illis sit, paulatim sineque
molestia omnino persoluatur. Risit blandè Rex: at tu,
inquit, consultis scribis, maximeque Paschatio tuo, effice

---

[1]) Nemlig ikke saaledes som de havde klaget over den tidlige Lensmand paa Kjøbenhavns Slot, Morten Venstermand (jf Hist. Tidsskrift II, 40. V, 438—40.

vt luce crastina omnem residui nostri summam liquido cognoscam. Christiernus, ceu mandatum fuit, ilicò moram rumpere. Cumque Paschatium (erat proprium ei Nicolao nomen) consuluisset, isque retulisset in tabulas, quæ [p. 198.] registra vocant: equidem postero die ostensum regi est, septingenta viginti et septem frumentorum, hordei siliginisque pondo, iustam consuetamue annuæ pensionis solutionem è prædiis deberi. Agnosco, inquit Rex, belli recentis nostri angustias fructumque. Id profectò habent mei, quod Sueco acceptum ferant. Sed ne quid fraudi sit bonis, facultates ac studia omnia nostris commodis impendere, et strenas nihilominus mittendas donandasque [p. 199.] amicis esse consuetudo hocque anni tempus moneat: en vt et hisce suæ sint strenæ, debitum Agricolis hoc meis, certo fauoris ac beneuolentiæ nostræ signo, totum remitto condonoque. Tu id, Christierne, publico eorum conuentu proximoque colloquio remissum condonatumque illis esse denunciaris. Mirari astantes primùm: mox laudare quidam plausumque prodere, liberalitatemque regiam magnifice prædicare. Cumque aliquis rogare est ausus: Hisne etiam qui soluendo essent remissum diceret: Omnibus remissum esse Rex ait: velleque benignitatem [p. 200.] suam ex æquo omnes, quacunque demum fortuna sint, experiri. Et hæc quidem ita contigerunt. — —

Cum ergo pecuniæ decretæ expectatæque summam [p. 202.] persolutam, inque manus Quæstorum peruenisse audit, conuasari iubet: eamque rem festinatione magna agi. Adhibiti Satellites sunt, viri mehercle ac milites egregij, [p. 203.] custodiæ causa: ne quas impuri nequamque homines iniicerent ceu prædæ manus: eamque rem audaci flagitiorum impetu scelestè procaciterque omnino perturbarent. Ita restituta Augusto pecunia est: quam vt cum lucro

vsuque summo credidit: ita nullo planè damno nostro
remissa est: nihilque prorsus aut querelarum aut lamenti
[p. 204] eo quidem nomine inter nos auditum est. Dies ante
pascha octauus fuit, cum sese dabant viæ: istudque
muneris Christò solertiaque comite fæliciter executi sunt.

Interea partus vrgeri tempus ceptum est, quod maturo
tendenteque in lucem fætu, idque vndecimo Aprilis
[p. 205] necessitatem parturienti attulit. Accitæ erant è nobili-
bus matronæ longè peritissimæ, Ingrita Oxonica, Georgii
Brahij, quæ tum Reginæ operam dabat, Gynicæumque
secuta ac moderata est: Anna Holckia Verneri Pas-
bergij, viduæ: Hildeburga è Bildonibus, Eyleri Krausij,
[p. 206.] Margareta Gyldenstiernia Canuti F., Folcmari Rosen-
krantzii vxor: fæminæ lectissimæ spectatæque virtutis
omnes: quarum præsentia consiliisque ac ministerio Rex
ipse, quòd et antea eædem parienti reginæ vtilitate summa
adfuissent, hanc quoque necessitatem fæliciter absolui per-
[p. 207.] ficique posse arbitratus est. Plures in hanc rem vocari
adhiberique noluit. Aderant tamen et obstetrices piæ soler-
tesque duæ, quarum vsu curaque promoueri partum,
eoque defungi Reginam posse credidit.

Etsi autem læta erant in inicio omnia: facilitatemque
et Reginæ fiducia et rerum cæterarum facies spondere
visa est: tamen difficultas parturienti paulo post obiecta
[p. 208] molestias et longas certè et periculorum magnitudine
grauesque et deplorandas adnitenti auxit. Fatigatæ
peneque victæ etiam non ita multò post defecere vires.
Luctam luctus actutum insecutus et Regem ipsum per-
culit, et Matrem Reginæ afflixit permouitque. A medio
vndecimi in quintam sequentis diei pomeridianam, partu
[p. 209.] nisuque, doloribus, defatigatione, precibus, fiducia, con-
siliis eluctandique spe ab omnibus certatum est. Circa

hoc tempus cum discrimen summum esset, vocandam Reginæ mater censuit M. Christoferi Knofij Concionatoris Regii vxorem: quæ adiunctas è præcipuis, quæ tum circa arcem excitatis a rege ipso ædificiis datisque commorabantur, deduceret in cameram: quæ conflictanti egentique opera aliena, vel consiliis adessent, vel succurrerent opera, vel nobilium conatus industria præsentiaque plurimum adiuuarent. [p. 210.] Erat Christoferi vxor insignis virtutibus modestiaque ac pietate mulier: quæ cum voluntatem Matris Reginæ nobiliumque cæterarum percepisset: etsi nuncio doloribusque è coniecturis penè consternata est, nihil tamen cessandum rata, transcursu vno eoque celerrimo duas vel tres, quas ferre Reginam posse sciret, adiunctas sibi deduxit in arcem. At dum [p. 211.] contendunt illæ accurruntque, prius quàm in Cameram subire possent, subitò leuata partu iam filium membris vitaque firmum Regina enixa est. Datum ocij est aliquiddefessæ defatigatæque. Mox in thorum delata compositaque respicere illa cepit deque Marito sciscitari. Precibus insistere cætus iste Matronarum omnis: Deoque gratias pro incolumitate agere. Tum data infanti opera: eique rectè studioseque, ceu decuit, prouisum est.

Interea dum hæc circa Reginæ partum fiunt, superiore ædium parte, quæ vicinæ templo sunt, commoratur [p. 212.] Rex, spemque medius et dolores inter sollicitudine profectò plurima rei exitum operiebatur. Curis anxium preces ad Christum filium Dei seriæ ardentesque fulcibant. Paucos quosdam eosque familiares tantum admittere: [p. 213.] cibo penè omni abstinere: biduique aut tridui mæroribus pallorem manifestum ingratumque facies amplexa est. Augere dolorem magis dimissi cæterorum vultus, parumque conspecta alacritas. Dum hæret su-

spicaturque maioraque semper mala timet, ecce præter spem aduolare ingredique Matris Reginæ Camerarium, Nobilem a Stralendorf, qui Reginam partu liberatam [p. 214.] natumque Filium et saluam Matrem esse, Regi denunciaret. Audito illo quanta ilico læticia affectum: quanto gaudio exhilaratum putas? — — Eum, qui tantæ rei momentique nuncium attulit, nobilibus Rosis centum donat protinus, qui reuersus et recreatum nuncio regem, et liberalitatem mirificè prædicare. Mox precibus amplecti rem gratesque Deo Rex agit, qui vita filium donauerit, [p. 215.] incolumi etiam matre, quam doloribus solutam, sibique conseruatam esse præcipuum nunc ducere bonitatis erga se dei argumentum. Vt circa Reginam acta perfectaque erant, quæ pro more agi perficique solita sunt, vocato Regi et offerre filium, et coniugem saluam gratulari. Ille complexus precatusque secunda nato, gratias vxori [p. 216.] agit, solaturque et sperare bene iubet. Conspecto rege et plurimum recreatam illam et confirmatam esse ferunt. Tum socrus suæ ac matronarum, quæ parturienti adfuerant, et scire se studia, et voluntates conatusque agnoscere testatus est: eius rei officijque memoriam polliceri. Hæc cum ita gesta perfectaque essent, quod reliquum eius diei fuit, læticia plausuque ac gratulationibus absumtum est.

Finitum in prædio Ourensi inter 5 et sextam pomeridianam 11 Julij Anno 1577.

C. Erasmi Michaelii Læti de nato baptisatoque primo Friderici II Daniæ regis Filio, Historiarum liber II[1]. [p. 217.]

Inchoatum in prædio Ourensi inter 3 et 4 matutinam, 12 Julij Anno 1577.

Partum Reginæ, quæque circa illum spectari dicique fas erat, superiore orationis serie exposuimus. Nunc quo ritu quibusque testibus soboles hæc regia hæresque masculus Ecclesiæ Christi illatus, regnoque cælesti inauguratus est, veræ spectatæque narrationis cursu, si ita Deo visum est, referemus. [p. 233.] [p. 234.]

Vt ergo altera illuxit dies, etsi insomnem penè totam istam [Rex] duxisset noctem, superioribus curis vigiliisque ac sollicita animi cogitatione ita penè defatigatus, vt respirare indormiscereque omnino debuisset: primo tamen mane statim surgere, vocareque eos, quorum sibi in eam, quam parabat rem, fide ministerioque opus esse duxit. Ante omnia de regina, quam illius diei pridie recenti a partu dolore sub vesperam affligi viderat: deque iis, quæ circa eam erant, diligenter sollicitèque percunctari. Vt spem bonam esse assidentibus, eamque iam tum habere meliusculè, socrum verò confidere tranquilloque animo esse didicit: equidem et ipse animum sibi confirmandum esse arbitratus est. Mox subinde inuisere, et quod pii mariti fuit, ærumnis grauique affectam partu assiduè consolari. Paulò post vocari Knofium, aulæ concionatorem, mandat: cum quo locutus, omnem erga se benignitatem Dei omnemque benedictionem professus est. Aut quid, inquit, est amplius, quod poscere cælos velim: quid amplius a filio [p. 235.] [p. 236.]

---

[1]) En længere Indledning til denne Bog, som ikke vedkommer Sagen, forbigaas.

Dei petam? Regna dedit, patris maiorumque meorum
[p. 237.] longissima successione administrata: subditorum ita mihi animos voluntatesque ac studia copulauit, vt sinubus indormiscere singulorumque complexibus inferre reclinareque caput minime perhorrescam: Victoriis ornauit extulitque, cum non necessarios bellorum motus vicini parum certè prospicientes paratis sociatisque nostrorum regnis exciuissent: Vxorem dedit, quam et optare et
[p. 238.] amare potui. Vtque sterile coniugium non esset: aliquaque existeret nostræ coniunctionis recreatio, filias duas largitus est. Et quidem cumulate hæc omnia. Quæ, ne dubia quis mihi aut non paterna fingeret, vna profectò re omnem mihi gratiæ cælestis cogitationem vsumque confirmauit. Euangelij doctrinam dico, qua verus salutis aditus, veraque in vitam immortalem ianuam et mihi et omnibus meis patefacta est, et cælitus reserata. — —
[p. 240.] At verò nunc etiam, ne quid fortasse amplissimæ eius erga me voluntati, nihil misericordiæ desit: en filium noua quadam eaque cælesti bonorum accessione donat, prouidetque in futurum: idque nulla penè spe nostra, cum hunc mihi hæredem polliceri minimè potuerim, è causa qua proximo ante hunc partu vxorem conflictari
[p. 241.] contigit. Deos quæso, vt ita superstes siet, si ad augendam Jesu Christo gloriam, si ad promouenda asserendaque regnorum horum commoda, publicamque conseruandam dignitatem viuus valensque in lucem prodiisse videatur. — —

[p. 242.] Hæc locutus faciem auertit detersitque manu. Motus oratione Knofius ex interuallo respondebat, gratu-
[p. 243.] larique de Filio, quodque feliciter Regina absoluisset partum: precari optima, votisque suis vota Regis cumulare et prosequi. Et quidem digressus ille, precibus

lætitiam condiebat. Rex quæ circa baptismi solennitatem fieri obseruarique vellet, cogitare protinus, deque illis sollicite prouidere. Prima cura explorari infantis vires roburque obseruari iubet. Has cum firmas validasque esse socrus matronæque aliæ affirmauissent: ergo [p. 244.] moram aliquam obiici interuenireque fas sit, inquit: diemque statim baptismo inaugurationique definit Dominicam, quæ proxima a Pentecoste sequitur, Trinitatisque nomine inter Christianos celebris est et sacra. Fixa huic rei meta designatoque spacio, quod reliquum esset, et agi curarique facilè, et ordine perfici posse arbitratus est. Et quidem aliás alia absolui explicarique contigit. Id ab inicio putabat agendum esse: vt cum [p. 245.] id orbi Christiano moris sit, certos quosdam adesse infanti testes, cum regenerationis lauacro inseritur ecclesiæ: missis protinus literis moneret inuitaretque eos, quorum præsentia ac sponsione filium è sacro fonte tolli leuarique decreuerat. 'Susceptores aut compatres appellare vulgus solet. — — Amplissimum nobilissimumque [p. 247.] regni Senatum, virosque primarios quosdam alios, qui maioribus rerum prouinciis præfuere, in id officii iurisque ac dignitatis vocandos esse censuit. Certas autem honestasque huius consilii fuisse causas iudico. Et is quidem, missis actutum literis, quid sibi ea in re animi, quid pe[ti]tionis esset, liquido demonstrare. De loco, quo baptisari natum, adornarique conuiuium hospitibus ami- [p. 248] cisque voluit, aliquamdiu post disputatum est. Delectum inicio Fridricksburgum, vt qui puerperio felici prosperoque fuisset locus, idem conuiuii inaugurationisque solennitatem exciperet ac promoueret. Mutari sententiam, pluuium quod circa pascha diuque pòst tempus fuit, commeandique ac conuehendi istuc difficultas, quòd a

portu emporioque remotior locus sit, effecere. Grassa-
[p. 249.] batur Hafniæ pestis, metumque incutere assiduus nola-
rum campanarumque sonitus: fama vero maior pauores
augere, eque funerum frequentia horrorem diffundere
affricareque. De Roschildia igitur cogitari ceptum fama
inter multos fuit, siue rege ipso istuc spectante propen-
denteque animo, siue consulentibus in medium iis, qui
depulso vitatoque ceu periculo Regi sibique atque ho-
spitibus securitate consultum esse voluerunt. Quorum
mehercle consilia, quod publicæ vtilitati comparata videri
queant, nequaquam reprehendi posse arbitror. Cæterum
istic sua quoque actioni commoditas desiderata est.
Sollicito remque versanti animo Regi melior illuxit dies,
quæ cum cessare pestem Hafniæ terroresque minui
referret, non Regem modo, sed et incolas regni omnes
plurimum exhilarauit. Dei munere curaque factum id,
visum iudicatumque est ab omnibus. Etenim istic cum
annos iam multos ceu continua quædam grassata sit
pestis, eaque aliis atque aliis symptomatis nota diffici-
[p. 250.] lisque, equidem isto primum tempore ceu mandato ius-
sioneque defuncta constitit. Rex nihil territus confestim
aduolare, isticque morari diu. Mundari plateas purgari-
que: mactationes pecorum extra ciuitatem peragi, pro-
fundi sanguinem sordesque ablui imperatum est. De-
cretum serenitas dierum cessantibus pluuiis insecuta.
Arci adhibita est cura, situsque multis detersus, et
restituta concinnitas: quædam è nouo facta, quibusdam
auctus splendor. Dum hæc è mandato fiunt, aliis ad-
uertit animum: quæque ad connuiii futuri solennitatem
[p. 251.] pertineant, in expedito esse studet. Vina Rhenus fre-
tumque Scanicum suppeditat: idque iam dudum condi
reponique ceptum est. Cereuisias diuersi generis di-

uersæ miserunt vrbes. Nostrati Embecsensique præcipua
laus fuit. Eas multi poscere, quod æstum nec tollant
vllæ citius, nec sitim facilius sedent. Vino flagrantes
spiritus ceu refrigerio restituunt quieti, tumentesque
calore venas mitigant, tanquamque aspersa frigida, na-
turæ mediocritati reddunt. Culinæ bellariisque eleganter
ac copiose seruitum est. Ex omnibus certè prouinciis [p. 252]
præfecturisque, quæ imperata erant præsidibus, mitti
transportarique Hafniam: et quidem illa tempestiue, ne,
cum quid fortasse postularet vsus, in mora res vllæ esse
viderentur. Reuersus Fridricksburgum Rex coniugem
conualescentem recteque habere comperit: auxit gaudium,
socrus successu incolumitateque filiæ ceu pristinæ læ-
ticiæ restituta, et filii nati robur: qui vt vitam ingressus
est membris et validis quidem illis et plurimum certè
firmis: quæ res et imbecillitatem conciuit Matri, et his, [p. 253.]
quæ parturienti aderant, dolorem summum tulit: ita
succedente in dies incremento, quòd commoda iustaque
adhiberetur infanti cura, et matri anxietates minuit, et
patrem iucunditate maxima affecit. Excurrere interdum
Rex, interque rusticos morari sæpius, causas cognoscere,
præfectis imperare facienda, recreationem aliquam inter-
dum meditari. Hisce vsibus Ganløsum, Balderique pagus,
et Ibsdorppium, quod Hafniæ vicinius est, destinata [p. 254.]
ædificiisque commodioribus adornata erant[1]). O fælicem
Daniam, si quæ hoc tibi Rege patreque huius contigere
bona, et nosse possis et conseruare studeas. Non se [p. 255.]
ita vallatum stipatoribus ostentat, non muris obseptum
pandit, vt exclusos a conspectu subditos, repulsos re-
iectosque a congressu agricolas, fugatos territosue inopes

---

[1]) Kongen havde Jagthuse paa de nævnte Steder.

[p 256.] afflictosque perhiberi vnquam velit. Subest pectoribus
[p. 259.] cor suorum amans. — — Friderico Regi ita animum
[p. 260] ornauit collegitque virtus et plurimus humanitatis cultus, vt et facilem se adeundo præbeat, et nusquam terreri excludique miseros velit: hancque laudem voluptatemque putet maximam, si medius clemensque versetur inter suos, nullumque alloquio prohibeat, quicunque et causæ bonitatem attulerit, et adductum se necessitate probet, qui regis opem aduersus audaciam authoritatemque
[p. 261.] aduersarii iuste implorare posse videatur. Hæc humanissima planeque Christiana optimi regis consuetudo facilitasque ac beneuolentia et Maiestatis profectò et imperij parti neruus est: eo solidus nexu, vt hac et eius bonitate erga subditos, et subditorum voluntate iudicioque erga illum, publicam imperij nostri tum salutem tum dignitatem constare existimemus. Non igitur ille se in angulum aliquem Genicæumue fortassis abdere:
[p. 262.] non hominum conspectui causisque ac necessitati rerum subducere: non stipatoribus arcere supplices: non alloquio dedignari eos, quorum perspecta sibi fidem probatamque virtutem ducit: sed in publicum prodire, conuersarique suis voluptatem summam putat. Ædificari igitur hisce locis ornarique domos quasdam iussit, in quibus morari interdum negociorum caussa posset, quod
[p. 263.] et istuc commeandi facilis ratio sit, et amænitas haud parua inuitet afficiatque commorantes. Huc subinde excurrere venarique, eoque præfectos vocare, quibus quod fieri perficique vellet, mandare solitus est. Ita tempus cum vtilitate summa fallit.

Interea elabi septimanas aliquot, vernumque tempus properante admodum cursu in dies Maii mensis penè vltimos anhelare contigit: cum Regina et diligenti matris

cura rerumque necessariarum adminiculo et dulci grato- [p. 264.]
que studio mariti pristinæ sanitati restituta iam ipsa quoque in medium consulere aliquidque interdum etiam agere prouidereque exorsa est: cum nunciari statim audiit venisse ex mandato Hafniam matronas è nobilitate primas præcipuasque, quæ ornandis disponendisque futuro conuiuio locis operam solertem darent, aulæisque ac tapetis splendidioribus aulas camerasque omnes in- [p. 265.]
ducerent, et, quod fieri tum volebat Rex, magnificè inuestirent. Huic negocio præesse Regina voluit Elizabetham Krabbam, Petri Skrami, militis aurati fortissimique coniugem, matronam certè et honestissimam et morum suauitate solertiaque prudentia atque humanitate vt gratam omnibus, ita Regi Reginæque cumprimis charam[1]). Nata illa fuit patre Tychone Krabbe milite et [p. 266.]
viro longè clarissimo fortissimoque, regni Daniæ sub Christiano Tertio senatore et mareschalco, qui Scaniam aduersus Christoferi Altenburgiaci eiusque factionis insidias non ita pridem tutatus est, eadem profectò animi constantia successuque, quo sub Johanne primo Daniæ Rege Hagæum Knutsonium[2]) a Suecis incitatum missum- [p. 267.]
que, vt Scanos depopularetur et perderet, fortissimè exceptum repressit ac trucidauit. — Huic igitur cum id muneris officiique mandatum esset, maturè equidem cum iis, quæ sociæ erant ac administræ in eam rem datæ, Hafniam peruenit, quodque iniunctum fuerat studiosè concinneque ac celeriter executa est. Dum hæc geruntur Hafniæ, Regina ipso pentecostes die templum [p. 268.]

---

[1]) Ved en Hukommelsesfejl har jeg ovenfor S. 8 henført Elsebet Krabbes Nærværelse hos Dronningen til Nedkomsten.

[2]) Her tager Forfatteren fejl af Navnet; det er Aage Hansen, der menes.

a purificationis sacra augustaque consuetudine primum Fridricksburgi ingressa est: simulque nuncius Megapolim iam pridem missus rediit, qui traiecisse Ducem Vdalricum, et in Falstriam venissé narrat comitatu non magno quidem, sed honesto ac elegante. Dicto plausit Rex,
[p. 269.] incolumemque transfretasse gratulatus, altero mox die Hafniam contendit: quo Regina itinere paulò quidem lentiore mollioreque cum Elizabetha matre filioloque ac magna genycæi frequentia sub vesperum penè subsecuta est. At verò è Gessora, noto illo Falstriæ promontorio, quo loci paulo antea appulsum è Senatu ac Nobilibus quidam cum oratore regio exceperant, progressus
[p. 270.] Hudalricus eo ipso die Koagium, quo Rex Hafniam peruenit. Koagienses humaniter excipere, lauteque et quidem voluntate studioque optimo tractare: eaque cura penes Thomam Palemonium Petrumque Kremerum consules, viros mehercle industrios rerumque optimarum apprimè satagentes, et præcipua profectò et maxime laudanda fuit. Quiescere illa nocte Vdalricus, dieque postero viam ingredi: qui vt Hafniam iam propius in
[p. 271.] conspectu habuit, non procul a pago Wigisleuo a Nobilibus equitatuque regio exceptus magno multorum concursu in vrbem perductus est. Vt muros penè subiit, molasque, quas vento agi impellique istic cernas, occupat, subito fragore fremere ruereque ac differri omnia, displosis exoneratisque tormentis, quas multas magnasque in vallum ac vrbis mœnia iam pridem inferri disponique
[p. 272.] ordine Rex iusserat, vt ingredientem socerum terribili hoc gratulationis atque lætitiæ argumento magnificè exhilararet. Plateas ciuitatis fenestrasque ac domos inspersis latè herbis proiectoque gramine eleganter ornare mulieres: tum quod festus esset, et tertius iste a pente-

coste dies: tum quod hospitibus fatoque plauderent, cum
publica regni omniumque gaudia priuatis honesti voti
studiis, actionumque celebritate declaranda prosequen- [p. 273.]
daque sibi esse existimarent. Per mediam inuectus
ciuitatem cum arcem tandem attigit, primum strepitu
fragoreque tormentorum, quæ istic collocata simili ter-
rore pulsuque deferbuerunt: inde a Rege ipso, filiaque [p. 274]
Regina et vxore Elizabetha excipitur, cum in aream
progressus et læticia plurima, et humanitatis beneuolen-
tiæque declaratione socerum complexus sit. Istic illi
aliquot deinde commorati sunt dies.

Dum geruntur interea hæc, Soram ego paulo antea
profectus Iuarum Bartholinum, cui nunc istius Mona- [p. 275.]
sterii cura administratioque commissa est, adii, vt eo
loci pentecostes instantis solennitatem pro regni gentis-
que more aliqua etiam recreationis hilaritate transigerem.
Situs Monasterii est non tantum supra quam credibile
cuiquam videri potest amænus iucundusque, sed agrorum
syluarumque atque aquarum copia, fertilitate et prouentu
ita clarus, vt quo tempore res sacræ relligiosæque in [p. 276.]
pretio non haberi desierant, equidem et vbertate gra-
tissimus, et cæli temperie sanitatisque vsu fuerit maxime
expetendus. Adeo sibi prospexerat Bernhardi soboles,
vt quamuis istis penè diebus ordini dedisset viuendi
regulam seque ipsum Clareuallis veluti in secessum vitæ
intulisset: geniminis tamen primi fætus è vestigio ea, [p. 277.]
quæ ad magnificentiam delitiasque pertinere possent
loca, et deligere sategerit, et quibus confirmarent ra-
tionibus, contraherentque facultates iam tum statim
omnino prouidere. Absolonis Archiepiscopi Lundensis,
viri liberalitate pietatisque conseruandæ studio ac sparsi
prædicatique recens apud nos Euangelii amore extra

aleam omnem positi, et huius fratris germani Esberni
[p. 278.] Snaris donatio prima fuit: quorum propensissima erga
veram pietatem voluntate, cum eos in vsus claram illam
amplissimamque patrimonii sui partem contulissent, So-
rense Monasterium inicio fundatum ac confirmatum est.
Esse autem voluerunt exercendæ pietatis augendarumque
doctrinarum scholam, è qua difficillimis temporibus istis
[p. 279.] vtiles ac necessarii Ecclesiarum ministerio doctores
peterentur: qui istic lectionibus authorum variis, exerci-
tatione ecclesiastica et plurimo disciplinæ vsu ac ma-
gisterio instructi, magna postea vtilitate, cum negociis
publicis docendique officio admoti essent, Euangelii ac
vitæ Christianæ professionem studiosè atque humiliter
exequerentur. Huc magnos illos et patriæ suæ aman-
[p. 280.] tissimos Heroas spectauisse existimandum est. Volue-
runt et Xenodochia esse, vbi sua quoque pauperibus
decisa portio, et imbecillos fulciret, et peregrinos vbere
grataque Christianæ humanitatis declaratione, assiduè
recrearet. Sed et Regibus ipsis Nobilitatique præsidia
hæc minimè profectò mediocria condiderunt, ne qua in
posterum necessitas aut magnos excluderet solatio, aut
[p. 281.] inferiores, qui vltro citroque commearent, honesto ho-
spitii ac tractationis obsequio desereret, cum publicum
id et patrium peregrinis hospitium esse statuissent.
Hoc fine et suos spoliarunt hæreditatibus, et beneficientia
ditarunt alienos. Hæc vt sarta tecta conseruentur, stu-
dium Friderici, pii Regis, laudo, qui ne quid detrimenti
aliena capiat donatio, suis et consiliis prouidet, et au-
[p. 282.] thoritate disponit, tanta in hanc rem sollicitudine in-
cumbens, quanta amabiles Christo reges decet neruis
omnibus contendere, ne publici boni fulcra priuatæ
cuiusdam atque imaginariæ vtilitatis impulsu quatiantur:

dumque pauca quædam fulciant, amplissimas maiorum
vel oppugnent voluntates, vel minorum, suorumque etiam
commoda subruant, damnoque sero premant. Impietatem
licentiamque scelerum, quæ postea ipsis Monasteriorum [p. 283.]
septis vberrimè succreuerunt, non probo, hisque defen-
sorem me minimè profiteor: at publici boni cursum
nemo retardauerit, qui et sibi honestè, et posteris
vtiliter consultum esse velit. Sed de his alio in loco a
nobis copiosè perspicueque dictum est. — Huc igitur
solemus interdum ventitare, cum nec publica nos iam
amplius detineant negocia: quod clementer Rex me a [p. 284.]
cura laboribusque scholasticis dimiserit: et valetudinis
prospiciendæ causa aliquid interdum conficiendum sit
viæ, ne dum iisdem consistamus locis, eodem conflictemur
situ, hocque alamus mali, quod alterationibus minimè
discussum est. Nec minus me subinde allicit piscatio,
quæ istic loci et larga nonnunquam peragitur, et hospites
prouentu læto beat[1]). Est et Iuarus ipse vir, vt face- [p. 285.]
tiis plurimus, ita doctrina insignis, mihique iam longo
vitæ vsu ac facilitate charus. Ad hunc igitur pridie
pentecostes Roskildia abiens perueni: idque occasione
famæ, quæ de Nympha Marina ista iam latè increbuerat:
vt quid tandem in ea aut coniecturæ apparentis, aut non
conficti veri esset, liquidius cognoscerem. Ante annos [p. 286.]
enim penè decem Iuarum memini simile quiddam eius
mihi commemorare, quod ad Fioniæ littus quoddam
accidisse rettulit. Subductis in terram scaphis piscatores
frigoris pellendi causa instruxisse ignem, ad quem cum
accessissent consedissentque illi propius, venisse è mari,
nescio quod monstrum, cui etsi statura magnitudoque [p. 287.]

[1]) Denne Bemærkning om Fiskeriet har Forf. senere overstreget.

corporis paulò esset angustior, humanam tamen speciem, virginisque vultus præ se tulisse: eaque nouitate visus, exterritos piscatores adornauisse fugam. At cum tertius recollecto animi robore non tantum substitisset incessissetque maledictis: verum rapto ex igni torre verbera incussisset: illa horendum clamans tanquamque eiulationibus vicina complens citato cursu festinans detonans-
[p. 288.] que se immisit in mare: piscatoresque attoniti obstupescentesque ad ignem reuersi sunt. Vt ridere igitur, deque viso colloqui, tertio isto factum audaciamque mirificè extollente: ecce reuerti ab aquis illam, iam non, vt prius, solam, sed eiusdem formæ farinæque virgines penè innumeras adducentem secum: quarum multitudine accessuque iam vere perterrefacti piscatores denuo
[p. 289.] sese in fugam cursumque coniecerunt. Illæ etsi clamore ingenti complebant omnia, nusquam tamen proferre pedes insequiue: sed ad ignem consistentes paulum tanquam consultaturæ morabantur. Audita a piscatoribus vox est, sed non percepta sententia. Inde in ignem desæuientes, prunas torresque ac titiones in aëra iacientes latè spargunt, editoque clamore ac vociferationibus quibusdam in mare redierunt. Piscatores nec in locum
[p. 290.] reuerti tum, et aliquanto pòst nauigium deducere minimè ausi sunt. — Hæc cum audita mihi ab Iuaro recordarer, piscatoresque, et in his patrem quoque, nominatos: cognoscenda mihi erant solidè, vt collatione rerum de Nympha, quæ Samsoni locuta ferebatur, certius tandem aliquid, etiam hac occasione, apud me statui ac decerni
[p. 291.] posset. Non enim de hac re aut temerè credendum aliquid, aut scriptis inserendum esse, arbitratus sum. Sed quid accidit quæso? Dum hæc ego mecum tacitè, omniaque in pomeridianum differo sacri diei tempus:

quòd templis ac concionibus ante meridiem vacare decretum mihi esset: equidem vix prandium absoluimus, cum Iuaro, Abbatem etiamnum Monasterio præfectum vocant, quidam fortasse aulicus adesse nunciat eum, qui Regis vices inter Holtzatos gerit, poneque venientem [p. 292.]
subsequi: qui non tantum hospitio, sed ea etiam camera, qua vti iam antea est solitus, indulgeri sibi precabatur. Annuere Iuarus, ceu fas erat, meque actutum aspectare; alia tibi, inquit, protinus consulam, magisque commoda nobis confestim prouidebo. Eam enim, cum istuc pridie [p. 293.]
illius diei peruenissem, vtendam mihi Iuarus dederat, amico fortasse gratificatus, genio sinistro, cum quæ ille ex beneuolentia finxerat, parendi necessitate mutanda sibi videt. Hîc ego, cum amicum nostri causa vlterius molestari nollem, discedendum mihi esse statui, discessique: eoque die, quòd Ringstadii impedita oppletaque hospitibus omnia comperissem, præteruectus, Valsouium [p. 294.]
ad fratrem Seuerinum Lætum sub crepusculum perueni[1]). Cum eo collocutus intellexi locum vicesque regis inter Holtzatos tueri administrareque Rantzouium, cuius ego patrem in Danicis nostris, ceu meritus ille profectò erat, impensè admodum laudaui, quòd is quidem interea dum Christiano tertio, tum Holtzatiæ duci, Daniæ tamen [p. 295.]
regi designato, et fide summa et euentu læto optatoque militaret, huiusce profectò generis testimonium honesta factorum gloria victoriisque sibi comparauisse omninò videatur. Quo posteri id officio beneuolentiæque significatione comprobaturi sint, in manum quidem meam minimè positum est vaticinari. Ego verò postridie

---

1) Om Søren Glad se: Nye Danske Mag. I, 16. Rørdam, Kbhvns. Universitets Hist. II, 482.

Valsouio discedens, eo ipso die in prædium Ourense nostrum reuersus sum.

[p. 296.] Altero die, qui tertius a pentecoste fuit, cum finitis sacris exirem templo circa tumulum istum, qui iuxta Vigislöuium editior est, equites vidi numero plures, quos istic Soceri aduentum prestolari Rex iusserat, vt exceptum comitatu frequentiore Hafniam perducerent: quod illi quidem, ceu imperatum erat, paulò pòst et studio summo et voluptate executi sunt.

[p. 297.] Inde paulatim multi aliis atque aliis regni [è] prouinciis accedere: perpetuusque quidam euntium redeuntiumque cursus nobis istic est visus. Ante omnes maturè Senatus adfuit: mox alii è Nobilitate præcipui, quorum pars aliqua ministeriis, pars in communem pro infante sponsionem accita et destinata est. At verò cum è variis regni partibus, idque lætissimo anni tem-
[p. 298]. pore, et quidem occasione tantopere expetita conuenissent familiares, propinqui, affines, consanguinei, necessitudineque alia atque alia coniunctissimi: equidem et hilaritati indultum est plurimum et non inuenustè Baccho etiam litatum inter eos, quorum societas non heluoandi libidine, sed gratulationibus colloquendique suauitate condita est. Dies verò tres vel quatuor hoc studio inter priuatos consumpti sunt. Quinto, qui eius septi-
[p. 299.] manæ vltimus fuit, Johannes Senior, Slesuici atque Holtzatiæ Dux, Regis patruus, è chersoneso Cimbrica aduenit, vir veteri rectoque morum vsu vt multo integerrimus, ita pietatis laude, certoque virtutis atque humanitatis studio secundus nulli, moderationisque bono nemini comparandus. Is curribus profectus domo, cum pauci tantum equites obuiam missi antecederent, sine
[p. 300.] strepitu pompaque vrbem ingressus, recta peruenit in

arcem, ibique a Rege ipso, Vdalrichoque Duce primum, deinde a Regina eiusque matre, sorore sua, excipitur, reuerenterque et amicè salutatur. Peracto gratulationis officio, a Rege Soceroque deductus est in cameram, quæ illi supra arcis portam tabulato secundo destinata fuit, consistentibus interim in area Nobilibus, qui morantem aliquamdiu cum Patruo Regem magna obsequendi promp- [p. 301.]
titudine alacritateque operiebantur. Descendens Rex in suam . . . .[1]) è vestigio reuersus est.

Interea dum geruntur hæc, templum, quod Hafniensibus summum maximumque est, et ex veteri malorum consuetudine Virgini Beatæ sacrum, honestè eleganterque ac magnificè ornari ceptum est. In eam rem insumptum biduum: dataque est opera ab his, quibus templi eius [p. 302.]
mandata cura fuit, ne quid ad nitorem honestumque solennitatis cultum desiderari posse videretur. Inductus ostro chorus est, fonsque è solido argento, quod Sueticæ pacificationis fuit, haud procul ab altari summo collocatur, instrato pauimento holoserico, quod rubei coloris latè et intuentium perstrinxit oculos, et rei actum decente magnificaque exultationis specie egregiè exornauit. Templum, re peracta, clausum: adiectumque [p. 303.]
mandatum est, ne in diem sequentem concionibus primis solitisque ministerii sacris aperiretur. Id fieri, vtilitate maxima prouisum est. Quid enim in innumera hominum frequentia populosissimaque ciuitate peragi rerum publicarum posset, ni ab ingressu loci, quo res tantas tamque insuetas gratasque omnibus perfici necesse erat, arceretur vulgus: quod dum sese inferat, protrudatque ac

---

[1]) Her staar et Ord, som jeg ikke ret kan læse. Det ser ud som; nubam, hvilket jeg dog ikke kjender. Der har først staaet: cameram.

[p. 304.] alios etiam vel opprimat, vel perturbet, nec officij meta cohiberi, nec Maiestatis conspectu relligioneque deterreri potest. Varia quidem atque insulsa res est vulgus, nihilque pensi ducit, quo pergat modo, dum alios impediat seque stultum probet. Et difficile profectò est turbam legibus astringere, vbi tot nationes, tot gentes, tot ordines, tam diuersi mores, tanta conditionum iudicii ac inexplebilis peuè oculorum luxuria, concursu auiditateque volitantium atomorum ritu, mixtoque verborum
[p. 305.] impete in vnum veluti incerti motus institutique cumulum coit, confluitque ac fremit: vbi illud quisque spectat summum, ne desit numero, neue cessante quiescenteque se
[p. 306.] multitudo diminuta esse videatur. — — Templum igitur claudi iussum est, ne plebis insolentia impedimento esset actioni, quam et liberam profectò et magnificentia sua commendabilem esse oportebat: quòd in eam et omnium profusa vota, et oculi coniecti esse viderentur. Et hæc quidem ita gesta sunt.

[p. 307.] Postero die, qui è mense Junio secundus claro serenoque sole illuxit, rei caput tractari vrgerique ceptum est. Erat is Trinitati ex veteri Christianorum more sacer ac solennis dies: quo publicis orationibus instruere confirmareque Ecclesiam pastores solent de æterno Dei essentia ac Vnitate, de Personarum proprietatibus ac differentia, deque fide catholica ac vero salutarique
[p. 311.] cultu. — — In hunc diem cum Regii infantis baptismus voluntate iudicioque patris destinatus esset, quàm primum ille se gratissimo solis lumine infudit orbi, protinus moueri excirique plausu ciuitatem omnem, nihilque Principibus, Senatui amplissimo, Nobilibusque ac multitudini vniuersæ reliqui fuit ad gratulationem, qua et sese mutuò
[p. 312.] accendere et fælicitatem imprecari prima maximaque

erant summi nobilissimique Senatus studia: qui cum officium quantique momenti rem agi oportuit, prudenter intelligeret, maturè, ne quid in mora esset, conscendit arcem, salutatoque Rege, quæ pòst agenda essent è dignitate prestolatur. Honestus dignusque regno huius est ordinis cætus, amplissima authoritas, adeò vt, quod huic Dij immortales honori tribuunt, equidem publico plerumque bono salutique patriæ meritò tributum esse videatur. [p. 313.]
Consiliis moliri optima, quæque singulis è iure legibusque decidi queant, sollicitè prospicere suadereque, Regem curis, patriam periculis terroribusque liberare: in eo vim ingenii fortunarumque maximam reponere: dignitatem tueri ac conseruare, in hisce ordinis amplissimi nomen ac gloriam sitam esse. Cum ergo primis statim ante meridiem horis Senatus adfuisset, Regi operam dabat, [p. 314.]
eumque non tumultu barbarico, aut effusa inuenustaque ac inciuili morum clamorumque licentia, sed honesto ordinis ac reuerentiæ cultu, iustisque ministerii gradibus accepit et cingit. Id spectare iucundum est, et comprimis gratum bonis. Interea dum parantur in arce quæ ad deferendum deducendumque Infantem pertinerent, summum illud in ciuitate templum aperiri: ante fores statui ordinarique satellites, vt vocant, ne quis in illud [p. 315.]
temere voluntateque sua irrumpere proteruius posset. Hora iam imminebat nonam: cum missum puerum explorare iussi, quid agi demum ceptum, quo statu res circa templum esse viderentur. Ille transcursu vno peregit viam. Reuersus narrare, maiores, quæ in Hesperum vergunt, patefactas esse templi valuas, adiunctum militem esse, qui subeuntes arceat ingressu: prospectum patere introrsum, qui aspicientes magnificentia [p. 316.]
ornatus mouerit, splendoreque insigni intuentium oculos

perstringat. Spargi voces nemini licere ingredi: aliquemque è Senatu vrbis, quòd audacius accessisset, iam nunc tantum non percussum esse: dicterio equidem aspersum, quo admodum mulctatus est. Hîc ego, introire ergo nullos visum est? Nullos, inquit, præterquam è doctis aliquot. Hos admissos vidi. Tum verò mecum tacitus: [p. 317.] Rem difficilem agi sentio. Tamen si quid mendacio viam mihi aperire liceat, fortunam periclitabor. Progressus templum petii: cumque interrogarem, an intromitti fas esset, responderetque militum præfectus, mandatis adiectum, ne quem intrare custodia permitteret. Et ego: Ne quem è doctis etiam? Et hosce, inquit, non prohibuero. Tum me ex isto protinus aliquem [p. 318.] profiteri grege: cum ille, concedi ego posse, ait, simulque introeundi potestatem facit. Ita voto nos præter spem potiti sumus. Doctos autem appellat vulgus eos, qui in Academia hac bonas literas quocunque gradu profitentur. Eorum numero cum annos viginti expleuissem, e[x]orsusque a primis minimoque artium stipendio certè modico exilique: quòd ea tum quidem temporis in hanc, qua nunc luxuriat, fortunæ magnificentiam, academiæ [p. 319.] huius conditio prouecta minimè fuisset: ad summas doctrinarum operarumque scholasticarum vices peruenissem, cum forte fortuna ante quinquennium et valetudinis curandæ causa, et augendæ dignitatis honorisque patrii proposito, accepta a rege venia, in peregrinas regiones abiuissem: arte perfecerunt interea domi quidam, ne reuerso debitus vsurpatusque diu pateret amplius ad [p. 320.] docendum locus: sed authoritate etiam dimissus priuatæ vitæ studia rationesque in posterum consectarer. Sapiens profectò consilium his, qui prauè consultum volunt. Etsi autem nihil penè est, quod de me hoc in loco

dicam, paruasque et ingenii esse vires, et doctrinæ studia infra mediocritatem nobis constitisse fatear, nec vnquam me vel fortunæ, vel eruditionis, si modo illa nobis aliqua est etiam, fuisse ostentatorem: tamen cum hunc ego prudentibus omnibus videam probari modum, vt quæ [p. 321.]
vel annis matura, vel iudicio experientiaque grauia ac solida sunt, ante omnia optanda sibi promouendaque esse sentiant: equidem horum ego incogitantiam demirari satis non possum, qui quod aliis laudi vsuique datur, iuuentuti detrimento esse voluerunt. Nam quod ad me quidem attinet, etsi magnificè liberaliterque nobis a serenissimo Rege prospectum est, traditis in vtroque regno bonis auctisque facultatibus, quibus ordinis statusque nostri conditio sine penuria Christoque prouidente au- [p. 322]
genteque procurrat: tamen cum eo planè et vitæ instituto et profectionis fine non tantum pericula molestiasque maximas subierim, rei familiaris iacturam, maximosque sumptus fecerim: sed locorum naturas, populorumque mores explorauerim, eruditissimorum virorum in variis gentibus noticiam amicitiamque nobis quæsiuerim ac conciliarim, vt nostræ peregrinationis commoda in am- [p. 323.]
plissimum patriæ honorem iuuentutisque scholasticæ præsidium eximio equidem fructu omnino redundarent: non possum profectò non dolenter ferre priuatis quorundam ineptiis fictisque persuasionibus publicam aliquam fortasse vtilitatem interuersam esse. Dedi ego operam, vt ornarem plurimos: at illi vicissim quo me studio absentem prosequuti sunt, euentu teste comprobatum [p. 324.]
est et iudicatum multis. — — Sed paululum diuertimus [p. 326.]
oratione. Comparata igitur mihi ingrediundi in templum facultate, idque mendacio honesto, nec parum certè liberali, cum aliquot è meis istic reperissem, vt Lagonem

Beckium, Roschildensem præsidem, Georgium Ericium,
[p. 327.] Stauangriæ in Nortuegia episcopum, Johannem Franci-
scum Medicum, quos quidem, quod aliquam eorum in
me gratitudinem persenserim, libenter nomino, et aliquot
itidem bonos, vt Catholmium, Ecclesiæ eius pastorem, et
duos tresue alios, qui se congressi adiunxere nobis:
hosque salutauissem, summam templi partem, quem
chorum nostrates vocant, ingredior, aspexique ac con-
sideraui diligenter omnia, quæ istic futuræ infantis Regii
[p. 328.] in Ecclesiam inaugurationi destinata esse videbantur.
Ad notium chori latus, horum causa, qui exercere Mu-
sicam, cantuque ac harmoniis ornare interstinguereque
debebant actionem, in Boream, quo virgines totumque
penè Genycæum concederet, pulpita extructa erant,
exquisita profectò ratione, quod facilis ex iis prospectus
esset in actum vniuersum: eoque pacto alii alios nihil
impedirent. Lustratis obseruatisque iis, quæ circa or-
[p. 329.] natum chori considerari poterant, egredior, propterque
interstitij consistens fores, humili quadam ad meridiem
sella morari consideréque video Absolonem Julium, præ-
latum ac cantorem Viburgensem, virum et ætate nunc
graui, et plurimis vitæ molestiis, quas dum dicundo istic
iuri præest, ferre exantlareque eum necesse est, percoc-
tum ac conflictatum: cui ad ætatem magna etiam pru-
dentia accesserat, quam et venusta facilisque dicendi
copia, et circumspecti in iudiciis mores egregiè exorna-
[p. 330.] bant. Cum eo colloquentes aspeximus Palemonem Ju-
lium et Petrum Seuerini Medicum, quorum ille socias
cum Absolone in iudiciis ferendisque sententiis tutatus
est partes: hic ministerio vsuque Medicinæ locum digni-
tatemque in regia aula adeptus est. Præter hos, quod
quidem sciam, vidi neminem: adfuisse tamen alios quos-

dam, seque in sellas obscuriores abdidisse, intellexi postea, quibus, quod humanitatis atque amicitiæ, quam tum quidem nobis vel imaginati sumus, vel persuasimus, officium, quo honestam nominis eorum mentionem publicis [p. 331.] aliquando scriptis feceram, neglectum esse cognouerim, hoc quidem in loco minimè nominandos esse putem. Neque enim inuito obtrudendus est honor, et molestè perditur officium, quo ingratis seruitum est. Tandem ingressus templum est et Memmius, qui Vdalrico operam tum dabat Medici officio. Is cum salutauisset manu data multos, cum fortè fortuna adstarem et ego reliquis, præteriit tamen, quod ignotus essem fortasse, meque in isto doctorum numero non haberi censerive existimaret. Virum tamen hunc et bonum certè et [p. 332.] eleganter doctum esse audio. Postremus introiit Antistes Sialandiæ Paulus Matthiæ: qui cum me recta adiisset, ego illum de valetudine fuissem sciscitatus, seque ille mediocri adhuc affirmaret vti: Neque enim fas, inquit, est respondere, integra, quod illud aduersetur institutis, quibus me aliquando hoc officii capescentem egregiè solerterque instruxisti. Ego cum excidisse nobis [p. 333.] memoria huiusmodi quidem præcepta dicerem: At mihi, inquit, recordari fas sit, cui venustè vtiliterque data esse puta. Cum referri peterem, primùm, ait, mandabas, vt frequens assiduaque sit de valetudine quiritatio: eamque afflictam, nihilque firmam, dicam. Hanc perpetuam esse singultationem oportere. Deinde inopiam prætendere confingereque, semperque deesse facultatibus aliquid, quod expleri vellem. Vltimò incuruatum contractumque è suggestu tanquam prominere conspicique: quod simplicitate siue ficta ea siue vera plurimum vulgus mo- [p. 334.] ueatur. Ea ratione commiserationem authoritatemque

41*

comparari posse. Rectè, inquam, meministi: vtque ita facias, adnitare sedulò. Ille ridere: ego serii quiddam lusu tectum ducere: eamque scire multis viam, qua fortunas auxerint.

Interea pompam arce progredi, vrbisque vicos occupare dictum est. Curru subuecta Reginæ mater est toto argenteo, passimque deaurato, binis equorum iugis,
[p. 335.] qui candore læticiam ostendentes aspectantium in se oculos conuerterunt non tantum nitore, verum etiam ornatu ac parablematis egregiè. Hæc infantem regium complexa sinu, dulce gratumque deuehebat cunctis gentibus spectaculum: quem diductis arte industriaque peripetasmatis cum videndum omnibus præbuisset, equidem cunctorum gratulationes votaque ac plausus vicissim recipit et audit. Vulgi studia, effusamque in omnes
[p. 336.] vicos plateasque fenestras ac tecta ciuitatis multitudinem ita demum explicari oratione posse putes, si et desideria omnium et actus huiusmodi raritatem diligenter cogites et expendas. Difficilis erat ordinum transitus obseptæque propemodum erant plateæ hominum concursu, qui sese mutuò protrudentes, equidem viarum amplitudinem in breuia angustaque penè spacia omninò redegerunt. Tantam fuisse in ea ciuitate populorum multitudinem,
[p. 337.] mirari fortasse potuisses, ni coniecturam ex concionum sacrorumque frequentia iam multò antea facere licuisset. Quinque sunt sacris ordinata loca, eaque maiora etiam, in quibus vno eodemque ante meridiem tempore, nam antelucanas hîc lythurgias taceo, et publicæ audiuntur conciones, et cæteri ministerio accommodati ritus cum solennitate perficiuntur. In hisce templis, quæ maxima
[p. 338.] augustissimaque esse boni omnes vident, quantus hominum numerus, quanta frequentia sit, nec dici facile, nec credi

a quoquam potest. Proferre istic pedem licet nemini:
adeò oppleta auditoribus omnia, spacium adimant his
qui serius accessere. Obsideri videas fores, occupari
cimmiteria, fenestrisque inhærere multos: pænamque moræ
esse excludi aditu, idque quemque luere, quem tardum
esse iuuit. Hoc pietatis studium ardoremque audiendi [p. 339.]
verbum Dei incredibilem in gente hac nostra laudo
prædicoque: illudque omnibus antecellere iudico huius
vitæ bonis. Multa equidem interea dum et regiones
varias, et vrbes plures adeo perlustroque, vt quæ ad
morum pietatisque studia pertineant, in diuersis populis
explorem: multa, inquam, cognita, multa profectò nobis
studiosè obseruata sunt. At si, quod res est, Christo [p. 340.]
teste iudiceque liceat fateri liberè: equidem id affirmare
possum, nusquam me terrarum, quas mihi quidem videre
contigit, tantam ad audiendum fouendumque verbum Dei
animaduertisse deprehendisseque animorum in omnibus
ordinibus alacritatem, nusquam maiora studia pietatis
obseruasse, quam in regia hac atque inclyta vrbe Haf-
niensium: cui ad reliquas, quæ profectò sunt omninò
maximæ, commoditates, partimque loci situsque occasione, [p. 341.]
partim facilitate victus, annonæque vbertate et copia
percipiuntur, etiam hoc Deus optimus maximusque lar-
gitus est, vt Euangelij verbique cælestis de Christo
puram sinceramque iam diu retineat in Ecclesiis rectè
atque sincerè constitutis possessionem: nec quicquam
aut vanissimis pontificum erroribus, aut cæcis figmentis
hominum, aut ineptissimis audaculorum impudentumque
studiis ad deserendam negligendamque fidei ac euangelicæ [p. 342.]
professionis sinceritatem promouentur. Filium Dei oro,
vt hoc nobis solidum sit bonum. Vidi aliquando in [p. 343.]
ciuitate, quæ et nomine clarissima et facultatibus am-

plissima est habita, verbi ministrum, cui cum ex ordinatione Ecclesiæ ac politiæ istius mandatum esset, vt singulis diebus nona ante meridiem hora, publicè idque in summo, quod isti vrbi est, templo concionaretur, asscendisse locum, ministeriique sui partes auspicatum esse, et produxisse in integram penè horam concionem,
[p. 344.] textum ex Euangeliis luculenter profectò ac dextrè interpretatum esse: auditores fuisse vxorem, quæ maritum deserere non poterat, et amiculam, a qua illa honoris ergò deducta fuerat in templum, eoque numero totum auditorum cætum definitum esse. Vidi, indoluique, ceu Christus mihi testis est. Et tamen exactum pontificem, inductamque Euangelicæ professionis libertatem gloriatur ciuitas, eoque nomine inter primas se venditare studet.
[p. 345.] Sed contemptum displicere Christo, cum et ipse illis penè depulsus cæna sit, posteritas paulò fortasse pòst senserit experiaturque. Ego cum nostrarum Ecclesiarum animos voluntatemque ac concursum ad audiendum verbum Dei scio exosculorque: equidem hanc nobis fælicitatem, hoc beneficium, quod quidem mortalibus donari in terris potest maximum, agnosco: Deoque immortali ac filio eius æterno æqualique Jesu Christo acceptum
[p. 346.] refero, precorque, vt hoc gaudium firmum diuturnumque nobis esse velit. — — Sed verum profectò est, quod
[p. 347.] metricus iste noster aliquando lusit: Ad normam Regis, templi status hæret et ægis. Neque enim est dubium, ita demum rei vtiliter consultum iri publicæ, si et politica rectè iusteque, et ecclesiastica decenter ac relligiosè pii Reges constituant, seque ipsos actionum formam in vtraque imperij ac gubernationis parte exhibeant et
[p. 349.] præstent. — — Cum igitur hisce moribus ac pietate Regem Deus Septentrioni dederit, qui et vero cultu

cælum, et terras virtutibus amplecti peneque mereri possit: quid mirum quæso, si exemplo huius ad aman- [p. 350.] dum colendumque Deum, ad iusticiam æquitatemque faciendam, ad moderationem vitæ ac humanitatem consectandam populus ipse, qui tam pii tamque boni principis imperio subest, excitari promouerique posse videatur? Illo promptius libentiusque nemo accedit templum, ipso nemo precatur ardentius, nemo fiducia maiore et se committit cælo, et inde opem auxiliumque ac consolationem expectat et prestolatur. — — Sed paululum [p. 352.] diuertimus oratione. Etsi igitur ex ea, quæ publicis solet concionibus interesse, frequentia iudicium perfacilè collegeris de multitudine eorum hominum, quos hanc in vrbem regiam, vel necessariarum optimarumque rerum abundantia, vel mercimoniorum oportunitas inuitat et [p. 353.] retinet: tamen si cætera ista cum huius diei festiuitate confluxuque spectatorum conferas, vilescere profectò protinus, et, quod summum omninò sit, nihil illa tibi propemodum videri posse putes. Longissima est et amplitudine sua honesta platearum series ab arce in templum summum descendentibus cum ex insula arci propria per pontem, quem inde ab antiquissimis temporibus altum vocant: quoque mari subterlabente ciui- [p. 354.] tas ab arcis complexu intercipitur, inde per ditissimum pontique vicinum oppositumque vicum, mox per forum amplissimum pulcherrimumque Amagericum, et id vel lactarium vel radicarium, tum verò per piscatorium: ex eo per longissimam plateam calceariamque et pannicidariam, donec in eam, cui è septentrione nomen est, non procul a veteri foro illabare, perque eam rectá in hesperam summi Templi oram, quo transitus iste fuit, [p. 355.] pergendo contendendoque progrediaris. His equidem plateis

quantam hominum multitudinem, effusis congestisque
omnis generis statusque ac conditionis mortalibus, vias,
ianuas, fenestras, tecta, exedras, angiportus, valuas,
sellas, omniaque è quibus prospectum esse potuisse
arbitrati sunt, cernere intuerique licuisset, is fortasse
dixerit, qui et rei nouitatem et omnium vota, ciuitatisque
[p. 356.] conditionem rectè indicet, suaque lance ferat. Interea
dum promouetur per plateas pompa, cum aduentare illam
nunciatum esset, templi huius tutores, ita enim vocant,
mandare protinus insterni pauimento herbas, quas eum
in vsum paulò antea virentes recentesque inferri iusse-
rant. Effusæ proiectæque herbæ, cum in omnia templi
loca sparsæ essent, equidem gratissimo fragore è vestigio
implere omnia, nouisque ceu auræ spiramentis sensus
[p. 357.] afficere, aëremque odoribus infercire egregieque com-
mendare. Ibi ego, cum iam rem propius agi cernerem,
adiuncto mihi Georgio Ericio episcopo Stauangriensi,
sellam occupaui ad latus septentrionale, interstitio ma-
iori, quod templi medium discriminat, vicinam, non
procul a foribus, per quas ingressuros ordines, infan-
temque delatum iri scirem. Id agente me, ecce ingredi
eos, qui ductum præstare subeuntibus, omnemque mox
pompam numeris gradibusque suis interstinctam sequi.
Caput tueri pompæ Ludouicus, Palatinus Rheni et Bi-
[p. 358.] pontinus Dux, princeps certè egregius, qui hyeme su-
periore profectus domo, in aulam se nostri Regis ho-
nesto commilitio intulerat. Huic dextram Mareschalcus
Regius Johannes a Belo Megalopolitanus, læuam Vdalrici
summus aulæ præfectus clausit. Post illos ceu substites
triariique Nobilitas progressa est, primum peregrini, mox
nostrates domesticique: quorum plerisque nondum sub-
[p. 359.] uinxerat cestum Venus, Regique ac principibus, quoti-

dianis ministerii aulici officiis operam honesta liberalique stipendiorum accessione dabant. Horum, quod iuuenes plerumque essent, et in id profusi, vt magnificentia ac splendore cum læticiam testentur publicam, tum actionis celebritatem magnopere exornarent, cultum fuisse auro gemmisque ac serico non tantum exquisitum, sed luxu impendiisque vehementer admirandum. Post illos Genicæum incedebat, virgines pulcherrimæ, quibus formæ bonum additus splendor auxit. Vestem ferebant argen- [p. 860.]
team omnes præter vnam, quæ quod sponsa esset Carmesina amiciebatur. Progressis illis Infans regius secutus est. Illum auia gestabat vlnis, cui caput Vdalrico auo, pedes Johanni Seniori Holtzatiæ Duci, Regio patruo, inclinabant. Cum enim ille vxori dextrum, hic sorori sinistrum latus clauderet: illaque coniunctos inter eximia profectò mulier progrederetur, non tantum hanc confirmare illi, sed ferendo etiam infanti subseruire aduitique [p. 861.]
sedulò, ita vt a summis ille atque optimis hominibus ad regenerationis ac lauacri cælestis fontem deportatus esse videatur. Eius meminisse is velit, vita comite, ceu nos facti testimonium extare peruenireque cupimus ad posteritatem. Post Regis filium Senatus regni progressus est. Ordinis huius caput tueri proferreque Nicolaus Kooss, Regius Cancellarius, Petrus Gyldenstiernus Canuti F., Mareschalcus regni, et Petrus Mun- [p. 862.]
ckius, Admiraldus, quos subsecuti alij vniuersum huius ordinis cætum induxerunt. Horum modestiam et in ornatu corporumque cultu moderationem quid referre attinet, cum omnis ab his perpetuò absit luxus, nihilque penè supra mundiciem et simplicitatem ament. Prudentiæ eorum ac virtutis, in multis etiam doctrinæ, laus est: superbiæ atque ineptæ venditationi cæterorumque præ se

comtemptui nullus omninò inter hos locus. Torquem
[p. 863.] gestare aureum, honestiusque interdum etiam vestiri,
[p. 865.] honorem regis putant. — — Reliquus continuò Senatus ordine venusto suspiciendoque insecutus est. In illis vir humanissimus prudentiaque plurima insignis Johannes Skougardius fuit, qui præteriens cum astantem obseruantemque videret me, dedit manum et amicè salutauit. Senatum reliqua Nobilitas longo ordine sequuta est. At verò infantem rectà in chorum deferebant: ingressusque senatus est et matronarum cætus, quotquot in spon-
[p. 866.] sionem accitæ inuitatæque erant, vt fidem pro baptisando darent puero, eumque testibus se cernerent gentilitati exemplum Christianismo inaugurari. Interea et organis lusitatnm et musica eleganter largeque seruitum est a regiis cantoribus, quorum hac in re præcipua omninò partes erant. Progressis in chorum principibus, Reginæ mater cum regio infante matronisque paucis adyta interiora subiit, quæ istos quidem in vsus altari summo iuncta honesto eleganteque interstitii ambitu a tota chori prominentia dirimebantur: infra quæ principes dextram, Genycæum regium sinistram, qua in Aquilonem chorus respicit, occupare: sellis paulum humilioribus Senatus
[p. 867.] regni constitit. Cæteri, quibus istic loci negocium erat, astare officioque subseruire. Acta deinde res est, et expedita musica: cum protinus operi se maximo accingere Episcopusque et alij, quorum aliquas in hac actione partes esse omninò oportebat. Mandatis autem iam multò antea Rex etiam hoc adiecerat, operam omnes darent, ne quid insolitis nouisue ceremoniis præsentem actum deformarent: sed velle se eum et simplici et
[p. 868.] peruulgata planè forma perfici, nihilque supra eum adiici accumularique modum, quo probato Ecclesiarum nostra-

rum more cæterorum infantes sacro baptismatis sacramento ius cælestis boni hæreditatisque æternæ accipiunt, Christoque domino ac seruatori piis Ecclesiæ orationibus votisque inseruntur. — — Ab altari igitur cum descen- [p. 869.]
disset Episcopus, propter collocatum, vt dixi, in medio fontem constitit. Mox infantem disclusis adytis auia deferre: eaque, quæ summos decuit, reuerentia conspectui ministerioque exhibere. Exorsus, oratione benè longo, Paulus de re ipsa locutus est. Monuit rem agi maximam et Christo et infanti et patriæ. Adessent igitur animis, [p. 870.]
sacroque huic ac summo operi precibus votisque ac plausu egregiè omnes subseruirent. Dicta oratione, qua rei magnitudinem necessitatemque astantibus ingesserat, acceptum manibus infantem cum Christianum ex auo paterno, viro optimo ac sanctissimo Daniæ rege, appellauisset, immersum aquis totum baptisauit in nomine Patris, Filii et Spiritus Sancti: baptisatumque et Christi iam Ecclesiæ insertum inauguratumque Auiæ reddidit, benedictionemque et salutem certis consuetisque verbis [p. 871.]
imprecatus est. Sponsores baptismo astare Johannes Senior Holtzatiæ Dux, patruus regius, inclytus amplissimusque regni Daniæ Senatus, qui et totus adfuit, præter Georgium Lyckæum, qui tum fortè aberat legatione functus in Silesiam, cum illum eò Serenissimus Rex Principi Lignitizio honoratum nuptias misisset, [p. 872.]
comite Doctore Brinckio, qui cum recens aulæ ministerio adiunctus esset, in hanc legationis partem iussu regio accitus est. Georgii vices supplere filius, patrisque loco inter summos astitit. Erant et ex Nobilitate alij in id quoque officii ac conditionis inuitati quidam, vt sponsionem pro infante facerent: quibus et matronæ aliquot nobiles, lectissimæ profectò ac moribus insignes fæminæ [p. 873.]

adiungebantur: ne quid Ecclesiarum nostrarum ritus, etiam circa huius infantis baptismum, omninò variaret. His ita Paulus ex eo, quo fonti sacro vicinus stabat, locutus est loco, vt moneri se patiantur fideiussores, quocunque vel gradu vel necessitate essent, summo operi, quod quidem in terris geri posset, testes spon-
[p. 874.] soresque adfuisse, fidemque ita pro infante hoc dedisse regio: vt memores sint tanquam stipulatione mutua huiusmodi quidem contractam esse obligationem, quæ quàm diu mortalis hæc duret vita, nequaquam dissolui posse videatur. In patris se iam subiisse locum sciant, itaque operam studiis modisque ac consiliis omnibus
[p. 875.] darent, ne quid filio Regis, quem nunc sibi è sacro officio charissimum esse putent, accidat, quod cum salute patriæ ordinumque dignitate ac conseruatione reipublicæ non sit coniunctissimum. Vt infantem hunc alia præ reliquis conditione esse haud dubitent: ita se arbitrentur eo positos gradu, cui, si vita comes sit, Christo filio Dei principe dispensanteque, ætas successusque eius omninò innitatur. Precari se et a Deo optimo maximo contendere, vt qui contractus actione
[p. 876.] hac tam sacra videri nexus queat, fundamentum sit amoris mutui, quo et ille suos aliquando, et sui illum pari affectionis vinculo ac fide accipiant complectantur et foueant. — Ita locutus ille et finem orationi fecit: et Socrus regia in sellam in id iam tum paratam cum Infante Christiano reuersa est. Senatus suis se accommodauit adiunxitque locis: quos quidem et reliqua Nobi-
[p. 877.] litas secuta est. Plausum tripudio ac harmoniis suauissimis regii musici ostendere. Organis interlusum deinde est: statimque secuta concio publica, docente Catholmio, qui Christi Nicodemique certamina egregia orationis

doctrinarumque methodo, quaque solet persuadendi mouendique facilitate, explicuit, magnoque auditorum vsu cognoscenda dedit. Addidit et de Trinitate admonitionem, qua tum Ecclesia breuiter sed rectè instituta est. Sub concione, cum ego Ericiusque vicini publico Ecclesiæ [p. 378.] fonti in maiore templi atrio consedissemus, ingressus ædem Steno Bilde, cum nos fortè fortuna extremo illo morari videret loco, accessit, salutauitque, deque valetudine est amicè sciscitatus. Mihi verò cum illo viro noticia est et familiaritas antiqua, cum inde penè ab adolescentia ita nos complexus sit, vt maiorem constantioremque erga me studii ac voluntatis honestæ affectionem in alio haud persenserim, conspirantibus, vt [p. 379.] credo, in id tacitis quibusdam naturæ causis, quod iisdem et delectemur studiis, et poësin vterque nostrum ita amet, vt excellere illum potuisse non dubitem, si quod ingenio naturaque valuit, laboribus atque exercitatione voluisset excolere. Virum scio mehercle esse bonum, proculque ab adulationibus et calumniandi veneno recessisse, cui quod sentire est animo, id ipsum loqui [p. 380.] lingua est. At verò orationem cum Catholmius absoluisset, insonuissentque aliquantum organa, Auia nepotem ad altare detulit, principibus excepta comitataque, atque istic officii actionisque publicæ testem honestum reliquit munus. Liberalitatem eius principes mox imitati sunt: inde Senatus regni, cæteraque quæ choro morabatur [p. 381.] fidemque pro infante dederat Nobilitas, ordine progressi omnes oblationibus et confirmare plausum, et Ministerij Euangelici agnoscere dignitatem, eamque quam inter Christianos esse manifestam exquisitamque decet gratitudinem ostendere ac profiteri. Cessantibus paulò pòst organis eximia dulcisque quædam Musica a regiis Can-

[p. 382.] toribus audita est. Tum preces orationemque publicam cum dixisset Episcopus, adiecissetque benedictionem, quam ex Mose retinet Ecclesia, nunciata pace dimisit cætum.

Eodem quo venerant ordine, confestim discedunt templo, eaque in re variatum nihil est. Petrus Gyldenstiernius, regni senator et mareschalcus, cum nos fortè fortuna pertransiret exiens, annuebat capite, eumque ego vicissim salutabam. Hunc virum ob virtutes fortitudinemque semper feci plurimi. Sed merita patris eius
[p. 383.] Canuti Gyldenstiernij de Tim, viri longè maximi, amplissima fuere in me: adeò vt eius non possim non meminisse plusculum: idque hac occasione maximè, quod cum prima profectione mea rediissem è Germania, venissemque aliquando Kalundburgum, et me tum Christiernus II, Daniæ rex, qui eo tempore ex certo Senatus procerumque regni consilio, non captiuus, vt nugari scribereque quidam ausi sunt, sed custodia libera suoque etiam consensu istic loci commorabatur, conuentum esse cupiuisset: egoque, vt qui neque Regibus principibusue
[p. 384.] colloqui magnoperè assuetus eram, et periculum nonnunquam esse scirem huiusmodi quidem atque ea conditione viris sine arbitris verborumque censoribus conuersari aut loqui, congredi profectò atque accedere etiam refugerem: vocatum me Canutus, quod is illo quidem tempore arcis capitaneum ageret, rogabat, vt petenti volentique regi morem gererem: id de me sibi nunc persuadere, quod in maioribus meis situm iam diu cognouisset. Eoque dicto potestatem mihi Regem adeundi fecit. Etsi autem multis me et rationibus certè et argumentis
[p. 385.] non negauerim esse motum prius, vt quæ clara magnaque æstimatione essent, genio haud abhorrente consec-

tarer et colerem: hoc tamen viri tanti tamque paucis è virtute, qua prestabat, noti, dicto ac beneuolentia ita me confirmatum fateor, vt quam ipse in maioribus meis extulisset veraque ornasset laude fidem, eam ego mihi expetendam amplectendamque studiis, et priuatis vitæ compendiis omnibus, quæ cum honesto gloriæ fructu incrementoque coniuncta non essent, anteponendam esse arbitratus sim. Hunc studiorum ac vitæ nostræ cursum [p. 886.] metamque cum nescirent multi, equidem instituti consiliorumque nostrorum rationes sugillare quidam, arrodere plures, mordereque clam maleuoli et audacter immeritum calumniari. At verò summum maximumque virtuti theatrum est conscientia: ei cum improbitatis, perfidiæ aut nequitiarum inusta non sit nota, equidem nec mihi graue sit rectè agere, nec quem nostris impingant ineptiores fortasse morsum, magnoperè pertimescendum mihi esse putem. — —

Digressis a templo allusere tubicines, porta autem, [p. 888.] quæ in vesperum vergit, ædibusque, quas ego mihi angulares in ista platea, regia donatione ob res Danicas honoratus, emeram, opposita est, exeuntes, currum Socrus regia cum infante baptisato occupat: equos principes conscenderunt, Genicæum, Nobilitasque et tota ministrorum turba suis illis, quibus venerant, et ordinibus et [p. 889.] viis in arcem reuersi sunt. Interea dum paulatim subuecti incedentesque medium explent iter, nouam quasi videre vrbis faciem nouasque audire voces gratulantium acclamantiumque: ita vt in subitum auspicatumque læticiæ genus ciuitas tota a baptismo infantis effusa accensaque esse videretur. Primum enim matronæ vxoresque ac filiæ ciuium recentia inspergere proiectareque solo gramina ac plateas herbis etiam nobilioribus infercire. Mox [p. 890.]

propassis apertisque fenestris flores omnis generis intexere, cumulatisque liliis suauefragrantibus victoriæque symbolis et aërem reficere et aspectantium oculos mirificè oblectare. Postremò et plausus a cunctis datus est, alij manibus perstrepere, alij voces fundere, successum fælicitatemque omnes imprecari. Vt verò in vulgus sparsum est, Christiani nomine infantem appellatum esse,
[p. 391.] dici profectò nequit, quantopere ista re omnis ciuitas exhilarata sit. Recens enim adhuc erat Christiani tertii memoria, et percharum nomen: cuius cum sancta semperque commemoranda sint in patriam ex vera virtute merita: eque eo Nepotem audirent consecutum in baptismo nomen: subita extitit hilaritas, auditæque sunt
[p. 392.] latè voces acclamantium et gratulantium populorum: quorum etsi diuersa erant verba, in idem tamen spectabat animus, eademque poscebat oratio. Ille vitam longam petere, alter successum fælicitatemque orare, multi è nomine sumentes occasionem, et aui virtutes, pietatemque et humanitatem recensere, et huic imitandi desiderium, consectandique facultatem votis omnibus imprecari. Vetus autem est, et relligiosum multis habi-
[p. 393.] tum, maiorum nomina liberis nepotibusque imponere, sæpeque tanta nominum vis fuit, vt vel hoc solo, cum grata maiorum et merita fuissent et memoria, magnæ etiam gentes nepotum minorumue fortunas asseruerint, proque iis ornandis constabiliendisque extrema nonnun-
[p. 396.] quam periclitari ausi sint. — — Vt igitur è nomine occasionem nacti essent multi, mirum certè quantis acclamationibus infanti quidam gratulari: omnes penè, qui Christianum auum eiusque merita, virtutes, pietatemque ac moderationem nouerant, illius commemorare facta, laudes occinere: huic eandem et gratiam et fælici-

tatem vitæ exoptare. Inter has voces plaususque et gratulantium studia in arcem paulò ante meridiem peruentum est. [p. 397.] Positi ante arcis portas custodes, multitudinem plebemque aditu prohibere: illos, quibus patere accessus debuit, admittere, nullis iniurij esse. Ministris enim et Principum et Nobilitatis alibi, quo pransum commessatumque diuerterent, paratus locus fuit. In eam rem maxima Companiæ, vt vocant, destinata est aula. In arcem inductus infans Patri Matrique, qui istic interea commorati, statim oblatus, reque ipsa et nomine Christianus [p. 398.] pro ethnico gentilique traditus ac commendatus est. Parentes amplecti agnoscereque Dei munus ac benedictionem: magni etiam officium facere probareque eorum, quorum fide, laboribus ac diligentia infans Christo insertus sit: polliceri studii huius gratitudinem et memoriam: velleque se et iubere gratiam a Rege omnes etiam hac causa in posterum expectare. At verò cum infantem in eum, qui huic rei actionique paratus ac destinatus erat, locum Socrus regia detulisset, protinus [p. 399.] accedere hij, qui testes sponsoresque baptismo Christiani infantis adstiterant: proque consuetudine Ecclesiarum ac Maiorum more dona offerre, quibus, ceu gratulationum indiciis, Reginam benè sancteque meritam honorare et prosequi. In ea re omnium dignitas atque animi affectio conspecta ac deprehensa fuit. Neque enim aut Maiestatis, cui gratulandum erat, obliuisci, aut status fidei- [p. 400.] que et conditionis suæ rationem ignorare poterant, quo minus officio ac propensissima voluntatum declaratione et publico omnium iudicio et regiæ beneuolentiæ sese insinuarent. Dona igitur, qualia et ipsos profectò dare et acceptare Reginam ac Dominam fas erat, prolata dicataque, omnium et animos certè et oculos in admi-

rationem ac magnificentiæ laudem excitauerunt. Peracta re, vota comprecationesque secutæ sunt omnium, quibus [p 401.] et solatia parentibus, et baptisato fælicitas, vitæque ac fortunarum incrementa, Christo Dei filio augente promouenteque, optata sunt. Inde ad locum solennitatemque Absol. Hafniæ 10 Augusti inter 10 et 11 antemerid. Anno 1577. conuiuii, quod maxima arcis aula instructum apparatumque fuit, ab omnibus itum est: eaque læticia iste illis ita consumptus est dies .j.

[p. 402.] Inch. Hafniæ inter 6 et 7 vespert. 10 Augusti Anno 1577.

C. Erasmi Michaelii Læti de nato baptisatoque primo Friderici II Daniæ regis Filio, Historiarum liber III [1]).

[p. 441.] Sicut in primo libro natiuitatem, in secundo baptismum retulimus, ita in hoc libro ea, quæ post baptismum acta obseruataque sunt scripto digna, simili orationis cursu, Deo volente, subiiciemus.

[p. 442.] Et iam in eum qui conuiuio destinatus erat locum, Rex è palatio cum principibus amplissimoque Regni Senatu descenderat: cum paulò post secuta Regina sit, nobilibus geniceoque comite, ab aulæ suæ Magistro, viro primario ac claro regni senatore Petro Bilde [2]), quem ego honoris [p. 443.] causa putaui nominandum esse, deducta in concessum frequentissimæ Nobilitatis, quæ tum quidem Regi perficiendi capescendique muneris obsequio astitit, paren

---

[1]) En lang — Hovedemnet lidet eller intet vedkommende — ledning til denne Bog forbigaas.

[2]) I Randen har Forf. skrevet: de hoc quærendum.

que studiis ac voluntate summa honestè subseruiuit. Aula est non admodum annis vetus, sed muro structuraque firma, Christoferi Bauari opus: quod inchoatum quidem ab illo, a Christierno Primo Altenburgico ad vmbelicum, quod aiunt, et perfectionem deductum est. [p. 444.] Sacer is penè est iam locus frequente plurimorum Regum vsu, cum et ipse Christiernus, de quo iam dixi, et hoc natus patre Johannes, itidem primus: quique ab eo genitus est Christiernus secundus: et nunc Fridericus, auum nomine, fortuna animique bonitate ac timore Dei patrem referens, festos nuptiarum suarum dies in eo [p. 445.] peregissent. Vt nihil solennitates alias commemorem, Principum ac Nobilium multorum nuptias, quibus hunc locum haud etiam rarò occupari exornarique contigit. Vastus est aulæ complexus, et capacitas admiranda: cui præter amplitudinem situmque et structuræ formam etiam splendor hac vice plurimus accessit non tantum noua magnificaque tabulati, fenestrarumque ac pauimenti [p. 446.] reparatione: verum etiam aulæis tapetisque elegantissimis: quibus non materia tantum nobilis, quæ auro sericoque ac lana tenui ac pretiosa interstincta luxuriabat plurimum: sed et artificium ita honorem auxit, vt cum liciis manuque facta digestaque sciremus esse, viua tamen spirareque videri multa possent. Adeò naturam æmulatur [p. 447.] ingenium: quodque ab arte remotum est, ars ipsa studiis imitandique industria assequi contendit. In hunc ergo cum peruenissent locum, Rex confestim Maiestatis sedem occupat. Inde Socerum et Regis Patruum, principes, adiungit, vnaque assidere iubet. Mox augustissimum regni Senatum inuitans, collocat honoratque, quibus succedere et hosce mandat, quos sibi ex omni nobilitatis [p. 448.] numero præcipuos delegerat, qui pro filio ac hærede

recens nato sponsionem in baptismo facerent, eoque nomine singulari quodam ceu charitatis vinculo et Regi et nato in posterum obligarentur. Et hos quidem sua dignatus mensa omnes. Longam enim statui aptarique curauerat, quæ quos dixi caperet, quòd honoratos videri
[p. 449.] omnes vellet. Infra hanc ordine sunt collocatæ multæ, quibus et qui venerant peregrini, et è nostratibus quidam assedere, honesto equidem et accumbentium concessu et spectantium admiratione. At verò in parte domus altera, quæ quidem in Boream vergit, Regina cum Matre, totoque Genyceo dispositis in id mensis interea morata est. Inferri circa meridiem cepere fercula, aliquotque horis, nec iis tamen multis, conuiuium protractum est. Interea
[p. 450.] temporis Musicam exercere, et eam, quæ voce humana personat, et quæ instrumentis, iisque tum variis, tum concinnè affabreque factis plurima diuari[a]tione perficitur. Ab epulis cum surrexissent, in primam penè noctem saltatum, choreisque pro principum magnatumque more ciuiliter atque honestè indultum est. Crepusculo imminente pyrica incensa sunt et ardere visa. Hæc opera
[p. 451.] atque ingenio Rodulphi, quem iam inde a bello Suetico Rex armamentariis præfecerat, ita parata concinnataque erant: vt spectaculum præbuerint et iucundum forma et artificio commemorandum. Ea visum nos sub vesperum ascendimus in arcem, isticque in multam postea noctem commorati sumus. Absumptis his flagrareque cessantibus, discessum est properè, omnisque iste confestim solutus est cætus.

[p. 452.] Altero die ad prandium regiamque festiuitatem maturè reuersi sunt. Non enim protrahendum erat huius diei conuiuium: quod quidem circa horam a meridie primam finiri oportebat. Eius rei hæc causa fuit. Jam

enim quæ vocant Bacchanalia transierant, cum misso ad
Academiam nuncio imperabat Rex scenicos quosdam
ludos a studiosis apparari: quibus, si Dij immortales
benè feliciterque verterent, nato filio, solennitatem post [p. 453.]
futuram, aliqua etiam hospitum tum recreatione tum
plausu vtiliter exornarent. Datum id negocij est Ma-
gistro Jacobo Matthiæ Arhusiensi, Græco, et M. Petro
Hagæo Hafniensi, Pædagogico professori, viris apprimè
doctis et humanis, vt eam ad rem cogitationes omnes
et studia conuerterent. Illi, quæ huc pertinere possent
rationes, euestigio colligere, inque id defixas habere [p. 454.]
curas omnes, et quæ conferre actioni posse scirent, dili-
genter solliciteque meditari. Quorum ego industriam
laudandam esse censeo. At verò Regis animus et
sollicita circa has res cogitatio omnes profectò omnium
vicerit commendationes, nihilque dubij reliquerit, quin a
pectore et timorem Dei et veram erga honestissimam
vtilissimamque vitæ partem, literas, spirante virtutem
profecta esse videatur. Quid enim? num equos, num [p. 455.]
milites, num hastas defuisse dixeris: vt equestria in-
stitui exhiberique certamina non potuissent? Vetus istud
est ludorum genus aulis frequens, inde ab Aucupe, vt
aiunt quidam, in hanc posteritatem deriuatum, iucundo
equidem ac vtili spectaculo, quamdiu locus virtuti, vsus-
que viribus atque admiratio inter mortales fuit. Ast
hoc tempore cum virtute pauca, dolis simulationibusque
plurima gerantur, primamque laudem ὄργανα πυραύλικα [p. 456.]
adepta sint, euenit profectò virium atque exercitii huius-
modi militaris gloriam fatiscere: cum strenuissimus quis-
que et robore corporis audaciaque prestantissimus a
puero penè aut adolescente sordido è medio auferatur.

Vix vllum superesse iam exercendæ virtuti locum, cum virtutis arma in scelerum compendia degenerarint. — —

[p. 462.] Equestria igitur certamina cum hac quidem vice
instituі Rex nollet, scenicos, vt dixi, ludos imperauit. Huius voluntati cum parendum scirent hij, quibus eius rei demandata cura fuit, Historias delegere duas, quas sibi in theatrum conspectumque hominum deferendas
[p. 463.] esse existimauerunt. Altera Susannæ casum exhibuit: posterior, quæ et tertio die producta est, Dauidis monomachiam ostendebat: vtraque et orationis elegantia et idonea conuenienteque personarum actione meritam adepta laudem. At vero alia scio placere aliis: nusquam quisquam fuit, qui hoc delirantis mundi calamitoso lapsu ruinaque virtutum ac bonitatis omnis, omnibus ita quæ grata essent, facere potuerit, vt facto atque integritati
[p. 464.] plausum iudicio cunctorum assecutus sit. Semper hiat quispiam in omnibus officiis angulus, per quem vel maleuolentiæ stimuli, vel calumniarum morsus, præceptore Satana, in factorum rectitudinem irrumpat. — —
[p. 467.] Ego verò Fridericum, Daniæ nostræ regem, laudibus vehendum censeo, quod hæc literarum exercitia deduci iusserit in conspectum principum: quibus ceu pacis ociique symbolis natum recensque baptisatum filium, et
[p. 468.] offerri populorum iudiciis: et, si vita hæc mortali diuturna sit, venturæ honestarum disciplinarum tutelæ patrocinioque ac propagationi voluit ex huius actionis memoria destinari. Ne quid argumentum summæ huius erga literas et voluntatis et iudicij referam: cum hoc pacto ostendere voluerit suis, quanti studia doctrinasque liberales faciat: quas in summa optimarum rerum parte iam inde ab adolescentia habuit semperque collocauit.
[p. 469.] Non igitur eum in tot principum, tot procerum magna-

tumqne concessu atque præsentia profiteri puduisse, pacis artes omnibus se bellorum clangoribus anteponere.
— — Cum igitur spectaculo iucundo vtilique hospitum [p. 471.]
animos exhilarari voluit, proferri scholasticum iubet, qua re delectaretur is maximè, reliquos nimirum capi recrearique statuens. Ita exhibita priore die Susanna est, altero Dauid Goliathum feriens: vtraque necessaria et hoc quidem tempore oportuna profectò doctrinarum op- [p. 472.]
timarum admonitione. Quid enim Susanna, nisi singulorum? quid Israel, nisi totius Ecclesiæ vices formamque atque exempla gerit?[1]) — —

Hisce igitur spectaculis cum exhilarari hospites [p. 483.]
imperauisset Rex, delectus scenæ locus est ordinatumque theatrum in ipsa arcis area, in quam ex omnibus angulis, tabulatisque, fenestris, gradibus et soli circumfusi latitudine prospectus liber fuit. Post horam a meridie primam actores in theatrum inducti sunt, erectis constitutisque papilionibus, è quibus pro scenarum modo varietateque personæ ex Chorauli legibus præscriptoque [p. 484.]
in proscenium euocarentur. Vt agi cepta res est, intenti protinus fuere omnium oculi, plaususque et admiratio è vestigio secuta est. Ipse Rex ab exedra spectabat attentissime: cunctisque, quibus durabat horis, cum Regina soceroque coniugeque huius, et patruo, eodem moratus loco, actionis finem patientissimè operiebatur. Senatus plerumque omnis è proximis fenestris, alij ex aliis cum voluptate intuebantur in actionem: quæ non [p. 485.]
tantum argumentis sed concinna personarum habilitate atque imitandi artificio mirificè oblectabat. Primas priore

---

[1]) En meget vidtløftig Forklaring af Stykkernes formentlige symbolske Betydning forbigaas her.

die Susanna, altero Dauid iudicio omnium ac comprobatione tulit. Inter eos autem, qui ex area spectabant, adfuit et Petrus Skramus de Vrup, Eques et auri honore et senatoria regni dignitate clarus, qui cum ætate iam matura grauis esset, in planitiem descenderat, vt
[p. 486.] septis proximus ea, quæ agerentur, et facilius cognosceret, et maiore cum voluptate è loco scenæ proximo obseruaret. Hunc cum senio atque authoritate admirandum è satellitibus quidam regiis aspiceret innitentem septis, vt quæ agerentur propius videret iudicaretque, quæsita allataque sella considere iubet: eoque is facto meritum inter bonos fauorem assecutus est. Certè cum interfecto Goliatho castris exuti fugatique sunt Pale-
[p. 487.] stini, illisque paululum fortasse repugnantibus acriorem pugnæ congressum Israelitæ emularentur, voluptate affici vidimus hunc senem, qui ceu ipse annis vitæ melioribus firmioribusque militem et alacritate et robore egerat fortissimum, ita alacritatem atque animi promptitudinem in hisce iuuenibus probat, honestoque plausu admodum complexus est. Dum hæc geruntur palam, ego templum
[p. 488.] arcis cum Magistro Andrea Veilensi, qui concionatoris officio tum temporis in arce fungebatur, ingressus, ex ædis istius fenestris cum Magistro Nicolao Albino, Magistro Laurentio Petreio et Petro Johannis scriba quæstorio ludos publicos, loco satis commodo, aspectabamus. At verò intuentibus nobis huiusmodi quidem impedimentum præter spem obiectum est. Scamnum quoddam, quod ante culinam regiam ferculis excipiendis collocatum fuit, quidam allatum inter nos ac theatri aream ita re-
[p. 489.] posuerant, vt visum interceperint, prospectumque liberum omninò impedirent. Id cum ægrè latum sit a nostris, remouendum impedimentum, prospectusque celeriter ape-

riendus consilio fuit: quod quidem hac nobis ratione confici explicarique posse existimatum est. Erant *κωφα προσωπα*, vt vocant, haud pauca, et in his Diaboli aliquot, qui submouendæ multitudini parandæque viæ operam inter actores dabant. Horum vocato vni mandatum [p. 490.]
dedimus, vt quia diabolum profiteretur, vel arte vel vi obstantes istos prospectui, loco pelleret, aliquaque ratione è medio propulsaret. Ille cum enormi horribilique inter omnes habitu ac gestuum variorum licentia præstaret, clamoribus quibusdam editis saltuque simulato conditionem accepit, simulque poposcit vinum, quod nobis regio cellario optimum depromptum fuit. In eam rem variatæ sunt sententiæ. Vicere, quibus dari visum [p. 491.]
est, paruo impendio redimi ingens necessariumque beneficium posse. Acceptum cantharum vno haustu seque proluendo absorpsit, quantumque sex penè hominibus satis esset, vno is tractu egregiè diuariauit. Ridere nos, recteque licitatam diaboli operam arbitrari. Procursu digressus templo ante fores semelque ac iterum subsaliendo, mandati promissique legibus illusit. Nos effusi in fenestras actionis huius epithasin auidissimè expectabamus. At nihil ille minus, quàm quod iniunc- [p. 492.]
tum condictumque fuit, executus est. Subductum se immiscuit turbis: primumque nobis in aduersa multitudinis parte inter reliquos diabolorum greges conspectus est. Frendere multi nostrum, dirisque prosequi, et ceu forma emulatur inferos, orco caput deuouere. Soluimur in risum tamen omnes, egoque prædicandum magnopere factum dixi, quòd quæ in scena præcipua est virtus, decorum affabrè scenauisset. Mirantibus illis, quid, in- [p. 493.]
quam, magis è natura consuetudineque Diaboli, quàm mentiri et fallere? promissis ducit homines, quos spe

vana lactet: cumque obstrictos animos trahat, inani promissorum lusu fallit. Plausere dicto omnes, isteque inter nos diu iocus fuit. At verò, inquam, animis saltem fauete voto: quos diaboli fustrabat calliditas, casus melior in optatæ rei libertatem proprio impulsu vindi-
[p. 494] cabit. Vidi enim sine modo numeroque insilientes scamno plurimos, maiusque onus reddi, quàm impactorum pedum robur ferre ac sustinere potuisset. Dicto igitur fides statim extitit. Dum enim diaboli nostri imposturas, quòd et vinum exhausisset nobis, et pro beneficio nequitias omninò reddidisset, vel ridemus, vel detestamur: ecce fractis luxatisque fulcris, scamni tabulam
[p. 495.] corruere, quique insilierant, subita deuolutione in præceps agi prosternique, ita vt aliis tergum læsum, aliis attrita manus, his crus, his brachium correptum, vni detersus vertex, aliisque alio modo illatum damnum sit. Inde spectandi facultas reddita, liberque postea nobis in theatrum prospectus fuit.

Expletis perfectisque scenis cum finem Choragus pronunciauisset, aliud confestim ludicri honesti genus secutum est, quod veluti condimentum nouum vberiore
[p. 496.] gratia actam historiam cumulauit. Pigmeorum erat imitatio, quos necessitas armare solet in grues, veteri narratione, quæ multorum in libros illata est. Hæc prælii simulatio in choros actusque interstinctos subsultationibus ac choreis digesta, et varios motus, gestusque multiformes exprimit, et delectatione capit aspicientes, cum additus choraulus diuerso carminum
[p. 497.] atque orationis genere, tibiarum veterum loco, vniuersam actionis seriem pugnæque formam moderatur et regit. Hæc ludicra gratiam ob raritatem habent, et quia agmen puerorum est, præliique ceu effigies quædam,

idque in volucres, quos concinnè adornarat industria, exhibetur, duplici nomine mereri plausum potest. Et quidem hæc priore die: cætusque omnis confestim solutus est. Inde in locum conuiuii a Rege Reginaque et hospitibus omnibus itum est, honesteque poculis, choreisque et bellariis indultum. [p. 498.]

Altero die Goliath interfectus est, liberatusque Israel, commisso prælio, in quo non omnia penè simulata erant: adeò animos obfirmauit sacra Regis præsentia, etiam eorum, quos fugere pellique oportebat, vt ne impune quidem fugiendum sibi esse arbitrati sint, victoriamque Israel tantum non incruentam adeptus sit. Frangor certè armorum auditus diu est, et strages hostium fortiter cadentium. Depulsi tamen exactique [p. 499.] theatro, victoriam Israëlitis concesserunt: tötique actioni ingens acclamatio spectantium fuit. Huic adiuncta erat chorea, quæ a stultis habet nomen, commento certè lepido et liberali, Martini Børuppij opus, qui interea dum Arhusiæ, quæ vetus præclaraque ciuitas ad mare est in Chersoneso Cimbrica, annos penè triginta Ludi gubernatoris officio defungitur, huiusmodi quidem lusibus choreisque concinnandis ingenii vim exercebat, quod quidem illi omnium et maximum et ad poësin viuacissimum [p. 500.] inter nostros homines contigisse arbitror. Erat is annos septem et viginti natus, antea quàm scholam literarum percipiendarum gratia Arhusiæ frequentare exorsus est, eique in id tempus non atramentum, papyrus et calamus, sed πυραμη, inducendæque aciei adaptatus cos, securisque, stiua, lorum, vannus et rastri [p. 501.] aliaque id genus instrumenta rustica ita implerant attriuerantque manus, vt non mollities ex ocio, sed è labore callus rigorque articulis inductus esse videretur. Gra-

mina siciliendo ad Skanderburgum dissecabat, cum, quòd
paulò esset in demetendo tardior, a præfecto operarum,
veluti impune fit, framea percuteretur, additis minis,
grauiore, ni maturaret, poena, tanquam segniorem, è
[p. 502.] vestigio castigatum iri. Dicto perterritus, veluti sæuis
protelare id genus miseros solet, falcem in pratum abiicit,
comminatus sibi grauiter, si in id vel loci vel laboris rediret
pòst vnquam. Domo igitur relicta patris, Arhusiam,
quæ decem tantum millia passuum a Skanderburgo arce
distat, celeriter contendens, empto libello elementari,
scholam precibus obtinuit, isticque ianuam pone, inter
[p. 503.] primæ classis pueros consedit. Mirabantur hominem
cuncti et plenum annis, et promissa barba spectabilem
ista ætate exordia fundamentaque literarum inchoare:
cum ille nihil moratus conuicia, charusque præceptori,
et stipem colligebat vulgò, et inter primos ita elementa
didicit, vt tanquam saltu facto ad maiora non multo
pòst tempore egregiè subuolitaret. Vt rem succedere
animaduertit, ingressus templum maius, quod ex veteri
superstitione Clementi sacrum est, votum Deo vouit,
[p. 504.] si annueret fælicitatemque adderet proposito, perpetuam
se daturum instituendæ iuuentuti operam, nec a cura
studioque tradendi ea, quæ didicisset, vnquam reces-
surum. Orantem vouentemque filius Dei audiit et iuuit.
Ita enim comparandæ literarum cognitioni incubuit, vt
magna mirandaque celeritate per òmnes ludi classes
transuectus Hafniensi demum Academiæ, quæ tum a
[p. 505.] Christierno primo recens fundata erat, aspirauerit, ali-
quotque pòst annis, veteri scholarum instituto et priui-
legiis, Magistrorum gradu ordineque donatus sit. Inde
animum ad Juris Ciuilis pontificiique studium adiecit:
profectusque Coloniam Agrippinam cum huic disciplinæ

operam egregiam nauauisset, istic equidem et Artis eius impleuit modum, et Doctor Juris publica renunciatione postea declaratus est. Reuersus domum annos quinque [p. 506.] et quadraginta natus, ex voto proprio, consensuque collegii Arhusiensis, Scholæ istius, in qua ipse prima literarum fundamenta iecerat, gubernationem amplexus, in eo equidem officio ad senium penè perdurauit: a quo denique translatus, pastor ecclesiæ Clementinæ creatus est. In hoc ministerii cursu vitæ metam attigit, cumque decrepitam penè ætatem expleuisset, annum plus minus [p. 507.] octuagesimum agens, moritur, Arhusiæ ad orientalem ædis Clementinæ partem ex aduerso scholæ in cimmiterio sepultus, cui ita paratum est monumentum, vt lapidi cum ferula ac virgis etiam fuscina rustica insculpta sit, testimonium, quod et de originis, primæque ætatis statu, et de sequentis fortunæ officiique sancto laudabilique cursu ad posteritatis memoriam voluit peruenire. Discipulos reliquit, quos ipsi quidem vidimus [p. 508.] cognouimusque longè præstantissimos, Andream Lætum, auunculum et nutricium nostrum, Torchillum Abeldgardium, Johannem Synningium, Petrum Paulinum, Simonem Christiernum et alios itidem eximios clarosque viros multos: qui cum prima doctrinarum rudimenta illo Magistro percepissent, ad alias tandem veluti ad mercatum literarum profecti scholas, cum et cælestis doctrina de Christo et literæ humanitatis eodem propemodum tempore, bonique ac classici scriptores pro insulsis et barbaris in Academias publicas inuecti essent et restituti: [p. 509.] equidem ingenij cultura, industriaque præceptorum ac diligentia, cum alia atque alia in eo, cui artium liberalium philosophiæque cultura innitebatur, fundamento correxissent, egregiam profectò ac discipulorum opera

gratitudineque permansuram doctrinarum struem excitauerunt, posteritatisque vsui ac commodis sine inuidia consecrarunt.

[p. 510.] Sed missa hæc faciam, quæ tamen ita mihi erant exponenda, quòd illum ego virum non tantum vt quoddam quasi naturæ miraculum exemplarque virtutis semper sim admiratus: sed ingenii illius amplissimam ac planè diuinam vim thrasonicis omnium aliorum venditationibus anteferam, affirmareque haud dubitem, si ex veris vtilibusque philosophiæ scriptoribus cultura acces-
[p. 511.] sisset, aut in huius seculi scholas, professoresque doctrinæ cælestis ac literarum humanitatis incidisset, vel omnem certè, vel inter præcipuos primam eruditionis laudem, non modo inter Danos suos, sed inter alios latè multos assequi eum atque obtinere omninò potuisse. Sed barbaries tum quidem temporis scholarum penè ornamentum fuit. Et tamen inter hanc quantumuis densam
[p. 512.] multiplicemque, ad aliquod purioris literaturæ sermonisque vestigium sic eluctatus est, vt non omnis illa, tametsi latè regnans, in huius studia immigrauisse videatur. Dixit scripsitque congruè et concinnè: sed scriptioni inerat gratia præcipua et elegantia, cum sermo interea, id quod omnibus in vsu fuit, ex consuetudine vsurpandique relligione plerumque redoleuerit ac frequentarit.
[p. 513.] Elegantiæ causam iudico Ciuilis iuris cognitionem maximo ingenio attulisse. Fortasse attigit et Virgilium sed priuatis studiis, ex cuius lectione indolis ac naturæ vis aliquantulum confirmata est. Ita institutus hisque exercitiis delectatus, cum ludicra multa excogitauisset, comprehendissetque literis, mirabilem etiam Odam rythmicam in gratam verni temporis accessionem concinnè modulatus est, quam scholasticis decantandam, dum

primo Maij die primos ex vere flores ac folia ciuitatibus inferrent, dedit. Istam ego, ne vel ignoretur authoris [p. 514.] nomen, vel ipsa veniat in obliuionem, huic inseram historiæ: quæ cum philosophiæ studiosis plurimam præstiterit ad cogitanda perquirendaque multa occasionem, latere eam nolo, cum honesto hoc ac grato multis, vt opinor, loco, cum aliqua etiam posteritatis vtilitate gratitudineque possit conseruari.

In vernalis temporis ortu lætabundo, [p. 515]
Dum recessnm frigoris nunciat hirundo:
Terræ, maris, nemoris decus adest deforis renouato mundo:
Vigor redit corporis, cedit dolor pectoris tempore iucundo.
Terra vernat floribus, et nemus virore:
Aues mulcent cantibus et vocis dulcore.
Aqua tempestatibus caret, aër imbribus, dulci plenus rore,
Sol consumptis nubibus radiis potentibus lucet cum decore.
O quàm mira gloria, quantus decor Dei,
Quanta resplendentia suæ faciei:
A quo ducunt omnia, summa, ima, media formam speciei,
Magis hæc distantia, quàm sit differentia noctis et diei.

Et ille quidem ita poësi tum peruulgata lusit. Odam autem, quod ea mihi memoria penè excidisset, scripto [p. 516.] comprehensam ad me misit Petrus Paulinus, qui recens mortuus Roschildiæ, honestam nominis memoriam ob literarum studia reliquit, nostris etiam insertus clarusque Musis: quibus, si vita licuisset frui, minimè se ingratum prestitisset. Valde autem vir ille, vti profectò elegantissimè eruditus, bonisque disciplinis omnibus excultus fuit, mirificè erga hos rythmos afficiebatur: et rogabat [p. 517.] aliquoties, vt quid in his esset doctrinæ variæ ac secretioris, nostra opera nostrisque studiis ad aliquam

scholasticorum commoditatem aperiretur: quod tametsi dilatum quidem est hactenus, amico tamen mortuo gratificabimur, votisque tanti viri, si Deus volet, paulò post satisfaciemus. Martino igitur Boruppio (qui magnum illum eiusdem nominis Lutherum non ita longo temporis [p. 518.] annorumque interuallo antecessit) huiusmodi quidem exercitia ingenij fuere ac cogitationis multa: qui cum alia concinnè affabreque ad exercendam iuuentutem effecisset, etiam hanc, quam a stultis habere nomen dixi, choream excogitauit, lepida mehercule ac ridenda sæpe actuum membrorumque varietate: quam præfecti [p. 519.] ludis iam exhibitis huic de Goliatho historiæ certissima salutarique admonitione ita subiunctam esse voluerunt, vt ludicra exempli huius forma, prophana hominum colluuies totusque impietatis cætus disceret omne istud, quod aduersus Christi Ecclesiam ab improbis suscipitur, studium, feruorem et contemptum, vincente triumphanteque ad extremum filio Dei, in stulticiam desinere: eumque hisce tandem esse exprobrationis sceleratæ finem, [p. 520.] vt cum magna interim mundi ac meditationis humanæ sapientia intumescant, risus tamen ac stulticiæ tandem ferant præmia: cum cogitata ab illis sapienter, armataque robore et potentiæ ostentatione, a filio Dei Jesu Christo, contempto prius ac repudiato, finaliter eludantur. Mansuram autem Ecclesiam, Deumque suos è mediis persecutionibus ærumnisque potenter liberaturum esse.

[p. 521.] Finitis ludis, cætus spectatorum omnis dimissus est. Rex actis plausit, misso munere: pauloque pòst in locum conuiuij ab ipso, Reginaque et hospitibus est itum iam tertium, datumque temporis est aliquid exercitiis, quæ exhilarandi animi causa frequentari a magnatibus solent.

Crespusculo micare flagrareque pyrica cæperunt: isteque dies hoc pacto transactus est.

Quartus profectioni in Amagriam insulam venandi [p. 522.] gratia destinatus: sed cum alia interuenissent quædam, minareturque pluuia, dilata est profectio, et Senatus habitus, aliquotque inter Nobiles præcipuos sublatæ transactæque sunt controuersiæ, quæ alitæ diu, hoc tandem die, bonorum virorum consiliis ac opera subsederunt.

Quinto die soluto conuentu Rex cum Regina infante- [p. 523.] que et principibus omnibus aliquaque Senatus ac Nobilium parte Fridricksburgum abiit, isticque triduum commorante illo, delitiarum cæterarum vice inter Nobiles egregiè Cyathis indultum est. Nam quod ad ipsum Regem attinet, etsi pro patriæ ac regnorum more largè præbeat, quod potent, aliis: ipse tamen hac plerumque modera- [p. 524.] tione bibit, vt nullam planè ex potatione deformitatem vel probare, vel consectari velle videatur. Inebriantur sæpe alij sobrio illo: at si quando mensuram fortasse accidat ex aliqua occasione transgredi, aliorum profectò voluntatibus consulitur, non voluptati propriæ obtemperatur. Summo mane surgere, quod mehercle in hoc Rege laudibus ante omnia vehendum est: dieique exor- [p. 525.] dium a precibus atque inuocatione filij dei auspicari: sæpe in vesperum omnem vitare cibum:. potum nusquam poscere, venationibus interdum aut longissimis itineribus exerceri: inde cænare largiter, probeque indormire. Ita fieri, vt cum valetudine vtatur fælice ac prospera, quam ei et patria vniuersa et boni omnes exoptant precanturque diuturnam: tum iudicio acerrimo nusquamque collabente aut perturbato constet: resque vel authoritate regnorum fidei suæ commissas domesticasque, vel ali-

unde allatas et percipiat facile, et celeriter expediat,
rerumque præsentium statum euentibus accommodet. — —

[p. 527.] Transacto igitur colloquiisque absumpto triduo Frid-
ricksburgi, Principes eque amicis Senatuque ac Nobili-
tate quosdam Rex Croneburgum inuitat: isticque aliquot
pòst commorati sunt dies. De hac arce, quam intra
biennium proximum a fundamentis penè excitatam de-
duci fecerat ad perfectionem, etsi scripto fortasse aliquid
referri explicarique posset, quod auidum cognitionis re-
rum antiquitatisue aut recentium operum lectorem haud
[p. 528.] minima profectò voluptate affecerit: tamen quod vsu in
huiusmodi quidem operibus euenire plerumque solet, vt
certior dilucidiorque visu atque experientia, quàm aliena
narratione, cognitio iudiciumque percipiatur: id profectò
affirmauerim, orationis quidem nostræ cursu attingi rem:
intelligi autem perspiciue aut structuræ elegantiam, aut
situs amænitatem oportunitatemue loci posse, haud abs-
[p. 535.] que re impossibile omnino perhiberi[1]). — — Ego fre-
tum hoc Danicum, quod magnam istam ac clarissimam
Scandiam a Sialandiæ nostræ complexu diuidit, et
admiratus sum semper, et plurimum celebraui. Videre
volupe est profectò, quibus se veluti labris alter iste,
sic Plinio dictus, Orbis, nobilissimæ Sialandensium in-
sulæ insinuat, dum obiectis alludens ripis quinque tan-
[p. 536.] tum millibus passuum absit a littore, quod ex aduerso
in istam procurrentis Scandiæ oram angustiis celebra-
tissimis intuetur et spectat. Huius experiundi causa
multi ex omnibus terrarum populis iam inde ab exordio
habitati orbis nostri in has plagas accesserunt nauiga-

---

[1]) Forfatteren udbreder sig vidtløftigere om Nytten af at se mær-
kelige Steder.

tione frequentissima, maximeque fælice, ac Daniæ re-
gibus secunda. Hac enim est ab oriente iter in Hes-
periam, indeque rursus in Orientem profecturis: quocun- [p. 537.]
que demum orbis climate in Boreum mundi latus com-
mercia transmitti deferrique necesse sit. Sed et hij
quibus cognoscendarum regionum cura præcipua est,
haud rarò commeare huc solent, cum vt alia Danici
imperij haud mediocria vulgariaue cognoscant commoda:
tum vt freti huius angustias, nauiumque vel recedentium,
vel venientium, vel in anchoris denique consistentium
commorantiumque classem, quæ cum numero interdum [p. 538.]
vincat fidem, pretio certè inestimabilem, aspiciant ac
demirentur. Rarum est vel fretum ipsum vel quæ freto
supra infraque imminent sinus, pertinentesque a Culle-
bondico promontorio ad Huenam ipsam, quæ vtili lite-
rarumque monumentis fructuoso Tychonis è nobilissima
Brahorum gente viri primarij cultu ac mansione recens [p. 539.]
inclaruit, ratibus vacuas videre capacitates: rarius quin-
quaginta sexagintaue ac circiter aspicere: cum bis terue
annis singulis, maximè verò post vernum et paulò ante
autumnale Æquinoctium veluti agmine aliquo facto vltro
citroque ex omnibus nationibus istac naues commeent:
sæpeque accidat sexcentas septingentasue, aut eo etiam
plus, vno istic atque eodem tempore interquiescere ac
commorari. Veniunt negocianturque Itali, Veneti, Hi- [p. 540.]
spani, Galli, Angli, Scoti, Belgæ, Saxones, Pomerani,
Prussi, Liuones, Russi, et Scandia vniuersa: quæ quas
vel merces expedit, vel populos continet, latè notum, et
a nobis etiam alio in loco explicatum est. Ad magni-
tudinem verò nauium quod attinet, onus profectò ingens
plerumque omnes ferunt: cum non celeritate sed in
pondere mensuraque amplissima fructus omnis hoc tem-

pore definitus sit. Itaque septuaginta, octoginta, centum
[p. 541.] lastas capere, oneri penè ac damno ducitur: quadrin-
gentis quingentisue aut sexcentis vastissimas moles in-
fercire, lucrum maius reddit: cui quidem cum inhietur
plurimum ab omnibus, impensarum magnitudine com-
mouentur: vt cum æqualibus propemodum sumptibus
incumbatur omnibus, maiores optent expediantque, quòd
[p. 542.] maius ex his sentiant commodum. — Ad huius igitur
freti angustias spectandas cognoscendasque accedunt è
mediterraneis etiam interdum multi: qui cum philosophiæ
atque historiarum studiis afficiuntur, rerum maximarum
noticiam fructibus doctrinæ addunt: quam ita demum
ritè vtiliterque sibi comparatam putant, si quod in ea
est traditione complexuque literarum, vsu ipso cogno-
scant et iudicent. Hoc animo in Daniam nostram ante
[p. 543.] annos penè septendecim profectus est Georgius Albanus,
vir Vngarus, nobilitate et eruditionis laude clarus: qui
cum in rei huius consideratione diligenter versaretur:
equidem loci fretique nobilitatem nec admirari profectò
satis, nec satis prædicare poterat. Cumque reuersus
Vitebergam deque regno Daniæ præsente diuo Philippo
Melanthone locutus et loci istius situm et gentis hu-
[p. 544.] manitatem extolleret, in eam mecum descendit prope-
modum sententiam, vt Scandiam hanc nostram ex magna
penè Asia putauerit appendicem esse, cum supra Tannis
fontem continuatus soli perpetui tractus in hanc demum
veluti amplissimæ terræ propagationem longissimo equi-
dem cursu terminarit. Nec obesse, supra Carellios
videri Russos diuelli a Scandinauiis aquarum interlaben-
[p. 545.] tium riuo: cum et vadari locus possit, et accidat per-
sæpe, etiam a multis sicco spaciolum istud pertransiri.
— Gentis autem beneuolentiam erga se et humanitatem

magnoperè commendauit. Cumque de aliis commemorauisset multa, equidem Magni Gyldenstiernij, militis aurati locumque regium tum tenentis, virtutem ante omnia admiratus est: qui cum ea præstaret dignitate, officioque antecelleret, tanta tamen humanitatis significatione pere- [p. 546.]
grinantem ex longissimis terrarum regionibus exceperit complexusque sit: vt meritò viri illius studia et virtus a bonis quibusque celebrari posse videatur. Inter reliqua officiorum argumenta etiam hoc se iudiciumque ac voluptatem erga peregrinum probare voluit, quòd præstantissimum equum, instructum ornatumque iis, quæ a tali viro proficisci decorum fuit, Albano miserit donaritque [p. 547.]
iam penè abeunti: cum bis illum conniuijs acceptum et magnificè perhumaniterque tractauisset[1]). — —
Plurimum idem (Albanus) et Henrici Magni, qui Hel- [p. 552.]
singoræ consulem iam annos multos agit, eximiam erga se virtutis humanitatisque significationem extulit. — —
In eo et iudicij præstantiam et rectitudinem morum cum [p. 553.]
doctrina ac dulcissimo vitæ conuersationisque vsu mirificè conspirauisse: adeò vt eius viri officiorumque ac humanitatis erga se meminisse semper velit. Et Albanus quidem ita locutus de nostris, plurima profectò affecit voluptate me. — —

Sed reducta in id, quod agendum est, oratione, cum [p. 554.]
loci huius situsque elegantiam atque opportunitatem Fridericus perspexisset: cumque ab omnibus orbis penè vniuersi populis eundo redeundoque hunc tractum frequentari sciret, exornandum statuit: quò gemino, et

---

[1]) Forf. fortæller derpaa i en forfærdelig bred Stil, om at Albany af Beskedenhed sendte Hesten tilbage. — Om denne Georg Albany von Chyrgey og hans Forhold til Mogens Gyldenstjerne se Ny kirkehist. Saml. IV, 94—5.

[p. 555.] naturæ et ingenij humani artificio expolitus illustratusque locus commeantium vel oculos perstringeret, vel sermonibus illatus claram gratamque perfecti ac magnifici operis famam ad omnes latè gentes transmitteret ac propagaret. Et quidem ad Helsingoram ipsam quod attinet, haud ignoramus minimè vetustam ciuitatem esse: cum Erici Pomerani opus sit, ante annos plus minus centum et septuaginta datis concessisque priuilegiis et
[p. 556.] libertate, per quam ad ius dignitatemque cæterarum Ciuitatum a rusticorum prædiorum seruitate euecta est et plurimum separata. Arcem huic vicinam, quam Krogium vocatam ab inicio, multò scimus vetustiorem priscos Daniæ reges attigisse, cum ei, quæ in Scanico littore est, ex aduerso condita atque exstructa esset. Antiquitatis vtraque refert famam, et veterum Regum curam sollicitudinemque produnt posteritati. Ante Val-
[p. 557.] demaros omnes conditæ sunt spaciis tam arctè iunctis coëuntibusque, vt serpente æneo, quales nunc fundi parique orbis ruina videt, committi posse videantur.

Cum igitur Fridericus istum sibi, ante biennium recens elapsum, ornandum muniendumque putaret locum, remouendos planè a fundamentis priores muros, locumque omnem solido detergendum statuit: ne quid nouo
[p. 558.] cultui structuræque rudera vetustatis obsisterent: nouosque elegantioris operis conatus antiquæ simplicitatis cruditas ac firmitudo retardaret. Dirutis ergo muris vestigia prioris secutus ex iisdem penè fundamentis excitauit hanc, quæ nunc et regiam præ se magnificentiam fert, et fama ob splendorem præsidiique necessarij soliditatem latè in omnes populos inclarescit.
[p. 559.] Quantum autem vallis fossisque, muris, propugnaculis, munitionibusque ac fortalitiis insumptum sit, operis

structuræque dignitas ac magnitudo ostendere per se potest. Deleto interdictoque prisco Krogij nomine Cronburgum appellari iussit: cuius situm, structuræque claritudinem, fundatoris nomen, tempus et impensarum causas hoc nos carmine complecti imperauit:

Carmen inseratur.

Hæc noua quæ cernis Cronburgi mænia castri.

Et nos quidem ita scripsimus: ille verò non in eo [p. 560.] conditæ arcis elegantissimo opere interquiescens, aliud tentauit perfecitque: quod cum multi tamen fieri vix posse dicerent, Rex se perfecturum, multamque hominibus admirationem relicturum esse affirmauit. Interea enim dum et arx ista sub artificum industria operarumque celeritate ad perfectionem deducitur: et Reginæ partus aspirat maturitati, Saxum grande, immaneque ac [p. 561.] vsibus humanis impar, quod littore maris, via qua Croneburgo Gylleleiam venitur, situm nescio quam ex vetusta multorum opinione famam habitantis versantisque istic ceu genij cuiuspiam aut spiritus nostri seculi hominibus infuderat, quo nomine et sacrum penè atque inuiolabile a multis habitum atque ostensum fuit: Lappelyta erat nomen: incolisque ac peregrinis inter cuncta notum. [p. 562.] Hunc lapidem cum euellendum ac transferendum loco rex decreuisset: aliique dissuaderent factum, fortassè ob relligionis famam, quæ diu multos torserat dementaueratque: alii ne fieri quidem posse existimarent: mandatum is confestim artificibus dedit, qui paratis compactisque machinis, quæ leuando trahendoque oneri idoneæ [p. 563.] ac sufficientes essent, huic se actutum operi accingerent: viribusque et ingenio omnem mouerent lapidem, vt lapidem hunc ea qua vellet ipse et celeritate et spaciorum

distantia mouerent. Datum id negocij est Rodolpho Dauentriensi, qui operis eam in rem, quæ fieri opus facto esset, solers assiduusque imperaret. Fabri parare tra-
[p. 564.] ham, qualis quantaque ad eum quidem diem a nemine vnquam conspecta est. Cratis instar decussatim transuersumque connectebantur ordinibus multis ligna eaque maxima firmissimaque, adeò vt singulis ferendis viginti trigintaue, et quidem robusti omnes illi vix pares essent viri. Conserta strues est Hippelis vallisque ferreis, quibus et rigor et magnitudo ea fuit, vt onus plenum
[p. 565.] viro singuli præstiterint: aliquotque vltra centum eius generis impacti sint. Interea funes camelique multò validissimi allati sunt, quibus et moueri machina, et trahi onus posset. Paratis expeditisque rebus quingenti è nauibus acciti sunt Nautæ, homines qui nihil non viribus, audacia cuncta mouent. His centum et quin-
[p. 566.] quaginta è ciuibus Helsingorensibus adiecti, eoque numero id effectum est, vt moueri tandem attollique et post multos variosque industriæ, consilij et laborum flexus adigi potuerit in traham: qua quidem expedita re, maximam sibi molestiarum exantlatam partem omnes proclamare. Et quidem largior difficultatem fuisse sum-
[p. 567.] mam, prius quàm subuehi suburgerique in machinam potuerit, tot confractis interim lignis, tot contusis comminutisque vectibus, tot funibus ruptis, tot arboribus, densissimis quercubus et fagis, quæ littori vicinæ religandis excipiendisque in tractum impulsumque camelis præbebant opportunitatem, penitus reuulsis terra, eque radicibus planè subaratis. Librando maxima demum res acta est et arte, cum parum viribus hoc negocij caput successisset. Submissis suppactisque trabibus multò maxi-
[p. 568.] mis validissimisque in fossas, quas agi tandem necessitas

ingeniosa docuit sub latus quà in Libanotum penè prospectabat onus: instratisque asseribus firmissimis, ita vt pontem æmulari æquareque structura videretur, trabe transuersim vna ad fossarum penè labrum subdita, qua tanquam ζυγῷ res ad æquilibrium deduceretur: quinquaginta homines in machinam incursabant: paulatimque in [p. 569.]
sumitatem ipsam subeuntes, motui saxum veluti alludere aspirareque pondere suo ac grauitate effecerunt. Ea res inicium successus dedit: cui quidem nihil concessum, nihilque remissum est, prius quàm leuato reuulsoque è latebris domesticis semperque possessis hiatibus saxo in dispositam aptatamque machinam enorme istud ac rude onus, decimo tandem die immitteretur. Confestim [p. 570.]
ab omnibus tanquam parta victoria exclamatum est: interque Regem et Palatinum certatum, negante hoc quidem vlterius isto die posse duci: Rege verò affirmante haud se discessurum prius quàm aliquot inde pedes ab hiatu antroque domestico protractus esse videretur: vicitque rex, cum è vicinis vocati pagis ducenti ac quinquaginta rustici communem istam cum reliquis operam magna alacritate subiuissent. Paulò ante [p. 571.]
solis decubitum septem propemodum pedes a loco suo commearat: Rexque Croneburgum, ceteri in Ciuitatem atque hospitia reuersi sunt. Altero die — — perfectis [p. 572.]
quæ explendo operi pertinebant rebus, primum ipse Rex signum dedit: eque eo labor confestim inchoatus est. [p. 573.]
Cumque sub meridiem ipse in machinam insiliisset, vnaque fortè traheretur, ab archinauta, cui negocium erat datum actionis formam progressumque celeusmate moderari et flectere, cum ea quidem vice proximus adesset machinæ, interrogat, ecquidne magnum a Sociis et Mottis, eo enim se nomine plerumque solent compellare

nautæ, onus magnum trahi existimaret? At verò maximum, serenissime Rex, Archinauta inquit, quod quidem
[p. 574.] ab inicio conditi hîc regni vspiam terrarum ab hominibus terrestri via tractum promotumque esse pntem. Nam et Lapidem inter omnes magnitudine sua ac grauitate maximum trahimus, et præter hunc duo etiam Regna, quæ Maiestatis tuæ humeris imminent et sustentantur. Risit Rex, honesto concinnoque responso delec-
[p. 575.] tatus, archinautamque nobili Rosa donat. Et hoc quidem munus tu pro lepido isto responso tuo habe[1]). —
[p. 578.] — Iam septimus aderat dies, cum aliquot a meridie horis in eam, qua Ciuitas ab arce differt, planitiem ... peruentum est, tracto per medium sabulum lapide mille ducentis et quinquaginta passibus, omnium quidem admiratione, qui vel in arcem illatum, vel iuxta arcis por-
[p. 579.] tam collocatum iri existimauerunt: cum subitò exclamans Rex, Consistite, inquit: camelos iugo vellite: hîc locus est, vbi illum mihi aliquandiu interquiescere fas sit. Ingens clamor è vestigio secutus: ipsaque nobilitas, quæ frequens omnibus diebus aderat, funesque sæpius contingere gestiebat manu, dicto voluntatique Regis plausit. Distributa in omnes munera: actæque sunt gratiæ, et singularis erga præcipuos præfectosque declaratus fauor. Quid consilij Rex hac in re secutus sit,
[p. 580.] a nemine intellectum est. Ego literis mihi nostris inserendam putaui historiam esse, quòd quæ circa hanc rem acta sunt, eo quidem tempore contigerunt, quo vterum iam tertio Regina ferens, approperabat partui: quo paulò post Christianum, primum filium, Christo filio

---

[1]) Forf. fortæller derpaa vidtløftig om Arbejdets langsomme Fremgang.

dei dispensante conseruanteque, ac bona interim fortuna comite, in auras vitales Fridricksburgi, vt diximus, enixa est.

Croneburgum igitur cum Reginam Socrumque, prin- [p. 581.]
cipes ac nobiles quosdam euocauisset Rex: aliquandiu istic voluptati colloquiisque indultum est: indeque Fridricksburgum reuersi omnes, extremam manum operi adiecerunt. Rex muneribus amplissimis quosque prosequi: spondere beneuolentiam, quam experiri quemque iubet. E Nobilibus alios dignari clientela, alios creare Equitum Magistros annuisque et iis quidem lautissimis stipendiis obligare. Exacto triduo discessum est: vna- [p. 582.]
que Roschildiam profecti mutuis amplexibus fælicitatem comprecabantur. Johannes per Fioniam rediit in Holtzatiam, charus Deo princeps ob virtutem, qua suis approbatus est. Socero Rex Ortenburgum comitatum præstitit: ibique et huic et Socrui valedicens cum Regina contendit Fridricksburgum: curisque publicæ rerum saluti pertinentibus deinde vacare cæpit. Vdalricus cum [p. 583.]
Vxore et Infante Christiano, quem vt abducerent secum a patre Rege impetrauerant, per Lalandiam Falstriamque Magnopolim reuersi sunt. Discedentes Gesoram officiorum ac consuetudinis causa prosecuti sunt Ericus Rhudus, a profectione statim mortuus, vir bonus vtique et strenuus, cuius fides et in patriam studium recenti bello Suetico egregiè perspecta est, Gregorius Wlffztandus et Caspar Paselicus Jureconsultus, viri longè præstantissimi, quorum hic, cum cæteri reuerterentur, vna cum Vdalrico principe et aliis in Megapoliam traiecit. [p. 584.]

Audito Fridricksburgum rediisse Regem, istuc ego negócij cuiusdam causa profectus, cum expediuissem mea, a Knofio concionatore conuiuio lauto quidem illo

certè ac liberali exceptus sum. In huius igitur cum interirem ædes, fortè fortuna Samsonem istic eum reperi, cui progressam istac è mari Nympham fama diu
[p. 585.] constans peruulgataque locutam ac conuersatam esse fuit. Mirabar primùm, mox tamen gaudio haud mediocri affectus sum, inuento istic homine, cuius conueniundi gratia in ipsam Samsoniam mihi propemodum fuerat paulò antea traiiciendum. Nam cum historiæ huius pertexendæ cura subiisset animum: essetque eius etiam narrationis, quam a Nympha marina profectam dicere
[p. 586.] opinarique multi, hac ipsa explicationis serie facienda mentio: nec tamen non comperta liquidò, satisque explorata inserenda erant: plurimum vtique exhilaratus sum, incidisse me in hominem, quem penes rei huius et caput et cauda omninò versaretur. Inter prandendum ergo cum adessent in mensa Georgius Ericius, de quo dixi antea, Episcopus Stauangriensis, Hartmannus N.,
[p. 587.] Scribæ delectarij munere aliquando apud Danielem Rantzouium tessera militari in Suetico bello functus, et vnus itemqve alter: sciscitari a Samsone ipso cæpi diligentissime, ecquid inesset narationi huic, tantum sparsæ tantumque peruulgatæ, veri: et vtrum illi Nympha ista, quoque in loco, quali forma, qua vsa lingua, quibus orta
[p. 588.] natalibus, quo domicilio quibusque fluctibus assueta, quo anni mense, quo die, quaque diei parte, soline denique an aliis præsentibus, idque quoties apparuisset? Postremò quid attulisset è fluctibus mandati: quaque causa illa motam impulsamue dixisset se, vt congressa apparensque hoc temporè hominibus loqueretur? Hisce cum rei veritatem mihi explorandam ducerem, virumque essem se-
[p. 589.] dulò, et quidem cum obtestatione grauissima adhortatus, ne quid vel fabulosa spargendo, vel narrando periculosa,

hominum et animos irretiret stulticiis, et sibi calamitates assisceret: ad singula protinus ita respondere, vt post velitationes aliquot verborum, funem planè arenis nexum congestumque deprehenderim: cuius summam præcipuamque cohærentiæ causam hominis ætatem, annum [p. 59
enim iam agebat penè septuagesimum: et vitæ prius actæ famam integritatemque, et auidos denique ac faciles pronosque ad credendum iis, quæ noua insuetaque narrari solent, hominum animos libidinemque comperi. Nihilominus mirabar tamen, viri non grandævi modò sed confracti viribus, eque altero laborantis crure, quo vicio inniti fulcirique eum baculo oportebat, temerariam [p. 591.]
in asserenda re pessima audaciam, constantiamque, et vt dicam liberè, importunitatem. Cum enim id sibi, quod de filio Regi nascituro dixerat, egregiè successisse videt, non in eo, cuius se gerulum Antuorskouij, circa Nouembris proximi inicium, idque è Nymphæ suæ mandato instructioneque professus est, constitit: inualuisse orbi vniuerso vicia, hucque eius mali fumum contagione [p. 592.]
scelestissima infusum esse luxum, ebrietatem, iuramentorumque et dirarum horribilem licentiam: horumque malorum ac prophanitatis emendationem peti, quam vel propter mandantem deum, vel imminentem securis pœnam minimè differeri (!) necesse sit. Sed sumpta auctaque vel ex prioris congressus impunitate fiducia: vel motus illectusque lucro, quod è fabula sibi increuisse animad- [p. 593.]
uertit, dônatus ab aliquibus pecunia, qui vel rei mirabantur nouitatem, vel figmentis illusionibusque diabolorum affici commouerique sese posse declarabant: redit post principum congressus colloquiaque et conuiuij huius solennitatem Fridricksburgum: nouaque prioribus mandata cumulat ex ea, quam sibi nunc iterum factam Deæ [p. 594.]

marinæ apparitionem affirmabat: Lythurgias ac annuas certis-temporibus posci preces: easque astringi numeris, annorumque trium spacio ista pietatis exercitia definiri. Addidit et Nymphæ suæ nomen, eamque dici ait Ibrant, cum ea de re esset a me serio interrogatus. Id se ob-
[p. 595.] nixè, perque omnia sacra petere, vt si quid vel consilio quisquam nostrum, vel authoritate posset, opem ferret misero, vt in Regis conspectum admitteretur. Eam additam mandatis necessitatem esse, vt nisi ipsum adiret alloqueretarque Regem, eaque quæ mandatis commissa essent, exponeret, liberum se a iugi molestaque vexatione minimè futurum arbitrari. Et quidem huiusmodi ille multa locutus est. Ego cum, quo spectabant omnia, ex ipsa re protinus cognouerim, etsi nullum ex omnibus
[p. 596.] hisce videri non potuisset primum, in quod viri boni Christianique zelus atque indignatio meritò exardesceret commoueretarque: nominis tamen rationem amplexus in illud primos mihi vel iræ vel admonitionis defigendos aculeos existimaui. Cumque haud ignorarem, spiritibus quibusdam et bonis et malis attributa vel ex causa officiisque vel euentu esse ab antiquis nomina: — —
[p. 597.] equidem minimè dubitandum mihi fuit, narrationis vniuersæ caput in eam, quæ ex nominis complexu posset colligi, significationem fortasse collimare. Nihil moratus igitur, cum Danicis rebus Danicas voces explicationesque accommodarem, descripto in papyro nomine, systemate quidem literarum, iunctaque ac solida harum serie
[p. 598.] nihil certi a nobis deprehensum est: cui quidem vt certo firmoque cogitationes inniterentur: diductis autem reuulsisque ac interstinctis literis, ita vt harum quælibet vocem integram referret significaretque, ceu in Symbolis ac Cabala nonnunquam fieri obseruarique scimus: con-

iecturam per lusum fecimus, eque nomine IBRANT[1]) extra omnem controuersiam ostendi, Idel Tant Ber Atther Rasmus Nielsen, quod quidem Latinè sonat, Erasmum [p. 599.] Nicolai, hoc enim isti fuit viro nomen, meras denuò adferre vanitates. In illam mecum è danicis vocibus interpretationem confestim ab omnibus sententia itum est. Risere suauiter multi: cumque Aruidus Hwitfeldius secretarius visendi salutandique nos gratia sub vesperum accessisset, hancque intellexisset è nomine isto obseruatam [p. 600.] a nobis esse significationem, admodum certè motus istud ipsum magnopere admirari. Ego qui paulò fortasse acrius in istam rei vanitatem ex indignatione quadam fueram inuectus, monui diligenterque adhortatus sum senem, vt ferendis huiusmodi mandatis planè ineptissimis abstineat, seque exploret diligentius excutiatque, nec se figmentis diabolorum ludificari sinat: cum rem istam vniuerso dei verbo fideique Christianæ sinceritati ad- [p. 601.] uersam esse, minimè posset ignorare[2]). — —

Ille ingemiscens dolore, ait, se rei huius vim mag- [p. 612.] nitudinemque non prius rectè considerateque perspexisse: multò persuasum esse aliter: quosdamque instigatores [p. 613.] etiam fuisse, qui si quid fortasse dehortati essent, nihilque suspicantem mali, de periculis ac virginis istius, quæ apparuerat, conditione admonuissent: in hanc se necessitatem minimè fuisse peruenturum. Summa sibi duo extitisse ad capescendum iter, ferendumque mandatum argumenta: alterum, verba, quæ diuina appella- [p. 614.] bat: quibus cum nihil putaret inesse falsi aut impietatis, perferenda sibi ex mandato arbitratus est. Alterum,

---

[1]) Bogstaverne ere numererede over Linien: 1. 3. 5. 4. 6. 2.

[2]) Her meddeler Forf. en lang Formaningstale, han har holdt til Bonden, hvilken dog uden Skade kan forbigaas.

metus: quòd et vrgeretur sæpius: et, ni munus hoc tandem obiuisset, formidauerit certè ab illa aliquando se in mare præcipitatum iri. Joco primùm lusuque
[p. 615.] hominis simplicitas excepta est. Inde dato dictis spacio, consolati sumus senem: beneque sperare iussimus: non esse primum inter mortales se, cui verborum phaleris, rectique ac pietatis specie impositum a spiritibus malis
[p. 624.] siet. — — Grata admonitio hæc multis fuit: nosque sub vesperum Fridricksburgo discedentes in pagum Herlouium, qui arci penè proximus est, deuenimus hospitio excepti a pastore Ecclesiæ eius domino Christofero, viro et docto certè et liberali: eaque nocte istic commorati sumus.

Rex summo mane Croneburgum profectus est. Re-
[p. 625.] uerso ab aliquibus significatur, rediisse Samsonem istum, recenti deæ suæ apparitione cum mandatis instructum nouis: qui Regem denuò adeat, deque aliis quibusdam præter superiora moneat et informet. Risit Rex: et quas, inquit, iam altera vice adfert a Nympha sua fatuitates? quæ mandata noua gerit? Ibi cum, et repeti vrgerique priora, quidam diceret, et præterea preces
[p. 626.] lythurgiasque publicas indici imperarique: et eas quidem certis tum temporibus, tum annorum numeris definiri et statui: conuersus ad omnes suos, quos tum circum se et multos sanè et præstantissimos habebat, hisne igitur, inquit, vanitatibus vnquam liberabimur? Pium necesse est Diabolum esse, qui tantopere et culpat vitia, et virtutes cum pietate postulat et laudat. Antuorskquij flagitia insectatus est, hîc preces poscit deo: planè vt
[p. 627.] alio ex Orco, non veteri inferno prodiisse illi mihi videatur. Et Rex quidem ad eum iocatus modum, parumper tacuit. Mox ita se verbo dei edoctum confir-

matum esse ait: vt non magnoperè sibi a monstris pertimescendum putet: siue tellus, ista, siue tellure vastior Oceanus efferat ac progignat. Ecclesiis nostris ministerio doctrinæ Euangelicæ ita prouisum esse: vt notari pingique ac damnari vitia perpetuis sollicitisque pastorum curis sciat approbetque: seque eam in rem omnibus
studiis incumbere, ne quid se viuo gubernanteque aut [p 628.]
patrocinium flagitiis, aut contemptoribus fiducia comparata esse videatur. Efficaciorem certioremque non esse vllum culpandis vitiis authorem, verbo dei. — —
Ad Lythurgias supplicationesque publicas quod attinet, [p. 632.]
scire se confiterique causas magnas esse, quibus non annis tantum omnibus, sed horis momentisque singulis ad preces reliquaque pietatis exercitia meritò certè ex-
citemur permoueamurque: seque in eo saluti subditorum, [p 633.]
exemplo ac voluntati dei minimè defuturum. At verò hoc quod Nymphæ Marinæ imperio iubetur facere, etsi speties pietati prætensa sit, nequaquam tamen se facturum esse: ne quid vlla in re malis spiritibus imposturisque Satanicis concessisse perhibeatur ab his, qui professioni apud nos Euangelicæ aliquo modo detractum illusumque fortasse esse vellent. Depositum se a filio
Dei accepisse: illud, eo qui tradidit commisitque prote- [p. 634.]
gente, ita se seruaturum, vt monstrorum dæmonumque suasu a vera fidei ac bonæ conscientiæ via nequaquam recessisse videatur. Curæ sibi fore, vt iuxta Ecclesiarum nostrarum consuetudinem, ex verbo Dei et Ministrorum piorum consilio preces ac litaniæ publicæ indice[re]ntur: non diabolorum fraudibus vel pietas vel libertas Ministerij me authore approbatoreque subiiciatur.

Ita locutus Rex ablegari senem istum reuertique [p. 635.]
domum iubet: cui se vel ob morbum animi, vel Satanæ

dolos imposturasque ait parcere: nec grauius in eum quicquam esse consulturum. Paulò pòst Senatus dimissus: Rex verò in venationem profectus est.

Et hæc quidem erant eorum quæ circa Regii infantis natiuitatem baptismumque in hoc Daniæ regno præcipua contigerunt. Absol. 24 Septemb. Anno 1577.

Liber IIII.

[p. 636.]

Nunc quæ relligionis forma, quo summorum articulorum sensu pietas apud nos culta constitutaque fuerit, ex hac equidem causa mihi commemorandum esse censui: vt seruato progressoque in maturam ætatem Christiano, quod vt eueniat, filium dei precor: et ei, quæ pòst ventura est, posteritati constet de ea, quam hoc tempore retinemus profitemurque, Euangelij doctrina ac [p. 637.] totius Ministerij Ecclesiastici habitu ac sinceritate. Hanc tantarum rerum mentionem non tantum necessariam, sed huic historiæ magnoperè congruentem esse iudico: quam veluti summum præcipuumque flosculum adiiciam: vt ex eo et narrationi dignitas, et fragrantia odoris optimi Ecclesiarum nostrarum doctrinæ ac confessioni quæsita comparataque esse videatur.

[p. 638.] Principiò igitur ex hominum nostrorum moribus, et longissima temporum multorumque annorum serie notum est, ab eo die quo restituta maioribus nostris iteratò Euangelij doctrina, magnique illius ac sancti Popponis virtute, cælestique præsidio, oratione ac miraculis, in

conspectu Regis Principumque ac frequentissima subditorum Concione, est confirmata: constantissimos in acceptæ approbatæque relligionis professione ac cultu formaque Christianismi Danos permansisse: nec relli- [p. 639.]
gionis postea abiecisse curam, ceu prius sæpe: cum gentilitatis studia ac consuetudines tum nostrorum hominum, tum vicinorum animos ex vetustissimis populorum erroribus primaque ac peruulgata orbis idololatria occupauissent. Et quidem historiis illatum est, maiorem fuisse tum temporis in doctrina puritatem, quam quæ postea conspecta est: cum aliquot pòst seculis, vel inuentione, vel consensu atque authoritate Pontificum [p. 640.]
Romanorum abusus quidam et superstitiosa rituum obseruatio in Ecclesiam Christi inuecta est, et confirmata. Ex isto fundamento protinus extiterunt etiam in doctrina corruptelæ: adeò vt vel negligi illa cæpta sit: vel retenta quidem conseruataque bibliorum lectione, confictæ nihilominus fuerint summorum præcipuorumque capitum interpretationes falsæ ac pernitiosæ: quæ cum ad eas, quæ de ritibus ingerebantur multiplicabanturque, opiniones astuto Satanæ consilio inflecterentur, doctrinæ puritatem sustulerunt: indeque pro certo solidoque spiritus ali- [p. 641.]
mento, paleæ inanes et venena atrocissima passim proposita ac doctrinæ sinceritati affusa sunt. Abducta sunt iudicia ac cogitationes hominum a recta salutarique veri cultus dei consideratione, rituum ac ceremoniarum externarum splendoribus et magnificentia: quæ cum in oculos incurrerent, gratissima hominibus spectacula præbuerunt. Hinc factum est, vt cum obruta neglectaue doctrina sit, puritasque corruptelis cesserit: ritibus verò [p. 642.]
atque operibus, non veteribus quidem illis et præceptis cælitus, sed nouis planè, authoritatemque ex voluntate

pontificum atque admirationem consecutis, affixi sint hominum animi, occupata studia, subactæ cogitationes. Nec requieuit Satanas prius quam cumulatis superstitionibus lucem Euangelij obruerit: doctrinam salutis hominum et gratuitæ remissionis peccatorum stultis quibusdam diuersarum rerum inuentionibus contaminarit,
[p. 643.] sublata libertate, quæ cum doctrinæ fidei comes sit, obscurata Redemptoris gloria, in nexus vinculaque ac seruitutem Satanæ pertracta est. Ita imposturis calliditateque ac artibus diaboli inducta in Labyrinthum est Ecclesia, quæ tot flexibus, tot cæcis viarum ambagibus impedita, non tantum erroribus molestissimis exercebatur: sed quo ad exitum adniteretur perueniretque tramite, cum puro manifestoque verbi dei lumine esset destituta, perspicere satis ac peruidere non poterat.
[p. 644.] Interea Monachatus auctus est, creueruntque sectarum ordines: quibus etsi prætextus erat pietatis omnibus: veram tamen pietatis lucem, quòd pietatem ex verbo dei non sectarentur, turpissimè audacissimeque obscurauerunt. Et deplorandum profectò erat, in vnam aliquam gentem huius mali summam non incubuisse. Omnem orbis Christiani populum peruasit: omnesque nationes et regna contagione scelestissima corrupit: ita vt etiam in boreum hoc mundi latus non quidem impressione aliqua
[p. 645.] leui, sed toto agmine plenisque velis irruperit ac penetrarit. In hisce densissimis tenebrarum ambagibus Maiores nostri annos vltra quadringentos consederunt: in quibus præter Pontificis Romani sobolem censuramque, nihil omninò sectarum professionumque aliarum repertum est. Simplicitas superstitioni mixta fuit. Itaque quod prauè stabilitum est et auctum, constantissimè defende-
[p. 646.] batur. At verò circumacta reuolutaque cæcitatis periodo,

cum doctrinæ sinceritatem Deus restitui voluit Ecclesiæ, monstrati errores sunt et proclamata impietas præcipuo summoque sub Christo tanti boni authore et ministro Martino Luthero, qui cum ipse Monachatui inauguratus magnitudinem periculorum atque erroris, in quo versabatur Ecclesia, intellexisset: admonitionem medicinamque Vitebergæ exorsus est, inuectus primùm in Tesselij [p. 647.] indulgentias, quas istis in locis homo ineptissimus ex pontificis Romani authoritate proposuit ac venditauit. Parua erant magni motus inicia. Secutæ sunt contentiones, controuersiæ, disputationes, turbæ, minæ, insidiæ, praxes, conuentus, pollicitationes, bella. In mediis dissentionibus creuit lux Euangelij: doctrinæque authoritas scholis suggestuique ac conscientiis restituta est: errores fusi prostratique, eiecta superstitio, et detersæ propha- [p. 648.] nitatis sordes: adeò vt non intelligi tantum impietas, sed odio execrationique haberi cæpta sit. Ex eo die potentem se æternus atque vnigenitus dei filius in Ecclesia ostendit et probat. Principum primi Saxones doctrinæ professionem libertatemque, et Ministros rectè docentes, Lutherum et alios, aduersus vim morsusque sycophantarum et reliquam persequentium potentiam sapienti consilio egregiè defenderunt. In eam deinde [p. 649.] arenam ab aliis haud etiam paucis maturè descensum est: lateque in Germania, grata Euangelij fama animos multorum occupat: ita vt non Saxoniam modo, sed superiores quasdam complexa ciuitates, eximia structuræ cælestis inicia collocarit.

Interea in hoc nostrum Daniæ regnum progressus Christus est: primusque accessus sub Christierno Secundo factus, et regem ipsum statim, et aliquot præcipuos vná proceres, salutaris fidei iusticiæque ac bonæ [p. 650.]

conscientiæ vsu et possessione imbuit, imbutos iugi sacræ lectionis exercitio, collatione atque auditu vèrbi mirificè confirmauit. In eo nostrates Tessalonicensium nobilitatem imitati, cum scripturæ testimonia inter se contulissent: cumque doctrinæ patefactæ repurgatæque dulcedinem gu-
[p. 651.] stauissent, hos adepti sunt fructus: vt sicut Cyclopes, Christoque aduersarij minimè sunt habiti, ita nutriciorum Ecclesiæ sortiti nomen, gratam equidem ac splendidam virtutis famam transmiserunt ad posteritatem. Eo in numero fuere, Magnus Gøye de Krenckerup, Ericus Bannerus de Asdal, Absalon Brahe de Krogholm, Canutus Rud de Møglekier, Milites, Virique ob virtutis laudem
[p. 652.] incomparabiles: quorum auxilio consilioque et opera doctrinæ Euangelicæ semina apud nos in inicio iacta ac confirmata in vberem salutis messem egregiè succreuerunt. Paulò post cum Imperij huius, quod annis quidem gesserat penè vndecim, Christiernus Secundus deposuisset gubernationem, electus in Regem est Fridericus primus, Christierni patruus, Holtzatiæ dux: qui cum ætate non tantum matura, sed in senium tum penè vergente esset:
[p. 653.] equidem princeps vtique est habitus vt virtute secundus nemini: ita ocium et tranquillitatem amans, nihil sibi in Reipublicæ nostræ forma nouandum temerèue mutandum esse existimauit. Ministros igitur Euangelij patienter tulit iuuitque: ipseque adeo docentes audire, errores atque idola taxantibus auscultare, sincerè liberèque scripta biblica enarrantes, assidue commendare. At
[p. 654.] verò Episcoporum, quibus tum ingens primaque in hisce regnis erat authoritas, infringere labefactareque potentiam non posset: accidit hoc Rege, et Pontificiam et repurgati verbi doctrinam ex æquo propemodum proponi, publiceque exerceri. Sublato Friderico, qui annos tan-

tum nouem regno præfuit: etsi de imperio variè certatum est, summa rerum tamen patrum procerumque con- [p. 655.]
sensu ad Christianum Tertium, Friderici huius filium, ex electione tandem deuoluta est. Etsi autem asper perplexusque huic aditus, bellisque ferro atque impensis maximis aperienda esset via ad gubernationem: tamen cum Imperij libertate potitus est, non tantum è nomine, sed rerum maximarum vsu Christianum se principem osten- [p. 656.]
debat ac profitebatur. Prima igitur illi de relligione cura fuit. In eo quàm se strenuum, circumspectumque ac prudentem gesserit, alio a nobis loco diligenter explicatum est. Cum formidabilem multis sciret Episcoporum vim: Authoritatique adiuncta esset clientelæ ac generis fiducia: hos tamen solos penè conatibus maximis [p. 657.]
salutaribusque obsistere atque aduersari: equidem id sibi parto regno agendum statuit, vt minimo negocio, periculis tumultibusque nullis è medio submouerentur. Primo igitur Senatus ordinumque omnium conuentu Episcoporum authoritatem sustulit. Inde relligionis introductæ est alia et constituta forma: abolito interdictoque Idolorum cultu, quo hactenus miserè fædeque pietas vera [p. 658.]
apud nos vexata ac deformata est. Vno eodemque edicto et Augustanæ confessionis splendor confirmatus: et pontificiæ relligionis vanitas ac terror è medio sublatus est. Nec tamen è vestigio vniuersis medicatum et consultum est malis. Paulatim progressa doctrinæ puritas, impietatis et superstitionis arcem in multorum pectoribus expugnat: radices verò cum egisset robore fir- [p. 659.]
missimo, equidem dulcissimos latè fructus tulit, promouentibus rem hisce maximè, qui Friderici superioris, et pòst interregni tempore docendi Euangelij partes vel Hafniæ sustinuerant, vel aliis quibusdam in locis dili-

genter exequuti sunt. Interea non vsu tantum sed et grata salutis fama Euangelij doctrina inualuit, magno-
[p. 660.] pereque propagata est. Non enim publicis tantum templis locisque augustioribus magis magisque inferri cæpta est: In ipsa protinus Monachorum penetrauit claustra: genusque vitæ istud vt prorsus inutile indignumque bonis, ita prophanitate summoque superstitionis malo hisce potissimum seculis contaminatum esse demonstrauit. Perculsi inicio Monachorum animi aures arrexere. Mox
[p. 661.] percepta instituti vanitate, cum inter hos quidam elegantissimè doctrinarum studiis in omnibus penè Cenobiis exculti essent, libertatisque Christianæ dulcedinem ex illato Euangelij lumine degustauissent: iugum verò ac seruitutem, quam nullo neque commodo reipublicæ neque grato cælis ministerio pertulerant, tum demum pia sinceraque verbi dei explicatione intellexissent: pudere ipsos oscitantiæ suæ et stolidæ cæcitatis cæpit. Inde
[p. 662.] igitur aperta sunt Monasteria, aliquotque millia Monachorum tanquam è seruitutis cauea agminatim euolauerunt: seque Christo duce imperatoreque vindicarunt in libertatem. Ex his alij aliud consectati sunt. Quidam agros colere, quidam piscari, multi opificia exercere: alij ministerijs vel aularum vel oppidorum sese accommodare.
[p. 663.] Qui doctrina eruditionisque præstabant laude, publicè Euangelij docendi munus principum authoritate consecuti sunt. Horum profectò vtilissimus maximeque salutaris in isto mutationis inicio fuit labor. — —

[p. 664.] Christianus accepta Regni corona, authoritateque et potentia armatus, vt mysterio docendi Euangelij, Ecclesiarumque commodis ac saluti ante omnia consuleretur: cum pontificios iam dudum sustulisset Episcopos, horum loco idoneos quosdam, qui Ecclesias docerent,

suffecit viros: quos ab officii vsu dignitateque Superintendentes appellari iubet: sublata voce græca, ne quid [p. 665.]
illa nouitijs in posterum vel arrogantiæ excitaret flammas, vel nouis motibus ex veterum memoria occasionem daret. Delectis igitur ex omni eruditorum numero præcipuis, maximeque ad eam rem commodis, Sialandensi Petrus Palladius, Scano Franciscus Vormordus, gente quidem Batauus, sed apud nos a iuuentute inter Carmelitas educatus, linguamque nostram apprimè callens: [p 666.]
Fionico Georgius Vibergius, Ripensi Johannes Slauus, Matthias Langius Arhusiensi, Viburgensi Jacobus Scheningus et Petrus Thomæ Ventsoliensi surrogatus est. His mandatum, vt non tanquam subrostrarij quidam, ceu priorum multi in arduo isto curæ salutisque animarum negocio versarentur: augendæ potentiæ, dilatandique terroris ac stipandarum opum deformem indignamque rationem sibi commissam ducerent: sed curam susciperent [p. 667.]
Ecclesiarum: quibus non dominos, sed ministros se ac patres datos esse scirent. Doctrinam salutis hominum in Ecclesiam ex sacris noui ac veteris testamenti libris inferrent: interpretationem locorum scripturæ, et summorum relligionis capitum iuxta Augustanæ Confessionis formam instituerent ac concinnarent: Ecclesias adirent ipsi: concionarentur frequenter: Idola damnarent, eaque primùm ex animis deceptorum errantiumque hominum verbo dei et scripturæ sacræ authoritate [pellerent, ac] mox [p. 668.]
dimouerent locis: easque potissimum statuas auferrent, ad quas superstitiosus hominum concursus ex aliqua sanctitatis opinione hactenus est factus et frequentatus: hæcque omnia et prudentia summa et sine tumultu manifesto: ne offensi infirmi supra modum offenderentur. Omnem autem mouerent lapidem, vt quos veterum erro-

rum studiis admirationeque adhuc duci detinerique deprehendissent, suaui quadam et animi leuitate, et informationis beneficio reducerent in viam: nihilque prius aut posterius quàm gloriam dei veramque salutem hominum, quam verbo vitæque exemplo confirmarent, expetiuisse ac consectati esse viderentur. Vt verò nihil temerè aut ex cupiditatibus, sed tanquam ad regulam expensum accommodatumque agendum sibi esse ducerent: formula
[p. 669.] ordinationis Ecclesiasticæ ilico conscripta est: mandatisque additum, vt ad hanc et actionum vsus in Ecclesia, et disciplinæ ratio sollicitis officij curis omninò exigeretur. Decreto ac voluntati regiæ et plausus ab ordinibus cæteris datus: et a Senatu protinus subscriptum est. Mox profecti ad Ecclesias suas Superintendentes ex mandato omnia penè superstitionis instrumenta sustulerunt: verbique dei virtutem, intelligentiamque doctrinæ salutis hominum frequentissimis ac
[p. 670.] moderatissimis concionibus Ecclesiæ auribus infundere, pectoribusque implantare exorsi sunt. Successum efficaciamque Deus verbo largitus est: fuitque fælix ministrorum opera: qui cum et Ecclesias adirent ipsi, et populo errores, quibus dementatus inuolutusque erat hactenus, assiduè ac diligenter ostenderent: crebris diuinisque orationibus hortarentur ad pænitentiam: et gratiam Dei omnibus hominibus propositam exponerent ac commendarent, equidem humanissimis studiis ac persuadendi facilitate perfecerunt, vt pontificiæ superstitionis
[p. 671.] nerui et breuissimo tempore, et minore facilioreque quàm existimatum est negocio, inciderentur, accedentibus auidissimè hominibus ad eam, quæ ex doctrina Euangelii de Christo proponebatur, et gratiam et libertatem. Huic cursui motum subdiderunt fideles cooperarij qui-

dam, qui in omnibus penè regni Danici locis communem cum Superintendentibus in erudiendo populo diligentiam et sollicitudinem exhibuerunt. Sed ne sic quidem fieri tamen potuit, vt omnis impietatis forma, semina pro- [p. 672.] phanitatis omnia et superstitiosus multarum rerum vsus actutum tolleretur. Vt enim vulgo facile persuasum est, vt manifestam puramque hanc fidei ac salutis doctrinam sine molestia acceptaret: ita Collegiis quibusdam inerat pertinacia, nihilque se Canonicorum quidam cætus mouendos esse existimarunt. Hafnienses cum interdictum sibi publicæ superstitionis vsum viderent, priuatum consectati sunt. Itaque in ædibus clam frequenterque con- [p. 673.] uenire, idque nocturnis maximè temporibus, ne quid proderetur impietas: isticque missas pro more suo accensis luminibus celebrare. In deprehensos nihil grauius rex decerni voluit: At deducta res postea est in disputationem publicam: conuictisque imperatum, vt confessioni Augustanæ ac Thesibus subscriberent, quas tum Palladius et Johannes Machabæus, amænissimi profectò, Olao Chrysostomo ac Johanne Synningio pro Doctorum [p. 674.] gradu ex veteri Academiarum consuetudine respondentibus, scripto comprehensas intulerant in colloquium: cui tum Rex ipse interfuit, actionemque præsentia atque authoritate, ne quid vel tumultus existeret, vel acerbæ insulsæue collationis esset, in amplissimi Senatus regni scholæque totius consessu, egregiè gubernabat. Idem [p. 675.] congressus persuasit et Lundensibus, vt pontificiæ superstitionis magnitudinem in posterum relaxarint, seque rectè informatis verbumque Dei ex illato puritatis lumine approbantibus, coniungendos arbitrati sint. Nam ad reliquos quod attinet, omnium primi doctrinam Lutheri Melanthonisque beneficio ac studiis repurgatam admittere

[p. 676.] ac comprobare Arhusienses: quibus res pontificia, ipse statim inicio prædicati per Tausanum Euangelij suspecta haberi cepta est. Rem hanc Andreas Lætus, auunculus noster: Torchillus Abeldgardius et Nicolaus Molsingus, viri profectò eximii, strenuè adiuuerunt. Hos Ripenses Viburgensesque imitati, maturè Idololatriam auersabantur. Quæ pòst acciderunt, hoc quidem in loco commemorari minimè necesse est.

[p. 677.] Christianus cum annos tres et viginti expleuisset in imperio, concessit morti: regnique gubernationem Friderico Secundo, filio, reliquit. Hic etsi bella ipso statim inicio gubernationis et periculosa in Dytmarsos, et in Suecos grauia perplexaque gesserit: Relligionis tamen ac verbi Euangelici ita suscepit curam, vt hac sibi nihil antiquius vel mediis in armis, ipsisque penè sub papi-
[p. 678.] lionibus, maxima inter suos constantia professus sit. Bellum se in vicinos gerere, sed coactum penitus, cum ocio illis ac quiete frui vtique si libuisset, per se equidem omninò licuisset. At verò quamcunque ex his molestiis vel sortem sentiat, vel fortunam experiatur: ita constitutas sibi res arbitrari: vt Doctrinæ Euangelicæ puritatem omnibus et ex hostibus victoriis, et ex regno
[p. 679.] commodis anteferendam esse putet. Id se ab Optimo Maximoque deo petere, vt dum se potestate velit regia perfungi, animum det, qui verbi dei rectè intellecti possessionem, quam a Maioribus sibi relictam tenet, summum et Imperii traditi, et vitæ prorogatæ pretium, quod ante omnia et expetat, et asserendo tueatur, sine controuersia existimarit. In eo se et regni præcipuum finem, et vitæ dulcissimum omninò vsum collocare. Et hæc quidem ab illo tunc temporis frequenter audita sunt.

Postquam igitur suadentibus vrgentibusque vtrinque

commodis pax regnis restituta, pernitiosusque belli terror [p. 680.] sapiente bonorum consilio è medio sublatus sit, præter eam quam summis bellorum difficultatibus in Scholas verbique dei ministros heroicam planè ac maximam ostenderat confirmaratque liberalitatem, de qua in Noribergicis nostris honestam copiosamque mentionem fecimus: etiam huc adiecit animum, vt si quæ residua etiamnum cognouisset idololatriæ ac superstitionis vestigia: quibus [p. 681.] vel molesta prophanaque fortasse anicularum senumque quorundam opinio foueri, vel offendi piorum animi potuissent: tollenda protinus illa, locoque dimouenda esse arbitratus sit. E maioribus præcipuarum Ciuitatum templis eiecta iam pridem Idola erant, et in his ea equidem maximè, quibus a misera fascinataque præstigiis plebe cultus aliquis deferebatur. Nam quibus prauæ nihil aut superstitiosæ opinionis adiunctum erat, [p. 682.] hæsere diutius loco: quæ paulatim tamen reuulsa proiectaque foras, libera tæniis istis templa sacro puroque verbi dei ministerio tandem reliquerunt. Solis Roschildensibus inerat ista diutius perferendi fiducia: cumque admoniti sæpius, ista tamen deiiciendi laborem conatumque differrent: Rex ipse, constituta inter se vicinosque pace, monstra illa omnia ac deploranda idololatriæ ac [p. 683.] superstitionis argumenta ilicò auferri, templumque maius, quod Lucio cuidam Romano, obliterata veteri Trinitatis appellatione, nescio quorum hominum stulticiis dedicatum fuit, a fæda ista atque inconcinna pontificiæ persuasionis immundicie liberari perpurgarique imperauit. Mandato celeritas adiuncta est: quodque trecentis quadringentisue cumulatum est et congestum annis, tribus penè aut quatuor vnius diei horis, non quidem temerario ali- [p. 684.] quo insulsi grassantisque vulgi ausu, licentia et debac-

chandi auiditate, vt aliis quibusdam in locis factum esse
constat: sed iudicio atque authoritate summi legittimi-
que ac Christiani Magistratus, iuxta verbi dei regulam,
tanquam vno aduenientis spiritus impete ac vehementia
[p. 685.] subuersum est, et penitus difflatum. Egesta rudera sunt,
restitutaque in locum subsellia, quibus dulcissimo iucun-
dissimoque conspectu, homines vt verbo vacent dei,
commodius insiderent. Et hæc quidem istic ita gesta
sunt. Nam Bystruppensi phano paulò antea authoritas
ac idololatriæ occasio adempta est. Ad hunc enim lo-
cum concursus quidam multorum clandestinus adhuc fuit,
propter sanctimoniæ famam, quæ istic, ob seruatas quas-
[p. 686.] dam, vti ferebatur, sanguinis dominici guttas, latè in-
crebuerat: interdictumque superstitiosis est, ne quid sibi
ad eum locum commercii aut peregrinationis in posterum
esse arbitrarentur. Horribilis autem gloriæ Christi
prophanatio circa statuas sanctorum, et id genus alias
impietatis formas instrumentaque in inclyto hoc Daniæ
regno conspecta est: qualis iste ad Oppenrodensem An-
nam, Karuppensem Virginem matrem, Seuerinum Ry-
[p. 687.] gensem, Eobanum Gynderuppensem, et multiplex assi-
duusque aliò concursus fuit: idque in ipsa tantum Cher-
soneso: vt nihil de aliis regni partibus locisque eo no-
mine penè famosis addam: in quibus non minor equidem
stulticia, verùm audacia paulò maior inter religiosulos
istos ac præpostere sanctos visa est: de quibus alius
nobis ad dicendum est constitutus locus. At verò Ido-
lorum istorum iam pridem et authoritas conciderat, et
adeundi libertas consuetudoque nostratibus est interdicta
[p. 688.] Christiani, pij Regis, zelo iussioneque ac voluntate: qui
vt persuaderi miserorum errantiumque animis ex verbo
dei sedula sapienteque pastorum opera mandauerat: ita

quibusdam in locis clam auferi statuas, aliis palám deiici confringique ita iussit: vt, ipso inspectante iudicanteque populo, rei et appareret fucus, et persuasionis vanitas pluribus tum præsentibus omninò deprehenderetur. Hæc ratio doctrinæ Euangelicæ plurimum auxit [p. 689.] cursum, et summam pontificij regni authoritatisque opinionem sustulit ac labefactauit.

Præcipuum autem artificij diabolici hoc fuit caput: ad eum quidem modum dementauisse hominum animos, vt a manifesto puroque primum verbo, deinde a vero præceptoque cultu dei miseri persuasique discederent: eamque, quæ contra patefactam atque expressam voluntatem dei, contra tenorem authoritatemque scripturæ esset, Idololatriæ.ac ficti cultus vanitatem, cum vni- [p. 690.] uerso illo, quæ ab hac tanquam soboles propendet nata, cæteræ impietatis pelago omniumque malorum lerna amplecterentur[1]). — — Aut quid Italiæ ceruicibus Tur- [p. 693.] corum induxit enses? Idololatria: contemptus filij dei, et horribilis licentia flagitiorum, quæ nec nominari honestè possunt, et atrociter puniri oportere, Christo vindice assertum est, et latè comprobatum. Sed hac de re diligenter ex Inclyta Basilea scripsi ad illustrem et magnificum dominum Priorem ordinis Johannitarum in [p. 694.] clarissima Melitensi insula, ante annos penè sex: cum eó Christoferus N. Antuerpianus, vir honestus certè et bonus, experiundi causa proficisceretur. Exposui autem causas potentiæ ac progressus Turcici: quem quòd hactenus inclyti ordinis milites fortissimè reppulerint profligarintque, singulare gratiæ erga se dei argumentum [p. 695.]

---

[1]) En længere Udtalelse om Skadeligheden af denne »Idololatria« forbigaas

agnoscerent: eoque nomine deo se obligatos scirent. Hortatus sum, vt militiæ, iuramenti ac victoriarum finem, non erroris atque Idololatriæ propagationem: sed doctrinæ Apostolicæ, quam istic loci Paulus Apostolus aliquando de gratia dei ac gratuita peccatorum remissione per fidem in Mediatorem Christum, voce miraculisque sparserat ac confirmarat, incrementum ac confirmationem esse existimarent. Eo animo conatuque præsen-
[p. 696.] tiam dei salutarem paternamque sensuros esse: cum et conscientiæ libertas adiuuaret manus: et fælicem consilio modum Christus expediret: hostesque illa in filium Dei fiducia, non virium aut opis humanæ præsumptio subuerteret ac debelitaret. De victoria recens parta[1]) gratulari multos: plures equidem, vt simili in posterum successu victoriarumque vtantur bono, votis omnibus optare et petere. Sed de gentium aliarum Ido[lo]latria nihil nobis est impresentiarum amplius dicendum.

[p. 697.] In nostris regnis acta res sedulò est a Christiano: qui et statuas, vt dixi, tolli subruique iussit, et interdici Monasteriis maioribus prophanitatem: quibus legendi cantandique formula ex sacris bibliis præscripta est. Quod verò ab hoc Rege in tanta negociorum perplexitate fieri expedirique circa eas res non potuit, Fridericus noster succedens patri, magna et animi virtute et pietatis laude ac desiderio perfecit. Ita sublatis Idololatriæ
[p. 698.] instrumentis, subuersaque ac prohibita falsum dei cultum prophanitatemque publicè exercendi licentia atque occasione, sacra scriptura ex Augustanæ Confessionis sententia in næniarum atque erroris pontificij locum et libertate summa et maximo pietatis atque salutis incre-

---

1) Udentvivl Slaget ved Lepanto.

mento egregiè restituta est. Huic autem regno Regique id a deo optimo maximoque tributum est: vt sicut accendi apud nos pietatis lucem, restituique doctrinæ puritatem voluit: ita postquam prædicari Christus et fidei [p. 699.] doctrina cæpta est, concordesque ad amplectendam Relligionis veræ professionem animi fuerunt, nullis sectarum fraudibus interturba[ta] pietas sit, nec quicquam ab vllis sparsum esse, quod vel a Regibus ipsis, vel ab Ecclesiarum nostrarum pastoribus contra sacrarum literarum ex Augustana Confessione interpretationem vlla ratione sit approbatum. Venere ex Anglia quidam sub Chri- [p. 700.] stiano: qui, quòd de re sacramentaria, sic enim nunc plerumque vocant omnes, suspecti essent: hospitio suscepti aliquot dies, postea humaniter naulo transuectioneque libera dimissi sunt. Ante annos non multos Chimeram aliam fama erat, neque enim aliter ea de re nobis exploratum est, de Cæna domini et præsentiæ modo condi apud nos cæptam: sed cum res et verbo dei, et publicæ Ecclesiarum nostrarum confessioni ad- [p. 701.] uersaretur, regia protinus authoritate et fide, quod has quidem ad terras attinet, è vestigio sublata atque sopita est. In aliis quod videmus et terris et regionibus fieri, res ipsa ante oculos collocata probat.

Sed de his alibi a nobis dictum est. Hæc autem [p. 707.] commemoranda nobis erant, ut Inclyti deoque grati Regis Friderici vigilem sollicitumque et constantem in defendenda asserendaque veritate animum ostenderem: cui [p. 708.] profectò vni inter omnes Christiani orbis reges et maximè cordi vera est pietas, et odio summo tum minimè necessariæ, tum plurimum pernitiosæ de multis rebus sunt quorundam hominum controuersiæ ac dissentiones. Id affirmare decet me, non tam ob multiplicis beneficij

cumulum, quo ille me iam inde a iuuentute mea ipse
[p. 709.] quidem adolescens, octo enim annis ætate eum vinco[1]),
liberalissima beneuolentiæ ac fauoris declaratione com-
plexus est. Neque patriæ laudem honesto hoc et lite-
rario virtutis regiæ encomio maiorem videri æstimarique
ab vllis velim: sed cum talem eum Dij immortales im-
perio nostro præesse decreuerunt: meque quod verum
est, filius dei, et boni omnis author et dati conseruator,
affirmare sciat: vitio equidem mihi nemo vertendum
[p. 710.] putet, si illum patriæ nostræ gubernatorem ita celebrem
extollamque laudibus, vti ipsum is virtute fideque ac
vero pietatis incremento mereri posse videatur. — —

[p. 738.] Jam verò, ne quid posteritati ignotum sit, quibus,
hoc nato Christiano, christiana apud nos relligio præci-
puis veluti capitibus ac comministris asserta sit et pro-
pagata: eorum sane nomina huic narrationi inferam. —
[p. 739.] — Itaque cum Paulo Matthiæ post Johannem Albertium,
qui Petro Palladio successerat, Sialandensis Ecclesiæ
tradita esset cura: a morte autem Nicolai Palladij, qui
Vormordo successerat, Scanicarum Ecclesiarum guber-
natio Tychoni Asmundio, regio olim Concionatori et
Lundensi Canonico commissa est. Nicolaus Caspari
Viburgius, Ecclesiastes Hafniensis, in locum Georgii
Vibergii apud Fionienses suffectus est. Johannes Lau-
[p. 740.] sonius, qui Johannis Tausani vices subiit, Ripensem,
Laurentius Bartholomei Arhusiensem, Viburgensem Pe-
trus Theodgari, Wentsoliensem Georgius Borringholmius
administrauit.

In Nortuegia, Nidrosiensi præfuit Johannis Gosus,

---

[1]) Da Kong Frederik var født 1534, maa Aaret 1526 vistnok alt-
saa være Rasmus Lætus's Fødeaar.

vir nobilis et moribus omnino grauis, qui relictis in Fionia paternis bonis cum se studiorum causa in Academiam Hafniensem contulisset, ex ea Christiani Tertij mandato euocatus in hanc Nortuegiæ oram missus est, fælici profectò. commutatione æternas diuitias salute multorum consecutus: Anslouiensi autem Franciscus Bergius, Johannes Scheldorpius Bergensi, et Stauangriensi Georgius Ericius, viri mehercle et eruditi omnes, et in curandis Ecclesiarum rebus saluteque hominum perficienda non vigiles modo, sed et assidui, et maximè admirandi. [p. 741.] Et hisce quidem vti prima authoritas in omni relligionis vsu ac ministerij gubernatione fuit: ita præcipuus est habitus honos: totiusque presbiterij capita ac patres existimati sunt. Cum igitur pietatis ac Ministerij Ecclesiastici curam hisce commisissent Reges: equidem sollicitudine atque officiis eorum, cum sedulam adhiberent rebus omnibus inspectionem, vberes videre Euan- [p. 742.] gelij fructus colligi, horumque opera æternam Christo hæreditatem apud nos comparari. Et quidem quod ad pietatis doctrinam sacrumque ac publicum ministerij vsum formamque relligionis et reipublicæ statum attinet hoc tempore, ita equidem se res impræsentiarum habet.

Politicam verò Imperij huius gubernationem ita Serenissimus atque optimus Rex Fridericus obit perficitque, vt cum illo ipso nec maior quisquam sollici- [p. 743.] tudine, nec consiliis melior existat: Amplissimo tamen ac Sapientissimo vtatur Senatu regni, quo subnixus adiunctusque cum grauissimas regnorum causas, perplexasque multorum controuersias ac dissentiones expedit et dissoluit: tum si quam fortasse obiiciant externa consultandi necessitatem, huius consiliis et modum capit actioni, et authoritatem sententiæ adiungit: quodque ex

[p. 744.] vsu sit Reipublicæ decernit et studuit. Quo mihi videtur fieri: vt cum Regia sit imperij nostri gubernatio, Aristocratiæ tamen bono temperetur: illudque in leges atque agendi formam abeat: quod iubente decernenteque Rege è consensu approbationeque Senatus in parendi necessitatem illatum ac definitum esse constat. Hanc rationem, cum et priuatis potentiorum cupiditatibus obsistat aduerseturque: et qrocul a Tyrannidis metu, suspicioneque iniuriarum atque immanitatis absit: equi-
[p. 745.] dem minimè dubium est, et inferioribus expetendam, et commodam proceribus, et ipsi denique Regi maximè esse salutarem. Id quas habeat causas, a nobis alio in loco diligenter explicatum est. Senatum autem regni (neque enim huius rei memoriam in obliuionem venire patiar) eo tempore, quo in lucem Christianus hic noster prodiit, præcipui expleuerunt: Nicolaus Kooss de Sta-
[p. 746.] rup[1]), Cancellarius Regius et ordinis sacri primas: Petrus Gyldenstiernius de Tym, Mareschalcus regni: Petrus Munckius de . . .[2]), Ammiraldus: Georgius Lycke de Ouregord, Petrus Skram de Vrup, Petrus Bilde de Suanholm, Georgius Rosenkrantz de Rosenholm, Ericus Rud de Fogelsang, Jacobus Vlffeldius de Kousebøl, Biørno Kooss de . . ., Biørno Andersonius de Stenalt, Eylerus Grubbe de Lystrup, regni Cancellarius, Johannes Skougardius de Gundestrup, Absalon Wiffert de . . ., Georgius Marsuinus de . . . et Christoferus Fallcken-
[p. 747.] drup de Glorup. Ab hoc ordine, qui sub inclytis Regibus, Imperij nostri neruus est, sua cuique et dignitas

---

[1]) Her burde have staaet: Taarup. Det var nemlig Broderen, nedenanførte Bjørn Kaas, der skrev sig til Starup.

[2]) Her og flere Steder i det følgende har Forf. i Øjeblikket ikke erindret Navnene paa Gaardene, hvortil Rigsraaderne skrev sig.

est et honos: nec cuiusquam luci officit claritas aliorum: dum quod singulis ex vsu iuxta leges sit, omnibus ex æquo concessum tributumque esse videatur. At verò in [p. 748.] aula, Mareschalci regii officium Johannes a Belo gessit, vir apprimè doctus: cui præter literas, et magna erat rerum variarum experientia, eoque nomine Regi percharus fuit. Secretum Regium (ita enim sigilla, potissimum minora vocant) Aruido Huitfeldio commissum erat: cui et è studiis literarum honos, et è morum rectitudine ac conuersationis facilitate gratia singularis comparata est. Huic Jacobus Vindus, et Dresselbergij, [p. 749.] Andreas Vilhelmusque, fratres, et alij quidam, præstantes mehercle viri et laude studiorum celebres, quorum in rerum Danicarum libris honestam mentionem fecimus, adiuncti, Cancellariæ ministeria obiuerunt: eam quidem palestram ita exercentes, vt contra quàm in aliis fieri gentibus compertum est, et officia sine dilationibus expediant: et gratiam liberalitatemque Regiam sine fæda auaritiæ ac contentionis nota dilatent, indulgeant et [p. 750.] ornent. Vt verò nihil ei, quam ex horum temporum actis formaque gubernationis perteximus, historiæ nostræ desit: equidem prouintiarum præsides, qui in vetera primorum Episcoporum territoria administrationis iure, mandato atque authoritate Regia successerunt: in hunc denique locum conferemus. Eos Christianus Tertius ita instituit surrogauitque, vt non tantum bona illa, quæ prius ad Episcopos statumque eorum et locum pertinebant tutelæ nomine amplecterentur: verum etiam vt [p. 751.] Superintendentibus, quorum tum recens et institutio erat et authoritas ita præsto essent: vt quantum illi verbo exhortationibusque adniterentur ædificare Ecclesiam: salutemque hominum diu errantium ex solido le-

gitimoque scripturæ sacræ fundamento, et pura Euangelij interpretatione perficere ac confirmare: tantum hij subsequerentur officiis ac ciuili quadam potentia ad san-
[p. 752.] ciendam conseruandamque disciplinæ Ecclesiasticæ integritatem: ad quam non subditos tantum et vulgus, sed et Ministros verbi, ipsosque adeò sacerdotes astringi impellique necesse est. Hæc reipublicæ Christianæ ac gubernationis pars, sollicitam profectò habet curam officio copulatam: cum nihil neque gratiæ cum iniuria concedendum, neque odio suscipiendum sit aduersus eos, quos vel docendo diligentes scelerisque comperti ac manifesti puros, vel parendo sollicitos et faciles, suo quem-
[p. 753.] que ordine locoque esse omninò decet. Si quem vel proteruia sua, vel flagitij magnitudo scandalis atque Ecclesiæ offensionibus obiiciat, ita vt pastorum verbi dei monitis obtemperare iam amplius fortasse nolit: præsidium iudicio authoritateque (dummodo aliis legibus aliisque factis, præsidum Ecclesiasticorum iudicio non eximantur) vel obedientiæ legibus restitui: vel pænarum metu grauitateque siue in ordinem redigi, siue loco submoueri: eaque ratione, disciplinæ pulchritudinem in Ecclesia conseruari posse. Graue igitur officium et periculosum certè, Regii præsides hij gerunt: dum vel
[p. 754.] Superintendentum Ministeria adiutent: vel pastorum querelis auscultent: vel disciplinæ violatores compescant: vel ipsis denique præsideant Consistoriis: omnemque eam, quæ molestissima profectò est, rationem subeant, putent et gubernent. Magna hæc in crimina ac homines petulantes lucta, sed in pecunias maior: dum nec se corrumpi vir bonus sinat: nec auaricia periclitari veri-
[p. 755.] tatem Regius præses velit. Postquam igitur in hanc formam Ecclesiarum nostrarum administratio redacta

est: aque prioribus istis Episcoporum temporibus alij atque alij, variatis sæpe conditionibus, successissent: equidem hoc, de quo nunc agimus, anno prouinciarum aut territoriorum veterum hij præsides extiterunt. Et Lundensis quidem, hanc enim Metropolitanam et Archiepiscopi dignitate summam fuisse sedem notum est, Biernoni Kooss: Sialandensis Lagoni Beck: Fioniensis verò Georgio Marsuino commissa est. In Chersoneso [p. 756.]
autem cum quatuor aliquando Episcopi resedissent, in illorum vtique locum totidem præsides suffecti sunt. Arhusiensi, hunc enim ego locum cæteris antepono, quòd in ea, quæ sine dubio pulcherrima totius Chersonesi Cimbricæ est prouincia, Maiores meos omnes domicilia habere sua contigit: isticque ego prima literarum rudimenta adeptus sim: Huic igitur Bierno Andersonius præfectus est. Ripensi præsidet Ericus Lycke: Vibur- [p. 757.]
gensi Nicolaus Jonsonius: Wentsoliensi . . .[1]) quorum comperta industria, et in officio sollicitè perferendo, explorata fides est.

In Nortuegia, Anslouiensem gubernat Paulus Huitfeldius, locoque Regis regno toti præsidet: vir et pietate erga deum maximus, et virtutis atque humanitatis vsu in illa gente spectabilis et gratus. Huic, quòd dimitti se, [p. 758.]
molestiisque summis liberari magnoperè petiuisset, submissus recens est Ludouicus Munckus, vir eximius certè, et Mareschalci Regii officio in aula pridem functus. Is cum Nidrosiensis prouintiæ curam, nato Christiano hoc nostro, gereret: paulò post, vt dixi, ab ea reuocatus, in Pauli Huitfeldij locum surrogatus est. Ludouico succedit Jacobus Huitfeldius, Paulo è fratre nepos, vir doctrinis

---

[1]) Aabent Rum i Hdskr.

[p. 759.] varijs excultus, et linguas plures callens. Bergensem verò, sicut et Stauangriensem Johannes Petri Nortuagus gente et virtute gratus administrat.

Et hæc quidem de Reipublicæ ac Relligionis apud nos forma diligenter a nobis ea, quam diximus, occasione explicata sint. Oro autem filium dei, sollicitum Ecclesiæ suæ atque Imperiorum omnium custodem: vt quam in his Regionibus et virtutis Scholam, et Euangelij lucem ardere florereque voluit, ipse equidem sub [p. 760.] optimo ac fælicissimo rege Friderico, perpetuis gratiæ ac cælestis boni incrementis fulciat: Infantem Regium Christianum, cui hic destinatus est et susceptus labor, ita longissimis annorum ætatisque spaciis adiungat: vt et sapientiæ consiliorumque optimorum capacem velit esse, et hisce delectari præstareque studiis, quibus acceptam a Maioribus tum veræ pietatis possessionem, tum regnorum paternorum incolumitatem satagat et imperio retinere tuerique, et constantia summa ad eam, quæ pòst ventura est, cum gesti Imperij gloria ac dignitate transmittere ad posteritatem .j. Θεῷ δόξα.

Absolutum inter 2 et 3 pomerid. . . Octob. Anno 1577.

Historiske Optegnelser

fra

Aarene 1617—29,

af

Doctor Oluf Worm.

Foruden de mange og vigtige Skrifter, den som Læge, Naturkyndig og Oldgransker lige berømte D. Oluf Worm udgav, efterlod han ved sin Død (1654) adskilligt i Haandskrift, som fortjener Opmærksomhed. Hertil hører først og fremmest hans betydelige Brevvexling. Som bekjendt blev et Udvalg af denne, bestaaende af ikke mindre end 1034 Numere, udgivet i Aaret 1751. Men saa rigt og mangfoldigt et Materiale denne store Samling end indeholder, vilde der dog uden Vanskelighed endnu kunne gjøres en Efterslæt af Breve til og fra denne mærkelige og mangesidige Lærde, der vilde kunne yde forskjellige velkomne Oplysninger om Personer og Forhold i hans Tid[1]. Af hans haandskrevne Efterladenskaber, som endnu ere bevarede, kunde mærkes følgende Stykker i Universitetsbibliotheket, Rostgaardske Saml. 121 Fol., Programmata, Testimonia publica og andre akademiske Sager fra Aarene 1614—16. Ibid. 195. 4to, Prælectiones grammaticæ. Ibid. 33. 8vo, Adversaria Medica. Ibid. 43. 8vo, Orationes. Ibid. 31. 8vo, Philotheca Olai Wormii 1605—12, indeholdende en Mængde Tilskrifter til ham fra berømte, især udenlandske Lærde. I Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 694. 4to, haves Ol. Wormii de aqua fontis

[1]) I Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 3119 a—d. 4to findes O. Worms Brevbøger. Ibid. 1117 Fol. en Samling Breve til Worm. Men ikke faa andre findes spredte paa forskjellige Steder.

S. Helenæ judicium. I v. Asperns Bibliothek[1]) fandtes i sin Tid: De prima origine et conditu Hafniæ, Danorum Metropolis, auctore Olao Wormio, ab an. 1168 usque ad an. 1620. Men det er mig ikke bekjendt, om dette Haandskrift mere existerer. Til Worms efterladte Samlinger maa ogsaa regnes de tildels endnu bevarede Indberetninger om Oldsager og andre topografiske Mærkeligheder, som indkom til ham fra hele Landet, efter at Præsterne havde faaet kongelig Befaling til hver især at indberette, hvad mærkeligt der fandtes i deres Sogne[2]).

Efterfølgende Optegnelser af Worm findes i en Afskrift fra Begyndelsen af 18de Aarhundrede i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1007. 4to. Grundskriftet, der i sin Tid fandtes i Peder H. Resens Bogsamling, gik uden Tvivl til Grunde ved Universitetsbibliothekets Brand 1728. Af en Del af Notitserne fra Aarene 1621 flg. findes to forskjellige Redaktioner, uden at vi kjende Aarsagen dertil. Da ofte den ene Redaktion supplerer den anden, ere begge meddelte. De under „Ecclesiastica“ og „Politica“ ordnede Notitser staa i Hdskr. lige over for hinanden. Da denne Ordning imidlertid vilde frembyde Vanskeligheder ved Aftrykningen, er i det følgende „Politica“ sat efter „Ecclesiastica“. — Ved Benyttelsen bør det erindres, at det kun er en Afskrift, som foreligger, og at der derfor kan være enkelte Fejl foruden dem, som her ved Udgivelsen ere paapegede.

---

[1]) Catalogus Bibl. Dn. J. G. ab Aspern. Altonæ 1798. II, 627.

[2]) De fynske Præsters Indberetninger ere i Uddrag trykte i Suhms Samlinger til den Danske Historie. I, 1, 70—92 (Hdskr. i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 728. 4to); de skaanske Præsters smst. I, 1, 97—145; Beskrivelsen over Bornholm smst. I, 2, 32—40. I Danske Saml. 2 R. IV, 1—125 er Ribe Stifts Beskrivelse 1638, Indberetninger fra Stiftets Præster til Dr. O. Worm, meddelt af O. Nielsen. I Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml. 739. Fol. findes en Del af de til Worm indsendte originale Indberetninger om Oldsager i Aarhus Stift.

Anno 1617.

Die 31. Octobris celebratum est Jubilæum Evangelicum in Academia et Ecclesiis totius Daniæ et Norvegiæ ob repurgatam per Lutherum Evangelii doctrinam. In Ecclesia qvidem trium dierum concionibus. In Academia vero per octiduum orationibus a Professoribus et studiosis habitis.

Anno 1618.

Ecclesiastica.

18. Februarii habita est in Academia Oratio a D. Casparo Bartholino de comparatione Eliæ et Lutheri; eo enim die natus esse fertur Lutherus, sacro scilicet constantiæ et concordiæ.

21. Episcopus D. Joh. Resenius in templo b. Virginis omnes cives, qvos alterius religionis esse sciebat, convocavit, et ut in articulos Friderici II jurarent, coëgit.

25. Martii ordinatus est in Episcopum Nidrosiensem M. Andreas Christierni Arrhensis, Pastor tum temporis ad D. Nicolaum, inauguratione facta in templo b. Mariæ Virginis a D. Joh. Resenio Episcopo Sielandiæ.

21. Aprilis promoti sunt in Academia 72 Philosophiæ Baccalaurei, Decano M. Christiano Longomontano.

13. Junii habita est Oratio publica a M. Elia Eisenbergio de Augustana confessione.

3. [Junii]. In Magnificum Academiæ Rectorem solenniter creatus est D. Casp. Bartholinus, orationem Antijesuiticam habente Claudio Plumio J. C.

24[1]). Per Mag. Christ. Longomontanum Decanatus officium mihi commisit Magnif. Dnus Cancellarius, idque postea publice in Consistorio, licet per biennium nullo jure me eo excluserint.

31. Octobris. In memoriam Evangelicæ reformationis Orationem solennem in Academia habui. contra Adamum Contzen Jesuitam Moguntinensem de Jubilæo Evangelico.

21. Novembris. Primum a nobis observatus est ingens Cometa, qvi sedem habere in gradu Scorpionis videbatur, conspiciebatur horis matutinis, caudatus, cauda in austrum maxima longitudine protensa, ab Habrato ita descriptus.

Politica.

Januarii. Prima jacta sunt fundamenta novæ urbis in Amagria simulqve pontis, qvi urbes utrasqve conjungeret, rudimenta supra glacie posuerunt.

Primum magna industria se ad iter Orientale præpararunt mercatores nostri, rem totam acriter urgente Majestate Regia.

13. Februarii. Conventus habitus est Anderschoviæ

---

[1]) Af Acta Consist. 27. Juni 1618, hvor Dekanatets Overdragelse til D. Oluf Worm omtales, skulde man antage, at 24. er en Afskriverfejl for 27.

a Senatoribus regni, Rege, ipsis relictis, minus placato discedente. Referebant autem, petitioni ejus Senatum annuere noluisse, de bello namqve fama erat.

22. Maji. Huc appulit Illustr. Episcopus Osnabrugensis et Verdensis, qvi tanto apparatu exceptus, qvantus in hoc regno post coronationem visus non est. Rege ipso cum . . .[1]) et Duce Uldarico ei obviam euntibus, cum 6 cataphractorum ac 8 peditum turmis stipati, extra urbem magnifice exceptum, eum huc deduxerunt.

2. Novembris. In nomine Domini versus Indiæ Orientalis regionem Ceilon enavigarunt naves nostræ 4, e qvibus duæ sumptibus regiis instructæ, duæ vero mercatorum aliorumque hujus regni subditorum.

22. Helsingora discesserunt naves nostræ Indicæ, postqvam unam reparassent, qvæ minus prompta ad iter faciendum videbatur.

[26. Nov.] Rediit ex Svecia Sigvardus Grubbe re optime et ex animi sententia confecta.

21. Huc appulerunt Legati Lubecenses et Hamburgenses.

Anno 1619.

Ecclesiastica.

1. Januarii auctus est numerus studiosorum in Regia communitate, et 20 superadditi.

16. 17. 18. Martii per totam Daniam et Norvegiam solennes dies rogationis et precationum sunt celebratæ, qvo poena peccati, qvam Deus nobis sævissima peste minitabat, clementer a nostris cervicibus averteretur.

---

[1]) Her har Afskriveren ikke kunnet læse et Ord; maaske skal der staa: filio (jvfr. Slange, Christian IV's Historie, S. 409, hvoraf ses, at det er Prinds Christian, der menes).

20. Maji. Promoti sunt a me solenniter 15 Magistri Philosophiæ.

27. Academiæ Rectoratum deposuit D. Casparus Bartholinus, eumqve M. Wolfgango in templo b. Virginis tradidit.

31. Propter grassantem pestem dimissa est Academia, maxima Professorum parte Roeschildiam concedente.

30. Novembris. Obiit Jonas Charisius Roeschildiæ qvartana emaciatus.

Politica.

26. Februarii. Convenerunt Halmstadii magna solennitate Rex noster et Gustavus Svecorum Rex cum multis utriusqve regni Senatoribus et nobilibus præcipuis.

19. Maji. Hinc discesserunt naves Regiæ tres versus Fretum Davis, transitum in Asiam aut Indiam Orientalem inqvisituri.

24. Comitia regni Andvorschovii sunt celebrata.

28. Junii. Roeschildiæ hora 8 matutina incendium in ædibus pistoris cujusdam erupit, qvo magna urbis pars conflagravit.

Stada a Rege capta 1 Novembri. Arminiani sedem in Dania petierunt.

Anno 1620.

Ecclesiastica.

28. Januarii. Dispensata est Theriaca a Johanne Stenio Pharmacopola, præsente Regia Majestate[1]).

Februar. Plerique Professores redierunt, qvi propter pestem alio concesserunt.

---

[1]) Jvfr. Th. Bartholin, Cista Medica, Loc. XVI.

3. Maji. M. Elias Eisenbergius remotus a Physica professione in Samum ablegatus, se officio in Consistorio abdicavit.

12. Admissus est M. Joh. Dionysius ad Professionem Metaphysicam.

29. Maji. Solennis promotio 49 Baccalaureorum a M. Hermanno Hebrææ Lingvæ Professore habita est.

19. Julii. Rediit ad nos D. Casparus Brochmand, postqvam per tres annos operam Illustrissimo Principi erudiendo locasset.

20. Julii. Promoti sunt in Theologiæ Doctores a D. Johanne Resenio, M. Ivarus Hemmetæus Episcopus Ripensis, M. Johannes Vandalus Episcopus Viburgensis, M. Matthias Joannis Episcopus Lundensis, M. Petrus Sturejus Concionator Aulicus.

2. Septembris. D. Christophorus Dybvadius ob varia in Regem, Senatores Regios et status regni ejecta scommata in carcerem conjectus est.

28. Octobris. Literæ Regiæ ad Academiam venerunt, qvibus jubebatur, ut Professores sententiam dicerent de causa Dybvadii.

31. Judæus qvidam Polonus baptizari debuit in templo D. Virginis, sed ob turbas et nimium hominum concursum in seqventem diem 1. sc. Novembris dilata est. Tunc in choro ab Episcopo Joh. Resenio, ubi prius singula capita fidei Christianæ recitasset, sacro baptismatis fonte ablutus est, eiqve nomen Johannis impositum, adstantibus M. Cancellario, Oligero Rosencrantio, D. Brochmand, D. Bartholino, uxore qvæstoris Sigvardi Beck, Episcopi et Rectoris[1]).

[1]) I Universitetets Matrikel findes under Aaret 1620 en udførlig

3. Novembris. Citatus in Consistorio comparuit D. Christophorus Dybvadius, qvi accusatus nomine Reg. Maj. ab Axelio Arentfeld, qvod multa dixerit et scripserit, qvæ Majestatem Regiam, Principem juniorem, Nobilitatem, totum regni statum et religionem concernebant, ea omnia ad seditiones excitandas facere propria Dybvadii manu comprobavit et sententiam petiit.

22. Decembris. Exutus est omnibus Privilegiis Academicis, et ex ordine nostro dimissus cum ignominia, ac Reg. Maj. gratiæ vel indignationi relictus[1]).

Politica.

28. Jan. huc appulit Dux Luneburgensis Henricus, qvi legatus dicebatur missus a Rege Bohemiæ. Sed eventus belli contra Hamburgenses aliud docuit.

Martius. Serenissimus Rex Hamburgensium Legatos responso inexspectato de privilegiorum suorum et mercimoniorum continuatione typis divulgato domum remisit.

Majus. Concessit Majestas Regia in Holsatiam, vallis novam civitatem, Glykstad, munitioque, et Albis undas vallo repulsuras ab ingenti tractu juxta Bredstadium[2]). Simul binas naves bellicas in Albi locatas habuit.

Beretning om denne Daabshandling, der synes at have vakt en overordentlig Opmærksomhed. Vistnok var det den første af den Art, som foregik her i Landet.

[1]) Om Christoffer Dybvad henvises til mine udførlige samlede Efterretninger om ham i Danske Mag. 4. R. 2det Bind.

[2]) Der synes at være noget fejlskrevet i ovenstaaende Notits. — Om Anlæget af Glückstadt findes en ret karakteristisk Notits i et Skrift fra hin Tid, der i det hele indeholder adskillige kuriøse Ting om Christian IV: Classicum paciferum Daniæ, qvo octo rationes, cur Sac. Cæs. Majestati cum Christiano IV. Rege Daniæ, ejusve filiis, non nisi armis pax ferienda, a Christiano

Julius. Rediit ex Holsatia Rex Serenissimus. Legati Anglici nummos in usum Regis Bohemiæ a Reg. Maj. mutuaturi in Dania fuerunt.

Augustus. Comitatus Senatorum regni per aliqvot septimanas habitus est Othoniæ, ubi Christianus Thomæ, Illustr. Principis Aulæ magister, nuptias celebravit cum filia nobilissima Oligeri Rosencrantz.

Septembr. Regia Maj. Haderslebii morbo decubuit.

Octobris 24. Fæmina qvædam diu in Anglia versata, nomine Annicke Buskis, qvæ se prophetico spiritu gubernari dicebat, Regi mortem et mundo interitum circa proximum festum natalitium minitata, in domo disciplinæ, [in qva] inerat inclusa, mortua est.

26. Novembr. Nuptiæ Gustavi Regis Sveciæ celebratæ cum Maria Eleonora Brandeburgica.

16. Decembr. Filius Ducis Johannis de Sønderborg, Legatus a Rege Bohemiæ regno pulso, hic fuit, suppetias expetens. Ac una cum eo Principum confoederatorum Legatus.

Anno 1621.

Ecclesiastica.

Litaniæ publicæ 14. 15. 16. Martii.

M. Jacobus Hasebardus ad Professionem Mathematicam inferiorem vocatus in Aprili. M. Petro Kierulio ad Ecclesiam Seby translato succedit Mag. Johannes Erasmius Scholæ Sorensis Rector.

Nova de variis rebus Academiam concernentibus promulgantur Statuta.

---

de Pura, illust. Holsatiæ Duci a consiliis, suggeruntur. Lubecæ 1627, p. 9. Forfatteren af dette Skrift er en ivrig Katholik.

I en anden Redaktion findes følgende Notitser:

14. Maji. Solennis Magistrorum promotio in Academia fuit celebrata Decano M. Vulfgango Rhumanno.

In Junio nova qvædam Statuta Academiæ Regio nomine sunt oblata.

M. Jacobus Hasebardus coepit lectiones suas Mathemathicas inchoare, ad qvas vocatus fuit in Aprili.

31. Julii. Magnificus Academiæ Rector creatus est Claudius Plum J. C., cujus electio eo usqve est dilata, eo qvod nondum Doctor esset renunciatus, qvod primum contigit 26 ejusdem mensis.

Politica.

Rex Daniæ novum foedus cum Belgio confoederato init.

Rex Comiti Scavenburgico injuste titulum Principis Holsatiæ usurpanti armis resistit.

Comitia Havniæ celebrata, qvibus finitis, virgo nobilis magiæ rea decollata est[1]).

Segebergæ conventus habitus Regis et qvorundam Principum.

Rex apud Imperatorem pro Palatino intercedit.

I en anden Redaktion findes følgende Notitser:

Legatus a Comite Mauritio Nassovico hic fuit et optime habitus.

27. Maji. Comitia solenniter Havniæ celebrata, in qvibus inter reliqva foemina nobilis magiæ rea decollata est.

6. Junii. Rex cum insigni exercitu in Holsatiam se contulit ad ditionem Comitis Schavenburgici et Hamburgensium, unde re ex animi sententia bene confecta rediit 20. Julii.

---

[1]) Christense Axelsdatter Kruckov. Se Dommen over hende i Nye Danske Mag. I, 378—91.

Anno 1622.

Ecclesiastica.

Typographus Academiæ novis dotatur privilegiis et reditibus.

Diæcesis Nidrosiensis Episcopo constituto M. Petro Schielderup, ad Ecclesiam Academicam D. Virginis adjuto M. Jacobo Hasebardo, ex Germania ad professionem Mathematicam vocatur M. Jacobus Finchius.

Politica.

Rex Daniæ et Angliæ de Palatino restituendo agunt.

Comitia celebrata in Norvegia mense Julio.

15. Februarii. Obiit Dn. Canutus Urne, vir de bonis bene meritus.

23. Februarii tres soles Hafniæ conspecti sunt ab 8 matutina ad 10 horam.

Duæ naves in Insulam[1]) Ceylon a Societate Indiæ Orientalis in Dania emissæ.

Anno 1623.

Ecclesiastica.

Fundata est nobilis Academia Sorensis.

In Decembri detectæ sunt fraudes Jesuitarum et Pontificiorum, qvibus fermentum suum in hisce regnis spargere sategerunt. Qvidam vero, qvi se Nicolaum van Dyck[2]) vocabat, professionem historicam Soræ ambivit, et postea invenerunt eum bulla Papæ et Cardi-

---

[1]) Afskriften har: ex Insula.

[2]) I en anden Redaktion: Jacobus von Ejdick (!). Münters Reformationshist. II, 652 har: Johan van Dyk.

nalium stipatum emissum esse, ut has regiones ad Pontificiam Religionem converteret.

Politica.

In Decembri in Diæcesi Asloensi reperta sunt fodinæ argenti feracissimæ[1]).

Obiit Dn. Sigvardus Beck thesaurarius Regius.

Civitas Bergensis in Norvegia incendio pene conflagravit.

---

[1]) Om denne Opdagelse saavelsom den ovenomtalte af Jesuiternes Forsøg udgik følgende Kongebrev til Bisperne (meddelt efter en samtidig Afskrift i Ny kgl. Saml. 723 b. Fol.):

Christian den Fierde, Danmarckis, Norgis, Wendis oc Gottis Koning etc.

Wor Gunst tillforn. Vi bede Eder oc ville, at i Præsterne der udi Eders stifft lader tillsige, att de udi alle Kircker i Kiøbstederne saa vel som paa Landsbyerne met deris tillhører giører Gud den Allermectigste sin tillbørlig Tacksigelse for den store Velgierning, Oss, vore Riger oc Lande saa mildeligen oc rundeligen er beuist, icke alleniste i det den Romerske Paffuis Anslag, hiemelig de for lang tid siden affskaffede villfarellser oc Superstitiones udi vore Riger oc Lande ved sine vdskickede igien att indføre, saa naadeligen er bleffuen aabenbarit oc forhindret, meden endocsaa i dett Sølff ærtz oc Mallem udi wort Rige Norge effter den gode Guds forsiun allene saa rundeligen er bleffuen funden; met anhengte oc alvorlig Bøn till Gud i Himmelen, at hans guddommelig Mayestet fremdelis vore Riger oc Lande fra den Papistiske Tradition oc Lærdom naadeligen ville beuare, sampt oc di Velsignelser, som ved den ny funden Sølff ærtz Oss, vore Riger oc Lande, efftersom forberørt, saa mildeligen er beteet, sit Naffn till Ære, Oss, vore Riger oc Lande til gaffn oc gode, naadeligen vilde lade continuere oc fortsettis. Der mett scheer vor ville. Befalendis eder Gud. Skreffuet paa vort Slott Kiøbinghaffn den 6. Martij Anno 1624. Vnder vort Signett.

Christian.

Om Opdagelsen af de papistiske Anslag findes nærmere Efterretninger i mit Skrift, Anders Arrebos Levnet og Skr. I, 178—80.

Anno 1621.

Ecclesiastica.

7. Febr. obiit D. Cunradus Aslacus S. Theol. Prof., sphacelo dextri cruris, qvi nullis mediis potuit exstirpari.

11. Febr. ad munus Concionatoris ·Aulici evectus est M. Martinus Matthiæ, Pastor Fridericiburgensis.

21. Febr. Professio Theologiæ demandata est D. Casparo Bartholino.

28. Medicam nactus est Olaus Worm[1]).

Politica.

Bina in portu Hafniensi fundata sunt propugnacula, submersis duabus maximæ molis navibus Regiis.

Navis Ebeno onusta ex India rediit Hafniam in Junio.

Exortæ inter Regem Daniæ et Sveciæ variis de rebus controversiæ feliciter sunt decisæ.

Legatus Regis Galliarum M. de Heye[2]) Hafniam venit.

I en anden Redaktion:

15. Februarii. Helsingoræ baptizata est filia Regis ex Christina Munck.

17. Februarii. Duæ naves extra portum Havniensem, altera in vado Amagriensi, sunt submersæ, ut propugnaculorum vices gererent.

---

[1]) Den anden Redaktion tilføjer: ad infimam [pædagogicam professionem] vocato M. Johanne Resenio Scholæ Herlufsholmianæ Rectore.

[2]) Mr. des Hayes, Baron des Courmesvin, hvis Voyages en Danemarc udkom i Paris 1664.

Anno 1625.

Ecclesiastica.

M. Jacobus Hasebardus ad D. Virginem et M. Petrus Hienius ad S. Spiritus pastores peste obierunt.

Sumptus promotionum Academicarum Regis edicto diminuuntur.

Ad Templum Academicum D. Virginis dictum vocatus M. Janus Dionysius, Physices in Academia Professor; succedit in Physicum M. Johannes Erasmius.

Politica.

Grave bellum inter Regem Daniæ et Imperatorem exortum.

Pestis Hafniæ sævissime grassabatur.

13. Novemb. Novus pons inter Hafniam et Amagriam tempestate et procellis destructus.

10.[1]) Febr. Tanta in tractu Orientali Daniæ fuit inundatio, ut multæ urbes factæ fuerint navagabiles.

Hordeum et secale ex truncis arborum multis in locis pullulasse observatum.

Templum Friderichsburgense procellis disjectum 25. Novembr.

I en anden Redaktion findes følgende:

20. Febr. Tanta fuit inundatio in variis locis Daniæ, orientem versus, ut naves in sylvas appulerint, Coagium ut et Prestøe maxima ex parte factæ sunt navigabiles; tempestas qvoqve tanta fuit, ut turres dejecerit, et Hafniæ ex templo Teutonico coronam cum vexillo abstulerit.

Qvibusdam in locis Cimbriæ ex arboribus secale et hordeum enascebatur.

---

[1]) I den anden Redaktion (se nedenfor) henføres samme Begivenhed til den 20. Febr.

Anno 1626.

Ecclesiastica.

25. Maji in Theologiæ Doctores creati Casparus Bartholinus, Phil. et Medic. D., et Joan. Cluverus, Soræ SS. Theologiæ Professor.

Solemnes per Daniam et Norvegiam Litaniæ 15. 16. 17. Martii.

Ad infimam Professionem Philosophicam admissus M. Nicolaus Petrejus Aerelesius[1]) in Julio.

Politica.

Comitia Coldingæ habita.

In absentia Reg. Majestatis regni administratio Illustrissimo Principi concreditur.

Penarium Regium 11. Maji incendio conflagravit.

Rex [cum] exercitu Rotenburgo Brunsvigam versus tendit.

Anno 1627.

Ecclesiastica.

Novum alumnis Regiis deputatum coenaculum solemniter inauguratum.

Inter studiosos et milites tumultus exortus, autore deprehenso et castigato sedatus.

Obiit M. Laurentius Scavenius Episcopus Stavangriensis, cui successit M. Thomas Cunradi Vegnerus ad D. Nicolai Hafniæ Pastor[2]).

---

[1]) Skrev sig selv: Aurilesius.

[2]) M. Lavrits Scavenius døde allerede 1. Decbr. 1626, men Eftermanden blev først udnævnt 1627.

Politica.

Comitia Slaglosiæ 5. Novembr. celebrata.

Comitia Hafniæ 17. Decembr. celebrata.

Cimbria a Cæsareanis occupata.

Hafniæ novi aqvæductus ad Professorum, aliorumqve habitationes ex stagno Emendrupiano traducti.

Anno 1628.

Ecclesiastica.

Extra portam Septentrionalem Hafniensem, novum ædificatum est templum sub Jurisdictione Academica[1]).

25. Novembr. obiit Georgius Fiurenius Med. Doctor.

Obiit Episcopus Holensis in Islandia Gudbrandus Thorlacus, cui successit Thorlacus Sculonis Hafniæ ordinatus.

Politica.

Foedus inter Daniæ et Sveciæ Reges sancitur.

8. Jan. magna oborta procella, turris ad D. Nicolaum Hafniæ disjecta, qvæ totum templum sua devastavit ruina. Prædium Regium ibidem plane eversum.

24. Martii recuperata a Regia Majestate est Femaria insula, expulsis Cæsareanis.

Scotus qvidam ob Sodomiam Hafniæ combustus, Patricius Cobern.

Ex Leonibus unus a Regia Maj. sclopeto trajectus.

13. Martii Cæmiterium Bremerholmense consecratum.

---

[1]) Om denne Kirkes Opførelse og korte Historie ere udførlige Efterretninger meddelte i Ny kirkehist. Saml. I, 353—87.

Anno 1629.

Ecclesiastica.

Nova de disciplina Ecclesiastica promulgata est ordinatio.

13. Julii in rectoratu secundo obiit Clariss. Dn. Casparus Bartholinus, Phil. Med. et Theol. Doctor, P. P., mox successit D. Casparus Brochmannus.

Politica.

In Febr. conventus Sereniss. Regum Daniæ et Sveciæ in finibus regni celebratum.

Inter Sereniss. Regem Daniæ et Imperatorem Lubecæ in Majo pax sancita.

Pestis per totam Daniam sævissime grassata est.

Croneburgum 25. Sept. incendio misere devastatum.

Pomoeria urbis Hafniensis ab orientali plaga deduci cœpta sunt ad pontem usqve D. Annæ.

Duæ naves in Indiam Orientalem solverunt mense Decembri.

Tillæg.

Det er rimeligt, at det kun er et Brudstykke af O. Worms kronologiske Optegnelser, som foran er meddelt, og at de i deres oprindelige Skikkelse have omfattet en længere Aarrække. I denne Formodning stadfæstes vi derved, at der findes en Række lignende Optegnelser, der umiddelbart fortsætte Worms, men saaledes at de ere forøgede med tvende Rækker „Res Ecclesiasticæ et Literariæ Exterorum“ og „Res Civiles Exterorum“. Redaktionen skyldes, som det af indre Grunde fremgaar, Thomas Broderus Bircherod († 1731 som Rektor ved Kathedralskolen i Odense), den sidste af de lærde Bircheroder, der er bekjendt ved forskjellige trykte og utrykte Skrifter og Samlinger af historisk og antikvarisk Indhold. Da hans omtalte Optegnelser, for saa vidt de angaa indenlandske Personer og Begivenheder, aabenbart staa i et saa nært Slægtskab med Worms foran meddelte, at de tør antages i alt væsentligt at stamme fra en nu tabt Fortsættelse af disse, tager jeg ikke i Betænkning at meddele dem her som Tillæg til Worms, efter et Hdskr. i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1012. 4to. Den Del af Optegnelserne, som angaar udenlandske Personer og Begivenheder, udelades dog, da den har mindre Interesse for os og vel heller ikke indeholder synderlig nyt.

Anno 1630.

Res Ecclesiasticæ et Literariæ Danorum.

Rector Reg. Acad. Hafn. D. Claudius Plumius.

Mortuus est d. 9. Dec. Hafniæ M. Petrus Gelstrupius, Professor Logices. Bibliotheca illius ab uxore superstite Academiæ Hafniensi legata est.

D. 28. Sept. Doctores Theologiæ solenniter a D. Johanne Resenio Episcopo renunciantur M. Janus Dionysius Jersinus, Episcopus Ripènsis, M. Christianus Jani, Concionator Aulicus, M. Nicolaus Petræus, Theol. Hafniensis.

Professioni Ebraicæ in Acad. Hafniensi admotus est M. Thomas Bangius.

Orationem Jubilæam habuit M. Jacobus Matthiæ, Professor tunc Hafniæ, et postea Episcopus Arhusiensis. Impressa est eodem anno in qvarto.

Professorum Hafniensium numerum qvarta Professione Theologica auxit Rex Christianus Qvartus, vocato ad eandem d. 20. Decembris M. Johanne Erasmo Brochmanno.

Res Civiles Danorum.

D. 25. Junij obiit Dn. Jacobus Ulfeld, Regni Daniæ Cancellarius, prudentissimus, eloqventissimus, eruditus et fortis Heros.

Sub initium Augusti Regis Daniæ Legati cum 40 hominum comitatu Ratisbonam ingrediuntur.

Ulricus, Regis Daniæ filius, Ratisbonæ ad Cæsarem admittitur. Hannoviæ etiam Phil. Mauritium Comitem salutavit.

Hamburgenses in Albi tres Christiani Qvarti naves improvisò adorti spoliant, qvod Rex ipsis triplici illata clade navali ultus est.

Anno 1631.

Res Ecclesiasticæ et Literariæ Danorum.

Rector Acad. Hafn. M. Joh. Erasmus Brochmand.

D. 12. Febr. obiit M. Johannes Jani Alanus, Professor Lingvæ Latinæ, Græcæ, Rhetor etc. Hafniæ.

M. Johannes Christophori Professionem Græcam in eadem universitate Hafniensi adiit.

Dies Supplicationum seu Litaniæ per totam Daniam indictæ. Conciones emisit in usum Ministrorum D. Johannes Resenius, Episcopus Sædlandiæ.

Res Civiles Danorum.

In Aprili Augustus Dux Luneburgensis litem inter Daniæ Regem et Hamburgenses, sed frusta, componere tentat.

D. 19. Julij obiit Dnus Georgius Scheel, Regni Daniæ Mareschallus et Senator.

D. 4. Octobris hora post merid. 6. obiit Regina Friderici II Regis, gloriosæ memoriæ, Sophia in arce Nycopiensi Lolandiæ.

D. 14. Novembris Roëschildiæ sepulta est in Regis conditorio Regina Sophia.

Anno 1632.

Res Ecclesiasticæ et Literariæ Danorum.

Rector Acad. Hafn. D. Nic. Petræus.

D. 9. Maij fatis functus est M. Paulus Andreæ Medelbye, ex Episcopo Gothlandensi Pastor Templi D. Virginis Otheniensis, qvi plurimis scriptis homileticis Ecclesiæ profuit. Successit ei in Pastoratum M. Ludovicus Michaëlis, Sorâ, cujus Ecclesiæ Antestitem egerat, evocatus. Post qvem Templi Sorani Pastor Danicus constitutus est M. Nicolaus Schielderup Fionicus, cui præterea Cathedra ibidem Theologica demandata est post abitum Doct. Christiani Matthiæ Dithmarsi, inter principes nostri seculi Theologos facilè numerandi.

Res Civiles Danorum.

Nox, qvæ primum Martij præcedebat, magnum per totam Sellandiam Danicam attulit terræ motum his regionibus insolitum.

Dn. Georgius Urne Regni Mareschallus constituitur.

Coagii bona pars ædium incendio absumpta.

D. 5. Novembr. Franciscus Rantzou, Regis et Regni Dan. aulæ Magister, serâ vesperâ in foveam horti regii delapsus aqvis suffocatur.

Anno 1633.

Res Ecclesiasticæ et Literariæ Danorum.

Rector Academiæ Hafniensis D. Thomas Finkius.

Regia Schola Fridericiburgensis ab augustissimo Rege Christiano Qvarto fundatur, adjectis in docentium pariter ac discentium sustentationem largis reditibus.

D. 16. Maij obiit Janus Mulenius Med. Doctor practicus celebris Fionensis, æt. 69.

Res Civiles Danorum.

Henricus Holck, Nobilis Danus et hoc tempore Campi-Ductor Cæsareus, in dignitatem Comitis ab Imperatore Romano evehitur.

D. 2. Julij Christianus Qvartus Daniæ Rex XI Eqvites creavit solenniter, Georgium Urne Mareschallum, Claudium Daa Admiralium, Magnum Kaas, Taggæum Tot, Christophorum Ulfeld, Senatores, Georgium Gyldenstiern, Fridericum Ridtz, Taggæum Tott Andersøn, Henricum Hvitfeld, Pallæmonem Rosenkrantz, Georgium Brahæum.

D. 11. Augusti obiit Uldaricus Princeps, Regis Daniæ Christiani IV Filius virtuosissimus, siccario ausu percussus in Germania, cum antea fortissimè pugnâsset prope Olaviam.

Anno 1634.

Res Ecclesiasticæ et Literariæ Danorum.

Rector Acad. Hafn. M. Christianus Longomontanus.

Neoburgi in Fionia obiit D. Janus Dionysii Jersinus, Episcopus Ripensis, cum Hafniam ire vellet.

Successit ei in Episcopatu M. Johannes Burchardus, Ecclesiastes Hafniensis ad ædem Divæ Virginis, et huic in Pastoratu M. Nicolaus Pauli Schandorphius.

D. 23. Augusti obiit Nicolaus Helwaderus, Regis Daniæ Astrologus et Calendariographus, in Patriis rebus scriptor diligens.

D. 4. Octobr. obiit Hafniæ D. Nicolaus Petræus SS. Theologiæ Professor, ætat. 34, qvi multa in Ebræis scripsit.

Res Civiles Danorum.

D. 13. Maij Funus Uldarici Principis Arci Regiæ illatum est, et d. 19. Maij in Templo divæ Virginis depositum.

D. 30. Sept. solenni pompa Hafniam ingressa est Magdalena Sibylla.

D. 5. Octobr. nuptias Hafniæ celebravit Serenissimus Princeps Christianus, Electus Daniæ et Norvegiæ Princeps, cum Magdalena Sibylla Saxonica. Eodem die Rex 12 Eqvites creavit: Christianum Thomæ Cancellarium, Ottho Scheel, Joh. Lindenow, Justinum Høeg, Christophorum Urne, Senatores Dan., Cajum de Ahlefeld, Casparum de Buchwald, Christianum Pentz, Senatores Holsatos, Didericum Ahlefeld, Olaum Pasberg, Axelium Arnfeld, Cornificium Ulfeld.

Die 10. Octobr. Nuptiæ Christiani Pentzii cum Sophia, naturali filia Regis, solenniter in arce Hafniensi sunt peractæ.

Die 11. Octobr. nocturno tempore tristissima illa Oceani inundatio multas Cimbriæ, Dithmarsiæ et vicinarum terrarum urbes cum multis millibus hominum, pecudum etc. absumpsit.

Die 25. Octobr. Nuptias Otthonis Tott et Juttæ Gyldenstierniæ in arce Hafniensi Rex celebrandas curavit.

Anno 1635.

Res Ecclesiasticæ et Literariæ Danorum.

Rector Acad. Hafn. D. Casparus Brochmand.

D. 10. Januarij obiit Fridericiburgi D. Christianus Jani, Reg. Concionator Aulicus.

Obiit M. Elias Eisenbergius, Pastor et Præpositus in insula Samo. Antea Professor Physices in Acad. Hafniensi.

Ad Professionem Historico-Geographicam Hafniæ vocatus M. Petrus Spormannus.

Ericus Olai Tormius ad Professionem Mathematicam vocatus.

D. 25. Octobr. Ædes sacra Collegii Regentziani Hafniæ solenniter inaugurata est in augusta Regis Christiani qvarti præsentia, qvi etiam post peracta sacra omnes Academiæ Professores mensæ suæ in splendidissimo horti palatio adhibuit.

Res Civiles Danorum.

Rex Daniæ Christianus Qvartus ad Flecheroam Norvegiæ navigavit, ibidemqve in insula qvadam, qvam a nomine suo nuncupandam jussit, castellum munitum excitavit.

Anno 1636.

Res Ecclesiasticæ et Literariæ Danorum.

Rector Acad. Hafn. D. Olaus Wormius.

D. 27. Maij obiit Nicolaus Paschasius SS. Theologiæ Doctor et Episcopus Bergensis.

D. 12. Aug. Ericus Olai Tormius pro Cathedra disputavit Hafniæ.

D. 5. Octobr. Theologiæ Doctores a D. Casp. Brochmanno creati: Joh. Burchardus, Episcopus Ripensis, Joh. Resenius, Theolog. Professor, et Petrus Winstrupius, Concionator aulicus.

D. 20. Nov. inauguratus est ad Episcopatum Ber-

gensem a D. Joh. Resenio M. Ludovicus Munthenius, antehac arcis Hafniensis Ecclesiastes.

Res Civiles Danorum.

D. 9. Octobr. Cornificius Ulfeld nuptias Hafniæ celebravit cum Eleonora Regis Christiani 4ti filia naturali.

Christianus Pentz Comes Imperii declaratur ab Imperatore.

Anno 1637.

Res Ecclesiasticæ et Literariæ Danorum.

Rector Acad. Hafn. M. Jacobus Finkius.

D. 4. Julij, vel potius 5. scilicet post horam 2 noctis, obiit Hafniæ M. Wulfgangus Johannis Rhumannus, Professor Philosophiæ.

D. 7. Julij positus est primus fundamentalis lapis Templi SS. Trinitatis Hafuiæ.

Obiit D. Matthias Jani Episcopus Scaniæ.

Res Civiles Danorum.

D. 22. Martij Princeps Fridericus, Christiani qvarti filius, postea gloriosus Daniæ Rex, Bremæ publico juramento electus est Episcopus.

Hafniæ ultra 5000 hominum peste rapiebantur.

Cornificius Ulfeld Pro-Rex Daniæ factus.

Anno 1638.

Res Ecclesiasticæ et Literariæ Danorum.

Rector Reg. Academiæ Hafn. Doct. Johannes Erasmi.

D. 10. Aug. ordinatus est Concionator Regius Dn. D. Jacobus Matthiæ Arhusius a Dn. D. Joh. Resenio Episcopo Selandiæ.

D. 8. Sept. obiit[1]) Christianus Brochmand Caspari

---

[1]) I London paa en Udenlandsrejse.

filius, designatus Professor Hafniensis. Causam mortis ejus nunqvam rescivit Pater.

D. 14. Sept. post horam 10 noctis obiit Hafniæ D. Johannes Resenius Episcopus Sellandiæ, ætat. 77, Episcopatus 24, cum qvater Academiæ rector fuerat. Doctores Theologiæ 12 creaverat, Episcopos totidem, sex sc. in Norvegiam missos, tres in Daniam, 2 in Islandiam, 1 in Gothlandiam. Ministros verbi inauguraverat 396.

D. 10. Octobr. mortuus est Hafniæ D. Johannes Erasmi Brochmand, primò Philosophiæ, deinde Theiosophiæ Professor per annos 16.

Anno 1639.

Res Ecclesiasticæ et Literariæ Danorum.

Rector Acad. Hafniensis D. Claudius Plumius.

D. 17. Martij solenniter inauguratus est Selandiæ Episcopus famigeratus D. Casparus Brochmannus, manum imponente et sacra paragente D. Petro Winstrupio Lundensi Episcopo.

Numerus Professorum Otheniensium a Rege Christiano IV augetur adjecta Professione Ethices ac Eloqventiæ, eaqve demandata M. Georgio Taulovio.

Theol. Professor Hafniæ constitutus M. Nicolaus Scandorfius, antea Ecclesiæ Marianæ ibidem Antistes, cui in Pastoratu et Præpositura successit M. Vichmannus Hasebardus, prius Templi, qvod Othenis est, Johannæi Mysta.

Dominica Trinitatis inauguratum est ab Episcopo Bergensi M. Ludovico Munthenio Templum Christianiense in Norvegia in honorem SS. Trinitatis.

Dies Litan. per Daniam celebratæ sunt. Conciones in hunc usum publico dedit Dn. D. Casparus Brochmannus.

Hoc anno Rex Christianus 4tus publico ad Episcopos edicto jussit, ut a Dominica qvadrages. ad Pascha

usqve qvovis die Mercurii Passionalem concionem haberent per totas terras suas Sacerdotes.

Obiit hoc anno M. Claudius Joh. Jegerus, Pastor Insulæ Amagriæ juxta Hafniam, Professor antea Pædagogicus in Academia.

Res Civiles Danorum.

Die 20. Julij prope Tonderam Cimbriæ inventum est a puella rustica Cornu illud aureum decantatissimum, qvod calamo et studiis suis magni dignati sunt viri: Olaus Wormius de cornu aureo, Hafn. 1641 in Fol. P. Winstrup, Hafn. 1644 in Fol. Nic. Randulf, Hafn. 1644 in Fol. Thomas Bartholinus in libro de unicornu. Fortunius Licetus per Epistolas. Trugillus Arnkil, Kilon. 1683 in 4to. Ego cum aliis non conferendus idem prolixè sum prosecutus, sed longè diversis opinionibus, in Commentariis meis de Cornibus et cornutis, qvos adhuc paro.

D. 1. Octobr. obiit Christianus Frjs de Kragerup, Cancellarius Regis Daniæ.

Rettelser og Tillægsbemærkninger.

1ste Del.

S. 7. Siden første Del udkom, er man i det kgl. Bibliothek bleven opmærksom paa endnu en Bog, i hvilken Povl Helgesen har skrevet sit Navn som Ejermand, omtrent paa samme Maade som i Josephi Opera. Facsimilia af hans Haandstil findes nu meddelte ved min Afhandling om den historiske Kritik i Videnskabernes Selskabs Skrifter, hist.-philos. Afdel. 4de Bind, IX.

S. 390. Esge Bilde betænkte Hans Henriksen i sit Testament, dat. 30. Novbr. 1551: »Hans Naades tro Tjener Her Hans Henriksen en Guldring med vor Herres Pinelse paa, som mest vejer, og dertil med tyve rhinske Gylden« (Danske Mag. IV, 241—2).

S. 688. Ifølge Ejler Brockenhus's Optegnelse var Magdalene Hamsfort født 1544 i Husum (Saml. til Fyens Hist. og Topographi. VI, 308).

S. 698. Om »Chronicon ecclesiæ Ripensis« se Rørdam, Historieskrivningen i Danmark, S. 90. I Hamsforts eget Hdskr. i Arne Magn. Saml. 871. 4to lyder Titelen: »Annales ecclesiæ Ripensis seu series episcoporum Ripensium una cum epitaphiis quatuor regum Danorum«. Skriftet er indført paa hvide Blade bag efter den trykte Udgave af Joh. Laurentii Ripensium Episcoporum series et vita.

2den Del

S. 12. Karine Skram syslede som saa mange andre Adelsdamer i sin Alderdom med Adelshistorien, som man ser af en Optegnelse af hende om Hr. Jørgen Urnes Herkomst og Afkom 1620, der findes ved et Hdskr. »De Urners, Wifferters og Rothsteeners XVI Ahner« i Geh.-Ark., Hist. Geneal. Selskabs Foliomskr. afleverede fra det kgl. danske Selskab, Nr. 5. Hun døde 1625 (Hist. Tidsskrift. 4. R. IV, 509).

S. 16—17. Siden de første Ark af dette Bind bleve trykte, er i Hist. Tidsskrift 4. R. III, 668 fremkommet nogle Bemærkninger, der vise, at Elsebe Krabbe blandt de Mænd, der vare tilstede ved hendes Trolovelse, har anført nogle som Rigsraader, der dengang enten allerede vare døde, eller ikke have haft Sæde i Raadet.

S. 26, Lin. 3 Regjæring, læs: Begjæring

S. 119—20. I den hdskr. Katalog over Bibliotheca Lymviciana (i Konsistoriets Arkiv, Nr 146 c.) anføres: »Necessaria et vera responsio firmaque refutatio etc. 1567«; mon ikke Svanings Grundskrift til »Retractaten«?

S. 188, Lin. 3. Skjønt der i Hdskr. tydelig nok staar Josephum de Qualen, maa det dog være Josva v. Qualen, der menes.

S. 208. I Aaret 1570 var Axel Gyldenstjerne flere Gange i Stetin som Sendebud fra Regjeringen til de danske Kommissærer ved Fredsmødet (Brev i Geh.-Ark., Danske Kongers Saml. Fasc. 56).

S. 208, Not. 2. Bemærkningen »Det kan altsaa« osv. udgaar, i Henhold til Bricka og Gjellerup, Den danske Adel. I, 129 Not.

S. 211. Ved en Uagtsomhed er der sagt, at Axel Gyldenstjerne var den første, der beklædte Posten som Statholder i Norge, hvilket ikke er rigtigt.

S. 278, Lin 3 f. n. Jonsen, læs: Jensen.

S 339, Lin. 6. Naar her i Texten anføres »Greffue Steen Suantesen« og »Her Steen Sture«, er det vistnok een og samme Person.

S. 489—90. Axel Gyldenstjernes Brev til Tyge Brahe er nu fuldstændig aftrykt i Breve og Aktstykker angaaende Tyge Brahe og hans Slægtninge, udg. af F. R. Friis, Kbh. 1875, S. 57—9.

S. 573, Lin. 4 f. n. Ponell, læs: Pouell.

Fortegnelse over Haandskrifter, benyttede eller omtalte i dette Bind.

Det store kongelige Bibliothek.

Gl. kgl. Saml.		739	Fol.,	S. 716.
—	—	817	—	S. 567.
—	—	858	—	S. 224—5.
—	—	859	—	S. 226.
—	—	860	—	S. 227—8.
—	—	861	—	S. 227.
—	—	862	—	S. 227.
—	—	863	—	S. 227.
—	—	864	—	S. 227.
—	—	865	—	S. 228.
—	—	866	—	S. 228.
—	—	1087	—	S. 10.
—	—	1117	—	S. 715.
—	—	1131	—	S. 228.
—	—	2420	4to,	S. 556.
—	—	2574	—	S. 226.
—	—	2575	—	S. 228.
—	—	2576	—	S 166.
—	—	2577	—	S. 120.
—	—	2589	—	S. 598.
—	—	2595	—	S. 538.
—	—	3119	—	S. 715.
Ny kgl. Saml.		606	Fol.,	S. 5. 165—6
—	—	608 d	—	S. 506—10. 522—31. 534.
—	—	613	—	S. 228.
—	—	613 b	—	S. 228—9.
—	—	613 ba	—	S. 226.
—	—	613 c	—	S. 121.

Ny kgl. Saml. 723 b Fol., S. 726.
— — 787 — S. 4. 9.
— — 1305 — S. 583. 594.
— — 728 4to, S. 716.
— — 962 — S. 227.
— — 962 b — S. 230.
— — 963 — S. 227.
— — 964 — S. 231.
— — 965 — S. 231.
— — 966 — S. 227.
— — 1007 — S. 716.
— — 1012 — S. 732.
— — 2021 — S. 6.
— — 2022 — S. 6.
— — 271 8vo, S. 585—6.
Kallske Saml. 512 4to, S. 588—92.
— — 678 8vo, S. 6.
Uldalske Saml. 82 Fol, S. 226.
Saml. til Adelens Hist. S. 41—2. 44. 54. 74. 89. 447—87. 538.
Langebeks Excerpter Nr 161, S. 9.
Bellings Brevsamling, S. 5. 43. 88.

Universitets-Bibliotheket.

Arne-Magn. Saml. 871 4to, S. 741.
Rostgaardske Saml. 121 Fol., S. 715.
— — 195 4to, S. 715.
— — 31 8vo, S. 715.
— — 33 — S. 715.
— — 43 — S. 715.
Additamenta 37 4to, S. 566.
— 122 — S. 5.

Det kgl. Gehejmearkiv. S. 5. 6. 9—10. 40. 46—52. 55—73. 76—85. 489. 504. 533—4. 741—2.
Konsistoriets Arkiv, Nr. 146 c, S. 742.
Karen Brahes Bibl. i Odense. 285. 4to, S. 230.
Haandskriftsamlingen paa Ledreborg. 127 Fol., S. 225. 519.
Stokholms Rigsbibliothek, Hdskr. S. 229—30.
Christiania Universitetsbibliothek, Hdskr. S. 231.
Dresdens Bibliothek, Hdskr. S. 231.
Basels Universitetsbibliothek, Hdskr. S. 490.

Navneregister.

Abildgaard, Torkil. 669. 700. — Tymme. 305. 362.
Absalon, Ærkebisp. 631—2.
Achilles, Skib. 333.
Adamius Villads Nielsen, Læge. 564. 580—3. 589—90. 592—94.
Aggershus. 19—24. 27. 211. 213. 215—7. 219. 329. 361—3. 488. 490—1. 498. 527.
Ahlefeld, Diderik 736. — Kaj, 736.
Alanus, Hans Jensen, Prof. 734.
Albrecht, Hertug af Meklenborg, Konge i Sverig. 131—2. 136. — Hertug af Preussen. 26.
Albretsen, Hans, Bisk. 273. 345. 706.
v. Alden, Johan. 349 370—2. 391. 395. 397—8. 403.
Allerup i Skaane. 16.
Alvastra Kloster. 381.
Amager. 673. 718. 727—8. 740.
Amerup i Sverig. 347.
Andersberg, Trund. 293.
Andersen, Axel (Jernskjæg) til Skotterup. 69. — Frants, Rektor i Roskilde. 105. — Svend, sv. Høvedsmd 188 378. 380.
v. Anfeldt, Jost. 327.
Anna, Kurfyrstinde af Sachsen. 12. 616. — Pedersdatter Galt, Anders Bings. 110.
Anthonius, Gr. af Oldenborg. 197.
Antverpen. 612—3. 703.
Antvorskov. 286. 541—2. 608. 685. 718. 720.
Arken, Skib. 281. 330.
Arminianere. 720.
Arnfeldt, Axel. 722. 736.
Arnsborg paa Øsel. 505.
Arrebo, And. Chr., Biskop. 717.
Ars Herred. 607.
Arvidsen, Børge. 82. 85. — Per, 85. 436.
Aslaksen, Kort, Prof. 727.
Asmundsen, Tyge, Bisk. 706.
Assens. 28.
Augsburgske Konfession. 695. 697. 699. 705. 718.
August, Kurfyrste af Sachsen. 197. 616. 619. — Hertug af Lyneborg. 734.
Aurilesius, Niels Pedersen, Prof. 729. 733—4. 736.
Avskjær i Bleking. 274.
Axinia, russ. Prindsesse. 220.

Bagge, Jakob, sv. Adm. 36. 169.

259. 281—4. — Peder, sv: Adm. 360. — Sti. 184.
Bahus. 20. 27. 173—4. 229. 276. 307—8. 342—7. 411. 444—5. 493.
Banèr, Gustav. 414. 417. — Peder. 339. — Sten Axelsen. 363. 365. 406.
Bang, Hans. Præst. 591. — Thomas, Prof. 733.
Banner. Anders. 463. — Erik Eriksen. 17. 694. — Frants. 188. 209. 322. 349 352. 372. 379—80. 398. 401. 404. 507.
Baptist, Hans. 293.
Baras, Jacob 524.
v. Barby, Gynther. 261. 478 — Jost. 261.
Bari, Hertugdømme 611.
Barnekov, Johan. 184.
Barnmos Øl. 181.
Barry, Jams, skotsk Kapt. 508
Barsnæs. 101.
Bartholin, Caspar. 717—8 720—1. 727. 729. 731.
Basel. 703
Basse, Oluf (Torlof). 538.
Beck, Jakob. 230. — Jachim 42—3. — Lave. 641—2. 711. — Sigvard. 492. 721. 726.
Belgien. 612. 724
Below, Johan. 648. 709.
Bengtsen, Aage (Färla). 276 308. 418—9. 444—5.
Berg, Frants, Biskop. 707.
Bergen. 12. 184. 306—7. 543—65. 580—94. 726. Biskop 543—65. 584—5. 591. 593—4. 707. 737—9. Kapitel. 547. 581. 588. Lektor. 581. 587—8. Hospital. 554—5. Skole. 553. 556—7. Bergenhus (Lensmd.). 12. 20. 306 547. 549. 594. 712.
v. Bergen, Joachim. 174.
Berger (Beyer), Caspar. 404.
Berritsgaard. 221.
Bertelsen, Iver, Mester. 542. 631—5. — Lavrits, Biskop. 706. — Mogens. 582. — Niels, sv. 343. 362.
Bher, Ulrik, Ritmester. 348.
Beurreus, Dionysius. 248—50. 366—7.
Bilde, Anders. 16 184. — Bent. 494. — Ermgaard. 184. — Esge d. æ. 42—4. 183 603. 741. — Esge d. y. 11. 230. 489. — Frants. 36. 267. — Hans. 16. — Hildeborg. 620. — Jens. 356—7. — Jørgen. 318. 435. 469. — Karine. 494. — Klavs. 17. 27. 33. 603. — Knud. 81. — Ove, Biskop. 15. 102. — Ove Eriksen. 12. — Peder. 74. 80. 289. 309. 347. 430. 434. 523. 525. 658. 708. — Sofie. 11. — Sten. 186. 435. 653. — Torben. 16.
Bildt, Evert. 170. 175. 305—7. 360. 537—8. — Niels. 549—50. 555.
Bing, Anders. 110. 293. 463. — Jon. 587.
Bircherod, Thom Brod. 732 740.
Birke (Østbirk). 13. 116.
Birkenæs Rev. 285.
Bistrup. 495. 702.
Bjeldreholt. 466.
Bjelke, Hogenschild 147. 378. 397. 399. 405—9. 432—3. — Thure. 126. 239. 248. 363. 413—4. 416—8. 429—33.
Bjørn, Slægten. 181. — Andersen. 181. 708. 711. — Jakob. 227. — Johan. 17. — Oluf. 181.

Bjørnsen, Anders, sv. 441. — Kristoffer. 451. 483.
Bjørnen, Skib. 330.
Bjørnholm. 17. 27. 102.
Bleking. 170. 273—5. 290—302. 318. 439. 467.
Blick, Michel. 31.
Bogbinder Ambrosius. 184.
Bogesund. 347. 441.
Boller. 17. 185.
Bollerup. 88.
Boltinggaard. 12. 92. 105. 547. 550.
Bonde, Jens, Hr., sv. 308.
Borch, Andreas, pom. Gesandt. 170.
Borchardsen, Joh., Bisk. 736—7.
Boris, Godunow. 220.
Bornholm. 27. 143. 258—9. 266. 279—80. 284. 335. 355. 716.
Borringholm, Jørgen, Biskop. 706.
Boslunde. 531
Boye, Niels, sv. 308. 313. 343. 345.
Brade (Brahe), Anne. 227. — Axel d. æ. 16. 33. 46—8. 694. — Axel d. y. 220. — Jørgen d. æ. 173. 211—2. 281—3. 333—4. 620. — Jørgen d. y. 735. — Lauge. 289. 300. 309. — Otte. 34. 387. — Per, Greve. 57. 363. 367—8. 400. 413—5. 418. 425—6. 445. 502. — Sten. 215. — Tyge. 209. 211—2. 217. 489—90 552. 555—6. 558—9. 675.
Bramstrup. 12. 30. 105. 525—9.
Brandenborg 723.
Brandhøj paa Møen. 331.
Brantum, Henrik. 31.
Bredenbach, Frants. 328.
Bregentved, 88.
Brejde Margrete, Povl Hvitfeldts. 69.
Brejninge Gd. 12. 105.
Bremen. 205. 450. 479—80. 738.
Bremsebro. 239. 301.
Brinck, Dr. jur 651. — Erik 411.
Bring, Peder 452. 466. 479.
Brochmand, Christen. 733—9. — Hans Rasmussen, Prof. 723. 728. 733—4. 738—9. — Jesper, Prof. 721. 731. 737—9.
Brock, Eske 218. — Lauge. 324.
Brockenhus, Frants. 82. 177. 309. 323. 348. 362. 372. 377. 379. 381. 383. 391. 394. 398. 402. 409—10. 428. 440. 525—9. 603. — Henrik. 538. — Jakob. 61—2. 142—3. 168 252—3. 259. 266. — Lavrits Frantsen. 12. 105. — Michel. 17. 30—1. — Oluf. 537.
Brunsvig. 95. 448—9. 729.
Bryggeske Kravel, Skib. 31.
Bryske, Antonius. 34. 205. 481. 603. — Sidsel. 482.
Brøndskov i Sverig. 441.
v. Buchwald, Caspar. 736.
Busch, Jørgen, Kaperkapt. 508—9.
Buskes, Annike. 723.
Bustrup. 7. 16. 101.
Bygholm. 8. 11. 60. 216.
Bys Løve, Skib. 281. 283. 335.
Bøhmen 722—3.
Bølle, Erik. 478. — Mats Eriksen. 17.
Bønit p. Falster. 206. 208. 453. 461 467. 472—4. 478. 484—5.
Børgesen, Bent, sv. 378. 383. 411—2. — Niels, sv.. 274.
Børup, Morten, Dr. 597. 667—72.
Baadsted. 342.

Capel, Frits. 372.
Casimir, Pfaltzgreve. 613.
Ceilon. 719. 725

Charisius, Jonas. 580—3. 592—4. 720.
Christensen, Gabriel (Oxenstjerna). 253. 412. 418. — Jens, Lektor. 547. 554. 581. 587. — Per, Gubernator i Smaaland. 82. 188. 378. — Simon, Rektor. 669.
Christiern I, Konge. 197. 659.
Christiern II, Konge. 19—25. 182—3. 654—5. 659. 693—4.
Christian III, Konge. 25—35. 39—40 123. 128. 185. 197—8. 235—6. 238. 602—3. 655. 695—700. 707. 709.
Christian IV, Konge. 198. 213—4. 216. 552. 595—683. 718—39.
Christian, udv. Prinds (V). 598. 719. 721—2. 729. 736. — Greve af Oldenborg. 262.
Christianopel. 219. 491.
Christianssand. 737.
Christiania. 739.
Christoffer af Bajern, Konge. 659. — Greve af Oldenborg 25—8. 31. 184. 629.
Christoffersen, Joh., Prof. 734.
Chrysostomus, Oluf, Dr. 699.
v. Chyrgey, Georg Albany. 676—7.
Chytræus, David. 549.
Citzewitz, Jacob. 170.
Clausen, Peder, Norges Krønike. 218.
Clüver, Johan, Prof. 729.
Contzen, Adam, Jesuit. 718.

Dale Havn. 359.
Dalerne i Sv. 329. 363. 411. 420.
Dancæus Carolus. 158. 165—78. 203. 612—3.
Dannæs. 278.
Danske Hjorten, Skib. 335.
Danske Christoffer, Skib. 585.
Danzig. 21. 95. 532. 609—10.
David og Goliath, Skuespil. 662—4. 667.
Davis-Strædet. 720.
v. Deventer Gert. 480—1. 488—5.
Ditmarsken. 227—8. 700. 736.
v. Dohna, Christoffer. 262. 277—8. 317. 341. 372—3. 376. 383. 385. 391. 395—6. 398—9. 401. 403. 407. 410. 441—3. — Frederik. 262. 277—9. 286. 288. — Hans. 262.
Dorothea, Chr. III's Dron. 186.
Drabitius, Joh., Apotheker. 582.
Drachard, Bjørn Sørensen. 230.
v. Dragsted, Jost. 325—6.
Dragør. 30. 332. 535.
Dresselberg, Anders og Vilhelm. 709.
Dronningborg. 11.
Due, Peder. 565.
Dybvad, Christoffer, Dr. 721—2.
v. Dyck, Nicolaus. 725.
Dyredavrekjøb, Sværd. 181.
Daa, Klavs. 34. — Klavs, Adm. 735. — Peder. 286. — Torben. 286.
Daaredans. 667—72.

Ebba, Fru, Hr. Sten Eriksen Lejonhufvuds. 413.
Edesjø, Sv. 347.
Egebjerget ved Oslo. 362.
Egede Gd. 16. 494.
Egesø (Engesø), Sv. 404—5.
Eisenberg, Elias, Prof. 718. 721. 737.
Eisenhut, Hans. 328.
Ekolsund, Sv. 413.
Elben. 722. 733.
Elefanten, sv. Skib. 285
Elfsborg. 68. 95. 130. 168—9. 173. 262—4. 268. 308—11. 351. 411.

Elfsnabben. 281.
Elisabeth, Chr. II's Dron. 19. — Dron. af England. 162. 240. — Fr. I's Datter, Hert. af Meklenb. 198. 615—6. 620—2. 630—1. 637. 644. 652. — Prindsesse af Sver. 420.
Elleholm. 274.
Elsdyr. 84—5. 212.
Elverum i Norge. 329.
Emdrup Sø. 730.
Engelbretsen, Oluf, Ærkebiskop. 183—4.
Engelen, lybsk Skib. 283.
Engelholm. 48. 54. 85. 207. 290. 342. 460. 462—3. 484.
Engilmar, Gr. af Oldenborg. 197.
England. 126—7. 240—2. 353. 705. 723. 725. — Engelske Lejetropper. 435.
S. Erik, sv. Skib. 37. 333. 335.
Erik XIV, Konge i Sv. 57—8. 62. 93. 119. 124—62. 166—76. 187. 190—6. 207. 235—428. 503. 611—2. — Hert. af Brunsvig. 95. — Hert. af Pommern. 132. 678.
Eriksen, Jørgen, Biskop. 585—6. 642. 648. 653. 684. 707.
Eskeldskouff (Eskildstuna). 415.
Estland. 125. 287.
Etzuendorp i Sv. 349.

Falk, Jørgen. 538.
Falkenberg. 74. 160—1. 173. 187—8. 275. 316. 319—24.
Falkøping. 347.
Falster. 29. 453. 472. 477—8. 616. 630. 683.
Falsterbo Rev. 355. 535.
Faurholt Sogn i Sk. 67. 408.
Fechtel, Povl. 54—6.
Femern. 82. 332. 730.
Ferdinand I, Kejser. 169. 190—2.
Fers Herred. 209. 491.
Fincke, Jørgen, Hr., sv. 253. 418. 424. — Jakob, Prof. 725. 738. — Thomas, Prof. 735.
Finland. 57. 168. 267—8. 490. 533. 611.
Fjere Herred. 68.
Fjuren, Jørgen, Dr. med. 730.
Flekkerø. 737.
Fleming, Klavs, sv. 284. 425.
Flemløse, Peder Jakobsen. 211—2. 488.
Fordal ved Vadstena. 416.
Forgyldte Løve, sv. Skib. 335.
Fortuna, Skib. 37. 279. 281—2. — Ny. 360.
Fos, Anders. 539—94. — Desiderius. 544—5. 575. 585. — Hans. 541. 545. — Magdalena. 556—8. — Niels Andersen. 541. — Niels. 554. 559—62.
Foxen, lybsk Skib. 283.
Franch, Sylvester. 337.
Frankrig. 167—9. 171. 183. 478. 612—3. 727.
Frantsen, Hans, Prof. 642.
Frederik I, Konge. 19—25. 182—3. 198. 694—5.
Frederik II, Konge. 33—7. 56—60. 70—3. 75—85. 87. 93—101. 123—62. 187. 190—6. 203. 207. 235—445. 456. 460. 462—3. 500—34. 576. 595—712.
Frederik III. 738.
Frederiksborg Slot. 77. 85. 155. 187. 302. 452—3. 455. 467. 469. 520. 526. 531. 608—9. 615. 617. 625. 627. 630. 673—4. 683. 685—8. 727—8. 737. — Skole. 735.
de Freundt, Nicolaus. 582.
Friis, Christian til Borreby. 581. 587—90. 721. — Christian til

Kragerup. 740. — Johan. 44—6. 119–20. 155–6. 184–6. 254—5. 369. 430. 434. 458—9. 461—2. 483. 486. 522—3. 603. — Jørgen, Biskop. 16. — Jørgen, Stathold. 219. — Lisbeth. 221.
Frille, Eggert. 181. 494. — Ermgaard. 494.
Frolinge i Sv. 407.
Fryksdal i Sv. 303.
Frølund i Sv. 323. 347.
Fuglsang p. Laal. 522. 708.
Funthin ved Bahus. 342. 444—5.
Fyns Stift. 706. 711. 716.
Fyrhacke, Evert, sv. Høvedsmd. 188. 378. 399.
Førslev Gd. 42—3. 492.

Gabriel, sv. Fænnikefører. 189. 380.
Gabriel, Skib. 358.
Gabrielsen, Christen, sv. 418.
Gad, Peder, sv. Rigens Profos. 327. 364—5.
Gallus, Claudius. 170. 305—7.
Galskjøt, Otte. 526.
Ganløse. 627.
Gans, Georg, til Podlitz. 529—30.
de la Gardie, Pontus. 177. 414. 425—6. 436. 442—3.
Gausdal, Oluf. 551—2. 555.
Gavnø 204. 206. 459. 490.
Geed, Karine Jakobsd. 15. 68—70.
Geedsholm i Sk. 12.
Geiszpuscher, Rubbert. 542.
Gelstrup, Peder. Prof. 733.
Gers Herred i Sk. 437.
Gert, Gr. af Holsten. 181.
Gilleleje. 679.
Gislefeld. 83. 87.
Gjedsør. 334. 615. 630. 683.
Gjessinggaard. 10.
Glad, se Lætus.
Glimager i Sk. 410.
Glimminge i Sk. 17. 34. 204.
Glob, Anders. 21.
Glückstadt. 722.
Godske, Anders. 479. — Peder. 47.
Gotthardt Ketler, Hert. af Kurland. 524.
Gottorp. 182—3.
Greifswalde. 184. 331.
Grib Bo, sv. 440.
Gribben, Skib. 335.
Gripsholm Slot. 268.
Gris, Anders. 406. — Arild. 342. — Erik. 328. 397.
Grubbe, Ejler. 530. 708. — Sigvard. 719.
Grøn, Jørgen. 97. — Lavrits. 538.
Grønbæk, Isak, Bisk. 226.
Guldspangebro. 361.
Gulbjerg Enge. 10. 351. — Hede. 264. 351.
Gulland. 26—7. 36. 57—8. 83. 175. 182. 185—6. 222. 246. 267. 285. 356—9. 533. 734. 739.
Gunderslev. 22.
Gundestrup 9. 17. 706.
Gustav Vasa, Konge. 26. 47. 56—8. 123—4. 128. 134. 184—6. 235—6. 500—4. 610. — Erik XIV's Søn. 413. — G. Adolf, Konge. 720. 723.
Gyldenstjerne, Anders. 17. — Anne Henriksd. 208. 496. — Anne Mouritsd. 495. — Axel. 199—231. 444. 446—500. 550—1. 742. — Erik 27. — Henrik. 494. — Henrik Knudsen. 358. 360. 457. 531—3. — Hildebrand. 204. 206. 454. 476. 483. 485—6. 496. — Johan, sv. 490. — Jytte. 736. — Jørgen. 735. — Jørgen, sv. 429—33. — Karine, Knud Henriksens D. 206.

208. 215. 457—8. 462. 494—500. — Karine, Knud Pedersens D. 204. 208. 219. 452. 471. 493. — Knud Axelsen. 208. 220—3. 487. 490—4. 497. — Knud Henriksen. 16. 21—25. 206. 494—5. — Knud Pedersen. 17. 49—50. 182. 204. 214. 654—5. — Lisbeth. 204—5. 480. Margrete. 204. 620. — Mogens. 17. 20. 58. 66—8. 504. 522—3. 531—3. 603. 677. — Mourits. 495. — Niels, sv. 172. 253. 418. — Peder. 190. 204—6. 213. 215—7. 320. 322. 372. 383. 396. 398. 403. 447—50. 457. 459. 464. 466—7. 471. 475—80. 489. 492—3. 649. 654. 708. — Regitze. 204. 465. 482—3.
Gylte, Bent. 245. 418. 424.
Gynderup, S. Eobanus. 702.
Gynge (Gødinge) Herred. 49—50. 302. 410—2. 436—40. 443. 464.
Gynge, Michel. 207. 386—7. 408—9.
Gyntersberg, Axel. 306.
Gøye, Birgitte. 9. 52—4. 73—4. 77—80. 87—9. 487. — Henning Andersen. 12. 14. 92. 105. 107. — Mogens. 16. 26. 185. 694.
Gaas, Hans, Biskop. 706—7.

Haderslev. 10. 65—6. 544. 723.
Hads Herred. 607.
Hagested. 180.
Hald Slot. 11. 208. 223.
Halland. 9. 52—4. 104. 146—7. 248—9. 262. 268—73. 275—8. 308—18. 342. 412. 490. — H.s Aas. 349.
Halmstad. 41—2. 59—60. 67. 88. 97—8. 168. 187. 268—73. 277. 287. 300. 311—3. 316—8. 347. 372. 409. 442. 466—7. 720.
Hamborg. 184. 198. 719. 722. 724. 733—4.
Hamborg Gallionen, Skib. 83. — Jægeren, Skib. 330.
Hamer i Norge. 329. 361—2. — i Sverig. 58. 278.
Hammershus. 284.
Hammerø i Sv. 263.
Hamsfort, Cornelius. 741. — Magdalena. 741.
Hannibal, Skib. 353—6.
Hannover. 733.
Hans, Konge. 659. — Hert., Fred. I's Søn. 10. 50—2. 54—6. 60—6. 636—7. 649. 651. 683. — Fred. II's Søn. 220—1.
Hans Friderich, Hert. af Pommern. 331.
Hans, Præst i Stadil. 446—7.
Hansen, Lavrits. 538. — Mads, Borgm. i Rodneby. 296. — Peder, Renteskriver. 484. 664. — Aage, sv. 629.
Hansestæder. 57. 142 (se Vendiske St.).
Hardenberg, Anne. 83—9. — Ejler. 17. 603. — Knud. 292.
Harling, Henrik. 406.
Hartman, Mønsterskr. 684.
Hasebard, Jakob, Prof. 723—5. 728. — Vichmand, Præst. 739.
Havfrue. 608. 633—4. 684—9.
des Hayes, Baron, fransk Gesandt. 727.
Hedegaard i Tise Sogn. 205. 446. 471.
Hedemarken i Norge. 329.
Heeagergaard. 219.
Hegelund, Peder. 201—2.
Hekkebjerg i Sk. 16.

Helgeaa. 410—11.
Helgenæs. 607.
Helgesen, Povl, Lektor. 741.
Helsingborg. 61—2. 189—90. 207. 290—1. 302. 410. 464—6. — Slot. 7. 11. 26. 32. 40—50. 101—2.
Helsingius, Martinus Olai, sv. 119.
Helsingør. 23. 61—2. 183. 215. 230. 353. 355. 458. 460. 556. 677—82. 719. 727.
Helvaderus, Nicolaus. 736.
Hemmet, Iver, Biskop. 721.
Hemmingsen, Niels, Dr. 92. 182.
Henrik III, Konge af Frankrig. 612. — Hert. af Lyneborg. 722.
Henriksen, Erik, sv. Feltmarskal. 188—9. 348. 378. 383—4. — Hans, Hr 741.
Hercules, Skib. 144.
Herlev ved Frederiksborg. 688.
Herlufsholm. 80. 88. 181. 334. 510. 727.
Herningsholm. 219.
Hess, Markus. 156—7. 461—2.
Hesselager Gd. 46. 155.
Hessen. 142. 167—8. 212.
Hie, Peder, Præst. 728.
Hillerødsholm. 504.
Hind og Ulvborg Hrd. 213. 216. 492—3.
Hinsekind i Sv. 82.
Hisingen. 308. 343—7. 444—5.
Hjermitslevgaard. 492.
Hoffmand, Henrik. 296.
Holger Danske, sv. Drabant. 365.
Holgersen, Jørgen, sv. 418.
Holk, Anne. 620. — Christian. 211. 218. 220. 488—9. — Ditlef. 546. — Hans. 67. 311. 316—7. — Henrik. 735.
v. Holle, Jørgen. 170. 261. 264. 268—70. 273. 276. 287—94. 299. 302—3. 309. 316—7. 438. 506—7. 519—21.
Holland. 20. 27. 187. 618. 724.
Holst, Hans 474.
Holstebro. 213.
Holsten. 722. 724. 736.
Horn, Klas Christersen. 285. 297. 335. 339. 349. 353—4. 360.
Horsens. 8.
Hulvejen (Holaweden) i Sv. 81—3. 375—81. 386. 394. 396—7. 401—5. 408—9. 435.
Hunested i Sk. 180.
Hven. 209. 211—2. 552. 555. 558. 675.
Hvid, Niels, Præst. 91. 664.
Hvitfeldt, Anders. 551. — Arild. 687. 709. — Henrik. 735. — Jakob. 221. 711. — Peder. 286. 330. 359. — Povl. 67. 83. 342. 711. — Øllegaard: 221.
Hyndered Sogn i Sv. 82.
Håstsko, Jakob Christensen. 174. 321—2. 351—2.
Høg, Niels. 182. — Just. 736.
Højbygaard. 16. 34.
Hønske. 206. 452. 455. 482—3.
Hørningsholm i Sv. 419.
Høvringholm. 11.
v. Høya, Johan, Gr., Biskop af Osnabrück. 262. 500—4.
Høyer, Henrik, Dr. 558—9. 582—4.

Ibrant, Havfrue. 686—7.
Ibstrup. 627.
Ickelberg, Christoffer, Ritmester. 326.
Indvigen i Norge. 558.
Irup i Thy. 208—9.
v. Isenborg, Henrik, Greve. 262.
Island. 730. 739.
Isolt Len i Halland. 66.

Italien. 611. 703.
Iversen, Iver, sv. 363. 366. — Oluf. 339.
Iversnæs. 494.

Jakob VI, Konge af Skotl. 213.
Jakobsen, Oluf, Dr. 97.
Jasmund. 331.
Jeger, Klavs Hansen, Præst. 740.
Jemteland. 227. 305.
Jensen, Christen, Hofpr. 733. 737. — Enevold, til Visborg. 455. — Knud, Landsd. i S. Halland. 278. — Sivert, sv. 418. — Thorkil, sv. 419.
Jernværker i Norge. 614.
Jersin, Jens Dinesen. 721. 728. 733. 736.
Jespersen, Christoffer, Præst. 688. — Niels. Biskop. 706.
Jesuiter. 611. 718. 725—6.
Johan III, Hertug af Finland, s. Konge i Sverig. 168. 176. 208. 242. 267—8. 410. 413—43. 508. 610—11. — Gr. af Oldenb. 262.
Jordskjælv. 735.
Jonsen, Anders, sv. 342. — Niels, sv. Sekr. 430—3. — Niels, Lensmand p. Hald. 711. — Peder. 466. — Ranild. 180.
Juan d'Austria. 613.
Juel, Axel. 23—4. 642. — Palle. 642. — Vincens. 73. 347. 411.
Jutlea Kloster i Sv. 413. 415.
Jyde, Peder, Borgm. i Helsingb. 62. 190.
Jægeren, Skib. 332. 335—40. 536.
Jøde, døbt. 721.
Jønkjøping (Ennekøbing). 58. 82. 172. 188. 242. 287. 319. 372—5.
S. Jørgen, sv. Skib. 335. 337.
Jørgen, Hr., Præst i Laugholm. 107. 109. 113.

Kagge, Erik, sv. 263.
Kahun, Villom, skotsk Kapt. 188. 376. 405.
Kalballe, Hans, Høvedsmd. 529. 530.
Kalips, Oluf. 411.
Kallenbach, Oluf. 327.
Kallundborg. 607. 618. 654.
Kalmar. 47. 132. 134. 182. 279. 296—8. 300—2. 363. 399. 409. Biskop (Petrus Caroli). 365.
Kalmarsund. 281. 285. 360.
Kalsøen i Sv. 348.
Karin Månsdatter, Erik XIV's Dr. 175—6. 368. 412—5. 419. 426.
Karl V, Kejser. 238. 613. — Hert. af Sødermanland. 313. 400. 410. 413—21. 423. 425—6. 437—40. 443. 490. 611.
Karlsen, Jon, sv. 301. 399.
Karlsø. 37. 284.
Karup, Vor Frue i. 702.
Katholm, Rasmus, Præst. 642. 652—3.
Kiel. 530.
Kind i Sv. 300. 347. 441.
Kjerul, Peder, Prof. 723.
Kjæragers Bro i Sk. 436.
Kjærstrup. 12. 92. 105. 107.
Kjøbenhavn. 21. 25. 27. 29—32. 44. 87. 155—7. 210. 215—6. 253—6. 334. 386—7. 430. 452. 460. 479—86. 532. 536. 615. 617. 626—7. 645—8. 695. 716. 724. 727—31. 738. — Kirker: Frue. 15. 90—1. 102. 339. 545. 637—55. 706. 717. 720—1. 725. 728. 736. 739. S. Nicolai. 367. 535. 717. 729. 730. Helliggejst. 91. 214. 728. Tydsk K. 728. Slotsk. 664. 738. Trinitatis K. 738. Regentsk. 737. Bremerholms K. 730. Ny K. udenfor

Nørreport. 730. — Kapitel. 699. — Skole. 8. 90—2. 106. 218. — Universitet. 11. 105—6. 218. 542. 552. 557. 565. 585. 662. 668. 699. 707. 717—40. — Kompagnihus. 657. — Slot. 618. 626. 637. 659. 736. — Blaataarn. 184. 187. — Gader. 647. — S. Anne Bro. 182. 731. — S. Jørgens Sø. 210.
Kjøge. 630. 728. 735. — Bugt. 354.
Kjøge, Anders. 453. 463—4. 467. 483—4.
Kjøle (Kyle), Hans, sv. 418.
Kjørup Gd. 17. 495.
Klavsholm. 16. 88—9.
Klerck, John, skotsk Kapt. 189. 300. 312. 382. 385.
Klostrene (ved Reform). 696. 704.
Klaagerup i Sk. 17.
Knabstob, Peder, sv. 380.
Knebel, Fridrich. 36. 280. 430.
Knob, Maren Lavritsd. 11.
Knoff, Christoffer. 621. 623—4. 683—8.
Knoppert, Albret, Dr. 177.
Knudsen, Hans, Biskop. 591. — Lavrits, sv. 245.
Knudstrup i Sk. 34.
Knærød. 176. 230. 409.
Kock, Oluf Jensen. 583—6. 591.
Kokkedal. 17.
Kolberg. 95.
Kolding. 25. 729.
Kolding, Anders Michelsen, Bisk. 564. — Niels Nielsen, Hofpr. 224.
Komet. 718.
Konge Hrd. i Sv. 275. 299. 318.
Kongelf. 169. 276.
Kongsbak. 275. 316.
Korsør. 29. 63. 291. 504.
Koxbølle. 581. 708.
Krabaten, Skib. 333. 358.
Krabbe, Anne. 4—5. 9. 227. — Christoffer. 406. 534. — Elsebe. 1—116. 629. 741. — Erik. 7. 102. — Iver. 31. — Karen. 209. — Magdalene. 102. — Mogens d. æ. 101. — Mogens d. y. 15. 34. 68. 70. 102. — Morten. 10. — Niels. 70. 537. — Tyge. 7. 9. 15—6. 26. 32. 101. 629.
Krafft, Hans, sv. Høvedsmd. 441.
Krag, Anders, Dr. 218. — Niels, Dr. 121. 565—6.
Krause, Ejler. 341. 620. — Jesper. 538.
Kremer Peder, Borgm. i Kjøge. 630.
Krempe i Holsten. 197.
Krenkerup. 694.
Krogen (Ørekrog). 31. 48. 678—9.
Krogholm i Sk. 16. 33. 694.
Krognos, Oluf Mouritsen. 88.
Kronborg. 615. 674. 678—88. 688. 731.
Krop, Jørgen. 401.
Kruckov, Christense Axelsd. 724.
Krummedige, Erik. 16.
Krumpen, Otte. 16. 34. 178. 292. 309. 369. 485. 528. 603. — Styge. 16. 185.
Kruse, Enevold. 492. — Erik, sv. 418. — Lavrits. 559—60. — Viffert. 537.
Kraamon, Jørgen. 264.
Kullen, 675.
Kurland. 243—5. 504—6. 524.
Kursell, Klavs. 328.
Kyholm. 608.
Køln, Univ. 668—9.
Kønigsberg. 335.
Kaas, Bjørn. 67. 362. 387. 526—7.

708. 711. — Emiche. 372. 398. 403—4. 406. — Jens. 308—10. 411. 441—3. 526. — Jørgen. 551. — Mogens. 735. — Niels. 430. 484. 576—7. 649. 708. — Peder. 537—8.
Kaasund. 354.

Lambert, Apotheker. 582.
Landsgrav, Mats Jensen, Præst. 553—4.
Landskrone. 31—2. 39. 47—9. 190. 209—12. 216—7. 491.
Lang, Mattis, Biskop. 697.
Lange, Erik. 11. 216. — Hans. 12. 105. 485.
Langeland (Lavind). 29.
Langerid. 278. 290.
Langesø Gd. 34.
Langholmen v. Stokh. 424.
Lapland. 221.
Larffue i Sv. 349.
Lauenborg Slot. 185.
Laugesen, Hans, Biskop. 706.
Laugholm. 42. 116. 270. 342. 409. Slot. 7—8. 11. 13—4. 18. 35. 60. 66. 68. 70—81. 90. 107.
Lavrits, Skipper. 331—2. 358.
Lavritsen, Anders, Prof. 105. 545. 575. 577. — Hans (Baden), Adm. 175. 204. 219. 267. 333. 338. 353—9. — Korfits (Rosengjedde). 341. — Oluf, sv. 418. 424. — Peder, sv. 360.
Lejonhufvud, Sten Eriksen. 57. 126. 155—8. 168. 185. 187. 245. 253—7. 363. 365. 368. 400. 413. 416—20. 424—5.
Lencke, Hagen, sv. Drabant. 365.
Lidkjøping. 348—9.
Liegnitz, Fyrsten af. 651.
Lielt Sogn i Sv. 84.
Lifland. 28. 125. 137—40. 149. 237—9 243—6. 248. 251. 268. 360. 531. 609.
Lillø. 522. 525.
Lindenov, Hans. 490. — Hans Johansen. 587. — Johan. 736.
Lindved Gd. 12.
Linkjøping. 384—5. 387—92.
v. Lipzig, Valentin. 211.
Lister. 439. 467.
Liunge i Sv. 407—8.
Longinus, kgl. Mundkok. 84.
Longomontanus, Chr. 559. 718. 735.
Lothringen. 364.
Ludvig, Pfaltzgreve. 648.
Lund. 46. 371—2. 447. Ærkebiskop. 16. 631. Biskop. 591. 697. 706. 721. 739. Kapitel. 223. 699. Domkirke. 10. 496. Stiftslensmd. 711.
Lunge, Christoffer. 537. — Elsebe. 101. — Ove Vicentsen. 184. — Tyge. 101. — Vincents 183.
Luther, Martin, Dr. 184. 693. 699. 717.
Lybek. 20—1. 28—9. 36—7. 40. 47. 95. 144—5. 166. 178. 181. 184. 186. 191—4. 198. 252. 256. 260. 267. 280—6. 335—8. 360. 390. 430. 451. 519. 522. 532. 535. 548. 719. 731.
Lybske Admiral, Skib. 29. 31—2. 36.
Lybske Christoffer, Skib. 333.
Lycke Slot i Sv. 348.
Lykke, Erik. 711. — Jørgen. 289. 300. 309. 651. 708.
Lykkeby (Lykkeaa). 274. 292. 294. 298—9. 301.
Lynderup Gd., Kirke. 11.
Lyneborg. Hert. 722. 734.
Lyngbygaard i Sk. 50. 205. 207.

209. 219. 447. 452. 455. 458—9. 466—78. 485. 496.
Lyngsgaard i Sk. 17. 27. 33.
Lyrom i Sv. 351.
Lyskander, Klavs. 222—3. 597—600.
Lætus, Anders. 669. 700. — Rasmus. 595—712. — Søren. 635.
Lødese (gl.). 58. 62. 173. 310.
Laaland. 29. 208—9. 616.

Machabæus, Johannes, Dr. 699.
Madsen (Matsen), Erik, sv. 147. 418. — Jakob, Prof. 662. — Lavrits, sv. 263. — Mogens, Biskop. 591. — Morten, Hofpr. 727. — Povl, Biskop. 543. 643 —4. 650—2. 706.
Magdalena Sibylla, Prindsesse. 736.
Mageløs, Skib. 169. 283—4.
Magnorbro i Sv. 330. 363.
Magnus, Chr. III's Søn. 10. 137 —40. 152. 243—5. 251. 360. 501. 504—6. 524—5. — Smek, Konge. 131. — Hert. af Østgøtland. 376. 378. — Hert. af Sachsen-Lauenb. 313. 351. 410. 415. 418. 420. — Biskop i Bergen. 184.
Malmø. 69. 210. 274. 276. 279. 303—5. 352. 371. 535.
Malta, Johanniterorden. 703—4.
Manstein, Valentin. 345—6.
Margrete, Dron. 131—5. 546.
Marikjær. 271—2.
Mark i Sv. 300. 347. 441.
Markeryd. 408.
Marstrand. 20. 346. 526.
Marsvin, Jørgen. 207. 209. 387. 408—10. 708. 711.
Mastricht. 613.
Matthiesen, Jakob, Prof. 733. 788.
Matthiæ, Chr., Prof. i Sorø. 734.
Mauritzen, Packe. 293.
Maximilian II, Kejser. 169. 174. 190—6. 610.
Medelby, Povl And., Præst. 734.
Medelfar, Mads Jensen, Bisk. 721. 738.
Medelsten. 36.
Meltzner, Samson. 826.
Meklenborg. 131. 198. 610. 630. 648. 683.
Melanchton, Filip. 676. 699.
Memmius, Pet., Læge. 643.
Mercurius, Skib. 333.
Merkelen (Michelen), Skib. 19. 21. 27—8.
Michel (v. Finstingen), Læge. 30.
Michelsen, Ludv., Præst. 734.
v. Minden, Henrik. 405.
Minkwitz, kejserl. Sendeb. 177—8.
Mogensen (Månsen), Christoffer. 356. 358. 510. — Hans, Prof. 542. — Henrik, Borgm. i Helsingør. 677. — Iver (Stjernkors), sv. 313. — Svend, sv. 189.
Mogenstrup i Sk. 480.
Molsing, Niels. Kannik. 700.
Morarps Bro. 440.
Morian, lybsk Skib. 335.
Mornay, Carl. 174. 270. 278. 318 —9. 345. 349—52.
Moskov. 221—2.
Motala. 397. 401.
Movritsen, Jost. 404. 537. — Jørgen. 537.
Mule, Jens. 735. — Niels. 591—2.
Munk, Birgitte 495. — Christen Nielsen. 10. — Christiern. 329. 361—2. 411. 527. — Christoffer. 537. — Erik. 306. 432—3. — Iver, Biskop. 16. 182. — Jesper. 537. — Kirsten. 727. — Ludvig. 537—8. 711. — Mogens. 17. — Oluf. 185. — Peder.

175. 177. 333. 360—1. (581—3). 542—3. 649. 708.
Munkelejet v. Stokh. 420.
Munthe, Ludv., Bisk. 738—9.
Myre, Jens. 538.
Myresø i Sv. 405. 407.
Møen. 29. 184. 331—2. 542—3.
Møgelkjær. 694.
Mølleby i Sv. 383—4.
v. Mønnickhusen, Helmer. 261—2. 265.

Nachtegalen, Skib. 97. 330.
Narva. 222. 251—2. 280. 360. 532.
Nassow, Albert, Gr. af. 262. — Catharina. 276. — Moritz. 724.
Nielsen, Herman, Prof. 721. — Isak, sv. 418. — Iver. 538. — Jakob, sv. 418. — Jens, Biskop. 215. 494. 549. — Jesper, sv. 418. — Rasmus. 687. — Søren, sv. 407.
Norby, Bent. 537—8. — Søren. 182—3.
Nordby i Sv. 397—9.
Norge. 20—4. 33—4. 39. 44—5. 130—2. 135—7. 148. 169—70. 173. 175. 183—4. 211—20. 227. 242. 276. 305—8. 329. 342. 346. 347. 361—3. 411—2. 488—9. 490—1. 546—7. 562. 590. 614. 706—7. 711—2. 719. 725—6. 737. 739. 742.
Norkjøping. 388—9.
Normand, Skib. 94.
Nyborg. 12. 184—5.
Nydyb. 280. 330.
Nygaard, Christoffer, Gr. af. 261.
Nykjøbing p. F. 12. 14. 87. 734.
Nykjøping i Sv. 419.
Nørregaard p. Laal. 204. 208. 219. 475. 477. 493.

Oddevald. 169. 276.
Odense. 209. 541. 723. 734. Biskop. 706. Skole. 782. Gymnasium. 739.
Offesen, Oluf, Rektor. 105.
Oldenborg, Grevsk. 26. 197. 262.
Oliva, Kloster. 95.
Oluf, Konge. 132.
Olsen (Olufsen) Anders, sv. 288. — Arild, Underadm. 346. 526. — Erik, Rektor. 553—4. — Gøste, se Stenbock. — Isak, Præst. 12. — Lavrits, sv. 248. — Lavrits, Lagmd. 346. — Peder, sv. 384. — Tønne, sv. 313. 418.
Oranien, Hert. af. 618.
Orreholm i Sv. 172.
Oslo. 94. 183. 213. 215. 361—3. 553—4. Biskop. 16. 183. 494. 562. 707. Stift. 726, »røde Bog«. 218.
Osnabrück, Biskop. 262. 500—4. 719.
Ostindien. 718—20. 725. 727. 731.
Ottesen, Klavs, sv. 414.
Overost. 412.
Oxe, Albert. 473. 475. — Inger. 467. 620. — Peder. 83. 87. 387. 430. 452. 473. 475. 481.
Oxholm. 208.

Padis, Kloster. 251.
Padua Univ. 583.
Palladius, Niels. 706. — Peder. 54. 697. 699. 706.
Pallesen, Thomas, Borgm. i Kjøge. 630.
v. Pappenheim, Christoffer. 529—30.
Parsberg, Holger. 227. — Manderup. 215. — Oluf. 736. — Val-

demar. 121. — Verner. 11. 56. 274—5. 292. 294. 298—9. 620.
Paslich, Caspar. 683.
Paulinus, Petrus, Lektor. 669. 671.
Pedersen (Persen), Absalon, Lektor. 550. — Anders, sv. 417. — Christen, sv. 189. 365. — Hans, Norges Kansler. 218. 557. 712. — Jakob, sv. 445. — Jørgen, sv. 186. 364—9. 412—3. 421—3. — Lavrits, Ærkebisp. 415. — Lavrits, Mag. 664. — Morten, Præst. 109—11. — Niels (Silversparre). 188. 378. — Niels p. Roe, sv. 263.
Pentz, Christian. 736. 738. — Ulrik. 31—2.
Peyn, Johan, Admiral. 30.
Pilten, Slot. 506. 525.
v. Platen, Henrik. 349. 372. 383. 391. 397—8. 401. 403.
Plath, Adam. 463. 474.
Plum, Klavs. 718. 724. 733. 739.
Podebusk, Jytte. 206. 208—9. 352. 456—7. 460. 463. 465. 471. 478. 495. — Klavs d. æ. 17. — Klavs d. y. 495. — Movrits. 188. 322. 349. 536—8. — Predbjørn. 16. 495.
Polen. 144—5. 166. 176—7. 191—3. 256. 260. 267. 453. 472. 490. 609—10.
Pommern. 95. 150. 170. 331.
Pontanus, Joh. Is. 556.
Poppo. 690.
Pors, Stig. 40.
Pottgente, Dirick. 43.
Preussen. 26—7. 29—30. 606.
Prydtz, Hans. 41.
Præstø. 728.
Pygmæernes Kamp med Tranerne, Skuespil. 667—7.
Paaske, Niels, Biskop. 565. 737. — Niels, Slotsskr. 618—9.
v. Qualen, Josva. 188. 322. 742.
v. Quern, Helmer. 265.
Quitzov, Jørgen Henningsen. 17.
v. Rade, Henrik. 156.
Ramløse. 204.
Randers. 88. 181.
Rantzov, Daniel. 169. 173—5. 177. 188. 207. 261. 263. 270. 273. 277—9. 287—8. 290—1. 303—5. 309—11. 316—24. 347—52. 369—410. 428. 440—1. 523. 528. 536. 684. — Frants. 735. — Henrik. 635. — Johan. 17. 25. 635. — Melchior. 32.
Ravensberg, Albert Jepsen. 17.
Ravnstrup. 34.
Rebbelbjerg. 54.
Reetz, Frederik. 735.
Reff, Hans, Biskop. 16. 183.
Regensburg. 733.
Reinskat, Sigfrid. 219.
Reravius, Rasm. Hansen. 13.
Resen, Hans Povlsen. 589. 717. 721. 733—4. 737—9. — Hans Hansen. 727. 737.
Restrup. 21. 206. 208. 462. 496.
Reval. 21. 125. 137. 177. 189. 237—8. 243—4. 360—1. 531—3.
Rhuman, Vulfgang. 720. 724. 738.
Ribe, Stift. 711. 716. Biskop. 16. 697. 706. 721. 733. 736—7. Kapitel. 119. 700. Domkirke. 181.
Ringkjøbing. 213.
Ringsted. 635.
Rodneby. 152. 274—5. 292—9.
Rodulphus, Fyrværker. 660.
Roed, Tord. 184.
Roffnø. 20.

Rosborg v. Vejle. 180.
Rosengaard, Niels. 588.
Rosenkrands, Anders Stygge. 11. — Anne. 7. 9. 102. — Birgitte. 80. — Erik. 306—7. 485. 501. 537. — Folmer. 204. 620. — Henrik. 17. 27. — Holger, R. Marsk. 8. 17. 309. 430. 603. — Holger (Jørgensen). 721. 723. — Jørgen. 434. 708. — Kirstine 11. — Lavrits. 538. — Mette. 87. — Niels. 102. — Oluf Nielsen. 15—6. 45. 184. — Palle. 735. — Stygge. 476.
Rosensparre, Sten. 289. 300. 309. 324. 523.
Roskilde. 176. 189. 207. 430. 472. 484. 501. 626. 671. 683. 720. — Biskop. 16. — Kapitel. 211. 488. — Domkirke. 701—2. 734. — Skole. 79. 105—6. — Graabrødre K. 180. — Frue Kl. 525. — Lensmd. 642.
Rostok. 21. 27. 176—7. 191—4. 253. 259. 331. 390. — Univ. 11. 542. 553—4. 583.
Rostrup, Lavrits. 404.
Rud, Erik. 286. 333. 335—6. 388. 347. 353. 459. 522—3. 683. 708. — Knud. 17. 34. 694. — Otte. 173—5. 281—3. 333. 335—9. — Peder. 34.
Rusland. 57. 144. 183. 189. 220—1. 251. 420. 609. 675—6.
Russius, Thomas Johannis, Lektor. 583—5. 587—8. 590.
Rye i Jyll. 185. 702.
Rygen. 184.
Rygaard i Fyn. 16.
Rytzeholm. 70.
Rød, Albert. 189.
Rødby. 13. — Rødsand. 332.
Rønnov, Anne. 226. — Ejler. 17. — Joachim. 16. 185.

v. Sachen, Ernst. 524.
Sachsen. 12. 167—8. 616. 698.
Sadolin, Jørgen Jensen. 697. 706.
Salttilvirkning i Norge. 614.
Samson, Skib. 353.
Samsø. 530. 591. 598. 607—8. 684—9. 721. 737.
Sandbjerg, Christen. 404.
Sandvig p. Gulland. 222.
Sarpsborg. 94.
Saxe, Bernt, sv. 188. 378.
Saxo Grammat. 515. 568—79.
Saxtrup, Anne. 69.
Scandia. 676.
Scavenius, Lavrits Klavsen. 729.
Schandorph, Niels Povlsen. 736. 739.
Schauenburg, Greve af. 724.
Schein, Calixtus, Dr. 430.
v. Schwartzburg, Grever. Albert. 261. 276. — Christian. 261. — Gynther. 170. 173. 261—5. 268 —73. 276—7. 287—92. 294. 300—3.
Sechelow, Carl. 534.
Seeby i Sv. 404. 408.
Seefeld, Agathe. 11. — Jakob. 11. 463. 490.
Segeberg. 507. 724.
Sehested, Chr. Thomesen. 723. 736. — Michel. 204. 206. 358. — Sten Maltesen. 214.
Sigfredsen, Anders, sv. 424.
Siggesen, Johan, sv. 361.
Sigismund August, Konge af Polen. 191. 256. 267.
Sigismund, Prinds af Sver. 429. 611.
Skabersø i Sk. 204. 479.

Skanderborg. 668.
Skanke, Jon Mogensen. 556—8.
Skara. 10. 146. 158. 170. 328. 347—8. 360.
Skara, Las, sv. Høvedsmd. 318.
Skardal. 347. 351.
Skave, Herluf, 307.
Skedal. 9. 52—3. 56. 59. 78. 104.
Skedestad i Sv. 375.
Skeel, Christen. 537. — Hans. 12. 537. — Jørgen. 734. — Klavs. 94. 330. 338—9. 341. — Otto. 736.
Skeninge. 395. 397. 401—2.
Skinchel, Bernicke. 495. — Gabriel. 538. — Hans. 475. — Margrete. 495. — Povl. 537—8.
Skjelderup, Jens. 543. 547. 549. 707. — Niels. 734. — Peder. 725.
Skjellinck, Jørgen. 293.
Skjelskør. 290.
Skjønning, Jakob, Bisk. 697.
Skotland. 522—3. Sk. Lejetropper. 300. 311—4. 351. 372—3. 378. 385. 414. 417. 419. 435. 508.
Skovgaard, Hans d. æ. 17. — Hans d. y. 9. 81. 456. 471. 650. 708. — Johan. 338—9. 341.
Skovkloster. 487.
Skram, Anne Eriksd. 10. — Anne Pedersd. 12. 14. 80. 105 107. — Birgitte. 12. 87. 105. — Børge. 11. 105. — Christen. 10. 61. 80. 98. 104—5. — Dorthe. 12. — Elsebe Nielsd. 11. — Elsebe Pedersd. 12. 87. 105. 111—2. 115. — Hans. 225. — Henrik. 11. — Johanne. 12. 105. — Karine. 12. 105. 741. — Knud. 10. 105—6. 189. — Margrete. 12. 105. 110—2. 114. 115. — Niels. 11. 105. 108—9. 490. — Olive. 3. 8. 12. 105. — Peder d. æ. 1—116. 168. 184. 266—7. 629. 664. 706. — Peder d. y. 11. 105. — Tyge. 10. 105.
Skriver, Michel. 536.
Skuespil. 662—72.
Skulesen, Thorlak, Bisk. 730.
Skaane. 82. 104. 141. 168. 173. 177. 182. 209—10. 228. 246. 248—9. 257. 262. 264—6. 273. 288. 290. 316. 318—9. 342 369. 387. 408—11. 429. 435—40. 442. 453. 474—5. 716.
Skaaning, Jakob Hansen. 560—2.
Slagelse. 730.
Slavus, Johan, Biskop. 697.
Sletfaallen i Sv. 82.
Smedstrup Gd. 110.
Smaaland i Sv. 82. 188. 278—9. 318. 378. 406—7. 417. 443.
Snider, Henrik. 283—4.
Soliman II, af Tyrkiet. 610.
Solør i Norge. 329.
Sofie, Fr. II's Dron. 605—6. 614—6. 620—4. 627—31. 637. 644. 657—8. 660. 668. 734. — Prindsesse af Sverig. 415. 420.
Sorø Kloster. 16. 603. 608. 631—5. Skole. 210. 592. 723. Akademi. 725. 729. 734
Spanien. 613.
Sparre, Erik, sv. 490. — Gjørvel Faddersd. 491. — Henrik Aagesen. 17. — Movrits Ibsen. 17.
Speier, Rigsdag. 238.
Sporman, Peder, Prof. 737.
Stadagergaard. 477.
Stade. 720.
Stadil. 205. 446.
Staphensen, Helias. 447.

Starup Gd. 526—7. 708.
Stavanger, Biskop. 585—6. 642. 648. 684. 707 729. Lensmd. 712.
Steding, Vilken. 22—5.
Stege. 332. 542—4.
Stegeborg i Sv. 416.
Sten, Joh., Apotheker. 720.
Stenalt. 227. 708.
Stenbock, Abraham Gøstesen. 327. 363. 366. — Erik Gøstesen. 363. 383. 414. — Gøste Olsen. 57. 100—1. 126. 239. 288. 308. 347. 363. 367—8. 414. 420. 425—6. — Katharina, Dron. 366. 420.
Stensballe. 204.
Stensen, Mads. 340.
Stenvigsholm. 306—7.
Stephanius, Joh. 562. 587—92. — Steph. Joh. 541. 598—600.
Sterkier (Starkier) i Sv. 350—1.
Stetin. 177—8. 229. 742.
Stevns Klint. 33. 332. 354. 470.
Stigsen, Otte. 182—3.
Stinger, Peder. 274 293. 295—6.
Stjernholm. 17. 20. 68. 522.
Stokholm. 26. 58. 82. 86. 160—1. 182. 252—3. 267. 281. 284. 286—7. 339—42. 355. 359. 367. 400. 412—3. 415. 419—27. 432.
Storeen, Norge. 559—62.
v. Strahlendorf, meklenb. Hofmd. 622.
Stralsund. 21. 27. 96. 174. 181. 280. 330. 334.
Strechfuss, Lazarus. 303.
Strengnæs. 419.
Stuart, David. 312.
Sture, Grever. Erik. 363. 366. — Niels. 343. 363—8. — Sten Svantesen. 339. 742. — Svante. 363—8. 414.
Sture, Peder, Hofpr. 721.
Stygge, Peder. 330.
Sulemark p. Samsø. 530.
Surager i Sv. 301—2.
Surkjøping. 390—1.
Susanna, Skuespil. 662—4.
Svale, Mogens. 173. 329—30. 411.
Svanen, Skib. 33. 242. 335. 339.
Svanholm i Sjæl. 525. 708. — i Skaane. 17.
Svaning, Hans. 117—62. 545. 575. 577. 742.
Svarteraa-Slaget. 319—24. 536—8.
Svartsjø. 339. 368—9. 413.
S. Svend i Hagested. 180.
Svendsen, Peder, Borgm. i Helsingør. 230. — Peder, Officer. 538.
Svenske Jomfru, Skib. 286. 333. 335. — Ko, Skib. 28.
Sverig. 26. 29. 31. 35—7. 47. 56—8. 66—86. 90. 92—101. 119—78. 182. 185—96. 205. 219. 223—445. 448—73. 484. 490. 500—38. 613. 616. 619. 700. 720. 727. 730—1.
Syningius, Johannes, Dr. 699.
Søholm. 16. 36. 184. 494.
Sølvitsborg. 219. 222. 274. 292. 294. 297—9. 318. 439—40. 491.
Sømmershavn. 352.
Sønderborg. 182. 723.
Sørensen, Peder, Livlæge. 108. 592. 642.

Tacke (Dacke), Niels. 33. 105.
Taube, Johan. 12.
Tavlov, Jørgen, Prof. 739.
Tavsen, Hans. 700. 706.
Telge i Sv. 419.
Tetzel, Johan. 693.
Thenner, Hieronymus. 522.

Thomesen, Gregers. 470. — Hans, Præst. 91. — Hartvig, Skibschef. 45. — Otte til Vatne. 560. — Peder, Biskop. 697.
Thorlaksen, Gudbr., Bisk. 780.
Thott, Birgitte. 102. — Klavs. 317. 341. — Oluf Axelsen. 102. — Otte. 736. — Peder Klavsen. 12. 87. 92. 105. 547. 550—1. 553—60. — Tage. 17. — Tage Andersen. 735. — Tage Ottesen. 735.
Thrannes i Sk. 438.
Thureby i Sv. 383.
Thuresen, Jon, sv. 407.
Thøgersen, Peder, Bisk. 706.
Thaasbro i Sk. 302. 437.
Tim Gd. 17. 204—5. 213. 220. 478. 490—3. 496. 654. 708.
Tise Sogn. 471.
Tjørn. 412.
Tode, Christoffer, Borgm. i Lybek. 430.
Toftholm i Sv. 288. 408. 410.
Toperyd, Las, sv. 67. 85.
Tordsen, Niels, sv. 395—6. — Oluf, sv. 188. 378. 388.
Torm, Erik Olufsen. 737.
Tornow, Henrik (Henning). 322. 341.
Torstad i Sv. 347.
Torup Gd. i Sk. 16.
Tranekjær. 29.
Travemynde. 28.
Trelleborg. 370.
Tresløv i Hall. (100). 316.
Trods Danmark, sv. Skib 311.
Trolle, Arvid, sv. 283. — Børge. 17. 522—3. 525. — Herluf. 53—4. 73. 169. 173. 279—86. 322—4. 500—4. 510. 535—6. — Niels. 335—6. 339.
Trondhjem (Stift). 170. 183. 226—7. 305—7. 543. 591. 706—7. 711. 717. 725.
Trundsen, Christoffer. 183.
Trøgeløs, Skib. 332—3.
Tursen, Jon. 201—3. 223—5.
Tutterø Kloster. 183.
Tydskland. 169. 174. 177—8. 190—6. 253. 363—4. 453. 735. — T. Lejetropper. 67. 71. 169. 197. 253. 261—2. 287—91. 302—5. 309—29. 342. 347—52. 369—73. 377—9. 386. 410. 417. 419. 435. 438. 475. 506—7. 519—23. 528—30. 536—7. 609.
Tyrkerne. 610. 703.
Tønies, lille, sv. 362. 418.
Tønsberg. 20. 94.
Tørne, Mats. 329.

Ugerup (Urup), Arild. 156. 254. 286. 432. — Axel. 16.
Ulfeld, Christoffer. 735. — Jakob d. æ. 300. 347. 530—1. 708. — Jakob d. y. 733. — Korfits Knudsen. 48—9. 136—7. 252—3. 500—4. 530. 604. — Korfits. 736. 738.
Ulfstand, Børge Jensen. 17. 34. 46—8. 102. — Gregers Truidsen. 341. 537. 683. — Hak Holgersen. 188. 322. 348. 372. 379. 380. 396. 398. 401. 403. 406. 441. 538. — Holger. 16. — Jens Holgersen d. æ. 204. — Jens Holgersen d. y. 204. 303. 343—7. 444. — Jens Truidsen. 353—6. 358. — Sidsel. 49—50. 204—9. 214. 450—87. — Truid. 16.
Ulrik, Hert., Fr. II's Søn. 719. — Chr. IV's Søn. 733. 735—6. — Hert. af Meklenborg. 198. 630—1. 636—7. 643. 648—9. 659. 683.

Ulvesund i Sv. 419.
Upsala. 327. 340. 363—4. 368. 415. 420—1. 423. 429. 566.
Urne, Axel. 289. 461—2. 464. — Christoffer d. æ. 341. 537—8. — Christoffer d. y. 736. — Johan. 16. — Jørgen. 735. 741. — Knud. 725. — Lave. 230.
Urup Gd. 7—9. 11. 13. 64. 88. 116. 664. 708.
Utenhofen, Wulfgang. 184.
Utermark. 170. — Klavs. 293. 299.

Vadstena. 56. 83. 189. 339—40. 342. 360. 381—2. 395—7. 416—9.
Valdemar Sejer. 237. — Atterdag. 131—2. — Hert. af Slesv. 181.
Valden i Hall. 42—4. 342.
Valkendorf, Axel. 538. — Christoffer. 210. 524. 544. 708.
Vallø. 16. 102.
Valsø. 635—6.
Vandal, Hans, Biskop. 721.
Varbjerg. 67. 96. 100. 152—3. 171—3. 176. 228. 273. 310—9. 340. 342. 369. 414. 435. 440—1. 474. 526. 534. — Len. 68.
Veck, Thomas. 312.
Vedby Gd. 17. 34.
Vedby i Sv. 384.
Vedel, Anders Sørensen. 5. 120—1. 163—90. 224—5. 232. 577. 664.
v. Wedell, Caspar. 402. 534.
Vedskevad i Hall. 319—20.
Vegholm. 7. 34. 70.
Vegner, Thomas Kortsen. 729.
Veller, Stephan. 524.
Vendiske Stæder. 26—7. 29. 607.
Venner Sø. 375. 403—4. 411.
Venstermand, Lauge. 330. 477. — Morten. 618.
Venusinus, Jon Jakobsen. 541. 583—6.
Vermeland. 411.
Vernemo. 207. 387. 408—9.
Veroms Bro i Sk. 486.
Vessbo. 67.
Vestersøen. 253. 338. 509. 526.
Vestervig i Sv. 285.
Vesteraas 419.
Vestfrisland. 450.
Vestgøtland. 158. 378. 383. 411. 413. 416—7. 419. 611.
Vexiø. 409. 443.
Viborg, Biskop. 16. 697. 706. 721. — Kapitel. 642. 700. — Stift. 711.
Vidskøfle. 214.
Viffert, Axel. 708. — Holger Tønnesen. 496. — Korfits Tønnesen. 208. 210. 478—9. 496.
Vigen i Norge. 308.
Vigislev. 630. 636.
Vilken, Matthias. 524.
Villands Hrd. 209—10. 213. 216. 436—40. 473. 491.
Villadsen, Peder. 225.
Villestrup. 23.
Villomsen, Jakob. 554. — Peder, sv. 366.
Vind, Christen Henriksen. 618—9. — Jakob. 709.
Vinstrup, Peder Jensen. 557. 562—4. 581. 587—90. — Peder Pedersen. 737. 739.
Visborg i Jyll. 11.
Visby p. Gull. 222.
Vittenberg Univ. 10. 11. 106. 184. 676. 693.
Vitting i Sv. 405.
Wobitzer, Povl. 524.
Voer Kloster. 13. 45.
Vognsen, Jens, Fændrik. 404.

Vognserup. 34.
v. Wolde, Remer. 42—3.
Volstrup Gd. 17.
Vordingborg. 181. 683.
Worm, Oluf. 598—600. 713—31. 737.
Vormordsen, Frants. 697. 706.
Vos i Norge. 549. 553-4.
Vosborg. 16. 495.
Wrangel, Thomas. 524.
Vrede Kloster. 392.
Væ. 352. 436—7. 440. 443.
Vaargaard. 209.

Ydstad. 270. 303—4. 309. 311. 316. 352. 369—71. 437—40. 443.

Zweibrücken, Ludvig, Hertug. 648.

Ø Kloster. 208. 487. 495—7.
Øland. 36. 168—9. 182. 266. 281. 284—5. 356. 360.
Ølsorter. 591. 626—7.
Øreby i Sv. 421.
Ørekrog se Krogen.
Øresund. 253. 332. 353. 626. 674—6.
Ørlelunge i Sk. 207. 410.
Øsel. 137—8. 243—5. 504—6. 524—5.
Øsle i Sv. 349.
Østerdal i Norge. 361.
Østergøtland. 189. 376. 415. 417.
Østergaard. 31.
Østerherred i Bleking. 274. 291.
Østersøen. 142—3. 193—4. 252. 256—7. 280—1. 330. 335. 338. 353. 509.

Aabenraa, S. Anna. 702.
Aabo. 268. 340.
Aagesen, Klavs, sv. 418. 421. — Peder, Prof. 662.
Aagaard i Vendsyssel. 494—5.
Aahus. 183. 292. 294. 299—300. 302. 352. 438—40. 443.
Aalborg. 83.
Aalborg, Hans, Boghandler. 11.
Aarhus. 81. — Biskop. 15. 102. 697. 706. 733. — Kapitel. 700. — Domkirke. 668—9. — Skole. 667—72. — Stift. 607. 711. 716.